

TÖRÖK-MAGYARKORI
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMANYTÁR.

III.

PEST, 1868.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

TÖRÖK-MAGYAR-KORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a Hódoltság történetéhez Magyarországon Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. XXX és 458 és 480 l. 5 frt.

— — — III. kötet: Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, szerk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I. k. VIII és 490 l. meg egy tábla 3 frt.

M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X. és 266 l. egy pecsétmással 2 frt 10 kr.

— — — II. köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.

— — — III. köt. 264 l. egy címerrajzzal 1 frt 40 kr.

— — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.

— — — V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.

— — — VI. köt. 264 l. egy pecsétrajzzal 1 frt 60 kr.

— — — VII. köt. 266 l. 1 frt. 60 kr.

— — — VIII. köt. 259 l. 1 kőirati táblával 1 frt 60 kr.

— — — IX. köt. 244 l. 1 frt 40 kr.

— — — X. köt. 240 k. aranybullák s okm. hasonmásaival 1 frt. 60 kr.

— — — XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.

— — — XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. Új folyam I. kötete 1868. 252 l. 1 frt 40 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négy száz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX és 432 l. kilencz kőiratu. hasonmásos táblával 4 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendű tárgymutatója, Czínár Mórtól. XVI és 549 l. 3 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 40 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől, I.—V., VI: 1. és X:—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65 kr. — (VI. köt. 2. sajtó alatt.)

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképpel. 306 l. 2 frt.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy kötet ára 3 frt 15 kr. kivéven a következőket: I. osztály, XI. köt. (Árpád-kori Okmánytár. VI. k.). II. oszt. XII. k. (Brutus I.), és XVI. köt. (Forgách) 4—4 frt. — XV. k. (Tököly, Nagy Ivántól) 4 frt 50 kr. — XVIII. köt. (Tököly, Tormától) 1 frt 20 kr. — E nagy gyűjtemény tartalmát l. a boríték következő lapjain.

TÖRÖK-MAGYARKORI
E M L É K E K.

OKMÁNYTÁR.

III.

TÖRÖK-MAGYARKORI
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMLIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁR.

III.

PEST, 1868.

EGGENBERGER FERDINAND AKADEMLIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

TÖRÖK-MAGYARKORI
ÁLLAM-OKMÁNYTÁR.

SZERKESZTÉK
ÉS
JEGYZETEKKEK ELLÁTTÁK
SZILÁDY ÁRON ÉS SZILÁGYI SÁNDOR

AKADEMIAI TAGOK.

ELSŐ KÖTET.

PEST, 1868.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL

ELŐSZÓ.

Jelen kötettel a török-magyarkori okmánytár új cyclusa indul meg.

A hódoltsági okmánytár megjelenése után, a történelmi bizottság alúlírott szerkesztőket azzal bízta meg, hogy a legközelebb következő köteteket a török-magyar diplomatia papírjaiból állítsák össze. Tekintve, hogy kútforrásaink mily végetlenül hiányosak, történetírásunk pedig mennyire hézagos e tekintetben is, örömmel vállalkozánk e parancs végrehajtására, s mindenek előtt Erdély, kapcsolt részei s az ezekkel határos megyék, pasaságok és vajdaságok viszonyait illusztráló okiratok megszerzésére tettünk lépéseket, mert jól tudtuk, hogy bár e tekintetben áll némi készlet a történetíró rendelkezésére, de az adatok nagy része ismeretlen, felhasználatlan.

A gyűjtés fáradságos munkáját eléggé szép siker koronázta ugyan, de azért nem érhattük meg azt az örömet, hogy teljest vagy csak kimerítőt is nyújthassunk. Ez azon csapások miatt, melyek az erdélyi levéltárakat a XVII-ik század elején, derekán s a folyó század közepén érték, lehetetlen. Kétségtelenül sok vészett oda azon kastélyok hamvaiban, melyekben magánosak gyűjteményei őriztettek, de legtöbb hamvadt el a gyulafehérvári országos levéltárban.

Az, mi e vészekből fennmaradt, az az elpusztult-

hoz mérve nem sok — de még is elegendő, hogy a történetnek nem egy homályos pontjára fényt derítsen. Aztán sok fog még utánpótolthatatni, ha majdan oly levéltárak, melyek még most is zárva vannak, megnyílnak, a konstantinápolyi, bécsi, párisi, stockholmi, varsói levéltárak pedig át fognak kutattatni. De mindez annyi időt és anyagi erőt igénylő munka, mennyivel való rendelkezhetést nekünk remélni sem lehet.

De másfelől meglevő készletünk is sok anyagot szolgáltat a feldolgozásra. Miért tartottuk volna hát azt vissza a teljesebbé tehetés kedvéért, midőn teljest csak úgy se adhattunk volna, még hosszas idők múltával sem? s miért ne bocsátottuk volna közforgalomba a gyűjteményt, melyben így is sok újat nyújthatunk, s melynek kedvéért annyi magános és nyilvános levéltár át lett kutatva?

De épen ez utóbbiról kötelességünk külön is számolni :

Legtöbb anyagot az erdélyi Muzeumegylet gazdag kéziratárából vettünk. S itt főként ki kell emelnünk néhai gr. Kemény József gazdag és nagybecsű gyűjteményeit :

a) Erdély története eredeti levelekben, melynek tizenhárom első kötete már ki van aknázva.

b) Codex Pacificationum, mely hasonlólag eredeti okiratokat tartalmaz.

c) Apparatus Epistolaris két Supplementummal tizenhárom kötetben. Különböző gyűjteményekből — nagy részben a fehérvári Batthyány-könyvtárból a nemes gróf által sajátkezüleg másolt okiratok.

De ezeken kívül is, egyes lelkesek adományából sok eredeti okirat van a Muzeumegylet birtokában,

melyek közül a czélunkra tartozók hasonlólag ki vannak válogatva.

Továbbá ez egyletnek két érdekes másolati gyűjteménye is van : a) Jakab Elek úr másolatai Tunyogi gyűjteményéből (mely azonban ezekkel még nincs kimerítve) s b) dr. Ötvös Ágoston másolatai a fehérvári s Keserű kanonok-féle gyűjteményekből.

Sokat köszönhetünk magánosok s egyes intézetek gyűjteményeinek is. Ilyenek :

Gr. Mikó Imre ő nagyméltósága.

Mike Sándor úr ő méltósága, ki rendkívül gazdag és eredeti levelekből álló gyűjteményét páratlan liberalitással rendelkezésünk alá bocsátotta, úgy hogy abból közel kétszáz darab eredeti okiratot másolhattunk le.

Torma Károly úr, saját maga által vett másolatokat közlött velünk.

Keresztes Papp Miklós eredeti okiratait juttatta hozzánk.

Mátyás Flórián a pécsi Cimeliakból négy darabot, és Cserkúti Czech József a váci könyvtárból hat darabot másoltak le.

Az egyetemi könyvtár gyűjteményében főleg Bethlen Gábor korára találtunk érdekes leveleket.

Az eredeti török leveleket kaptuk :

A felséges királyi főkormánysház levéltárából (több mint száz darabot).

A magyar tudományos Akadémia irattárából.

Az erdélyi Muzeumegylet gyűjteményéből, és Kolozsvár városa levéltárából.

Egyes darabokat báró Kemény Gábor, Torma Károly és Papp Miklós uraktól.

Feridun bég török gyűjteményéből.

Ezeket alulírtak egyike (Szilády Áron) fordította le.

Mindazon tisztelt uraknak, kik vállalatunkat adalékjaikkal előmozdították, e helyen szíves köszönetet mondunk. De különösen ki kell emelnünk Szabó Károly barátunkat, ki a gr. Kemény József eredeti gyűjteményeiből vett másolatokat átnézte s hitelesítette, továbbá az Akadémia közbenjárására, a Muzeumegylet igazgató választmányától kinyert engedély folytán, az egylet azon okmányait, melyek a török-magyar kori viszonyokra vonatkoznak, s nem foglaltatnak a Keményféle gyűjteményben, alulírottakkal közölte, s különböző helyekről is szerzett lemásolás végett okmányokat.

Pest, 1867. nov. 1-én.

Szilády Áron,
Szilágyi Sándor.

TÖRÖK-MAGYARKORI
ÁLLAM-OKMÁNYTÁR.

Első kötet.

I.

Prudentes et circumspēcti etc. Amici nobis honorandi, salutem. Credimus vobis constare quod Cesar Turcarum specialem suum oratorem in legatione ad hoc regnum miserit, exauditisque illius legationibus in conventu partiali in Berthalom proxime celebrato, simul cum Dominis Regnicolis Nobis visum est pro Regni defensione certos legatos Regni ad Cesarem Turcarum, qui in publico negotio istius Regni illic ageret mittere, medio quorum non parum muneris intromitti cogimur. Quorum ordinationi de singulis portis singulos quindecim florenos exigere decrevimus ac ad generalem congregationem ad festum Beati Luce Evangeliste in Székel Vásárhely celebrandam e medio omnium dominorum et Nobilium bonis exigendos et importandos commisimus. Cedunt autem ad civitatem vestram floreni quingenti. Pro eo requisimus vos. Nihilominus vobis, auctoritate Capitaneatus Nostri a dominis regnicolis nobis concessa, sub oneribus alias in talibus observari solitis et poena condigna harum serie committimus firmissime, quatenus praefatam summam pecuniarum plenarie exigendam ad terminum et locum praesentibus praefixum administrare et importare debeatis et teneamini. Secus in praemissis non facturi. Datum in Civitate Megyesiensi feria secunda in festo beatorum Cosmae et Damiani martyrorum Anno Dni 1540. (Sept. 27.)

Stephanos Maylad et Emericus Balassa
Capitanei exercitiales Regni Transilvaniensis.

Külczim: Prudentibus et circumspēctis dominis Iudici Juratisque Civitatis Colosvariensis etc. Amicis nobis honorandis.

(Az erdélyi Muzeumegylet birtokában levő példányról.)

II.

Izabella Dei gratia Regina Hungariae, Dalmatiae, Croatiae ect. Prudentes et Circumspecti fideles nobis sincere dilecti, gratiam nostram. Juxta supplicationem vestram et Dominorum Regnicolarum diligenter egimus apud Bassam Budensem de regressu exercitus Turcarum et utrorumque Vayvodarum Moldaviensis et Transalpinensis. Redire paratus est, sed rebus confectis. Mandamus igitur fidelitatibus Vestris, quatenus teneatis vos penes fidelitatem nostram et filii Nostri Illustrissimi, neque in apertum periculum inducatis aut Nostras Majestates, aut vosmet ipsos, et regnum, favore et obedientia erga Fratrem Georgium. Dato enim pleno et aperto responso quod juxta mandatum Imperatoris procedere et obedire vultis, statim Bassa Budensis una cum suis regredietur ad proprias aedes sine ullo damno. Datae in Castro nostro Diod, feria 3-a post festum omnium Sanctorum Anno Domini 1550.

(*A szebeniekhez írva.*)

(Eredetije a fehérvári könyvtárban.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolarius et Historiam Transilvaniae. Tom. I-mus.*)

III.

Kassun Pasa, Potentissimi Turcarum Imperatoris Budae et in Hungaria Dei gratia locumtenens.

Magnifici, Egregii, nobiles, nobis honorandi, salutem et omnem benevolentiam. Meminisse potestis, quomodo in Regno Transilvaniae, diebus transactis plurimae controversiae exortae fuerant, quae usque ad Portam Caesariae Majestatis pervenerunt. Inde nobis Potentissimus Turcarum Imperator, Dominus noster elementissimus firmissime commisit, ut nos statim visis Litteris Suae Majestatis, cum omnibus copiis consurgere-mus, et omnibus armis bellicis, hoc est bombardis, equitibus, peditibus et Janesaronibus. Nos semper volentes obedire mandato Suae Majestatis, statim cum omnibus copiis consur-

reximus, et in Regnum Transilvaniae intrare coepimus. Dum pervenimus in planicies circa Illye existentes, Serenissima Reginalis Majestas misit obviam nobis et caeteris Dominis Zanchakis Magnificum Dominum Mahumeth oratorem potentissimi Imperatoris, Domini nostri potentissimi, simul cum alio servitore Suae Majestatis, rogans nos diligentissime multis precibus, ut hic subsisteremus, neque ulterius in Regnum Transilvaniae progredieremur, nec ruinam in Regno, et inter subditos potentissimi Imperatoris Turcarum facere vellemus, quoniam Domini Regnicolae trium nationum, nobiles, siculi et saxones intimassent Majestati Suae, et filio suo Illustrissimo, quod parati essent obedire mandatis potentissimi Imperatoris, ac fideles esse Majestati Suae, et filio suo Illustrissimo, neque ullum Principem extraneum praeter Majestates suas cognoscere vellent. Nos simul cum Dominis Zanchakis nobiscum existentibus volentes omnem mali occasionem et ruinam Regni evitare, quemadmodum a potentissimo Imperatore etiam in commissis habemus, hic subsistimus, et precationibus, petitionibusque Majestatis Reginalis locum dedimus, nec ulterius progredimur, ita tamen, ut nobis per litteras vestras, quibus nos apud potentissimum Imperatorem excusare queamus, statim vere significetis, vultisne mandato potentissimi Imperatoris satisfacere, et arces, proventus omnes, Cameras ad manus Reginalis Majestatis, et filii Illustrissimi assignare, ipsis fideliter servire, et a fratre Georgio segregari, et disjungi, denique quod nullum Principem externum praeter filium Regis Illustrissimi, ac ejus matrem Senerissimam agnoscetis. Quibus pure et diserte intellectis et superinde literis firmis editis, tuti, securi, et absque quolibet impedimento, cum filiis et uxoribus vestris et ad vos pertinentibus omnibus perseverare potestis. Nos enim praeter damna parati sumus redire. Alioquin ruinam vestram et regni vobis ipsis et inobedientiae vestrae imputabitis. Ad quae omnia ad sextum diem a dato praesentium certam et firmam hic a vobis expectamus relationem. Datae Die dominica post festum omnium sanctorum, Anno 1550.

(Eredetije a fehérvári könyvtárban.)

Erdélyi Múzeum (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolarius ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-us*)

IV.

Egregie Dowine, Amice honorande, Salutem et nostram commendationem. Acepi litteras Dominationis Vestrae, una cum annotatione illarum rerum, quas cum Chiaussio seu Seuanaga in Vínz de pace tractavit, et super hoc negotio postam illico expediui ad Regiam Majestatem, literas autem Turcicas, per scribam quendam Turcicum, quem hic captum habemus legeri (sic) feci, quae hoc in summa continent: ad statum in Transilvania sunt directae. Vidimus, quid nobis scribitis, et quod filium Regis Joannis in Regno reduci desideratis, in id nos quoque consentimus, et cupimus, dicitis et quod Petrum Hallerum Thesaurarium non habetis libenter, id fiat secundum voluntatem vestram, et Thesaurarium pro vestro lubitu, ac Andream de Báthor, si vobis placet, in Vayvodam nominare potestis, quod vero Germanos in Regno non cupitis, et illos libenter expellere velletis, vos hortamur, ut illos si sufficientes estis expellatis, si vero vobis vires sufficientes non essent, nos faciemus, ut expellantur.

Literae praeterea Rustani Passae praedictis literis Principis Turcarum adjunctae sunt, in quibus dicit: Dominos Regnicolas scire, quod secundum antiquam consuetudinem illis licet quem voluerint in Regem nominare, adeo quod iste Aga, quantum ad literas et in scriptis nihil novi praeter id, quod antea quoque tractatum erat, attulit, sed oretenus et verbo id pollicetur, quod nos desideramus, adeo quod literae a promissionibus suis multis differunt, et finis totius negotii tam ex literis Principis Turcarum, quam Rustan Passae est, quod si tributum transmiserint, omnia bene concludentur, quomodo-cunque sit, Regiae Majestati omnia transmissi et significavi, ut quid nobis sit faciendum, quantocitius nos certiores reddat, et in mei absentiam expeditionem hanc Dominationi vestrae transmittat, ista interim Dominatio Vestra agat, ut in fortificatione Cibiniensi perseveretur.

Quantum ad Bombardam Devam mittendam, ea propter illam ex Cibino illuc duci mandaveramus, quia multi globi illius in Deva existunt, et propterea illam ex Alba Julia eo non

amovebamus, nam si necessitas postularet, ex Alba Cibinium bombardae facile duci possent, nunciet propterea Dominatio vestra vel Valdestaino, vel Capitaneo Artellariae, ut praedic-tam bombardam, quae globos in Deva habet, quantocitius transmittat, et ut ducentos ligones et palas albi mittant, quo in illa fortificatione quoque perseverent, literas enim nostras ad ipsos dedimus, ut hoc quoque facere debeant.

Dominatio Vestra praedictum Servan Aga diligenter custodire faciat, itaque nullus cum ipso sermonem haberi possit, donec super negotio inceptae tractationis a Regia Majestate responsum accipiat.

Quantum ad lustrationem equitum faciendam, Dominatio Vestra Emericum Literatum in hoc requirere et vocare faciat, nam scimus ipsum hoc onus libenter accepturum et ipse una cum Georgio Kapitaneo ad hoc sufficientes erunt, et ut ad tractationem pacis revertar, jussit Regia Majestas per novissimas literas suas, ut Dominatio Vestra una cum Domino Vayvoda pacem ipsam omnino concludant, dum modo Regni obedientia, et dominium Suae Majestati reservetur, sed ad majorem cautelam de tractatis cum praedicto Aga Suam Majestatem reddidi certiore, a qua in 12 diebus de omnibus omnimodam resolutionem expecto, et si ego non ero hic in Regno, ordinavi, ut ad manus Dominationis Vestrae literae Suae Majestatis perferantur, interim Dominatio sua agat cum Colonello Brandais omnibus modis, ut nullo pacto suos milites ex Cibinio et ex Zassebes educat, nam nunc praecipue est ostendendum, quod Regnum improvisum non est Regia Majestas relictura. Et quia Postam hic in Transilvania reliqui, ut Dominationi Vestrae antea quoque scripsi, si aliquid novi contingeret, per eandem Regiam Majestatem — de omnibus certiorare poterit, quia si longius abero, jam ego Suae Majestati scribere non possum.

De Chiaussio bene tractando faciat Dominatio vestra, quomodo sibi placuerit, illi quoque policeri potest, quod si tractatio haec ad conclusionem deducetur, non solum Rustanus Passa et ceteri secundum consuetudinem, sed ipse quoque magis quam solitum sit a Regia Majestate largitionem accipiant, nec velint ad seductiones Regnicolarum aures dare, nam illi, qui res novas tentant, quatuor tantum sunt latrones,

nullius fortunae et auctoritatis, et quibus nihil est omnino confidendum, et cogitet quod omnia fortalitia sunt in manu Regiae Majestatis, nec Suae Majestati modus et vires deerunt, quomodo praedictos seditiosos suspendere faciat. Dominationem Vestram bene valere opto. Ex Odwarhely, (Udvarhely) ⁷ die 6. Marty 1553.

Dominationis Vestrae

nti frater

Joannes Bapta

Castaldus.

Külezim. Egregio Domino Petro Haller, Thesaurario et Consiliario Regiae Majestatis in Hungaria. Domino et Amico honorando.

(Eredetiye a Jancsóféle gyűjteményben.)

Erdélyi Muzcum. (Joseph Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-mus.)

V.

Egregie Domine Amice honorande salutem. Diei octavo et tertiae decimae istius mensis literae Dominationis vestrae nobis hodie una redditae sunt, maximeque miramur, quomodo adhuc militibus distributa non essent illa octo florenorum milia, quae ante discessum nostrum Colonello Andreae a Brandais ea de causa data fuerunt; nuper quoque cum aliis pecuniis advenit Albertanus ejus scriba, quibus speramus milites contentos et quietos factos, quod si aliter esset, jam videt Dominatione vestra nos hinc ullam provisionem nisi verborum facere non posse, donec ad Regiam Majestatem perveniamus, interea igitur poterit hac de causa tractare cum ipso Colonello, sed sicut dictum est speramus jam ista omnia quieta et proficua esse, quod ad tractatus Moldavi Vojevodae, et aliorum ac Revulensium seditionem, si vera erunt, quae nuper Transilvaniensis Radul de Caramaniae a Turca defectione, sicut vera esse et speramus, et alia multa signa demonstrant, absque dubio eorum maligni conatus vani evadent, et commodum erit Regiae Majestati quemcunque pro merito tractandi, nos in itinere isto nihil aliud efficere possumus, nisi ad Regiam Majestatem festinare, quod faceremus, si adversa nostra vale-

tudo permetteret, et literas vestras praemittere, sicuti fecimus cum ex verborum adjunctione quae nobis necessaria visa est, ut Majestas sua debitas absque mora provisiones adhibeat.

In reliquis Dominatio Vestra quam melius potest se habeat, donec a Regia Majestate aliqua fiet provisio, quae iudicio nostro tardare non poterit, posteaquam videt Majestas sua omnia jam ad extremum redacta esse, et quamprimum nos ad eandem pervenimus, boni sollicitatores erimus.

Dominus Georgius Capitan Arcis Devae Praefectus petit 50 florenos pro arcis illius necessitatibus quibusdam, quos Dominatio Vestra ei dare poterit, ne ea de causa quicquam arcis illi deficiat.

Hic alligatae erunt quaedam Literae pro Domino Colonnello a Brandais et Domino Comite Bapta ab Arco. Quas Dominatio Vestra eis reddi fideliter curabit, et bene valeat. Ab Eperjes die 21 Martii 1553.

Dominationis Vestrae

uti frater

Joannes Bapta
Castaldus.

Külcztm. Egregio Domino Petro Haller Regiae Majestatis in Transilvania Thesaurario, amico nobis honorando.

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-mus.*)

VI.

Egregie Domine Amice honorande, Salutem et Nostri Commendationem. Hortamur Dominationem Vestram, eidemque auctoritate Regia mandamus, ut Simoni Horvath per nos ad Themeswaar misso pro expensis florenos 3, Bartholomeo Chery Karansebesiensium exploratori florenos 3, Nicolao Kornis, et aliquibus certis Siculis florenos 50, Francisco Mihaczy nuncio per nos ex Birtalom in Moldaviam misso florenos 16, Episcopo Moldaviensi per Wayvodam Moldaviensem in legatione ad nos misso florenos 20 (servi)tori ejusdem Episcopi florenos 4, Ladislao Kemén de novo in Moldaviam in legatione per nos misso pro expensis florenos 20, Simoni Pythaar nuncio Wayvodae Transalpiniensis ad nos ad Wasaar-

hel misso pro expensis, dum in Wasaarhel fuit, florenos 2, Jacobo Pokay ad Regiam Majestatem in legatione eunti florenos 150, servitori meo Stephani Dobo ex Wasarhel Waradinum misso florenos 3, Dominatio Vestra dare velit. Praesentes autem pro sua expeditione reservet. Ex Wasarhel 10 die Septembris. Anno Domini 1553.

Franciscus Kendi et Stephanus Dobo Wayvodae Transilvani et Siculorum Comites etc.

Kivülről : Egregio Domino Petro Haller de Hallerstayn, Thesaurario Regni Transilvaniae, Amico honorando.

(Eredetiről, Jancsó Imre gyűjteményében.)

Erdélyi Múzeum. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. I-mus.*)

VII.

Egregie Domine, et Amice Nobis homorande, Salutem et Nostri Commendationem. Misimus ad Egregiam Dominationem vestram cum praesentium exhibitore illos duas Turcas, qui hic captivi fuerunt, alterum Balass Pap Oroslan Bassae Servitorem et Alterum Chaus Beglerbegi, quos in Turciam remittimus; hortamur itaque Egregiam Dominationem Vestram et rogamus, ut ipsos honeste restituat, et utrique eorum eques competentes et ad tolerandos labores itineris idoneos assignet, in quibus iter istud commode perficere possint. Quia vero praesentia Ejus Dominationis vestrae plurimum indigemus in negotiis Regiae Majestatis, si eadem retinere potest Imperatoris Turcarum Chausum Kywan usque ad reditum suum, id modis omnibus efficere studeat. Sin minus. dimittat eum quoque cum his Turcis. Scribat autem continuo ad Dominum Judicem Brassoviensem, ut ordinet fidum et certum hominem, qui dictos Turcas comitetur usque ad Portam Imperatoris Turcarum, et responsum illius afferat. Quod si quo casu Egregia Dominatio vestra ad nos tam cito venire non posset, mittat Dominum Gasparum Contrascibam Regium, et assignet eidem Regesta et alias scripturas suas, quibus percepta, et exposita Sua cum restantiis proventuum Regiae Majestatis continentur, at ipsum quoque Gasparem sua Regesta afferre

jubeat. Mittat etiam Egregia Dominatio Vestra pecunias pro solutione unius mensis gentium Regiae Majestatis, et alias pecunias, quae apud ipsum de proventibus Regiis restant, ne qua autem in ea fiat mora, diligenter providere velit, si enim tardaverit, non poterit ab officio Thesauratus absolvi. Optamus eandem bene valere. Datum in Arce Wywar. 20. Die Novembris, Anno Domini 1553.

Franciscus Kendi de Zent Iwan, et
Stephanus Dobo Woyvodae Transsilvani
et Siculorum Comites etc.

Kívülről : Egregio Domino Petro Haller ab Hallerstein Thesaurario Regio in Transilvania, Domino et amico nobis honorando.

(Eredetiről Jancsó Imre gyűjteményéből.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-mus.*)

VIII.

Egregie Domine Amice nobis observande, Salutem et Nostri Commendationem. Mittimus ad Dominationem Vestram Egregiam Literas ad Imperatorem Turcarum et Passam mittendas praesentibus annexas, quas Dominatio Vestra intelliget quo pacto intitulari debebunt ex literis Domini Casparis mittimus etiam duos Turcas, quos Dominatio Vestra Egregia prout decet vestitos dimittat, scripseramus Kyu sem non esse dimittendum, tamen eadem juxta Literas Regiae Majestatis dimittat.

Ceterum hominem quoque Brassoviensem Dominatio vestra ita expediat, et illi tantas expensas det, ut ubique iter pateretur, iter certum invenire poterit, sufficientes expensas habere possit. Valeat eadem feliciter. Datum ex Wywar 21. Novembris 1553.

Franciscus Kendy et Stephanus Dobo
Vajvodae Transilvanienses etc.

Kívülről : Egregio Domino Petro Haller, Thesaurario Transilvaniensi, amico nobis observando.

(Eredetiről Jancsó Imre gyűjteményéből.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-mus.*)

IX.

Egregie Domine Amice Nobis honorande, Salutem et nostram Commendationem. Quanto tempore in Servitiis Regiae Majestatis Martinus Chioronk per Wayvodam Moldaviensem illic captus detineatur, Dominatio Vestra Egregia bene novit, quare eandem hortamur, ut ipsi praedicto Martino Chioronk Dominatio Vestra Egregia mittat per hunc praesentium ostensorem in asperis vel monetis antiquis florenos Viginti Quinque, nam enim monetae in Regno Moldaviae nullius valoris habentur, Cibinii vel Brassowiae leviter eas ordinare poterit Dominatio Vestra Egregia, eandem bene Valere Optamus. Datum ex Castro Nostro Zent-Ivan, feria Sexta ante festum Galli Confessoris. Anno Domini 1553.

Franciscus Kendi Wayvoda Transsilvaniensis et Siculorum Comes.

Kivülről : Egregio Domino Petro Haller Thesaurario Regni Transsilvaniae, Domino et Amico nobis honorando.

(*Eredetiről Jancsó Imre gyűjteményéből.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transsilvaniae. Tom. I-mus.*)

X.

Egregie Domine Amice Nobis honorandae Salutem et Nostram Commendationem. Intelligimus te de Servitore tuo adhuc Superstitem esse, quem jam diu expiratum arbitrabamur. Captivos Valachos, quos eliberari postulas, si cum Siculis Captivis, qui isthuc Moldaviae detinentur, conferas, non sunt equales, nihilominus quod hanc captivitatem in Legationibus Regni subiisti dimittimus, de viarum vero patefactione, deque bona vicinitate cum illo Regno Moldaviae firmanda, si tu redire posses, haud dubie aliquid boni concludere in hac re posse nos speramus. Tandem bene valere optamus. Datum in Arce Nostra Wech die 8-a Novembris. Anno Domini 1555.

Franciscus Kendi de Zenthywan et Stephanus Dobo de Rwezka Vayvodae Transsilvani et Siculorum Comites.

Kivulról : Egregio Domino Petro Gerendy Amico nobis honoraudo.

(*Eredetiről, mely a fehérvári könyvtárban van.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transsilvaniae. Tomus I-mus.*)

XI.

Spectabilis ac Magnifice Domine mihi observandissime !
Salutem !

Potentissimus Imperator mihi mandata misit, quae vobis personaliter reddere debeam, et nonnulla nomine Majestatis Suae vobiscum colloquendi in mandato dedit, cum autem ad vos conveniendi securam viam non habeo, misi ergo mandata potentissimi Imperatoris ad Vestram Magnificentiam, ut mandatum et mentem Suae Celsissimae Majestatis intelligatis, ne postea desolatione patriae Vestrae, et defusioni humani sanguinis culpa et peccata in celsissimam Majestatem sita sint. Rogo igitur Magnificam Dominationem Vestram, dignetur ista negotia ab initio istis ad memoriam promovere, et diligenter considerare, ne remansa pars patriae vestrae ab gladio potentissimi Imperatoris pereatur, ergo nulla est alia remedia (sic) pacis et valetudinis regni Hungariae et Transylvaniae, nec non totius Christianitatis, praeterquam ut nato haeredi vestro filio Regis Joannis obediatis, ac de re ab Magnifica Dominatione Vestra relationem expecto, quod fidelitates vestras potentissimo Imperatori significari possim, insuper Servitia mea Vestrae Magnificae Dominationi commendo, et Deus maximus Magnificae Domini Vestrae nestoreos annos feliciter conservare dignetur. Datae ex arce Lisko. 26. die mensis Octobris.

Magnificae Dominationis Vestrae
obsequentissimus
Machumet

potentissimi Imperatoris Secretarius et apud Reginales Majestates Ungariae Orator.

(*Eredetiről, mely gr. Kemény gyűjteményében van.*)

Jos. Com. Kemény Apparatus Epistolaris Supplementum. Tomus I-mus.

XII.

Alexander Dei gratia Waywoda Moldaviae, ac ejusdem Terrae Dominus Verus.

Egregie Domine Amice Nobis dilecte, Salutem et bonae vicinitatis commendationem. Az kegyelmed levelét és izenetjét megértettük az kegyelmed szolgájától, az hol penig izeni mű nekünk, hogy az elmult napokban kegyelmednek levelet irtunk volna némű-nemű dolgokról, bizonyába nekünk így adták értésre, hogy Ferdinand ur király kegyelmednek három-száz arany forintot küldött és száz-száz jobbágyot ígért volna, csak az király fia dolgában ellent tartanál, és mostan ez az ígéretők kedvéért ellent tartanál. De mi mindazáltal azt az szót nem hittük, nyilván nem is hiszszük, mivel hogy nem nekünk mint eleitől fogva való birodalmunkba jó barátsággal akartál lenni, értjük azt is az mű igaz hüveinktől, hogy nem barátid, avval csak nekünk hízelkednek, de mindazáltal te kegyelmednek mi bennünk jó reménysége legyen, mert az kegyelmed szavának mi nálunk még hitele vagyon, és minden jó barátsággal akarunk lenni, immár kegyelmed az elkezdett dolgot jó végre vigye. Mű is minden dologban segítségével akarunk lenni. Továbbá az minemű dolgok ott künn történnek, kegyelmed adja nekünk tudtunkra, mi is azt miveljük. Annak felette az kegyelmed szolgájától kegyelmednek szóval bővebben izentünk, kinek szovát meghinni kívánjuk. Datum in Civitate Nostra Jaas, 20. die Mensis Februarii Anno Domini 1556.

Kívülről: Egregio Domino Nicolao Kornis de Zenthpal, Amico vicinoque nobis sincere dilecto.

(Eredetiről, mely a fehérvári könyvtárban van.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus I-mus.*)

XIII.

Joannes Secundus Dei Gratia electus Rex Hungarie, Dalmatie, Croatia etc. etc. Magnifice fidelis nobis Sincere di-

lecte. Salutem et gratiam. Quia nos Generosam puellam Ele-
nam filiam Egregii quondam Nicolai Chyerepowyth Spectabili
Magnifico Domino Petro Waywode Transalpinensi sacro
sancto matrimonio desponsavimus, et ejus nuptiarum Solem-
nitatem Dominica proxima post festum Sancti Stephani Regis
ventura in Civitate Nostra Cibiniensi, ubi nos quoque perso-
naliter aderimus, celebrari statuimus. Hortamur fidelitatem
Vestram, ut ad diem prescriptum solemnitatum nuptiarum
prescriptarum una nobiscum et aliis fidelibus nostris, presentia
Vestra solemnitatem ipsam decoraturis, interesse debeatis.
Secus non faciatis. Datum Albae Juliae feria secunda proxima
post festum Assumptionis Mariae. Anno Domini 1563.

Joannes Electus Rex,

m. p.

Kivülről: Magnifico Gregorio Apaffy magistro Curiae Nostrae, Fi-
deli nobis sincero dilecto.

L. S.

(*Eredetiről, mely a fiscale Archivumban van.*)

Erdélyi Muzeum. (*Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae*
Tom. II. pag. 29.)

XIV.

Felséges és énnekem kegyelmes uram alázatos és hiv-
séges szolgálatomat ajánlom felségednek, továbbá az felsé-
ged parancsolatját és levelét alázatosan megértettem, mely-
ben parancsol felséged, hogy én felmenjek felségedhez.
Azért felséges uram, én a te felséged parancsolatjának min-
denkor engedelmes voltam, mostan is azonképen, de felséges
uram értem azt némely barátaimtól, hogy én reám némely
nem barátim sokat szóltanak felségednek, és te felségednek
én reám nagy haragja vagyon. Kinek okát bizony nem értem,
mert ifjuságomtól fogván mind az felséged atyját az felséges
Ferdinánd császárt és azután felségedet híven és igazán
szolgáltam, és miért hogy semmi bűnömet nem értem, kész
volnék felmennem mindjára az felséged parancsolatjára,
de az mint feljül megírtam, fé-(lek) az felséged haragjától;
nám felséges Uram az felséged parancsolatjának mindenkor

engedelmes voltam, parancsolá felséged, hogy Beszperém várát megadjam, és az, kinek felséged parancsolta, annak adtam, és parancsolá felséged Pornóth megadnom, azt is megadtam, ismét parancsolá felséged az én rabomat az Vajdát felküldeném, azt is felküldtem felségednek; im mostan még birom felséged után Pihán várát, azt is valakinek felséged mondja, annak adom, és mégis könyörgök alázatosan felségednek mint felséges uramnak, hogy legyen kegyelmes felséged rólam, hadd szolgáljak felségednek és az keresztyénségnek. Hol semmiképen nem akarja felséged szolgálatomat venni, mégis könyörgök felségednek, hogy bocsásson békével felséged, hadd keressek helyt magamnak, feleségemnek és gyermekeimnek az keresztyén fejedelmek között; ha felséged kérdendi, hogy hová mégyek, az lengyel fejedelemhez mégyek; értem azt is felséges uram, hogy sok különb-különbféle szók mentenek felséged eleiben én reám az én nem barátim által. Azért könyörgök felségednek, hogy jelentse meg felséged hogy hadd tudnék választ az én igazságom mellett annak, az kik azt így magyarázták felségednek.

(Benkő József által vett másolatról.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. II. pag. 73. 74.*)

XV.

II. Szelim.

Nagyságos emírek kitünő példányai stb. budai s temesvári szandsákbégek!

Kádik s hákimok példányai stb. fennemlített szandsákokbeli kádik!

Császári fényes parancsom hozzátok jutván értsétek meg, hogy a mostani erdélyi vajda levéllel kereste meg magas személyemet, melyben az említett országbeli Torda és Kolozsvár városok lakosainak azon kérelmét terjeszté elő, hogy fényes parancsot bocsássak ki, melynek értelmében ha ezentul kereskedés végett fel s alá járnak, minden eddig rajtok esett méltatlanságok ismétlődése ellen védve legyenek,

s különösen, hogy mások adósságaért le ne tartóztattassanak. Ennek folytán hagyom s rendelem, hogy mihelyt jelen fényes parancsom hozzátok érkezik, azonnal intézkedjete, hogy e fennevezett kérelmezők biztos bátorsággal jár hassanak, kelhessenek, kereskedést üzhessenek, s ha egyszer áruczikkeiktől a törvényszerű s szokásban levő harminczadot hiány nélkül megfizették, rajtok többé akár úton legyenek, akár valahol megállapodjanak — senkinek semminemű törvénytelen követelése ne lehessen, — mások adósságaért őket senki le ne tartóztathassa. Azokat, kik velők így akarnának bánni, megintsétek, s ha nem engedelmeskednének, feljelentsétek. Jól megéertsétek s fényes névjegyemnek hitelt adjatok.

Kelt ** 981 Dsemaziülakhir 1—10=1573 Sept. 28. — Oct. 7.

Egykoru hdtjegyzet: Temesvári és budai basáknak, békeknek és békek alatt való kadiáknak való parancsolat, hogy senki adósságaért mást ne bántsanak.

(Törökből, Kolozsvár városa levéltárából.)

XVI.

III. Murád.

— — — — — próbált hűségű szolgám lévén, Erdélyország minden dolgainak intézését reá bízam. Ehez képest a magyar bégek és fő emberek, kicsinyek s nagyok neki alárendeltetvén, iránta engedelmességgel viseltessenek. Ti is azért hűségetek s vitézségetek szerint — mihelyt jelen fényes parancsommal magas portámnak Mahmud nevű jeles tolmácsa hozzátok érkezik: mindenre mit a fennemlített István az ország védelmére jónak és szükségesnek ítél
 készen legyetek s szavát megfogadjátok.
 A királyfit kegyelmemről biztosítottam
 e szerint cselekedvén

(Törökből Kolozsvár városa levéltárából.)

XVII.

III. Murád.

Kadik s hákimok példányképei, ruméliai kádik!

Jelen czimeres levelem hozzátok érkezvén tudjátok meg, hogy a keresztyén fejedelmek legjelesbiki Bátori István erdélyi vajda fényes portámhoz folyamodván jelentette, hogy azon erdélyi kereskedők közül, kik jól őrzött országaimba kereskedést űznek, — némelyek más kereskedő társaik adósságaért, melylyel ezek egyes moszlimeknek tartoztak; — méltatlanságokat szenvedtek. Midőn a fennevezett erdélyi vajda kértére jelen fényes parancsomat ezennel kibocsátom; tinektek egyenként s mind közönségesen meghagyom, hogy ezen dolognak saját kerületeitekben utána nézzetek s ha valósággal úgy találjátok, hogy az erdélyi kereskedők közül valakit valahol más adósságaért háborgattak, az ily visszaélésnek elejét vegyétek. Más az ha valakit saját adósságaért vontak kérdőre; vagy pedig ha más adósságaért törvényes kezességet vállalt: akkor kötelessége eleget tenni. Szóval ügyeljetek, hogy a törvényt s jelen parancsomat mindenki megtartsa; az ellenszegülőket pedig feljegyezzétek s bejelentsetek. Jól megértsetek! ezen fényes parancsomat pedig átoltvasás után az illetőknek visszaadjátok, császári névjegyemnek hitelt adván. Kelt Konstantinápolyban 983 Rebbitülakhir 20—29=1575 Julius 30. — Aug. 7.

(Török eredetie a m. n. Muzeum könyvtárában.)

XVIII.

A)

Exemplum potentissimi Imperatoris Turcarum. Anno 1578, ultima Februarii datarum.

Az Kristus vallásán való uraknak urának, erdélyi vajdának Báthori Christophnak. Az én parancsolatom oda jutván úgy értsed: hogy ennek előtte küldtél vala levelet az én fényes portámra, az Moldovára jött ellenség felől, Amhát csauztól, hogy bocsátottál volna oda bé Moldovába az ellen-

ségre jó vitézeket, puskásokat és urakat, fő népeket, kiket az ellenség meg nem állhatván, el ment előtte, és hogy az ki benne lengyel király kezében akad, kit megöletett, s kit megölet. Hogy pedig irod, hogy a magyar urak nem akarnak az némettől hallgatni, és hozzá az német királyhoz hivataljára nem mentek, és az német készül, hogy rájok menjen, és hogy irod, hogy a mi népünk a törökök készen legyenek, valamit azért leveledbe irtál ezek felől, nekünk értésünkre vagyon és tudtunkra; meg is hagytam az én népemnek és uraknak, hogy ha mi ellensége támad Erdélyországnak, készen legyenek, mindjárt induljanak, egy órát se mulassanak, hanem rajtok legyenek, kiről mi az budai basának és temesvári basának parancsoló levelet küldtünk, erőssen meghagytuk és parancsoltuk, hogy készen legyenek az én parancsolatom szerint, és oda hozzád hallgassanak. Hadjuk pedig neked, hogy az község és szegény nép oltalmára oly gondod legyen, hogy veszedelmek ne történjék, kire ha valami ellenség támad, írj mindjárt az budai és temesvári basáknak, add értékre, ők hozzád hallgatnak mindenképen.

Továbbá ennek előtte, az mely lator bément volt Moldovába, annak atyjafia nevére most más lator bément, sok puskásokkal, kivel hogy az Péter vajda népe sok harczot tött, nekünk azt adták tudtunkra. De az mely urak ott Moldovába vadnak, azoknak nincsen puskások, de az kik békjöttek, azoknak mind puskájok vagyon. Te is ebbe a dologba, az menynyi nép kell, jó vitéz népekbe és urakba, kik velek tudjanak megvini, viadalhoz való népet küldj bé két ezer embert hamarsággal, kik késedelem nélkül oda érkezenek, és az ellenséggel szembe szálljanak. Az mely hadat pedig beküldesz, annak nagyobb része puskások legyenek; ebbe a dologba multság ne légyen, és hadd meg nekik, hogy ebbe a dologba szívek szerint cselekedjenek. Végezetre menynyi népet küldesz el, és mikorba indítod, és mi móddal, és mi tanulsággal, nekünk leveledbe az mi portánkra ird meg.

B)

Exemplum literarum Daut Bég.

Az uraknak urának, atyámfának erdélyi vajdának. Az Ur Isten hoszszú életet adjon nagyságodnak. Nagyságodnak szolgálatunkat írjuk.

Barátság szerént írom nagyságodnak, hogy az mely lator Moldovára ment volt és Lengyelországba futott bé, annak a latornak atyjafia nevére ismét más lator ment bé Moldovába, sok puskása vagyon, és sok kozáki vadnak mellette, kikvel mikor az országba jutottak, Péter vajda sok harcztot tött, de mivel hogy azzal az latorral sok puskás volt, Péter vajda semmit nem tehetett néki. Éjjel Jászvásártt az udvarházhoz ment bé, és abból az udvarból és az szentegyházból egy erősséget épített vár módon, és belé szorult, egy felől a török had, más felől a moldovai had éjjel-nappal ostromolják. Rácz Mihály is penig, kit nagyságod béküldött népével, egy felől ő is azt az erősséget megszállotta, ő is erőssen harczol. Az Ur Isten az ő orcájokat fejeřitse. Most tudjuk, hogy a hatalmas Császárnak hiv szolgája vagy, hogy Péter vajdának csak egy levelére enynyi népet bé küldöttél, és ilyen erős harcztot tesznek, csak ebből is tudjuk. Az Ur Isten élete-det, uraságotat többítse, mi is nagyságodtól ezt vártuk, az miket szemünkkel láttunk. Küldtek nagyságodnak az hatalmas császár portájáról is parancsolatot, hogy a menyinyi had szükség, anynyit küldjön nagyságod, kit oda küldtünk nagyságodhoz, várjuk nagyságodtól, hogy nagyságod siettesse az hadat, mert az ellenség igen erős.

Hiszszük, hogy a hat vel az ellenséget meg gy
 könyörögjön az Istennek, hogy az ellenséget megbirjuk. Azért nagyságod az mely hadat küld, siettesse nagyságod, hogy érkezzenek hamar. Tartsa meg Isten Nagyságotat.

Mindkét levél egykorú fordítás, egy ívre írva. *Erd. Muz. Ötvös Ágoston hagyományában.*

Kívül az ív hátára : *Allate 1578. dominica Judica pro auxilio ferendo Moldavis.*

XIX.

Ezen sorok tartalma a következő :

A Tordán s Kolozsvártt lakó erdélyi kereskedők — mintán arra a végre, hogy a padisáh birodalmában kereskedést folytathassanak, fényes fermánt szereztek ; ugyan e czélból tőlünk is kértek temesszüköt. Mi ezt czennel kiadjuk s rendeljük, hogy valameddig ezen kereskedők az országban magukat becsületesen viselik s igaz úton járnak : oltalomban részesüljenek. Lovat, fegyvert s egyéb árucikkeket vásárolhassanak s szállíthassanak ; és ha a kincstárt illető harminczadot (gömrük) megfizették ser-törvény, kánon és császári parancs ellenére bántásuk senkitől se legyen. Így kell érteni.

Kelt Budán 987 Rebbiülakhír 20—29=1579 Junius 16—25.

Jegyzet : Az oldalt látható névjegy, valamint a hátlapra nyomott pecsét is olvashatlan.

(*Törökből, Kolozsvár városa levéltárából.*)

XX.

Mi Aly Passa az hatalmas Istennek jó akaratjából török császárnak fő heltartója Budán, és gondviselője Magyarországnak etc.

Tekintetős és nagyságos ur nekünk jó szomszédunk, köszöntjük es magunk ajánlása után. Jüve mi előnkbe az hatalmas császár szpahja Hatvany Mahmut szpahja, monda, hogy volna egy Ostoros nevű faluja, mely falut Kapy Sándor bir, kiket Kapy Sándor hallhatatlan nyomoruságba tart, törvéntelen való fizetésökre, szolgálatra erölteti őket, ide penig sem az hatalmas császáret, sem az szpahjajét megh nem engedi adni, az harmadévi birót Kantor Andrást házához vitte, ott szolgáltatja, im az több jobbágyot is értöttök, hogy Egre vitte be, sem dézmából, semmiből az szpahjakat meg nem elégeti, az meny bor dézma és egyéb vagyon mind ő magá-

nak akarja venni, kérjük azért nagyságodat mint jó szomszédunkat, hogy parancsolja meg N. Kapy Sándornak az falut szállítsa haza, mind az szpahjaét s mind az hatalmas császáret igazán adják meg, mert sem az szpahjaé, sem az hatalmas császáre el nem vesz, de ha haza nem szállítja és az szpahjaét igazán meg nem adatja, im római császárt ő fölségét megtaláljuk fölöle, az mi kegyelmes fejedelmünknek is tudtára adjuk, kiből ha az frigynek bomlása leszön ne mondja N., hogy az mi alattunk valók adtanak okot reá, mert az hatalmas császár fegyverével vötte meg az országot, azért nem engedi, hogy az ő felsége országa pusztuljon, hanem épüljön, mi az mi kegyelmes fejedelmünk és római császár ő fölsége között való frigyöt tekintve megparancsoltuk minden végbeli szpahjának és bégöknek, hogy ez ideig való törvény szerint ellent ne tartsanak benne, hanem a mint ez ideig volt az magyar uraknak is mindenöket igazán megengödjenek adni, azért ha Kapy Sándor meg nem elégíteti az szpahját, és haza nem szállítja öket, bizonyára gondot viselünk róla. Erre választ várunk. Isten éltesse nagyságodat, datum Budac 11. novemb. Anno 1582.

Külczim. Az Tekintetös és Nagyságos Urnak Berthalon János Kolonicsnak, római császár tanácsának, Heves és Borsod vármegye fő Ispánnának Egri fő kapitánnak nekünk szomszédunknak adassék.

(Eredetiről a pécsi püspöki könyvtárból Címeliák IV. k. 218. lapján t. Mátyás Flórián ur másolata szerint.)

XXI.

Illustre et Molto Magnifico Signore!

L'affezione et prontezza d'animo, che Vestra Signoria ci dimonstra per l'amorevole sua lettera del primo di Genaro, sopra modo ci e grata, et e tenuta da noi, in quel conto che meritano le virtuose qualitta soe, le quali hando da noi amate molto, restera. Venga occasione, per quale possiam darli segno della bona volonta, che habbiam verso lei, pregandola voller prender un poco di fastidio per amor nostro, in ricercar un scrivano di lingua lattina et ongara, che sie sofficiente et buon grammatico, accio ei venga a inire facendone assai bi-

sogno, incaminando lo quanto primo a questa volta per che riceverì da noi et utile et honore, et venendo dalla mano di V. S. potremo assicurarsi di ogni sufficienza et fedelta, non habbiam altro, che dirli, se non sallutar affezionalmente Vestra Illustre Signoria, a quali scriveremo con occasione, et a V. S. Illo preghiamo della Majesta Divina ogni augumento et prosperita. Di Trigovist li XXIII di Genaro MDLXXXVIII Di Vestra Signoria Illustre

per farli piacere et honore
Il Prencipe di Vallachia
Petrus

m. p.

Küvülröl: All' Illustre et Magnifico Signore Il Grand Cancellier della Transilvania.

(*Eredetiről, mely a fehérvári könyvtárban őriztetik.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolarius ad Historiam Transilvaniae. Tomus II. pag. 199. 200.*)

XXII.

Ezen sorok írására a következő eset adott okot:

Körös nevű khász város lakosai közül N. N. (a név kiszakadt) Erdélyországban elhalván s hátra hagyott vagyona életben levő testvére kezéhez nem jutván, azon hír terjedt el, mintha az Erdélybe menő kereskedők árucikkeikkel együtt letartóztatnának. Miután köztudomásra jött, hogy az azon vidéki (körösí) kereskedők e miatt nem bátorkodnak Erdély felé venni útjokat: jelen temesszük gyanánt szolgáló sorokat adtuk nekik, hogy félelmök s aggodalmuk megszűnjék. Egszersmind erősen parancsoljuk, hogy az ezután oda utazó kereskedőket senki se bántsa s méltatlansággal ne illesse. Jól meg kell érteni!

Kelt Budán 994 Saban 10—20=1586 Jul. 27 —
August. 6.

Huszejn.

(*Törökből, Kolozsvár városa levéltárából.*)

XXIII.

Egregie Nobis Sincere Dilecte. Salutem et favorem.

Ez minemű híreket Lengyelország felől az minap értetünk, azokat Ówary István deáktól mi szolgánktól az fényes portára megírtuk. Most újabban hírünk juta onnét, hogy az lengyelek és az németek közt az békesség immár meglőtt volna, kit mindjárt az hatalmas császárnak és az basának megírtuk, és az leveleket is küldöttük. Azért akarók értésedre adni, hogy ezeket is az leveleket mindjárt hozzád vévén, István deákkal együtt adjátok bé, és választ szerezvén, mind az előbbenieket s mind ezekre István deákot ne késleld, hanem bocsásd vissza hozzánk. Bene valete. Datum Albe Julie, die 8. Aprilis. Anno Domini 1589.

Sigismundus Báthory

m. p.

Külről: Egregio Nicolao Chaway oratori Nostro in excelsa Porta potentissimi Imperatoris Turcharum Nobis Sincere dilecto.

(Eredetiről, mely a fehérvári könyvtárban van.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. II. pag. 289.*)

XXIV.

Interpretatio Literarum Ahmat Aghae Agazonum Magist. Potent. Imperatoris.

Báthory Boldizsárnak fővezérnek és erdélyi cancelláriusnak köszönetemet és szolgálatomat írom. Havasalföldében Garachiowa tartományát bírta egy Bán Mihály nevű, ki az hatalmas császárnak egynehány ló tere oszporájával szökött el; úgy értettem, hogy oda Erdélyre futott; az erdélyi vajdának ő nagyságának levelet írtam felőle; nagyságtoknak is írom: kérem nagyságtokat, hogy erre legyen gondotok, és valahol leszen keressétek meg, és fogjátok meg. Az mi penig nála vagyon mind ló, mind egyébféle marha, mind penig az hatalmas császár kincsét regestrumba tegyétek. Írtam az vajdának, hogy mikor megfogatja, írja meg az hatalmas csá-

szárnak. Kérem azért mind az vajdát ő nagyságát, mind nagyságtokat, hogy erre legyen gondotok és effélének, ki az hatalmas császártól fut, ne kedvezetek. Ha tagadnátok és azt írnatok, hogy oda nem ment volna abba ninesen, s nem hisszük. Az hatalmas császárnak nemő parancsolatja ezután hozzátok érkezik ahoz magatokat. Ez oly dolog, hogy gondotoknak kell enni. Isten tartsa meg ngtokat.

(*Hiv. fordítás az Erd. Muzéum irattárából.*)

XXV.

Budai pasának és az budai kinestartónak az Erdélyországnak vajdája ezen levelemet az én fényes portámra megjelentvén, hogy az Döbröczön mező városában lakozó szegénységnek adójok szakasztra minden esztendőről esztendőre öt ezerbe volt volna sommájok, de hogy az városbeliek igen megszegénettek volna, hogy semmiképen meg nem adhatnájok az ü szakasztott sommájokat, mert az nagy dúlás fosztásnak miatta mind elpusztolt és elfutottak volna, és ennek utána az ü szakasztott sommájok négy ezer f. tallér legyen úgy, hogy az elfutott szegénység ismeg helre jövéen és az város megépülésért attok ez parancsolatot el, hogy az mellik jobb leszen, abban tartesják őket és az parancsolatom hozzátok érkezvén meglássátok, hogy ha az Döbröczön városbeli szegénységnek, hogy ha úgy vagyon dolgok, az mint az erdélyi vajda megjelentette az én fényes portámra ahoz tartsátok magatokat, úgy vagyon, hogy az én tárházamnak ártalmára vagyon, de mindazáltal az szegénységen keserőlni kell; ehez való képest viseljetez gontja és ehez taresjátok magatokat; ezer egy esztendőben irattatott karacso havának huszadik napján. (1593. febr. 23.)

(*A váci könyvtárból Cserkúti Czék József közleményéből.*)

XXVI.

Éltemig való hűséges szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak.

Az Ur Isten éltes-e és tartsa meg nagyságodat mind az nagyságodhoz tartozókval egyetemben nagy sok esztendeig.

Elég nagy félelmes és nyomoruságos útam volt nagyságos uram, lovaimat is az úton elvőtték vala az zipahiák és jancsárok: császárnak egy kapochiáia találkozik, és nehezen aval szereztem vissza, és nagy költséggel szintén Constantinápolig hoztam, és az enyt jöhettem békességgel, mert soha el nem jöhettem volna az sok gonosz ember miá, ha velem nem lőtt volna; Thorma Christoph uramval is ugyanazon kapochia mene az Dunáig Murát béghvel egygyött.

Minden itt való mostani állapotot Thorma uram nagyságodnak bővségesen megbeszélhet. Elég megbódult, dühött népek mostan ezek, minden dolgokban, rendtartásokban megváltoztanak, reánk való nagy agyarkodás, szidalmazás igen nagy vagyon, ki ennek előtte soha nem volt.

Az tengerre nagy hadak készen igen erőssen köszölnek, egyébaránt is elég nagy készületben vadnak, oda ki is választig takarodnak, de mondhatatlan szerszámatlan nép az, kiket én láttam benne.

Vigesima Aprilis mondják, hogy az jancsár aga innet megindulna, de mintha kétséges volna elindulása, nagy örömet várnák az békességet.

Azt is írhatom nagyságodnak, hogy urunk ő nagyságának császár kaftánt és szabliát akar küldeni, kit mind Kurt aga tractal és szerez. Huzaim chiaus vagyon egy halatni, (*sic*) ki ennek előtte is volt ott, az nyomdokja Kurt agának az sarkát, attúl is akarják elküldeni, egy néhány ideje, hogy mind azon forgódik, miképen találjon abban módot, hogy oda mehessen.

Engemet Kurt aga az császár divánjában hivata hozzá, és meghagyá, hogy házához menynyek, oda mentem, és úgy jelenti meg császárnak ilyen akaratját, eleget is beszélgete velem, Thorma Christoph uramval mindjára az passához mentünk és megjelentök az passának az dolgot, az passa azt mondá, hogy ő neki hírvél nincs, de az úgy leszen, hírvél kell lenni.

Továbbá nagyságos uram, az mely levelet urunk ő nagysága az passának az vazan (vászan) felől irt és küldött vala, azt mi Thorma Urammal még be nem adók az passának, ennek

okáért, mivel hogy Amhat chyaust is ugyanazon dologért küldötték egyikért, ítélők, hogy arról hozzon jó választ, ne kedvetlenüljön hozzánk az passa, ezt az levelet megadván neki.

Az mi az egyéb dolgot nézi nagyságos uram, Thorma uram mindeneket tud és ért. Annak előtte vött volt Christoph uram az faluk felől Zinán passára parancsolatot, azt mondá, melyet megviszen. De mindazonáltal nagyságos uram, ha szükség most is venni az felől, meglehet, szerezhettünk.

Semmi levelet nem íra urunknak az passa, hanem azt mondá, azután is, ha mit ért ő nagysága, mindeneket megírja és értésére adja.

Az nagyságod levelét megvittem az ángliai követnek, melyet igen jó neven vön, mondá, hogy választ is ír nagyságodnak, egy fő emberét Thorma urammal ugyan el is küldi, kocsin arra megyen, ha ez mostani itt való gonosz esős időben meg nem tartoznak.

Értette nagyságod, s nyilván is vagyon nagyságodnál, az urunk ő nagysága itt való rothatt, romlott házának állapotját, nem szükség ezt énnekem bővön az felől írnom nagyságodnak. Thorma uram megmondhatja, ha jövődöben ő nagyságának szükség, tehát illik, hogy ő nagysága gondot viseltesen reá, mert az ennek előtte valók egymásra való képest majd minden fát be ezeltek főképen egy tornácznak, rútul vagyon, elromlott, elveszett, félő, hogy az alsó szomszédinknak az nyakában ne omoljon mindenestől, egy darabját kételesen vagyok lerontatnom, mert ő maga leomol és rettenetes nagy kárt csinál, magam is elveszek miatta, nagyságtok lássa, viseltesen gondot reá.

Én nem tudom nagyságos uram mostani időben itt, ha az szükség kívánja, (kívánja is penig), csak tíz tallért is hol kell kérni embernek, mert sehol senkink nincs.

Esztergomnak hozák az hírét, hogy megvöttek és Nógrádot viák, de az jancsároknál és zpahiaknál el nem hitethetik, mert ők azt mondják, hogy azokat az híreket azért költik, hogy ők hamarébb kimenjenek. Azért ma meghadják az divánban az jancsárnak, hogy menten menjenek, Alafájokat megadák.

Végezetre nagyságos uram azon könyörgök nagysá-

godnak, mint uramnak, patronusomnak, az én szegény vén anyám ott vagyon Fejérvárott, ha mi szükségekben nagyságodat és egyéb dolgaiban is megtalálják, nagyságod hozzá megigért jó akaratja szerint legyen minden segítségvel és jó akaratval, megszolgálom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak.

Ha mi oly dolgok vagy hírek érkeznek, kiket ő nagyságának urunknak és nagyságodnak meg kell írnom, és nagyságod értésére kell adnom, azon leszek, mentől hamarabb lehet, hogy urunknak ő nagyságának, és nagyságodnak megírjam és értésére adjam. Az Ur Isten nagyságodat éltesse, és megtartsa nagy sok esztendeig jó egészségben. Datum Constantinopoli 28. Martii Anno 1594.

Nagyságodnak mindenkor jó akaró szolgálja

Óvári István

m. p.

P. S. Én kezemhez nagyságos uram Veselyini Ferencz uram ő nagysága adott vala egynéhány aranyat szkofiumra és ezüstre, megvöttem és megküldtem Thorma uramtúl, latta vala, hogy nagyságod kezéhez küldjem, kértem Thorma uramat, hogy nagyságodnak adja, és nagyságod elküldi.

Bizony nagyságos uram csak az kit én hallok benne, Szinán passa lelkéért az jancsárok, zpahiák ugyan nagy sok misét mondnak, de nagyságos uram, igen jó kihaja vagyon itt Kurt aga, Pferhat passa bizony egy szalnyéra is nem szereti, még az többi is.

Ktviülről: Spectabili, ac Magnifico Dominio Vollphgango Kovacsioey Supremo Consiliario et Cancellario Illustrissimi Principis Transilvaniae, Domino et Patrono suo semper benignissimo.

(*Eredetiről, mely meg van a fehérvári könyvtárban.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitís Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. II. pag. 409—412.*)

XXVII.

Szolgálatomat írom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak, az Istentül kívánok nagyságodnak ez világon minden jókat és hosszú életet megadatni.

Kegyelmes uram, nagyságodat követem mint kegyelmes uramat, nekem nagyságod megbocsásson, hogy ez dolog felül irtam nagyságodnak, az miképen ezelőtt való levelemben irtam volt nagyságodnak, hogy az basa erüsen megparancsolá, hogy Ravazdi György elmenjen vele Landor-Fejérvárra, és én itt maradjak az császár kapuján, annakutánna esmét nem tudom honnét érkezzek, esmét megparancsolá, hogy én elmenjek vele, Ravazdi György pedig haza menjen sietséggel, bizony dolog ez előtt is én magam mondtam Ravazdi Györgynek, hogy csak módot találhasson, mi módon mehessen haza nagyságodhoz, én örömet elmegyek az bassával, csak hogy segítsen hozzá az nagyságodébül, mert jól látjuk az bassának dühösségit fejedelmünkre és országunkra, kikkel az sok hamis hírekkel és sok vádolásokkal kétségessé tették nagyságod felül, mind az basát, mind pedig a portát; talám valamivel még is az basa is csendesednék, hogy látná mellette vagyunk, semmi dologtól nem rettegünk, de a mint megírtam az előtt is nagyságodnak, én nekem itt sem lovam, sem szolgám, sem költségem itt nincsen, mindazonáltal szerit teszem a pénzzel és örömet megyek az nagyságod szolgálatjára, az előtt pedig ő maga is ugyan ajánlotta vala magát, hogy mind magáébül, mind nagyságodébül lassan hozzá segít, kire ugyan én is pecsétes levelet adtam volt vala neki, hogy ha el nem veszi nagyságod számba, én magam kész pénzembül megadjam neki, ha pedig meg nem adnám, mind marhámhoz, jószágomhoz szabadon nyúlhasson, meg is vehesse rajtam. Azért errül a dologról mint elment vala, én is arra való boszuságomban megmondtam vala, hogy soha el nem megyek az basával, mert értékem sincsen reája, azért mivel hogy látom az basának gyöheességét, tizenhét esztendőttől fogva, semmi nemű szolgálatba nagyságodtúl meg nem vontam magamat, mostan is soha meg nem vontam, hanem elmegyek, valamikor nagyságod küld, ott a basa mellett találunk meg, valahon az basa léssen. Bizony, hogy a mint ez előtt is irtam vala, hogy nincs értékem hozzá, most is ugyan azon képen nines, de ha minden ruhámat el kell adnom is, eladom, és még sem fogyatkozom meg az nagyságod szolgálatjában; az tudtam kegyelmes uram, hogy az mikor nagyságodnak elég szük-

sége történnék, avagy következik, szabadon hozzá nyúlhatunk az nagyságod költségéhez, legyen anynyi hűtelem és bősü-
letem nagyságod után, de most látom szorgalmatosb dolga
vagyon Ravazdi uramnak vásárlásra, hogy nem mint az
nagyságod dolga igazgatására, mint esmerem.

Nagyságodnak ezt is akarom értésére adnom, ez itt
való tolmács Jutsuph békét találtam volt meg, hogy eljönné
velem az basa után az hadban, de ő azt mondja, hogy nem
mehet semmiképen, mert nincsen értéke hozzá, hanem ta-
vaszszal jó utánam az hadban, fogyatkozásért pedig azt
mondja, hogy pénze nincsen, kit feleségének hagyna szüksé-
gére. Kér is vala György uramtól 16 vagy 20 tallért, hogy
adna neki, de ő azt mondotta, hogy nem telik ki semmi be-
lőle, Murat béknek pedig ugyan megparancsolta volt az
basa, hogy itthon maradjon, azután osztán ötöt találtam meg,
hogy ő jöjjen el velem, ő is azon fogyatkozását vallja, ki Jut-
suph bék, hogy nincsen itthonn mit hagyni feleségének, gyer-
mekinek, de reá feleltem én magam neki, hogy valahonnét
szerit teheti, de hadjon költséget itt az háza népének, magá-
nak pedig s lovának, szolgáljának lesz költsége azután, azért
örömeteljő ő is az nagyságod szolgálatjára. Nagyságodat én is
kérem mint kegyelmes uramat, nagyságod ilyen szolgáját, ne
hadja, hanem legyen segítségül neki, nohailen parasztember,
örömet szolgál nagyságodnak. Tartsa meg az Ur Isten Nagy-
ságodat. Datum Constantinopoly 31. Mensis July, Anno 1594.

Nagyságodnak szegény szolgálja
Bódog János.

Kivülről: Illustrissimo Principi, et Domino Domino Sigismundo
Vajvodae Transylvaniae et Siculorum, Domino mihi clementissimo.

(Eredetiről, mely meg van a fehérvári könyvtárban.)

Jos. Com. Kemény, Apparatus Epistolae Supplementum Tom. I.

XXVIII.

Propositio Serenissimi Principis in Comitibus Generalibus
16. Augusti Anni 1594 Claudiopoli celebratis habita per Mag-
nificum Dominum Volfgangum Kovachioczy Cancellarium.

Emlékezhetik kegyelmek reá, ez elmúlt időkben menyinyiszer adta ő nagysága értésére kegyelmeknek minémű nagy dolgok álljanak mind ő nagyságának, s mind főként kegyelmeknek előtte. Ez nagy hadi indulatok mind egyfelől, s mind más felől mire tendáljanak, és ő nagyságának is országával együtt minémű gondot adjanak, kihez képest kényszerített volt ő nagysága is inkább mind ez tavasztól fogva kegyelmeket vigyázásban tartani, hol egy felől, hol másfelől utakat, határokat őriztetni, a végre, hogy semmi véletlen és hirtelenséggel való veszedelem ne találná kegyelmeket, tudván azt, hogy a tatároknak minden szándékjok az volt, hogy nem egyébűn, hanem egyenesen Moldván és ezen a birodalmon menjenek által arra a földre, a melyre indították őket. Kinek, Istennek segítségével ugyan csak ez egy dolog ő nagyságának határra való gondviselése vette eleit, noha azt nem tagadhatjuk, hogy innen másfelől is, a melyen ez az elienség eljött, kit senki gondolni nem tudott volna, hogy azon . . . lött az is valami kárával az ő nagysága birodalmának, kitől, bizván a Lengyel szomszédságnak jó maga ajánlásához és előttelezéséhez, ingyen csak féltetni sem tudta ő nagysága azt az felfelé való szegelet földet tüle; immár ez vigyázás közben is mint igyekezett ő nagysága azon, hogy egy értelemre hozván kegyelmeket, arra indítsa kegyelmeket, miben a kegyelmek salusa és megmaradása állana, azt is hiszi ő nagysága, hogy el nem felejtette kegyelmek, kiben Isten után anynyiva is procedált ő nagysága, hogy ez elmúlt napokban kegyelmekkel egygyütt Fejérvárott létében tanácsival először megegygezván mindenekről, kegyelmeket is arra vette volt ő nagysága, hogy kegyelmek mindenekben javallotta és admittálta az ő nagysága végezését. Melyet látván ő nagysága tovább ment volt mindjárást a dologban, az hová illet hírré tette előbb akaratját, holott nem csak jó neven vették és amplectálták ő nagyságának és országának ilyen keresztyéni indulatját, hanem segítségekkel is, kit ő nagysága mostan kívánt töllök, és ezután is kívánna, annak felette minden egyéb jó akaratjokkal ajánlották ő nagyságának magokat érette.

Ezek immár ebben lévén, most is azon fundamentomokon insistálván ő nagysága, kiket annak előtte viselt előtte,

semiben egyéb Isten segítség után az kegyelmek maradását nem látja, hanem csak abban, hogy a mint immár ő nagysága elkezdte, azt a keresztyénekkal való egyességet követvén ő nagyságával kegyelmek, mindennel, mindennel mutassa meg azt kegyelmek, mind készen létével, indulásával, cselekedetével, hogy a jó dolgoknak nem csak javallói kegyelmek, hanem minden tehetségekkel és életetekkel is megbizonyítói vagytok.

Tekintsétek egy felől azt meg, hogy Isten dolga ez, ki ilyen jó eszközök által felindítván az egész keresztyénséget, bizonyos megszabadulást ígér a szegény megromlott magyar nemzetnek az *caussa is justi prima*, holott *pro Deo, pro Religione, pro libertate, pro aris et focis* indul meg kegyelmek. Nem másért inuadáljatok, hanem *contra injustos Dominos* az magatokét, nemzetségeketét vindicáljátok *in libertatem pristinam*.

Forogjon az tisztességes hírnév, ki nagyobb az életnél, kegyelmek előtt, hogy magyar nemzetek lévén mint vonhatnátok ki azok közül magatokat, kik most minden erejeket, tehetségeket, életeteket, halálokat arra vetették, hogy a szegény hazát, kiért soha egy jámbor is halálát nem szánta, az nagy inségből megszabadítsák. Vajjon micsoda micsoda reménysége lehet ott kegyelmeknek, a hol a magatok vérét, nemzetségét halljátok, látjátok rablani, pusztítani, vágni, vesztetni *per omnia genera mortis, per omnia supplitia et tormenta*: kinek nem fáj ezen a szíve, kiváltképpen ha meggondolja azt, hogy a mi ma ő rajtok vagyon, holnap mi reánk is elérkezhetik, ki hiszi azt el, hogy a kik a mi atyáinkfiain így kegyetlenkednek, azok minket azoknál inkább szánának? Egyek vagyunk mi azokkal, egy a szerencse, egy a veszedelem is, csak ez a különbség, hogy a kiket egyszersmind el nem nyelhet, egymás után akar megemészteni. Az Magyarországnak veszedelme, kit Isten eltávoztasson, részi leszen az mi utolsó romlásunknak. Csak addig marad Erdély meg, még Magyarország leszen előtte, az után ki tarthat meg bennünket, ki szánhat meg, ha elvesz a mi vérünk? Ha elégtelenségünket vetjük, elégséges Isten az övéinek megszabadítására, a mellett mi se hadjuk magunkat, a mit Isten adott, semmire ennél jobb helyre nem költethetjük,

a mit a haza adott, ne kémeljük érette elkölteni, kit ugyan azon ismét uzsorával ad meg mi nékünk. Ha az sem elég, másunna is támaszt Isten segítséget, kiben ő nagysága nem akar sem magának, sem kegyelmeteknek megfogynakozni. Jó reménysége van az keresztyén fejedelmekhez, kiről jelentést is tettek immár ő nagyságának, mindeneket eljáratat, mindent cselekeszik, semmi gondviselését, fáradságát nem szánja hazájáért. Gondoljuk azt is meg, hogy mindennek akkor kell a segítség, mikor szüksége nagyon reá, ha mi most a mi nemzetségünket ilyen szükségekben elhadjuk, vajjon ki segít meg minket hasonló nyavalyáinkban, avagy ki fogad be ha csak házában is, ha ki megmaradván közlünk avagy gyermekink közül, feléjük folyamna? Osztán hiszen könnyebb egymás segítségével valamire igyekezzünk, hogy sem magunknak szakadván csak arra sem érkezzünk, hogy magunkat megtartsuk. Az is jobb, hogy akkor mozduljunk, mikor egyebek kívánnak melléjük bennünket, hogy sem magunk kínáljuk, mikor nem kellünk, másnak magunkat. De az ki talán legnagyobb dolog, az szükség is kényszerít erre bennünket, hogy látván a nagy reánk való nehézséget, sok hozzánk való kedvetlenségeket, sok ellentünk való szándékokat, idején arról gondolkodjunk, mint maradhassunk meg ellenek. Bizonyynal mondják azt minden rendbeli emberek, magunk-félék, szomszédságbeliek, idegenek, sőt még sokan ő közlők is, hogy semmi úton többé hozzájuk nem bizhatunk, semmivel egyébbel meg nem elégesznek utolsó romlásunknál. Kinek immár alkalmas jelei meg is látszanak mind abból, a mit a tatár ez minapában Biharvármegyében és egyébből is az ide való bíredalomban cselekedék, s mind abból, hogy bizonyynal hirdetik mindenfelől, hogy ugyanazon tatár visszajő, télen rajtatok akar lenni, sőt hogy ugyan rajtunk akarna telelni, kinél mi lenne nyilvánban való veszedelmünkre? Ha azért ezeket megtekéntjük, félő, s igen is félő, hogy ha szintén el akarná is kegyelmetek azt kerülni, hogy beléjük ne vesznétek, ő magok fognak reá okot adni, hogy akaratok ellen is beléjük veszszetek, ki ha megtörténik, hová fogtok osztán, avagy kinek reménkedtek? Mindezekből s több ratiókból, kiket magátul is meggondolhat kegyelmetek, megláthatja kegyelmetek, miért kellessék kegyelmeteknek, az

egyszer jól elkezdett dologban perseveralni, és most immár arrul deliberálni, végezni ő nagyságával, mint lehessen elég-séges kegyelmek az előttetek való dolgoknak gondviselésére, continuálására, elviselésére. Erre pedig miért hogy kíváltképen ez két dolog kíváztatik : a nép és pénz, azt mind itt kegyelmek közt s mind egyebütt idején megkeresni és szerezni. A mi az itt való megkeresést nézi, abba ő nagysága requirálja kegyelmeket, és inti is szeretettel, hogy minden méltó és illendő utakat megkeresvén kegyelmek, azon legyen, minél jobban és hasznosabban succurálhasson kegyelmek hazájának ilyen nagy szükségében, kiben talán jó azt követni kegyelmeknek, kit mind régi s mind mostani időkbén sok nemzetségek követtenek, hogy egyéb haszontalan ruhára, öltözetre, ételre, italra való költségeket letévén, amputalván mindeneket csak erre a szükségre fordítsunk, erre költsünk. Annak felette nem csak szegénységünket, hanem mi magunkat is és minden egyéb városi és polgári rendeket is, itt valókat, idegeneket, oly terehviselésre erőltessünk, kiből mindenekre pro rata parte oly segítség háromolják, kiből a közönséges szükségeknek supportálására valami jöhessen.

Az mi a külső segítségnek megkeresését nézi, arra ő nagyságának gondja leszen, hogy minden helyekről, a honnan ő nagyságának módja vagyon, azokat megszerezze, és mindenbűl, a miből lehet, népbűl pénzbűl idején korán bizonyos és állandó segítséget nyerjen ő nagyságának, országának.

Aunak felette, minthogy magát erre az keresztyénség mellett való szolgálatra és hazájának ilyen szükséges dolgainak gondja viselésére jó szívbűl ajánlotta egyszer és devoveálta ő nagysága, mindent, valamivel Isten szerette, marháját, jószágát, sőt vérét, életét is kész e mellett elfogyatni. Mindenben az Istennek tisztessége után a kegyelmek javát és megmaradását viselvén előtte.

NB. Mikor Kővárból vissza jó Kolozsvárra Batory Sigmond, akkor a kis templomban mondja ezt Kovachioczy. 20-a Aug.

(*Eredetiről, mely meg van a Széchenyi-könyvtárban.*)

Erd. muz. (Joseph Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historium Transilvaniae. Tom. II. pag. 413—422.)

XXIX.

Minden tisztességes dolgok nagyságodnak
szolgálatomat

Ez felől akarék írnom ez elmúlt napokban vala
az nagyságos temesvári pasa mi felőlünk, és hitlevelet kívá-
nok vala nagyságodtól, de nagyságod hitlevelet nem küldött,
hanem uti levelet.

Azért nagyságos ur az miképen fíllel hallom, hogy az
hatalmas császár ellen feltámadtál, mindenfelé segítséget bo-
csátasz, sok kenyeredet, sódat, szép ajándékidat vöttem, lát-
tam sok jókat nagyságodtul; ezt az gondolatot szivedből ki-
vessed, jól meggondoljad kivel kell ujat vonnod, és az kik ez
ideig az hatalmas császárral tusakodtanak véghez vitetik
ügyöket. Mindeneket jól meggondolj és az én beszédem nem
tréfa, hanem országodnak megmaradására vagyom, és ez tö-
mösvári pasával Amet pasával közöljed dolgodat. Mert mi-
koron Ferhád pasa az kazalokra, gyűrsciakra ment vala, or-
szágokat, főszékes helyeket tölök megvevén, ez az temesvári
pasa közbejáró lön az kazalok és gyűrsciak között Ferhád
pasával megbékélteti, és elég ember mind az hatalmas csá-
szár előtt s mind az vezér előtt szava foganatos. Ha penig
akaratód vagyom a hatalmas császárnak hive lenni, tehát fő
emberedet bocsássad ide, és jó idején láss dolgaidhoz, Isten
látja, hozzátok való szeretetemben mondom, valamit nagysá-
godnak irtam, Óvári Istvánt *) kérdje meg nagyságod, miké-
pen én törekedtem nagyságod mellett, azért mostan az nagy-
ságod elébbi levelét, melyben panaszolkodik nagyságod or-
szágának romlása felől hozzám vöttem azokat az leveleket és
az nagyságos vezér Ferhád elejében megyek, minden dolgai-
dat pontról pontra megbeszélem, és minden dolgodról beszé-
lek ő nagyságával. Hogy nem emlékezel az te eleidről, az
megholt atyádról és az lengyel királyrul minémő hűséggel az
hatalmas császárnak szolgáltának nem tudom mi lelé nagy-
ságodat. Az hatalmas basa is írta nagyságodnak dolgairól,

*) Zsigmondnak 1594-ben visszahívott portai követe.

azzal egy etemben ő nagyságához Ferhát pasához megyek, és úgy cselekszem, hogy mikor hozzád megyek, mindenekről igazat tudjak nagyságodnak mondania hogy minden jót szereznék nok javára igyekezem lenni.

Tová én édes fiam tudja nagyságod én mennyi időtől fogván én nagyságodnak szolgáltam, azért ennyi ideig való szolgálatomért és ezután való jó akaratomért, kérem nagyságodat, hogy régi szolgálatomat megtekintené. Az nagyságodhoz való szolgálatomban akarok vala az modovai határon nagyságodhoz menni, elébb egy Ibrahim nevű szolgálmat bocsátám Áron vajdához és úgy hallottam, hogy nagyságodhoz küldték fogván. Azért az nagyságod elejének lelkiért nagyságod kerestesse fel, küldje ki nagyságod Tömösvárra, kiért én is nagyságodnak szolgálhassak, mert régi szolga volt. Is-ten tartsa meg nagyságodat.

Datum ex Temesvár 1 d. Aprilis (1595.)

Bosztanczi Huszain csausz.

(*Jegyzet.* Pesty Frigyes — Történelmi Tár XII. 244 kétségbe vonta Gévay ellenében, hogy 1595 elején Amhet lett volna temesvári basa. Ő Istvánfira hivatkozik. De a magyar források sokszor tévednek a török nevek feltevésénél. Ezen okmány a kérdést Gévay részére dönti el.)

Külczim. Adassék az nagyságos erdélyi vajdának Báthory Zsigmondnak, nekem régi fiam uramnak kezében.

(*Eredetiről, erd. muz. kéziratára.*)

XXX.

Rudolphus Secundus etc. Universis Statibus et Ordinibus partium Regni nostri Hungariae superiorum, simul et divisim constitutis, praesentibus requirendis. Salutem et gratiam. Cum in certis arduis et magni momenti negotiis totius Reipublicae Christianae ac praesertim Regni istius Nostri Hungariae bonum et commodum felicemque statum et conservationem concornentibus certos nostros oratores in Transylvaniam ablegaverimus, atque hoc praesertim periculoso belli tempore summe necessarium sit, ut fideles subditi nostri Hungari ubique locorum advigilent, ac in bono apparatu bellico jugiter ita instructi et parati existant, quo ad hostiles, et aliorum, si qui ex inopinato ac subito forte oriri possent, motus reprimendos

statim insurgere atque auxiliariis suis copiis omne periculum viriliter propulsari juvare possint, ut hoc pacto et dicti oratores nostri susceptum iter commodius continuare, et omnes tractatus cum summa totius Christianitatis et praesertim Regni istius nostri Hungariae utilitate, et bono feliciter aggredi et ad optatum tandem finem perducere valeant. Ideo Fidelitatem Vestram benigne hortamur, vobisque ac Vestrum singulis harum serie firmissime committimus, et mandamus, ut in quantum vobis Patriae Vestrae salus, et permansio ac gratia denique nostra chara est, hoc tempore ad quosvis motus diligenter attendere, et advigilare, atque armis bellicis bene instructi et parati esse, ac quandocunque per praefatos oratores nostros cum praesentibus requisiti fueritis, sine ulla difficultate et mora statim insurgere, ac quocunque in loco major necessitas ingruerit eo vos conjunctis et unitis viribus conferre, at hostibus nostris viriliter vos opponere, eorumque motus et conatus animose reprimere, omniaque pericula a dulcissima Vestra Patria fideli vestra opera et studio propulsare velitis, et debeatis. Secus nullatenus facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Arce Nostra Regia Pragensi 10-a die Mensis Martii Anno Domini 1598.

Rudolphus

(L. S.)

Himmelreich

m. p.

m. p.

(*Eredetiről, Hoffammer Archiv, Siebnb. Urkunden. fasc. 1. nro 5. (Gr. K. J. j).*

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. II. 487. 488. l.*)

XXXI.

Hatalmas császár, az Isten hatalmasságodnak egy napját tegye ezörré.

Hatalmasságod megemlékezhetik, hogy mikor megérttük volna Ibrahim pasának leveléből és izenetiből, az Sinán pasa halála után, hogy hatalmasságodnak fő chauzzát Ali chauzt vissza bocsáttuk vala innét az hatalmasságod portájára, és ajánlottuk vala hatalmasságodnak az mi engedelmességünket, melyet megértvén hatalmasságod, ismét ide küldte vala hozzám Ali chauzt, és ő az hatalmasságod aka-

ratját megmondotta minékünk, kit másodszor is az hatalmas-
ságod portájára ismét bocsátván, adtuk vala melléje egy
jámbor fősolgánkat Bániay Mártont, hogy ott az békesség
dolgát traktálják, azért az elmúlt nyárba megjöve mi hozzánk
Bániay Márton ugyan Ali chauzzal együtt, és megértők töl-
lők az hatalmaságod jó akaratját, nem is akarók itt késlelni
Bániay Mártont, hanem felbocsátottuk az német császárhoz
ő felségéhez, hogy ő maga mindeneket tudtára adjon ő fel-
ségének az békesség dolgából, és minékünk ő felsége aka-
ratja felől választ hozzon. Bániay Mártont ő felsége ott sokáig
tartóztatá, és végezetre mikor visszabocsátotta volna hoz-
zánk, ilyen válaszzal jöve meg : hogy ő felsége így panasz-
kodott az felől, hogy egy fő emberét bocsátotta volt levelével
az hatalmaságod portájára követségbe, ki az angliai királyné
aszszon követével együtt volt és Budáról tisztességesen kijöt-
tek volt alá Nándor Fejérvárra, holott akkor Hasszán pasa
volt hatalmaságod után az szerdarságba, ki az megholt Meh-
met passának fia, és hová tette legyen Hasszán pasa az ő
felsége levelét és követét, semmiképen nem tudhatja ő fel-
sége, mert semmi híroket nem hallhatja, azért hogy az ő fel-
sége követe és levele így járt és hatalmaságod eleiben nem
juthatott, azt ő felsége gyalázatnak tartja, kin nem bosszan-
kodnék annyira, ha eleibe hatalmaságodnak, az
hatalmasságod akaratjából esett volna rajta, de igen
bánja azt, hogy szolga rendtől ilyen dolog történt követén és
levelén, ugyan nem is tud immár semmi állandó dolgot ha-
talmasságoddal végezni, mert hatalmaságod után valameny-
nyi vezérek és valamenynyi végbeli pasák vagynak, mind-
annyi vagyon, kiért ő felsége nem ismeri mostan
semmi módját és idejét annak, hogy a békesség dolgát trak-
tálhassuk hatalmaságoddal, sőt mi reánk is neheztel ő fel-
sége érette, hogy csak hiában indítottuk volna el az békes-
ségszerzést, és emlékeztetvén arra, minemü szövetségünk va-
gyon vele és kötelességünk vagyon hozzája, azt izente mi
nékünk, hogy minden dolgot együtt fogjunk vele, és ő nála
nélkül senkivel ne békéljünk. Mindazáltal mi hallván az ha-
talmasságod jó kedvét hozzánk, nem akartunk semmit mód
nélkül indítani, hanem ezután is hatalmaságod kegyelmes
jó akaratját vártuk, azon közben pedig érkezék az megneve-

zett Hasszan pasának levele, melyben azt írja, hogy ő kezdette volt a békességet traktálni közöttünk, de mi azt hátra vetvén Aly chaux által akarjuk elvégezni, azért azzal semmit nem használunk, és az békesség véghez nem megyen. Annak felette ilyen dolgok történének, hogy az szomszéd pasák és békek, kiknek mi az hatalmasságod parancsolatit megküldöttük, és azok mellett mi is tisztességesen irtunk nekik, nem tarták az hatalmasságod parancsolatihoz magokat, hanem mindönt cselekedtek ellenünk, valamit cselekedhettek, az temesvári Hasszán pasa egynéhányszor küldte az birodalmunkra, és városokat, falukat raboltata, pusztittata el, sok embereket is vágatott le, im csak ez minapiban is ő nagysága Lippa felé jöven, mintegy 15 lovast bocsátott el Lippa alá, kik az mezőn embereket vagdaltak, és némelyeket elkapdos-
tak, ezt megértvén az mi szolgálaink kimentek utánnok, és az pasa lest vetvén nekik, hátul vötte őket és egynéhányat vittetek el az mi szolgálainkba. Azonképen az giulaj Bekthár bék is egynéhányszor öttött és köldözött az mi birodalmunkra, és rablatta, pusztittatta az szegény községet az mi határinkon lévő falukon, efféle dolgokért köldöztük leveleinket és embőreinket hozzájuk, emlékeztettők őket az hatalmasságod parancsolatjára is, de sem az hatalmasságod parancsolatit nem fogadták, sem az mi jó intésinkkel nem gondoltak, azt mondják most is, hogy ők nem tudják, mint vagyon, hogy vagyon az békesség, mi inkább hisszük azt, hogy az ilyen cselekedetek nem hatalmasságod hírével és akaratjával sem az vezér pasák akaratjával löttek, és az hatalmasságod zerdarját is Zatárcchi Mehemet pasát találtuk meg felőle, de jól látjuk azt, hogy a szomszéd

Kelet 1599.

(Eredetiről, mely megvan a fihérvári könyvtárban.)

Erd. Muz. (Joseph Comitis Kemény, *Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. II.*) pag. 519—521.

XXXII.

Michael Valachiae, Transalpinæ Vojvoda. Sacratissimæ
Caesareæ Regiæque Majestatis Consiliarius, per Transilva-

niam Locumtenens, et ejusdem Majestatis exercitus cis Transilvaniam et ejus ditionem Partiumque fines Generalis Capitaneus etc.

Magnifice Domine, Amice Nobis honorande salutem et nostri benevolam commendationem. Miért hogy e mostani időhöz képest, az kigyelmed itt való jelenléte nálunk szükséges és kívántatik, kigyelmedet intjük szeretettel s kérjük is, hogy kigyelmed mától fogva tizenötöd napok előtt legyen jelen nálunk, assecuráljuk kigyelmedet az mi hitűnkre, hogy kigyelmednek se személyében, se marhájában, se jószágában tőlünk háborgatása és bántása nem leszen, kit ha kigyelmed subterfugiál, kigyelmeden azután ha mi esik, nem minékünk, hanem magának tulajdonítsa kigyelmed, mi kigyelmedet jó szírvvel, szeretettel acceptáljuk. Benevaleat. Datum Albae Juliae, Die 4 a Novembris, Anno Domini 1599. Generalis gyűlés napját is végeztük, ad vigesimum Diem Novembris Kolosváratt celebráltatni, kigyelmed is, azon az napon és helyen legyen, hogy az több országunkbeli hiveinkkel országunk megmaradására concludálhassunk.

Michael Vajvoda

m. p.

(Benkő József által az eredetiről vett másolatról.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. II.*) pag. 527. 528.

XXXIII.

Nos Proceres, Magnates, ceterique Status et Ordines Universitatis Nobilium Transilvaniensium, universis et singulis Egregiis et Nobilibus Dominis Castellanis, Comitibus, Judicibus et universitati Nobilium Districtuum Lugos, Caransebes et Haczeg Salutem et amicitiam nostram commendamus, Bartsai András és Bogáthi Miklós uramékat bocsátottuk volt közitekben, hogy az Mihály vajdához tartozó boéroknek, oláhoknak, rácoknak és egyebeknek is marhájok ott köztek találtatának, mindeniket hit szerint kezűnkben adnátok, de a mint értjük, kegyelmetek annak engedetlen volt, semmit afféle marhákban elé adni nem akartatok, hanem maga-

toknál tartottátok, kit nem illet volna cselekednetek, holott az titeket nem illet, mert az országnak mostani szolgálatjában jelen sem voltatok. Annak okáért kegyelmeteket intjük, sőt hagyjuk is országúl kegyelmeteknek, hogy semmi közöttök afféle marhában ne ártsátok, hanem minden okvetetlen tartozzatok hit szerént eléadni, és Bartsai András uram kezében adminisztrálni, mert jó neven kegyelmetektől nem veszszük, ha ebben külömben cselekesztek. Datum ex Castris ad Possessionem Grid positis. Die 4-a Octobris, Anno Domini 1600.

Stephanus Csáki m. p.
Caeterique status et ordines
universitatis nobilium Transylvaniensium. m. p.

L. S. L. S. L. S.
L. S. L. S. L. S.

(Az eredetiről Benkő által vett másolatról.)

Er. Muz. (Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolarius ad Historiam Transylvaniae. Tom. II. pag. 543.)

XXXIV.

Generose Domine Pater mihi Honorande; servitiorum meorum commendationem etc. Adjön az ur Isten kegyelmednek minden kívánta jókat megadatni.

Uram kögyelmödnök egyéb hírt nem írhatok, tegnapi napon az tatár igen rabla itt mi körüllettünk úgy annyira, hogy semmi jobbágyom nem marada, kit elvittek, kit levágának közülök, addig bizánk az segítséghez, az Török Bálint uram hódult jobbágyi hozták most is reám őket, László deáktól végire mehet kegyelmed, egy borju fiókot, se marhájokat el nem vitték, csak én rajtam akartak boszút állani; azért uram, bizonyos ez héten valamely nap leszen, Lippát avagy Facsetot megszállják, legyen kegyelmednek gondja reánk. Miresét most is még bebocsátám hirtudni az kegyelmed parancsolatja szerént, de bizony dolog immár nem késnek, lássa kegyelmed, ha többet nem, ötven gyalogot küldjön kegyelmed, kivel oltalmazsam az helyt, még is tessék új segítség jött hozzám. Istennek hála lóháti legényekkel feles magammal vagyok, de az helyt sem hagyhatnám pusztán, azon is

kérem kegyelmedet mint uramat, az dévai kapitánytól szerezzem kegyelmed vagy hat tonna port, ha többet nem is, mert annélkül vagyok igen szűkös, abban bizonyos vagyok, hogy általan végül ide mi reánk jönnek, nem mennek egyeblivé sem Lippára, sem Jenőre, mert ez mostani rabláskor szintén Kladovárúl tért vissza egy török, ki megizente az jobbágyimtúl, valami oláh atyjafiai vadnak ide, hogy az vezér megparancsolta volna, derekasan várat ne szállanának, hanem kastélyokat pusztítsanak és az földet mindenütt. Csak az óráját nem tudjuk, mely órában rajtunk lesznek. Azután is, hogy itt voltanak, az Körösben is Jenő felé Lugas táján is rablottak, hanem kegyelmedet mint uramat kérem az por nélkül, ha lehetséges és az ötven gyalog székely nélkül ne hagyjon kegyelmed, még is ha magam ki megyek valahova, lenne kit itt ez helyben hagynom. Tartsa meg az Isten jó egészségben sokáig kegyelmedet. Datum in Castro Facset 23. Octobris. Anno 1602.

GDV. Servitor et filius Stephanus Békés de Facset.

Külczm. Generoso Domino Georgio Borbély de Sima Sacrae Cesa-
rae Regiae Maïtis Consiliario et domino ac patri nihi plurimum Honoran-
dissimo.

(Az *erd.* Muzeumegylet birtokában levő, s eredetiről vett másolatról).

XXXV.

Én Bektas pasa Istennek akaratjából hatalmas és győzhetetlen török császárnak az Dunán innen gondviselője, és Erdélyországa segítségére rendeltetett hadnak főszerdára, Tömösvárnak helytartója etc.

(*Bektas pasa tigrája.*)

Adom ez levelemet az Kolozsvárban levő német vitézeknek, hogy ha az városból kimennek, és hazájokban úgymint Németországban akarnak menni, az én bitemre, tisztességömmre töröktől, tatártól, sem ő magoknak, sem marhájoknak bánások nem leszen, hanem jó gondviseléssel, bizodalmas szélíg kísértetjük. Ha penig országokban nem akarnának menni, hanem az mi hatalmas és kegyelmes fejedelmünk győzhetetlen császár fizetésére akarnának lenni, arra is ugyanazon hit alatt fogadást teszek, hogy az római császár fizetésénél job-

ban és gazdagban való fizetést tétetek nekik, kiből hogy semmit ne kételkedjenek, az földnek menynek teremője egy örökké való Istenre esküszöm, és az mi prófétánk Muhamedre esküszöm és az hatalmas török császár fejére esküszöm, hogy ha el akarnak menni, békével mehetnek, ha pedig hatalmas császár fizetésére akarnak állani, az római császár fizetésénél jobb fizetést tétetek nekik, kinek erősségére adtam hitlevelemet magam pecsétjével és czimerem alatt megerősítvén. Iratott az 28. maji 1603. *)

(Vörös, de teljesen lekopott viaszkecsét helye.)
(Az erd. Muz.-egylet irattárában levő eredetiről.)

XXXVI.

Georgius Basta Comes in Huszt, Liber Baro Dominus a Sult, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis ac Catholici Regis Hispaniarum Consiliarius Bellicus, ejusdemque Sacrae Caesareae Majestatis Exercitus et Regni Transylvaniae Generalis Capiteaneus.

Miért hogy *Fichior* (= *Ficsor*) Péter Magyarorszáiban a császár ő Felsége hűsége alatt halt meg még akkor, mikor Konstantinápolyból kijött volt. Hadjuk azért kegyelmednek s parancsoljuk is császártól ő Felségétől nekünk adatott plenipotentialis authoritásunkból, hogy az mi nemű jószágát az árváinak kegyelmed elfoglalta volt, azt mindjárt remítálja nekik. Nec secus faciat. *Datum Claudiopoli Die 4. Februarii 1604.*

G. Basta m. p.

(Egykoru másolatról.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitís Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transylvaniae. Tomus III-tus 52. lap.*)

XXXVII.

Első szultán Ahmetnek athnamé levele magyarul, melyet adott az Törökországban futott magyar főembereknek.

*) A kelet a régi naptár szerint van, s így egyeztethető ki a differentia ez adat s a Toldy névtelene közt Tört. Tár VI. 261.

A szent és boldogságos Isten vallásán való fő népeknek, erdélyországi uraknak és közönségen minden rendeknek, ez írásunk hozzátok érkezvén megértsetek, hogy mostan mindnyájotoknak akarattjából császári méltóságunkhoz emberetek érkezett, kik által az üdvözült és boldog emlékezetű eleinktől adatott athnamé levelek szerint most is tőlünk athnamé levelet kívántatok, mindnyájotok közül és így a szent mindenható Istennek igazságából erdélyi országát a németek kezéből kiszabadítván, az ország főrendei, urai és minden renden valók, valakik szabad akarattjok szerint választanak fejedelmül az mi kegyelmes akarattunk és császári méltóságos parancsolatomból fejedelem az legyen, máshonnét pedig a kívül senki fejedelem ne lehessen.

És ha ti az mi hűségünk alatt országtokat elvesztvén, belőle kirekesztetnétek, valameddig az ti nektek vissza nem vétetnék, mindaddig a mi birodalmunkban hasonló ország rendeltessék és adassék ti nektek, országtokat pediglen kezetekben tartván, akár fegyveretekkel, akár traktálás által valamely várakat a németek kezéből megvehettek, azok mind az erdélyi vajda kezében maradjanak és mástól ne biratassanak.

Mint hogy országtok egynehány esztendőttől fogva megromlott és pusztult, a mi jó szerencsénkhez és császári méltóságunkhoz megmutatott hűségteket, igazságtokat megtekintvén, Erdélyországnak éppen tíz esztendeig való adóját megengedtük.

A tíz esztendő eltelvén pedig, az üdvözült boldog emlékezetű atyánktól Székely Mózesnek adatott athnamé levélnek tartása szerint, tíz ezer aranyat adni tartozzanak, és azonkívül semmi egyéb ajándék tőlök ne kívántassék.

Mint hogy császári méltóságunkhoz ez három esztendő alatt hűségteket megtartottátok, valamely rabok azoltától fogva, vagy férfiú vagy asszony (leányzó), gyermek akár mi csoda helyen talállassanak, a mint ők is minekünk az ő kezénél való rabokat elbocsátani fogadták, mi is mindeneket elbocsátunk, hogy tovább rabságban ne tartassanak, ha pedig azok közül valaki eddig törökké lőtt, az is rabságban ne tartassék, hanem szabad akarattjára hagyattassék.

Hogyha a némettől oly löszerszámokat találnak el-

nyerni, mely annak előtte tettek lött volna, azokat mi nálunk megnyervén, nem tartunk ellent benne, vissza adatjuk, hogy a honnét elvitték volt, ismét azon helyre országokba vitesenek és helyére tegyék.

A német királylyal ha békéléstünknek és hittel való frigykötésünknek kelletik lenni, valameddig az erdélyi vajdasághoz tartozó határokat ki nem vesszük, és őket is azon frigyben befoglalván barátságos állapotra nem hozzuk, addig a némettel semmiképen békességet nem szerzünk.

Erdély országa pedig megszabadíttatván és csendes ségre jutván, a régi mód szerint mindenféle kereskedők, árusemberek szabadosan jöhessenek, mehessenek, és minde-
nütt kereskedhessenek és schol az igaz vámnál, harminczad-
nál egyebet ne vehessenek.

És császári méltóságunkhoz küldendő kapitihajoknak és avval együtt levő embereknek ételekre, italokra, táplálá-
sokra elegendő élés szolgáltatassék, ezelőtt való hitlevelek tar-
tása szerint, csakhogy ti is magatokat a mint hittől kötelez-
tettek, a frigyét és kötést megtartsátok. és az mi barátunk
baráti, ellenségünk ellenségi legyetek.

Az nekünk való főhajításban és hódolásban valameddig
igazok lesztek, én is az én üdvözült atyámtól adatott kötés
és athnamé levél szerint, és mostani veletek kötöttett frigy
és kötlevél szerint, mindeneket erősen és jól megtartok.

Akartam is és megparancsolva vagyok, hogy ez kegyel-
mes levelem érkezhén, az ti részetekekről az hit és frigykötés
becsülettel megtartatván, meg nem máslődik és zűr-zavar nem
indíttatik, tulajdonképen igazán és úgy tökéletességgel mi
tőlünk megtartatnak mindenek. Ezt bizonyosan így tudjátok,
értsétek és higgyétek. Mohorim holnapban Zilnitiben költ.
(1604. maj. 30., jun. 28.)

(Egykoru fordítás a magyar kir. Egyetem könyvtárában.)

XXXVIII.

A Jézust valló nagy fejedelmek dicsekedő öröme, a
Messiást követő nagy rendek közt választatott, eretnek ke-
resztyén nép dolgának igazgatója — Erdélyország fejedel-

me- magyar nemzet királya Boescai István! Császári felséges levelünket vévén legyen tudtadra, hogy értésünkre esvén a te vitézi bátorságod, továbbá az, hogy barátinknak barátja, ellenségünknék ellensége vagy, hogy a felséges Isten kegyelméből a mi segítségünkkel Erdélyországot a német kezéből kiszabadítottad, Magyarország nagy részét meghódítád s elfoglaltad, vitézségedet s hűségedet irántunk megbizonyítottad: téged Erdélyország fejedelmévé s a magyar nemzet királyává teszünk. Jelen császári kegyelmes barátunkon kívül felséges udvarunkbeli mütferrikáink közül a hasonló rang- és korbellek méltó büszkeségeit Muhammedet és Alit, kiknek hatalmuk növekedjék, különösen is megbíztuk annak tudomásodra juttatásával, hogy ősünk s elődeinknek az erdélyi fejedelmek iránt tanusított kegyelmes szokásához képest, mi is elküldtük számodra a zászlót, kornyétát, két derék lovat, botot, egy hódító kardot s hűsetünkkel egyenlő jelentőségű diszköntöst. *) Fogadd tehát e zászlót s kegyelmünknek egyéb megnevezett s ezzel együtt érkezendő jeleit a legnagyobb tisztelettel s hódolattal: a zászlót hordozván, a süveget föltevén, a diszköntöst felöltvén s e diadalszerző kardot felövedezvén, győzedelmes császári udvarom iránt tartozó hűségdben erős és állhatatos légy. Ha az Isten így akarja, jövődőben véghez viendő szolgálatidról sem fogunk megfelelkezni, sőt azok folytán legmagasb császári kegyelmünkben részesítünk. Ehez képest az ellenséges pusztítások megakadályozása végett tovább is vitézül forgolódjál; ha erre nézve segítségre lenne szükséged, azt nálunk mindenkor feltalálod s fogyatkozás semmiben sem leszen. Gondod legyen azért arra, hogy az ellenség fosztogatásainak elejét vedd, a városokat pusztítani ne engedd s a magyar nemzetet az irántunk való engedelmes hűségben megtartsd. Így mostantól fogva te és az hozzád ragaszkodó magyar nemzet szerencsés árnyékunk s védő szárnyaink alatt biztos menedékhelyet találtok s boldogult őseink dicső lelkére fogadjuk, hogy téged s az hozzád ragaszkodó magyar nemzetet mostantól fogva semmi kár s veszedelem sem fog érni. Az eddig általánosabb birt várak, helyek, birtokok, jószágok s készletek továbbra is tulaj-

*) Kaftányt.

donaitok maradnak s azok birtoklásában semmi szín alatt megháboríttatni nem fogtok. Te is a mint ezen fényes fermánomot megértvén tudomásul veszed, az hűségben s engedelmességben szorgalmatoskodjál a hitetlen s engedetlen német nemzet megfenyítésén, mihelyt valami büntetésre méltót eslekszik — teljes erődből rajta légy.

1013. Dsemariülakhr 10—20=1604. nov. 4—13.

a

jólőrzött Buda városában.

Jegyzet: Kiadta a nagyvezér, ki nov. 25-én indult el Budáról. V. ö. a „Hon és Külföld“ 1842-ik évi folyama 19-ik szám.

(*Törökből, melynek eredetije az akadémia birtokában van.*)

XXXIX.

A felséges szultán Ahmed khán idejében Bocskai István által követségbe küldött Kékedi György nevű felső magyarországi fő embernek adott athnamé fordítása, mely magyarul volt szerkesztve.

Én szultán Ahmed khán az felséges Isten kegyelméből a moszlim nép padisáhja Európának, Ázsiának ura, Arab- és Persa országoknak fejedelme, királyok s padisáhk korona osztogatója — az ki vagyok szultán Ahmed khán: birodalmam alatt levő minden szolgáltnak és tisztviselőimnek adom tudtára, hogy egyéb hódoló szolgálaim közt Kékedi György nevű magyarországi előkelő szolgálmat, ki hatalmas pártfogásomért esedezett, — oltalmam alá fogadom s vele együtt feleségét, gyermekeit s minden vele levő vagyonát oltalomban részesítem, ellenséges megtámadások ellen védelmezem. Ugyanazért ha — mitől Isten őrizzen! a birodalmam alatt levő országok területén őt és hozzá tartozóit valami veszély s szerencsétlenség fenyegetné: czek ellen császári felséges oltalmam nyújt neki biztos menedéket. Hagyom és rendelem annáfogva, hogy országaimban őt senki illetni ne merje, nyugalmát meg ne zavarja, egyik helyről másikra utaztában vele ne méltatlankodjék s rajta semminemű sérelmet ne ejtsen. Annak tudatása végett, hogy bármely ellene vagy hozzátartozói s vagyona ellen intézett megtámadás — mitől Isten

örizzzen, mihelyt az tisztviselőim s szolgálaim által felséges tudomásomra jön; a legszigorúbb büntetést mondja maga után: ezen athnamét adtam kezébe. Melyet is vezireim s hákinjai illő tiszteletben tartván, — a nevezett Kékedi Györgyöt — valamennyiszer arra szüksége lesz, — tőlök telhető módon oltalmazták; névjegyem alatt szerkesztett s kezébe adott temesszükömnök teljes hitelt adván.

Kelt Belgrádban 1013 Redseb 20—30=1604. Decemb. 12—22.

(Törökből, az erdélyi Muzeumegylet hírtokában.)

XL.

Interpretatio privilegii seu literarum foederis Imperatoris Turcarum sultan Ahmedi ad serenissimum regem Hungariae Stephanum Bocskay nec non Regni Transylvaniae Principem missarum.

(A latin szöveg ugyanaz, melyet magyar fordításban gróf Mikó Imre közölt az Erdélyi Történelmi Adatok II-ik kötet 321. s köv. lapjain: úgy hogy kétségtelen, hogy mind a két fordítás egy és ugyanazon szövegű példányt használt, de a kelet más: Mikóéban költ Szilhidzse hónapban, azaz júliusban Konstantinápolyban anno 1013 a Mahomede, t. i. 1605. apr. vége s május eleje, a latiné e következő:)

Datum ex castris in campo Daud-passae in initio mensis Muharrem anno Mohamedi prophetae nri millesimo et decimo quarto: (1605. maj. 19—29.)

Terezuman Jahya m. p.
Interpres potentissimi
Imperator. Turcarum.

Jegyzet: Ezen Jahya Terdzüman tolmács magyarországi renegát és bofolyásos férfi volt, kiről Weiss Mihály naplójában több ízben emlékezik.

(Eredeti hivatalos fordításról, mely hosszában fogott török papíru ívrétre van írva.)

XLI.

Mgñce domine observande, servitiorum comm.

Szánakodom bizon az kegyelmetek esetén, szerelmes háza népivel és hazájátúl távullétén. Az ur Isten és császár ő Felsége könyörtüljenek kegyelmeteken. Az én dolgom is, úgy vagyon bizony nyomoruság és mellett exilium, de még is könnyebb, mert magam vagyok és hozzá szoktam. Várom csak az jó halált, ki most édesebb az életnél. Nemzetünk meggyalázódék, országunk elpusztula, Istentünk és királyunk ellen igen véténk. Non est qui recordetur ei, omnes amici ejus spreverunt eam. Értém Magyarországot, romlott hazánkat. Mind az által jó az Isten, ki ez világi jókat, kikkel nem jól éltünk, elszedte tőlünk, jelentsen kicsin haragját, ne haragudjék fellette, hogy pokolra ne vessen. Szenvedjük azért kisded haragját örömet. Én eleget szenvedtem, kegyelmetek is azt cselekedje, Isten megvigasztal. Az ellenség még eddig nevedett, meggyőzettek, szintén valamit éreznek. Basta uram reájok ment vala Sopron felé, de nem várták meg sehül. Sopront megszabadította tőlök és Keresztúrt megvötte. Az benne valóknak megkegyelmezett mind, és benne hagyta őket. Ő maga most itt vagyon az haddal. Forgácsi uram ír nekem onnan alól, jó reménységünk legyen az békesség felől. Ha nem bolondok szintén az magyarok, és ha ugyan törökké nem akarnak lenni, nyitva az ő felsége kegyelmességének ajtaja. Bizony kardja is kivonva. Az rácز uraimnak itt ma fizettek, az bársony dolmányban, hátokon hordták az zsák pénzeket. Immár mind bojtos bársony süveget keresnek. Majd az is megszűköl miattok. Battiani uram jól viseli magát, Locuttes (?) uram nála vagyon. Az tótországiak Varasdánál táborban vannak, nem vötték ők tréfára az dolgot. Pongrácz uramnak szolgálatomat. Isten éltesse kegyelmeteket. Viennae 5. Julii. Anno Dei 1605.

Mag. D. vvarum veteranus stor.

D. Náprági.

Nitrán püspök uram igen vitézkedik. Sokan elhullottak az vár alatt az hajdukban. Most Érsekújvárat víják két taraczkkal. váltig killódnak (kinlódnak) alatta, az árkot töltik,

Chada formát késztek, az hol czédulákkal várat nem vehetnek, körmökkel akarják megvenni. Oda haza az főhelyek és bányák mind urunk ő Felsége kezénél vannak. Talán hamar jobb híreket írhatok kegyelmeteknek. Kegyelmetek is írjon énnekem. Én kegyelmeteké vagyok. Régi igaz szolgátok.

Külczim. Perillustri ac mgis dno Balthasari Kornis de Ruszka S. C. R. M. in Trannia certorum Siculorum Capit. et Consil. Dno amico observ.

(Eredetiről t. Mike Sándor úr gyűjtem.)

XLII.

Szolgalatomat ajánlom nagyságodnak mint nagyságos uramnak. Az úr Istentől nagyságodnak minden jókat kívánok. Nagyságodnak ezt akarom értésére adni, hogy ezen órában jött ide Déváról Verebéli János, ki minékünk Bethlen Gábor uramnak ő nagyságával együtt beszélé, hogy a németek fejenként egymás kezén mind megesküdtek, hogy soha a várat magyarnak meg nem adják, hanem töröknek és Lippára az törökért küldöttek, úgy hogy mindjárt jöttön jöjjenek. Azért nagyságos uram viseljen mindjárt oly gondot erre, hogy az ő szándékjok véghez ne mehessen, rendeljen nagyságod mindjárt az székelységből ezer gyalogot, kivel az vár alá szállhassak, mert ehez Hunyadvármegye és Zarándvármegye nem elég. Ez egynehány harminczöt legényt sem küldtem még eddig oda, nem akartam őket mord nélkül elereszteni. Erről penig nagyságod semmit ne késsék, mert ez oly bizonyos, a mint ez én leveletem látja nagyságod, hogy őt vagy hat nap mulva török leszen Dévába, ha a székelgyalogot mindjárt ide nem küldi nagyságod. Ím azért írom meg nagyságodnak, hogy mind az én kegyelmes uram és nagyságod előtt ment ember lehessen, mind most s mind ennek utána. Tartsa meg az úr Isten sokáig jó egészségben nagyságodat. Datum in Barcsa 18. die oct. 1605.

Nagyságod jó akaró szolgálója

Keszi Nagy Albert.

Külczim. Spect. ac Magn. dno Sigismundo Rákóczy supr. Consiliario Seren. principis, ac Regni Tranniae generali Capitanéo, nec non Comiti Cottus Borsodiens. etc. dno mihi gratiosissimo.

(Eredetiről t. Mike S. úr gyűjtem.)

XLIII.

Mivel hogy ez ideig, mióta az Isten ezt az hadakozást az ő nevének tisztelétére és szegény hazánknek helyében hozására támasztotta, az hadaknak sok külön-különbféle állapotja miatt semmi jó rendtartás az hadakozó nép között nem lehet, kihez képest sem ő Felségének, sem utánna való generalisoknak és kapitánoknak módjok és autoritások nem lehet, sem az vitézlő népnek rendtartásában, sem az dolognak lecsendesítésekben, kik miatt az sok hallhatatlan panaszok mind ő Felségét szüntelen érték, mind pedig kapitányokat, immár mostan hátra hagyván és semmié tévén minden ezelőtt végezeteket, mód nélkül való rendtartásokat, hogy ennekutánna mindenek jobb módjával és rendtartással legyenek, tetszett ő Felségének, és az országnak és az *vitézeknek* közönségesen, hogy ezután az hadakozó vitézek között ilyen rendtartás legyen, az mint rend szerént következnek.

1-o. Először legelsőben hogy az úr Isten szerencsénket hadainkban megáldja és az kapitányok mindenképen azon legyenek, hogy az Istennek tisztessége naponként közöttök nevedekdjék, és minden seregekben praedicator tartsanak, és az kapitányok az undok szitkokat és káromló beszédeket az vitézek között megtiltsanak, és ha valamelyik az tilalom ellen cselekedik, az kapitány megbüntesse, és jó példát adjon nekik.

2-o. Hogy az lovas hadnak az ő regulája, rendtartása az, hogy az lovas *kapitány* legfeljebb 200 lovat tehessen és az kapitány feljebb való hadnagyot 100 lovasnál ne tartson alatta, és mind az kapitánnal s mind az *hadnagyokkal*, az alattok való vitézeknek számok és neveik rend szerént felírva legyen.

3-o. Az kapitánnak gondja legyen reá, hogy sok számon lévő vitézeket maga számára ne tartsanak, ő magoknak 10 lovasnál feljebb való szeri ne legyen, az *főlegények* pedig két s három lóval legyenek rend szerént jó szerrel.

4-o. Kapitánt az Fejedelem válaszszon, és az hűtöt tegyen ő Felségének és az országnak, az lót az Fejedelem ad-

jon, az alatta való hadnagyokat az fejedelem confirmálja, és ő Felségének hittel azok is kötelesek legyenek, mind pedig az országnak, zászlót pedig nekik ő Felsége rendeljen és adjon.

5-o. Az zászlóhoz, az kapitánhoz az hadnagy és az vitézlő nép hittel legyen köteles, és valaki kapitánja híre nélkül zászlóját elhagyja, tisztességét, fejét vesztesze el érette, és vagy hadnagy, vagy *főlegény* ne merjen menni az maga szükségében, még csak házához is, kapitánya híre nélkül.

6-o. Egyik kapitány és hadnagy az másik kapitányság és hadnagyság alatt levő vitézt az előtte járó híre nélkül és akaratja nélkül alája ne fogadja, ha pedig azt az kapitány, akár hadnagy, azaz más zászló alatt levő vitézt befogadná seregében mód nélkül, afféle kapitány, hadnagy tisztét elveszítse és becsületi ne legyen. Az ki magától zászlót, (*itt az eredetiből kimaradhatott* : cserél;) hír nélkül kapitánynya vagy hadnagygyá teszi magát, ő Felsége akaratjából az generalis az oly kapitányt vagy hadnagyot felakasztassa, az városoknak, faluknak szabadon lehessen t. i. megbüntetni, és megbüntessék. Első : vagy kapitányára vagy hadnagyára szidalommal, vagy illetlen szóval illeti, affélét három pálczával megverik. Valaki kapitányához vagy hadnagyához fegyvert vonszon, vagy megsebesíti vagy megöli, fejével éri meg. Item az kapitányoknak gondjok legyen arra, hogy helyben törvénnyel, mezőn pedig bottal birjanak az alatta valókkal, urnak, nemes embernek, papoknak, scholáknak házokra vagy marhájokra ne szálljanak, az ki megpróbálja, fejével éri meg. Az Magyarországnak törvénye szerint az ki az *malmot* elvagdálná, az kezét vágják érette, mivel hogy közönséges jóra való. Az *malomban valókat* is az ki megháborítaná, megbüntettessenek érette. Az *jobbágyoknak* lovát, barmát, ingó-bingó vagyonát, akármi legyen, senki el ne vegye, valaki pedig ezt által hágja, tartozzék az kapitánja vissza adni az marhát, és ő magát afféle cselekedetért erősen megléhalni, ha pedig az marhát eladta volna, az kapitán meg nem míveli, elveszesse tisztességét, ha pedig az marhát eladta volna, elégítse meg az szegény embert. Valaki szentegyházat tör fel, avagy sírokat *meg*, az fejével éri meg. Élést feljebb annál kit lova és maga megeszik eladni, vagy házához hordani, vagy maga

hasznára fordítani az árát ne merészelje senki. Így item az kik az szegény embereket szaczolják, égetik, sütik és kénozzák, pénzt kérnek rajtok és vonsznak, afféléket igen megveressen, és az hadbúl kiüzessen az kapitány.

7-o. Az kik erővel szüzeket törnek, asszonyállatokat erővel, akaratjuk nélkül rontnak, fejekkel érik meg. Item ha valaki megtolvajol valakit úton vagy házon, az kapitány tiszti vesztése alatt mind afféle tolvajt megöltesse, ha nem művelné, ő Felsége megbíntesse az kapitánt törvény szerint.

8-o. Az kik felfevernek afféle élést, vagy egyéb marhát, az melyet vagy fejedelemnek vagy urnak, kapitánoknak vagy ország gyűlésére, vagy táborban vagy egyébitvé vinnének, *fejével érje meg.*

9-o. Valaki *bányákat*, utakat, élés hordókat, *harminczadosokat*, és az országnak egyéb jövedelmét, kiből az vitezlő népnek fizetése járna, megháborítaná, *fejével érje meg.*

10-o. Ha valaki az *postákat*, kik ő Felségétől vagy országtól közönséges dolgokban mennek és járnak, megháborítaná, minden kegyelem nélkül megöllessék, mert azok közönséges országnak dolgában járnak, sőt inkább azoknak minden rendbeliek segítséggel legyenek, hogy hamarább jár hassanak.

11-o. Ezen kívül is ha valami mód nélkül való dolgok esnek az vitezek között, az kapitánok az magok becsületekért el ne szenvedjék. Datum in libera Civitate Nostra Cassoviensi, die 29-o., mensis Aprilis 1606.

Stephánus Illyésházi.

Valentius Drugeth de Homonna.

Paulus Nyári.

Sebastianus Tökölly.

Georgius Drugeth de Homonna.

Michael Czobor.

Sigismundus Balassi.

Christophorus Turzo.

Comes Sepesiensis.

Thomas Nádasdi.

Georgius Secsi.

Georgius Verkucz.

Ludovicus Rákóczi.

Franciscus Rhédei.

Joannes Desöfi.

Michael Dengelegi.

Georgius Somodi.

Erd. muz. (*Josephi Comitiss Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus III-tus pag. 183—186.*)

XLIV.

Spectabilis ac Magnifice domine domine vicineque nobis observand. Salutem et nri benevolam commend.

Hogy nagyságod Nemes Jánost bocsátta ide be hozzánk és tőle izent volna nagyságod, hogy egyszer megígért jó barátságával főképen a mi atyánkfia dolgában meg nem fogyatkoznék, kiről minthogy az előtt is nem kételkedtünk, úgy most is barátságosan és szeretettel vesszük nagyságodtól. El is higgye nagyságod, az hozzánk mutatott jó cselekedetiről nagyságodnak el nem feledkezünk, hanem voltaképen megemlékezünk mindenekről, a mint nagyságodnak szóval bővebben izentünk Nemes Jánostól.

Ír nagyságod az káros emberek felől is, hogy ő Felsége akaratóból kész volna nagyságod bizonyos commissariusokat cum plena autoritate bocsátani arra az napra, a melyet mi praefigalnánk, hogy az káros emberek dolga mind egy felől s mind más felől eligazodnék. Meghiggye nagyságod ez az dolog Isten előtt is kedves lészen, ha az szegény számtalan káros emberek marhája megadatik, mert felette sok a káros. Innét effelől is semmi fogyatkozás nem lészen a dologban; bizonyos lehet nagyságod, hogy e jövő 21. napjára májusnak azon szerint bocsátjuk ki hét törvénytudó boérinkat oda az határba Vásárhelyre, *) kiknek minden hatalmat is adunk, hogy az ő felsége commissáriusival együtt jó módjával végezzenek. Azért nagyságodat kérjük, hogy nagyságod is az ő felsége és nagyságod írása szerint bocsássa az megírt napra minden hatalommal választott commissariusokat, a kik mind az két országbeli károkat mind két felől meglássák és in instanti a gonosztevőket megbüntessék és elvett marháikról az károsokat megelégtíttessék, a mint az igazság és törvény hozza. Tartsa meg az úr Isten nagyságodat jó egészségben

*) T. i. Kézdi-Vásárhely.

sok ideiglen. Datum ex civitate nostra Jassiensis, 30. die Aprilis. Anno Domini 1606.

Spect. ac Magnf. D. Vrae

Amicus et Vicinus benevolus
Jeremias Mogilla Dei gratia Princeps ac Haeres perpetuus Moldaviae
etc.

Külczim. Spectabili ac Mageo. Dno Sigismundo Rákóczy, Suae secretis Hungar. Transsilvaniaeque Principis intimo Consilio et Regni Transsilvaniae Locumtenenti Generalique, nec non Comiti Cottus Borsodiensis et etc. Dno vicinoque nobis observandissimo.

(Eredetiről Mike S. úr győljt.)

XLV.

Spectabilis ac magnifice dñe nobis observande, Salutem et amicitiam nrām commendo.

Az nagyságod írása szerint elbocsátottuk volt az mi meghitt boérunkat Kriszte Vornikot oda be az ő Felsége commissariusi mellé. Immár az mi boérunk két héttől fogva az Szélföldön Tatroson várakozik, minthogy az ő Felsége commissariusi onnat az megbagyott helyről elmentenek volna, nagyságodat mint jó akaró szomszédunkat kérjük, adja értésünkre mentől hamarább, ha kellessék tovább várakozni az mi emberünknek, az vagy nicsoda terminust hagy nagyságod az károk feligazításának, nagyságodtól érteni kívánjuk. Tartsa meg Isten nagyságodat jó egészségben. Datum ex Jas die 11. Junii. Anno Dni 1606.

Sp. ac m. D. vrae

Amicus benevolus
Jeremias Mogilla Dei Gratia
Princeps ac Haeres perpetuus Moldaviae.

Külczim. Spect. ac. mfg. Dno Sigismundo Rákóczy Suae Serenitatis intimo Cons. et ejusdem Serenitatis Regni Transsilvaniae Gubernatori et Co. Cottus Borsodiens. etc. Dno Vicinoque nobis observando.

(Eredetiről, mely Mike Sándor úr tulajdona.)

XLVI.

Illustrissime Princeps ac Due amice Vicineque nobis observand. Salutem ac amicitiam nram benevolam commend.

Az nagyságod levelét megadák nekünk, melyben nagyságod reá emlékeztetne minket, hogy kétszer immáron végezés lett volna nagyságoddal az határookban való húzások és vonások eligazítása felől és mind az kétszeri végezés szerint az napot ismét elmulatták volna. Jól reá emlékezünk mi is, az mi Istenben elnyugodt szerelmes atyánkfia idejében az volt az végzés és ugyan elmulthatatlan, hogy ha csak az halál miatt engedtetett volna. Az mi peniglen mi velünk való utolsó végezést nézi, valljuk, hogy napot mi is neveztünk nagyságoddal együtt, ugyanazon húzások-vonások eligazítása, leszállítása felől, mely hagyott napra el is bocsáttuk vala jó idején bizonyos meghitt boérinkat oda ki, noha nem miattunk, de minémű akadályok történt volt az oda küldött emberinknek, hogy az napra ki nem mehetének volna, ítéljük, megértette eddig minden okot levelünkéből nagyságod, mert elhigye nagyságod, mind azóltától fogva, hogy elbocsáttuk vala boérinkat, sok felette dolgokban foglalatosok voltunk, és ugyan semmit affélét nem gondoltunk, hogy miattok az hagyott nap elmult volna. Nagyságodat mint jó akaró urunkat, szomszédunkat kérjük, megbocsásson nekünk és mifelőlünk azt elhinné, hogy felette igen bánnánk az történeten, holott az az dolog mind az két országbeli szegénységnek felette igen káros, hogy ügybe nem mehetett volna; de mindazáltal az mi elhaladott, el nem múlik semmi okon, mert Isten ellen is lenne és az két országbeliek között is nagy egyenetlenség ezután történhetnék. Ez alatt, hogy nagyságod megparancsolta afféle kárvallott emberek csendességben lennének, és semmi nemű hajtást ne cselekednének, nagyságod mint eszes és böles fejedelem cselekedte, köszönjük is nagyságodnak. Azonképen innét is azont várja, nem lészen semmi bántása senkinek. Noha csak e napokban is kolozsváriak ez ide valóknak elvonták marhájokat. Hogy penig római császár ő Felségétől levelet hoznak nagyságodnak, akarjuk, adja Isten azt minden jóra nagyságodnak. Mi is igéretünk szerint

ez egynehány nap mulva bizonyosan nagyságod elhívén, bocsátjuk főemberinket nagyságodhoz, kiktől minden dolgokra bővebben választ irunk, izentünk is nagyságodnak. Sőt az nagyságod hozzánk megmutatott jó akaratáért ugyanazok által mi is tapasztalóképen háládatosságunkat megmutatni akarjuk nagyságodhoz, mint jóakaró szomszéd urunkhoz. Tartsa meg Isten nagyságodat jó egészségben és jó híreket mindenkoron hallhassunk nagyságod felől. Datum in Civitate nra Jassiensi. 2. die Augusti, 1606.

Illustrissimae Dm. vestrae

Amicus sincerus et ad serviendum paratus.

Simeon Mogila, D. Gr. Princeps haeresque perpetuus Moldaviae.

Külczim. Illustrissima Principi ac Domino Sigismundo Rákóczy, Dei gratia Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Domino et Comiti Siculorum etc. Domino amico vicinoque nobis observandissimo.

(Eredetiről K. Papp Miklós úr gyűjteményéből.)

XLVII.

Tekintetes és nagyságos úr, szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint jóakaró kegyelmes uramnak, Istentől nagyságodnak jó egészséget és minden kedve szerént való sok jókat kívánok megadatni.

Akarom nagyságodnak értésére adni, az mely itt való nemes ember Gerliszy László ment be Tömösvárra, nagyságod akaratjából tötte hírré ide felénk sietséggel, hogy az mely tatár ment volt tavaly ezen az mellé Csanádnál költözött volna vissza erre felé, az az hire, hogy az vezérrel egybe háborogtanak volna, és hogy az tavalyi nyomon akarnak visszamenni, ha tartóztatása nem lesz valakitől, mert az temesvári törökök eléjbe mentek volt. Immár az nagyságod böles ítéleti rajta, nagyságod tudja gyors voltokat. Nagyságod vigyáztasson, hogy az szegénységet valami véletlen veszedelem ne találja. Én Bethlen Gábor uramnak is megírtam, hogy ő kegyelmének vigyáztatása legyen az Vaskapu felől, Dévára is hogy hirt tegyen, vigyázzanak az facsati útra, ha

újabb hírem érkezik, nagyságodnak esmét sietséggel értésére adom. Tartsa meg Isten nagyságodat jó egészségben. Káransebes 18. sept. Anno Dni 1606.

Nagyságod szolgálja
Keresztesi Pál m. p.

Külszím. Sp. ac Magn. Dno Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász S. D. Principis intimo consiliario per Tranniam gubernatori et generali Capiteo nec non Comiti Cottus Borsod et dno mihi semper gratissimo.

(Eredetiről m. Mike Sándor gyűjteményéből.)

XLVIII.

Tekintetes nagyságos uram, nekem jó akaró uram, és apám helyett édes apám.

Nyilván lehet nagyságodnak az én eleimnek Báthory Istvánnak az lengyel királynak tökéletes és állhatatos hűsége az hatalmas győzhetetlen császár urunk eleihez és az muzurman nemzetséghez. Mind penig az én édes atyám az nagyságos somlyai Báthory István mennyi kárt, romlást, sőt minden uraságából kiűzetést és bűdosást szenvedett az hatalmas császár eleihez való hűségéért. Ím az Isten alkalmatosságot adott, hogy mind ő hatalmassága s mind nagyságod olyan kegyelmességét nyújthatja, az minőt az ő hatalmasságának régi elei nyújtottanak az én eleimhez. Mind énnekem alkalmatosságom vagy on ő hatalmasságának és nagyságának olyan tökéletesen és igazán szolgáljak, mint az boldog emlékeztű lengyel király Báthory István, az én bátyám szolgált az ő hatalmassága eleinek és utána való fő népeknek.

Kénszerítettem annak okáért ő hatalmasságát mint kegyelmes uramat megtalálni, hogy az erdélyi vajdaságot, kire az országbeliektől hivatalom is vagy on, adja nekem ő hatalmassága, bizonyos emberétől parancsoljon, hogy tőlem hallgasson, és zászlóját is küldje meg ő hatalmassága. Kiér mind országostul fejem fenállásáig ő hatalmasságának híven akarok szolgálni. Mivel hogy vérszerént is engemet illet. Könyörök annak okáért nagyságodnak mint jóakaró uramnak, édes apámnak, kit teljes életemben, mint az szegény Báthory István uram bátyám lengyel király Memhet basát, atyja he-

lyett tartotta, apám gyanánt ismerek és tartok, mutassa meg ebben hozzám atyai kegyes indulatját és szeretetét, az győzhetetlen hatalmas császárral szive szerint igyekezzék és törekedjék azon, ő hatalmassága adja nekem az erdélyi vajdaságot. Az német császárnak moldovai és havasalföldi vajdának is írjon ő hatalmassága, hogy nekem adta ő hatalmassága. Ha ő hatalmasságánál nagyságod megmutatja ezbeli jó akaratját és atyai szeretetét hozzám, nagyságának teljes életben az én fiúi engedelmességgel híven, igazán akarok szolgálni és háládatossággal nagyságodnak érette lenni. Jó szerencsét, hosszú életet adjon Isten nagyságodnak. Költ Ecsed várában, boldogasszony havának második napján, (január 2.) 1607. esztendőben.

Nagyságod jóakaró szolgálja
és fia szolgál míg él.
Somlyai Báthori Gábor m. p.

Kívülről ugyanazon kézzel a toríték alján apró betűkkel : az portán való fővezérnek.

(Eredetiről a Mike S. gyűjteményéből.)

XLIX.

Ad illustr. principem nostrum Ltrae Murat passae vezerii potent. Turcarum imperatoris.

Erdélynek gondja viselője Rákóczy Zsigmond mi nekünk jó akaró barátunk. Köszönetemet írom mint jó uramnak barátomnak. Akarom értékre adni, hogy ennek előtte mind az magyarországi urak közül téged választott volt az megholt Bocskai király Erdélyországnak gondviselőjének az te hűségért és igazságodért, és úgy tartott ebben az országban, mint ha ő maga két személy lett volna az országban, és képeben hagyott volt otthon, melyet az úr Isten cselekedett volt, az hatalmas császár Magyarországnak levő hű szolgálinak és vitézinek szerencséjére. Azért ha Bocskai István . . . megholt, az Isten dolgáról és akaratjáról semmit nem tehet . . . annak úgy kellett lenni, ki ha immár az Istenben jól ny . . . és az világtól megvált, azt mi is megértettük. Az minémő barátságunk pengig és kötelességünk minckünk Boc-

kai királylyal volt, azt igen jól tudod, azért valakit az ország királyául választ, az legyen király, mi is innét annak ígérjük és engedjük, és valaki leszen, nekünk is értésünkre adjátok, és azt úgy becsüljétek és hallgassátok, mint az megholt Bocskai királyt. Kit ha az hatalmas császár is meghall, hogy ti az előbbi hűséghez akarjátok magatokat tartani, és tartjátok, úgy mint Bocskai király idejében, vegye jó neven tőletek. Te is azon igyekezzél, hogy valakik az te tiszted alatt vannak, csendességben tartsák magokat és háboruságra okot ne adjanak. Illik is hozzátok, hogy ha egy nemzetek és egy nevek vagytok, egymást hallgassátok és egymást szeressétek.

Az miképen pedig Bocskai király az hatalmas és császár, és német király között az békességet szerzette volt, azon legyetek, hogy azt fel ne bontsátok, hanem abban állhatatosak és tökéletesek legyetek, és a mint az szó és az frigy immár meg volt közöttünk, azt semmiképen fel ne bontsátok. Ti pedig régi okos és eszes, látott hallott, vitéz ember, mi barátunk lévén, azon forgolódjál, hogy ott az ország te tiszted alatt lévén, ne pusztuljon, hanem minden rend és az szegény emberek is jó állapotban legyenek és mint vitézlő rend, urak és nemesség egymást értsék és szeretet legyen közöttök; melyet tőled az hatalmas császár is meghallván, vehesse ilyen jó akaratodat és hűségedet hozzá jó neven, és legyetek minyájan jó egészségben. *(Kelet 1607 eleje.)*

Külvülről. Paria Litter. Murad Bassae ad Sigism. Rákócziium datarum.

(Egykoru fordítás t. Papp Miklós úr gyűjt.)

L.

Azon alkalommal küldött császári levél, midőn Bocskay király halálakor az erdélyi fejedelemség nővérének vejére ruháztatott.

A Jézust követő nép nagyjainak választottja, a keresztény nemzet dolgainak intézője, az boldogult Bocskai István király tanácsosa és vezére — — — kinek vége jó legyen!

Ezen császári czimeres levelem hozzád jutván, így értsd meg; hogy a magyar fő emberek közül a most említett né-

hai király megbízott hű szolgálai a messiást követő jeles Péter pap, Örvendi Pál és Pécsi Simon új nemes (?) fényes portámra levelet küldöttek, melyben az említett Boescai István folyó 1015-dik évi Ramazán hó 5- (1607. Január 4-)dik napján történt halálát jelentik s emlékezetbe hozzák, hogy a boldogult neked mint a ki fényes portámnak próbált híve, a szegénységnek oltalmazója, rangra, születésre mindenkinél nemesebb, előre látóbb s főfő polezra méltóbb, a boldogult nővérének veje *) legtitkosabb dolgaiban meghitt embere vagy, — s mint a ki azon athnamében is, mely fényes portánkról az ő kérésére adatott ki, és az királyságnak az ő halála után leendő betöltéséről szól, az ő halála utánra utódjául vagy kijelölve: az általunk kegyelmesen neki ajándékozott győzedelmes zászlót és drágálatos botot végrendelete értelmében, sőt még halála előtt átaladta. Ennek következtében, miután tudtára adtam Murad basa nagy vezéremnek, ki ennek előtte győzelmes hadaim vezére volt s kinek dicsőségét Allah nevelje! — hogy téged úgy is mint a magyar fő emberek közt rangra, születésre nézve legelsőt, de különösen mint fényes és magas portámnak hűséges és kitartó szolgáját, folyvást növekvő s kifogyhatatlan császári kegyelmességem jelétül felséges elmém elhatározásához képest méltónak ítéltelek arra, hogy az említett István király helyét halála napjától kezdve betöltsed s Erdély és Magyarországok királya légy: számodra a szultáni berát és császári diploma megküldetett. — Mihelyt ezt kezedhez veszed, a boldogult helyét, mind a királyságban és fejedelemségben, mind pedig a hozzám való igaz barátságban azonnal elfoglald; az ő számára adott athnamé tartalmát tiszteletben tartsd, a határszéleknek s tekintélyemnek oltalmazója légy, a hűségben s szolgálatkészségben meg ne fogyatkozzál, barátunknak barátja, ellenségünknek ellensége légy; a veled ellent tartó magyar főembereket okos előrelátással s kedveskedéssel magad részére hódítsd, hogy ezek is Magyarország oszlopaivá váljanak s engem erről tudósíts, — átalában pedig azon légy, hogy magadat az egész magyar nemzettel megkedveltesd. A szerződéseket s békeköté-

*) Homonnai második neje: palocsai Horváth Krisztina, Bocskay Krisztina az István nővérének férje: palocsai Horváth György.

sek megszeghetésére a németnek soha okot ne adj. Az én megbizottaim által kötött szerződés annyi, mintha én kötöttem volna s a hitre, vallásra általuk tett eskü az én esküm; — azért a mi a neked adott ahtnamében foglaltatik, részemről mindaz meg fog tartatni; csakhogy aztán hitedet, fogadást te is megbecsüld s megtartsd. Ez alkalommal számodra egy győzedelmes zászlót s drágalátos botot küldök; ezen felül penig azon tisztesség és becsület felől, melyben a megboldogult részesült, te is bizonyos lehetsz, szavad s kérelmed mindenkor kész figyelemre s meghallgatásra fog találni: csakhogy aztán hozzánk való hűségedet mint a boldogult, te is minden adandó alkalommal őszinte barátságos indulattal s szívvvel, lélekkel megbizonyítsd.

(Törökből, Feridun bég gyűjteményéből.)

LI.

Az erdélyi nagyoknak írt császári levél másolata.

Az messiás rendin való fő emberek dicsekedő örömei, az Jézust követő nép nagyjainak választottai Kassa papja Péter pap, Örvendi Pál a király belső embere és tanácsosa s Pécsi Simon diák — kiket Isten jó véggel áldjon meg! — Császári czímeres levelem vételével legyen tudotokra, hogy fényes portámra küldött leveleteket, melyben állandó és örök időkre szóló udvarom és dynastiám amaz engedelmes és ragaszkodó hívének Boeszkai István királynak ezen 1015-dik évi Ramazán hó 5 dik napján (1607. Január 4-én) az élők közül történt elköltözését jelentitek s arról értesítetek, hogy halála előtt benneteket magához hivatván végrendeletet tett: megkaptam. Ugyanazt többi pontjaira nézve is tökéletesen megértettem, a mint t. i. írjátok, hogy a boldogultnak nővére utján veje, vezére, meghittje és tanácsosa, ki egyszermind a magyar főurak közt vitézségre, észre és születésre nézve egyaránt az legelső, magas portámnak igaz hive s az nép vezetőinek egyedüli bizodalma, — egy ennek előtte kiadott ahtnamében a boldogult halála utánra királynak lett kijelölve; s hogy egy már szintén régebben kelt császári levelem erejénél fogva erre néki az engedélyt is megadtam. —

Az én terveim és szándékaim, valamint fényes portám, jó barátim s ellenségim előtt egyaránt nyitva vannak, mennyivel inkább azok előtt, kik barátságos indulattal közelítenek felém. Így az szóban forgó egyén előtt is, kit midőn alázatos tisztelettel járult, megbecsülhetetlen fejedelmi kegyelmességem s jó akaratom bőségesen áradozó forrásához, császári határtalan nagylelkűségemmel Erdély- és Magyarországok királyává és fejedelmévé tettem, s neki ugyan-e czélból ünnepélyes berátót s császári levelet küldtettem. Ennélfogva mihelyest tisztelet parancsoló fényes rendeletem oda érkezik, a magyarság vezérei, kapitányjai, a nemesek, felsőbb és alsóbb renden lévők öt azonnal fejedelmőknek s királyuknak ismerjék, szavának, parancsolatának engedelmeskedjenek. Valamig ő az én megbízottaim által tett kötés, eskü és szövetség iránt tartozó tisztelet megadásában s szolgálatkészségben állhatatosan megmarad és meg nem restül: nyugodalma és békessége külső s belső ellenségei ellen mindaddig meg lesz oltalmazva. A magyarság engedetlenkedő vezéreit s egyéb fő embereket okos előrelátással, kedveskedéssel, előzékenységgel igyekezzetek az nevezett király részére megnyerni; az egymás közt uralkodó torzsalkodás és ellenségeskedés figyelmeteket el ne kerülje, a ország dolgait rendetlenségben tartó zavarok megszüntetésén pedig — a mint csak töletek telik. — rajta legyenek. Magatokat mindenben az ennek előtte három részről is adott athnamékhoz tartsátok, nehogy a németnek az békekötés és szövetség megszegésére okot szolgáltatassatok. A felől is bizonyosak lehettek, hogy ezen mostani királynak szava és minden kérése épen úgy, mint az boldogult István királyé, általam kedvesen fogadtatik s azonnal meghallgatásra talál; a kinek is mostan egy pompás botot s egy győzedelmes zászlót küldöttem. Leveletekben nyilvánított kérésekhez képest, az moldvai s havasalföldi bégeknek szóló császári parancsok szintén elküldettek. Szükséges azomban, hogy a nálatok történő dolgokat ezentúl is folytonosan megjelentsétek.

(Törökből, Feridun bég gyűjteményéből.)

LII.

Tekintetes és nagyságos úrbarátom, hozzánk illendő barátságunkat, szolgálatunkat ajánlván nagyságodnak, minden jó napokat és egészséget kívánunk. Hiszszük azt, hogy nagyságodhoz ment eddig az mi postánk ki szivességgel az nagyságos vezérhez küldtünk az napokban, kinek meghagytuk, hogy nagyságoddal is szemben legyen és minden itt való dolgokat nagyságodnak értésére adjon és az szent Istennek is elvégezett akaratját is rólunk, mely állapotba most helyeztetett, megjelentse. Ez alatt hozák az nagyságod levelét is, melyet az lugosi bánnak Vajda Istvánnak irt nagyságod, melybe jelenti nagyságod, hogy immár készen volna nagyságod az bottal, zászlóval ott Temesváratt az erdélyi fejedelemnek hozni : éljen azért az hatalmas császár, egy napját Isten tegye ezerré, és az nagyságos vezér basa is, hogy ilyen fő gondja vagyon Erdélyországra és jó akaratja hozzánk, mint-hogy az országnak ennek szabadsága vagyon arra, hogy ő maga válaszszon magának fejedelmet, fel is találta, és minket az Istennek vezérletéből emeltek eleikben. Ez okáért nagyságod semmit nem tartozván, jötttest jöjjön az bottal, zászlóval, mi az mi fejedelmi szónkra fogadjuk nagyságodnak senkitől semmi bántódása nem lészen, sőt az köztünk való frigyet és békességet kívánjuk és akarjuk nagyságod jelenlétével erősebbé tenni, és az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodván, akarjuk országunkat bírni és igazgatni, és az mint ennek előtte való bódog emlékezetű fejedelmek az fényes portához tartottak hűséget, mi is minden úton azt akarjuk követni. Isten legyen nagyságoddal minden dolgaiban. Irtuk Kolozsvárt febr. 17. napján 1607.

Nagyságodnak jó akaró barátja

Rákóczy Sigmund
erdélyi fejedelem.

Külczm. Az hatalmas császár kapucsi basájának Mustaffa agának, s hatalmasságának kedves szolgájának etc. nekünk jó akaró barátunknak adassék ez levél.

(Eredetiről Mike S. úr gyűjt.)

LIII.

Nagyságod méltóságos füleit sok írással terhelni nem akarom. Reménységünk kívül szegény Bocskay István az gonosz emberek miatt meghalván, noha holtá után mind az királyságban, mind fejedelemségben successorának testamentumában Homonnai Bálintot decernálta volt. Mindazáltal az erdélyiek Kolozsvárott gyűlést tartván, semmiképen Homonnai Bálint fejedelemségét nem acceptálták, hanem östől maradt szabadságok szerént minket választottanak magoknak fejedelmül, mely szerént mi is nekik letett hitünkben arra köteleztük magunkat, hogy hatalmas császáruknek igaz szolgálai leszünk, és valamint hogy üdvezült praedecessor kegyelmes úr Lippa és Jenő váraknak, minden kastélyaival, hozzá tartozó palánkokkal, és munióval hatalmas császáruk kezéhez való assignálása felől quietantiát adott volt, assecurálván az által az török nemzetet, úgy én is azon formában cum omnibus appertinentiis assignálom, ha megmaradok e fejedelemségben, csak hogy assecuráltassam én is az portától arról, hogy soha Homonnai Bálintot az fejedelemségben soha nem acceptálja, így mi is szónknak állunk, semmiképen soha meg nem másoljuk. Isten sokáig éltesse nagyságodat. Datum Albae Juliae Februario 1607.

Rákóczy Zsigmond
m. p.

(Benkő József gyűjteményéből gr. Kemény J. által vett másolatról: Erd. Muz.-Egylet.)

LIV.

Az hatalmas győzhetetlen első szultán Ahmet császárnak írott levele magyarul, melyet Rákóczy Zsigmond urunknak ő nagyságának küldött az erdélyi fejedelemségről Gyula-Fejérvárra Mustafa agatól fő kapucsi passaitól bottal, zászlóval együtt. Anno 1607. 22. Febr.

Ez feljül megíratott czímerünk és pecsétünk kegyelmességünknek, és felséges hatalmas birodalmunknak jele, kit

levelünkben írva küldünk szokásunk szerint amaz nagy hatalmú, örökké való dicsőséges, boldog Istennek nagy kegyelmességéből, erre az győzhetetlen birodalomnak székeiben ül-tetvén, és abban minden boldog és számlálhatlan sok jó szerencsénkkel megáldatván. Napkelettől fogván mind napnyugo-tig köztünk való nagy sok birodalmakat és országokat meg-hajtván, és azokban lévő sok népeket, nyelveket és nemzet-ségeket aláuk adván. Azokon kívül penig birodalmunk szé-keiben lévő sok országokban lakozó nemzetségek közül való barátink, jó akaróinkhoz tartozó kegyelmességünket, Istennek szent segítsége és vezérlése által, azoknak szívek úgy igaz-gattatván, és elméjük úgy vezéreltetvén, fényes portánkat oly nagygyá és méltóságossá tette, hogy azok közül valakik hozzánk folyamnak, kegyelmességünkben meg nem fogyat-koztván, minden kívánságok szerint való jó válaszzsal bocsát-atatnak vissza. Valamint az mi hitünknek vallása tartja, és az Isten szent akaratját, valamint írásunkban megjelentette, abban magunkat erősen megtartván, ő szent felségének velünk való jó tételéről sok hálákat tudunk adni. Mely mi Istentől adatott méltóságos nagy állapotunkhoz ez illik, hogy valakik mi hozzánk egy tökéletességgel és baráttársunkhoz folyamodnak, azoknak minden időben segítséggel legyünk, valamikor szükségek mutatja, ez egész földre Istentől minden teremtetett embereknek, kiváltképen penig azok közül, mint-hogy régtől fogván ez mi birodalmunkhoz minden hűséget és jó szomszedságát mutatta, s ide is hallgatott Erdély országa, és minden benne való urak, az mi üdvözült lelki ősünktől, és boldog emlékezetű atyánktól szultán Szulimántól adatott hit-levelek szerint; mindazoltától fogván azoknak hitek és ide jőkben adatott frigykötések, egy tökéletességgel és igazság-gal helyiben megtartatván, és erejekben mi is hasonló igaz-sággal és tökéletességgel megtartunk.

Ennek előtte penig az mi császári méltóságunktól és fényes portánknak kegyelmességéből, Erdélyországnak és Magyarországnak királyságát Bocskai Istvánnak rendelvén, ki ez árnyék világból az más világra költözvén, az kimult királynak tanácsi, főrend szolgálai és magyar uraknak tös-gyökeres fiai, vitózló népe és az egész országnak mindenféle rendi, és az mi fényes portánkhoz díván-házunkhoz, igaz

hűséggel hallgatók, magok között gyűlésekben megegyezvén, az szent názáreti Jézusnak vallásában, igaz és az egész kereszttyénségben is és hírrel-névvel tündöklő tekintetes és nagyságos Rákóczi Zsigmond az mely dologhoz kezdettél, Isten tégyen jó szerencsésé.

Mivelhogy az mi diván házunkhoz és fényes portáukhoz, néhány időtől hasznosan és igazán szolgáltál, vitézségedben, igazságodban, vigyázó gondviselésedben és hitednek, hűségednek megtartásában, semmi fogyatkozás nem találtatott. Annak az hitlevelünknek tartása szerint, az melyet az megholt István királynak adtunk volt, hogy valakit utána fejedelemnek javallana hagyni maga helyében, az lenne, kinek tökéletességét és igazságát, melyet császári méltóságunkhoz megmutatott, ahoz képest hitele lévén nálunk szavának, mint szintén magának éltében, most is azonképen fő botunkat és kegyelemzászlónkat az számára küldöttük, hogy az enyét ő Felsege helyett király és fejedelem légyen.

Az magyar uraknak nagyja eszesi és főrendi, az mint inuár ide tudtunkra adták, és levelet küldöttek az magok kívánsága szerint, mi is mind botot, zászlót és hitlevelet, az erdélyi fejedelemségre, magyarországi királyságra az Ramazán hónapnak hatodik napján *) ezen levelünk erejével adtuk és engedtük, hogy ennekutána, az felséges Bocskai Istvának helyében Rákóczi Zsigmond királylyá, az egész magyar nemzetségnek és Erdélynek fejedelme, gondviselője légyen. Valamint az mi boldog emlékezetű és üdvözült lelkű őstünk szultán Szulimán idejében, frigy és hitlevél köttetett közöttünk, azon hozzánk való hűséget ennek utána öregbiteni igyekezzed. Az mi méltóságunk jó szerencséjére minden dolgaidat egy tökéletességgel igazgatván, barátunknak barátja, ellenségünknek ellensége igyekezzél lenni.

És így Erdélyországnak és Magyarország tartományának minden jó kapitányi, és minden főurak, tisztviselők és az országnak minden rend népei, lovag és gyalog vitézlő népek, és az egész községnek egészsége, azoknak mind kicsinye, nagyja, mind fejenként magoknak fejedelmeknek ismer-

*) 1605. jan. 5. Egy más példányban levő fordítás szerint azonban írásiba jan. vége helyett.

jenek, és királyoknak tudjanak. Parancsolatod és szód, hagyásid ellen ne rugódozzanak, és minden visszavonás nélkül, mint fejedelmeket becsülván hozzád hallgassanak.

Viszontag azok közül minden rendeket kegyelmességgel, igazsággal, érdekem szerint való becsülettel tartván az országnak és minden benne valóknak kegyelmes gondviselőjének találtassál lenni. Ezek így értessenek, és ehez is tartásák minden rendek magokat.

Légyen Isten áldása mindnyájunkon.

Költ Lander-Fejérvárratt.

Jegyzet. Ez azon athname, mely Homonnainak volt szánva, s melyből ennek nevét Mustafa kapucsi basa kivakartatta, s helyére a Rákóczyét iratta. Kelet 1607. jan. 19—29.

(*Mike S. úr birtokában levő fordításról.*)

LV.

Az vezér Murat pasa levele Rákóczi Zsigmondhoz és az erdélyi statusokhoz magyarul, melyet Horváth Márton qua privatus követ hozott Nándor Fejérvárról, hogy Rákóczi Zsigmond az erdélyi fejedelemséget cedálja Homonnai Druget Bálintnak, kinek Bocskai testamentomban hagyta.

Az szentséges Jézus hiti követői közül való főúr, és veled egyet értő fő rendeknek, uraknak gondviselője. Adja Isten minden dolgaidat szerencsésen vibessed véghez, szerelmes barátunk Rákóczi Zsigmond, adjon Isten sok jó egészséget. Minden tisztességes barátságunkhoz illendő köszönetünket, szolgálatunkat ajánljuk.

Ezt akarom értésekre adni, hogy az mely leveleteket Konstantinápolyban emberetek által küldöttetek volt, értettük abból az leveletekből, hogy az jó emlékezettü Bocskay István király ez világból kimúlt. Értjük azt is azon leveletekből, hogy az erdélyi uraknál, az hatalmas régi győzhetetlen császároknak athname levelek volna, hogy valakit szabad akaratjuk szerént uralni akarnának azt választhassák. Ez így lévén azok szabad akaratjuk szerint közönséges választásból írják, hogy nagyságot választották volna. Ezeknek választásokból nagyságod is Erdélynek választott fejedelme, és az

hatalmas császár köntöséhez ragaszkodva, az hatalmas császár igaz hive vagy. Ezenkívül megértettük pedig nagyságodnak minden kívánságos dolgait is. Kedves atyámfia barátom : igaz kívánságod helyén vagyon : igaz, hogy ennek előtte az régi hatalmas császároktól, az erdélyieknek erről athname hitlevelek volt. De az hatalmas császárhoz az erdélyiek kardot vonván, elbontották azt az athnamé hitlevelet, és Erdélyt német kezébe adták, hanem Bocskai István király Erdélyt fegyverével, szabljájával vette meg mind Magyarországgal együtt, kiért az hatalmas császár ez Bocskai Istvánt sok jó szolgálatjáért az hatalmas császár előtt való becsületiért, az magyarországi királyságra, és az erdélyi fejedelemségre koronával idvezlőtte, zászlójával, botjával egyetembe, és az hatalmas császárral, és az otthmán nemzetséggel, ilyen végezése kötése volt, hogy ellenségünknek ellensége lészen, barátunknak barátja. És az hatalmas császár is hűséges szolgálatját vévén, viszont azt fogadta, hogy minden kincsivel, hadával, szükségének idején megsegíti, nem hagyja, sőt mikor az hatalmas császár képe az királyságra megkoronázta, oly végezésünk volt velle, hogy valakit ő maga helyett utána királyságra választana, hadna, az korona annak kezinel maradna, ki szintén olyan hűségesen szolgálna az hatalmas császárnak, mint szinte maga. Mely dologról Bocskai István király közt és az mi boldog emlékezetű Istenben elnyugott Memhet pasa atyánkfia közt hitlevél is költ volt. Az én szerdárságomnak eleén is, levéllel s hittel kötöttünk, ezt megerősítettük, az hatalmas császárnak is ezt értésére adván, kegyelmes választétele volt, hogy valakit hadna helyébe, az lenne király. Annak pedig testamentoma szerint az királyság Homonnai Bálintnak hagyatott. Mi is ezt az hatalmas császárnak értésire adván, hogy Homonnai Bálintnak, mivel ez botot, zászlót, szablját és az császári öltözetet megküldtük, az hatalmas császár tőlünk jó neven vévén, helyén hagyta. Az hatalmas császár ujabban mostan Homonnai Bálintnak szabljáját és császári kaftányát kegyelem athnamé levelével egyetemben megküldte, s nálunk vagyon, melyet ennek előtte is értésére adtunk volt nagyságodnak. Az mi szónk, akaratumk még is ugyan ez, hogy az erdélyi urak, magyarországi főrendek, Homonnai Bálinttal nagyságodat megbékéltessék,

kiről ha az két országnak mi hozzánk levele jő, mi is mindeket helyén akarunk hagyni, ha pedig meg nem békélhették, nyilván való dolog legyen nállatok, hogy az hatalmas császár parancsolatja szerint, az Bocskai király testamentoma szerint, véghez kell az dolognak menni, és az hatalmas császár parancsolatját kell fogadnotok. Az ur Istennek nagy kegyelmességéből kedves barátom Rákóczi Zsigmond, sok időket láttál, sok jót, gonoszokat értél, eszes ur és tanácsos ember vagy, és főúr vagy, cselekedjél oly jót, hogy háboruságra ne menjen, és köztetek vérontás ne támadjon, ebből az szegénység ne romoljon, sőt az két ország között, a mi az békességhez illendő, mindenben azon törekedjete. Istenért kérek az királyságnak hagy békét, kiváltképen azért, hogy ti köztetek Homonnai Bálint atyafiság és fiúság vagyon, s így az régi köztetek való köteles atyafiságot kevés dologgal fel ne bontsátok, hogy ennek megbántása miatt sok háboruságtok ne következék, sőt inkább az ti jó gondviselések alatt az hatalmas császár kegyelmességéből az ti házatoknak s országotoknak minden jó megmaradást szerezzetek és Homonnai Bálinttal úgy végezzetek, hogy ő mint szintén az előbbi fejedelem magyarországi király lévén, nagyságod is erdélyi gubernator, az hatalmas császárnak így szolgáljatok. Remélem, hogy ő is ez szerént kész cselekedni : mivelhogy az királyságnak széki s székes helye az hatalmas császárhoz újól hajlott Magyarországbán vagyon, ezt pedig voltaképen egynéhányszor megirtuk nagyságodnak. Kérjük s intjük nagyságodat, hogy mi tőlünk nagyságodhoz küldött követűnket Ali efendit ne késleltesse nagyságod, hanem minden barátságos és az hatalmas császár parancsolatja szerént való jó válaszszaal bocsássa hozzánk, és valaminémű dolgaid vagynak, adjad értésűnkre általa. Mindennémű rendeknek Erdélyben, uraknak, szász uraknak, és székelységnek köszönetűnket és jó akaratűnkat ajánljuk, kérjük és intjük őket, hogy országokat mindennémű háboruságtól csendességre fordítsák, és mindenekben az hatalmas császár parancsolatjához tartsák magokat, és az ellen semmiben ne ellenkezzenek, hanem ha az hatalmas császárnak igaz hívei, a kit az hatalmas császár mutatott és választott, ahoz hallgassanak ; hogy csendességben és békességben maradhassanak ; mert ha az hatalmas

császár parancsolati ellen rugodoznak, mind magoknak, mind országoknak romlására lészen. De légyenek azon, hogy az szegény megnyomorodott község, szegénység ennél is jobban meg ne nyomorodjék, hanem helyén maradjon. Jusson ezekbe ennek előtte az hatalmas császároknak kegyelmes gondviselések alatt, mely csendesen s békességesen volt az országok, annakutána pedig az háboruságból minemű pusztulások, romlások következett, minékünk előszámlálnunk nem szükséges, jól tudják ő magok. Ehhezképest ez után való dolgokról gondolkozhatnak, ha az hatalmas császár ellen való fegyverfogás, avagy békesség, nyugalom kellesék lássák.

Kedves barátom nagyságod Homonnai Bálint atyafiak vadtok, valamelyitek az fejedelemségben marad, minékünk nincs ellenünk, csak hogy köztetek háborúság ne induljon, és az ti köztetek való háborúság miatt az ország és a kösség ne romoljon, hanem valamint s valahogy az két országnak akaratjából megigyenessedjete, vagy ő avagy nagyságod egyiteknek a fejedelemség kívánásnak békét kell hagynotok. De mi arra intjük nagyságtokat, és szeretettel kérjük, hogy egymást értsétek, úgy mint szintén Bocskai király idejében az hatalmas császárhoz igaz szolgálattal barátsággal voltatok, hogy ez ti jó barátságtok alatt mind a két ország csendességben maradjon, egyéb jó akaratotokat mi nem kívánjuk, csak hogy az hatalmas császárnak, az mint ez előtt hogy hívek voltatok, ezután is hívek legyetek, és köztetek háborúságot ne szerezzetek. Bocskai István minnyájotoknak közönséges fejedelmek volt, és az ő testamentomának helyben nem maradása az hatalmas császár előtt illetlen, sőt azt ugyan nem is várjuk tőletek. Így értse nagyságod Isten velünk.

(Mike S. ur birtokában levő másolatról.)

LVI.

Nagyságos Passa! Az ur Isten nagyságotat szerencsésé tegye, és minden dolgaiban megáldja, minden igyekezetit jóra fordítsa, és kedvessé tegye az hatalmas császár előtt.

A nagyságod levelét, kit most utolszor a portáról jött

emberünk által nekünk küldött, megértettük. Az mi nézi az én állapotomat és ez országba fejedelemségre való választásomat, mint volt és lőtt, arról nagyságodnak ez előtt is bőven irtunk és izentünk, kiről most is azt a választ tehetjük, hogy ez az ország csak azt uralja, az kit ő maga szeret és választ, nem is távozik el a boldog emlékezetű császároknak kegyelmességétől, holott régen szultán Szulimán idejétől fogva való atbname levelek vagyon az ő igazságokról, nem is vesztették ők azt el — soha semmi időben, mind ennyi változásban — is, az mint nagyságodnak eleiben adták. Meglátja azt nagyságod, hogy annak az embernek nem-sokára, mind nagyságod előtt s mind az hatalmas császár személye előtt megfeketül az orczája, a ki azt adta nagyságod eleiben, hogy Erdély-ország azt akkor vesztette el mikor az némethez állott, mert ha nagyságod megtudakozza, soha az erdélyi urak, nemesség miolta az hatalmas császárok köntösséhez ragaszkodott János király idejétől, fogva el nem szakadott az hatalmas császár hűségétől, lehet hogy egynéhány ember visszát vont, és inide amoda pártolkodott Sigmonddal együtt, mint szinte most is, az hatalmas császár birodalmába is, vagyon gonosz ember ugyan a török nemzetség között is, ki az közönséges jóhoz nem tartván magát, az hatalmas császár országát pusztítja, és külön is ért nagyságtoktól. Itt is ez országba lehet valami rész hogy másfele tartott hatalmas császár hűségétől, de azért az országnak jobb része ugyan az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodott mindenkor. Kiről megemlékezhetik nagyságod mostan utolszor, mikor Báthori Sigmond az ő ifju értelméhez képest eltávozni akart volna az hatalmas császár hűsége mellől, és látná, hogy azt különben véghez nem-vihetné, az erdélyi fő urakat és nemeseket mind levágatta, az kik tudták a felséges császárnak mind kegyelme s mind birodalma mennyire terjedjen. Azután osztán mikor az országnak támaszít ledőjtötte, ugy esett német kezében az ország, melyet a német is soha békességesen nem birhatott, hanem kifutottanak az hatalmas császár hivei ez országból és az fényes portára mentenek, és onnét is a németre csatáztanak az hatalmas császár zsoldján, ott is az ő szabadságokat az hatalmas császártól megnyerték, sőt ugyanazon hatalmas császár hivei választották Bocskai Istvánt is

fejedelemmé. Mely Bocskai István ha nagyságod jól végére megyen, ennek az háborúságnak kezdetiben Szinán basa idejében szakasztotta volt el az Erdélyországot az hatalmas császár hűségétől, és ő vágatta volt le Sigmonddal a nagy urakat főnépeket, most is mikor halálához közel volt, ugyanazt mondotta, hogy ha meg nem halna, szolgálni akart az keresztységnek, kit mi az fényes portán is mind igazán megmutattunk és el is bitettünk hogy ez különben nem volt. Az erdélyi hatalmas császár hivei azért látván azt, hogy megszánta volna Bocskai István bűnét, és ismét az fényes portához ragaszkodott volna, úgy mentenek Tömösvárhoz melléje, és azok enyét lett Magyarország fejedelme. Kit mikor az erdélyiek megvertének volna, úgy hajlottanak meg szabadakaratjuk szerint Bocskai Istvánhoz, nem fegyverével vötte az mint nagyságod írja, mert ha úgy lett volna, soha Erdélyt Bocskai István meg nem vehette volna, kiről elég bizonyosság budai Aly basa, holott ő az ő hadával itt Erdélybe Segesvárat Szőcsekre, Varyákra, Szabokra *) megszállván, semmit nem tudott neki mivelni, hanem csak szégyenére kellett volna elmenni alóla, ha az erdélyiek magok között minden jóra nem vitték volna a békességet. Azért itt a Bocskai István testamentumának semmi helye nincsen, mert miképen az hatalmas császárok testamentumába soha sem ecsének, sem bátyjának nem hagyhatják az birodalmat, hanem csak az tulajdon édes fiának marad az birodalom. Azonképen az német császár is, minthogy nem hagyhatja egyik atyafiának is az ő országát, mert hatalma nincs reá, szinte így is Erdély szabad ország lévén, és elejétől fogva az hatalmas császár hűségét tartván, az ő hatalmassága athnamé levele tartása szerint, csak azt uralja a kit ő választ, hogy ha azért országunkkal együtt az mi hűségünket az hatalmas császárnál előveszi nagyságod, igaz dolgot cselekeszik, mert mi egyébre immár semmire nem nézünk, hanem csak az hatalmas császár fényes portájára, kinek mind magunkat, mind országunkat, igaz hűséggel kötelezzük. Az mi peniglen az Homonnai Bálint királyságát nézi, ki felől nagyságod nekünk ír, én felőlem bár király légyen, mi az erdélyi fejedelemséggel

*) Hibák a másolatban.

megelégedtünk, kit az Istennek akaratjából és jóvoltából, az hatalmas császár után nem kardunkkal, hanem ország választásából vettünk. Az kit peniglen karddal, vérontással igyekeznek fejedelemséget venni magoknak, azokat az ur Isten soha meg nem áldja. Mi most mind országotól szép csendességbe vagyunk, és az hatalmas császár nevét áldjuk, az ki az szegény népnek mi általunk és mindenütt ilyen szép békességet szerzett, ki enyét nyugalomba és csendességbe vagyunk. Nagyságod is azért azon igyekezzék, hogy egy emberre való tekintetbe egy országot az hatalmas császár hűségétől el ne szakaszson, idegenítsen. Küldtük penig nagyságodhoz az mi hű szolgánkat Hatvani Zsigmondot, kinek nagyságod is higgye meg szavát.

(*Mike S. ur gyűjteményében levő másolatról.*)

LVII.

Serenissime Princeps, domine observandissime.

Cum ex voluntate divina, post decessum foelicis recodationis serenissimi olim principis domini Stephani Bocskai antecessoris serenitatis vestrae ad praeclari hujus regni gubernacula serenitas vestra, communi omnium procerum, ordinum et statuum regni Hungariae consensu in principem electa et erecta sit, gratulamur serenitati vestrae, atque eidem foelix et faustum regimen hujus regni optamus, Deumque ipsum, qui principatus et principes constituit precamur, ut serenitatem vestram diu felicem incolumemque conservet, cum ad publicum totius christianitatis bonum, tum ad decus et ornamen- tum incliti hujus regni Hungariae, ac denique ad immortalem famam et celebritatem nominis serenitatis vestrae. — Quare testatam reddentes promittudinem animi nostri tam erga serenitatem vestram, quam etiam erga hoc florentissimum quondam Hungariae regnum huic nostrae provinciae Moldaviae vicinum, commisimus magnifico Dno Georgio Maroti vicecancellorio et nuntio nostro, ut serenitati vestrae nomine nostro constantem amicitiam nostram et bonam vicinitatem proponens, eandemque commendans, oretenus quaedam a nobis commissa referat, cui ut serenitas vestra benignas aures, et

fidem integram praebere dignetur, eandem rogamus, nobisque pollicemur serenitatem vestram benevolentia sua nos esse semper complexuram, quam optime et foelicissime valere cupimus. Datae in curia solitae residentiae nostrae die 1-a Martii Anno Dni. 1607.

Serenitatis vestrae

amicus et vicinus benevolus

ad serviendum paratus

Simeon Dei grat. Palatinus et princeps
haereditarius Terrarum Moldaviae. etc.

Lanczlu Ipuss.

Külszim : Ser. principi et dno Sigismundo Rákóczy Dei Gratia principi Tranniae et Siculorum Comiti etc. Dno amico et vicino nobis observae ad manus.

Redditae die 20. mensis Martii 1607.

(*Eredetiről t. Papp Miklós ur ggűjtem.*)

LVIII.

Illustrissime Princeps ac Domine, Amice et Vicine nobis
obsequendissime

Salutem et amicitiae nostrae benevol. commend.

A nagyságod leveleit, melyet Georgenből küldé nekünk, az egy napi napon elvettük, kiben írja nagyságod, hogy az ottvaló tartománybeli embereknek Georginieknek és Vecsieknak igen nagy károk volna a mi alattunk valóktól a szél-földiektől, lábasmarháikat elhajtanák. De elhigye nagyságod, hogy nem a mi akaratunk szerint, hanem az ellen cselekedtenek, kiknek erős parancsolatot adtunk, hogy ezután afféle dolog ne essék; mert büntetetlen semmiképen nem hagyjuk őket. Mert mi is nem akarjuk afféle huzás-vonást, miglen kiváltképen a commissio a nagyságod alattavalói és a mi emberink között véghez nem mégyen. Affelett ír nagyságod a szegénység felől is, a kik a háborúságnak idein ide be országunkba jöttek, hogy azokat a szél-földi tisztartóink megtartóztatná és egyetmásoktól megfosztaná, azt is megparancsoljuk az odavaló gondviselőinknek, senkit meg ne háborgatnának, sőt valaki igazán keresett marhájával el

akarna menni, elhoassák. Egyéb dolgokban is, a mibe a mi barátságunkat és szomszédságunkat nagyságod kívánja, örömet és jó kedvvel akarunk mindenkor kedveskedni nagyságodnak. Tartsa meg az Ur Isten nagyságodat jó egészségben és békeségben. Datum in Civitate nostra Jassiensi, 24. die mensis Julii, Anno Dmni, 1607.

Illrmae Dtionis Vrae

Amicus, vicinus et ad serviendum
paratus

Simeon Mogilla D. Gr. Princeps ac
perpetuus Haeres Moldaviae.

Külsőim : Illustrissimo Principi ac domino Sigismundo Rákóczy Dei gratia Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae domino, et Siculorum Comiti etc. Domino, amico vicinoque nobis observandissimo.

(*Eredetiről t. Papp Miklós ur gyűjteményéből.*)

LIX.

A magyar uraknak és vármegyéknek köszönetünket és
tisztességes barátságunkat ajánljuk.

A becsületes barátink Körösy Mihály, Csikó János és Bolyky Bálint ide mihozzánk jöven, mindeneket mind a levelekből s mind pedig nyelvvel megértettük és mindenik dologra külön külön a barátinknak megfeleltünk.

A szegény jobbágságnak minden módon őrzésére és olthatnázására, a minthogy ti kegyelmeteknek akarata vagyons gondja vagyon, minekünk is szintén azonképen vagyon etc. A beholdolt faluknak nagy sok adó fizetéseknek dolgát és egyéb azokhoz való dolgokat, melyeket irtatok, mindeniknek a békeségben végezés szerint megtartásaiért, kívánságuk szerint innen embert rendeltünk és a szegénység is Egerben a szent András napjára s a kegyelmek részéről is főfő emberek levén az egri basa ő nagysága előtt, minden dolgokat meglátván, a békeségben lett végezés szerint abban maradjanak. És a Tiszán túl együlvé összegyülekezett kapitányok és hajdúk miért gyülekeztenek legyen össze, annak okát mitőlünk tudakoztatok.

De mi ezt csudáljuk, hogy azok ti kegyelmekhez kü-

zelb vagynak és a békességnek ellene azoknak levő nyomorúságokat mégis nem tudjátok.

Hogy vagy öt izben minket nagy panasztételekkel megtaláltanak volt s ahhozképest panaszokódásokat és nehézségeket a Mátyás herczeg öfelségének is egynehányszor tudására adtuk volt.

Azoknak a békeségnek ellene levő nyomorúságát ne hogy rólok felvenni, hanem nekünk azt írja, hogy soha ti a magyaroknak nevét is ne emlitsétek, hanem hogy teljességgel a magyar nemzetségtől magatokat megvonjátok, úgy mond, azt írta. De mi azoktól a kapitányoktól az országnak kárára leendőt csak egy szót is nem hallottunk és készek is nem lettünk volna. Annak okáért jó barátink valakinek kényszerítésével azokra had támadván, ha valamely felől menendének, kellettik ennekelőtte a magyar nemzetségnek tett fogadásunk szerint szavat adnunk s megsegitenünk. Isten velünk. Datum Budae 10. die Novembr. et quidem veteri calend. Anno 1607.

Mi Vezér Ali Pasa a hatalmas Török
császárnak főhelytartója s gondviselője
Budán.

Kivül : A becsületes vitézlő magyar uraknak és a vármegyéknek, nekünk becsületes barátinknak adassék.

(Eredetiről Mike S. ur gyűjteményéből.)

LX.

Tekintetes, nagyságos nekünk böcsületes szerelmes ur apánk, köszönetemet, tisztességes barátságomat ajánlom nagyságodnak, és istentől jó szerencsés egészséget kívánok megadatni.

Nagyságodnak szerelmes és énnékem jóakaró apám urnak levelét az nagyságod böcsületes követi Chinty Gáspár és Kenyfi János nekem megadák, melyet jó kedvvel nagy böcsülettel vöttem s meg is értettem mindem részeiben, és nyelvvel való izenetit is nagyságodnak tőlök szépen megértettem; azt kívánta nagyságod, hogy az követek meg ne késnének, az hatalmas győzhetetlen császárunknak portájára mennének, és az ködöltség dolga úgy maradjon, meddig az

követek visszajönnek az hatalmas császár portájáruul, akkor az jobbágyság öszvegyűlvén, minden faluk megesküdjének, és végeztessék el, 's ahhoz képest az végházakban megparancsoltatnék és fogadás-levél is adatnék. Nagyságodnak szerelmes és becsületes apám urnak, ez dologban igazán választ irok, hogy ez dolog másképen ez ideiglen lévő akaratok szerént, hogy ha mostan el nem akarjátok igazítani, bátor hadjuk el az hódolás dolgát ötven napig hagyással, az követek egy nap sem késvén, mindjáraست menjenek el, és az hatalmas, győzhetetlen császárunknak mellette lévő fogadása, hittel és tisztességgel lévén menedék pecsétetes leveletekben, az Zitvatarkon lévő kötés szerint végezése és miis ahhoz képpest mindenfelé végvárainkban erősen meghadjuk parancsoljuk, hogy az elrendelt napiglan az faluk körül való perlekedésben itt vesztég legyenek addig, az melyek jötte-nek azok jöjjenek, az melyek nem jöttek, azok ne bántassanak és ne háborgattassanak. Az fényes portán követeitek az hatalmas győzhetetlen császár mellett valamit végeznek az ott lévő menedékekben az elrendelés szerint ti kegyelmetek is, és miis abban maradjunk, és az ötven napig ha isten engedi, az végezésre bizonyosan választ hoznak kijövkének leveleimmel és emberimmal együtt, de ti kegyelmetek is az végházakban erősen meghadják, parancsolják, hogy az elrendelt napokig az mely faluk jötte-nek csak jöjjenek és járjanak, határt szabtuk, egyiknek is ellent ne álljanak, és ti kegyelmetek is ahhoz képest minékünk fogadással való menedéket küldjön; az okáért ez dolognak erősítésére az mi tisztességes hitünkre esküszünk, hogy az rendeltett napig az kegyelmetek követinek végezésén mig eljő, magunkat ahoz tartván, ellene semmit is nem cseleke-szünk.

Isten éltesse jó egészségben nagyságodat. Datum Budae
6. Junii, Secundum vetus Calendarium anno 1608.

Mi vezér Aly Basa Istennek engedelme-
ből az hatalmas, győzhetetlen császárnak
főhelytartója, gondviselője, Buda etc.,
Habel efendi, ő hatalmasságának Budai
főmugh kadiaja.

Külszim : Tekintetes nagyságos urnak Illésházi István, Árvának és Lippa (igy : Liptó lehetett az eredetiben) vármegyének ispánjának, nekem jóakaró becsületes apám uramnak adassék, becsületes Commissarius urakkal egyetemben.

(*Eredetiről mely a fehérvári könyvtárban van.*)

(*Erdélyi múzeum Josephi Comitiss Kemény Apparatus Epistolaris ad Pisteriam Transilvaniae. Tomus III-us 309—311. l.*)

LXI.

Vitézlő nagyságos ur, nekem becsületes barátom, köszönetem és tisztességes barátságom ajánlása után, Istentől jó egészséget s szerencsét kívánok nagyságodnak adatni.

Továbbá az minémű levelet mostan nagyságod az szolnoki becsületes Hüszein bégnek küldött, ő kegyelme in specie én nekem küldötte : melyből megérttettem az mi emberünk Omer vajdával s az többivel együtt minémű szerencsétlen dolog és nagy véletlen való veszély esett legyen kegyelmeteken. Melyen bizonyára szomorkodtam s bánkódtam : de mit tehetünk, Isten akarata legyen, ennek nem kellett volna lenni : de úgy legyen amint az jó Isten rendelte s végezte. Ő felsége az énszerelmes atyámfia és nagyságoddal egyetemben mi legyünk egyességben. Megérttettem kívánságát nagyságodnak az nép küldés felől, gondom vagyon azért reá, és jövő szerdán elküldöm az mennyi méltó és illendő léssen, Szolnokig küldöm őket. Isten éltesse egészségben nagyságodat Datum Budac 13. die Junii secundum vetus cal. anno 1608.

Nagyságodnak jó akaró barátja

vezér Aly pasa az hatalmas és
győzhetetlen török császárnak fő-
helytartója s gondviselője
Budán etc.

Külszim : Az vitézlő nagyságos Kornis Boldizsárnak az fejedelem ő felsége Báthory Gábor tanácsának etc. nekem becsületes vitéz ur barátomnak adassék Debreczenben.

(*Mike S. ur gyűjteményéből, eredetiről.*)

LXII.

Spectabiles, Magnifici, Egregii ac Nobiles Domini, amici et fratres nobis observandissimi, Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Nyilván vagyon kegyelmeteknek az mi idevaló jövetelünk, melyért az mint értjük, némelyek külön-különbféle hireket indítván, ki tudja mire is nem magyarázzák, és az mi itt létünkben való fáradságunkat és nyughatatlanságunkat nem hazánkban javára és megmaradására, hanem sőt romlására és pusztulására hárítják. De ezeket értvén s kegyelmeteknek igaz atyjafiai, édes hazánkban szeretői és tagjai lévén, ne láttassunk afféle indulatba fáradni és forgalódni, akaránk kegyelmeteknek mint fejenként az mi itt való dolgainkról fundamentum szerént való processussát értésére adni.

Tudja kegyelmetek az utolsó hazánkban föltetszött tumultusnak lecsillapítására az bécsi végezésnek ujjonnan való confirmatiójára és az törökkel való pacificationnak megtartására ő felsége gubernator urunk mi módon gyűjtött vala egybe bennünket Pozsonyba, holott egyenlő akaratból hazánkban javára és megmaradására azt végezenk, hogy az bécsi végezés mellől semmiképen el nem állanánk, hanem in omnibus punctis et clausulis megtartanánk, és azokért, ha az szükség kívánná, az mi szomszéd barátinkkal és confederatusinkkal élni és halni készek lennénk, és ekképen az mi édes hazánkban szabadságát és állapotját jobb és kedvesebben karban állatnánk.

Látván azért ő felsége Mátyás herczeg urunk mint gubernatorunk, hogy találtatnánk olyanok, az kik hitünk szabadságával egyetemben országunkban szabadságát is rontani és fegyverrel is annihilálni igyekeznének, mely dolog felől ő felsége sokat gondolkodván s minden dolgokat elegendő képen általlátván, nem tanálhata egyéb módot benne, hanem hogy ide feljebb szállana és az velünk egyező confederatusokkal, az kik hazánkban javát, szabadságát, megmaradását és csendes állapotra való hozását impediálnák, azoknak obviálna és resistálna. Ugyan ezen okokért miképen ő felsége gubernator urunk hina mellé is, hogy mi is hazánk-

nak igaz szeretői, fiai és tagjai, szabadságunkért és megmaradásánkért fáradságunkat ne szánnánk, hanem sőt ő felsége mellett azokért élni és halni készek volnánk.

Azért legelőször is szállott ő felsége velünk egyetemben Csehország határába, holott sok rendbeli követek által tractálván, minden végezéseknél ő felsége fundamentumát látván, abból az ott való tractatusból, nem esmeré ő felsége az mi édes hazánknak és az *confoederatus* országoknak javának megmaradásának semmi módját. Azért ő felsége feljebb indulván, szállott ide Prága alá, holott Istennek elvégzéséből és kegyelmes akaratjából, az itt való sok tractatus által, minden dolgainkat immár jobb állapotra hoztuk.

Császár ő felsége és a csehek gubernator urunknak ő felségének az csehországi királyságra való successiót megígérték, kirúl ugyan *reversalist* is adtak, úgy hogy mihelyen császárnak halála történnék, mindjárt gubernator urunk ő felsége succedálna, megadván az titulust is ő felségének, hogy *designatum in Regem Bohemiae* irassa magát és neveztesse, Morvát Magyarországhoz adjungálták, és immár ezután Moraviae Marchionak is írja ő felsége magát, Ausztriát hasonlóképen Magyarországhoz rendelte császár ő felsége, úgy hogy mindenekből, az miből kívántatik, segítségül legyen. Az csehek is avval ajánlják magukat, hogy az jövő gyűlésen mely 7-ma Novembris Prágában leszen, *commissarius*inkat bocsássuk hozzájuk, és mind az végházaknak építésekre, s mind az végbelieknek fizetésére bizonyos summát ordíniálnak.

Ezeket ő felsége gubernator urunk, *bonis modis ac conditionibus* accedálván az Imperiumi fejedelmeknek is consensusok hozzá, véghez vivén, tére az mi szerelmes hazánknak legnagyobb dolgaira, és az bécsi végezés szerint császártól ő felségétől azt kíváná, hogy az magyarországi korona Magyarországhoz vitessék, mely ő felsége kívánságának császár engedvén, nem csak az koronát *cum omnibus clenodiis et Protocolis, Libris Regiis etc.* adá nekünk és ő felségének, úgy mint Magyarország gubernatorának kezéhez, hanem az országot is kezéből kibocsátván és jövő országunk gyűléséig gubernator urunk ő felsége kezében commendálá, és immár ezután császár ő felsége Magyarországhoz semmi közit

nem ártja, hanem csak az titulussal fog élni, az mint Ferdinánd császár idejében, az fia Maximilianus magyar király lévén, az apja Ferdinandus mégis élt az titulussal.

Azért immár gubernátor urunk ő felsége, ezen koronát elsőben Bécsben és onnét aztán ad sedes Domesticas ad optatum subsellium Pozsonban az jövődő gyűlésben viszi, és ottan az királyi méltóságot az magyar nemzetnek akarattjára hadja secundum liberam regnicolarum electionem, mely dolgról bizonyosok vagyunk benne, hogy ő felsége az gyűlésre való hirdető és hívó levélben ír kegyelmeteknek, mely gyűlést gubernátor urunk ő felsége mindezeknek jó módjával való concludálására, az pozsoni végezés szerént nem várván az császár Regalisátul, tanquam gubernator Regni Hungariae rövid nap publicálja, kire kegyelmeteket és mindaz egész országot hívni fogja, holott Istennek segítségéből, minden dolgainknak vége szakadván, és az bécsi végezéseket megerősítvén, sok háborútól hányatott és megromlott édes hazánk egyszer immár nyugodalmas állapotra fordittatik, és ezek így lévén, reméljük immár, hogy az ur Isten az mi sok nyomorúságinkat megszánván, mindenféle nyavalának ekkoráig nyakunkon csüngő súlyos igájától megszabadulván, békeséges, csendes és nyugodalmas állapotra dolgunkat fordítja.

Azért kegyelmeket mint hazánknak igaz szerető fiait és tagjait mi is szorgalmasan kérjük, hogy arra az jövődő gyűlésre, melyet gubernátor urunk ő felsége publicál, mind fejenként eljövén és édes hazánknak kiki mind szíve szerint szolgáljon, velünk egyetemben szabadságát concludálni és promoteálni igyekezzék az ur Istennek kegyelmesen való jótétemiért velünk hálákat adván, méltó hogy örvendetes szívvel legyen kegyelmek.

Ajánlván kegyelmeknek, atyafiui szolgálatunkat, éltesse az ur Isten kegyelmeket jó egészségben. In castris ad Pragm positis, 27. die mensis Junii anno 1608.

Spectabilium Magnificarum Generosarum Egregiarum ac Nobilium Dominationum Vestrarum.

Fautores et amici addictissimi

Valentinus Lcepes, Episcopus Veszprem. m. p. (L. S.)

Comes Georgius Thurzó m. p. (L. S.)

Joannes Draskovicsi m. p. (L. S.)
 Comes Nicolaus Zrinyi m. p. (L. S.)
 Thomas Zichy m. p. (L. S.)
 Stanislaus Thurzó m. p. (L. S.)
 Stephanus Pálffy Comes Poson. m. p. (L. S.)
 Thomas Comes Nádasdi m. p. (L. S.)
 Joannes Keglevich de Buzin m. p. (L. S.)
 Nicolaus Thurzó m. p. (L. S.)
 Christophorus Thurzó m. p. (L. S.)
 Comes Rudolphus Erdődi m. p. (L. S.)
 Fransiscus Révai m. p. (L. S.)
 Paulus Aponi m. p. (L. S.)
 Stephanus Oszkoszki m. p. (L. S.)
 Andreas Izdenczi de Izdencz. m. p. (L. S.)
 Nicolaus Perodi m. p. (L. S.)
 P. N. Mihály m. p. (L. S.)
 Koháry m. p. (L. S.)
 Thuri Ferencz m. p. (L. S.)
 Christophorus Hagymás de Berekszo m. p. (L. S.)

P. S. Immár megírtuk volt ez levelet, hogy császár ő felsége az magyarországi koronát nagy becsületesen megadá. Azért immár itt semmit nem késünk, hanem holnapután Istennek segítségiből kegyelmetek között Magyarországbán mind hadastúl visszatértünk.

Külczim : Spectabilibus, Magnificis, Egregiis ac Nobilibus Dominis, Comiti, Vice Comiti, ac toti universitati Dominorum Magnatum ac Nobilium Comitatus Zabolcs etc. Dominis, Amicis et fratribus nobis observandissimis.

(Eredetiről, mely meg van Szabolcs megye levéltárában.)

(Erdélyi Muzéum. Josephi Comitis Kemény. Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tommus. III. pag. 313—316.)

LXIII.

Spectabilis, ac magnifice Domine affinis, tamquam Pater, et patrone mihi observandissime. Salute praemissa, servitiorum meorum humillimam commendationem.

Nagyságodnak egyéb hirt nem írhatok, az budai pasa

még meg nem érkezett Budára Nándor-Fejérvárból, mert ütöt az török császár nem akarta hogy mennyen, sem az nándor-fejérvári vezéret is, hanem az kihaiat külte alá az követekkel, ki Ujvárbán nagyságodnál volt. Huszain pasa adta tanácsul az török császárnak, ha az nép alá jön az végekből, az pasák ne ne jűjjenek, őrizték az végeket, nem kell mind az nép az fővel egygyütt itt, ugy irtak neki, hogy meg térjen, és székében üljön.

Az Kadia Habili effendi sem ment alá, az is visszatért, az mely követeket küldött volt Erdélyben Báthorihoz (zászlót, szablyát vitt neki) az passa, meg jűtt Budára azok közül való Teöreökkal szoltam, azth monda, hogy egy Lonyai nevű jűt velek Erdélyből, de nem mert tovább jűni Szent-Miklósnál, félt, hanem visszatért; az mely levelek voltak nála, azt az törökök elhoztak, az pasának külték; monda, hogy az Debrőczöniek eszközök (sic) hamar nap alá jőnek Budára, azt is monda, hogy az hajdu hadnagyokkal szollottanak, mind készen vadnak. Bekir bég az mely választ adott nagyságodnak, megkültem. Kőlt Váczott 10. Augusti. Anno 1608.

Spblis, ac magcae D. tuae

Affinis, servitor humilis ei addictissimus
Stephanus Dóczy.

Külső: Spectabili ac mfeo dno dno Stephano Illésházy, comiti Trincsinien. et Liptovien. S. R. Mattis consiliario, dno affini tamquam patri et patrono mihi multum observ.

(*Eredeti a fehérvári könyvtárban Ms. auth. T. II. nro 42.*)

LXIV.

Nagyságodnak mint bizodalmas és böcsületes uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat, kívánok Istentől nagyságodnak jó egészséget és minden kívánsága szerént való sok jókat megadatni.

Az egri pasa gyakran panaszkodik, hogy az végezés ellen lami esavargó latrok gyakran megnyakaznak benne; ugy vagyon hogy néha olyról is panaszkodik az kiben semmi nincsen, de panaszkodik méltán is, mert ugyan úgy vagyon

hogy az napokban, hogy ennyire kioszlottanak vala, fölvertek és megölték benne, kinek bizony dolog hogy nem köl-lene lenni, mert nem lészen jó az vége, és jóllehet nehéz efféle tolvajoktól megoltalmazni őket, minthogy széles az ország, az csavargó penig és az megfogyatkozott vitézlő nép szök szélyel az országban az falukon, és szabadon mehet valamikor és valamelyfelé akar menni, mindazonáltal méltó hogy az végbeli kapitányok és egyéb tisztben levők is erre szorgalmasan vigyázzanak, mert az bizonyos hogy az törökök sem állhatják el az sokat, és nem jó dolog jün ki belőle, azért nagyságod is erősen parancsoljon mindenfelé ez dolog-ért; pasa uramnak is méltó megírnia, hogy ők is a végzéshez tartsák magokat, és az kin való heveréssel ne adjanak okot az tolvajoknak az latorságra; oltalmazták is magukat, mert ám látjuk, hogy nem csak ide alá vannak tolvajok, hanem mindenütt az országban, és nincsen oly ország az kiben az latorság ne találkozzék; tudják penig jól török uraim mönnyi latrott, kborlott, ne vélenék ők azért inrigének és oltalmazák magukat, minden latorra nem vigyázhatunk teljességgel, nem is méltó hogy az török vitézek közönségesen haragudhassanak reánk efféle czirkáló latrok cselekedetiért, se hogy a közönséges jó békesség megbantassék. Im irt az pasa nagyságodnak is, melyet megküldtem nagyságodnak, nagyságod adjon oly választ neki, kivel elégedjék meg; Budáról azt hozták hírül hogy az császár hadát megint megverték az pártosok. Az budai pasa nagy szomorúsággal tért meg; Rimai János is ír levelet Nándor-Fehérvárból, ők is csak 2. aug. indultanak meg Konstánczinápoly felé, 25. napjára írja hogy beérnek az portára, felette igen örülnek oda be az békességnek; egyéb hireink mostan nincsenek, hanem nagyságodnak ajánlom alázatos szolgálatomat, és kivanom hogy Isten nagyságodat sokáig tartsa meg jó egészségben. Datum in Fülek 25. aug. 1608.

Nagyságodnak alázatos szolgálja

Bosnyák Tamás m. p.

Külczim: Spect. ac Magn. dno Francisco Mágócsy, Comiti Cottuum Thorna et Berek; Superioris Hung. Gen. Capitaneo etc. dno mihi colendissimo.

(Eredetiről Mike S. úr gyűjt.)

XLV.

Gabriel Báthory Dei Gratia Princeps Transylvaniae,
Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Magnifice domine, fidelis nobis honorande, Salutem ac
uri ommendationem. Minthogy Bethlen Gábor uram írja az
portárul, hogy immár az zászlót elkészítették volna, és az
császár főbasájától küldené hozzánk, és ad 20. diem praesen-
tis mensis septembris Brassóban érkeznének. Akarok azért
kegyelmednek értésére adni, sőt parancsoljuk, hogy kegyel-
med válogasson a székelység közül ezer lovagot kopjást, és
ezer veres gyalogot, kik nem csak szolgák, hanem ő maguk
személy szerint mentől ruhásbban és jobb szerrel legyenek.
Kegyelmednek pedig bizonyos emberi legyenek Brassóban,
hogy mihelyt Brassóban avagy odafelé érkeznének Bethlen
uramék, kegyelmed is mindjárt induljon az szekelységgel,
és a mint kegyelmednek tanuságot adtunk, úgy hozza kegyel-
med őket, hogy kegyelmed egy vagy két nappal előbb érkez-
zék az követnél Kolozsvárra, hogy velek egyetemben excipi-
alhassuk illendő becsülettel császárnak ilyen főkövetét. Bene
valeat Datum Albae Juliae 4. Septemb. 1608.

Benevolus frater

Gabriel Báthory m. p.

Az Lippára és Jenőre való gyalogokat is kegyelmed
késedelem nélkül mindjárt kültön küldje.

Külczim : Magnifico domino Balthasari Kornis de Ruszka Consilia-
rio nro ac generali Siculorum nostrorum Capitano etc. fideli nobis hono-
rando.

(Eredetiről Mike S. ur gyűjtem.)

XLVI.

Gabriel Báthory Dei Gratia Princeps Transylvaniae
Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Spectabilis magnifice domine frater nobis dilecte. Salu-
tem et benevolentiae urae recommendationem. Sok jókat adjon
Isten kegyelmednek. Az kegyelmed levelét nekünk megad-
ták, melyben ír az székelyeknek felülések felől, hogy mostan
takarodásnak idején hadnak fen lenni káros volna, de mind-
azonáltal jobb készen lenni, hogy nem mint készületlen lévén,
két felé kapni, ha hirtelen kívántatik, szükség volna azért

ehez képest Havasalföldében postát boesátanunk, ki Bethlen uram jöveteli felől bizonyos hírt hozna. Erre nézve uram, a székelemek felvételét nem szükség halasztani, mert míg az mi postánk havasalföldéről megérkezik hírrel, addig az nap elfelik mikorra Bethlen uramnak Brassóban kell lenni. Mindazonáltal lesznek postáink, ha mi bizonyost hoznak jövételek felől, kegyelmednek értésére adjuk, kegyelmed is legyen vigyázásban s értekezzék is, ha mit érthet nekünk is adja értésünkre. Tetszik azért nekünk, hogy kegyelmed az székeleket mennél jobb módjával és készüllettel lehet felültessen, mindjárást készen legyenek, és valamely órában kívántatik indulhassanak, azt mint kegyelmed is írja. Jobb készen lenni, hogy sem mint szükség idején kétfelé kapni, s fogyatkozásunk legyen dolgunkban, az nap rövid levén, de ha szintén arrul haladna is jövételek vagy penig előbb történnék, ha várakozniok kell is, jobb hogy készen legyen kegyelmed és valamely órában kívántatik és kegyelmedet hivatjuk, mindjárást jölessen. Az mi uram illeti kegyelmedhez való jóakaratomkat, kegyelmed náluunk feledtségben nincsen, nem is leszen, jó akaratomkban kegyelmed meg nem fogyatkozik. Bene valeat. Datum Albae Juliae die 5-ta Sept. 1608.

Spect. ac Magn. Dom. Vrae

benevolus frater

Gabriel Báthori m. p.

Külszfm : Spectabili ac magifico dom. Balthasari Kornis Consiliario nro ac universorum libertinorum Siculorum generali Capitaneo etc. fratri nobis dilecto.

(*Eredetiről, Mike S. ur gyűjt.*)

LVII.

Nagyságos, bücsületes vitézlő ur, köszönetem után, minden tisztességes dologban barátságos ajánlásoknak utánna, az ur Istentől kívánok nagyságodnak egészséget és jó szerencsét.

Megadák az nagyságod levelét, melyet megolvastatván, az nagyságod akaratját szintén azon szerint énnekem is úgy megparancsolja az nagyságos vezér Aly basa is, valamiké-

pen én nekem most ir nagyságod. Ezt tudom nagyságodnak tudtára adnom, mindjárt innen Budáról fő embereket bocsátottam erős parancsolat szerint, az leveleket is úgy irattam, valami képen az nagyságod levélében volt, az hajduságnak, mind peniglen az nagyságos Báthory Gábornak az szent békességnek ne legyenek megvetői, hanem minden ember helyére szálljon, igaz munkájával éljen. Azt is tudom nagyságodnak tudtára adnom, az nagyságos vezér Aly pasa nem ment az portára, mert az győzhetetlen császártól levelek érkezenek, hogy nem szükség ő nagyságának bémenni, hanem kün maradjon az országnak oltalmazója legyen. Ő nagysága is most onnét alól így irt, 15 nap mulva vissza jön. Mely órában érkezék az nagyságod levele, azon órában postán bocsátottam az nagyságos Ali pasának : hogy mindjárt ő nagysága is leveleket küldjön az nagyságos Báthory Gábornak s mind hajdusághoz az nagyságod levele szerint. Azért tudom hogy ő nagysága rövid nap mulva főembereit is bocsátja az nagyságos Báthori Gáborhoz, mely órában kezében megyen az nagyságod levele. Azt hagytam az postának is, negyed napra Nándorfehérvárra vigye az levelet. Isten éltesse nagyságodat sok esztendeig. Datum Budaë. Anno Domini 1608.

Én Bekir Bég most Budán az nagyságos vezér Aly pasának képebeli Budának főgondviselője.

Külczi: Adassék ez levél az nagyságos és böcsületes urnak Illésházy Istvánnak, most Cassán nekem jóbizott urannak tisztességesen kezében.

Datum Budaë.

(Eredetiről mely megvan a fehérvári könyvtárban.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény Appalatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniæ. Tomus III-tus pag. 353. 354.*)

LXVIII.

Nagyságos ur, nekem becsülletés barátom, hozzám illendő dologban magam ajánlását írom nagyságodnak.

Az hatalmas török császár parancsolatjából Debreczennek, Miskolcznak az több falukkal városokkal való

adajoknak nagyságod kezébe szolgáltatásául mit irjon nagyságod megértettem, azért az mint az nagyságos pasának is meg irtam, az szent békességben eligazítottatott alkuvás szerint nem minden faluk és városok tartoznak az hódolással, de az kik tartoznak is az hatalmas császárnak sok rendbeli rajtok hatalmaskodó vitézeiért semmiképen be nem mernének menni nagyságod az olyan emberektől legyen oltalmok, és maga is szokatlan adóra ne erőltesse őket, mi az bemenéstől ekkedeg sem tartóztattuk s ezután sem tartoztatjuk őket. Ezeken kívül lehetséges dologban örömet kedveskedem nagyságodnak. Isten tartsa meg nagyságodat jó egészségben. Datum in Curia nostra Visolien. die 4. Octobris Anno 1608.

Nagyságodnak jó akaró barátja felső Magyarország-nak fő generalis kapitánya. (Irtá *Mágocsy Ferencz*.)

Kivülrül : Paria literarum ad perceptorem agriensem exaratarum die 4. Oct. 1608. Visolii.

(*Eredetije Fehérvárt Batthyáni könyvtár Ms. Tom. II. nro 40.*)

LXIX.

Tekintetes és nagyságos, nekünk böcsületes ur barátunk minden tisztességes becsületes dolgokban, hozzánk illendő szolgálatunkat ajánljuk, és az ur Istentől minden jókat kívánunk megadatni nagyságodnak.

Az szegény keseredett, és az sok rendbeli hadaknak miatta nyavalyás állapotra jutott Miskolcz városbeli község találának meg minket alázatos könyörgések által, esedezván azon, hogy nagyságodnak irnánk mellettek, és kérnök nagyságodat levelünk által, hogy az ő eltűrhetetlen és szenvedhetetlen nagy adófizetések és szolgálatjokból nagyságod által lenne valami könnyebbségek. Megszánván azért mi is szegényeknek siralmas állapotjokat, böcsülettel kérjük nagyságodat, hogy megtekintvén az hatalmas császárnak Miskolcz városából, s annak pusztulásából következendő kárát, az mi barátságunkat is, — az szegény megkeseredett községnek nyomorúságát, nagyságod sommájokban leszállítván, hagyjon annyi sommát szegényeknek, kinek megadására tehes-

senek eleget : Mely nagyságod vélek való jó tetteit minden tisztességes hozzánk illendő dologban meg igyekezzük nagyságodnak szolgálni. Jó egészségben éltesse Isten nagyságodat sokáig. Datum in Curia nostra Visolien. die 9. Octobr. Anno 1608.

Nagyságodnak örömet szolgál szeretettel Beregh, és Torna vármegyéknek főispánja, az magyarországi királynak ez felső Magyarországbán helytartója. (Irta : *Mágocsy Ferencz.*)

(*Eredetije Fehérvárrt, Batthyáni ktár. Ms. Tom. II. nr. 39.*)

LXX.

Serenissime Princeps, Domine Domine mihi Clementissime!

Fidelium servitiorum meorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam ac perpetuam subjectionem. Ex literis duabus Serenitatis Vestrae, diversis diebus, una duntaxat 23. die Mensis Septembris, altera vero 14. die mensis Octobris Viennae datis, mihi autem 21. mensis Octobris exhibitis benignum Serenitatis Vestrae mandatum tam ratione liberorum Hajdonum, nova quidem (uti Serenitati Vestrae nescio a quo relatum est) tentare satagentium, quam tormontarum bellicorum a Bochkayo abductorum reductione, humillime intellexi. Quapropter de Statu Hajdonum nihil Serenitati Vestrae praeter id, quod semel atque iterum eidem scripseram, scribere possum. Nam ex Suburbiana Arcis Calloviensis civitate juxta transactionem praeteritis diebus cum eisdem factam sponte egressi sunt, eamque Militibus Serenitatis Vestrae habitandam ea conditione reliquerunt, ut si loca eisdem pro civitate Calloviensi deputata in manibus earum resignabuntur, de externa quoque civitate statim et de facto egrediantur. Neque ad Bassam Budensem ablegati Hajdones, Stephanus videlicet Nánási una cum sibi adjunctis, complicitibus a caeteris Hajdonibus, nec a Principe Transilvaniae (uti de eo edoctus sum) medio Magnifici Joannis Imreffy missi sunt. Ipsi vero Hajdones in summa tranquillitate se ipsos nunc gerunt ut tam per eosdem, quam omnes alios a Vestra Serenitate commissos firmiter observetur, et custodiatur, neque

publica et diu expectata pax a quoquam aut in parte aut in toto violetur, omnibus viribus evitatur. Non video igitur, quibus de causis Serenitas Vestra eorum, qui talia Serenitati Vestrae scribere non dubitant, relationibus fidem adhiberi debeat, quum in temeritatis ne dicam, negligentiae merito incurrere, si tam absolutam liberorum hajdonum seditionis voluntatem ita evidenter subticendo, contra exigentiam officii mei Serenitatis Vestrae non perscriberem. Quod vero Literae meae ad Serenitatem Vestram nondum pervenerint, id non mihi sed *tabellariorum* inopiae Serenitatem Vestram clementer imputaturam humillime confido. Nam licet juxta dispositionem Spectabilis ac Magnifici Domini Stephani Illés-házi de Confinio in Confinium Literae Serenitatis Vestrae sonantes mittendae sunt, tamen propter procrastinationem militum confinii, (uti in talibus praesertim antea apud eos inusitatis eorum mos est), non tantum retardantur, verum etiam saepius omittuntur, ita ut in arduis quoque et difficillimis rebus prer praemissa Regnum hoc Serenitatis Vestrae non mediocre non nunquam damnum nisi a Serenitate Vestra clementer provideatur, pati poterit. Quod ad reductionem Tormentorum per Bochkayum ábductorum in arceque Tokayensi existentium attinet, juxta benignum Serenitatis Vestrae mandatum, ut quam primum reducantur, operam dabo et si quae deinceps quoque Serenitati Vestrae perscribenda erunt, humillime perscribam, de cunctisque harum partium futuris statibus eandem certiore reddam.

Kivül : „24. octobr. anno 1668. Visoly.“

(Éredetiről mely meg van Fehérvártn.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus III-tius pag. 333–335.*)

LXXI.

Tekintetes nagyságos ur neküük becsületes ur barátunk minden tisztességes dolgokban való magunk ajánlása után Istentől minden jókat kívánunk nagyságodnak megadatni.

Minemü becsületes levelet irt nagyságod nekünk, ez

elmúlt napokban az mi irásunkra megtekintvén nagyságod mind az mi törekedésünket, s mind penig az szegénységnek ez elmúlt időben való sok kárvallásokat, minden jót cselekedett nagyságod velek, azt mi nagyságodtól igen jó neven vettük. Mi is penig az nagyságod irására megcselekedtük, hogy mindenfelé az városokra, melyek az mi tisztünk alatt vadnak, megirtuk, hogy az szokás szerént az kik ez ideig holdoltak, adójukat beszolgáltassák, s ennekutánna is minden tisztességes dologban igyekeztünk nagyságodnak kedveskedni. Kérjük mostan is nagyságodat, hogy ennekutána' is az szegénységgel minden jót cselekedjék, hogy így az mi tisztünk alatt gyarapodjanak és épüljenek inkább. Mostan az szikszai városbeliek is találának meg minket, könyörögvén azon, hogy nagyságod ő velek is minden jót cselekedjék, summájokat, melylyel tartoznának, szállítsa, mivel Jahija tihaja bék két annyit kíván rajtok, az mennyivel tartoznának; melyet ha megcselekeszik nagyságod, mi és jó neven veszszük nagyságodtól az szegény város is penig Istent imád nagyságodért. Tartsa meg Isten nagyságodat jó egészségben. Datum in libera ac Regia Civitate Cassoviensi. Die 11. Decembris. Anno Domini 1608.

Nagyságodnak jóakaró szomszéd ur barátja.

Az tekintetes nagyságos Maghocsy Ferencz az felséges Isten kegyelmességéből második Mátyás Királynak felső Magyarországi gondviselője, Beregh és Thorna vármegyének főispánja.

Külczim: Az hatalmas győzhetetlen török császárnak az tengeren innettlévő hadainak és Bosna, Tömösváron, Egren, Kanizsán és a több végvárain levő szerdarainak és Budán fő helytartójának és gondviselőjének az tekintetes nagyságos vezér Aly pasának, nekünk becsületes ur barátunknak.

(*Eredetétéről mely megvun iehérvárt).*

Erd. Muz. (Jos. Com. Kem. Apparatus epist. ad. Hist. Trans. Tom: III. pag 341. 342.)

LXXII.

Nagyságos és tekintetes vitézlő ur, énnekem régi istenes jó akaró uram. Köszönetemet és szép szolgálatomat ajánlom nagyságodnak. Az ur Isten után jó akaró bizott nagyságos uram, hosszú-életet Isten ő felségétől kívánok jó szerencsákat egészséget hozzád tartozó vitézségbeli barátainkkal egyetemben. Erről kelletik tisztösségesen levelemmel nagyságodat megtalálnom. Szándékom az vala nagyságoddal szömtől szömben megtalálni, de most nem lehete. Én nagyságodnak jó akaró és mindo szolg . . . vagyok, de nagyságod ir mindenkor az pasa urunknak az szegénység felől. Az szegénységet kimélni és tekinteni az ur Isten éltesse nagyságodat, de csak az török urakat kiméli (kiméljé) nagyságod az ur Isten parancsolatja ez, hogy minden rendbeli, akár török akár magyar, akár úr akár egyéb, a ki az szegénységnek ártására és romlására igyekezik, mindenkétől illik nagyságodnak oltalmazni. Egyfelől pedig oltalom és másfelől égető tűz égeti őket, sem pedig nem marad helyen. Im egy szegény falucskám vagyon, Sajó-püspöknek nevezik, kit az én jó apám Horllai Miklós bir, de ez világon sokat keres, de az más világot nem gondolja meg. Annyi terhet hagyni reájok, az ur Isten és az ég és föld szánja őket, ő pedig az jó uram nem szánja, csak ő neki ez világon legyen, és környülöttünk levő falusi jobbágyok kik vannak, az mi marhájok volt eladván, annyi szegénységre jutottak, hogy mind mezitelen kodusok, az én jobbágyom is kételen pusztán köll hadniok az falut, ekkédig tartóztattam őket, de ezután nem tudom mint leszen dolgok, egy várhoz való majorságot és szolgálatot egy faluval akarja minden szükségét végrevenni, kihöz nem elegek, kit csudáltuk az ur Istentől ő felségétől hogy elszenvedi rajta, a kit cselekszik. Nagyságodat kéröm, titkon tudakozza meg nagyságod az szegénységtől némelyeket, kit rajta cselekszik, és ha nagyságod valami jót tehet, nagyságod kedvemért s szolgálatomért, cselekedje meg nagyságod. Énnekem jó akaró bizott uram, jó akarrattal és biztonban irtam ez felől, de nagyságodtul nem remél-

ném hogy Horllai Miklós apám bosszuságot tegyen az jobb-
 ágyoknak, ha nagyságod jó cseleköszik, és velők jótétet, és ke-
 gyetlenséget hozzájok nem mutatja, és nem is gondolok, kéte-
 len lesznek az falut pusztán hagyniok. Viszontag pedig ha
 nagyságodat meg nem bántanám, nagyságodat ez kis dolog-
 ban, tudom hogy szégyön, nagyságod ennekem jó akaró
 uram, én magam számára egy poroszka lovat küldene nagy-
 ságod pénzömrre, ment az nélkül felette szükségét ugrok.
 Akár pénzüln akár török marhát szolgáltatassak nagyságodnak
 érette, felette kicsiny se lenne, középszerű legyen. Azon-
 is kölletik nagyságodnak irnom az szegény csöhemőriekeket
 (csömőriekeket) és makláriákat akarom megszállítani, nagy-
 ságodtul szabad szálló levelet kívánok tisztességesen ezek-
 nek haza szállítására. Én választ várok nagyságodtól.

Költ Egren die 6. juni 1609. Nagyságodnak szomszéd
 ur barátja.

En Egren lakozó nagyságodnak
 szomszéd ur barátja Moharrem
 deák szomszédod.

Külsőim : Adassék az nagyságos és vitézlő régi szomszéd ur uram-
 nak Magócsi Ferencz uramnak tisztösségesen Bereg és Thorna vármegyék
 ispányának és második Mátyás királynak tanácsosának és felső Magyar-
 országnak gondja viselője, tulajdon és maga kezében adassék.

Kassán.

(Eredetiről t. Mike S. ur gyűjteményéből.)

LXXIII.

Szikszai tartományban levő Sajón tul levő falubeli
 birák Szádvár és szendrő várához levő falusi birák és polgá-
 rok, fejedre parancsolom szikszai birák ezt az laistromot
 egy deák embereddel és egy lóháton falurol falura hordoz-
 tassad, isment ide hozzátok ezt az laistromot el ne
 vessessétek.

Elsőben szikszai birák száz gyalog embert és tíz szeke-
 ret küldjetelek.

Alsó-Vadász 20 gyalog embert, 5 szekeret. Jánosi 4
 gyalogot.

Leha 9 gyalogot. Felső-Vadász 20 embert és 3 szekeret.

Szap 6 embert. Kuppa 4 ember. Hynacgh 5 embert.
 Balaj 8 embert. Thomera 6 ember. Hangács 5 ember
 Szelez 5 ember, 1 szekér. Perenchia szop 6 ember.
 Szendrei 6 ember, 1 szekér. Bessenýő 4 ember 1 szekér.
 Bodva 30 ember 3 szekér. Szirák 10 ember 2 szekér.
 Finke 20 ember 3 szekér. Borsod 8 ember.
 Kurittián 5 ember. Kaza 20 ember 3 szekér.
 Muchion 4 ember. Gakfalva 5 ember 1 szekér.
 Divin 5 ember 1 szekér. Kelecsin 10 ember 1 szekér.
 Rudnabánya 12 ember 2 szekér. Szuhogy 6 ember
 1 szekér.

Feketefüz 4 ember. Teleres 4 ember 1 szekér.
 Kano 4 ember. Varbocz 10 ember 1 szekér.
 Perkupa 10 ember 2 szekér. Tereztenie 10 ember 2 sz.
 Egerszeg 8 ember 2 szekér. Szőlőshordó 6 ember 2 sz.
 Szin 20 ember 3 szekér. Petri 12 ember 2 sz.
 Josafő 12 ember 2 szekér. Jabloncza 30 ember 3 sz.
 Körtvélyes 20 ember 2 szekér. Szilicsie 20 ember 2 sz
 Deregnyő 4 ember. Agtelek 20 ember 3 szekér.
 Hosszuszó 10 ember 3 szekér. Csíoltó 20 ember 2
 szekér.

Lekenie 12 ember 2 szekér. Felső Ardó 12 ember 2
 szekér.

Frisz 6 ember 1 szekér. Szuha 10 ember 2 szekér.
 Ragály 12 ember 2 szekér. Latran 10 ember 2 szekér.
 Borzova 8 ember 1 szekér. Kelemir 9 ember 2 szekér.
 Zádorháza 12 embert küldjenek.

Fejedre parancsolom szikszai bíró ezt el ne hallgassad,
 hanem mindjárt elküldjed és bekültjétek ezt az laistromot.
 Ezzel Isten veletek.

Költ Egren 19 juny 1609.

*Ellátva téntával irt tigrával és téntával festett pecséttel, melyen egy
 két águ kard' alatta egy gömb és egy két felé nyíló nyaláb van ; körirata
 AGRA.)*

Csim a lap alján : Adassék ez tevé! szikszai főbírónak Szendrő
 tartományban levő Szádvár melléki bíráknak és falubeli bíráimnak hamar-
 sággal kezekhez.

Cito stb. Cito stb. Cito stb.

(*Eredetéről mely meg van Mike S. ur gyűjteményében.*)

LXXIV.

Tekintetes nagyságos ur :

Tisztességes szolgálatom után kívánok az szent Istentől nagyságodnak egészséget és szerencsét az nagyságos asszonyunkkal szép minden vitézeiddel egyetemben boldogul megadatni.

Becsületes nagyságos nekem jó akaró uram, mai nap érkeztem Miskolczra, kölletik nagyságodat levelemmel megtalálnom, mint nekem jó akaró nagyságos uramot. Hatalmas császár budai szerdár Ali pasa levelével és hatalmas császár főemberével kengyelfutó emberével : tudni illik nagyságodnak tudtára adnom. Nem magunk akaratából két zászló néppel lovassal és gyaloggal vagyok. Ha lehetséges volna szegénységnek könnyebbségére jönnék inkább vagy tized magammal. Tudja nagyságod szük az erdő sok az lator, fejünket is féltjük. Nagyságodnak az szent Isten szent fiáért egy napját tegye ezerré. Hallom itt Miskolczon, hogy nagyságod húsz latroknak útját elfogta. Második fényes portában Othman nemzetség között is magasztaltatik nagyságod. Nám mi nagyságodnak vagy leveleit vagy jámbor szolgáját valahová kívántatik, vagy Egerből vagy Budáról oltalmazzuk, őrizzük. Tisztességgel szolgálunk. Nagyságodat kérjük szeretettel mint urunkat, parancsoljon nagyságod Ónodban, Szendrőben, Putnokban, Balogban, mi hatalmas vezér levelével igasságban járunk, kiért azt az én uram budai részen jó néven veszi nagyságodtul, és mi szeretettel jó szívvvel szolgálunk nagyságodnak valahová kívántatik. Én magam kicsiny állapotunk ajánlom belső szeretetből szolgálatomat ajánlom. Parancsoljék mint jámbor szolgájának örömet szolgálók nagyságodnak. Erre nagyságodtul jó választ várok. Isten éltesse nagyságodat sokáig. Ex Miskolcz 5. julii Anno 1609.

Én egri Alajbék Jahia Tihaja, hatalmas császár jövedelmének főnászurja és nagyságának jó akaró szolgálója.

Külczim : Adassék az tekintetes nagyságos urnak Mágoczi Ferencznek Magyarország Kapitányának Torna Beregh vármegyének főispánjának nekem jó akaró nagyságos uramnak.

(Eredetéről Míke S. ur gyűjteményéből)

LXXV.

Mi vezér Ali pasa : Istennek engedelmeiből az hatalmas és győzhetetlen császárukknak, az tengeren innen levő hadainak és Bosznyán, Temesváron, Egren, Kanizsán s több várain szerdárja, gondviselője és főhelytartója Budán etc.

Tekintetes és nagyságos vitézlő ur nekünk jó és bizott becsületes barátunk, köszönetünk és tisztességes barátságos magunk ajánlásának utána : Istentől sok jót kívánunk nagyságodnak adatni.

Nagyságodat pedig becsületes ur barátomat ezért kölle ez jelenvaló levelemmel megtalálnom: hogy ennekelőtte végezésünk szerint meghagytuk, parancsoltuk volt az Egervárhoz tartozó falukbeli biráknak s polgároknak, hogy az hatalmas császáruk vára, ugymint Egörvárának építésére reá mönyen, embört és szekeret adnának s küldenének s azonképen az kapitány barátainkat is levelünkkel megtaláltuk volt, hogy végezésünk szerint reá küldenék az jobbágyságot de reá nem möntek. Kivánjuk azért mégis, hogy nagyságod az jobbágyságnak meghagyja, parancsolja, hogy szót fogadjanak, reá mönjenek mind magok s mind szekerek, és valamint kívántatik az szerint cselekedjenek, s azonképen az kapitány barátinknak is meghagyja nagyságod. Mert ha mégis reá nem megyünk és szót nem fogadnak, tehát végezésünk szerint meg kelletik kerestetnünk őket és érdemök szerint megkelletik büntetnünk az jobbágyságot. Erre azért ugyan igen kérem nagyságodat hogy, nem küldje reá minden okvetetlen. Ki felől választ várok nagyságodtul. Isten éltesse egészségben nagyságodat. Datum Budae 7. die Julis secund. vetus cal. Anno 1609.

Külcsm: Tekintetes és nagyságos vitézlő urnak Mágócsi Ferencz nek Beregh és Torna vármegyéknek főispánjának etc nekünk becsületes ur barátunknak adassék.

(Eredetiről a Mike S. ur gyűjteményében).

LXXVI.

Köszönetem után szikszai bíró hagyom és parancsolom, hogy utánam harmad napra két száz forintot hozz, ha tisztességedet kívánod. Mely levelet Ali pasa küldött mindjára, elhordoztassad tavalyi módon ne cselekedjél, valaki császár jobbágya lássuk.

Szénát kazaltass háromszáz szekérrel, úgy jöjj, hogy onnan Budára menj, hatalmas vezér előtt summáljunk, az levelet igazán hordoztassad s meg vissza hozzad Egré, ki hódoltság császár jobbágy talpon állva szolgáljanak. Annak felette öt forintára viaszt, két forintára spanyolviaszt, három forintára veres viaszt hozz mind az pénzzel egyetemben semmi héja ne legyen.

Az summára négy lóra való farhámos hámot szerszámot hozzatok, az summában bevezessük, istállóban álló öt feket (igy) posztos legyen, husz sing estamét posztót fele pázsit színű legyen, fele pedig veres legyen. Tíz aranyos koppantót, három gyertyatartót.

Az szigetiek, bejöjjenek, vagy titöletek summapénz küldjenek, kérlek szikszai bíró, polgárok, hogy tivatek az ti serénységben legyen az mint parancsolunk, szót fogadjatok, jobb leszen tinéktek, az mit az summára kérek meglegyen : négy lóra való szerszám, valamiben telik feltudom, ötven bécsi istráng legyen : végezzünk az summa felől; az mit én irtam szót fogadjatok, kérlek kárt ne valljatok, vezérhez el kell mennetek vagy akarjátok vagy nem. Isten velünk. Irtam Miskolczon 7. Julii Anno 1609.

Miskolczi bíró is elmenjen.

Én egri Alajbék Jahya tihaja, hatalmas császár jövedelmének főnazurja,
ti uratok.

(Eredetiből. Mike S. un gyűjtem.)

LXXVII.

Mi vezér Ali pasa Istennek engedelmeiből az hatalmas és győzhetetlen császárukknak az tengeren innen levő hadainak és Bozsnyán, Temesváron, Egren, Kanizsán és több várain szerdárja, gondviselője és főhelytartója Budán etc.

Becsületes vitézlő kapitány ur barátunk, köszönetünk és szomszédsági barátságos magunk ajánlásának utána :

Ennek okáért kelle kegyelmedet ez jelön való levelünkkel megtalálnunk, hogy tudni illik : ennek előtte való végezésünk szerint az Eger várához tartozó falukbeli biráknak s polgároknak meghagytuk, parancsoltuk volt, hogy hatalmas császáruk vára, ugymint Egör várának építésére némű-nemű embört és szekeret küldenének, de reá nem mentek. Ezt kívánom azért kegyelmedtül mint becsületes barátomtól, hogy az jobbgyságnak, az kiknek illik végezésünk szerént erősen meghagyja, parancsolja, hogy szót fogadván, mind embert s mind penig szekeret küldjenek reá, és az mint kívántatik az szerént cselekedjenek, mert ha még is elmulatják, hallgatják s reá nem küldik emberöket, és szekeroöket tehát általán fogva megkerestetjük az falukat és érdemök szerint megbüntetjük. Lássa azért kegyelmed, ez felől mennél hamarább válasz várunk kegyelmedtül. Isten éltesse egésségben kegyelmedet.etc. Datum Budae 7. die Julii secundum vetus cal. Anno 1609.

Külezim : Ö felsége Putnoki kapitányának etc. nekünk vitézlő becsületes barátunknak adassék ez levél hamarsággal, Putnokká.

Kivül : Exhibitae die Julii 1609.

(*Eredeti, A Mike S. ur gyűjtem.*)

LXXVIII.

Tekintetes nagyságos szomszéd urfiam. Köszönetemet és szép minden hozzánk illendő szomszédságbeli dolgokban nagyságodnak ajánlom barátságomat. Adjon Isten nagyságodnak hosszú életet, egésségét megadatni.

Nagyságos vitéz ur fiam. Írásom által kölletik nagyságodat tisztességes böcsületes levelemmel megtalálnom nagyságodat, nagyságodnak tudom hogy tuttára vagyyon és mind egész főségnek hogy az hatalmas győzhetetlen török császár várát építtetjük. Az sok levél küldem az hódoltságra, se nem felelnek és parancsolatban el nem járnak. Nem tudjuk nagyságos vitéz fiam, kitől vagyon a hódoltságtól vagy az végbeli kapitányoktul. Fölötte igen elhagyták az hódulást nem akarnak szolgálni és az császár művére. Az nagyságos szerdár vezér Ali pasatul levele érkezött azt is nagyságodnak felszolgáltattam és mindaz végbeli kapitányoknak az szerdár vezér pasatul levele jöve és mind elküldöttem nekik. Nagyságodat kérjük nagyságod parancsoljon az vitézlő kapitányoknak, ellent ne tartsanak az hódoltságnak, hanem erőltessék be, minden felől bejűnnének, mert tudom hogy mind megszöktek között a hol afféle várművére embereket kívánunk, ebből szabadságok nincsen. Egyéb szolgálatból kegyelmünkkel leszünk az hódoltságnak, de az hatalmas császár művéről szabadságok nem lehet, mert ebben egyéb dolog nem lehet. Ez parancsolásom nagyságod az hódoltságnak süketségre ne vegyék. Nagyságodtul tisztességes böcsülettel én választ várok. Nagyságodnak fölküldtem, melyek az vitézlő kapitányok azoknak ki is küldje az írást nagyságodtul minden jókat várunk. Ezzel Isten tartsa s éltesse nagyságodat. Költ Egre szeredán 20-dik Julii 1609.

Nagyságodnak jó akaró apja

Én nagyságos Memi pasa az hatalmas győzhetetlen török császárnak
kedves helytartója és gondviselője.

Kivülről : Tekintetes és nagyságos vitézlő urfiamnak Mágócsi Ferencznek Beregh és Thorna vármegyék főispánja és második Mátyás király főtanácsosának adassék ez levél böcsületesen kezében Kassa.

Exhibita 26 dle Julü 1609.

(A Mike S. ur gyűjt. eredetiről.)

LXXIX.

Speetabilis et Mgce Dne Dne mibis observandissime.

Servitiorum meorum addictissima commendatione prae-missa. Kivánok kegyelmednek az ur Istentől testi és lelki sok jókat megadatni. Vettem az kegyelmed bücsületes levelét szeretettel, melyben Kátay uram dolgát commendálta nekem. Az kegyelmed írása nálam parancsolat, mind most, mind ennekutána. Bizonyságom lehet Kátay uram *) hogy az ő kegyelme dolgaira oly szorgalmatos voltam, mintha tulajdon magam dolgai lettenek volna. Ennekutána az miből kegyelmed megtalál, örömet szolgálok kegyelmednek, sőt kérem kegyelmedet szivemből ne kiméljen, vagyon kegyelmednek itt az ő felsége udvaránál mind sollicitatora, mind dolgainak promotora. Nem vonzom meg magamat a kegyelmed szolgálatától. Bizonyos legyen kegyelmed benne, hogy urunk ő felsége kegyelmedhez jóakarattal és kegyelmességgel vagyon. In reliquo S. ac. M. D. V. din florentem esse cupio. Viennae 22. Julii 1609.

Spect. ac. M. D. Vrae. Stor et tanquam frater sincerus
Valentinus Leepes, Eppus
Nitriensis m. p.

Külczim : Spect. ac. Magn. D. D. Francisco Magochy Comiti Cottus Tornensis ac Superiorum Regni Hung. Partium Generali etc. Domino Amico et tanquam fratri observandissimo.

Lépes Bálint uram levele.

(*Eredetiről. Mike S. úr gyűjteményéből.*)

LXXX.

Tekintetes és nagyságos szomszéd ur barátom. Mindekben hozzánk illendő tisztességes dolgokban nagyságodnak becsülettel barátságomat ajánlom, az ur Isten adjon nagyságodnak hosszú életet megadatni.

Nagyságod énnekem küldött levelében mindenkor emlékezől nagyságod az szegénység felől tekintvén helyekre szállítsák és mindenből oltalmaznám, és az szent békességet

*) Ezen Kátay hihetőleg az összedarabolt Kátay Mihály fia s a Mágócsy Margit unokája — ilyen módon Ferenczcel első unokatestvér volt.

helyén tartsuk győzhetetlen török császáruknak barátsága, és szomszédságában. Barátságunk ebből tetszik meg, hogy mindenfelől az szegénységet oltalmazván, az pusztákat szállítsuk és végezés szerént őket építsük. Az két császárok dolgok szerént ország épülvén, mind az két császárnak az szegénység hasznokra lenne és gyarapodnának és Istent imádjának. Most penig legyen hála Istennek ő felségének az fölséges császár között barátságok végre menvén, egymásnak ajándékok és szép szeretit mutatván, országot szállítani akarja és parancsolta, tatár és minden hadak letelepedvén békességesen lecsendesedvén, az hatalmas császárnak parancsolatja, az mely szegénység hozzá száll ujonnan, szabadságot adott három esztendeig semmi szolgálattal sem császár adajával nem bántatik. Nagyságod és minckünk az hatalmas császárnak parancsolatját meg köll tartani. Nagyságodtól mint vitéz uri fiamtul azt remélem, itt egész környülöttünk levő pusztá faluk Csemör tája, Maklár, Sik-Német és egyéb pusztá faluk, nagyságodtul azt kívánnám és némely városokban és falukban az jobbágyoknak hazajöveletekben kérjük némelyek, hogy ellenzők ne legyenek, hogy nagyságtok szokása szerint szabad oltalmazó levelet adjon, nagyságod ezeknek haza szállásokra, haza jöveletekre erőlködjének és oltalmakra legyenek. Nagyságtoknak igazsága ebből megtetszik. Mind az két félben az pusztaságnak mi haszna vagyon. Nagyságodtul szeretettel választ várok. Ezzel Isten tartsa nagyságodat egésséggel. Költ Egren september die 29. 1609.

Nagyságodnak szomszéd ur barátja

Én nagyságos Menni pasa az hatalmas győzhetetlen
török császárnak kedves helytartója és gondviselője
Egren.

Külczim : Az tekintetes és nagyságos Mágocsi Ferencz, Bereg és Thorna vármegyéknek főispánja és az felséges második Mátyás királynak felső Magyarországbán fő gondviselőjének adják tisztósségesen kezében.

Kassán.

(Eredetiről, t. Mike S. ur gyűjteményéből)

LXXXI.

Spectabilis ac Magnifice Domine et affinis observandissime, post salutem et servitiorum meorum paratam commendationem :

Ez napokban kelt levelét vettem kegyelmednek, melyekben mit írjon kegyelmed, megértettem. Az Erdély állapotja, hogy most csendes békeességben vagyunk helyheztetve, az uram igen dicséretes dolog, s örömet is halljuk mindnyáján. Az Daróczi uram alámenetele, avagy az erdélyi fejedelemből való követsége, az kegyelmed tractatusának semmit sem derogál, mert őtet nem egyebért bocsátá ő felsége oda be, hanem csak hogy köszöntse az erdélyi fejedelmet, és kérje azon ő felsége nevével, hogy ott az törökhöz közel lévő végházakra, úgy mint Lippára s a többire viseljen gondot, valami árultatás avagy más fortély ne találja őket, kiből valami veszedelem következhetnék ; azután az fejedelemségnek titulását, kit most király urunk adott, vitte meg ő felségének, kiről immár ezután felségesnek neveztetik. Illustrissimus Princeps ! Harmadszor, Daróczy uram által ezt is akarta ő felsége király urunk intimálni az erdélyi fejedelemből, hogy ez jövendő országgyűlésére bocsássa bizonyos főköveteit ő felsége ide föl Pozsonyba, és akkor azokról az dolgokról, melyek az ő felsége ugy mint erdélyi fejedelemből személyét fogják concernálni, király urunk ő felsége az országgal együtt minden jót akar végezni. Ez uram voltaképen az Daróczi uram követségének summja, kiből kegyelmed semmi oly ellenkező dolgot nem magyarázhat, nincsen is ellene kegyelmednek.

Az mi pedig az ide való állapotot illeti, kegyelmednek arról azt irhatom, hogy ő felsége király urunk közelget már az gyűléshez, és akkorra egészséget adván Isten ő felségének, idején alámégyen. Az austriaiak gyűlésének el kellették haladni bizonyos okból. S kiváltképen az magyarországi gyűlés miatt, minthogy annak napja már elközelget, ő felségének arra kell gondot viselni.

Forghács Sigmund uramot, azon vagyunk ő felsége, hogy

még az gyűlés előtt alá bocsássa Kassára : tudom alá men-
vén ő kegyelme s kegyelmetekkel egyet értvén, ugy diri-
gálja kegyelmetek azon az földön levő dolgokat, ki mind
hazánknak és nemzetünknek javára, nyugodalmára és bé-
kességben való megmaradására következik. Ezeknek utána
kegyelmed nekem bizvást parancsoljon, igyekezem minden-
kor szolgálattal atyafiságosan kedveskednem kegyel-
mednek. Éltesse Isten jó egészségben kegyelmedet. Datum
Viennae 6. octobris Anno 1609.

Illustritatis Vestrae Spectabilis ac Magnifico

Servitor et affinis addictissimus

Comes Georgius Thurzó m. p.

*Kivülről : Spectabili ac Magnifico Domino Francisco Maghochy
Comiti Comitatus Beregh, sacrae Regiae Majestatis Partium Regni
Hungariae superiorum Generali Capitano Domino et affini observan-
dissimo.*

(Eredetiről mely megvan a fehérvári könyvtárban.)

Erd. muz. *(Josephi Comitis Kemény apparatus Epistolaris ad Histo-
riam Trinssylvaniae. Tom. III. pag. 391—393.)*

LXXXII.

Én vezér Aly pasa az szent Istennek engedelmeből
az hatalmas győzhetetlen császárnak az tengörön innen lévő
hadainak és Bosznán, Temösváron, Egren, Kanysán s több
várain szerdárja, gondviselője és főhelytartója Budán etc.

Tekéntetes és Nagyságos vitézlő ur; neköm kedves
és becsületes jó barátom. Isten áldja Nagyságodat, minden-
féle kívánt javaival.

Értöttük becsületes úr barátom, hogy az möly elvitt
marha és lovak felől ennekelötte egy néhány levelet is
küldöttem Nagyságodnak, melyeket Szetssyh Gyergy ur
barátunk embere Csorka Gáspár egybekkel egyetömben
elvittek volt, az sokadalomból haza akarván jünik, azok
felől értöttük mondván, hogy embörinket oda kívánták
volná N. hogy oda mennének és hogy e meny nyel
megadattatná nagyságod nékiek.

Im azért oda mentek az egri Besly Omer agával együtt. Azokáért kérvén nagyságodat ezt kívánom, hogy ezuttal immár mind marhájokat s mind penig lovakat minden okvetetlen megadasson nagyságod nekiök, ne kellessék egbbe immár lévelünket feléle imide- amoda küldelnünk ennekutánna. És hogy mi is ehezképen cselekedtessünk, ha az kegyelmetek részére kívántatik. Sőt azt is kívánom, hogy meg büntesse kegyelmetök az gonosztevőket érdömök szörént, s meg adas önöket, ez kívánságom nagyságodtól jó barátomtól. Isten éltesse egésségben jóban sokáig nagyságodat. asnadban létönkben irattuk Husvét harmadik napján 1609. eszten dőben.

Nagyságodnak jó akarója

Idem qui supra.

Kívülről: Tekintetes és nagyságos vitézlő urnak Mágocsy Ferencznek Torna és Beregh vámegeye főispányának és ő felsége helytartójának Felső. Magyarországbán, nekem jó és kedves becsületes barátomnak adassék

(*Eredetiről mely megvan a fehérvári könyvtárban.*)

Erd. muz, (*Josephi Comitís Kemény apparatus ad Historiam Transilaniae, Tomus III. pag. 401—402.*)

LXXXIII.

Tekintetes és nagyságos vitézlő nekünk ismeretlen szomszéd ur barátunk, minden tisztességes hozzánk illendő dolgokban való szolgálatunk ajánlása után, Istentől nagyságodnak sok jókat kívánunk megadatni.

Vettük az nagyságod levelét, melyben nagyságod írja nekünk, hogy Isten nagyságodat mostan Egervárában hozta az hatalmas császár akaratjából. Azért akarjuk, hogy Isten nagyságodat jó egésségben hozta szomszédtságunkban. Nagyságoddal minden tisztességes dolgokban örömet esmerkedünk. Az mi az szegény hódoltság állapotjá illeti, már annyiban jutott sokaknak dolgok, hogy az kenyérben sem ehetnek eleget, mindazonáltal az ki mi hozzánk tartozó,

az mire érkeznek szegények, nem tartunk ellene benne. De nagyságodat mint szomszéd vitézlő ur barátunkat kérjük, kedvezzen is nagyságod szegényeken, had imádjanak Istent nagyságodért. Isten tartsa meg N : jóegységben. Dat. etc.

Az nagyságod vitéz ismeretlen ur barátja.

Kivülről : Anno 1610, 28 die sept. in Vizsoly az új egri pasához és Muharem deákhoz küldött leveleknek verissima paríája, Irta Mágoesy Ferencz,

(*K. Fehérvárti Ms, auth, II. kötet nro 126.*)

LXXXIV.

Minden hozzánk illendő dolgokban való köszönetünk és magunk ajánlásának utána, kívánunk Istentől kegyelmednek mint vitéz barátunknak minden jókat

Vettük az kegyelmed levelét, melyben minket írása által látogat, hála Istennek jó egészségben vagyunk. Továbbá értjük az kegyelmed leveléből, hogy kegyelmetek új pasát hozott az hatalmas császár akaratjából Egervárában, ki felől kegyelmed írja levelében, hogy ne talán mi is ismernénk. Azért nem tudhatjuk teljességgel, ha az az ki ennekelőtte Gyula várában lakott, mindazonáltal ő nagyságával örömet ismerkedjünk, az leveleket azon leszünk, ha szerét tehetjük, küldjük az pasának ő nagyságának, az ky nekünk, kit Erdélyben az fejedelemnek, s kit másuvá elküldöztük; az mi pedig az szegény hódultság dolgát illeti, immár azoknak annyiban jutott dolgok, hogy az kenyérben sem lehetnek eleget a sok adószedés és vevés miá. Ezekután Isten tartsa meg kegyelmedet vitéz barátunk. Datum in arce nostra Regecz die 28. septembris Anno 1610.

Kegyelmednek szomszéd ura barátja

Irta Mágoest Fer enz.

(*Eredeti Fehérvárti, Ms. auth. 1om. II nro 53.*)

LXXXV.

Instructio pro Generoso domino Stephano Vayda, supremo capitaneet arcis et prosidii Lippensis.

1) Minden rendet megtilson és elfogjon ő kegyelme az török birodalomban való faluknak hadoltatásoktól, signanter vero az Tömösváron alól való faluknak Izbegeknek békét hagyjanak, ő kegyelme mindeneknek injungálja serio, hogy senkit az behőldölásra ne erőltessenek, ne fenyegetsenek, mert valaki ez ellen cselekedik, ő felsége megbünteti, nem egyébbel pedig, hanem feje esik el érette.

2) Az mely falukat ő kegyelmének fedezésben adtam azoknak minden féle dézmájokat ő felsége számára perci pialja ő kegyelme kedvezés nélkül.

3) Ő kegyelmének szorgalmatos vigyázása legyen az szomszédok csalárdságára és practicájokra és ha mi oly gonosz veszedelmes hirt érthet bizonyosan, ő felségének éjjel nappal értésére adja; az itt lakó városi rendnek pedig élésekből az várat megtakarija ha kívántatik, fedezést adván mindennek kitől miesoda és mennyi élést szedet be, hogy jövőendőben az ő felsége éléséből refundalhassa azoknak.

4) Valaki az ő kegyelme tisztai alatt valók közül, ő kegyelme ellen és tisztai ellen jár, szót nem akarna fogadni, sőt az vitézlő rend közt észt akarna veszteni, avagy inkább ő felsége, avagy az hely ellen akarna practicalni; ez ilyen embert személy válogatás nélkül megfogassa és törvény szerint kedvezés nélkül megbüntesse ő kegyelme.

Actum in Lippra die 18. Junii 1612.

(p. h.)

Gabriel Bethlen

Az egész instructiot maga írta Bethlen G. A pecsét ostyába nyomott györii pecsét a két hattju a paizon, e felett Gabriel Bethle.

(*Marsigli ggűjtemény Bolognában Cod. 103 p. 364*)

LXXXV.

Szolgálatomat és magam ajánlását írom kegyelmednek, mint én nékem kedves barátomnak és atyámfiának : Istentől sok jó szerencsét kívánok kegyelmednek megadatni.

Kegyelmednek uram még is akarám értésére adnom az dolgot, noha ennekelőtte két levelem ment az egész országban minden nemzetekhez, im most kegyelmednek harmadik levelet írok. Énnékem uram nincsen nagyobb csudám kegyelmed az országban régi tús gyűkeres fő nemzet, ez elmúlt esztendőkből minémű rőttenetes veszedelmekben forgott legyen, kegyelmednek azt nem szükség elé számlálnom, mert kegyelmed jól tudja. Ez mostani fejedelemtől is peniglen miket szenved, s miket szenvedett, azt is kegyelmed jól tudja, Báthori Sigmond ideitől fogva mi némű sokat sok uttal az török fejedelmet megbántotta, faluit, városit égették, hűsz egész esztendőitől fogva való adó hátra vagyon. Ezeken kívül is kikkel ő hatalmasságának frigyek volt, az magyarországi, lengyelországi nagy és fölséges királyokkal, azokat megháborították, országit égették, pusztították, mely sok számlálhatatlan cselekedetekért az hatalmas császárnak rőttenetes haragja mind az egész ország ellen úgy fel gerjedett volt, hogy az egész országot ez esztendőben pusztává, lakatlanná, az városokat peniglen várakat az földdel igyenessé akarta tenni. De az örökké való Isten sem kegyelmedért, sem én érettem, hanem a sok megkeseredett siralmas szegényekért, árvákért, özvegyekért, az ő ingyen való jó voltából általam megengesztelte, lágyította szívéét az hatalmas császárnak, kegyelmeteknek fejenként egész országostól reménysége kívül kegyelmetekhez hajtotta, meglágyította, sok könyörgésemre az ország vétkét ellene való feltámadását megengedte, szép levelivel az országnak magát ajánlja, és az mostani tyrannus fejedelemtől meg akarta szabadítani, az országot régi szabadságában, törvényiben megakarta tartani. Az mely fejedelem ellen nem csak török császár ő hatalmassága, hanem az királyok

is bizonyosan elvégezték, hogy ez földnek színén lakni s járni ne hadják; de im látom hogy az ur Isten az kegyelmetek szívét, kik fők vagytok az országban, megkeményítette, szemeit megvakította, füleit megsüketítette, elméjét megbolondította, az mint az Prophétánál is szól az Isten együtt: hogy az ü igaz ítélete szerint az bűnért mind elveszessem benneteket; bizony bizony elgyütt Erdélyországnak utolsó veszedelme mint Trójának, ihol uram jelen vagyon a had, itt vagyon Havaselyföldibe s Moldvába, azonképen Tömös-vár künyűl, kik immár Lippát s Váralját mind meg vették. Uram ha kételkedel benne: bocsás embert ide bé, minden hadakba el hordoztatom, mind török, tatár között, kiket hitem szerint fogadok, hogy visszabocsátok, bémegyek immár, el is lépé immár az egész földet, mind hegyet s völgyet, nem marad senki közöletek, kit levágnak, kit rabbá tesznek, bizony uram ki vonszak házatok népeit az erősségből. Én ennél többet nem irok, ha kegyelmetek meg nem hadja szeginségnek, főképen az szegény székeleknek, hogy elmenjenek az erősségekbe marhástúl, ha ki levágattatik közülek, elrabortatik annak vére az Isten előtt, az Istennek szent angyali előtt, az kegyelmetek lelke adjon számot, okot rólatok. Én az én lelkemet megmentem az Isten előtt, e világ előtt is a kegyelmetek lelkiire köttem, hogy az Ur Isten mind lölkötekben, mind testetekben megverjen, ha a szegénségtől el titkoljátok, mert ebben könnyű módja lészen vala kegyelmeteknek, ha egyaránt velem együtt fogtatok volna, megszabadultatok volna ettül az fejedelemtül, megcsal uram az fejedelemben való bizodalom, meglátja kegyelmed, rövid nap szeme előtt lészen kegyelmeteknek. Még is ha kegyelmetek feleségét, gyermekét hazáját szereti, találjatok módot benne, ne vesszétek az országot el, ha valaki kegyelmeteknek ellensége vagyon ezen a párton, annak nevében magam nevével is fogadom az én tisztességes emberségemre s hitemre, se kegyelmetek felől, se hajdúk felől, se székelek felől, ha valakinek apját anyját meg ölte volna is, soha senki nem emlékezik felőle. Így boldog szabadulást nyerhetünk az szegén meg romlott, keseredett

országunknak. Isten éltesse kegyelmeteket. Datnm ex Castris
ad Tergovistya sitis, die 29. Junii Anno 1612.

Kegyelmetek jó akarója,
Andrejas Gyiczy.

Kivülről Adassék az becsületes és vitélő Bethlen Farkas uramnak
és Béldi Kelemen uramnak, nékem jó akaró barátimnak és atyámfiainak.

Cito stb. Cito stb. Cito stb.

(Az erd. muzeum egylet birtokában levő példányrol.)

LXXXVII.

Mi Szkender pasa az győzhetetlen hatalmas császárnak
mostan Erdélyben kétfelől bebocsátott hadainak főszerdárja,
Németország felől való birodalmának és Kanisának begler-
békje.

(Szkender pecsétje és névjegye.)

Erdélyországban lakó nemzeti nagyságos urak főné-
pek, székelység és szászság Istentől te kegyelmeteknek min-
den jót kívánunk. Elvöttük az kegyelmetek levelét, melyet
megforditattván, szóval való izeneteket is meghallván,
értjük minden czikkelyben az kegyelmetek akaratját. Csudál-
kozunk azon felette igen, hogy ha még sem értette meg
kegyelmetek az hatalmas császár mostani ide bebocsátott
hadainak mi okból küldte be, avagy ha hitelt sem adtatok
még annak, hogy ez a had ő hatalmassága hírével jött volna
be. Tudhatja azt kegyelmetek egész országu, hogy hatalmas
császárok közül soha egyik is Erdélybe hadait, ország kíván-
sága ellen, békességnek idején be nem küldte, hanem min-
denkor az ország könyörgésére küldöttek segítséget. Ez
mostan bebocsátott hadakat is ő hatalmassága nem egyébert
hanem az országbeli urak, főnépek és kerített városok közül
valók nagy sokan két avagy három félesztendőül fogván
az ő hatalmassága fényes portáján, kapuján siránkozván,
alázatos könyörgések által kívánták az ő hatalmassága
segítségét, mely által Báthori Gábor fejedelemsége alól
szabadulhassanak meg, a ki az országot hűti ellen sok rend-
beli szabadságiban megrontotta, Szebent elvévén az sze-

gény szépséget minden javoktól, némelyeknek kinzások által, némelyeket erős fogság által megfosztotta. Mely dolgot ha tagadtok küldjétek táborunkban kívánságunk; szerént való fő embereket zálogban, mi is innét oly urakat bocsátunk táborotokban hatalmas császár szépségbékjei közül, a kik újjal mutogatják ki közületek az urakat, főnépeket, a kik könyörgettek nekik ez dologról. Mi szükség ebben ravaszságnak lönni és tagadást tenni az dologban, a melyre akarotok volt az előtt. Az boldog emlékezetű szultán Szulimán császártól engedtetett szabadságit írja kegyelmetek, mivel nem fegyver alatt, hanem szabad akarotok szerént hajlott és ragaszkodott volna az kegyelmetek elei ő hatalmasága köntöséhez és azota semmi ellenetek való indulatra okot kegyelmetek nem adott volna, sőt vérek hullásával halálokkal és ország nagy pusztulásával is meg bizonyította volna kegyelmetek igaz hűségét. Erre mi a kegyelmetek írásáról sok szóval mostan nem akarunk megfelelni, mert ha erről igazán akartok gondolkodni, magatokban mindjárt fölaltátjátok, hogy valamig az hatalmas császár hűsége alatt magmaradátok, addig sem magatokat sem országtokat semmi gonosz szerencse nem követte, de mikoron sem az Istent sem az hatalmas császár hozzatok megmutatott hűségét a ki a német insége alól országtokat, magatokat megszabadította, és néhányszor nem gondolván hatalmas császár hűségétől elszakadván, a jó gondviselő régi jámbor urakat akkori fejedelmek megöletvén, hatalmas császárra arczul támadtatok és egynehány esztendeig ellene rugodoztatok, mely cselekedetekért az Isten érdemek szerént megfizete, mert az eszes gondviselő urakat közületek kiszedé, az hadakozó népeteket fegyver miatt elveszté, országtokat elpusztítá és semmivé tévé. Az mi az mostani kegyelmetek fejedelmét illeti, mi is tudjuk, hogy régi szabadságtoknak rendi szerént választottátok, és azt is tudjuk, hogy minden fejedelemségek Istentől vannak, azt is tudjuk hogy valakik fejedelmek ellen ok nélkül támadtak, Isten megbünteti őket; de mi is arra azt írjuk, hogy a fejedelmeknek istenfélőknek, igazságszolgáltatóknak kellene lenni, nem imide amoda hajlóknak, mert az ilyen fejedelmeket, Isten is meg szokta

büntetni, szégyeníteni ; mi senkit közülök mind hálátlan elméjűt, föfüvalkodott újabb fejedelemség avagy ugyan fejedelemséget kívánó emberek közénk jötnnek lenni nem tudunk sem értettünk, a ki csak magának keresett avagy csak kért volna, semmi állapotot, hanem valakik közületek hatalmas császár kapujára jöttetek, mindenek az országért könyörögtek, hogy pedig Bethlen Gábor barátunk felől ily becsületetlenül irt kegyelmetek, igen csudálkoznak rajta, országhoz nem is illenék hatalmas császár igaz hive felől úgy irni, Bethlen Gábor is örömetst benn nyugodt volna házában, de ő sem maradhatván meg fejedelmek miatt, kényszerítettett hatalmas császár kapujára menni, fejének őtalmát és házaiban való bejövésére oly módot keresni, hogy ezután fejét ő se féltse törvénytelen ségtől : kézben való kéréstekben pedig nemis győztünk eleget csudálkozni, holott az hatalmas császár minden ő hatalmasságához ragaszkodó igaz hiveit kegyelmes őtalma alá szokta venni, efféle illetlen kívánságról nem is illik irni kegyelmeteknek. Bethlen Gábor elmenése előtt másfél esztendővel hatalmas császár kapuján közületek sokan keservesen panaszkodtak : hatalmas császár maga kapuiról senkit reátok nem bocsátott, senkinek fejedelemséget sem adott, mert nem is kért, senki kegyelmetek közül lelkét ne terhelje. Továbbá kér minket kegyelmetek azon, hogy a mely helyben leveletekkel követetek talál ott megtartoznánk, mert eddig is fejedelmeket kegyelmetek tartozata volna hoz hogy közel ne szállana utotokra legyen hogy mi . . . hatalmas császár az országgal harczolásra nem bocsátott volt, de ha az fejedelmeknek ahhoz kedve vagyon, ne tartoztassátok, induljon meg, mi is Isten akaratjából megindulván, im megyünk és valamihez kedve vagyon semmi akaratját ne hagyja, eddig is közelebb mentünk volna, ennyitt itt nem ültünk volna, de mi irásunk szerént választ akartunk várni kegyelmedtől. Végezetre írja kegyelmetek, hogy az mostai fejedelmekkel élni halni akartok és mást uralni nem akartok, de mi ez dolognak sok hiját ítéljük lenni, mert az országot nem mindenestül az nemességből értjük állani, noha azok az első és azoknak is sok bántásit tudjuk lenni, hanem az egész százságot

is egyik fő tagjának értjük lenni, kik mindenestül megrontattak szabadságokban. Mindazonáltal ha mi velünk végezni akartok megmaradástok felől, az szemeteket fölnyissátok és különben gondolkodjatok az dologról és mi hozzánk oly fő és eszes embereket bocsássátok, a kikkel mi is mind fejedelmek felől és minden dolgokról beszélgetvén, akaratunkat azok által jelenthessük, míg az kegyelmek kívánsága szerint pedig az hatalmas császár szánásákbégjei közül Ibrahim bég barátunkat im oda hocsátottuk az kegyelmek hűtíre, tisztességére, szóval is izentünk tőle, ott ne késleljétek, mindjárt bocsássátok vissza főember követetekkel együtt, mert ez dolog késedelmet nem szenved. Tartsa meg Isten kegyelmeket mind fejenként. Költ az mi rajtunk való hónap (sept.) 19-ik napján Vaskapu torokjában Anno dni 1613 kegyelmek barátja.

Skender pasa hatalmas császárnak Erdélyben
bocsátott minden hadainak fő szerdárja.

(*Eredetiről, az erd. muz. Egylet irattárából.*)

LXXXVIII.

Mi Szkender passa Isten akaratjából az győzhetetlen hatalmas császárunknak Erdélyben két felől bebocsátott minden hadainak főszerdára, Németországfelől való birodalmi-nak éz Kanizsának beglerbékje.

(pecsét s névjegy helye.)

Magunkat erre az mi levelünknek rendiben ígírjük, kötelezzük, sőt az mi igaz hitünkre és tisztességünkre fogadjuk, hogy ha az nemes és vitézlő Draghi Kamuthi Baláznak az hatalmas győzhetetlen császárhoz hűséget, hozzánk is jó akaratját és ahoz a ki mostan Erdélyben választott fejedelem leszen, engedelmisségét tökéletesen megmutatván, mindenben is szívvél és hűséggel leszen, és ha az maga ígíreti s fogadása szerint Kamuthy Farkasnéól hűtlevelet vészen, ha mit Báthory Gábor vagy Kamuthy Farkas ő neki mostanág írtt vagy izent volna, vagy írna és izenne akár jót akár

gonoszt, azt tőlünk és attól ki ez országban fejedelem leszen, el nem titkolja, hanem mindgyárást mindeneket megjelent, megmutat és értésünkre ad s minket vagy az fejedelmet minden hírekkel tart, azon kívül az Gyaluban levő gyalogokat Kolozsvárra beküldi és így magokat az hivséghez tartják, ily conditiók alatt mi is őket, Kamuthy Farkast (ha bejö) Kamuthy Balázst, feleségét, gyermekit és jószágait oltalmunk alá vesszük, megőrizzük, úgy hogy tőlünk és miattunk se személyébe se jószágába bántások nem leszen. Iratott az táborban Torda mellett az keresztes mezein 19. napján mindszent havának 1613.

(A m. t. akadémia kéziratárában levő ujabbkori másolatról.)

LXXXIX.

Gabriel Belhlen Dei gratia Princeps Tranniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Generosi fideles nobis cincere dilecti. Salutem et favorem nrum. Szintén ezen órában érkezik az havasali vajdának becsületes atyánkfőának hozzánk egy bojér postája, ki által adja értésünkre ő nagysága, hogy az hatalmas győzhetetlen császárnak sok szép ajándékokkal, nagy pompával mihozzánk bocsátott kapucsi pasája, huszonöt kapucsiakkal, ezen két három nap alatt ide Szebenbe érkezik, akarván azért mind az ő hatalmassága méltóságához képest s mind penig az magunk becsületeiért az ő hatalmassága követit méltó böcsülettel látni és fogadni, kegyelmedet intjük szeretettel, sőt ugyan hagyjuk és parancsoljuk is serio, minden maga dolgait hátra hagyván, ad quintum, sextum et septimum diem mensis januarii proximi affuturi, maga szolgálival, Cseffei uramot is mellé vévén, mentől jobb módjával, ékesben és ruhásban okvetlen itt Szebenben jelen legyen, hogy az ő hatalmassága méltósága szerint, ide bocsátott főkövetit mentől becsületesben fogadhassuk, ha szintén néhol utat éjjel kelletik toldani is, el ne mulasztson. Secus nulla ratione fa-

cturus Datum in Civitate nra Cibiniensi die 30. decembr.
Anno dni 1613.

Gabriel Bethlen m. p.

Külszin : Generoso Sigismundo Hatvani, Comiti Cottus Doboka et
fidei nobis sincere dilecto etc.

Cito	Cito	Cito
Cito	Cito	Cito
Cito	Cito	Cito

(Eredetiről t. Mike S. ur gyűjtem.)

XC.

Tekintetes nagyságos pasa nekünk mindenben jóakaró becsületes urunk, Isten nagyságodat éltesse és egy napját sok ezerré tévén, a hatalmas győzhetetlen császár szolgálatjában kedves jó szerencsékkel látogassa.

Az nagyságod becsületes szolgája Izmael aga a nagyságod becsületes levelével szinte akkor érkezik ide, mikor ő nagysága a hatalmas győzhetetlen császár fő kapucsi basájának az ő hatalmassága méltóságához képest való fogadására egybehivatott vala bennünket : hogy azért mi rólunk ő hatalmassága igaz hiveiről el nem feledkezett; hanem minden atyai illendő szorgalmatos gondviselését vesszük leveléből eszünkbe mihozzánk, arról nagyságodnak minden időben háládatos igyekezettel tiszta szivünkből akarunk szolgálni. A mi nézi az közönséges állapotot tudjuk arról az mi kegyelmes urunk fejedelmünk bőségesen irt nagyságodnak. Mi szemünk előtt semmit inkább nem viselünk, mint az ő hatalmassága igaz hűségét, és az mi kegyelmes urunkkal, fejedelmünkkel ő hatalmasságához tökéletességgel életünk fogytaig meg is akarjuk tartani. De még is egy szóval akarók nagyságodat tudósítani, az nimet párton való magyar urak az szent frigyet és szép békességet az ő részekről annyira megháborították, hogy immár ebből az ő hatalmassága birodalmából és országból erős várakat, kerített és mezővárosokat nagy darab

tartományokkal együtt foglaltak el, és immár Erdélynek határában vannak, napról napra előbb előbb igyekeznek jöni. Nagyságodat mint minékünk becsületes jóakaró urunkat kérjük felette szeretettel, az miképen ez ideig ennekutána is nagyságodnak eme szegény ő hatalmassága sokképen elpusztult és romlott országainak minden felől való határirra legyen oly atyai szorgalmatos gondviselése, ki eniett mi is immár valaha szegény hazánkban nyughassunk esendességben.

Nagyságodnak kicsintől fogva nagyig egész országul ilyen atyai kiváltképen reánk való gondviseléséért mi is az ő hatalmassága hűségében a mi kegyelmes urunkkal megigyekezzük szolgálni.

Minket nagyságod igaz jó akaróinak tartván, minden időben igyekezzünk azon a nagyságod hozzánk sokképen megmutatott jó akaratjáért mi is háládatlanok semminémű dologban ne tapasztaltathassunk. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig jó egészségben és szerencsés boldog állapotban. Datum in Civitate Cibiniensi Die 23. januarii Anno D. 1614.

Nagyságodnak igaz jó akarói

Erdély országának tanácsi és fő főrendi. *)

A lapközépen négy levél cím följegyzés olvasható, mely a levéllel nem függ össze : S. ac. m. d. Ladlo Pethe de Hethes etc. S. ac. M. D. Francisco Daróczi de Denegneő etc. Il. ac. M. D. Francisco Forgách de Ghimes etc. Ill. ac Rev. D. Valen. Lépes Eppo nitr. etc.

(Eredeti mintáról t. Mike S. ur gyűjteményéből.)

XCI.

Nem hisszük mi azt hogy méltán dicsekedhetnék az az szolga az ki az urnak igaz jó akarókból gonosz akarókat és hasznos emberiből ellenségeket, kicsin vagy semmi haszon reménylésével száz ezer annyi kárt romlást, veszedelmet vonson országira, bátor szintén parancsolta volna is ő felsége, igen méltó igaz és dicséretes mentsége lehetett volna ettől kelmeteknek ő kegyelme előtt : az jó Isten csinált respublicákban minden tör-

*) Valószínűleg Szkender basának szól.

vényekben nem hogy dicsértettek, hanem inkább meg is bűntették igen, az kik turbatores publicae pacis experti sunt, hogy inkább hogy ez titkos practicából már ennyire vitetett. És ha szintén ezután valami oly trádálás által ezek jobb állapotra juthatnak is, sokkal jobb és dicsőségesb lőtt volna ezek nélkül ellenni, hogy sem az veszekedéssel az idegen gondolkodásra egymásnak csak okot is adni, holott mindenkor az az kormányos mester dicsértetik méltábban, az ki az hajóval teljességgel eltudja az kösziklákat kertiülni, hogy valamint az ki ottan ottan megakasztja és kárral romlással viszi keréngő helyekre, ha szintén teljességgel oda nem vesztí is. Mi bizony nem tagadjuk, minden ok nélkül megbántatott emberek lévén, busult szívvel vagyunk az dolgon, de valamenynyire rajta bánkodunk, annyival jobb reménységgel viseltünk, hogy lelkiismeretünk nem vádol sem Isten sem emberek előtt erről való okadásunkról, kinek nagyobb bizonyosága az, hogy minden salus conductus kívánása nélkül, most is oda fel vannak császárhoz ő felségéhez követünk. Eddig ő felségének csak óráig is ellenségének magunkat nem tudtuk, sem tartottuk, sőt igen hasznos és kedvekereső szolgájának, ha mások össze nem vesztenek, kire való képest minden salus conductus nélkül akár mikor bizvást hozzánk jöven az ő fölsége követi, vagy kicsin vagy nagy dologból illendő böcsülettel láttuk volna, sőt most is mindannyi ártalmas cselekedetek után is mi ugyan úgy látnok az követek, kiket de jure gentium senki méltán meg nem bánthat. Hiszszük mindazáltal hogy eddig való mód nélkül való dolgok mi hozzánk diffidentiat szerettek kegyelmetekben, még is az mi szokott jó indulatunkból kiváltképen lelkiismeretünknek tisztaságában való őrizéseért mi az salus conductust és assecuratiót kegyelmeteknek kívánása szerint megküldöttük, noha az alatt minden felül sok gonosz igyekezeteket és ártalmas szándékozásokat hallunk ellenünk onnan az kegyelmetek részéről. Mindazáltal az ő fölsége követét a mennyire hozzá érkezőnk, jó szívvel, az ő fölsége császári méltóságához illendő böcsülettel látjuk és szeretettel fogadjuk, az ő fölsége kegyelme akaratját is hozzánk és szegény hazánkhoz örömet halljuk. Semmit is az mi igazságunkon kívül ő fölségétől

nem kívánunk. Ezalatt ma, mikor ezen salus conductusokat kiadattuk, az mely hadainkat vigyázásért az szélekre hagy-
tunk volt szállani, megirtuk hogy ezután míg az dolog elvá-
lik, azon helyben csendességben legyenek, és eilenséges
igyekezetet ne kísértsenek, kiről kegyelmetektől is hasonló vi-
gyázást parancsolatot és gondviselést kívánunk. Csak ő föl-
sége az magyar nemzetség s kegyelmetek is tégye az
tisztá igazságnál mi bennünk egyebet soha nem talál, csak
hogy egyebektől is azt magunkhoz méltán mi is megkíván-
juk. Tartsa meg Isten egészségben kegyelmeteket. Datum in
Citte nra Cibirien. die 8. mensis febr. Anno Dni 1614.

(*Eleje hiányzik. Bethlen G. fejed. jegyzőkönyvéből Mike S. ur gyűjtem*)

XCIII.

Generose Domine nobis honorande!

Salutem et benevolentiam Nostram.

Hogy kegyelmed elmene, másnap reggel bizonyosan ho-
zák, hogy Segesvárat az gyűlést celebrálni nem akarnák enged-
ni, sőt az várban igen költöznek az százszok, Brassóból is gyal-
got küldtek volna nekik, mely dolognak mi semmi okát nem
látjuk és értjük, mert mi igazak lévén kegyelmed tudná, ha
valami fraus az mi szívünkben volna, sőt azt is beszélük, hogy
az adót sem akarnák be administralni ezután is.

Akarjuk kegyelmedet certifiálni, ezekről is intjük,
kegyelmed ez dolognak bizonyosan végére menvén, mi
akaradjok, minket bizonyosan tudósítson mindjárt, mert ha
ezek így vagynak, manifestissima rebelliojok nyilatkozik
ki ezzel, és úgy Szebennek megadása mint lehessen, megítél-
heti kegyelmed. Kegyelmedet ugyan kérjük erre is, úgy
provideáljon, hogy minket mód nélkül innét ki ne mozdítson,
mert ha mi gyalázat rajtunk esik, nem másnak, hanem
kegyelmednek tribuálhatjuk, mert mi az kegyelmed
persvasiojából cselekedtünk ez ideig mindent, bizony nagy
dolog, ha úgy se hisznek nekünk, Szebenből hogy kimegytünk.
Kegyelmed éjjel nappal mindjárt minket ezekről tudósítson,
az ott valóknak adjon valóban mindeneket eleiben, mire

igérték az előtt magoknak magam file hallására, jól meg-
lássák mit cselekednek, mert én itt mindeneket praestáltam,
de ha mi ő rajtok és benne találtatik fogyatkozás, ne más-
nak hanem magoknak tulajdonítsák. Feliciter valeat. Ex
Szeben. Die 15. februarii 1614.

Benevolus

Gabriel Bethlen.

Felette kérem kegyelmedet, az szállásom felől provide-
áljon, úgy hogy legyen minden jó alkalmatossággal még
ebédlő, palota, tanácsház, antecamara, magamnak való
házam, annak kamarája, feleségemnek jó házai, fűrészesz-
kából egy jó öreg konyhája, a szállásokat közönségesen
oszszák úgy, hogy gyalogim és szolgálaim között más szállók
legyenek. Az urakuak illendő szállások legyen.

Kivülről: Generoso Domino Simoni Pechi de Zent Ersebet Cau-
cellario et Consiliario nostro etc. fideli nobis honorando.

(*Eredetiről, mely Sachsemheim birtoka.*)

Erd. muz. (Josephi Comitiss Kemény. Apparatus Epistolaris ad
Historiam Transilvanise. Tomus IV. pag. 11. 12.)

XCIII.

Ad supremum vezirium Nuzzuff passam etc.

Tekéntetes és nagyságos fővezér pasa, nekem min-
denben igaz jó akaró kegyelmes uram, ur Isten nagy-
ságod szerencsáját naponként nevelje etc.

Mióta az mindenható Istennek kegyelmes gondvise-
léséből és az hatalmas győzhetetlen császárnak, nekem
mindenben igen kegyelmes uramnak jó akaratjából, ez
nemes Erdélyországban való három nemzetségnek szaba-
dos választása után, ez fejedelemségben állapottam,
szüntelen való szorgalmatossággal azon voltam, hogy
nagyságodnak ideje korán mind magam, országom és az
szomszéd országok állapotja, szándéka és cselekedeti
felől szüntelen irhassak, sőt az minémű dolgok, némely
várak és tartományok elfoglalási minap következtenek,
azokat is nagyságodnak tudására adnám. Az mellett
minémű derekas és jövődre néző szükséges gondviselésekre
akarnám vigyázni, nagy szeretettel hívtam és várom

vala be hozzám az én böcsületes, kedves szerelmes atyámfia! Skender pasát, ő nagyságát Memhet agával, ő hatalmassága kapucsi pasájával egyetemben. És mint-hogy sok bizonyos méltó okokért kiváltképen az ő hatalmassága parancsolatjának beteljesítéséért Skender pasa ő nagysága ide hozzám be nem jöhetett, mindazonáltal, hogy az ő hatalmassága ide való szükséges gondjairól legyen kívül szemtől szemben beszéllelem, Memhet agát ő nagyságát nekem elejétől fogva való igen jó akaró becsületes atyámfiait ide bebocsátotta. Én hozzám ő nagysága olykor jött, mikor az országnak közönséges gyűlése volt Medgyesen. *) Minémű állapotban látta az országot és minémű dolgok történnének azon gyűlés alatt, nagyságod tudom megértette. Ez ország Báthory Gábortól oly felháborodott zűrzavar egyenetlen állapotban hagyott én rám, hogy hamar és könnyen kívánságunk szerént való csendességre nem juthat, holott noha és mindenekben az egy igazságot és mindeneknek kedve keresését igyekeztem s igyekezem is követni, mindazonáltal naponként ha valami nyughatatlan emberek ezeket nem neztik (növesztik) közöttünk jobb állapotokat remélünk.

Itt benn az országban ilyen állapotunk lévén, kívül az német császár részéről az mely várakat elfoglaltanak, még azonban vannak, oda fel küldött követink azon ország gyűlésére megérkezének; ígéreti az volt az német császárnak, hogy velek együtt főkövetit, egy németet és egy magyar urat ugyan tanácsbeli urakat küldjön hozzánk, azok lassan hátra maradván, mind eddig is el nem érkezének, ha eljönnek vagy megváltoztatják akaratjokat nem tudom. Az mely emberek nevezésben vannak, hogy eljöjjenek, olyak hogy Báthoryhoz is olyan emberek egyszer is követségen nem jöttek. Vagy jönnek vagy nem jönnek, és ha eljönnek micsoda kívánságokkal jöjjenek, mindeneket igazán nagyságodnak és ő hatalmasságának mindjára megírom. Ezalatt pedig miért hogy én ő hatalmasságának tiszta szívből holtig való, tökéletességgel igaz szolgálja vagyok : az ő hatalmassága

*) Az 1614. febr. 23-án megnyílt országgyűlést érti.

hozzám mutatott sok számtalan kegyelmességét, elvőtt jóté-
telét, sovát kenyerét nem csak minden nap és minden órá-
ban, hanem minden szempillantásban szemem előtt viselvén,
semmit az oda való követségre nem várakozván, sem nem
gondolván, ugyan Memhet agával ő nagyságával főkövete-
met az ő hatalmassága fényes portájára elkészíttettem, az
mint én tölem lehet ilyen romlott puszta és sok háborgó álla-
potok között, erőm és tehetségem felett való ajándékokkal. . .

(*Kelet Brassóban 1614. april ele **)

(*Vége hiányzik. Bethlen G. jegyzőkönyvéből Mike Sándor úr gyűjtem.*)

XCIV.

Ezután is mi jó gondviselésre vezérelje és az hatalma-
sok szívét is mire bírja az jó Isten, most arról nem szükség
írni, dicséretesebben és kedvesebben esik, ha mi jó dolog
véletlenül és reménység kívül találkozik az emberek között.
Mi csak tiszta szívből, teljes tehetségünkől, sok reánk való
irigykedőknek vádlásokat jóságos cselekedetünkkel igyeke-
zünk nyomni és semmivé tenni. Végezetre minthogy kegyel-
med az ő felsége salvus conductusa és commissariusi felől
bizonyost mostan nem irhat, és sem teljesen napja felől az
tractatusnak bizonyossá nem tehet, abból gondoljuk, hogy ő
felségének talán cz dologhoz semmi kedve ugyan nincsen.
Negyütfél hete hogy az mi commissariusink itt Váradon köl-
tenek, tovább ezek nem várakozhatnak itt, Erdélyben bejönek
veltünk, ha az ünnepek előtt alá kezdenek érkezni az ő felsége
követi, kegyelmed idején értésünkre adhatja. Ha pedig addig
alá nem érkeznek, nekünk s mind azoknak az becsületes sze-
mélyeknek az ünnepek szentelése előttünk lészen, azután ha
az kegyelmed írása szerint meglészen az tractatus januaris-
ban, csak legyen értésükre, nem késnek, oly készen lesznek
valahova az szükség mutatja, oda érkeznek. Ha pedig az tra-
ctatust ő felsége elmulatja, kire mi eddigelé semmi okot nem

*) L. Trauschenfels Fundgruben. 305. l. Hol Mehemet agának
Brassóba érkezése apr. 1-re van téve Hegyes által.

adtunk sem nem igyekeztünk adni, mert assecurationkat is megküldöttük, nem csak magunk hadait szállítottuk le, de az török hadakat is az napokban elosztattuk, császári méltóságát ő felségének két rendbeli solemnis legationkkal az mi sajátunkat kérvén megadtuk, az mely várakat az török kért, kívánt, semmi egyezéssel is tőlünk, vakmerő szerencsére vetvén fejünket országunkat, keresztyén kéznél megtartottuk, ha ő felsége úgy mint keresztyén és igazság szerető monarcha velünk mint keresztyénekkal akar alkunni, mi eddig török által az mi határinkat nem kerestük ; de ezt bizonyosan higgye kegyelmed, tegnap császártól és az új fővezértől főcsauz érkezvén, kaftánt, levelet hozván, bizonyosan értjük, az mely Ali pasa Sitva-Torokban az frigyet végezte volt, most az budai pasaságot teljes hatalommal, vezérséggel császár annak adta, immár utban vagyon. Az frigy reformatióját is arra birta, mely az Erdélytől elfoglalt határok restitutiója nélkül véghez nem megyen. És ha most az idő alatt nem restituáltak az miénk, ha akkor az török instantiájára kelletik megadni megítélheti kegyelmed ha mind az fennálló frigyünk, s mind az ő felsége méltóságának úgy leszen-e hasznos avagy nem : mi is mit tudhatunk az után mind az ő felségének utána való tanácsinak ez dologban tulajdon sőt ezeknél több nagyobb inconvenientiákat is, melyek ezből kijönnek, nem szükség nekünk megírunk, maga kegyelmed ítélheti, mert nekünk tisztünk szerént vagy egyik vagy másik úton az mienknek restitutiójára gondunknak kell lenni. Tartsa meg Isten nagy jó egészségben kegyelmedet. Datum ex arce nra Varadiensi die 4. mensis decembris. Anno Dni 1614.

Spect. ac magn. Dom. Vrae amicus benevolus servire paratus.

(Bethlen G. fejed. jegyzőkönyvéből. Mike S. úr gyűjtém.)

XCV.

Instructio pro generosis Michaelae Toldalagi et Stephano Szalánczy die 16ta mensis decembris data. Anno 1614.

Prima. Havasalföldében érkezvén az vajdának ő nagy

ságának szóló levelünket adja meg. Az portai hírek és állapotok felől szorgalmasan tudakozzék, vagy jó vagy gonosz, onnét írja meg ha semmit nem hallana is. Az vajdát ő nagyságát emlékeztesse köteles atyafiságunkra, és kérje igen hazul vigyázzon az porta állapotjára, és mint keresztyén fejedelem az mivel tartozik keresztyén szomszéd országnak teljesítse meg, vagy jót vagy gonosz szándékot, ha csak kedvetlenséget értene is az sok változások alatt, minden ártalmunkra való dolgokat jelentsen meg. Az ott benn való szolgálját és oratorát intse meg, vigyázzon az is az erdélyi dolgokon, ártalmas dolgot ha csak kicsint hallana is ő nagyságának adja értésére. Mi is hasonlóképen cselekedünk. Most ide kifelé ő nagysága és országa ellen való dolgot nyilván valót nem értünk, közhirrel igen alattomban

a többi nincs meg.

(Bethlen G. jegyzőkönyvének töredékéből. Mike S- ur gyűjt.)

XCIV.

Tekintetes és nagyságos pasa, nekem mindenben igaz jó akaró uram, bücsületes atyámfia, Isten az nagyságod jó szerencsés előmenetelit naponként nevelje, az hatalmas győzhetetlen császáruk kedvét, kegyelmességét fejedén öregbítse és boldogul élő napjait ez földön sokasítsa.

Értem az nagyságod leveléből nagy sok búsulását és gondolatnak külön különként való törődését, Lippának kézhöz vételének elhaladása miatt tudniillik. Hogy arra minénkünk sem ő hatalmasságától, sem az fő vezértől nyilván való parancsolatunk nem volna: nagyságodnak pedig arról semmi írása az fényes portától egy szóval sem jött volna, kin nem győzne eleget csodálkozni. És ezt a cselekedetet netalán csak valami magunk gondolatunkból változtattuk volna meg. Efféle vélekedés volna elméjében. Ilyen vélekedésén nagyságodnak mi is bizony csodálkozhattunk, annyivalinkább azon, hogy tudván és megtapasztalván mint szintén az maga szívének nekünk ő hatalmasságához való igaz hűségünköt, mikor ez egy Lippa dolgaért sem életünk sem országunk veszedelmé-

vel nem gondolván minden hadainkkal magunk személyünkben kézhöz vételében fáradtunk, mihelyt kezünkhöz vettük, minthogy ország hire nélkül kézhöz nem adhattuk. Azokkal is végeztünk felőle, minden rendeket belőle kiköltöztettünk, az helyet épen megüresítettük: Az külső városába az ő hatalmassága emberit, kiket nagyságod küldött, be is bocsátottuk. Ilyen dolgok nem titkon, hanem sok ezer emberek és körül való szomszéd országok hírével, tudásával voltak és löttek, elannyira, hogy noha az nagyságod mellett levő hadaknak kedve és akarata ellen való eloszlásokat értettük, az felső pártról pedig, valakik az ő hatalmassága jó szerencséje után, ez mi állapotunkat, fejedelemségünket irigylik, és gonosz-akaróink voltak, immár kész dolognak tartották, hogy mód adatott nekik az velünk való veszekedésre, és kész hadok fen lévén egymást fűtták, jártatták reánk ellenségképen való jövetelről, melynek nyilvánban való módját nagyságod ezután is megértheti és az fővezérnek ő nagyságának értésére adtuk, hogy az elosztandó hadakat amaz áruló Kendy István, ki még Báthory idejében is egynehányszor igyekezett fejedelemségre bejönni Erdélybe újlag alattomban, most is megfogadván kapitányit, megbiztatván, hogy el ne oszoljanak ő maga személy szerint császárhoz felment olyan szándékkal, hogy magát Erdélyben, Sorbant Havasalföldében, Marko vajdát, vagy Petraskot az Mihály vajda fiát Moldvába vigyék ez télen, kire Isten őket ne segélje s nem is segíti. Most is ez az dolog egy hatalmas világhíró császár és Erdély országa között lévén, hogyha minékünk arról nyilvánban való tanúságunk nem lőtt volna az ő hatalmassága fényes portájáról, ezt az változtatást elhiggye nagyságod, vagy élet, vagy halál, vagy akármi veszedelem következzett volna magunkra és országunkra soha nem cselekedtük volna. De ő hatalmassága fényes portáján levő böles vezérivel egyetemben látván, tudván ez mostani időnek állapotja közönséges birodalmának nagyobb javára mit kívánjon, nem egyszer sem kétszer öt hat nap alatt az Naszuf pasa halála után az mi otthon levő kapytihajánkkal meghányták vetették. Az várak elvételével az téli idő rajtunk lévén melyen az német inkább szokott hadakozni, valami okot ne adnánk az egész frigynek ide felé

való felbontására. Kire való nézve jobbnak találták ezt az dolgot elhalasztani, sőt öneki meg is parancsolták, hogy megírja nekünk. Baly csausz magyar írást jól tud olvasni, az nagyságod embere Meny aga előtt megmutattuk és magával olvastattuk el az kapitihajaktól iratott levelét. Azért böcsületes meghitt atyámfia nagyságodat én igazságszerető embernek esmertem eleitől fogva, ezt mi bizvást az nagyságod igaz lelkiismeretire merjünk támasztani, sőt Isten és egész világ előtt valljuk, hogy sem mi magunk országostól, sem nagyságod nem oka ennek elhaladásának, hanem az ő hatalmasága fényes portájáról érkezett végezés, kegyelmes parancsolat, az ki bölcsen efféle dolgoknak idejét és jó alkalmatosságot akarja keresni és várni. Most pedig hogy az békességes frigyét mint az szemünk fényét úgy őrizzük és annak felbontására semmi okot ne adjunk, igen erősen parancsolta ő hatalmasága. Ez két dolog pedig lehetetlen, hogy egyszerűsmind megállhatott volna, hogy az várak is kézhez vétettek volna és az frigy is fel nem bomlott volna. Ez is pedig az ő hatalmasága írása és végezése, csak úgy vagyon valameddig az ő hatalmasága kegyelmessége mutatja, hagyja. parancsolja nem különben, és ennek jó alkalmatosságát az országos frigyeknek felbomlása nélkül találhatja nagyságod is. Azért ennek az ő hatalmasága kegyelmes tanácsának és fényes portáján való végzésének, szükség, hogy minden zűgölődés és búsulás nélkül engedjen. Sőt mifelőlünk azon igaz tökéletes hűséget, kit bennünk eddig tapasztalt és ismert ő hatalmaságához ezután is mindenekelőtt, bátorságosan vallja, hirdesse, és mondja. Mert abban mi felőlünk szintén úgy elhigye nagyságod, mint szintén tulajdon maga felől, hogy valameddig egy csepp vért és egy csepp életet az ur Isten testünkben tart, ő hatalmaságához mindenekben teljes tehetségünkkel igaz hűségünket megtartjuk és megőrizzük. Fő követünket, megirtuk immár az fővezérnek ő nagyságának is, hogy az fényes portára beküldjük. De minthogy az országnak fogyatkozott állapotja miatt, az oda való ajándékoknak elkészítésében fáradsunk kelletik és az országos előttünk álló gondaink is úgy kívánták, ha nagyságodnak annyira való mulatását értjük Landor Fejérváratt azon leszünk, hogy arról küldvén

Aly pasával ő nagyságával isszemben lehessen, és ez idő alatt levelünk és emberink által az nagyságod ott mulatása és az Aly pasa ő nagysága jövetele felől bizonyosbat igyekeztünk érteni. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig nagy jó egészségben. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 30. mensis Decembris, Anno Dni. 1614.

Nagyságodnak igaz jó akarattal szolgáló atyjafia.

Külczim : Az hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes hívének és főgondviselőjének Borszna országának fő beglerbegjének, az tekintetes és nagyságos Zkender pasának etc. nekem mindenben jó akaró böcsületes uramnak, szerelmes atyámfának.

(*Mike S. úr gyűjteményben levő eredetiről.*)

XCVII.

Illustrissime Princeps et Domine Frater et vicine observandissime. Salutem et Servitiorum paratam Commendationem.

Eleitől fogva az nagyságod igaz tökéletes atyafiságos hozzám megmutatott böcsületes jó akaratját minden időben láthatóképen megtapasztalván, mi is teljes életünkben arról haladóképen megemlékezvén, ügyekezünk nagyságodnak hasonló atyafiságos jó akaratunkat megmutatni. Mostan is az ide ki való állapotokat nagyságodnak értésére akarván adni. rövideden nagyságod azokat mitőlünk ilyen formán tudhatja meg : Minéktünk az némettel három holnapi frigyünk lévén az békességnek véghez vitelére. Tudja nagyságod jól Nazuf pasa az fő vezér minémű utolsó veszedelmével való fenyegetésével kívánta tőlünk Lippát, kiért az egész magyar nemzetiség mi reánk nagy nehezséget mutatván, az békességnek véghez vitelét az egy Lippáért megtartóztatá, sőt hogy ha az ur Isten az hatalmas győzhetetlen császárnak szívét és tanácsos fővezérinek is elméjeket arranem vőtte volna, s Ibrahim csausz által Lippának mostan megadásáról való haladék levél nem érkezik vala, se német hadat, se pedig egyéb hadakat az magyarországiak nem vártanak volna, hanem kicsinytől fogva nagyig el, átaljában készek voltak réá jöni ésországunkból is kikergetni, de hogy

ő hatalmasságának kegyelmes parancsolatja által az egyúttal Lippa megadását elhalasztá, az békesség ahhoz képest és tractatus végbe mehet vala. De mind azelőtt, mind peniglen immár mostan az sok practicalt árulkodó embereknek akadályoskodások miatt megtartózték. Nagyságod esmerhette avagy hallhatta talán ennekelőtte hírét amaz árulkodó Kendi Istvánnak, ki Báthori Gábor idejében fejedelemségének első esztendeiben cancellariusus lévén, Erdélyországának fejedelemségét kívánván akkor is több társaival magának, az fejedelmet meg akarta ölni, de az szerencse nem szolgálván neki, az országból kifutott, azolta egynéhány rendbeli hadakkal igyekezett bejöni az országba. Most az én időmben annak megkegyelmeztem vala, atyjától maradt jószágát megadván, nagy fizetést mint ur embernek rendeltem vala. Itt benn nem akarván nyugodni, felesége, gyermeke Magyarországon lévén, több felesztendejénél hogy be nem jött hozzám. Most bizonyoson értem, magának sok szolgálkat, seregeket fogadván, a mely hadakat elakarnak ott künszlatni, azoknak kapitánit jártatta allattomba, hogy el ne oszlanak, ő maga német császárhoz felment olyan szándékkal, hogy onnét szabadsága lévén, haddal jöjjön az országra, olyan dolog penig másszor is megtörtént Erdélyben az jó emlékezteti szultán Szulimán idejében, ennekelőtte mint 40 esztendővel, Báthori István lévén erdélyi fejedelem, az két császár között derekas békességes frigy fenállatt, de onnat az német részéről nyolcz tiz ezer haddal reá jöttek Erdélyre Békes Gáspár mellett, kiket Isten noha megszegyenített akkor, de az német csak megtagadta, hogy ő hire nélkül az végbeli kapitánok cselekedték azt az dolgot, noha gyanakodásunk vagyon hozzá, hogy allattomban innét belől valami németes emberektől volna titkon való biztatások, hogy az erdélyi fejedelemségre maga bejövén, Sorban vajdát Havasalföldében, Moldovában penig Petraskót vagy Deli Markót vinnék, vagy helyheztenének be, kikre mi is igen vigyázunk és gondot is viselünk, hogy efféle füstölgő tűz, minekelőtte lángot vetne, kellene lassan lassan megoltani. Nagyságodnak is azon szükség mindenféle vigyázásának lenni, mert mi azt bizonyoson elhittük, hogy mind Havasalföldében, mind penig

Moldvában ezeknek fészkek vagyon, hogy azon valami véletlen hirtelenséggel nagyságodat és az fényes portát is ne találja, akarók ezeket idein nagyságodnak és az fényes portának értésére adni. Gondolván pedig azt, hogy még Szalánczy Istvánt Ibrahim csauzzal utban érnék, erről és egyéb szükséges dolgainkról leveleinket nagyságod kezében küldtük, kérvén azon nagyságodat mind jó akarattal, szeretettel való böcsületes atyámfát, nagyságod szeretetét és az közönséges jónak előmenetelét szeme előtt viselvén, leveleinket meg nem tartóztatná, sőt mind postája által küldje Szalánczi István kezében. Nagyságodnak ebbeli kedveskedését mi is tiszta jó akarattal minden időben meg igyekeztünk szolgálni. Ez mellett ha mi oly hirei érkeznek, adja értéstünkre, mi is ha honét mit érthettünk. nagyságodnak megírjuk. Tartsa meg Isten jó egészségben nagyságodat.

(Eredetiről mely megvan Fehérvári.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény Appalatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus IV-tius pag. 57. 60.*)

XCVIII.

Tekintetes és nagyságos nekem jóakaró vitéz úr barátom. Isten nagyságodat jó szerencsékkel látogassa és napjait sokasítsa.

Az nagyságod levelét most is kedvesen vöttem, örömmel hallok azt is, hogy nagyságodnak kedves állapotja vagyon Aly pasánál ő nagyságánál, azt én régen is úgy tudtam, hogy ő nagysága mindenkor jó akarója volt nagyságodnak. Az mennyiből panaszkodik nagyságod, hogy Tatár Cselebiért megvetettük volna, mibennünk afféle személyválogatás eddig nem volt. Az minemű dolgok akkor előttünk és közöttünk forgottanak, az nagyságod személyét ugymint ki ő hatalmasságának fényes portája főkapntsipasája, nagyobb dolgokban való szolgálatokra tudtuk és tartottuk lenni. Az nagyobb állapotbeli embert nagyobb szolgálatra, az kisebb állapotbeli embert pedig kisebb szolgálatra szokták rendelni és híni. Azért abból nagyságod méltán mibennünk idegensé-

get magához nem magyarázhatott. Az várak állapotja felől irtunk bőségesen mind Aly pasának ő nagyságának s mind Szkender pasának, hasonlóképen az fényes portára is mind az fővezérnek, császárnak ő hatalmasságának mindeneket megirtunk. Igazságunkat senki előtt nem akarjuk titkolni, sem annak más szint, palástot nem keresünk. Az ki hasznosan akar szolgálni ő hatalmasságának időt és alkalmatosságot kell abban keresni, mikor valamiben nagyobb kárt és veszedelmet lát, ha esze vagyon, azt el kell kerülni. Az Lippa üresítéseért az németnek mindentűt készen volt az hada, az ő hatalmassága hadai pedig régen még a hitlevél kiadásakor eloszlottanak. Nyilván vagyon az, hogy veszedelem forog most az dologban, az hatalmas győzhetetlen császárunknak most legnagyobb haszonnal abban mutathatnók szolgálatunkat, ha az békeségre való intéssel és több egyéb okoskodásinkkal azokat az hadakat leszállíttathatnók és ezt az telet az országok romlása nélkül kivontathatnók. Itt ben is jól tudja nagyságod sok színű és különb különbféle elméjű emberek vagynak, kinek egy felé, kinek más felé néz elméje; magunkat is szükség oltalmaznunk mind külső belső ellenségtől és minthogy emberek emlékezetére még eddig Erdély országa soha nagyobb hűséggel nem volt az fényes portához mint most vagyon, nem kellene minket és ezt az mostani állapotot ilyen nyilvánvaló veszedelemben hozni, oltalmaznók meg attól, hogy ezek az országok ne vesznének ujlag ismét az német kezében. Az mit az hatalmas császárunk tiz tizenkét esztendőől fogva ezekben az országokban az jó emlékezetű Bocskai István által helyére állatott, két három hónap alatt ne fordítanók egyszersmind fel, mert bizonynyal tudom én, hogy nagy számadással tartoznék az az ember ő hatalmassága előtt is, valaki annak oka lenne. Igen bölcsen gondolkodtanak és végeztenek volt is az ő hatalmassága fényes portáján lévő tanácsos vezérek ennek az dolognak mostantól való elhaladása felől; most is egyéb módját nem látjuk az dolognak, ha az hatalmas császár országának megmaradásit akarjuk. Végezetre az mint nagyságod magát ajánlja, ez ország dolgaiban való szolgálatra és hozzánk megmutatott régi jó akaratját is számlálja, mind-

azokról nem illik hozzánk és lelkiismeretünk sem mutatja, hogy feledékenyek legyünk. Ez elmúlt nyárnak veszekedő állapotja Lippa miatt, jól tudja nagyságod miben telék el tőlünk. Most télben az erdélyi folyóvizek mind befagytak, ha némely jóakaratunknak megmutatása haladott eddig, csak Isten életünket országunkban tartsa meg, nem késő ezután is azt helyére állatnunk, csak hogy nagyságodnak ezt mi is jobb hogy igazán megírjuk, az nagyságod szolgálatját mi is olyan haszonnal és tökéletességgel kívánjuk megmutatni hozzánk az mint annakelotte sokszor fogadta és arra való képest is töttünk ígéretet nagyságodnak, nem úgy mint az elmúlt esztendőben, hogy inkább többire sok ellentünk való ártalmas tanácsok, szidalom, fenyegetés, rettentő ijesztés és sokféle nyomoruságos gyalázatos cselekedeteket láttak az mi követünk nagyságodtól, mert úgy nem tudjuk kicsoda kívánna nagyságoddal egyezést és társaságban való járását, holott az hatalmas császár elhiszem, kinek kinek igazságos cselekedetét megértvén, szárnyai alatt levő országokhoz szokott kegyelmességét nem vonzza meg. De hogy ha nagyságod nekünk tött ígértének, fogadásának és mostani jó magaaajánlásának is, nem szóval ajánlással, hanem cselekedettel bizom meg, véghez vitelét bizonyosan elhigye, hogy az mi ajándékunkban, jóakaratunkban egy pénz ára fogyatkozást sem talál. Mely dologban nagyságodtól az portára való főkövetünk megindul, bizonyos választ várunk és akkorra mind az csákányok és egyéb ajándékok elkészítésére nekünk is illendő gondviselésünk leszen. Ezek után az nagyságodnak az mostan oda bocsátott böcsületes követünk által szóval is izentünk, nagyságod bizonyos hitelt adván szavoknak, mindezekről ha mi új választ akar tenni, minden barátságos jóakaratait nagyságodnak nagy kedvesen elvárjuk, kit elhisztünk, hogy ha akarna is nagyságod, soha mihozzánk meg nem változtathat, vagy akarja vagy nem velünk egyetemben kénytelen nagyságod avval, hogy hasznosan szolgáljunk az hatalmas győzhetetlen kegyelmes császárunknak. Tartsa meg Isten nagyságodat etc. Datum Albae, 28. januar 1615.

(Eredetiről mely meg van Mike S. úr gyűjt.)

XCIX.

Kaimekam passae.

Tekintetes és nagysádos vezér pasa stb.

Hogy az ur isten nagyságodnak ennekelőtte való időkben minden oknélkül való irigy gonosz akarói ellen életét megtartván, szerencséjét ismét a hatalmas győzhetetlen esászárukknak kedvében kegyelmességében jutattván, előbbi méltóságos állapotjában helyben állatta. annak szívem szerint örülök, és Istennek nagy hálákat adok róla, hogy az ő hatalmassága fényes portáján nagy dolgainak bölcsen való igazgatására, nekem is ilyen igaz régi igaz jó akaratomat állatta elő, kire való bizodalomban mind magam és országom dolgaiból nagyobb bizodalommal találhatom meg mindenkor az ő hatalmassága fényes portáját nagyságod által és az mikor távol *(a többi hiányzik)*.

Kelet, 1615, april közepe.

(Minutáról, mely Mike S. ur birtokában van.)

C.

Instructio pro egregio Michaelae Angyalossy, ad excelsam imperatoriae Mattis portam, Alba Julia die 27 aprilis Anno 1615 expedito.

1. Legelsőben az havasalföldi vajdával szemben lévén mentől becsületesebben mi nevünkkel mint kedves atyánkfíát salutálván és levelünket praesentálván, azon kell instálni oda bocsátott emberünket, ő nagysága meg nem késlelvén, bizonyos válaszzsal viszont küldje vissza hozzánk. Holott pedig levelünkben arra is kértük, hogy az portára ő nagysága kalauzt adjon, mivel a dolog késedelmet nem szenved, sietetni kell és a kalauzt elkészítvén, útját éjjel nappal continuálván igyekezzék mentől hamarabb visszajönni.

2) Tholdalagi Mihálynak levelünket, mind az fővezérnek szóló levélnek párjával, a lengyel királynak küldendő memorialéban irt jegyzéssel és az ide ki való hireknek consignatiojával megadván, ezen instructionkat is neki megmu-

toztatván és vele mindenekben egyetértvén és a fényes portán levő minden állapotunknak jól végére menvén, annakutána eleiben adott instructionk szerint procedáljauak.

3) Leveltünket az fővezérnek ő nagyságának praesentálván mentől becsületesebb, szebb és ékeesebb szókkal tudja, salutálja mi nevünkkel ő nagyságát; s minthogy penig a mint bizonyosan értésünkre adták, az fényes portán a moldvai Stephán vajda okát nem, tudhatjuk miért, mi reánk sokat árulkodott, sőt országa népét három hónapi éléssel táborban is szálította. És minthogy már ő Örmény Péter által német császárhoz esküdt és az lengyel király is megengedett neki, bizonyosan értjük, hogy ha német császár hadat küld Erdélyre, Stephan vajda személy szerint reánk jő; Sorbán vajdát is azon utában és hadával bekiséri Havasalföldre. Német császár is neki arra igrte magát, hogy confirmálja és megoltalmazza őtet az vajdaságban. Sőt ha most velünk a békesség végbe nem mehet, lengyel király is tiz ezer kopjást ígért Erdély ellen német császárnak kardinal által. Mely dolgok így levén a vezér ő nagysága eleiben ha kívántaiik szép renddel kell adni. Itt az mi igaz tökéletes ő hatalmasságához való hűségünk felől ő hatalmassága fényes portáján voltaképen bizonyoságot kell tenni.

4) Ahoz képest instálni kell az fővezértől fő csauz által, erős fenyegető parancsolatjában fenytse meg a moldvai vajdát ha Erdélyre hadat bocsát által, kétség nélkül ő magát az vajdát megöleti. És ha mód volna benne, ő nagysága rendelne mást ez mostani vajda helyett, olyat a ki igaz vol a, mert ez általán fogva elszakadott hatalmas császárunk hűsége mellől

5) Az mi beküldött minutánk szerint igen hamar csak postán kellene egy fő csauzt Lengyelországba küldeni ő nagyságának lengyel királyhoz; ezt igen serio kell sollicitálni, ő nagysága az lengyel hadaknak reánk jövetelinek venné idején korán elejét. Az mint magunk minutaltuk, a szerint és olyan formán kellene a lengyel királynak iratni hatalmas császár nevével.

6) Hogy a mi igazságunk mindeneknek láttára kitéssék, mintha Szkender pasának ahoz semmi kedve nem volna, mindazáltal ő nagysága kényszerítse reá, parancsolja meg

ő nagyságának a mi követünkkel menjen be az fényes portára. Holott eleitől fogva mint végeztünk Nazup pasával és ez ideig mibe forgott a várak meg nem adása állapotja, senki ő nagyságánál Szkender pasánál jobban nem tudja. Senkinek abban nem kedvezvén, beszéljen meg mindeneket szemtől szembe ő nagyságának fővezéreknek, valamint eleitől fogva a dolog volt igazán.

7) Lippának és hozzá tartozó kastélyok megadásának nyilván meg kell lenni, a fővezér előtt hogy nem egyebeknek, hanem Szkender pasának parancsoljon az kézhez vétele felől; de ezt oly formán és móddal kell viselni, mintha Szkender pasának ebben semmi hire és akaratja nem volna, hogy ő neki kellene kezéhez venni Lippát. Az hasznot ne vegye más el; mert először cancellarius által akarjuk Lippát kézhez adni, azután ugyan onnan vele együtt Szkender pasa is bemehetvén az fényes portára, mert maga is Szkender pasa azt kívánná az ő maga igazságának is megmutathatására hogy bemehessen az fényes portára.

8) Erről pedig a bemenetelről igen hamarsággal kapucsiak által kellene Szkender pasának parancsolatot küldeni, de azt is megparancsolja ő magassága, hogy elsőben mi tőlünk várjon.

9) Mind az portára való bemenetelről, hogy Szkender pasát reá kényszerítse, s mind pedig Lippának kézhez vétele felől, hogy Ali pasa ő nagysága Szkender pasát Temesvárra felküldje, arról is parancsoljon fővezértünk ő nagysága vezér Ali pasának.

10) Minden dolgaink ha jó végben jó karban állapodhatnak Isten segítségéből fővezértünk előtt azon legfeljebb kell solícitalni ő nagyságát, hogy mindjárást erős parancsolatot irasson ide ki vezér Ali pasának, hogy az ő hatalmassága ide kiváló birodalmában levő hadait oly képen tartsa, hogy ha a némettel elkezdett békességünk végbe nem mehetne, és mi reánk a német haddal akarna ütni, ne várjon a fényes portáról más parancsolatot, hanem az ő hatalmassága országa oltalmazására valamikor megtaláltatjuk, elegendő segítséget adjon minden ellenségi ellen vagy télbe vagy nyárba kívántatik, mely parancsolatnak páriáját magaddal ki hozz.

11) Ezeknek utána minden állapotoknak ott benn végéhez menvén; mentől hamarabb lehet siess haza jönni.

Gabriel Bethlen m. p.

(P. h.)

(*Eredetiről Mike S. ur gyűjteményéből.*)

CI.

Tekintetes és nagyságos pasa, nekem mindenben jó akaró uram, böcsületes atyámfia, Isten az nagyságod mostani utját adja jó szerencsés előmenetelire és egy napját földön sok ezerre tegye.

Amiképen nagyságodnak Fejérvárról Durak aga által megírtam vala, hogy főkövetemet Kolozsvárról országos gyűlésünkől kelletik az ő hatalmassága fényes portájára bocsátanom, mihelyt derekason az országnak gyűlése beállott, csak három vagy négy napig is nem mulasztottam, hanem még azelőtt terhes szekereit elől Brassó felé elbocsátottam utána ő maga csak postán sietett, mihelyt az Dunán által költözik, meg vagyon tölem parancsolva, hogy nagyságod felől tudakozván, mindenképen azon igyekezzék, hogy Konstantinápolyban bemenetelében megegyezvén, nagyságoddal együtt menjen be, hogy kire tudom nagyságod is reá fog vigyáztatni és így könnyebben megegyezhetik az bemenetelben az én követemmel is nagyságod.

A derék követséget az mi illeti nagyságodat itt sok írásommal arról nem szükség fárasztanom. Az én követem nagyságodnak jó ismerésiben vagyon, mind kicsiny és nagy dolgokról tőle elegendő tanúsága vagyon akármi részét is a reá bízott követségnek senkinek sem előbb sem nyilvánban meg nem magyarázza mint nagyságodnak. Én az én kegyelmes uramnak császáromnak tökéletes hive lévén, mindenekben kegyelmes parancsolatjától várok és hallgatók, visszajáró engedelmisséget semmiben nem mutatok. Tavaly esztendőben fővezér Naszuf pasa által a minemű dolgokról nekem parancsolt, minthogy azok mind hadakozásra néztek, mi is akkor nem egyébről, hanem hadakozásról gondol-

ködván, ahhoz akartuk magunkat szabni, és az némettel a minemű veszekedő dolgunk fenállott, valamint az fényes portától igazgattattunk, abban igyekeztünk előmenni, mely dolgainknak nagyságod mindenben igaz és hiv bizonyossága lehet. Viszontag mikor ő hatalmasságának tulajdon maga parancsolatját nekem az békeségről meghozták, hogy azt úgy őrizsem mint a szemem fényét, abban is az ő hatalmas-sága parancsolatjának engedetlen nem voltam sőt istennek segítségéből oly haszonnal munkálódtam, hogy az ő hatalmas-ságához tartozó hivségemet országgommal egyetemben tökéletesen megtartván, csöndesen fegyver vonás nélkül elvőtt váramat, határimat épen meghoztam. Mely dologban miért hogy kiváltképen az ő hatalmas-sága császári méltóságos tekinteti forgott, valamely órában annak az békesség-nek és határinknak megnyerésének kedves végét láthattam, mindjárt annak hálaadóképen megköszönéséért főkövetem-et ő hatalmas-ságához és az fényes portához illendő ajándékokkal bocsátottam. Az ajándék ő hatalmas-sága számára az két nagy gyertya-tartók lesznek, kikről ennekelőtte irtam nagyságodnak, az vezéreknek is és több jó akaróinknak a mire elérkeztünk, illendő ajándékot küldöttünk.

Állapotunkat és dolgainkat annak miud jó és gonosz végét tökéletes igazsággal az fényes portának ítéletire támasztottuk, melyről való tanácskozás elhittük, hogy nagyságodon fordul meg kiváltképen. Mi tartozunk az igazat ő hatalmas-ságának eleibe támasztani, lássa nagyságtok és az porta, mire vezérli és tanácsolja ő hatalmas-ságát ebben az dologban mind az bizonyos mind az bizonytalan állapot; mind a békeség és az fegyver ő hatalmas-sága és nagyságtok kezében, tanácsában lészen, valamelyiket választja, nekünk az szolgál engedelmességhez kell magunkat tartanunk.

De nagyságodnak nyilván vagyon, hogy Erdélyre néznek és vigyáznak minden keresztyén országoknak szemei, tudva vagyon ez az fényes portának, hogy az én életem fejedelemségem, Isten után az ő hatalmas-sága császári méltóságának árnyékában vagyon. Én ellenem mind kívül belől okot adhatnak arra, hogy ellenség támad és ez Isten-től adatott békeség is megzavarodik. Erről nagyságodnak

sokat irnom nem szükség, nem léssen oly dolog, kit főkövetem által nagyságod bőségesen meg nem ért, csak várom és kívánom az én tiszta főkéletes igazságom szerint nagyságodnak az ő hatalmassága fényes portáján jó bizonyosságtételét és a miben kívántatik atyafiúi szeretettel való forgódását, fáradtságát és törekedését dolgaiban. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum ex civitate nostra Colosvár, die 13 octobr. anno Dni 1615.

Nagyságodnak igaz barátsággal és atyafiúi szeretettel szolgál.

Külsőim : Az hatalmas győzhetetlen császár kedves becsületes hívének, beglerbégjének, az tekintetes és nagyságos Szkender passának etc. nekem mindenben jóakaró uramnak bősületes atyámfának.

(*Mínutáról Mike S. ur gyűjtem.*)

CII.

Tekintetes Nagyságos vezér pasa, nekem jó akaró uram, Isten nagyságodat méltóságos tisztiben tegye szerencsésé és napjait előmenetellel sokasítsa.

Csak hamar egymás után két heteknek forgása alatt két rendbeli leveleit vöttük nagyságodnak : egyiket Ibrahim csauz által, kiben az lengyelek békéltetéséről az becsületes vezér Szkender pasával egyetemben int bennünket, melyek az mikor még ki sem indultanak Konstantinápolyból, akkor Isten akaratjából az Neszter mellől vissza is tértünk és az nagyságod levelét az ő hatalmassága kegyelmes parancsolatjával Fejérvárott székes helyemben adták meg. Ez elmúlt egész nyáron egyik postám másikat érvén, soha nagyságodtól bizonyos válaszom nem érkezhettek, mit kellessék az ő hatalmassága akaratja köztil cselekednem. Noha magam személyben az hadba való menetelemet sem ő hatalmassága az én kegyelmes császárom, sem nagyságod nem parancsolta, de nagyságod lelke szerint ítélje meg, ha ilyen későn indultam volna meg erre az hadakozásra, mikor Ibrahim csauz ide érkezett. És Isten akaratjából hatalmas császárunk jó szerencséjére immár minden jó dolgok végezése után házuunkhoz is jöttünk volt, ki cselekedett volna vétket fogyat-

kozást hatalmas császáruk szolgálatában és ki miatt nem érkeztenek volna el a mi hadaink az szükségnek helyére. Én pedig tökéletes tartozó hűségemben mint ez előtt, most sem akarván megfogyatkoznom, az én kegyelmes uram császárom szolgálatjában, meg is jöttem akkor a szolgálatból, mikor nagyságod nekem arról bizonyos levelet küldött.

Hogy pedig másik levelében az hiteles és becsületes Haidar esauz által azt írta nagyságod, hogy én későn járván nem találkoztam jelen lenni hatalmas császáruk szolgálatában az lengyelek ellen, ilyen csudálatos íráson és dolgon nem csak álmélkodunk, hanem valóban búsult szívvel és elmével halljuk, holott az országnak régi szokásaitörvénye ellen olyan messze földre igen szép válogatott jó hadakkal, lovaggal, gyaloggal, lövő szerszámmal, nem tisztviselő kapitányom által (holott ha az szolgálatot kerülni akartam volna, mind az ő hatalmassága parancsolatja szerint, s mind az nagyságod írása szerint, magam személyem helyett más szolgálmat bocsáthattam volna) hanem magam személy szerint oda fáradtam, az hol az ő hatalmassága hadai voltak a szerdarával egyetemben. És mindjárást az ellenség felől szállottam magam hadaimmal. Istenek lelkek vagy on az ő hatalmassága ott levő beglerbégeinek, ha mi ott jelen nem voltunk az szükségnek idején és az békességnek megszerzésében éjjel nappal ha nem fáradtunk: tegyenek igaz vallást.

Hogy pedig az Raskó palánkának felégetésében ott nem voltunk, és hatalmasságának minden parancsolati és az nagyságod írási is kezünkben vannak, az kit Ibrahim esauz hozott is, azt is írja nagyságod abban, hogy a békesség dolgában kelljen fáradnunk, nem várnak vívásában. Azoknak a kastélyoknak égetése is az lengyelek akaratjából leve. De ha nagyságod nem csak okosan és bölcsen, hanem igazán akar a dologról gondolkodni, nem egy hitvány kastélynak, tíz hús palánkarónak elégetése miatt ijedtenek meg a lengyelek, hogy arra a békességre mentenek, mert ha úgy gondoigodik nagyságod igen vékony ítélet leszen az. Sőt annak az békességnek véghezmenetelének fundamentuma nemcsak az Neszter paron sátor alatt kezdetett, sem nem csak Sulkoszki hattman

által, hanem az mint annak előtte megírtam volt, mihelyt azokat az indulatokat hallottam, igaz hívségemet tudván az én kegyelmes császáromhoz, házánál szinte Varsován az felséges lengyel királyt követem által megtalátatván, ő felsége is titkos követe által azon dologról engemet megtaláltatott. Látható jele az én ő felsége megtalálásomnak megtetszett, holott eő felsége hatvan hetven ezer emberrel az maga tulajdon fiát más birodalomból visszazavítte, kit ha elvitt volna, még az Dunán sem engedték volna ez idén Szkender pasát által költözni. És abban az békéltetésben mi azt nem irigyeljük, sem bánjuk akárkinek mit tulajdonison nagyságod. Eddig sok érdemes és hasznos szolgálatunknak, kit az széles világ tud, semmi hasznát és érdemét az ő hatalmassága fényes portájáról nem láttuk. Ez az mostani szolgálatunk ha csak egy kaftánt sem érdemel, az mint nagyságod írta, hanem csak szinte ennyi hadak előtt a mi gyalázatunkat akarta ezzel kikerülni, Isten nagyságodat sokáig éltesse érette, nem csuda, hogy ez így következett mi reánk, mert ugyanis hazánknek törvénye és szabadsága ellen mutattuk volt ilyen messze földre hadakozásunkat. De hogy az szükségnek idején jelen nem lettünk volna az szolgálatnak helyén, az nagyságod írását is abból nem várnam. Az olyan szók, írások micsoda emberek szája által adattassanak, keseredett szívvél vagyunk miatta. Mi is azt is több szolgálatunkkal egyetemben, melyeket hatalmas császárukhoz mutattunk, az mindenható Istenre támasztjuk. Az ő hatalmassága császári méltósága és igen kegyelmes köntöséhez, melyhez mind kézzel teljes bizodalommal ragaszkodván, mind ez országgal egyetemben kezünkéből azt ki sem bocsátjuk. Éltesse Isten. Datum Claudiopoli die 18. anno Domini 1615.

Kivül: Bethlen Gábor fejedelemnek Kajmekám Mehemet vezérpasához intézett levelének paríája.

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. mus. egyet birtokában.)

CII.

Tekintetes és nagyságos vezér pasa, nekem mindenben jóakaró uram, Isten az nagyságod jó szerencséjét nevelje és az hatalmas győzhetetlen császár szolgálatában napoként öregbitvén, egy napját sok ezerré tegye.

Az hatalmas győzhetetlen császárunk parancsolatját, az nagyságod levelével együtt nagy böcsülettel elvöttem negyednappal ennekelőtte, akarván vagy két nap, mint olyan hosszú útról megfáradt embereket, az ő hatalmassága képesit megnyugtatni. Az moldvai állapot és az István vajda dolga miben változott legyen, nagyságodnak az dolognak igazsága szerint akarom megírni. Noha minekünk, az más ember jó avagy gonosz cselekedetire semmi számadásunk és gondviselésünk nincsen, de ez bizonyos dolog, hogy a moldvai boerok István vajdának sok mód nélkül való cselekedetét és iszonyú kegyetlenségét nem állhatván, úgy futottak volt némelyek Lengyelországban életek oltalmazására, és hogy onnét hazájokban ismét visszajöhessenek szorgalmaztatták is az lengyeleket, ő ellene való hadra. Ezenben az tatárnak is rablása következőn Lengyelországra és az ellen országok oltalmára hadat készítvén, azzal a kész hadal Moldvára törtenek. Mely dolgokat mihelyt legelőször én érteni kezdettem, szüntelen egynehány rendbeli postáim, leveleim hozzá mentenek, állapotját, akaratját, tudattam é az ő országát is az hatalmas győzhetetlen császár országának tudván lenni, minden készakarattal segítséggel ajánlottam neki magamat, de István vajdának teljes bizodalma abban levén, hogy az tatárságot mind as szultánnal együtt maga segítségére visszatéritheti, azt hiszem az végre, hogy az sok hadak miatt országa annál is inkább ne pusztuljon nekünk mindenkor azt írta, izente magunk emberi által, hogy az mi segítségünk neki nem szükséges, ellensége ellen elegendő hadai lesznek. Mely hozzánk ő csak egy gyermeket is segítség kérni nem küldött, hanem mi kínáltuk őtet követink, postáink és levelünk által minden segítséggel mind

czeokról a maga levelei nálunk és követünknel vagynak, ha szükségesnek itélnők, nagyobb bizonyoságu azokat is nagyságodnak küldhetnök. Ezenben az lengyeleknek derekas táborá mikor szintén rá indult és másod- harmadnap meg kellett vni az ellenséggel, akkor boesátotta el maga mellől hü ember szolgánkat. Most immár minthogy ő maga István vajda, Havaselfölde felé alá szállott, az téli idő is minden embereken rajta vagyon, az ő állapotjáról micsoda gondvicelésé leszen ennekntánna nagyságodnak, áll az nagyságod böles itéletin, mi az igazságot, a mennyiben értjük, mint igaz hivei tartozunk megírni ő hatalmasságának. Mi a lengyel hadakat magunk szemeivel nem láttuk, az kik látták szavahihető és had ismerő bizonyos hiveink nyilván mondják, hogy valóban derekas és erős had, mindenestől vagynak harminczkét ezeren, és oly készülettel is indultak volt, hogyha az tatár khámot minden ereivel az rablaskor vagy országokban, vagy az magok határában elérhették volna, avval is még akartak vni és az ellen készítették volt. magokat, meg azóltától fogván, hogy az István vajda hadát megverték, mind azon helyben voltanak és nem tudják mit akarnak. Azért ha nagyságod István vajdát székeiben vissza akarja vitetni, bölesen megitélheti, ilyen erős derekas had ellen micsoda készülettel kellett gondolkodni. Minékünk mikor az ő hatalmassága parancsolata kezünkhöz érkezett, immár annakelőtte tizenkilenczed nappal megveretett volt István vajda az lengyelektől, maga sem kívánván segítségünket és ő hatalmasságától is semmi parancsolatunk nem lévén, országunkban vesztegséggel kellett hon maradnunk. Ezután mit cselekedjek ebből az dologból, áll az ő hatalmasága böles itéletin és kegyes parancsolatján mindenben. Éltesse az ur Isten nagyságodat sokáig egészségben. Datum in civitate nostra Kolozsvár, die 7. Decembris, Anno 1615.

Nagyságodnak mindenben igaz jó akarattal szolgál.

Küldém : Az hatalmas győzhetetlen császár, kedves böcsületes hívének és az fényes portán levő fő gondviselő vezér pasáinak, az tekintetes és nagyságos Kaymechan Memhet pasának etc. Nekem mindenben igaz jó akaró böcsületes uramnak.

(Minutártól Mike S. ur gyűjtem.)

CIV.

Hatalmas császár, nekem mindenkben jó kegyelmes uram !

Hatalmasságod lábainak zsámolyáig megalázott arczával ajánlom engedelmes szolgálatomat hatalmasságodnak, és kérem Istent, hogy hatalmasságodnak minden napjait szerencsésé tegye, magát minden véletlen szerencsétlenségektől őrizze. Azonban emlékezem reá ennekelőtte való időkben hatalmasságod császári személye előtt minő ígéreteket tett volt némely várak felől, melyeknek nagyobb részének effectuálása végett solemnis legatioval küldöttem bé az erdélyi régi nagy rendek közül való Balassi Ferencz főkövetemet, hogy declarálja azokat a helyeket, hogy de praesenti assignálhassuk úgymint Lippát, Solymost, Tót-Váradját, Vaprást, Faesedet, Marsinát, Aradot, Secriet és Monostort minden hozzájuk tartozó districtusával és haszon levő helyeivel most kezéhez adom, csak hogy Deák Mehemed pasának postán parancsoltassék meg, hogy Temesvár vidéki hadakkal jöjjen velünk, oly dispositióval, hogy mihelyt leveletem veszi, csak hamar Lippáról ott teremjen, és mihelyt assignálom, a helyhez rakhasson elégséges hadakat beléjek, mivel valamint megértjük, a szerént cselekszünk meg . . . kézből bocsátjuk, mely dolognak végben vitele felől, valamig miud mi tölünk, mind itt levő végbeli tisztectől hatalmasságod aláztatosan tudósittatik, instructiojában adtuk az ország lakosával együtt Balassi Ferencz követünknek, hogy mindaddig zálogul a fényes portán üljen. Jenő vára ez alkalmatossággal a többivel együtt nem assignáltathatott, mivel a benne levő kapitány Petneházi István igen vakmerő ember lévén, és abba sok vitézlő rend is lévén a várban, nagy vérontás, és sok költség nélkül mint olyan erős várat a kezéből ki nem vehetnők, hanem hogy hatalmasságod előtt tett ígéretemben változás ne essék, azt cselekedtem, hogy egy Bajom nevű várost alkudtam meg 30,000 tallérban, kit a megirt kapitánnak Petneházi Istvánnak ígértem a dologban való engedelmeskedésért, hajlottis már annyira, hogy csak várakozzam szent

Demeter napjáig, had takarhassa bé kár nélkül takarmányait tehát megleszen az dolog, mely hogy jobb formában mehessen véghez annuálnom kellett addig. Alázatosan kérem hatalmasságodat, Jenőnek dolgában nem lévén semmi nehézség, a megirt napig való kegyelmes várakozásával méltóztassék megajándékozni, akkor, ha Isten engedi, azt is assig-nálom, ezen dolog végett hatalmasságod, alázatos szolgájának a méltóságos kajmekámnak bővebben irtam, innét is hatalmasságod megitélheti a dolognak igazságát. Isten oltalmazzon engemet attól, hogy legkisebb dologban is hatalmaságod parancsolatja ellen vétsek. Ezekután hatalmasságod császári parancsolatjára bizok mind élek :

Hatalmasságod szolgája

erdélyi fejedelem
Bethlen Gábor.

(Gr. Kemény S. másolatáól. *Apparatus Epistolaris Tom. III.*)

CV.

Spectabilis ac Magnifice Domine !

A vármegyék mustrálások felől kegyelmeddel csak obiter emlékezénk, azért im mindenik vármegyére commissariusokat küldtünk, és megirtuk, hogy cum plena auctoritate kegyelmedre ő kegyelmeknek meglátogatását és szóval is valamit mi nevünkkel kegyelmed elejekbe ad, a tevők legyenék, s arra a napra, melyet nekik a mustrára praefigal, tartozzanak comparealni; annakokáért kegyelmed a napnak praefigalja 25. diem Januarii, Váradra hivasson minden rendeket personaliter, mivel hogy sok féle emberek lesznek annak nézői, kik leselkednek utánunk, igen serio megizengesse titkok is alattomban mindeneknek, senki el ne maradjon, hanem kiki ereje szerint mennél jobb móddal és többed magával lehet, úgy menjen a mustrára. A hajdúságot is a mi birodalmunkban mindenünnet előhívassa capitatim kegyelmed, a váradi lovas sereget is akkorra mennél jobban lehet reá készítsék a hadnagy uraim. Azonképen a gyalognak is nagyobb részét magával kivigye, a harcz írókkal együtt, sőt

a város birót is behivassa kegyelmed, és azok is akkorra, ha többet nem is kétszáz puskás gyalogot készítsenek elő a kegyelmed zászlói alá, azokkal együtt kegyelmed úgy menjen ki ilykor, a mikor a több seregek kin a mezőn lesznek, én is akkorára bizonyos emberemet bocsátom ki kegyelmedhez, csak azért, hogy megnézzé a seregeket és tudja megmondani. A mustrálásban kegyelmed ilyen rendet observáljon, maga deákjával avagy perceptorral csináltasson még az előtt egy derék regestromot, és legelsőben magát beiratván kegyelmed a váradi sereggel együtt nevenként, azután az urakat urasszonyok szolgálát series szerint szállíttatván, ki mennyi magára mustrál lovaggal, gyaloggal, kegyelmed irassa úgy fel, gyalogot is utána külön. Azután a jószágos nemes embereket a szerint, és a viceispányokat kegyelmed maga szekere mellett állatván, kinek mennyi jószága vagyon igen szorgalmasan végére menjen, és valamely nemes ember nem úgy fog mustrálni, a mint értéke kíváná jószágáról, azt kegyelmed szállíttassa meg és mi nevünkkel serio injungalja nekik, különben készüljön ennekutána a hadakozáshoz, a kinek 15 és 20 jobbágya vagyon a másod magával tartozik előállani lovassal, a kinek 32 jobbágya vagyon s 35 s 40 az harmadmagával, a kinek 50 és 60 jobbágya az ötöd magával, a kinek 70, 75 és 80 jobbágya a heted magával, és kinek 100 jobbágya vagyon a nyolcz kapjással, a kinek a felett vagyon, mindent az ő értéke szerint ellimitáljon kegyelmed, és jószága vesztese alatt mindennek megparancsolja, hogy a kegyelmed rendelése szerint második mustrára vagy ha kívántatik induláskor meglegyen, és ne valami bocskoros jobbágyokat ültessenek fel, hanem szolgálatra való embereket, azok szerszámosok és fejenként kopjások legyenek. Az egyházi nemes emberek is, a kik értekeznek így annyira valók lehetnek, hogy lőháton szolgálhatnak, azoknak is állapotjoknak végére menvén kegyelmed, lóra irassa őket, és szerszám kopja szerzésre erőltessék a viceispány uraim. A kik lóra nem épülhetnek, azok jó puskát, szablyát, száz lövő szerszámot szerezzenek és posztó köntöst. És valakiket így elrendel kegyelmed, s a kit hány lóra irat, a szerint irassa regestrumba kegyelmed, s minékünk küldje be oda külden-

dő emberectől, Isten azt adván értünk. Ezekre így gondot viselni kegyelmednek igen szükségesnek itélem, és azért akarom ily bő írás által kegyelmednek értésére adnom, mert mi is itt benn hasonlóképen cselekedünk. Imrefinek irattam egy levelet, kegyelmed küldje az udvarbíró kezibe mert ezzel a levéllel mehet Imrefihez; kegyelmed mindjárt küldjön Ungvárra s egyebüvé is és valamit érthet nekem sietséggel adja értésemre. Ezeknek utána az ur Isten kegyelmedet tartsa meg. Ex Szász-Város die 9-a Januarii 1616.

Benevolus
Gabriel Bethlen.

Kivülről: Spectabili ac Magnifico Domino Francisco Rédei, Equiti aurato, Comitatus Biharientis Comiti, Consiliario, Arcis ac praesidii nostri Varadinensis Capitaneo Supremo etc. Affini nobis honorando.

(*Eredetiről.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transylvaniae. Tom. IV.*)

CVI.

Generose domine amice et frater nobis observande. Salutem et servitiorum nostrorum commendationem.

Jól emlékezhetik kegyelmed arra, mióta a hatalmas győzhetetlen császár birodalmától a magyar nemzetiség Lippa várát fegyverével elszakasztotta vala, azoltától fogva soha úgy nem ragaszkodhattunk az ő hatalmassága fényes portájához és oltalmához fő hatalmassága előtt teljes hitelt magunknak országul az egy Lippa miatt szerezhettünk volna. Sőt valamikor ő hatalmassága főkövetünk által erős frigyi athnamé levelét kiadta is Erdélyországának soha Lippát ide engedni nem akarta, hanem azokból az frigylevelekből kihagyatván, mindenkor magának megtartotta, és hazánkunknak utolsó veszedelmét hozó kemény fenyegetésével sollici-

tálta visszaadását; mi országotól költségünket, fáradságunkat, ígéretünket, adományunkat nem szánván ez ideig teljes erőnkből és minden igyekezetünkkel megadását halasztottuk. Már tovább soha semmi utat halasztásban és módot nem találván: holott odabe levő főkövetünket Balassi Ferencz uramat az fényes portán megtartóztatták, ő hatalmasságának reánk felgerjedett haragjának tüzét és ellenünk török tatár hadainak készenlétét szemeinkkel jól látjuk, kinek mi ez romlott hazából nem hogy elleneálló lehetnénk, de még csak meg sem mozdulhatunk. Kegyelmedet azért intjük, sőt országu gyul ugyan hagyjuk is, a levelünk látván kegyelmed hazánk-nak közönséges megmaradását szeme előtt viselvén minden órában legyen azon Lippát erősítse meg, ne is késsék azzal; mert ha az Lippában levő keresztyénségért az nagy Erdély-országát Lippavára miatt utolsó veszedelem találná, annak kegyelmed lenne egyedül az oka, Isten előtt is kegyelmed adna arról számot. Erről többet kegyelmed ne is gondolkod-jék, más levelünket ne várja, hanem éjjel s nappal az urunk ő nagyságától rendelt helyekre Lugosra és Ilyére mindjárást okvetetlen költöztesse és szállítsa az lippaiakat; mind sze-génységnek és szolgáló rendeknek, könyörgöttünk ő nagysá-gának, bizonyos állapotukat és helyeket rendeljen ő nagy-sága. Tartsa meg Isten kegyelmedet. Datum Albae Juliae Die 6-a Maji A. D. 1616. in generati comgregatione.

Gen. Dom. Vrae

Servitores et amici
universi Status et Ordines regni
Tranniae Trium nationum in
generalibus Comitibus existentes.

Külczim: Generoso dno Paulo Keresztesi Consiliario Ill. Dni Prin-cipis Tranniae ac arcis Lippensis Capitaneo nee non Comiti Cottus Orodi-ensis etc. amico et fratri n. bis observandissimo.

(Egykoru másolat. Egyetemi könyvtár Analecto Transsy'vaniae.)

CVII.

Spectabilis et magnifice Domine.

Kegyelmed levelét nekünk Boyti Benedek Nagy István-
nal együtt megadáék, és szóval való izenetit kegyelmednek
általok bőségesen megértettük, mely dolgokra kegyelmednek
viszontag általok bőségesen izentünk. Lippa állapotját a
mi illeti uram, látja az ur Isten szivemet lelkemet, ha módom
volna megtartásában, minden uton azt követném, sőt csak
valaki halasztását nyerhetné meg is hazánk veszedelmének
eltávoztatásával, ma minden marhámnak harmad részét an-
nak adnók örömet, de nekem módom annak se tartásában,
se halasztásában nincsen, mert ha lelkemet kiokádnám a
török előtt is, el nem hitethetném vele, hogy nem magunk
praktikája, a mint ezt immár is a lippai rendeléstől fogva
Temesvárról három rendbeli szolgálaim egymásután meghoz-
ták, mint szidalmaznak mindnyájunkat és teli torokkal kiált-
ják, hogy Erdélynek csak a török császár fegyvere kell, mely
miatt megemésztesse, árulók vagyunk mindnyájan etc.
Valamit ad Isten, uram, ezten megpróbálom, ha leszen kívül,
inkább akarom életemet Lippa alatt elfogyatnom, hogy sem
mint török császárnak kétségessé tenném magamat országos-
tól. Kegyelmed légyen szorgalmatos vigyázásban Váradnál,
felette igen kérem kegyelmedet, az hajduságot hivassa maga
mellé mindenfelől kegyelmed, a ki nem jó, fenyegetse utolsó
veszedelemmel őket. Az más párton való hajdukat szüntel-
en levele és követe által intse az csendességre, üljenek vesz-
teg, a mikor senki őket nem bántja, bátor minket ne segítse-
nek, csak üljenek veszteg. Fekete Péternek ne csak a maga
faluját, hanem ha kívántatik és itéli hasznát kegyelmed, száz
ház jobbágyot igérjen neki. Valamire vehetik, kegyelmed
adja értésre sietséggel, az csavargó hajdukat kegyelmed
hivassa be, im én is küldtem hatszáz forintot ki, ha kik jön-
nek, adasson mindjárt hó pénzt nekik, de valami roszaknak
ne adják. Bodoni ma reggel érkezék, bőségesen beszélgettem

vélle, és értém az oda ki való állapotokat, felette kedvesen vettem kegyelmedtől ebbeli gondviselését, és hogy naponként attól meg ne szűnjék, felette szeretettel intem. Palatinus uram izenetit uram az mi illeti ő nagysága mint keresztyén ur úgy int, melyet én engedelmes elmével hallgatok, bizonyára uram senkinek ez országban csak egy gyermeknek is hozzám való kedvetlenségre okot nem adtam, de ha az nyughatatlan elmékben az megrögzött rossz természet nem nyughatik, hanem újabb újabb változást kívánnak magok veszedelmekre, arról nem tehetek, az jámborával való egyességet és azoknak promotiójokat bánják az latrok, és azért nem nyughatnak, noha bizony a latrának is ez ideig igen sokat kedveztem, és senkit meg nem büntettem, sőt sok jóval voltam némelyeknek, melylyel ezt használtam, hogy minden o'tan ellenem való praktikákat forralni meg nem szűnnek most is, de immár tovább nem fogom állhatni mert valóban megkezdék nyilatkoztatni praktikájokat, a mint hallom meg is futamodtak immár az árulókbán, de a feje, feje körültem vagy on mostan, csak egyik hia, kit minden órában várok hozzám, ha eljönne, kegyelmedet kérem erőltessen minden rendet táborában szállani, és minden nemes embert kopjára szerszámra, hajdú módon a nemes ember ne legyen. Kapu szám után való gyalogokat megmustrálhassa, és ha puskátlan rossz embert állítanak elő, azokat vissza kergessék az ispánok, és jó fegyveres gyalogot hozassanak nekik. Az szilágyi vármegyéket is siettesse kegyelmed oda jönni, és menyin lesznek, számokat kegyelmed küldje jegyzésben.

Kegyelmed az 50 mázsa port éjjel, nappal siettesse utánnam hozni, hogy abból fogytkozásunk ne legyen Lipppa alatt. Én azt reménlettem eddig is el érkeztenek vélle. Kegyelmedet az Istenért kérem, hogy az mire elérkezhetik, vigyázzon igen, és valamit érthet, hallhat, adja értésemre. Az budai pasának ez órában hozák igen hosszú levelét, felette szép levelet iratott és igen ajánlja magát mindenre. Az temesvári pasa kiszállott, és a táborá gyülekezik igen. Szkender pasa Szerémben érkezett az egész bosnaországi haddal. Az moldovai vajdának igen fő ember követe vagy on itt, kívánja török császárnál érette való törekedésemet, ígiri magát jó szom-

szédságával. Az ur Isten kegyelmedet tartsa meg és gyógyítsa meg. Ex Déva, die 24. maji 1616.

affinis benivolus

Gabriel Bethlen.

Kívülől : Spectabili ac Magnifico Domino Francisco Rhedei, Equiti Aurato, Consiliario nostro, Comiti Comitatus Bihariensis Arcy et praesidii nostri Varadiensis Supremo Capiteo etc. fideli affini nobis honorando.

(*Eredeti. Erd. Muz. Gr. Kemény József Erd. tört. Ered. levelekben. II. köt.*)

CVIII.

Spectabilis et Magnifice Domine. Affinis honorande !

Ott künn való állapotokról mit írjon kegyelmed, bőségesen megértettem, de mostan azokról felettébb való szorgalmatosságim miatt nem írhatok kegyelmednek, rövid nap azokra is választ teszek uraim, hanem vagyok igen nagy búsulásban, hogy kegyelmed port nem küldé, ugy hallom hogy tiz tonna poroskát küldött volt Déva felől, de mi ez ideig nem láttuk, kin felette igen búsulunk, ha ide hozták volna is az tiz tonna port, négy óráig itt az elkült volna. Kegyelmed azon ne csudálkozzék, hogy én ötven mázsa port kérettem Váradból, mert ötven ezer mázsa pornál is nagyobb kárt fogunk vallani, ha Lippát meg nem vehetjük. Nekem Erdélyben sehul porom nem volt, hanem Dévában volt egy kevés, onnét hoztam volt ötven tonna és egy hatvanos hordó port a három nap mind elkült, az egy hordónál több nincsen, azért uram mivel chez immár fegyverrel nyultunk, mint hogy soha magokat meg nem akarák adni, noha minden vétkekről hogy meg nem emlékezünk, és se személyekben, se marhájokban, senkitől semmi bántások nem lészen, hanem minden cselédekkel békességesen elkisértetjük valahová akarják, de semmit nem akarván, sőt szidalmaztanak, mi is neki keseredvén pénteken reggel, az városát lötetni kezdtük és 9 óráig lötetvén, azonban az városból kiűtvén harezolni kezdének, én is az magam gyalogit nekik indítván, magam is köztük lévén, szép harezczal az küfal alá menénk, az fokokról az benne valókat levervén meghá-

gák, és az várkapuig hátokon menének be, sokat levágván benne, én soha nagyobb vitézséget ennél nem hallottam. Annak okáért uram, mivel immár az dolog így vagyon, gyalázatunkra el nem hagyhatjuk, kegyelmedet az istenért kérem, sőt hagyom is, éjjel nappal mindjárt 40 mázsa port küldjen és azzal szeredán okvetetlen itt legyenek, ezt kegyelmed semmi uton el ne mulassa, hallgassa, egyéb ebben nem lehet.

Váradot uram porból meg nem hagyom én fogyatkozni, elhigye kegyelmed bizonyoson. Salétrom vételre oly gondot viselek, még is az Istenért kérem kegyelmedet, szerdán az 40 mázsa por okvetetlen itt legyen, jó lovas szekerekre rakják és valami 50 lovas kísérje az vármegyebeli nemesség közül, puskás gyalog is legyen velek, de meg ne tudja senki, mit hoznak. Generalis uramnak szóló levelet kegyelmed és palatinus uramnak melyet iratott az budai pasa, sietséggel küldje meg, generalis uramnak Dóczinak, a mit iratott az pasa, im páriáját oda küldtem kegyelmednek, nagy hazugsága tetszik ebből uram Dóczinak, mivel azt hirdeti hogy Radul a két császár engedelmeiből megyen Havasalföldében. Megtetszik minden praktikájok igen világosan. Az budai vezér hogy segítségünkre jó, ha kívántatik, maga személye szerint is ezen ígével iratja, Isten engemet úgy segítjen, hogy azon leszek és ellenségetek ellen megsegítlek, ugymond; úgy értem az mai napon száll ki táborban. Kegyelmed a pornak elküldését ne késlelje az Istenért. Feliciter valeat. Ex Castris die 6. Junii, hora 7. 1616.

Affinis Benevolus

Gabriel Bethlen.

Kivülről : Spectabili ac Magnifico Domino Francisco Rédey, Equiti aurato Consiliario arcis et praesidii nostri Varadiensis Supremo Capitaneo Comiti Comitatus Bihoriensis etc. Affini nobis honorando.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. Kemény József Erd. tört. Ered. leveleiben. II. köt.)

CIX.

INSTRUCTIO

Pro Generoso Michaelc Tholdalaghy de Gelencze ex Obsidione Lippensi ad Illustrissimum Dominum Vezereum

Ali Passam Locumtenentem Budensem, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Sexto die 10 mensis Junii expedito.

1) Budára felérkezvén, tudni való dolog az vezér publice excipiálja mentől becsületesben lehet, ő nagyságát saluttálja és levelünket adja be, a mellett állapotunkról ha tudakozik, Lippa alatt táborban létünket jelentse meg, és hogy Lippát sok álgyú lövöldözésink, ostromlásink után, tegnapi nap ígérték meg, zálagokat adván azok is, mi is, várjuk csak a szekereket, kiben kiköltöztethessük őket; egyéb állapotokról, dolgokról ő nagyságátul való beszélgetésre nyerjen privata audientiát, hogy a köztünk eddig való egyenetlenségről és minden dolgokról titkon beszélhessen bátorsággal vele.

2) Mivel ő nagysága panaszkodik levelében, hogy fél esztendőttől fogva semmit nem irtunk volna neki, sőt minden dolgokat, melyeket ő nagyságának kellett volna megírnunk, mivel ő nagysága a tengeren innét hatalmas császárnak fő igazgató gondviselő vezére, de azokat nem mi tőlünk, hanem egyebektől értette ő nagysága, kin csudálkozik is. Erre ez a felelet: tudjuk mi is az ő nagysága méltóságos tisztinek hivatalját, azt is meg tudtuk gondolni, hogy nem mást, hanem egyedül ő nagyságát kellett volna minden dolgainkról bizonyossá tennünk és ő nagysága jó gondviselését várunk. De ennek nagy okai voltak, melyek ez ideig tartóztattak az ő nagyságához való folyamodásunktól, el sem akarjuk pedig titkolni, sőt ő nagyságának mindeneket rendszerint általa elő számlálunk, ha ő nagysága meg nem bántódik az hosszú ideig való beszéddel, mert kevés szóval nem lehet ilyen nagy és sok dolgoknak előbeszélése.

3) Ha azért látja és veszi eszében, hogy jó kedvvel fogadja és örömet kívánja hallani a követséget, szép renddel articulim az méltó mentségeket vegye elő és számlálja elő neki, melyek ezek:

Első: Mikor ő nagyságához Zemlinnél való táborában követinket expediáltuk vala, Huszár Istvánt és Mikó Ferenczet, akarván ő nagyságának a lippai akkori állapotot érté-
sére adni, minthogy a mikor sok és kibeszélhetetlen költsé-

günkkel, fáradságunkkal Lippa alá kelletett vala jününk, a benne való latroktól hogy elvehessük, és ő hatalmassága parancsolatja szerint hogy meg adhassuk, akkor nem lévén a lippaiaknak semmi oly biztatások sehunnét, fegyver nélkül magukat megadák, és mi is megüresítvén a benne való népeknek kiküldésével, akarjuk vala megadni, de azonban érkezvén a fényes portáról ő hatalmassága császár és ott való kapikihájának levele, megértők, hogy ő nagysága jó tanácsának akkori megadását ő hatalmassága akkor elhalasztotta, mi is ahoz tartván magunkat, Keresztési Pált rendelők a várban való kapitánságra, oly tanácsot adván neki, hogy valamikor kívántatik, minden akadály nélkül kézhez adhassuk. Ő nagysága Lándor Fejérváratt laktában, sokszori kemény irási által kívánván, hogy minden halogatás nélkül Lippa várát halogatás nélkül ígéretünk szerint ő hatalmasságának megadjuk. Látván pedig azt, hogy olyan hirtelen és mód nélkül kiváltképen akkor, ha kézben adjuk, ő hatalmassága országának nyilván való veszedelme következik, de értvén és látván ő nagyságának oly kemény fenyegető leveleit, akkor is tovább megadását nem akartuk halasztani, hanem csak-hogy az reánk az miatt következendő veszedelmet eltávoztathassuk, mentől jobb és könnyebb módokat annak megadásában láthassunk, azzal a követséggel küldtük vala ő nagyságához azokat az mi meghitt szolgálunkat. De ő nagysága semmi szónknak hitelt nem adván, méltó kívánságunkra sem akart menni, melyek egyenesen az ő hatalmassága országának javára nézendők voltak bizonyára, sőt követünket, magunkat szidalmazván, fenyítő haraggal küldte vissza.

Második : Annakutána Isten akaratjából ő nagysága Budára érkezvén, csakhamar azután hogy innét tihaja uram Bécsben felérkezett, mind Bécsből császár háta megett levő barátink, mind Magyarországból nagy ur barátink és egyéb helyekből is, sőt az fényes portáról is, nagy bizonynyal kezdék értésünkre adni, hogy ő nagysága ő hatalmasságának azt irta felőlünk, hogy ő hatalmasságát mi elárultuk, német császárhoz esküdtük nk, Lippát soha meg nem adjuk, és ő hatalmasságának igazán nem akarnánk szolgálni, azonban Homonnait ő hatalmassága előtt commendálta ő nagysága,

az erdélyi fejedelemségre való jövetelt hogy ő hatalmassága megengedje neki, ő nagysága azon törekedett, ezeket az portáról nekünk bizonyosan írták.

Harmadik : Magyarorszáiban penig közönségesen beszéltek, hirdetik, hogy Homonnait Erdélyre, Sorbán vajdát Havaselföldére való indulásra ő nagysága biztatta volna, ezt Homonnay mindeneknek hirdette titkolattan, hogy ő Erdélyországot nagy summa pinzen vette volna meg ő nagyságától, melyet mi soha az tegnapi napig tökéletesen el nem hihettünk teljességgel, tudván azt, hogy ő nagysága hatalmas császárunknak fő gondviselő vezére, ismervén is ő nagyságát berakességében, eleitől fogva azt gondoltuk, hogy Erdélyországnak fejedelemségére ő nagysága németes embert nem commendál, tudván azt, hogy a német soha semmin eleitől fogva inkább nem igyekezett, mint azt, hogy Erdélyt akár miképen magáévá tehesse, de soha a régi vezérek azt meg nem engedték, hogy magyarországi urat Erdély fejedelemségére vigyenek, bátor az ország akarta volna is, sőt Ferdinánd császár, mikor János királytól az országot elvette volt, magát kicsalta volt, és Németországban adott volt egy kis tartományt neki, a bódog emlékezetű zultán Zulimán császárhoz küldte igen nagy ur követeit Ferdinánd, kik a tengeren túl értek volt el Kazul pasa országa felé; azon könyörgöttek azok császárnak, hogy ő hatalmassága engedje Ferdinándnak az országot, tehessen ő fejedelmet benne, minden esztendőnkint száz ezer aranyat ad Erdélyért. De hatalmas császár igen megharagván azon a követésen, maga eleiben hivatta volt a követeket, és ő maga ilyen választ adott nekik : Az uratoknak mondjátok meg, Erdélyen ne kapdosson, János királyt mindjárt vissza bocsássa, mert nem száz ezer aranyért, de ha Erdélynek minden völgyeit arannyal megtölthetné is, soha soha a nem leszen, s meg nem engedem, sőt minden dolgomat Kazul bassal hátrahagyom, és személyem szerint megyek Erdélynek visszavételire; chez és több sok hasonló példákra nézve nem hihettem hogy ő nagysága nem hogy valakit arra biztatott volna, de csak ingyen sem commendálna ilyen állapotra. Sorbán vajda penig nemcsak német császár, hanem a hatalmas császár aka-

ratjából is megyen be Havaselföldében, és hogy ő nagysága értelméből is ezt nem csak Sorbán, hanem német császár is minden vármegyéknek azt iratta, palatinus uram is azont írja, sőt Lippának megadását mint bánják, im a maga levelét palatinusnak oda küldtem, és egy Régeni János nevű szebeni szász mit irt az egész szászságnak, a levelet megfordítatván ígéről ígére, igazán ő nagyságának azt is oda küldtem, és németül is a paríáját leirattam, különben ennél a levél (így: levélnél helyett) bizonyosan el hídje ő nagysága, hogy nincsen. Mind ezeket én sok felől hallván, értvén, noha sokáig el nem hihettem, de végre ezek a levelek meggyőzvé, igazán mondom, megakadtam volt és nem kicsin keserűségem, búsulásom volt rajta, hogy ő nagysága engemet igaz jóakaróját szeme elől így el vetett és lába alá akart tapodni. Ezek az okok tartóztattak ez ideig, hogy ő nagyságához nem küldtem, félvén attól, hogy ha küldek is, ő nagysága reám való méltatlan nagy haragjából, követemen gyalázatot ejt.

4) Értvén azért immár ő nagysága becsületes szép írásából hozzám igaz szolgájához való megtérését, hatalmas császár országára való szorgalmatos gondviselő igyekezetit, én is a mint illik nagy engedelmességgel, kezét köntösét ő nagyságának követem által akarván csókolni, nagy hálaadással köszönöm az ő nagysága maga jó ígéletit, kérvén a nagy Istent, hogy ő nagyságának szívét ennél is inkább én hozzám meglágyítsa, hajtsa, hogy mind ő nagysága hatalmas császár országira szándékozó ellenséginket megfenyíttesse, és én is ő nagyságának ily jó tetteiért hálaadó haszonnal meg szolgálhassam.

5) Lippa állapotját először a mi illeti, a mint ő nagyságának levelemben megírtam, magamtól semmit ilyen nagydologban ország hire nélkül nem cselekedhettem, noha Váradon létünkben, a kik ott jelen voltak, elvégezték vala megadását, kik közül akkor is némelyek, noha szájokkal, nyelvekkel végezték megadását, de szivekben más álnokság forgott, annál inkább azután hogy megérték akkori elhalasztását megadásának, a portáról nagy sokan az országbeli főrendek közül a kik némethez vonzának, ugyan azt hitték,

hogy könnyen megtarthatnám én, csak akarnám, de ugyan magam kínálám vele hatalmas császárukat. Nagyságtok ellenben és a fényes porta megint azt tartotta és ugyan hitte is, hogy csak akarnám, igen könnyen megadhatnám. Ilyen két tűz között égvén, minemű keserves búsulásim lehetnek ez ideig nekem, akar ki könnyen megítélheti. Az országnak gyűlést hirdetvén, mikoron kibeszélhetetlen sok erős bizonyságokkal ujabban az országban levő három nemzetnek eleiben adtam volna a hatalmas császár parancsolatját, melyet ha elmúlatnak Lippa meg nem adásával, magokra mi nemű rettenetes veszedelmet vonznak, megadásával pedig mely sok kegyelmességét várhatjuk országotól fejűnkre ő hatalmasságának, és megmaradást szerezhettünk, elveszett hitelünknek helyére való állatását, több számtalan dolgokat számlálván elő, ijesztvén ő hatalmassága fegyverével meg nem adásáért, bátorítván kegyelmével megadásáért, azonban mind azokat az követeket az országban előállatván, kik a fényes portára jártak Báthori fejedelem és én üdömben, azokat lelkek üdvességére kényszerítvén az ország megmondani, miben vagyon az állapot, mikoron mind azok s mind én minden dolgokat sok szókkal előszámláltunk volna az országnak, az után úgy végezők el megadását, kik a mely órában elvégezők másik órában postán mindjárást küldöttem Keresztesy Pált Lippában, hogy az ötszáz gyalogot, kiket én az előtt küldtem volt Lippában, a végre hogy az ország végezését a lippai latrok ha nem akarnák is, Keresztesi végbe vigye az ötszáz gyalog által. De Keresztesi nem járván el az én parancsolatomban, hanem inkább magának akarván hasznót a benne való népnek kiköltözésével keresni, az én oda bocsátott gyalogimat a várban be nem vivén, a lippaiak is vévén eszekben, hogy ellenek állhatnak, mivel semmi rendelés köztök nem volt, az alkalmatossággal éltenek, és a magam gyalogjának nagyobb részét sok ígéretekkel magok mellé vonván, a többit kiűzték a városból, magokat mindjárt berekesztvén, a várnak megtartására késültek.

6) Ezt megértvén, minden hadaimat többire postán mindjárt indítottam, elhagyván mind Moldovára való készü-

zetet, s mind Homonnay ellen való indulatot, egyenesen idejöttem a végre és oly szándékkal, hogy hatalmas császár parancsolatját vérem hullásával, sőt életem elfogyásával is Isten akaratjából véghez vigyem, ha különben nem lehet. És mikoron az Istrigy mellé érkeztek volna hadaim, némely németes emberek hasztalan hamis hirt formálván, kezdték hadaimat rémiteni elsőbben is azzal, hogy Lippa megadása nem hatalmas császár akaratja, hanem csak én magam akar-nék azzal kedveskedni, melyet ezzel bizonyítottak, hogy ha alája mennek is, úgymond, de meglátjátok, hogy csak egy török sem megyen feléje is, és abból is eszetekben vehetitek, úgymond, hogy nem császár akaratja. Másikkal ezzel rémitették őket, hova mentek, úgymond, magatok veszedelmére, Homonnay és Sorbán a két császár akaratjából jünek reánk, magatok lippa alatt lesztek, az országot pusztán találván, minden marhátok prédára jut. Az székelységet azzal rémitették, hogy ha eljünek Lippa alá, Moldvából a lengyel had reájok jün, és elégetik, rabolják országukat, több sok efféle hazugságokat hintetgven a hadak között, harmadfél ezer emberem ment vissza egy éjjel, Isten oltalmazza csak magamat is szégyenvallástól, kik csak abban mesterkedtenek, hogy én Lippának megvételeire ne jülhessek. De a nagy Isten az igazságot szokta oltalmazni, és engem is reá segítvén, erőt ada az ide való jövetelre, és hatalmas császár jó szerencséjére, im szintén véghez is viszem az Isten akaratjából az ő hatalmassága parancsolatját.

7) Immár meggondolhatja ő nagysága, mely igen nehéz legyen magyar kezéből várat más nemzetnek adni, főképpen török nemzetnek, ezt én oly kész dolognak és oly bizonyosnak tudtam s tartottam, melyet lehetlennnek véltem megváltozni, de imigy is a mi vértünk hullása számtalan fáradságunk és költségünk nélkül nem lehetne, sőt magam élete is soha egyszer nagyobb szerencsén nem forgott, mint Lippa miatt; ilyen nagy hűséget ki hallott akármely ország felől is, a kik ő hatalmasságának nem csak adja várait, hanem vérek hullásával is és sokaknak halálával is végre akartuk vinni az ő hatalmassága parancsolatját.

8) Értvén annak okáért ő nagysága mind ezekből bűsé-

gesen minden dolgainkat, Homonnay és Sorbán indulatjoknak mint kellessék ellene állani, azt ő nagysága mi nálunknál jobban érti és tudja.

9) Mivel hogy nyilván hirdetik az két ember, Homonnai és Sorbán, az ő indulásoknak fő fundamentoma, hogy hatalmas császár engedelmeből és ő nagysága jó tetszéséből vagyon, ők nem is indultak volna, ha innét biztatások nem lett volna, ő nagysága pedig ellenben mind nekem iratott s mind Magyarországon iratott leveleiben azoknak az ő hazugságinak ellentmond, sőt meg is hamisította az aránt őket nyilván, úgy az mint ő nagyságától kívántatott szintén, szükség azért és bizonyára igen kívántatik, hogy ő nagysága ezt az indulatot semminek ne vélje, mert noha német császár követét a fényes portára mostan alá küldötte, és hatalmasságával az szent frigyét megerősíteni akarja, melyet engedjen a nagy Isten nagy bódogul végbe vinni, de im érti látja ő nagysága, hogy más felől a maga birodalmabelieknek hatalmas császár országira fegyverrel való indulásra szabadságot adott, melyet ha nem ő hatalmassága akaratjából és ő nagysága engedelmeből indítottak Homonnaiék, kétség nélkül a német császár akaratjából vagyon, mert annak akaratja nélkül ki merne Magyarországon a békekesség felbontására fegyvert fogni, zászlókat emelni, hadat gyűjteni? senki bizonyára nem merne. Ugy vagyon, hogy az egész magyarországbeli vármegyék az ő hatalmasságával és mivelünk való békekességünket felette igen akarnák őrzéni, oltalmazni, egy néhány pápista uraktól megválva, sőt ez napokban sokat is ellenkeztek az ország népei Homonnayval, ki mikoron látta és eszében vette, hogy nem oly könnyen mehet elő dolgában, a mint ő magában gondolta volt, nem sok napokkal ez előtt postán Petráskót küldték fel ők ketten német császárhoz, hogy oly parancsolatot küldjen császár a vármegyékre, hogy őket senki ne tartóztassa, sőt inkább felüljenek mellettek, és Erdélyre, Havaselföldre jüjenek, mely ő kívánságok szerint, ha német császár valami olyan kemény parancsolatot küld a vármegyéknek, azok is aztán nem mernek tovább ellenek állani, és ha ő nagysága erre gondot nem visel, hatalmas császártól ez az három ország ez esztendőben elvesz, kit

Isten ne engedjen, de ha megtörténik, minémü rettenetes gondot szerezzenek ezzel ő hatalmasságának, azt én meg nem mondhatom, nem a Missiri Kindrel, tizanyinyival és egynéhány száz ezer ember haddal nehezen hozhatni helyére.

10) Azért a míg ez a gerjedező tűz annál inkább fel nem lobban, szükség hogy ő nagysága addig oltsa meg, meg is lehet igen könnyen kevés költséggel, haddal, csak ő nagysága az jó alkalmat el ne mulassa.

11) Nekünk pedig az tetszenék, hogy ő nagysága mindjárást minden felől a hadakat szállítaná Szolnokhoz táborba, hacsak nyolcz ezer ember lehetne is, és rendelve előttük ő nagysága egy jó gondviselő vitéz pasát, a ki az szolgálatra lenne elégséges, azoknak ő nagysága parancsolná erősen, hogy értenének egyet mindenekben mivelünk.

12) Mi is Isten akaratjából innét Váradhoz szállunk, és mind addig ott leszünk táborban, valamig azoknak dolgokat meg nem látjuk és végére nem megyünk, s meg nem látjuk mit akarnak.

13) Ő nagysága mindjárt német császárhoz bocsátana egy fő csauzt, palatinushoz másikat, harmadikat az ország népéhez levelekkel, azok által ő nagysága mutassa meg, mi csoda békesség ez, hogy egy felől a követeket alá küldték, más felől ő hatalmassága országra fegyverrel akarnak menni, intse ő nagysága mind császárt, palatinust, a vármegyéket, a békesség bontogató embereket mindjárt törvényszerint büntessék meg, hadakat oszlassák el, zászlókat vegyenek be, Erdélynek, Moldvának, Havaselföldének hadjanak békét, tartassák az szent békességhez magokat, ha pedig ahoz nem akarják magukat tartani, Isten és ez világ előtt nem hatalmas császár, nem ő nagysága, nem mi legyünk a frigynek bontói; hanem azok a kik alattok valóknak erre szabadságot adtak; ő nagysága irassa meg minden fele, hogy hatalmas császár hadait ő nagysága is azért szállította táborban; meg akarja látni, kik igyekeznek ő hatalmassága országra fegyverrel menni, kicsodák a békesség bontogatók, kik azoknak biztatói, valameddig azokat az embereket meg nem büntetik, hadakat el nem oszlatják, zászlókat be nem szedik, addig nagyságod sem száll le, ha pedig megindulnak, úgy immár ők

lesznek okai a frigyszegésnek, nem hatalmas császár. Ha ő nagysága keményen ezt a dolgot nem fogja, semmi haszna nem lesz. Sorbánt ha hatalmas császár engedte volna székében bemenni, mi szüksége neki a hadra, ki áll az ő hatalmassága parancsolatja ellen? senki nem. Minden ember békességgel bocsátja, sőt ha parancsolja nagyságod, magam hadaimmal bekisértetem, azonképen Minie Radul vajda sem áll ellene, de kitetszik hogy minden dolgok practika és merő hamisság.

14) És így ha azok hadakat eloszlatják, zászlójakat beszedik, az ország kezes lesz. Homonnainak ezután békességben való létéért, ő nagysága is hatalmas császár hadait szállítsa lakó helyekben, mi is az ő hatalmassága parancsolatja szerint Moldovára megyünk, ha ez idő alatt ő hatalmasságának más gondolatja azok felől is nem lesz, mint hogy mostan az országban valahol mi fő boér megmaradt, fejeként felkelvén, az ő hatalmassága fényes portájára viszik fejeket könyörgeni, mi is nem akartuk őket megtartóztatni, tudván hogy valamely nemzet könyörgeni megyen, az ő hatalmassága kapuja mindennek nyitva legyen.

15) Ha pedig Homonnait, Sorbánt ugyan elő bocsátják dolgokban, parancsoljon ő nagysága a szerdárnak, a ki az lesz, hogy mivelünk együtt eljűjen minden hadaival és ha egyéb nem lehet, fegyverrel is oltalmazzuk az ő hatalmassága országát, mi okot ne adjunk semmire és a békességhez tartjuk magunkat. De ha ők hamisan hatalmas császár országira igyekeznek, mi is nyuljunk aztán a fegyverhez.

16) Ha fegyverre megyen a dolog, elhídjé ő nagysága, hatalmas császár szerencséjével sokat tudunk ő hatalmasságának szolgálni, csak ő nagysága legyen mellettünk.

17) Ő nagyságát felette szeretettel kérjük, emlékezzék meg arról, hatalmas császárnak gyermekségemtől fogva menyinyit szolgáltam én, Bocskay fejedelmet ki hitta ő hatalmassága hűségére ha nem én, Székely Mojses ideitől fogva mindenkor hatalmas császár hűsége mellett maradtam, búdos-tam, fáradtam, soha némettel egyet nem értettem, és im mostan utóljára a világon való fejedelmek közül, kimutatott nagyobb igazságot én nálamnál, kiért az egész keresztyénség-

nek gyűlöségében estem, és minden ember csak azért igyekezik ellenem, az mint ezt megláthatja ő nagysága palatinus leveléből is ; ő nagysága ne vessen meg engemet, hatalmas császár igaz hivat, és maga igaz szolgáját, elhídje ő nagysága, hogy én nem igirettel, hanem igazságnak megbizonyításával való szolgája vagyok ő hatalmasságának, mutassa igaz jó akaratját ő nagysága én hozzám és hatalmas császár országához, a kinek zultán Zuhimántól engedtetett és hittel megerősített szép szabadságit, törvényt, rendtartásit, ha ő nagysága valamely istentelen pápista felfuvalkodott embernek megengedi háborgatni, az Istennek előtte ő nagysága tartozik számadással érte.

18) Hogy pedig Homonnay ő nagyságának már sokszor azt írta, izengette, hogy őket az ország hivatja, sőt kinszeríti a bejövésre, és azt is írta volt, hogy mind a három nemzetből két két főembert küld az ország hatalmas császárhoz ajándékokkal, kik először ő nagyságához Budára mennek ; kívánta azt Homonnay, hogy ő nagysága azokkal emberit bocsássa alá, és hatalmas császár előtt törekedjék mellette, örömmel kívánnók azt, hogy ő nagysága meghitt főemberét ezen követünkkel bocsássa táborunkba, olyat, ki magyarul is tudjon, az egész országbeli három nemzetből valók itt vadnak mostan hatalmas császár szolgálatjában, mind együtt találni őket, ő nagysága tudakoztassa meg tőlök, hijják e Homonnayt, kívánják-e fejedelemségét, küldenek-e érte, nem-e ? és ha az ország hivatja, s az országnak kedve leszen hozzá, noha bizony hatalmas császárnak nem leszen javára, de én örömet engedek hatalmas császár parancsolatjának és az ország kívánságának, noha soha Erdélyben ez törvény és szokás nem volt. El se múlassa ezt, hanem minden úton azon instáljon, hogy főemberét küldje ő nagysága e dolognak megtudására, láttassék meg igaz-e nem-e az Homonnay írása, izeneti.

19) Nem tagadjuk, vagynak némely pápista emberek köztünk, kik kívánnák, talán mentenek is valami rossz emberek Homonnaihoz, kiknek neveket adja jegyzésben. Kiket mutogasson meg ott, micsoda emberek voltak, és azok is hogy minden ok nélkül mentenek el, újak, az változásban

gyönyörködven, az prédálást szokták volt meg, mi tőlünk azoknak is se személyekben, se jószágokban, sem marhájukban semmi bántások soha nem volt, ha volt penig, bátor orczánk megpiruljon érette.

20) Ő nagyságának hozzánk való jó akaratjáért sokkal nem ígérhetjük magunkat, de igaz tökéletes igazsággal mernök magunkat ígérni száz Homonnainál különben. És a mellett eleiben adott szónk szerint ő nagyságának kedveskedni akarunk.

21) Minden oda fel való állapotoknak, a minek lehet menjen végére, az békesség tractálásában az némettel Erdély felől volt e emlékezet? és miben végeztek, ezt ugyan ő nagyságától kérdje meg. Homonnay mit tractált ez ideig, az vezér mikre ígérte magát neki, mostan elméje, szive, cselekedetivel egyeznek-e, a mint lehet igen reá vigyázzon minden szavaira, az magyaroktól is oda fel való állapotokról tudakozzék igen.

22) Felette igen szorgalmatosan az hamar való válasz vételt, fő embert kérjen, maga mellé, kivel egyenesen Szolonokra jüvén, azt is lássa meg, az török hadak gyülekeznek-e, nem-e? és mennyi számú hadak lehet.

23) Nekünk ha lehet írjon mindjárt Budáról és küldje Váradra, mint fogadja az vezér, és micsoda szívvvel vagyon hozzánk.

24) Ha az vezér azt kezdené állatni, hogy semmit az Homonnay, Sorbán rezgелődésétől nem szükség tartani, azt igen állassa, ő nagyságának lehetséges eleget irnak talám olyat mind császár udvarából s mind másunnét, de hiszem az cselekedet nagyobb az írásnál, el ne hidjen ő nagysága afféle írásokat, mert bizonyosan elhiheti ezt, hogy Magyarországhban mindenütt fogadják az hadakat, lengyel hada is vagyon fogadva, kiknek zsoldat is adott, ha semmit nem akarna, meczene (mit tenne) az hadakkal. Elhídje ő nagysága, nem Homonnay practikája, ez hanem másunnet vagyon oly helyről, a ki az hatalmas császár szakállában akarna nyúlni, sokat tudnánk ez aránt csak miis szólni, de mi azt nem igazgatjuk, minthogy nem minket illet.

25) Mi csak azon kérjük ő nagyságát, az szép szónak,

ígéretnek úgy hidjen ő nagysága, hogy azonban hatalmas császár méltóságos személye meg ne sértessék, és országának romlása ne következzen, jól meglátogassa ő nagysága az némettel való tractálásnak minden punctáit, mert bizonynyal elhídje ő nagysága, nem kicsiny titkos practica fekszik ez mostani had indítás alatt, Homonnayt és Sorbánt csak úgy toszították elő, mint az mely kölest a madaraktól akarván ótalmazni, vázt szoktak felesínálni, Homonnainak csak én is megfelelnék, de nagyobb embertől vagy az az indulat.

26) Az Erdélyből való practicáknak fundamentomát ha lehetséges voltaképen, a menyire ő nagysága tudhatja, jelentené meg, és legyen azon, hogy nevezet szerint azokat jelentse meg, abból mind mi hozzánk, s mind ő hatalmasságához egyszersmind igaz szolgálatot mutat, tudhassuk, kik igaz hűveink, s kik nem, mind nekünk, s mind ő hatalmasságának, noha anélkül is mi azokat tudjuk; hasonlóképen Homonnay György leveleit, vagy ha oly erdélyiek levelét Homonnay oda küldött volna, az olyanokat ha lehet in specie kérje el, vagy ha úgy nem adná, paráját igazán az maga deákjával leiratván, hozza el, ebből oly sinceritását mutathatja ő nagysága, eddig való idegenséget épen eltörli vele mindenestül.

27) Ország nevével a kik oda fel követséget viseltenek, kérdezze meg elsőben kicsodák voltak, azoknak személyes állapotját tudja describalni, és mely hamis követség volt az ő irások, minden beszédek, arról is bőségesen persuadeálni tudjon az pasának.

Gabriel Bethlen m. p.

(P. H.)

28) Ő nagysága írjon Szkender pasának, igen hamar tartózzék meg táborban Vidinnél, ne menjen tovább, várjuk és lássuk meg, ezek az békesség bontó emberek leszállnak-e vagy hadakozni akarnak; ha az hadakozást elkezdik, Szkender]pasa is jöjjön által Tömösvár felől az Dunán, Isten akaratjával azoknak dolgokat lássuk meg, aztán menjünk Moldo-

vára mind együtt be: ő nagysága hidje el, nem kicsindolog ez.

Eredeti: (*Erd. Muz. G. Kemény József: Erdély története eredeti történeti levelekben. II. kötet.*) Csak az utolsó 28. pont a Bethlen Gábor saját keze írása.

CX.

Nagyságos uram, én immár gyermekségemtől fogva eddig való tudómet minthogy hatalmas császárunk hűsége alatt töltöttem el, ő nagyságának most is igaz hive vagyok, nagyságodat is nem mostan esmérem, jó akaratomból magamtól mondom, hogy ebben az indulatban nagyságod magát úgy viselje, hogy hatalmas császárunk méltósága után mindennél inkább az maga állapotját és életének elfogyását nézze, mert ha Homonnai és Sorbán előmehet dolgában, akar legyen igaz az, akar ne, hogy ő hatalmassága akaratjából lött, de Erdélyben az urak, főnemesek és minden rendek közül többen vagynak azok, kik az én kegyelmes urammal együtt hatalmas császárunknak igaz hivei, noha vadnak olyak is, kik az némethez vonzanak. Hogy pedig ez az én szóm igaz, ebből is megtetszik, hogy még Isten akaratjából megoltalmaztuk eddig Erdélt attól, hogy német adta fejedelmünk nem volt, kit uraltunk volna, de ha most Homonnay bemenne, kit Isten ne adjon, akkor azok az hatalmas császárunk erdélyi igaz hivei egyszersem együtt mind fejenként befutnak hatalmas császár portájára, és ott fejekre töviset gyűjtván, térden állva könyörögnének hatalmas császárnak, hogy ne engedje németes embernek, ki őket megnyomorítsa, Erdélt birni. Az ki pedig oka, azt is büntesse meg mazulsággal és halállal. Akkor osztán, kit Isten ne adjon, meglátná ő nagysága, ha az Homonnay mellett lévő egynéhány erdélyieknek nyughatatlanságok léssen-e erős vagy hatalmas császárunknak ennyi régi igaz hivei rabjai szava, kiből mi jöhetne ki, ítélje meg ő nagysága böles itéleti szerint, és viseljen gondot, s ne engedje előmenni Homonnait és Sorbánt dolgokban, mert az

mint előbb is megmondám, ha véghez viszik dolgokat, bátor ne legyen ő nagysága akaratjából, sőt ha lágyan ugyan ellenzené is, de bizony bizony ő nagyságára megyen az panasz érette.

Tholdalaghy saját keze írása Bethlen G. 1616-diki portai instrukciója után írva.

(*Erd. Muz. G. Kemény József, Erdély története eredeti levelekben. II. köt.*)

CXI.

Hatalmas császáruk lábainak számolyáig arczainkkal leborulván alázatos könyörgéssel kívánunk Istentől minden jókat hatalmasságodnak.

Hatalmas császáruk, semmit nem kételkedünk benne hogy mostani fejedelmünk Bethlen Gábornak hatalmasságod fényes portájához való igaz hűsége nyilván nem volna, és miis semmit egyebet hatalmasságodnak tökéletes hűségéről nem írhatunk, melyet mostan is közelebb Lippának körülötte levő hét más várakkal, és kastélyokkal együtt hatalmasságod kezéhez való assignálásával, hatalmasságod arról való császári parancsolatja szerint, nagy hűséggel megmutatott, noha sok ember kellett kézhez keríteni a megirt helyhez, mert az német igen megsegítette volt őket; Jenőt is hatalmas császárukknak assignálja, csak hogy most mindjárt nem lehet, mert annyi praesidium szorult belé, hogy erővel, három Erdély meg nem vehetné, hanem egy kevés idő kíváncsítatik reája, hogy a benne levőket egyszer is, másszor is a fejedelem kit adományával, kit ígérettel, kit egykép kit máskép kicsalogatván, és az várt magájévé tévén, ilyen formán azt is hatalmas császárukknak assignálhassa, és így ezen az uton az némettel való békesség is nem offendálozik, meg romlott szegény Erdély országa is messze kilátó hatalmas császáruk oltalmazó fényes kardja alatt minden ellenség ellen nagyobb csendességben maradhat. Azonban adónk állapítja is hatalmasságodnál nyilván vagyon, hatalmasságodnak ez az szegény örszága mind hatalmasságod alatt, mind hatalmasságod országlásától fogva rajta sok ízben megfordult idegen hadak miatt ma is minemű romlásokban, és puszt-

tulásokban álljon, és csak az elmúlt esztendőben az német miatt öt izben kellettén lovaink hátán táboroznunk, fogyatkozott állapotunkat csak az tudja noha mindazáltal azon hatalmas császáruk nagy Sz vel mi lévén a triumpháns felek, tölek nyert feles zászlókat jelül az fényes portára küldöttük ; nak is ellensége támadván azoknak is húszezer emberbéli segítséggel kellett succurrálnunk kiváltképen Lippának resignálásakor, hidje el hatalmas császáruk, hogy csak annak az egy munkának végéig tiz esztendő adójnál több költségünk ment el, most is hatalmasságod parancsolatjából holmi többel is kozákokra nagy haddal kellett fejedelmünknek menni, Erdélynek béhódoltatója a néhai szultán Szolimán idejében, ha az erdélyiek adózottak, nem hadakoztak, ha hadra mentek, adót nem adtak, egyszer mind a kettő szokásban nem volt, az keresztyénség közül több ilyen országa hatalmas császáruknek nem lévén, minden körülöttünk lakóknak szemek egyedül Erdélyre ásít, és néz. Könyörgünk azért alázatosan, az hatalmaságod ősországnak lakosi hatalmasságodnak, mind feljebb leirt romlásunkat szánjon meg, s mind említett sok szolgálatinkat tekintse kegyelmes szemmel, hat esztendei adónkat engedje el szegény romlott hazánk valami kis pihenést és épülést tudjuk jól, hogy mindaz hűséges szolgálattal, és mind az adóval hatalmasságodnak adósak vagyunk, s mindezeknek terhe alatt is csak egyedül hatalmasságod köntöséhez ragaszkodunk, és attól soha el sem szakadunk, Jenő dolgában is hatalmasságod kegyelmességéből egy kis várakozás, hatalmasságod császári parancsolatja szerint azt is assignáljuk, különb különbféle jó izeit császári kegyelmességének érzetesse meg hatalmasságod mivelünk is, melynek jó hire terjedhessen ki mindez széles világon, és mi is egész ország lakosi annális nagyobb buzgósággal mint eddig hatalmasságod boldog életéért imádhassuk Istent. Tyüpelei fia, és [Marko vajda hatalmasságodnak igaz szolgálja lévén, alázatos hűségnek megmutatására ennek előtte való időkben fejedelmünkkel egyező akaratból hatalmasságod fényes portájára küldött volt, mostani moldvai vajda dolga kétségben forogván, a meg nevezett Merko vajda

mellett promoteáltatása iránt, fejedelmünkkel együtt egész országot hatalmasságnak igen alázatosan instálunk, és mindezekre hatalmasságod császári kegyelmessége szerint való jó válaszát alázatosan várjuk. Anno Dni 1616.

Hatalmasságod alázatos szolgálói

Erdély országnak három nemzetből álló nagy rendei.

P. H. P. H. P. H.

(Gr. Kemény József másolatáról, melyet Benkő József példányról vett. App. Epist. Appendix III. k.)

CXII.

*Auno 1616. fővezér levele palatinus *) Forgács Sigmondhoz, hogy a békesség bontogatókat megzabolázza.*

Mű vezér Ahmat pasa, Isten kegyelmességéből az győzhetetlen hatalmas császárnak ez világon való birodalmának igazgatója és az fényes portán mostan főkajmekámja.

Tekintetes és nagyságos urbarátunk etc. Isten minden jókkal áldja meg nagyságotat szerencsésen.

Mivelhogy immár Istennek szent akaratjából hatalmas császáruk ti nagyságtok és királytok fejedelmek között a szent és kívánatos békeség végbe ment, és immár onnét az nagyságtok részéről való főkövetek is hatalmas császáruk birtokába beérkeztenek, a szent Istennek nagy hálaadással tartozunk mindnyájan érette. Adja Isten mind magunknak, mind szegény községnek lehessen megmaradására. De nagyságos ur barátom esék értésemre, hogy onnét a ti részetekről, a német király birodalmából, ugyan a nagyságod tisztii alatt való országból volnának oly nyughatatlan elméjű emberek, kik az magok saját indulatjokból, gonosz lelkiismeretektől viseltetvén, nem hogy a szép drága békéségnek örülnének, de sőt inkább zászlókat kirakatván, sóldot kiálltatván, az minden aranyból drágább békeség véghezvitelére

*) Csak kassai generalis volt még ekkor:

ben, békeséges megtartásában akadálykodnának, ugymint Homonnay György és Sorbán vajda, és hatalmas császár országára, Erdélyre, Havasalföldére, az hová semmi közök nincsen, haddal, fegyverrel, vérontással igyekeznének, és magok számára akarnák foglalni. Ki ha így vagyon, ítélni nagyságod jó ur barátom, ez arany békeség mi aránt lehessen állandó hatalmas császárunk és nagyságtok között: holott hatalmas császárunk Erdélyt, Havasalföldét, úgy mint saját ős jószágit, országit, mint akarmelyik országát szinte úgy akarja oltalmazni. Azért jóakaró ur barátom, holott abban az helyben nagyságod az fő gondviselő, értvén és hallván efféle maga gondolatlan embereknek veszedelmes szándékokat, igyekezeteket, intem azon nagyságodat, hogy ha immár az szent Isten akaratjából, az eszes embereknek sok munkájok után, az kívánatos békeségnek állapotja ennyiben vagyon, hogy az mindenképen véghez ment hatalmas győzhetetlen császárunk és közöttetek, nagyságod is minden úton azon legyen, hogy onnét az ti részeteokről ok ennek felbontására ne adassék, sőt ez megnevezett békeségbontó emberek úgy megtartóztassanak, és oly fenyték alatt legyenek, hogy valami módon az kicsiny szikrából nagy tűz ne támadjon. Gondolhatja nagyságod, egy bolond ember egy követ bé tud egy vízbe vetni, de sok eszes ember sem tudja kivenni azután. Mert bizonyosan elhigyje azt nagyságod jó úr barátom, hogy hatalmas győzhetetlen császárunk Erdélyt, Havasalföldét mindenek ellen meg akarja oltalmazni. Nagyságod jóakaró ur barátom eszes, okos, értelmes ember, tud erről gondolkodni, ilyen szentséges békeséges frigynek véghez vitele alatt ha szabad fegyverhez nyulni, avagy csak okot is adni az háborúságra, mind egyik félnek mind másiknak. Mi innét semmi okot nem adunk, csak hogy onnét is nagyságtok felől legyen minden jó akarat, csendesség. Sőt jó ur barátom, nagyságodtól erre választ is várok, mint ur barátomtól. Tartsa meg Isten jó egészségben nagyságodat. Költ Konstantinápolyban, die 6. Julii, 1616.

Régi másolata az erd. Muz. kézirtattárában. (Jos. Com. Kemény Codex Pacificationum Transs. ferientium Nr. 9. c.)

CXIII.

Mi Mehemet pasa, Isteu kegyelmességéből temesvári beglerbég az Dunán innen az hatalmas győzhetetlen császár végvárainak gondviselője és szomszéd országának vigyázója.
(Tugra helye.)

Továbbá jóakaró meghitt uram barátom im én az nagyságod Mihály deákkal küldötte jámbor szolgáját az erdélyi fejedelemnek ő nagyságának szóló levelemmel, felbocsátottam magam, mikoron Temesvárra érkeztenek volna itthon nem voltam, hanem oda alá voltam lövő szerszámokért Lippa várában és azokhoz való egyetmás eszközökért s gyalog vitézéért, abban költött valami keveset mulatniok, magam tegnap érkezvén haza. Ma Mihály deákat bizonyos meghitt emberemet az ő nagysága egyetmás vásárlásáért bocsátottam alá Landorfehérvárra. Onnét alól följövén, Mihály deákat itt nem késleltetöm, hanem mentől hamarébb fölbocsátom, vele együtt az magam sátor mestörömet kelleik fölbocsátanom, kegyelmedet kérem mint uramat barátomat, ezt az ő nagyságának szólló levelemet ne késleltesse ott, küldje kegyelmed ő nagyságának utána. Tartsa meg Isten kegyelmedet nagy jó egészségben mind az kegyelmed jóakaróival és szép szerelmes házanépével egyetemben. Datum ex Tömösvár die 19. Julii Anno 1616.

Idem qui supra

Amicus et benevolus.

(Az Erd. Muz. egylet birtokában levő példányról.)

CXIV.

Az erdélyi fejedelemnek azon levelére küldött császári válasz melyben az erdélyi zavargásokról tesz jelentest.

A világ fejedelmei és császárai számára ménédékhelyül szolgáló felséges portámra intézett leveledet követed meghozván, annak az ország dolgaira vonatkozó tartalmát csá-

szári elmém bölcsességével teljesen megértettem. Irod a többek közt- hogy a nyugtalan s lázongó természetű Homonnai és Sehát határaidon zavarokat idéztek elő, de bátor vitézeid és hadi néped ez átkozottakat emberül visszavervén váraikba kényszerítették visszavonulni. És hogy azután sem tagadhatván meg ezen alávalók a vértükké s természetükké vált féktelenkedést, feles számú latrot gyűjtöttek maguk körül; s midőn úgy látszott, hogy ezekkel véghelyeimet akarják megrohanni, birodalmam oltalmazása végett részemről is megtétettek a szükséges rendeletek s a megkívántató csapatok a szélek erősítésére elküldettek. — A mi már az ennek-előtte fényes portám és a német császár közt létrejött békekötést illeti, *) abban általánosan is, kivan emelve, de különösen a 12-ik pont kezdetén, hogy az én hatalmamban levő országok, várak, faluk és puszták bárminemű megtámadástól, rablástól s háborgatástól meg legyenek kímélve; mely szerződés pontjai ekkoráig mindkét részről őszintét s barátságosan tiszteletben is tartattak. Erdély ország az én hatalmam alatt álló országok közül való : annál fogva a német császár azt sem támadhatja meg. És valóban midőn mostanában fényes portámra küldött követeihez kérdés intéztetett a Homonnai és Sehát **) dolga felől és az erdélyi fejedelmek ügyében : azok válaszukban erősen állították, hogy az említett császár az egész dologról semmit sem tud, nem részes benne, sőt ha akarna sem lehetne. Egyébiránt a német császár és fényes portánk közt létrejött békeszerződés korántsem nyugszik oly biztos és szilárd alapon, hogy az időjárával gonosz kezek működése által felbontható ne lenne. Az mind a mellett, hogy te a rendelkezésed alatt álló sereggel, ágyúval, puskával a határra menj, az ellenségeskedés tüzét lángra lobbantsd és a békében élő országokat forrongásba hozd : egészen kívül esik a béke körén és határán. Különben ez idő szerint az lévén császári akaratom, hogy a fekete tenger mellékén lázongó átkozott kozákok Boszniától távol tartassanak : a boszniai kormányzót a jeles Szkender basát

*) 1615. jun. 10-én Bécsben.

**) Sorbán Radul? vagy Gombos.

— kinek isten hatalmát nevelje! — a fekete tengeren levő győzedelmes hajó hadam és azon a részen levő vitéz hadaim szerdárjává s szeraszkerévé tettem, a ki is uj év után fog rendeltetése ezen újabb helyére érkezni. Számodra már szintén elküldetett császári fényes parancsom az iránt, hogy 19,000-nyi lovas és gyalog puskás haddal készen légy s magad vagy hozzád hasonló vitézségű vezéred által a fen nevezettel minél előbb egyesülj. Azért eddig mutatott hűséged és ragaszkodásához képest — seregedből tizenötezer vitézt kiválasztván, a nevezett szerdárt tudósítsd; mikor a szükség és józan ész parancsolja indulj meg s a mint csak erőtől telik, rajta légy, hogy azon vidék ama rondaságban telhetetlen átkozottak rútságától megtisztuljon. Midőn ennek-előtte küldött császári levelemben az adó dolgáról és Jenő vára átadásáról szólottam, az őszinte felvilágosítások folytán egyszersmind engedelmességed bebizonyítását is figyelmedbe ajánlottam: ugyanazért reménylem, hogy abbeli szándékod és törekvésed megváltozván, magadat, császári birodalmamra és jó indulatomra méltóvá teszed s kegyelmességem bőséges jeleiben részesülhetsz. Ezen császári levelem vételével pedig a tőled kért sereget készen tartsd s mind ennek a nevezett helyre lett elindításának idejéről, mind pedig az adóról és a vár átadásáról minél előbb jelentést tégy.

Kelet 1616. július (V. ö. Hammer II 758.)

(Törökből Feridun lég gyűjteményéből.)

CXV.

Tekintetes és nagyságos vezér pasa nekem mindenben jóakaró uram Isten nagyságodnak ez földön egy napját sok ezerré és azokat is szerencsésekké tevén, minden jó igyekezetiben hatalmas győzhetetlen császárunk szolgálatjában bódog előmenetekkel látogassa és áldja meg.

Nem hogy nagyságodnak hatalmas győzhetetlen császárunknak fényes portáján ilyen méltóságos tisztebeli embe-rével, de közönséges minden rendek előtt nyilván való dolognak hisszük lenni miben forogjon magamnak és ennek

az ő hatalmassága országának állapota ő hatalmassága előtt. Ez elmúlt nyáron Istenünknek segítségével négy a vagy ötrendbeli nevezetes hasznos szolgálatokat véghez vivén az ő hatalmassága császári méltóságos tekintetiért és parancsolatjára. Ugymint hogy Lippa várát őt, vagy hat kastélyokkal, sok vitézink halálával vérek hullásával ellenségtől megvévén, ő hatalmasságának ajándékoztuk; kétszer annakutánna derekas ellenségink jöven az német császár birodalmából, azokkal megvittunk és Isten áldomásából mindenszer őket megvertük és megszégyenítettük. Negyedrenden az Lengyel Moldvát ő hatalmasságától elvévén, azoknak kiverésére országos hadainkkal reáindultunk, és noha magunk személye szerint az derék harcra nem érkeztünk, de előljáró segítségünk ott lévén, minden a ki szemével látta, megvallja, hogy Isten után annak az győzedelmnek nagy eszköze a mi hadunk volt, ezenkívül is az egész esztendőben mind országotól is lábunkat kengyelünkben ki nem vöttük. Mi az fényes portának természetit gyermekiségünktől fogván ismertük és tudjuk, ha ő hatalmasságának vezéri közül valamelyik ilyen nagy és hasznos dologban való szolgálatot kezdett volna mutatni, nem hogy méltó és igaz könyörgésében meg nem hallgattatott volna, de talán ő hatalmassága egy néhány országnak urává az olyan szolgát nem szánta volna rendelni. Mi az ő hatalmassága császári kezéből semmi adományát mostan nem kívántuk, csak két kicsin méltó és igaz dologról könyörgöttünk: egyiket kit annakelőtte még Lippának megadása véghez nem ment vala, sokszor az ő hatalmassága vezéri az ország adajának tíz, tizenkét esztendeig való megengedését ígérték, hogy annak az ő hatalmassága kegyelmességével láthatnók mind országotól bizonyos jelét: másikért minthogy ő hatalmassága is ide az német császár részire felette igen parancsolja az békeességnek megőrzését, hogy újabb háborúságra az országok között ok ne adattatnék, Jenő vára kérésének ő hatalmassága hadna békét. Mind eddig is az ő hatalmassága fényes portáján sem ennyi sok haszonnal mutatott hasznos szolgálatunkra, sem sok könyörgésünkre semmi kegyelmes válasz ő hatalmasságától hozzánk nem jöhetett,

nem tudjuk mire vélni; mennél hasznosabban és nagyobb igazsággal szolgálunk ő hatalmasságának, annál nagyobb idegenséget tapasztalunk magunkhoz. Mi reánk is az szomszéd keresztyén országokból valóban sok szemek néznek és vigyáznak, mit használtunk az fényes portához mutatott sok szolgálatunkkal, mennyi jót és kegyelmességet nézünk onnat érette, az ország népe is, kiket ennyi sok hadakozásokban való fáradságokban, költségekben csak az ő hatalmassága kegyelmességével biztattam, látván onnat ő hatalmasságától csak az nagy kemény választételeket, szóm immár előttök semmiben maradott : mostan azért előbbi kapikihajánkat akarván megváltoztatni az ő hatalmassága fényes portáján, és újabbat helyébe küldeni, még is aláza-tos könyörgő levelünkkel ő hatalmasságát megtaláltuk. Azonképen ő hatalmassága után fényes portáján lévő méltóságos tisztebeli tanácsos főurakat, azok közül kiváltképen egyiket nagyságodat nekünk jó akarónkat, nagy bizodalommal kérvén azon nagyságodat az egy mindenható Isten és a mi megmutatott hasznos szolgálatunkat tekintvén nagyságod, legyen azon, ne láttassunk ilyen igen kirekeszteni sok szolgálatunk után is ő hatalmasságának császári kegyelmességéből, hanem az mely két dologból eddig könyörgésünkkel ő hatalmdsságát fárasztottuk, mindenikről legyen kedves válaszunk : több Erdélyországát és ilyen csiragját mint én vagyok ő hatalmasságának senkit nem tudunk ide az keresztyén országokra : ha látható kegyelmességét tapasztalják hozzánk az körülünk való szomszéd országok, a mennyi kegyelmességét ő hatalmassága mi reánk terjeszti, száz annyi haszonnal fordulnak meg ő hatalmasságához. Én is pedig országgal együtt ennél is nagyobb szeretettel és buzgóságosb hűséggel sokszor annyi haszonnal igyekezem megszolgálni. Mindezekről és ezekhez hasonló több szükséges dolgokról szóval is izentem, mind az előtt ott ben lakott, s mind az mostani bement kapikihajanktól, nagyságodat szeretettel kérvén, igen bizonyosan mi nevünk kel mondott szavokat meghívén, csak az kedvünk szerint való válasz szerzésben munkálkodását megtapasztalhassuk, kétségnélkül nagyságod is a mi jóakarattal való szolgálá-

tunkban sem most sem ezután meg nem fogyatkozik. Éltesse Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum in arce nostra Fogaras die 5. Martii Anno Domini 1617.

Nagyságodnak mindenben igaz jóakarattal szolgál :

Bethlen Gábor.

Kivülről : Az hatalmas győzhetetlen császárnak kedves becsületes főgondviselőjének az tekintetes és nagyságos Razekadon Ogli vezér Mustafa pasának

nekem jóakaró uramnak.

Eredeti. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. III. köt.)*

Ugyanezen levél szóról szóra Bethlen Gábor saját kezű aláírásával egy más basához (most ezim nélkül). *U. o.*

Ugyanezen levél szóról szóra, ugyanazon kellettel Bethlen Gábor saját kezű aláírásával Dautt pasához ily czímmel :

Az hatalmas győzhetetlen császárnak kedves böcsületes fő gondviselőjének, az tekintetes és nagyságos Dautt vezér pasának

nekem jóakaró uramnak.

Eredeti : *U. o.*

Ugyanezen levél szóról szóra Bethlen Gábor sajátkezű aláírásával s ezen kelettel : Datum ex arce nostra Fogaras die 6. mensis Martii. Anno domini 1617. ily czímmel :

Az hatalmas győzhetetlen császárnak kedves böcsületes főgondviselőjének, az tekintetes és nagyságos vezér Ali pasának tengeren való hadainak főkapitányának

nekem jóakaró uramnak.

Eredeti : *U. o.*

CXVI.

Tekintetes és nagyságos vezér pasa,*) nekem mindenben jóakaró vitéz ur barátom, az ur Isten nagyságodnak egy napját ez földön sok ezerre tévén, hatalmas győzhetetlen császáruink szolgálatjában, szerencsés előmenetelekkel látogassa.

*) Három példányban így, 2 példányban pedig így van a megszólítás : *Nagyságos, nemsetes és vitézlő* nekünk mindenben jóakaró vitéz ur barátunk. A hatodik példányt 1627-re hibásan sorozta be *Gr. K. József*.

Mind az elmúlt nyári s mind pedig annakelőtte hatalmas győzhetetlen császárunk tekintetiért, sok hasznos szolgálunkat megmutatván ő hatalmasságához, sok vitézink halálokkal, vérek hullásával főképen Lippa várát öt vagy hat kastélyokkal kezünkhöz vévén ő hatalmasságának ajándékoztuk, kinek megadásáért csak hamarsággal egymás után az német császár részéről kész hadak ellenünk támadván, azok ellen is az ur Isten bennünket megsegélvén hatalmas győzhetetlen császárunk jó szerencséjére megvertük, elszélesztettük: Negyedszer azon derekas fáradt hadunkat megindítván a lengyelek ellen, az ő hatalmassága országának Moldvának visszavételéért magunk is személyünk szerint Moldva széliben beérkezvén, noha az szükségnek helyére nem juthattunk, mindazáltal bizonyos segítség adásunkkal, kit előljáróban bocsatottunk volt, lüségünket ő hatalmasságához megmutattuk. Ezek és hasonló szolgálatokhoz képest ő hatalmasságát egy néhány rendbéli alázatos könyörgésünkkel untattuk immár jó időtől fogván. Mostan is az ő hatalmassága fényes portáján lévő kapikihajánkat az régi mód és szokás szerint meg akarván változtatni, ez levelünk megadó meghitt vitézlő hívünket, Gáspár Jánost újlag beküldött kapikihajánkat bocsatottuk az fényes portára, ki által ő hatalmasságát alázatos könyörgésünkkel ismét megtalálhatjuk, sőt ő hatalmasságának ide ki vi, gyázó szemeinek, halló füleinek tudván lenni magunkat mind magunk dolgairól s mind pedig az ő hatalmassága országira nézendő igen nagy dolgokról az mit tudhattunk, érthettünk, szóval bőségesen izentünk azon Kapikihajánktól és ott ben lévő Kapikihajánktól is nagyságodnak. Nagyságot kérjük szeretettel, mint jóakaró vitéz úr barátunkat, nagyságod mindenekben szavoknak teljes hitelt adván, legyen azon, hogy ő hatalmassága és fővezérünk ő nagysága előtt, ő hatalmasságától kedves válaszunk lehessen, és az minémű nagy kegyelmességével Lippa megadása előtt mind ennyi szolgálatunk, és vitézink vérek hullása között egész országu az fényes portától és ő hatalmassága beglerbégitől biztattattunk, ne láttassunk abban megfogyatkozni. Kit mi is minden időbeli kedveskedő jó akaratunkból hálaadó

szolgálatunkkal nagyságodnak hálálhassuk meg. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig jóegészségben. Datum ex arce nostra Fogaras die 6. mensis Martii, Anno domini 1617.

Nagyságodnak mindenben jóakarattal szolgál
Bethlen Gábor m. p.

Czim nélkül, Bethlen Gábor saját kezű aláírásával 5 példányban.

Eredeti : *Erd. Muz.* (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. III. köt.*)

CXVII.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae Dominus et Siculorum comes etc.

Gencrose fidelis sincere nobis dilecte, Salutem et favorem nostrum. Bornemisza Lászlót bejárónkat olyan reménységgel bocsátván el, hogy együtt mehetne Konstantinápolyban kegyelmeddel, véletlenül Tergovistiáról vissza kelletvén térni, Markó vajda uramnak a minemű levelet irtunk volt, oda nem adta kegyelmedhez, hanem visszahozta, nem akarván pedig hogy ő kegyelmessége mi felőlünk idegenséget avagy feledékenységet concipiáljon, hogy kegyelmed által semmi levelünket nem venné, el nem mulathatók, hanem csak azért is postánkat befárasztottuk. Ő kegyelmességének szóló leveleinket megadván, promotiójában valamint mi tőlünk instruáltatott, igen igen szorgalmasan igyekezzék eljárni: Mert Mihnye Rádulynak elpártolása felől annakutána is naponként minden hírek hasonlóképen bizonyosodtanak, hogy minden kincsét gazdagságát immár Lengyelországra elköltöztette volna; És noha az fényes portát felőle való suspicionak eltávoztatásáért azzal biztatná, kész volna zálogban fiát feleségét is a portára beküldeni; mi úgy hisszük, míg azt nem praestálja hogy csak üdöt akar azzal vontatni, míg az keresztyén hadaknak indulatja hire nevedekten nevededik, melléje érkezvén, magát azokkal megerősitse és állapotjában bátorságos lehessen, minthogy immár bizonyos számú franczuzokat meg is fogadott feje oltalmára, azoknak pedig a Lengyelország felől való készületeknek hire kegyelmesség-

ged eltávoztasson. után is nem kisebbedett, hanem inkább naponként és óránként egynéhány felől bizonyosítottatott előttünk, kiről most is egyéb instructióit nem adhatunk kegyelmednek, valamelyet azelőtt adtunk, az fényes portához tartozó hűségünk szerint akartuk megjelenteni, csak az hírré adásban kegyelmedek arra igen vigyázzon, a mint instructiója is tartja, semmit írva efféle dolgokról be ne adjon, holott afféléből semmi titok nálók meg nem marad : sőt az tolmácsokat is ugyanott az vezér előtt megintesse és fenyttesse kegyelmedek, efféle dolgokra a több keresztyén országok oratori is igen vigyáznak, és ha valamelyik megtudhatná, nem kicsin búsulásunkra és gyalázatunkra eshetnék, ha minket a keresztyénség titkainak kijelöntőinek kezdenének vádólnia ; melyet felette igen hagyjuk, minden úton és módon kegyelmedek eltávoztasson.

Prágába bocsátott követink még oda fel vadnak, válaszvételek és visszajövételek felől bizonyos hírrrel nem értettünk, reménljük immár, nem sokára felölök bizonyos hírtünk érkezik, és magokat is utánna Isten áldásából minden jóval megvárjuk. Erdélyi István uramék is kegyelmed jelenlétekor expedíáltattak vala tőlünk Lander-Fejervárra ; a budai vezértől kedvesen excipiáltattak, tractálások és végezések annakutánna mi lehetett, leveleket azután nem vettük ; reménljük ő kegyelmedek is nem sokára hozzánk megérkeznek. — Havasalföldéből nekünk olyan hírt hozának, hogy az fő vezér Halil pasa immár a kazulra által indult volna és kegyelmed ott nem fogná érni : kajmekámnak helyette Gyür-czi Hadon Memhet pasát, mi régi jó akaró apánkat, hagyta és rendelte volna, ki ha úgy történt volna lenni, hogy kegyelmed a fővezért ott nem érné, mi tőlünk küldött ajándékokkal kegyelmed azt cselekedje, hogy négyét mi nevünkkel az kupáknak adja annak az herélt kajmekám Mehmet pasának : kettőt pedig az fő muftinak, ha pedig ott találta érni a fővezért, hiszszük instructiónkhoz tartotta magát, és tartsa is ahoz mindenkben. Míg pedig ez levelünk kegyelmed kezéhez érkezik, hiszszük hogy addig reá bízott követségének nagy részéről Dániel deákkal együtt minden jó választ vehet ; avagy a portának elméjét, akaratját és szándékát min-

denképpen megveheti, igyekezzék is azon, hogy mind mostan ide az keresztyén országokra való szándékokat, készületeket jól megérthesse, s mind az kazul ellen való expeditiónak micsodás léssen módja és formája; mert ide noha igen titkon de bizonyosan adják értéstünkre, hogy ez jövőndő nyáron meg akarnának békélleni teljességgel az kazulokkal hogy azután ide Európára fordithassák a keresztyénségre minden erejüket. Egyéb híreket, mind vizen és szárazon való készületeket mint expediáltassanak vagy micsoda szerencsét reménlhetnek kegyelmetek, szorgalmatosan tudósítson bennünket, és minthogy Dániel deák visszajövele terhestől egyetmásával késedelmes fogna lenni, az postánkat meg nem késlelvén, elől mindgyarást írásával bőségesen tudósítson bennünket minden állapotjok felől. Secus non facturi. Datum Albae Juliae die 2. mensis Aprilis Anno Domini 1617.

Gabriel Bethlen m. p.

Az kalikka sátorinak és az kivitt nyeregfának megszín bársonynyal való buritására s azt igen szépen szkořummal való megvarrására kegyelmed szegődjék meg, és adja értéstünkre, miért készítik el. (*Bethlen Gábor saját kézírása*).

Kivülről : Generoso Joanni Gáspár de Zeouerd, ad Excelsam Potentissimi atque invictissimi Turcarum Imperatoris Portam, pro continuo oratore, ablegato nostro etc. fideli sincere nobis dilecto.

Eredeti. *Erd. Muz.* (Gr. K. J. Ered. tört. ered. lev. III. köt.)

CXVIII.

Paria literarum invictissimi Imperatoris Turcarum.

Az Jézus hitén levő uraknak dicséretösse, és az lévő nemzetségnek választott fejedelme, minden érdeme, az vitézlő rendnek igazgató ékessége ki vagy Bethlen Gábor, minden jövőndő dolgaidd szerencséltesse, ez mi nagy, és méltóságos levelünk megadattatván, értéstökre így legyen. Mostanság az mi hatalmas uralkodó fényes széktünk idejéhez, és minden nemzeteknek folyamodó tronusához, és kéz tartó fényességéhez eleitől fogva mi hatalmassá-

guukhoz megmutatott hűségtöket, szövetségtöket, és engedel-
mességtöket megújítani meg nem szüntetőket, mely dolognak
megbizonyítására im most is választott böcsületes emberöte-
ket elbocsátottatok : Mivel hogy penig ennekelőtte az tü
birodalmatok alatt való hadakkal fölkelvén Moldva orszá-
gára, az mely latrok jöttek vala, azoknak kikergetésére
segítséggel lévén az mi hatalmas kívánságunk, és felöletek
való reménségtünk szerént hüven szolgáltatok volna, és az
adónak megküldése, és Jenő várának megadása hogy mos-
tanról elhalaszthatnák, az országtoknak több szükséges dol-
gaival együtt, valamelyeket irtatok, és följegyzettetek, azokat
transferáltatván, és informáltatván az mi fényes tronusunk
lábaihoz behozattuk, melyekből bölesen mindeneket megér-
tettünk, kiért az mi kegyes türajtatok kiterjedett.
Jelentöttétek az többi között elsőbben megadásakor
az magyarországi egynehány rendbeli latrok csavar-
gók az jenőiekkel egytívé gyülvén, meg ttenek volna,
és egymással öszevesküdtének, annak okáért mind
őket Jenő várából kiűresíteni háboruság, és sokféle veszed-
lem nélkül nem lehetne, de mivel hogy az megnevezett Jenő
várának mi hatalmasságunk számára való megadatása ki-
váltképen való kívánságunk legyen, abban az részben
parancsolatunkat meg nem szegvén, az dolog felől való sza-
vunkat kedvesen ha meghallgatjátok, és fogadjátok, Isten
kegyelmességéből, mind az azon felől, és mind egyéb álla-
patok felől való kívánságtok az mi kegyelmességünk bősé-
ges volta szerént jó módjával, és akaratok szerént véghez
megyen.

Holott ez dolognak erősségére az mi fényes portánk
kapukihai böcsületes Haszan bégtül küldöttük tinék-
tek az méltóságos levelünket. Kivántatik azért, hogy eleitől-
fogva mind az mely hűséget, engedelmességet, és áll-
hatatos szövetséget hatalmasságunkhoz megbizonyítottatok,
a szerint az egyuttal Jenő várának megadásával az mi ke-
gyes, és felséges kedvünket, és kívánságunkat megékesít-
setek, és annak eleget tegyetek, mely dolognak véghez vite-
lésben, és kegyes kívánságunknak, parancsolatunknak való
engedelmességtökben az leszen, hogy mind az adótoknak

megengedése, mind egyéb szükséges dolgaitok felől való kívánságatok mi hatalmasságunk előtt foganatos leszen, és az nagy Istentől engedtetett, és rendeltetett császári méltóságunkhoz való engedelmességtökért nemzetségtök között felelyebb, tekintetesb, és méltóságossá lesztök.

Azon ez mi hatalmasságunk levele az mely napon érkezvén meg adattatik, meglássátok Jenő várának megadásában mennyire való készületek, és alkalmatosságtok, s akaratok vagyon, és az környül való állapotok, főképen lengyelek, és német császár végházai felől a mennyiben mit érthettök, és végire mehettök, valóságosképen mi hatalmasságunk fényes portájára, és uralkodó felséges széktünk diványára egyátaljában megirjátok, és éstésünnké adjátok. Így legyen értéstökre levelünknek hitelt adjatok. Költ utolsó Rebbin Anno Muhametis Prophatac. 1026.

(1617. apr. 8 án kezdve.)

(Gróf Kemény József által a Kfvári könyvtárból M. S. aut. 2 Nr. 167. vett másolatról.)

CXIX.

Tekintetes és nagyságos vezér, Isten az nagyságod méltóságos tisztét ennél is nagyobbra vigye, minden dolgait hatalmas császárunk jó szerencséjével megáldja és napjait sokasítsa.

Az nagyságod méltóságos levelét énnekem hatalmas császárunk kapikijái Moldova határatól egy napi járó földön adák meg, a holott hadaimmal együtt menő utamban találak. Értem abból az nagyságod kívánságát, mely az : hogy az nagyságos Szkender pasa mellé segítségünk elbocsátását ne késlelnők, küldenők el. Hogy azért hosszú írással nagyságod füleit ne terheljem, akarom nagyságod értésére adnom kevés szóval : Ennekelőtte való napokban, mikoron Kara Mehemet csauz hatalmas császárunk parancsolatjával én hozám az segítség adás felől jött volna, mivel azon levélben más két rendbeli dolgot is ő hatalmassága nevével iratott volt fővezérünk ő nagysága, én az dolgokat értvén, azonnal

mindjárt az országnak minden rendek közül való főfő népeit, a mi régi szokásunk és törvényünk szerint behivatván, elejekbe adtam vala az ő hatalmassága parancsoló kívánságit, mivel fejedelem ebben az országban semmi törvénytelen és szokatlan dolgot nem cselekedhetik ország akarátja nélkül, mert az fejedelmet ebben az országban, mint egyéb kereszttyén országokban is, igen erős hittel megkötelezik az országnak régi törvényének, rendtartásoknak megőrzésekre. Az dolgot mikor az országnak értésére adtam, azontul felette igen felháborodék magába minden rend, nagy panaszkodásokkal előmbe jövé, jelenték azt, nem tudnák mire vélni és semmi jót reményleni magok megmaradása felől, mivel hatalmas császár kereszttyén nemzet ellen való segítségadásra és hadra való menésre kényszeríti őket, holott soha törvényünk nem volt, sőt egyik s legnagyobb szabadsága az országnak az boldog emlékeztű szultán Szulimán császártól (kinek lelket Isten nyugossa) ez adatott, hogy ez ország az ő szokott adóját esztendőnkint megadván, soha ne tartozzék hadakozni, mostan pedig abbeli szabadságunk ellen, hadra kényszerítik őket, melyet nem cselekedhetnek magok veszedelmével, mert most is Lippa megadásáért az egész világon való kereszttyénség átkoz bennünket, annyival inkább nagyobb veszedelembe jutnánk, ha az lengyelek ellen segítséget kezdenénk adni, mennyi sok veszekedésem volt akkor az országban levő minden rendekkel, én azt nagyságodnak meg nem győzném írni, nem is akarom azzal fárasztani nagyságodat, mert talán hitelt sem adna irásomnak, de tudja az nagyhatalmú Isten, hogy igazságot írok nagyságodnak. Látván azért én, hogy az ország nem akar semmiképen az ő szabadsága mellől elállani, tudván az mostani szükségét is, sokat gondolkodtam felőle, mint tölthetném az én kegyelmes urannak hatalmas császáromnak ebből is kedvét. És sok gondolatink után ezt találtuk vala fel országostul, hogy hatalmas császárukknak is parancsolatját betölthessük, az kereszttyén országokban is több ellenséget az ő hatalmassága szegény elpusztult országának ne szereznénk, ilyent végezünk, hogy bizonyos számú hadakat titkon készítsünk, és azokat olyan formán bocsássuk az pasa mellé, mintha Marko vajda maga számára fogadta volna

azokat a hadakat, és mintha csak ő mellé mennének. Így hatalmas császárunknak is hogy szolgálhatunk, az országot is ellenségnek reá jövésétől megoltalmazhatjuk, azt gondoljuk vala; mely dologra nézve a hadakat ez előtt hatvan hetven nappal készen tartottuk, a fényes portára még akkor fővezérünknek ő nagyságának megírtam vala, hogy az ország sok törekedésem után arra ment, hogy Marko vajda neve alatt négyezer embert jó hadakat készített, de Marko vajdát, hogy Szkender pasa mellé bocsássa és küldje ő nagysága, igen kívántatik, hiszem ha mostan vajdaságot neki hatalmas császárunk nem ad is, legyen az ő hatalmassága kegyelmes akarátja, de csak küldjék ki, hogy az hadak melessenek ő melléje, és az ő neve alatt szolgálhassanak hatalmas császárunknak; kettő pedig egyszersmind nem lehet, hogy hadat is adjon az szegény ország és adót is fizessen, mivel az hadfogadás sok kéncsel jár, kívánták és könyörgöttek én általam hatalmas császárunknak alázatosan, hogy az ország adójának egy néhány esztendeig való megengedése, a mint szóval ő nagyságától fővezérünktől meglött, arról küldjön athnamet, melylyel a közönséges rendekkel hitethessük el hatalmas császár jóakarátját, mert mi nem kételkedünk az nagyságatok szavában, ígérétében, de az közönséges néppel el nem tudjuk hitetni, mivel Lippa megadásáért mindent ígérnek vala a vezérek ő nagyságok, de mihelyt megvehetők és kézben adók, azután semmi ígéretekről meg nem emlékezének, sőt két három adót kéret vala vezér Ahmat pasa ő nagysága az országtól, melyért igen megbusult elmével volt azolta s vagyon most is az ország. Ezeket így a mint nagyságodnak írom fővezérünknek megírtam vala ez előtt hetven nappal, várván onnét választ, mihez kellessék magunkat tartani, de énnekem se levél se izenet által semmi választ nem adának ez napig, hanem im mostan értem az nagyságod leveléből hatalmas császárunk parancsolatját a segítség küldés felől, de a mint az ország arra ment, könyörgő kívánságokra most is semmi választételét nagyságodnak nem látom, mert sem Marko vajdát ki nem küldte nagyságatok, kinek neve alatt a hadak elbocsátása lehetne bátorságosban, sem az adónak megengedéséről bizonyos határtétel és arról levél nincsen.

És én csak veszekedem busulok igen, mert magam hatalmas császáruknak szívvel lélekkel igyekezném szolgálni, de én is csak egy ember lévén, magamtól keveset cselekedhetem, az ország pedig az ő szabadságát halálokkal is akarván oltalmazni, nem tudok mit köztök cselekedni, félek attól, hogy ha akaratjok ellen kényszeritem őket hadra menésre lengyelek és keresztyének ellen, nem hogy vinni akarnának törvények, szabadságok ellen, csak inkább azontúl ne támadjanak magamra is. Bizonyára felette igen kívántatott volna, hogy ilyen nagy dologban az vezérek ő nagyságok hatalmas császáruknak adták volna értésére, ennek az ő hatalmassága szegény elromlott országának régi szabadságát, és hogy mind ő hatalmasságának szolgálhassunk, szabadságunkban is megmaradhassunk, az több keresztyén országokat is ellenséggé ne csináljuk, a mi effelől való feltalált kicsiny módot engedték volna meg, Marko vajda küldetett volna Szkender pasa mellé, az dolgot elvégezvén, ismét helyére mehetett volna s mehetne; az adónak hat hét esztendeig való megengedéséről küldetett volna athname, mert igazságot irok nagyságodnak, csak ez mostani táborba szállásunkra is eddig az ország többet költött száz ezer tallérnál, Lippát kétszer megszállásunkban kétszáz ezer tallérnál többet költött. Elhagyom itt tavalyi esztendőben ugyan Moldovába való indulásunkban ötven napig való táborban létünkben mit költött az ország, és ha nagyságod bölcsen s kegyelmesen gondolkodik ez három rendbeli költésről az szegény országnak, Erdélynek tiz esztendeig való adója sem teszi azt, a mit költöttünk az ő hatalmasságának való szolgálatunkban, mivel Erdélynek esztendőnkint való adója tízezer arany. Mely sok költés és hadban való lakások miatt az szegény ország minémü pusztulásra és szegénységre jutott, azt én nagyságodnak nyelvvél sem tudnám se győzném előszámlálni. Mindazáltal noha ez ideig semmi válaszem a megirt dolgok, sem Marko sem az adó felől ő hatalmasságától nem jött, de látván a nagy szükségét, értvén az lengyel hadnak nagy készülettel való eljövését, Szkender pasának pedig igen kevés hadát, hogy hatalmas császáruknak hadain ennél is valami nagyobb véletlen szerencsétlenség ne történjék, a mik löttenek a gondviseletlenség

miatt, sok okoskodásimmal az ország hadait felvöttem, magam személyem szerént az ő hatalmassága szolgálatjára elindultam. Ez alatt, a mint nagyságodnak ez előtt is huszonhét nappal megírtam vala, a lengyel királyt is megintettem a kozákok latorsága s azoknak oltalmazások miatt, ő hatalmasságával régtől fogva való frigyet ne bontaná fel, mert azzal semmit nem használna, úgy értem, hogy az békességhez azoknak is kedvek legyen, és jó móddal készek minden jót végezni; az kozákok felől is a régi frigyet megerősíteni. Én is azért Isten velem levén az mai napon az moldovai határban beérkezém hadastól, és egy bizonyos helyben táborban szállván, Szkender pasával ő nagyságával egyetérték, akaratját főembereim által megértetvén, ha az békességet ő hatalmassága parancsolja a lengyelekkel végbevinntünk, abba is kész vagyok ő hatalmasságának igazsággal szolgálni; ha pedig a segítségadást parancsolja ő hatalmassága ujabban, abból is a feljül megírt módok szerint, ha Marko vajda kéri, és az adónak megengedéséről az országnak bizonyos athnameját mutathatjuk ő hatalmasságának, minden tehetségünkkel akarunk ő hatalmasságának szolgálni. És ezekről, a mint nagyságod is írja, hogy a mi bebocsátott szolgánk által mindenekről bizonyos választ küld, azt immár ezután minden nap várom az nagyságod válaszával. És ha abban a magunk szolgája által való válaszában valami fogyatkozás találtatott, vagy az Marko vajda elindításában és kiküldésében, vagy az adónak megengedéséről bizonyos athname küldésben, ha nagyságod ez mostani szolgálatunknak hatalmas császárunk javára hasznos kimenetelét akarja, mégis ugyan azonokról ezen levelemre éjjel nappal való sietséggel kedves választételét és kegyelmes gondviselését várom és kívánom. Éltesse Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum ex castris nostris ad possessionem Saarfalva positus, Die 28. Augusti Anno 1617.

Nagyságodnak etc.

Kivül : Az hatalmas győzhetetlen császár kedves becsületes hívének, a fényes portán tanácsos vezérének, az tekintetes és nagyságos kaimakám Mehemet pasának, nekem mindenben jó akaró becsületes uramnak.

Bethlen Gábor fejedelemtől.

(Tunyogi Cs. József gyűjt. vett másolatról az erd. muz. egyesület hírtokában.)

CXX.

Török császár levelének párja. Az Jézus hitin lévő Uraknak dicséretese, az Messiás vallásán lévő nemzetségek választottja, az keresztyénségnek egyik gondviselője, Erdélynek fejedelme, ki vagy Bethlen Gábor, kinek Isten minden dolgait szerencséltesse, ez mi hatalmasságunk levele megadattatván, értésedre így legyen; Hogy ennek előtte való napokon te néked küldöttük vala az mi hatalmas parancsolatunkat, hogy az előbbi erdélyi fejedelmek módja szerint az székely, szász és magyar erdélyi hadakkal az Oszi vize felől szerdárnak rendeltetett nagyságos Zkender pasához menvén, az mint legjobbnak és hasznosbbnak itélné lenni az szerint az mi hatalmasságunk szolgálatjában találtatnál; hogy pedig te mindeneknek előtte jó idein megindulván oda érkezel, azt reméljük vala, magad is leveledben jelentéd, hogy az mi hadainkkal szemben lévén megegyeztél volna; de mostan értjük, hogy még el nem érkeztél hadainkhoz; annakokaért felette intettetek, hogy azért ennekutánna nem mulatván, hanem két szállást egygyé tévén, hadaitokkal indulván, Zkender pasa mellé menjetek és megegyezvén az mint legjobb és hasznosbb az szerint szolgáljatak, arról való parancsolatunk emanáltatott; hadjuk azért és parancsoljuk, hogy az bősületes és nemzetes Ibraim csauztól küldött parancsolatunk szerint valahol találtál lenni az megnevezett székely, szász és magyar és több erdélyi hadaitokkal, két szállást egyé tévén mentest mennjete és az mi hadainkkal megegyeztetek, hogy az mi hatalmas szolgálatunkban jó módjával forgolódhassatok. Te nem vagy az előbbi fejedelmekhez hasonló, hanem vitézebb, a mi fényes portánkhoz hí és igaz jóakaró vagy. Mivel hogy az kozák latroknak megbüntetésére vagyon minden igyekezettünk, abbéli szolgálatodért sok kegyelmességünket várjad és vessed; annakokaért a mi hatalmas parancsolatunk szerint fogyatkozás nélkül igyekezzél szolgálni, ez mi parancsolatunk pedig, mely helyen és mikor adatott meg, és melletted mennyi számú hadak legyenek, és azokkal minthogy még, az több szükséges dolgaitokkal

együtt az mi fényes portánkra megírjad. Így értsed és tudjad az mi czimeres levelünknek bitelt adván. Költ Ramazán hónapnak tizedik napján, anno Mahumetis Propheta 1026 az fényes portán Konstantinápolyban.

Egykorú fordítás. (*Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. III. köt.*)

CXXI.

Gabriel Bethlen Dei gratia princeps Transilvaniae, par-tium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Generose fidelis nobis sincere dilecte, Salutem et favorem nostrum. Ennekelötte való leveleiben is, de főképen Bonyhai András által küldött irásában írta kegyelmed mi nekünk, és felettébb is biztatott bennünket, hogy Bornemisza László indulófélben lévén, minden országink javára nézendő kedves válaszokkal jöne, és az adónak egynéhány esztendeig való megengedéséről, és egyéb kívánt dolgokról is az ath-name levél szinte készülő félben volna, mi nem tudjuk mire vélni ekkéig Bornemisza László hozzánk nem érkezék; mi válaszzsal jöjön abban is kétségesek vagyunk, tartásunk attól igen nagy vagyon az mostani ő hatalmassága súlyos szolgálataival is jobbat nem fogunk nyerni, mint szinte az Lippa dolgával: Naszuf pasa idejétől fogva renddel mindenik fővezér Lippának megadásáért az országnak tíz esztendeig való adájának engedelmeivel biztattak: Annakfelette hatalmas császárukunk gazdag kegyelmességét is naponként szegény hazánkra kiterjedni biztattanak; és így ilyen hallhatatlan nagy szolgálatra mikor bennünket vinni akartanak, az ígéretet valóban igen felhúzták, kit jól tud Balassi Ferenc uram, hol ott akkor ott benn volt; De nem hogy abban valamit bétéltjesítettenek volna, és engedelmesek lötenek volna ilyen hallhatatlan szolgálatunkért, sőt inkább az ő hatalmassága szolgálatját végben vivén, az országnak három négy esztendei adáját, kivel nem tartoztunk volna is, kívánnák. Az jelen való esztendőben is egész tavasztól fogva a fényes portáról mely kemény parancsolatok jöttek mi reánk, és mi-nemű ígéretekkel biztattanak bennünket, kegyelmednél nyil-

ván vagyon. Noha magunk személyünkben országunkból való kijövetelünket nem parancsolták, de kegyelmed azt minektünk valóban persuadeálta, hogy az ő hatalmassága szolgálatjától magunk személyét is meg ne vonnók, hogy így annyiszor való ígéretekét inkább beteljesitenék. Mi azért a kegyelmed biztatásához képest, hogy a vezérek ígérétenek elmulatására, halasztására tőlünk inkább valami ok ne adathatnék, csak az ur Isten tudná megmondani, mely nagy sok munkával, veszekedéssel, fáradsággal ilyen szörnyű porban, hőségben, országunkbeli hiveinknek tőlünk való idegenkedésekkel, és külső keresztyén országokbeliektől reánk vont nagy gyalázatunkkal, hazánknak szabadsága és régi szokása ellen, az ő hatalmassága szolgálatjára országuink határából szinte harmad országig magunk személyében kijöttünk az Neszter vize mellé, az hol Szkender pasát mintegy négy ezer törökkel és a két oláh vajdával és mintegy nyolcz a vagy kilenez száz tatárral találván, magunk hadaival tudván az lengyelnek derekasabb erejét, az ő hatalmassága Szkender pasával ide bocsátott erejével, Sulkoczki hatmannál fenlenni, hogy az ő hatalmassága hadain valami szerencsétlenség ne történnék, a lengyelek eleiben szállván, tőlük a Nezteren való révet, kinél itt közel több járó rév hely nem is volt, meg vöttük, és így sok izengetésünk, követség jártatásunk által, mind Szkender pasánál s mind pedig Sulkoczki hatmannál, nyolcz egész napok alatt Szkender pasa mellett lévén, anynyira törekedtünk, fáradoztunk, az békességet Isten akaratjából végben vittük. Mert akár ki mit irjon és mit mondjon, az igazság ez: külömben is ninesen az lengyel had hogy offensivum bellum volt, annak két jele vagyon, egyik az hogy lengyel király ő felsége az ifu László herczeget, a maga fiát, sok jó látott, halott vitéz urakkal, fejedelmekkel, hercezekkel igen nagy készülettel táborban szállította volt; másik az, hogy a kozákokat is az ő hatalmassága országira mindon kártételére reá szabadította, kinek láttatja is volt, holott az ő hatalmasága hadait egynéhány helyen mind vizen szárazon fel is verték, az pedig nem csak magától az lengyel királytól következett volna, hanem az egész keresztyén országbeli fejedelmek értelméből, és csak elkezdhatték volna, naponként az keresz-

tyén országokból is az ő hada nevekeden nevekedetett volna, el anynyira, hogy mostan az ő hatalmassága derék ereje a tengeren túl lévén. csak ez esztendőben is Konstantinápolyban és a tengeren innen lévő birodalmin ő hatalmasságának mi történhetett volna, csak az Isten tudhatja. Mi nekünk ezek így tudásunkra lévén, még az tavasznak elején két száz mélyföldre szintén Varsovára lengyel királyhoz ő felségéhez követünket bocsátottuk, ő felségét minden okoskodásunkkal ő hatalmasságával való szent békességre tanácsoltuk, eleiben adván, hogy ha ő hatalmassága ellen derekas hadait fogja ő felsége bocsátani is, kinek az ő hatalmassága hadai nem árthatnának, mindazáltal tengeren innen levő hadai ő hatalmasságának a tatár hadakkal, és Havasalföldében, Moldvában levő könnyű hadaival egyben gyűlván, az nehéz lengyel hadak mellet az ország derekára beűtne, mind elrabolhatják és pusztíthatják az ő felsége országát, kik a nehéz hadak ellen ütetlen megtérvén, az ő felsége országának felette nagy kárára és romlására következhetik triumphálások. Másfelől Sulkoczki hatmanhoz is idején korán követeinket bocsátottunk volt, és a mi böcsületes hivatunkat cancellariusunkat Péchi Simon uramat az nagszombati tractatusra harmad felől fel küldvén, sok ratiókkal kellett császár ő felsége commissariusit arra vinni, hogy ő felségeket római császárt és a lengyel királyt megintsék az ő hatalmasságával való békességnek megőrzésére, kinek anynyi tekinteti volt, hogy az király fiát jó idején az hadnak nagy részével visszahívták, Sulkoczki hatmant pedig oly módjával hagyták a Neszter vize mellett, hogy az ő hatalmassága ide bocsátott hadainak minden órában árhattanak volna, hogy ha magunkat nem interponáltuk volna közikbe. Az ilyen és ehez hasonló sok szolgálatunkhoz képest, melyet kegyelmed az ő hatalmassága levelének párjából megérthet, egy keresztyén oratornak is soha nagyobb útja, szabadosb nyelve, szája az szólásra nem lehetett, és nem is lehet, mint kegyelmednek; azért most vagyon ideje, az szót kegyelmed ne kimélje, és semmi úton ennyi ígérek mellől elállani az vezéreket ne engedje. Ha Bornemisza László eljött, kegyelmed tudja mi válaszzal jött, és mi vagyon az athna-

meban irva, mi is megolvastatjuk, és ha mibe kell reformáltatni, postán kegyelmednek beküldjük : de ha még az athnamé levél nem kész, igen jól meglássa, országunk szabadsága ellen valami czikkelyt, punctot bele ne irjanak, hanem az adónak egy néhány esztendeig való megengedéséről és Jenő várának örök feledékenységről, vagy az mi móddal és meddig lehet üdö határozás nélkül vegyen kegyelmed athnamét; ha örökösen nem lehet, akár csak mi időnkben ne kívánják Jenő várát. Az mi az igaz hűségünket nézi, ámbátor bele írják, de azt expresse bele ne hagyja ini, ha ő hatalmasságának valami keresztyén ország vagy fejedelem ellen igye lenni, és az ország és fejedelem bennünket országunkat nem háborgatná, az ilyen keresztyén országra, fejedelemre fegyverrel támadni szabadságunk ellen ő hatalmassága ne erőltessen, mert ne talám ő hatalmassága az adót olyan okkal akarná megengedni, hogy hadakozzunk parancsolatjára akármikor keresztyének ellen : de inkább készek vagyunk szabadságunk mellett meghalni, hogy sem mint az iszpáják és a két oláh ország, olyan kényszerítés alatt kellene ő hatalmassága hűsége mellett keresztyénekre hadakoznunk. Ha pedig ilyen formán az athnamét ki nem adják, külföldben nekünk sokkal ártalmasb, hogy sem hasznosb volna, és az ország soha azt régi szabadsága ellen fel nem veszi kegyelmed ezt igen nyilván és bátorságosan megmondja s megmagyarázza a vezéreknek : hanem az adónak engedelve Lippáért és mostan mutatott szolgáltatunkért legyen, ha leszen, nem azért hogy ezután is hadakozni tartozzunk. Mivel fő komornyikunk bejárónkat kelletek ez könyörgésünkkel bebocsátanunk, kegyelmed mindezekben vele egyet értvén eleibe adott módok szerint törekedjék dolgainkban, és hogy a legatio solennisb legyen, kegyelmed abban fáradjon minden úton, ő hatalmasságával is levelünk mellett lehessen szemben. Az közönséges dolgokra mentől jobb gondot viselvén, a mi az Markó vajda állapotját illeti, arról már ő magának is irtunk, ekkédig csak az sok biztatás és reménség táplálással tartottanak bennünket. De ha dolgát elő akarja venni, ahhoz két kiváltképen való mód kívántatik : Első, hogy magának igen nagy hitelt sze-

rezzen az fényes portán és noha ahoz kétség nem lehetne, holott hűsége félől mi is kezesek lőttünk fejünkig Szkender pasa előtt, de ő nagysága azt javalja, hogy egy nagyértékű, sok kincsű, nagy nemzetű görög leányát ott benn vegye el; másik az pénz dolga, ki nélkül az vajdaság semmi úton nem lehet, ha az görög leányt elveszi, és annak atyjafiai kincsét is kivel az vajdaságot végben kell vinni, erogálnak, és ugyan azok egyszersmind hitelt is szereznek, addig az ő pénzeket ki is nem fogják erogálni, de elsőbben a végét igen jól meg kell kötni és teljességesen az vajdaságról való zászlót és levelet az császár házából kivegyék, annakutána legyen a leánynyal való megesztvése. Mivel mostan özvegy ember, annak könnyű módját találhatja. Mi pedig ugyan azt javallanók és akarnók is, hogy az vajdaságnak confirmatiójára Szkender pasát behivatnák, ő mindenkben igen jó módokat mutatna a Markó vajda dolgaiban, most pedig nem az moldvaira, ha nem az havasalföldi vajdaságra mütogat. Bene valeat nec secus faciat. Datum ex castris nostris ad fluvium Nester positus die 25 mensis Septembris Anno 1617.

P. S. Ha sok árkus papirosat íránk be, is a minden dolognak summája ez, hogy soha magyar az ozmán császároknak ilyen igazsággal nem szolgált és soha ilyen nagy dolgokat meg nem próbált mint én, a ki sem ez világon való keresztyén fejedelmek fenyegetésével sem hazám kárával. rettenetes költségével nem gondolván, ily messze földre jöttem, 13 ezerezer magammal, három hónaptól fogva lovam hátán sátor alatt szolgáltam, és ily nagy dolgot kívánságunk szerint császár hasznára vittünk véghez, mely dolgot soha más én kívülem így véghez nem vitt volna, ha én ide be nem fáradtam volna, mely dolognak igaz voltára az Sulkoczki levelei elég bizonyosság, kiknek párjait kezébe küldtem. Nekem császár nem parancsolta ide bejövésemet, magad tudod, hanem az kegyelmed sok kérésére persvadeálásira jöttem, fáradtam, két kiváltképen való nagy dolognak reménsége viselvén, első, országunknak hogy könnyebséget nyerhetünk, sok tereh viselési közül adajának is egynéhány esztendeig való megengedésével. Másik, hogy talán Markó uramnak immár sok ígéreteket, ha mi bejövünk, talám praestálják, a

mint magatok mind velle össze arról nagy reménséget, sőt ezen igékkel való biztatást irt vala kegyelmed, hogy valamely nap én Moldovában jövök, Markó vajda is az nap leszen vajda. Azért én mindeneket megeselekedtem, de egyiknek sem látom semmi hasznát eddigelé. Bornemisza hova lőtt, én nem tudom, semmit felőle nem hallok, micsoda válaszszaal jött, nem értem, és Rédei Pált is hasznos szolgálatomnak megjelentésére csak bolondul kellett expediálnom, nem értvén sem tudván az ott benn való állapotot; kétség nélkül elhittem, hogy ha addig, míg az szolgálatra nagy szükségek lőn, semmi bizonyos választ nem vehettetek, immár mostan annál inkább nem leszen; de bizony én is alább hagyok az dologban. Nem száz ezer tallért, hanem száz ezer aranyat is költöttünk mostan mi 3 hónaptól fogva, de mennyi emberünk holt meg az pusztaságon, mennyit vágtak az oláhok le, mennyi lovunk barmunk veszett el, az Isten tudná azt csak elő számlálni, nem ember. Azért mind értékét számláld elő az vezérnek, és értesd meg valóban vele, legyen tekinteti ilyen érdemes szolgálatinknak és jutalma, mert ha az természet szerint való török sem szolgál ő hatalmasságának ajándékon, hanem ki jószágért, ki földért, illendőbb hát, hogy mi is jutalmát vegyük ennyi hasznos fáradságos szolgálatunknak, mert ajándékon nem tartozunk szolgálni, valóban érette légy uram, és adónknak hat hét esztendeig való megengedéséről, Jenőnek mi kezünkben való meghagyásáról végy levelet; légyen ennyi jutalma szolgálatunknak, mert hét adónál többet költöttünk el, és nem ajándékon kívánjuk adónk megengedését. Jenőt pedig én soha meg nem adhatom, ha nem tudom mint igyekezném is rajta. Markó uram dolgát most fussátok valóban, kérné csak Havasalfölde, mivel Moldovát másnak hallok ígérték. Szkender pasa Szent András napjára bemegyén, azt mondja, valóban ígéré magát, mert igen sokat instáltam és panaszkodtam vele, immár most válik meg igaz mondása, ígérétenek beteljesítése. Rédei Pált császárral szembe juttasd, és valóban állasd a dolgot, mert nem keveset szolgáltunk. Egy rossz lovat öltözetivel, kardot, kaftánokat az régi szokás szerint ilyen dologért becületnek okaért megérdemlenék én, mert ez előtt való fejedelmek ide-

jekben csak akár mi kicsin dologért is szebbnél szebb ajándékokkal látogatták őket; én is nem az haszonért, hanem az külső országokban való becsületemért kívánnám, mert nekem mind lovam kardom, köntösöm elég vagyon. és ha küldenének is, az ajándék hozónak annál tudom többet kellene adnom.

Kegyelmednek száz (tallér)t küldtem. Ha mikor főkövetet fogok beküldeni jövőendő esztendőben, az kegyelmed változtatására is gondom leszen, most én főkövetet nem küldök, mert valóban megüresedének a ládák ide járásomban, az Isten elveszesse ezt az országot, soha lábbal se fordítson ide, négy ezer embernek fizettem ide óról óra. *A Post Scriptum Bethlen G. saját keze írása).*

Gabriel Bethlen m. p.

Kivülről: Generoso Joanni Gaspar de Zeouerd, in excelsa potentissimi Imperatoris Turcarum Porta continuo Oratori nostro etc. Fideli nobis sincere dilecto.

(*Erd. Muz. Egylet Gr. Kemény J. Erd. tört. ered. lev. III. köt.*)

CXXII.

Hatalmas győzhetetlen császár, nekem mindenben kegyelmes uram, Istentől hatatmasságodnak egészséges bódog hosszú életet, ellenségin jó szerencsés győzedelmet, fényes birodalmának terjedését, és ez széles világon tündöklő hatalmas hírének, nevének naponkint öregbülését kívánom.

Hatatmasságodhoz kegyelmes urunk császáruink minden időbeli hálaadó hívséges szolgálatomat akarván megmutatni, ez esztendőben is ide Európában az tengeren innen való birodalmainak és országainak békességes megmaradásira, a mi nemű hasznos szolgálatok előmbe adattanak, megintettétvén azokról hatatmasságod fényes portájáról is, magam is minden áliapatokuak alkalmatosságit látván, értvén és eszembe vévén, noha Erdély országának, sem abban levő fejedelmeknek, törvények, szokások ilyen súlyos szolgálatokra nem lőtt volna, mindazon által az mindenható Istennek szent áldásából hatatmasságod jó szerencséjére, és birodalminak békességes megmaradásira minemű hasznos szol-

gálatomat mutathattam, rövid írásommal, alázatos levelemmel akartam kevés szóval az dolognak igazsága szerint értésére adnom. Az elmúlt tavasszal mely bizonyos nagy készülete volt az lengyel nemzetségnek mind maga országa ótalmára, s mind némely helyeken hatalmasságod birodalminak is kártételére, egyik jele az volt, hogy az lengyel király ő maga fiát László herceget valóban derekas hadakkal ide Moldva hatalmasságod országa széliben szállította volt; annak felette az Ozy vizen is az kozákságot napról napra többítve, biztatván mindenféle kártételre az hatalmasságod országira reá küldötte, szabadította, melyeknek ez mostani frigy után lehet megtartóztatások: Ezeket a dolgokat én idején korán eszembe vévén és a hatalmasságod derekas hadait, erejét mostan Kasul pasára bocsáttatni, tudván, még az tavasz elein ő magához az lengyel királyhoz szintén Varsovára kétszáz mélyföldnél többre főkövetemet fárasztottam, annakutána Sulkoczki hatmannhoz is más rendbélit. Harmad felé az mely főkövetem német császár birodalmába tanácsom és cancellariusom bocsáttatott volt, tanuságot adván arról neki, az német császár tanácsi által is megintettettük az lengyel királyt és lengyel nemzetséget, hogy hatalmasságoddal az békességet ha felbontják, több országoknak abból háborúságok következik. Ez én fáradtságomnak és törekedésemnek ilyen nyilván való foganatja és haszna lött, hogy a király fia jó idején innen Moldva széliből az hadakkal vissza ment, magokat az békességhez jelentették alkalmaztatni. De még is Sulkoczki hattmant nagy urakkal és oly készülettel hatta itt az szélföldön, és azonkívül nem meszsze hozzája két három táborban is nagy hadakat hagyván, annak felette az kozákságot is táborban szállítván, hogy ha az alkalmatosság mutatja, Szkender pasával valamenynyi hadak lesznek azoknak ártihassanak, és akárki mint írja, mondja, az igazság így vagyon: Az lengyel készülete erősebb nagyobb is volt mostan előjött hatalmasságod hadainál. Én ezeket így látván, mely kevés erővel nagyobb hadak ellen Szkender pasának igen elő keliett sietni, féltvén hogy hatalmasságod hadain, országin valami véletlen nagy kár, szerencsétlenség ne essék, noha ilyen törvénye Erdély országának nem volt, s nincsen is, ma-

gam személye szerint igen szép hadakkal, öt ezer gyaloggal és hét ezer lovassal éjjeli nappali sietséggel érkezvén, oly állapattal találtam mind az két fennálló hadakat, hogy egy mástól nem tovább, hanem csak egy mélyföldön lévén, és csak az egy Neszter folyó vize lévén közöttök, sokkal nagyobb erővel lévén a lengyel a hatalmasságod hadainál, és mind több segítségre rendeltetett lengyel, német hadak az kozákokkal együtt csak közel földön hátok megett lévén, minden órában nyilván való veszedelem eshetett volna az hatalmasságod hadain. De én mentől nagyobb sietséggel lehetett, hozzájuk érkezvén, mingyárást két fenn álló hadak kö ziben az lengyelek táborá felől szállottam, kik valameddig az mi közelgetésünket nem hihették, addig főkövetet is nem küldöttek Szkender pasához : holott mindgyárást, mint annak- előtte, követim szép leveleim által hatalmasságoddal való szent békességre intvén őket, Isten akaratjából hatalmassá- god jó szerencsájével, Szkender pasával ő nagyságával nagy szeretettel, jó egyességgel minden hasznos dolgakat meglát- tunk, elvégeztünk, melyeket hatalmasságod az mostani szer- zett szent békességnék módjából kegyelmesen meg is érthet. És így most is hatalmasságod kedvét igaz hasznos szolgál- tunkkal az országgal egyetemben betöltöttük. Immár azért mostan minden sok jó ajánlások, biztatások, ígéretek, me- lyekkel eddig az fényes portától mind fővezérünk ő nagysága s mind több hatalmasságod tanácsos vezéri, beglerbeki által valaminemű jó háládatossággal kegyelmességgel biztattat- tunk, azok mind fennállanak, melyekkel én is eddig mind az országot abban való főurakat, nemeseket, kapitányokat és vitézlő rendeket nagy reménységgel, sok bizonyos ígéretek- kel biztattam : most és ennekutána is hatalmasságodtól, mind azokat nagy alázatossággal, engedelmességgel az egy igazság szerint és azoknál sokkal nagyobbakat is minden igazságos dolgokban az hatalmasságod gazdag császári ke- gyelméből elvárjuk ; remínljük hogy az hatalmasságod ke- gyelmességében semmi időben meg nem fogyatkozunk. Tartsa meg az ur Isten hatalmasságodat fényes birodalmá- ban sokáig jó egységben. Datum ex castris nostris ad fluvium Nester positis, die 25 mensis Septembris, anno Domini 1617.

Hatalmasságodnak mindenben igaz alázatos hiva :

Az hatalmas győzhetetlen császárnak Istennek kegyelméből, minden urak, fejedelmek, királyok és császárok ez földön lévő hatalmasságok felett való hatalmasságnak ; első Zultán Akmetnek, én nékem mindenben igen kegyelmes uramnak, császáromnak.

Kivülről : Győzhetetlen császár ő hatalmassága levelének párja.

Gáspár Jánosnak adassék.

Egykorú más. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. III. köt.)*

CXXIII.

Nos Radulics Mihniae Dei gratia Moldaviae, Valachiae, Transalpinaequae princeps ac eorundem legitimus perpetuusque Haeres etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis et singulis cuiusquunque status, ordinis, conditionis, honoris, dignitatis et praeeminentiae ac praefecturae fungentibus etc. Mely kedves és becsületes legyen Istennek előtte ez világi embereknek is penig mily nagy hasznára legyen az egymás közt való egyesség és az atyafiúi szeretet mindeneknél nyilván lehet, melyet miis minden határos szomszédinkkal de kiváltképen jóakaróinkkal teljes tehetőségünk szerint az közönséges jóért igyekeznénk (ha lehetne) követni. Mivel penig hogy az mi becsületes jóakaró szomszéd urunkkal és kedves atyánkfiával az tekintetes és nagyságos Bethlen Gáborral Erdélyországának fejedelmével Magyarország részeinek urával és székelyek kapitányával Istennek akaratjából és hatalmas császárunk parancsolatjából itt Moldvai országunkban Szorokánál szemben löttünk és egymás akaratjából a szent békességről, igaz jó szomszédságról és örökös atyafiuságról keresztyéni mód és szokás szerint írás és hit alatt egymástól confoederatiót kívántunk, az mint ő nagysága tőlünk, úgy mi is ő nagyságától.

Először azért mi fogadjuk ezt ő nagyságának ilyen hitel, hogy az atya fiu és szentlélek szentháromság egy bizony Isten engemet úgy segéljen, hogy mind fejedelemségünkben,

s mind pengig fejedelemségünktől privatus levén, jóban, és mind gonoszban (ő nagyságához mint kedves atyánkfához igaz és hiv lévén) vele tartunk barátjának barátja, ellenségeinek pengig ellensége leszünk.

Másodszor : ő nagyságának pengig ügyét látván vagy hallván (kitől Isten oltalmazza ő nagyságát) mind költségünkkel, hadainkkal és minden mi tehetségünkkel mellette leszünk ő nagyságának, de, így, hogy ő nagysága is az mint nekünk hitivel fogadta, minden ügyünkben ezen felről meg irt mód szerint velünk tartson, és segítsen.

Mely dologról bizonyságul adtuk ez mi hitlevelünket ő nagyságának, magunk keze irásával és tulajdon pecsétünkkel megerősítvén.

Datum ex castris nostris ad campum Szorocensis positus die vigesima sexta Mensis Septembris.

Anno Domini Millesimo sexcengintesimo decimo et septimo.

(Eredetiről az egyetemi könyvtár birtokában. *Analecta Transsylvanica.*)

CXXIV.

Hatalmas győzhetetlen császár nekem kegyelmes uram. Isten stb.

Csak hamar egymásután két heteknek forgása alatt hatalmasságodnak két rendbeli méltóságos parancsolatit nagy alázatosan és becsülettel vettem. Az első hatalmasságodnak fényes portáján való meghitt szolgálja Ibrahim csauz által, kiben az kozákok veszekedése miatt Lengyelországgal támadott hadakozását az becsületes vezér Szkender pasa szerdarával egyenlő értelemről hogy jó békességre hoznók, parancsolta, olykor vettem Fejérvárat, székes helyemben, mikor onnat országos hadaimmal minden dolgoknak hatalmasságod jó szerencsájére boldogul véghezvitele után, Istennek nagy hála legyen, meg is jöttem volt. Másikat ugyan azon fényes portáján levő más becsületes és hiteles szolgálja Haidar esauz által császári kegyelmességének jelétül nekem küldött kaftányával együtt vettem és minthogy ennek az len-

lengyelországi és kozákok háboruságának lecsendesítésére való szolgálatot eleitől fogva sem az hatalmasságod méltóságos levelében, sem tanácsos vezéri által való irásokban nem magam személyemben, hanem más hadviselő vitéz szolgálom által parancsolta véghez vinni, hogy én hatalmasságodnak nagyobb hűséggel kedveskedő szolgálatomat megmutathassam, országos hadaimnak jobb részével személyem szerint az szükséges derék szolgálaton és Sulkoczki hatmannal való békességszerzésben az Neszter parton jelen voltam, mely békéltetésnek elejét, derekát tartozó hűségem szerint mint hatalmasságodnak az előtt is megírtam, nem a Neszter parton az hadak fenlétekor sátor alatt, hanem Varsován az felséges lengyel király lakó helyében, főkövetem által jó módok alatt tractáltam és ő felsége is titkos főkövetét hozzám bocsátván, az megindult nagy hadakat, szerelmes fiával egyetemben úgy térítette vissza hatalmasságod országai széliről és nem egy palánk falunak tíz husz karóinak elégetése ijesztette azokat vissza. Az békesség szerzésben is Sulkoczkival a Neszter parton ha éjjeli nappali szorgalmatossággal igazán és nagy haszonnal nem szolgáltam, Istennek lelkek vagyon, rondják meg valamennyi beglerbégi, szandesáki, spáhijai és tatár merzái ott voltak hatalmasságodnak. Mely igaz és hasznos szolgálatunkért országostul hatalmaságodnak igen nagy kegyelmességét várván naponkint, soha mi dologra vélni nem tudjuk, és nem tagadhatjuk valóban szomorú és keseredett szívvel értjük, hogy hatalmasságod méltóságos fényes portáján való tanácsos vezére, mostan kajmakám Mehemet pasa azt írta levelében, hogy csak egy kaftánt is ez szolgálatért nem érdemlettünk volna, és hogy abban a szolgálatban jelen sem találtattunk volna lenni, ha mi ott jelen nem voltunk, tehát nem tudjuk kiket szállítottak volt az lengyel hadak felől az Neszter partra hatalmasságod hadainak eleibe, vagy kik miatt adatnak ilyen szók, irások hogy soha az mi igazságunk, hasznos igaz szolgálatunk hatalmaságodnak igaz ítéletű színe szeme eleibe nem férkezhetnek. Ezt is mindazonáltal több sok megmutatott hasznos szolgálatunk után, csak az mindenható Istenre támasztjuk, és az miképen császári méltóságos, kegyelmes köntöséhez

igazán ragaszkodtunk, hozzánk éz ez országhoz megmutatandó nagy kegyelmességéhez mindenkor igen bizván, kezünkben azt ki sem bocsátjuk. Éltesse Isten hatalmasságodat fényes birodalmában nagy jó szerenyesen sokáig. Datum in civitate nostra Kolozsvár, die 18 novemb. Anno Domini 1617.

Hatalmasságodnak mindenben igaz alázatos hű szolgálója.

Kivül. Az hatalmas császárnak irt levél páriája. Urunk ő felsége irta 18. nov. 1617.

(*Tanyogi Gs. József gyűjteményéből vett másolat az erd. muz. egyet birtokában.*)

CXXV.

Gabriel Bethlen Dei gratia Princeps Transylvaniae, Partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Generose domine fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et favorem nostrum. Hajdár csauzt immár a melly órában expediáltuk vala, azon órában érkezék az kegyelmed levele, kiben mit irjon az oda be való állapotok felől, megértettük. Mi nem tudjuk elménkben feltalálni, sőt álmélkodva csudálkozunk rajta, mi lehessen annak oka, honnat vötte eredetit, kitől és mely felől informáltatik és idegenítettik a fényes porta, főképpen a mostani kajmekám vezér Memhet pasa ő nagysága ilyen idegen mi tölünk, nem is találunk fel egyebet rajta, hanem kétség nélkül valahonnan valami új költött dolgokkal vádolnak bennünket, mert mikor országunk törvénye, szabadsága ellen a hatalmas császár és vezér pasa ő nagysága parancsolati kívül, az ő hatalmasságához tartozó tökéletes hűségünket meg akarván mutatni, az szükségnek helyére az ő hatalmassága szolgálatjára elmenvén, abban híven és igazán eljárván, az ő hatalmassága kegyelmességét és a fényes portának kedveskedő jó akaratját vártuk magunkra és országunkra kiterjedni, akkor igaz hű szolgálatunkra nem egyebet érdemlettünk ő hatalmasságától, hanem a vezér ő nagysága azt irta mi nekünk, hogy csak egy kaftánt is nem érdemlenénk; sőt az egy kaftánt is azért küldette ő hatalmassága, hogy a több hadak között még is any-

nyira ne gyalázódnánk. Mind az hatalmas császárnak, mind az vezérnek ő nagyságának, ő hatalmasságának két-két rendbeli leveleknek páriáját leirattuk, kegyelmednek oda küldtük, azokra öszveséggel a mint megfeleltünk, azt is in paribus kegyelmednek beküldtük. Kegyelmed nem tudjuk mint visel oda be gondot, de mi afféle irását ő nagyságának igen bús szívvel olvassuk, holott ezt a lengyellel való békességet mi nem csak a Neszter par-ton sátor alatt indítottuk és végeztük, hanem mihelyt megértettük a lengyelnek ő hatalmassága ellen való indu-tatját mindgyárast lengyel királyt ő felségét házánál Varso-ván megtaláltattuk, ő felsége is mi hozzánk főkövetit kül-dötte, kinek anynyi ereje láttatja volt, hogy a maga fiát mindgyárast az ő hatalmassága országa szélből hatvan het-ven ezer emberrel együtt vissza hivatta, mert ugyan is ha hátra nem szállott volna, ez esztendőben Szkender pasát a Dunán által sem boesátották volna. Az kik pedig azt felettébb állatják, hogy Raskát és némely palánkot elhántanak, ezt mi nem is irigyeljük, nem is dicsekethetnek oly igen azzal, holott az is a lengyel engedelmeből rontatott el a békesség-nek kedvéért; Más az hogy ő nagysága minékünk levelében várivást nem parancsolt semmit, hanem egyenesen csak az békességet, kinek végben vitelében éjjel nappal mennyit fá-radtunk légyen, megmondhatják lelkek szerint az ő hatal-massága akkoron jelen lévő beglerbéki : tudjuk ez levelünk-kei netalám ott benn Rédei Pált nem érik, de ha kívánsá-gunkra kedvünk szerint való válaszszaal jöhetett volna, ne talán ennyire nem kellene a panaszt kiterjeszteni, holott ők hatal-masok és nekik sokat is kell szenvednünk. Kegyelmed mind az által, valamint és valahogy minden módon és úton azon legyen, menjen végére annak kitől vagy on afféle informatio, honnan vádoltatunk olyan hamisan, tudhassuk mi is eleit venni. Bene valeat. Datum in Arce nostra Szamosujvár, die 22. novembris *) Anno Domini 1617. Gabriel Bethlen m. p.

Kivülről : Generoso Domino Joanni Cáspar de Zeouird continuo oratori in excelsa Porta etc. fideli nobis sincere dilecto.

(*Eredeti.* Erd. Muz. Gr. Kemény József Erd. tört. ered. levelekben, III. köt.)

*) Először in *Civitate nostra Coloswar* 20. novembris volt irva, de ezt később Bethlen G. maga kezével kiigazította.

CXXVI.

Spectabilis et Magnifice Domine, Affinis honorande !

Kegyelmed levelét ma hozák, melyből értem, hogy az fundáló kérézésekor Váradon nem találkozott lenni, mind azáltal értem magától is a fundálótól, az bástyához való kérésületit az udvarbirónak, de az felére sem elég a mint mondja, kívántatik azért, hogy kegyelmed az udvarbirónak serio injungálja, az bástyához valóban készüljön, mivel az nem gyermeki dolog leszen, követ hordasson valóban sokat, meszet égettessen igen sokat, az mely követ hordat, a mint a fundáló jelenti, felette nehéz kövek, a hordása szaporátlan igen, és későre nehezen vágthatják a bányában is. Telegd felé mond nem tudom micsoda követ, azt mondja, hogy az igen könnyű kö, mind hordása szapora lenne, mert sokat rakhatnának szekérre fel benne, rakni is igen szapora volna, ha itélnék talám jobb volna azt hordatni, de én nem tudom hol vagyon. Az pozsonyi gyűlésre immár bizonytalan főkövetimet nem akarom expediálni, mind az által Kovacsoczky uramat im ez órában expediáltam császárhoz és az urakhoz bizonyos dolgokkal, és ha kívántatik azután az főköveteket is felbocsátom. Rédei Pál megjöve a portáról, az új császár kaftánokat küldött, melyben kegyelmednek is része vagyon, egy lovat is hozott kegyelmed számára száz arany forinton. Mostan jó akarattal mutatják magokat az vezérek hozzánk. Végezetre kegyelmed a minap az mely leveleket küldött volt, elvesztették a leveleket, és így nem tudhatván, mit irt volt kegyelmed, ez okon, nem tehettem választ azokra. Isten velünk lévén, és valami akadályunk ha nem leszen, magam is ad 1. vagy circa 4. diem May Váradra ki akarok menni az új bástyának elkezdésére. Az hajdúk állapotja felől akar értekezni generalis uram tőlem, melyet én meg is irtam neki, de az igen erőtlén és haszontalan a török előtt; hanem a használna, ha a vezérek közül valamelyiktől vőttek volna szabagságokban megmaradások felől valami levelet császár neve alatt, tudni illik hogy azokban a helyekben, melyekben Boesokay frjedelemtől telepítették, nem háborgatják a török-

kők és adót rajtok nem kívánnak, mivel mostan tractálják a békességet a törökkel, és Ahmet pasa minden kastélyok elrontását kívánja egész Magyarországon, valamelyeket az Sitva torkában végben ment békesség után építtettek, mostan veszik eszékben, hogy nem kellett volna az palánkok elrontását articuluban íratni, de bizony félek rajta, hogy későn serkentek

Én abban a dologban, nem tudok semmit, mivel én az hajdúkkal barátságomat nem tartottam, de tudom, hogy Nagy András Nánási Istvánt jártatta Budára, kegyelmed hivassa Váradra, várakozván Kovacsóczy uramra, ki ad 6. Martii Váradra érkezik, Nánásitól tudakozzék akkori dolgokról, és hamit haszonra valót tudna mondani, hogy vagy levelet adtak volna az hajdúknak, vagy egyéb aránt ha mint tudnák magokat ótalmazni, kaptalanokban pecsét alatt irassale, és Kovacsóczytól küldje generalisnak kegyelmed. Az leveleket, donatiókat, melyik párton tartják, annak is végére menvén kegyelmed, írja meg generalisnak. Ezek után Isten kegyelmedet éltesse. Ex Fogaras die 24. Februarii 1618.

Benevolus

Gabriel Bethlen m. p.

Kivülről : Spectabili et Magnifico Domino Francisco Rédei, Equiti Aurato, Consiliario Nostro, Comiti Comitatus Bihoriensis, Arcisque et praesidii nostri Varadiensis supremo Capitano, etc. Affini nobis honorando.

Eredeti. Erd. Muz. (*Gr. Kemény József Erd. tört. ered. levelekben. III. köt.*)

CXXVII.

Instructio Generosi Thomae Borsos de Marosvásárhely continui ad excelsam Portam expediti oratoris, Anno Domini 1618. die 11. aprilis exhibita.

1) Mivel ő kegyelmek az mi becsületes hívünk és tanácsunk Kamuthi Farkas uram Thorda vármegyének főispánja és az fényes portára bocsátott mostani főkövetünk mellett kellekik bemennie; derék legatit, instructiot az mi nézi, mivel hogy continuus oratorunk igaz haza fiának tartatik lenni, mind azért s mind penig az maga könnyebbségéért

Kamuthi Farkas uram, jól tudjuk, azokat ő kegyelmével közöli és mindeneket eleiken is ad, s holott csak nem régen is ezen állapotban az continuus oratorságban ott ben forgott, az fényes portának anynyival közelebb való állapotját és módját tudhatja. Azért igen igen serio ez mostani új állapotra vigyázván és magát alkalmaztatván, azokra oly gondviselése legyen valamint az dolgok tractátusok kezdetnek, tractáltatnak és végeződnek, ennek utánna is azon fundamentumra tudjon fő követünknek ki jövelete után építeni.

2) Ott maradván ő kegyelme, annakutána szüntelen eszében tartsa és szeme előtt forogjon mely
. olyan hatalmas császár.

. *)

5) Külső keresztyén országokbeli oratorokkal és követekkel, az mint az üdö mutatja, barátkozzék, ismerkedjék, igazságunkat mindenek előtt állassa; jó hírünköt nevünköt terjessze és azok által holmi ártalmas dologoknak végre mehetne, minket is azokról tudósítson.

6) Mint olyan világbiró hatalmas császár portájáról mind maga birodalmából, s mind egyéb külső országokból akár micsoda hírek is megvitetnek. Azért akármely szegeletiről ez világnak vagy jó vagy gonosz hírek, mi változások mind földön, tengeren, valamelyeket hallhat, érthet fel irván, jegyezvén minekünk is bő beszéddel az mint ott hallja írja meg.

7) Az ország ott való házának építése mind eddig is kételenség miatt haladott, mostan ő kegyelmek arra rendelt költséget adván, mennél jobban és erőssöbben lehet, építtesse meg, és azon is hagyja minekünk és magának is jó emlékezetit.

Gabriel Bethlen m. p.

Eredeti. (Erd. Muz. G. Kemény József, Erdély története ered. lev. III. köt.)

CXXVIII.

Nagyságod böcsületes követe kapucsi passa Ibrahim aga barátunk az nagyságod levelét nekünk megadá, melyet

*) Az eredeti levélből egy rész ki van vágva.

nagy szeretettel vöttem, olvastam, kiből sok panaszkodásit az én alattam levő végbeli vitézek felől értem, főképen az hódoltatás állapotjáról és holmi egyéb kártételtől is, melyeket hatalmas császáruk birodalmában végházai körül naponként cselekedtenek. Mely nagyságod levelét mikor megolvastam, Istennel bizonyítom, az olta jóízűt sem ettem, sem aludtam holott az mint én az végbeli kapitányoknak megparancsoltam, hogy úgy vigyázzon mindenik alattok való vitézekre, és úgy oltalmazza hatalmas császáruk országát az mi résziünkről való kártételtől, hogy ha valamelyikre panasz jönne előnkben, az Istenre esküdtem, hogy megölettem érette, sőt az más párton való csavargókra is úgy vigyázzanak, hogy csak tizedt hallhatnak is valahol az pusztán csavargani, azontúl az gyulai, lippai, esanádi vezéreknek hirt adjanak, magok felkeljenek, és szintén úgy öljék, vágják őket, az kit hol közülök kaphatnak, mint az természet szerint való ellenséget. Igazságot is irok nagyságodnak, hogy én 6 holnaptól fogván sehol egy csavargót sem hallottam az végházak körül, maga mind az várad, jenei kapitány, itt benn voltanak nálam, tegnapi napon mentenek el innét, valahonnét jött ez az mostani hitetlenségek, mert én hatalmas császárukknak igaz hive vagyok országommal együtt, és az ő hatalmassága országát nem különben akarom oltalmazni mint az szemem fényét, de az latrot senki lábához nem kötheti, embernek maga házában is találatik lopó tolvaj, nem hogy az nagy pusztán, de elhídjé nagyságod, hogy im Isten akaratjából kimegyek Váradra, és szorgalmatosan felkerestetem az latrokat, ha kiket azon birodalmamban affélék kaphatok, bár megfeleltetik az orezám nagyságod előtt, ha karóban őket nem veretem. Oltalmazzon Isten attól, hogy én az latroknak kedvezzek. Az hódoltatás felől is Isten látja, kemény parancsolatot adtam mindennek, hogy senki se hódoltasson lippai szanesakságban, én hiremmel nem cselekedik, de ezaránt bezzeg mi panaszkodhatnánk az végbeli vitézekre, az kik meg nem szűnnek az végbeli szegénységet tüzzel, fegyverrel, rabsággal fenyegetni, az mint ez mult napokban is az gyulaiak magunk saját jószágán Belényes vidékén megcselekedték Gyulától 14 mélyföldön, de én mégis csak elszenvedem

nagy türéssel, az meddig lehet. Bizony igen jó dolgot kezdettem én nagyságoddal az elmúlt nyáron, ha végben mehet vala, mostan nem lehetne méltán semmi panaszkodás egyik részről is, mert kiki tudná az ő határát, és kellene magát tartani, de az gyulai háborúság szerető s mind panaszkodó vitézek az ő sok mesterségeekkel nem engedték az igazságot követni, az mint feljebb is íram. Im Váradra megyek és oda gyűtöm az végbelieket, ujabban nagyságodat megtalálom böcsületes követim által, és ha kedvek leszen az vitézeknek az békességhez való élethez, az elkezdett szép végezést isten akaratjából vigyük végben mi ketten az mi időnkben, hadd legyen egy szép rendtartás közöttünk, mert valameddig az nem leszen, soha addig az szép csendes állapot nem lehet, bizonyoson elhídje nagyságod, én rajtam eddig semmi nem mult volna, csak nagyságod is engedné jó végben vinni az szép igazságot. Nagyságodra semmit nem vetek, mert az nagyságod szomszédságában én teljeséggel megnyugodtam, s kívánnék is soha más szomszédságot, de igazán írom nagyságodnak, az gyulai, lippai vitézek addig nem nyugszanak, hogy végre is az isten oltalmazhatja az országot valami nagy romlástúl. Irja nagyságod, hogy nagyságodtól kívántak az vitézek, sok kárvallások, boszúságok, szenvedések felől, melyet az fényes portára vigyenek, de nagyságod nem adott, kiért nagyságodra is igen neheztelnek, azt nagyságodnak megszolgálom, hogy ha mód nélkül való kívánságokra bizonyság levelet nem adott, de im szintén három órával ez előtt érkezék az fényes portáról, írja, kapikihaja, hogy az budai vezér ő nagysága kihajának vittének panaszkodó levelet, melyet az vezér az vitézek nevével hosszú teftert csináltak, és az kárvallásokat háromszázezer forintra irták, bizony nem bánom hogy becsülték, mert hamisságok alkalmasint kitetszik azon tefterből, holott akár ki meggondolhatja azt, hogy mezőn való marhából ha egész tömösvári beglerbégség alatt való marhát mindenestül egy mezőre hajtának is, nem három száz ezer, de kevesebbet is nehezen tenne, menynyivel inkább ha holmi kapdosás mind az én alattam valóktól lőtt volna is, igen keveset vinne, ha igazán számlálnák meg. Ott is bizony

igen nevettek az vezér ő nagysága házában az képtelen hamisságon. Az panaszzsal Jenőt nem teszik övékké, az gyulai vitézek, másszor bátor jól meggondolják, mit irjanak olyan hatalmas császár kapujára. Én igen csudálom, hogy az vezér is ő nagysága előszer az igazságnak végére nem ment, és azután bocsátotta volna őket panaszolni, mindazáltal én az ő hamis vádlásokkal nem gondolok, hanem az uram hatalmas császáromnak ugyan igazsággal akarok szolgálni. Az nagyságod küldte daru tollakat igen kedvesen vöttem és egészségéért megviselem, én is nagyságodhoz rövid nap emberemet küldöm, ha isten adja nagyságod engem tartson jóaka és az ur Isten nagyságodat éltesse. Datum Februarii 1619.

(Egykoru másolata a fehérvári könyvtárban.)

Erd. Muz. (Josephi Comitibus Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transylvaniae. Tom. V. pag. 3—6.)

CXXIX.

Tekintetes és nagyságos fővezér, nekünk becsületes urunk, és igaz atyánkfia, az felséges ur Isten nagyságodat sok esztendeig jóegységben méltóságos tisztében éltesse, és szerencséltesse.

Hatalmas császár fényes kapujára bocsátotta két rendbeli követünktől az estve érkezék az királyi Kassa nevű városunkban postánk levelekkel együtt, kik tudósítának minket nagyságodnak szerencsés állapotja felől, hogy az nagy Isten nagyságodnak sok jóakaróival együtt az mi könyörgésünket is meghallgatta és nagy örömünkre ő hatalmasságának ez széles világon elterjedett birodalmának igazgatására méltóságos tisztiben ujonnan ültette, *) áldassék örökké az mi Istenünk érette, mi pedig nagyságodnak jó akarója mint örvendezünk ez nagyságod méltóságos jó szerencséjének, sok

*) T. i. Damad Mohammed pasa, ki 1617-ben tétetett le s 1619. jan. visszakapta hivatalát.

nyelvünk volna is, kimondására elég nem lehetne, mert megvalljuk ez egyet, hogy ez 24 esztendőttől fogva, mióta az Istenben idvezült Ozman császároknak kapuin kezdtünk forgolódni, sokat szolgálni, nekünk Isten után ilyen kegyességgel való gondviselésünk és oszlopunk nem volt, mint nagyságod, kiért az míg élünk, mi is igaz szívvvel akarunk ő hatalmasságának, és azután nagyságodnak szolgálni. Nem türhetünk, hogy mindjárt nagyságodat ez kis örvendező írásunk által meg ne látogatnók jó egészségben, mihelyt nagyságodat érthettük méltóságában lenni. Melyet noha eddig is mindenbe küldött főembereink által nagy kívánsággal akarunk végben vinni, de az ellenkező szerencse, hogy színtén úgy nem engedte láttatásunkat az mint mi akartuk, noha arról nem tehetünk. Mostani nagyságodnak való írásunknak főczélja semmi nem egyéb, hanem hogy nagyságodat ez mi postánk láthassa szemeivel, jó egészséges és méltóságos állapotja felől mi nekünk hozhasson örvendetes híreket, egyszerűmind nagyságod . . . azt is, hogy nagyságod méltóságos állapotjának kívánsága szerént való meglátogatására késedelem nélkül meghitt jámbor szolgánkat Toldalagi Mihályt készítjük, és bocsátjuk, ki mivel udvarunkban nem találkozott mostan lenni, oka az, hogy mindjárt nem indíthatjuk, de postán küldvén érette, mihelyt érkezik, nem késleljük, nagyságodhoz ki által újból minden mostani állapotok felől nagyságodat igen bizonyosan tudósítani akarjuk. Oda fel most is azon veszekedő visszavonásokban vagynak Ferdinand királlyal az németországi vallásunkon való fejedelmek, az mint az mi utolszor bebocsátott szolgánk által követünket, és azok által nagyságodat tudósítottuk, sőt annál is inkább nevededik köztük a veszedelmes (sic!) naponként.

Minemű dolgokkal bocsátottuk volt pedig két rendbel-főkövetünket az fényes portára szokás kívül ez egy esztendőben sok költséggel, hisszük, hogy nagyságodnál azok immár nyilván vagynak, mely dolgok mivel nem az mi személyünket, hanem hatalmas császárnak, és az egész ottomanli nemzetnek javát, birodalmának terjedését illetik, élő reménységtől viseltetünk, hogy eddig nagyságod azokat szeme eleiben vötte, és ő hatalmassága hívei közül az kikkel illet,

azokról bölcsen tanácskozott, s az mi követinknek ő hatalmasságától kegyelmes választ is szerzett, de ha történet szerint még követeink ott tartóztatnának, nagyságodat igen nagy bizodalommal kérjük, mutassa hozzánk igaz jó akaratját, és ottben követinket tovább nem késeltetvén, bocsássa oly válaszszal az mi nagyságodnak ő hatalmassága méltóságának öregbülésére, birodalmának javára tetszik; mi mindezekben ahhoz tartjuk magunkat, valamint nagyságod rendeli és kívánja. Ezeknek utánna hogy nagyságod az szegény Gabrillas vajdáról is ne feletkezzék, ki mivel nagyságod csirogja (sic!), Isten után csak nagyságodhoz húz és bizik, ez ideig mi oltalmaztuk, tartottuk, mostan vagyon nagyságodnak módja abban, hogy egyik vajdaságot megadhatja neki, valamiben nagyságod dolgát hagyja, és itéli magában, hogy megszerezheti, tudván az ő nyomorult állapotjokat, nagyságodnak mi leszünk kezesek érette, s ígérjük magunkat arra, hogy nagyságodnak igaz kedve kereső rabja leszen, és az nagyságod kívánságát fogyatkozás nélkül beteljesíti, ki legyen és mire való az mostani moldvai vajda, nagyságod jól érti és tudja, bizonyára nem méltó hatalmas császár tartományát olyan ember által pusztítatni, nagyságodnak legyen méltó tekinteti reája. Fő *Kelet 1619. eleje.*

(Gr. Kemény József által Gaal László gyűjteményéből vett másolatról.)

CXXXII.

Gabriel Dei gratia Regnorum Hungariae Transsylvaniae-
que Princeps et Siculorum Comes. etc.

Generosi, fideles nobis dilecti, Salutem et benevolentiam
nostram.

Kegyelmeteknek két rendbeli levelét, egyiket 11. mart. másikat 19. mart., melyet 20. febr. íratott nékem, az havaseli vajda postája hozta meg, melyekből értjük a kegyelmetek panaszolkodását, hogy 69 naptól fogva nem vőtte volna levelemet, melyre nézve kegyelmetek nagy busulással vagyon, nem tudván ide való állapotunkot, ott ben sem viselhet ugy gondot a mint kívántatnék, azután tudosit kegyelmetek ott

benn való állapotokról, nagy confusióval való változásról, és magunk állapotjáról is, s nagy idegenségekről, mely dolgok felől való írásit kegyelmeteknek minemű busult elmével olvastuk, bizonyosan elhiheti kegyelme-tek, meg nem írhatjuk. Az elsőt az mi illeti, méltán busulhat kegyelmetek annyiból, hogy felőlünk semmit nem érthet, de mi reánk abból nem neheztelhet, mert Pozsonyból elindulásunkig három levelet irtunk kegyelmeteknek, Bécs alól való megtérésünk után 40 nap alatt, melyeket bizonyos végbeli katonáktól kültünk el hogy meg vigyék, el is vitték Budáról, de az utban fogták megölni nyavalyásokat. Mihelyt ide Kassára megérkeztünk 5. febr. azontol Illyei Jánost kezdetünk készíteni és 20. febr. expedáltuk derekas dolgokkal, de az mint budai vezér viseli magát, talán most is Budán tartóztatja őket, 12. mart. bizonyosan ott voltak, még azon haragszik, hogy Váczt ő neki meg nem adják, melynek ha kellettnek lenni is, nem oly könnyen és nem ő általa lenne megadása. Bizony felette sokat busulunk azon is, hogy az ország követét így tartóztatja, mind kétfelől akar vonni : Mi három ezer forintot és szép kupákat kültünk neki, tíz ezer forintot ígértünk országul neki, csak legyen igaz jóakarattal hozzánk, és informálja igazán a portát idevaló állapotok felől. Ajánlja magát, de az eventus rerum im megmutatja mint akarja magát hozzánk viselni; Bécsből még semmit neki nem adtanak, nem is fognak immár ez uton sem neki sem a többinek adni; mivel az békesség eddig is végbe ment volna még Pozsonyban köztünk, hogy ha én az portára nem várakoztam volna.

Noha bizonyosan nem tudtuk, de gondoltuk hogy késések fog . . . Budán Illyei Jánoséknak, arra nézve egy hosszú írást mostani állapotok felől iratván kegyelmeteknek, Kékedi Sigmondtól is küldtünk egyet, kit Havaselföldön küldtem által, noha az Gratián felölök való igaz levelek Illyei kezében vadnak, mindazáltal, az derekát a dolgoknak abból az írásból alkalmasint megláthatja és világosan eszébe veheti, minemű impedimentumink voltak minekünk előttünk az portától, az melyekre nézve el kelle halasztanunk koronázásunkot, melyet oly könnyen vihettünk volna véghez mint egy

fatat kenyeret megehetünk. Remélem Kékedi hogy 3 avagy 5. aprilis kegyelmekekhez beérkezik, noha Illyeiéknél egy egész héttel is talám későbbben fogott indulni, és hogy ha ők későbbben fognak beérkezni, kegyelmekek meg mondhatja az vezérnek hogy az budai vezér tartóztatta őket, mely késedelem miatt tudom hogy a következők, hogy májusban ha vissza érkeznék, és az főkövetek juniusban érkeznék be, mely ha lesz, nem mirajtunk, hanem ő rajtok mulik, mert mi ajándékot, követeket úgy készítünk mostan, hogy 25. aprilis okvetetlen innét Kassáról megindulhatnak: De ezt ebben hagyván, térek az derék dologra.

Értvén nagy idegenségeket mi hozzánk a portának, sokat busulunk rajta, és leginkább azon, hogy Magyarország meg nem érdemlette azt, ennyi számtalan érdemes megbizonyított szolgálatiért, hogy bücsületes követével hatalmas császárt csak szembe is juttassák; bizony nagy idegenség és hallatlan dolog ez széles világon való hatalmas császárok és királyok felől ez, mert, ha ellensége volna is az az nemzet ő hatalmasságának, kinek követe hozzája menne, meg kellene hallgatni követségét, az minthogy eddig minden országok követségét az fényes portán is minden császárok meghallgatták nagyméltósággal de kegyelmesen. Hogy azért felette hosszú írással kegyelmekek ne terheljem, én csak rövid írással által így resolválom magamat kegyelmekek, s kegyelmekek által az fővezérnek, mufftinak, hodzának, közlár agának tudniillik. Én ő hatalmasságok, mint igen tökéletes igaz hive, ez ideig semmit az fényes porta kedve ellen nem cselekedtem, ezután sem akarunk semmit az ellen, megírtam, és Borsos uram jelen vagy, igen jól tudja, hogy erre a dologra sem indultam az magam fejétől, hanem akkori fővezérnek minden dolgot értésére adtam Mikó Ferencz által, és ő nagysága által hatalmas császár akaratjából indultam ki Erdélyből: Nekem az vezér azt izente, hogy ha fundamentumom vagy az dologban, Isten hírével igen bizvást elmenjek, csak Mehemet pasával legyek szemben, de meglássam igen jól, hogy a magyarok meg ne csaljanak. Ez volt sumája válasz adásának, én megindultam mert jó fundamentumom volt minden dologban, Istennek hála nem is csalt senki

meg, mert az egész ország maga szabadságának megóttalmazásáért mellém támadott, és tökéletesen mellettem vagynak az mai napig. Ezzel az mostani indulatommal pedig ő hatalmasságoknak szolgáltam avagy nem, megmutatná és bizonyítaná azoknak az országoknak sok ezer arany érő ajándékokkal és az mi minden világi gazdagságnál drágább, igen nagy békességgel beküldendő követtségek, a kikkel immár a magyar nemzetnek frigyje örökké való vagyon, én azt reméltem hogy igen kedves dolgot cselekedtem, és hasznos, sőt megbecsülhetetlen szolgálatot töttem, hogy ennyi országot nemzetséget az magyar nemzettel egyetemben, ő hatalmasága igaz jó akarójává szerzettem, az mely országoknak népekkel és kincsekkel hadakoztak elejétől fogva az német fejedelmek, hatalmas császárok ellen : Azt is reméltem, hogy ilyen igaz szolgálatomnak nagy jutalmát vegyem hatalmas császártól, de im látom immár és bizonyosan értem kegyelmetek írásából, hogy nem kellett volna nekem azt cselekednem, mert nem hasznot, hanem kárt töttem magamuak.

Azért édes apám, nem szükség hogy az fényes porta ezen sokat busuljon, avagy sok főtöréssel ezen tanácskozzanak, ebben könnyen ut és mód vagyon, hogy ha Magyarorszáért, Csehorszáért s a többiért nem akarja azt az nagy hatalmas erős frigyet felbontani Ferdinánddal ő hatalmasága, melyet én mindez ideig sem tudhattam, micsoda frigy legyen az melyet oly igen oltalmaznak, holott Ferdinánddal soha bizony császárnak frigyje nem volt és nincsen eddig, hanem az a frigy Magyarországgal volt, csak hogy ők az ő practicájok szerint azt az frigyet magok emberi által mindenkor úgy tétették, mintha velök is volna ; de megpróbálhatná azt igen könnyen az fényes porta, csak kívánná azt Ferdinándtól, hogy nem úgy kössön frigyet vele mint magyarországi király, hanem úgy mint német, a vagy a mint ők hiják, romai császár, az frigy levelen legyen mindaz impériumbeli elector fejedelmeknek, és több oda való herczegnek pecsétjek, kezekirása, mingyárt eszében venné az fényes porta, hogy bizony nem mennének soha reá, mert méltóságoknak nagy gyalázatjára volna ; de én ezt nem disputálok, ők lássák, hanem mivel az dolgot immár értem, én ahhoz alkalmaztatom magamat ; an-

nak pedig ilyen útja és módja vagyon, hogy immár indutiánk lévén Ferdinanddal, im az gyűlés előttünk vagyon, az békeséget kelletik elvégeznünk, melyet Isten akaratjából könnyen végbe vihetünk, mert immár annak fundamentuma alkalmasint fel vagyon mérve; Mert énnekem Ferdinand az Fátiráig az egész országot hitlevele által immár is ide adta, de az ország azt kívánja, hogy az több részét is én gubernáljam, ha szintén királyságának helyin kell maradni is, de minden rend, én tölem hallgasson, én oszszak tiszteket, és én birjak az egész vég házakkal, Györrel, Komárommal is, nekem legyen minden tisztviselő hittel köteles, nem Ferdinandnak, és én adjak reversalist császárnak arról, hogy az ő életében az koronát tőle nem abalienálok; Az palatinus is és minden tanácsurak nekem legyenek kötelesek, tanács urakat én rendeljek, minden gyűlésben én praesideáljak, minden jövedelmek az én rendelésem által oszlassanak: Ezekben volt eddig valami difficultás, de ezeken is immár jövendő gyűlésen, azt hiszem Isten akaratjából által mehetünk, kiváltképen hogy az porta nagy kedvellenségét értem én is úgy viselem magamat és az státusoknál úgy instálok, hogy az békeség végbe mehessen köztünk, mert Ferdinandon most sem mult semmi, mert az Fátirán innen az egész országot így adta volna most is ide nekem életemig, hogy szintén úgy birhassam mint sajátomat, valakinek valamit eladok oly állandó legyen mintha koronás király donálna. Az Tiszán túlvaló négy vármegye pedig, Szatmár, Szaboics, Bereg, Ugocsa, az én holtom után is Munkácsesal egygyütt Erdélyhez bíratassék; Homonnainak is minden jószágáért mást adjon, és azt is én birhassam, velem együtt ne lakjék soha. Csehországba kétszáz ezer forint érő várat jószággal, és az opuliai, ratiborai herczegséget is nekem adja, hogy ha azokkal is meg békéltethetem. Ezekről most is hitlevele vagyon nálam Ferdinandusnak, de az ország tartott felette igen ellent a dologban, nem akarván soha többször Ferdinand királysága alá adni magát, hanem ők teljességesen engemet akarnának megkoronázni, melyet értvén császár, az ország hogy ilyen komolyan viseli magát, az országnak is minden gravaminait fogatta eligazítani, semmi szabadságában hogy ezután sen-

kit meg nem bánt, németek által semmit soha nem dirigál ; Bécsben semmi dologért felmenni senki ne tartozzék, és mindezeknél az mi legnagyobb, az jezsuitákat is hogy az ország in perpetuum a mint immár proscibálta, ő is azont confirmálja ; Pázmánnak is az országba vissza jövetelét soha meg nem engedi ; az egész érsekséghez való jöszágot az végházakra fordítja ; érseket nem praeficiál ; Minden püspökségnek, apáturságnak, praepostságoknak, apáczáknak hason fele jövedelmét az végházak tartására rendeli, az kamarákat elveszti, hanem kincstartót rendeljenek, az mint immár Jakusith András uramot, reá is választották. Ezekre immár Ferdinand is rálépett, de az ország eddig mind ennyi fogadására is nem inclinált semmit, bizván az hatalmas császárral való frigyekhez és jó akarattal való kegyelmességéhez ; Én is igazán mondom, eddig semmi derekas biztató reménységet császárnak nem adtam, mivel biztam én is az porta jó akaratjához. Az békesség megcsinálásában ilyen módunk vagyom, melyet én is immár mentől hamarább igyekszem végben vinni, nem akarom hogy én miattam senki elveszen, a fényes porta alkudjék Ferdinandussal úgy az mint ők akarják, lássák az vezérek, és az több igazgató urak, hogyha az ország határit és végházait Ferdinand oda adja, én senkivel veszekedni nem akarok, tudom helyemet Erdélyben, itt is azonban a mit ígértenek elveszem, hol Erdélyben, hol Kassán, ha Isten akarja veszteg ülök ; a mivel császárnak és az fényes portának tartozom, valamint s valahogy lehet szerét teszem és annuatim beszolgáltatom. Immár az confoederatus országoknak is az indutiákról való assecuratoriát császár megadta, Haller István és egy német tanácsi hozza az assecuratoriát, holnap béérkeznek, és ha az ur Isten velem lesz, igyekszem azon, hogy azokkal is öszve békéltessem, jóllehet ez igen nehéz dolog, mert a confoederatus országok nagy méltóság kívánók, hadok is nagy vagyons az mind fizetett, ma 14-ik napja hogy megvittak egyszer, valahol mi hada volt császárnak mind az két generálisát reá küldte volt. 29 ezeren voltanak. Christiánus Anhaltinus nevű fejedelem érkezett alá, az ki az egész confoederatus országoknak generalisává mostan tétetett az imperiumbeli gyűlésben ;

Igen okos hadakozó fejedelem, atyjafia a cseh királynak, 18 esztendeig hadakozott az Ispanyos király ellen, meg is mutatta az másik hétfőn, mert csak 14 ezeren volt akkor hogy mind az két generális reá ment, s öt egész nap és éjjel egymással szemben állottak, lötték szörnyen egymást, és sokat levágván s elfogván az császár hadában, vissza szállott mind az két generalis Krennz nevű városhoz nagy kárral és szégyenvallással, az győzedelem az micinké lött. Felette nehezen bírhattam őket arra, hogy császárral induciákban szálljanak, de immár értvén az porta akarátját, ő nálók is külömben fogok az dologhoz, és meg kelletik nekik mondanom igazán, hogy a portához semmit ne bizzanak, Ferdinandussal nem akarja békességet császár felbontani sem mi érettünk magyarokért, sem ő érettek annyi országért, mert igazán irom kegyelmeteknek, hogy én oly igen reá bírtam vala őket hogy hatalmas császárral frigyét kössenek, ők is mindnyájan, hogy immár ugyan magok sollicitálnak mostan egynehány levelekben, hogy siessek az követeket beküldeni, és véghez vinni az fényes portára való dolgainkot; A mint im világosan kitetszik Ferdinandusnak ebből az leveléből, melyet palatinusnak íratott. Ha kegyelmetek ezt megolvassa igen diligenter, és megfordítja magyarul magatoknak valaki, megláthatjátok ebből romai császárnak mely igen ellene legyen, az országok követségének és ajándékinak az fényes portára való beküldése, mert ebben az levélben azt írja és intimálja palatinusnak, hogy mivel érti engemet mely igen sollicitálnak a csehek az portára való küldés fölött, azon legyen minden uton, hogy azt a szándékot elbontsa palatinus, én nálam hogy senkit bé ne külgyünk, mert az az romai imperiumnak ellene és nagy gyalázatjára következhetnék; sőt abból az egész imperiumnak veszedelmére ut nyitattatnék, hogy ha ez a mostani követség az portára expedíaltatnék; melyből kitetszik minemű jó akarattal viseltessék császár az fényes portához; hiszem, ha jóakarója volna, nem kellenék ellenzeni, tiltani, ha valamely országok propter captandam benevolentiam az fényes portára követeket küldenének, sőt inkább segíteni kellene hozzá, de ez igen ellene vagyon az jóakaratnak. Ellenben, az coufoederatus országoknak hatal-

mas császárhoz való jóakarátjok mely igen tökéletes legyen, ebből világosan megbizonyosodik, holott császár azon panaszkodik, hogy ők sollicitálnak bennünket az követségnek expedálása felől: Itt ezaránt megtetszik az én igaz hűségem is, mert Isten s ez világ tudja, hogy az előtt meddig én velek nem beszélhettem, soha gondolkodni is nem tudtak arról, hogy még az portárai követségeket instituálnának. Az császár levelét inspecie kegyelmetek kezébe kültem, melyet magyarul is megfordítottam, hogy inkább megértse kegyelmetek, ha kelletik, az vezérnek, hodzának, muftinak megmutathatja, melyből ha eszek volna, bizon könnyen gondolkodhatnának mely jégbátán építnek nagy haszontalanul, mert ez az levél megmutatására annak, hogy az pápisták nem akarnak igaz békességet az törökkel tartani, hanem csak képmutatás képen, hogy soha ennél világosb magyarázat arra nem kívántatnék, sok kincsesel is kellett volna ezt az titkot kivenni romai császár tanácsából, melyet az vezér bizony minden kincsével sem vihetett volna véghez.

Ebből az írásból császárnak szívében elrejtett mélységes titka jelentetett ki. Az levelet kegyelmed Balassi uram apám hogy kezéből ki ne adja különben, hanem ha kelletik, csak mutassa és olvastassák, abból biszem elhiszik, ha ismerik pecsétjét, keze írását császárnak, és hogy nekem megkülgye ezt az levelet in specie az országgyűlésére, az az ad 25. diem Maji ha előbb nem is, kegyelmeduck életére parancsolom, mert ez az levél az egész keresztyén országoknak nagy szükségekre vagyon; sok ezer forintért sem küldtem volna in specie be, de tudván az nagy hihetlenségeket, azért kültem kegyelmed kezében. Im más levelet is in specie kültem kegyelmeteknek, melyből megláthatják hogy engemet Ferdinánd császár Magyarország fejedelmének is ir, mely titullussal soha ez óráig se János király fiját, sem egy fejedelmet is nem életének, ebből elhihetnék hogy örömet megbékélik velem császár. Az is kitetszik belőle hogy minden állapot én általam dirigáltatik mostan, holott az pozsonyi kamarásokat kihányván tisztekből, kénestartót és administratort rendeltem, azt kívánta hogy az gyűlésig az elébbeni állapotba hagyánám, de nem cselekedtem; Mindezeket ily hosszú írás által

azért adtam kegyelmeknek értésére, hogy bizonyosan értsék kegyelmek által az vezérek az ide való állapotot, melyből ezeket akarom csak kihozni kegyelmek által ő nagyságok előtt : Tudnillik : Első, hogy nem szükség az fényes portának ezen az mostani ide való állapotoknak változásán, fölháborodásán felettébb sollicitusoknak lenni, avagy busulni, avagy én reám nehezteleni, mert isten velem levén, ezt én le tudom esendesíteni és Ferdinánddal való békességét hatalmas császár szabadosan meg tarthatja, ha oly igen félnek annak felbomlásából következhetendő veszedelemtől ; Én Ferdinand császárral nem csak Magyarországot, hanem ha az ur Isten velem leszen, abban fáradok ez naptól fogva, hogy minden országokat egyben békéltessek. Második : Az magyarországi királyság nekem hogy nem kellett, avval bizonyítottam meg, hogy mikor az nemes Magyarország harminczöt napig kinált vele és az koronázatot egyetlen egy léleknek ellene mondása nélkül fejembe vehettem volna, mostani generalis gyűlésében, az országnak az melyben 63 nagyságos ur volt jelen, nem vlttem az királyságot, melyet miért nem vöttem eddig fel, és miért halasztottom az jövőendő gyűlésre, mely 1. Junii kezdetik, annak igen bizonyos ratioit kegyelmeknek, ez előtt Illyei Jánostól küldött irásomban bőségesen megirtam, és most is rövideden attingalom. Első és legnagyobb oka az fővezértől Bécsben küldetett csausznak követsége levele magának és az hodzának, mely irásokban halálra méltónak ítélnek engemet és kárhoztatnak ezért az cselekedetimért, melyért mindazáltal még magok is az ellenség úgy mint Ferdinand engemet olyan gyalázzattal nem illetett ez óráig, a mint nekem írott leveléből becsültemnek megadása kitetszik. Értvén az csausz által való kemény követséget, egész országnul való kemény megfélemtetésünket, noha akkor nem hittem bizony, hanem csak költött dolognak gondoltam, mindazáltal az Istennek szent lelke úgy igazgatott engemet, hogy azontul megtudtam gondolni, hogy ha az az fenyegetés igaz, nem jó nekem hatalmas császár ellen oly fejedelemséget felvennem, mely ő hatalmasságának ellene legyen, és abból országostól veszedelmünk következék : Jobb nekem az én kevesemmel megelégednem, hogy sem

esászárnak igaz hive Gratián, bizony tudni kell az porta titkát én ellenem és azért meri oly bátorsággal ellenem indítani az országokat, mert hanem tudná nem merne ilyen nagy dolgot írni.

Harmadik ; az mi ennél is nagyobb, Szkender pasának az mely levelet irtam volt magam kezével, melyben némely punctokrol panaszolkodással is irtam volt neki, de azonban azt is megírtam, hogy hatalmas esászárnak mely nagy haszonnal szolgáltam és naponként szolgállok, mely leveletem Gratián az brassai postáról elvötte és felnyitotta, s látván hogy esászárt kegyelmes uramnak irtam ; látván hogy az országokat ő hatalmassága hívsége aláhozni, nem különben mint Erdélyt igyekezni irtam, azt az leveletem in specie azontul lengyel királynak külte, Szkendertől eltítkolta *) gondolván azt hogy azzal az magam írással inkább ellenem indíthatja, nem csak az külső országokat, hanem Magyarországot is ; mindezekből valóban nagy szegek ütődtenek fejemben, értvén hogy ilyen nagy dolgokat mért az az Gratián megpróbálni, ha az portától bizonyos informatiája és biztatása nem volna, nem merne ilyen bizvást ellenem való dolgaiban előmennni. Ilyen bizonyos okokból kényszeríttettem uram differálni ; nem renuntiálni az királyságnak, látván az országra az én személyem miatt való nagy veszedelmet következn az koronának felvételével, melyet halálommal kellett volna csak letennem, különben tisztetségemre nem lehetett volna. Magam instáltam ő kegyelmek előtt igen sok esedezésekkel, hogy ne neheztejjék csak az jövendő gyűlésig az koronázatot halasztani, ezért hogy ez idő alatt mind az fényes porta akaratjának végére mehessünk bizonyosan, s mind az confoederátus országokkal együtt jobb módokkal készülhessünk az hadakozáshoz Ferdinánd ellen, mert az mint feljebb is írák, az országon semmi el nem mult, hanem nagy szeretettel ugyan akkor Pozsonyban az koronázatot véghez vitték volna, de ezek az felyül megírt okok, retárdáltak attól engemet.

Mindazáltal szintén oly authoritással, teljes hatalom-

*) Ez azon levél, mely Balázsfai Tamás 1621-iki röpiratában „Magyarországnak mostani állapotáról“ ki is adatott. (L. A. P. és T. kiadása Pozsony 1838. 25-ik lapján.)

mal adatott az ország gubernatioja én kezemben, mint szintén egy koronás királynak, mely megtetszik és bizonyosodik az ország árticulusiból; az Ferdinanddal való indutiákból, az Ferdinand nekem írott levélének titulusából, melyeket kegyelmeteknek, kiket ezelőtt in paribus, kiket mostan in specie, pro majori documento includálván, megküldtem. Melyekből kegyelmek és az vezérek is könnyen megérthetik, hogy én mostan is nem különben vagyok állapotomban mint koronás királya az országnak, és csak látnám az portáról jó fundamentumát állapotomnak, az koronát én az szent Isten akaratjából jövőndő gyűlésén az országnak, fejembe tehetném, melyet Pozsonyból el is hoztunk, de ez igen titkon legyen kegyelmeteknél, az fővezérnek és muftinak mindazáltal ha itéli szükségesnek kegyelmek, hit alatt megmondhatja. De én igazán megírom kegyelmeknek, hogy az portának ilyen hozzánk való nagy idegenségével, kemény magaviseletével, nekem bizony az királyság nem kell, és fel sem veszem így soba, hanem az mint magok is kívánták, én inkább megbékéllem császárral, és az mit ígért hittel, azt elveszem; Kaszán maradok s veszteg ülök. Én az fényes portát ellenséggemmé nem akarom csinálni, mert tudom arra elégtelenségemet, és elkerülöm, lássák az vezérek Ferdináddal miut fognak jövőndőben megalkunni.

Igy azért ezen az uton uram ezekről az országokról se követség se ajándék be nem fog menni, mert haszontalanul senki ilyen nagy költséget tenni nem akar. Bizonyos dolog, hogy minden országok oly fényes követséget akarnak vala beküldeni, melyhez mostani időben hasonlót az portán senki nem látott, és igen nagy sinceritással kívánják vala az conföderátus országok is az hatalmas császárral való szép s örökös frigynek végben vitelét, nem is leszen vala haszontalan ilyen erős nemzetű kincsesel hatalmas országokat ha az fényes porta együtt az magyar nemzettel magához kapcsol vala, melyben én eddig bizony igen sokat fáradtam, de ha ez nem tetszett az portának, tessék az a mit hasznosnak ítélnék magokban, de igen jól meggondolják ő nagyságok az vezérek mufti, hodsza, keszléraga úgy consultálkodjanak és olyat végezzenek, hogy jövőndőben igen nagy kárt ezek-

nek az országoknak mostani megvetésekkel hatalmas császárnak és birodalmának ne hozzanak, mert azok az országok noha keveset vallásokban egymástól különböznek, de mind keresztyének és mind atyafiasok, mihelyt ezekkel császár összebékélhetik, bizony azonnal hatalmas császárnak mondhatja minden ember, mert Magyarország, Csehország, két Ausztria, két Slézia, két Luzatia, Morvaország, Styria, Carinthia, az egész német nemzetség s Olaszország, lengyel király, kinek feleségével egy, mind övéi lesznek, tőle hallgatnak. És ezeket az mostani fenálló hadakat, melyek rettenetes kénccsel tartatnak, kiknek számok mindenik részről ha összeveti ember, az én hitem szerint irom, hogy legkevesebb lehet két száz ezer. Mert császárnak mostan itt alatt kész hada vagyon 28 ezer, Passaviában 8000 olasz, kik Linz miatt alá nem jöhetnek, de az is ő számára. Az spanyol király ígért mostan neki 20 ezer embert, Spinolával hogy alá küldi. Az bavariai herczegnek vagyon 12000 embere, ki Ferdinand pártja, de az csehektől alá nem jöhet. Az francziai királynak vagyon fen 30000 fizetett embere, kik egyik mellé sem állnak, hanem csak vigyáznak. Az saxoniai herczegnek vagyon kész hada 15 ezer embere, ki eddig egyik mellé sem akart állani, hanem mostan immár az sok evangelicus papok mindaddig futottak, hogy mi mellénk ígérkezett, minthogy ő is mi vallásunkon vagyon. Itt alatt Krisztianus Anhaltinussal 14000 ember volt az másik hétfőn való harczon, de Morvában ugyanakkor volt hatezer emberek, kik reá nem érkeztenek volt. Sléziának kész hada fizetett vagyon 8000, kik az lengyelre vigyáznak; Felső Austriának 8000 embere Linznél. Az cseh királynak minden bizonynyal pünkösdre leszen 15000 gyalogja, öt ezer fegyverese maga saját kénccsével fogadott hadai. Otthon az imperiumbeli hercegeknek, ugymint az brandenburgi electornak, virtenberginek, Mauritius Langraviusnak, az Alsatica 42 városnak, az argentínai, norinbergai, frankfurti, Ulma, Spira, és több imperialis városoknak, ad minus 30000 emberek talpon áll, kik mind mihozzánk valók. Ezek ellen megint az hadon püspök electornak, és több pápista püspökönek lehet 20 ezer emberek, kik csak egymás ellen vigyáznak, hogy valahogy egyik az másik jószágát ne

invadálhassa. Ezenkívül immár az spanyol király ígérte huszezer ember hogy alá ne jöhessen, az cseh király ipa, az angliai király, és az dániai király, ki az felesége anyjával egy, és amaz hires hadakozó fejedelem Mauritius herczeg az egész flandriai statusokkal úgy végeztenek, hogy alá ne bocsássák az megírt 20000 embert reánk, kiknek ellenek való állásokban igen jó módjok vagyon azoknak. Mind az két király Mauritius mellé küldé hadát; Az az Mauritius atyjul anyjul egy az cseh király anyjával.

Minekünk megint mostan 8000 kopjásunk és hat ezer gyalogunk mind fizetett leszen egy holnap alatt. Az vármegyék hon lesznek és készen mindazáltal, hogy ha kívántatik fejenként felülhessenek. Az végekből sem hozunk senkit ki. Az egész hajduságból is csak három ezeret válogatunk hó pénzre, a többi mind hon leszen vigyázni. Erdélyből is az egész székelységről, 600 lovast hozunk csak ki, se gyalogot se lovast többet annál nem. Az lakságról csak hat kaputól ültetnek egy lovast fel, s egy gyalogért öt hópénzt adnak. Az százság 500 gyalogért 12 ezer forintot. Az egész vármegyéken való egyházi nemesek egy főtől fl. 4, mely teszen kilenczezer egynehány száz forintot. És így avval az pénzzel itt kün fogadunk hadat, mely immár is jobbrészent készen vagyon. Az szabad városok is ötszáz gyalogért pénzt fizetnek; És így az erdélyi lovas 17 száz leszen, az gyalog 15 száz leszen; Az egész ország veszteg nyugszik otthon; És így magyar had én velem mind egyig fizetett 20 ezer 200 leszen, kinek kopjása 9 ezer 700 : gyalogja hétezer hétszáz; lovas hajdu háromezer. Ezenkívül az urak magokra ugyanitt az mint elrendelték; Szécsy uram 300 kopjással, 200 gyaloggal ígérte eljönni. Thurzó Szaniszló az szerént : Thurzó Imre az szerént; Rákóczy György az szerént; Az több urak is bizony szép segítséggel ígérték magokat, azaz hogy adminus lehetünk 25 ezeren fizetett haddal, és minden rend mind itt kin, s mind Erdélyben veszteg ül, s ha kelletik fel kel. Ilyen renddel disponáltuk volt magunkot, melyet itt Kassán ezen az héten végeztünk vala el, palatinus és 22 nagyságos urnak, s huszonkét főembernek jelenlétekben, s így akartam magam megindulni, ha kelletett volna, palatinus itt Kassában mara-

dott volna, s az cseh király is personáliter jött volna mellém, ha az békesség véghez nem ment volna köztünk. De immár mindezeknek az rendeléseknek nyakát szakasztja és szakasztotta, az fényes portának mi hozzánk való keménysége, kinek semmi méltó ratiója nem lehet.

Mindazáltal ha immár az békesség végben megyen mind ennyi számtalan fejedelmek között, végben is megyen bizonyosan mihelyt mi magyarok Ferdinánddal megbékélünk, mert mindenek csak mireánk néznek; Én bizonynyal nem tudom, de hihető, hogy ilyen nagy kéncsesel eddig fentartott hadakat, nem fognak heában eloszlatni, hanem ki tudja hova fordulnak.

Én azon részemről való magyar nemzetről felelek; hogy ha ok nem adatik onnét, innét sem leszen semmi. De az mint Vácra most is nagy bolondul készül az budai vezér, kin bizony igen megzerdült az egész magyar nemzet, félő hogy igen rut dolog abból ne következzen. Kegyelmetek igen serio instáljon az vezér előtt, parancsoljon az vezérnek ideki, hagyjon békét afféle igyekezetnek, mert végben sem viszi, ha elkezd is, annyi embert rendeltének annak őrizésére; de ha alája megyen és reá felesednek mindenfelől, igen rut dolog jó ki belőle, nagy szégyenvallás. Várjon Istentől s az időtől, hiszem ha Ferdinandé leszen az ország, lám azt mondják hogy megígérték nekik, kérjék meg akkor tőle, de így fegyverrel véghez nem viszi. Kegyelmetek ezt igen sollicitálja, és irasson igen hamar neki, mert ha eljő, soha egyéb nem leszen benne, hanem minden fizetett hadak reá mennek, rútol megabarolják őket, s én veszek osztán miatta csak attul félek.

Starczert lám azért küldték, hogy az ígéretekéről erős assecutoria levelet vigyen az portára, melyet ha véghez viszen, mi szükség vérontással azon dolgot cselekedni, várják el visszamenetelit; de bizony nem úgy találja Starczert a bécsi tanácsot, az mint ő gondolta és ígérték ott ben.

Én tőlem ne féltsék Starczert az vezérek, mert mivel azt találta mondani az fővezér, hogy ha bántása leszen itt kin, kegyelmeteket háborgatja meg érette; én nem bántom, járjon békével; de ha ez nem volna, bizony meglátnám melyik uton vinné vissza a követséget; affélől kegyelmetek bátorsággal lehet.

Én uram semmit az fényes portának az királyságért sem igérek sem fizetek, mert bizonyságom az ur Isten, semmi kedvem hozzá nincsen.

Kegyelmetek csak azon instáljon igen szorgalmasan, hogy egyáltalában resolválja magát az fővezér, az fényes porta és hatalmas császár képében, akar-e az confoederatus országokkal frigyet kötni, és azoknak igaz tökéletes jóakarátjokat venni az egész magyar nemzettel együtt, melyet ha ő hatalmassága kíván és akar : arról Illyei Jánostól assecutoria levelet küldjenek, hogy böcsülettel látják, fogadják az követeket, örömet végeznek velek ; frigyekben veszik és ótalmokban őket, ott ben meg nem késlelik az követeket, hanem igen hamar kedves válaszzsal bocsátják vissza.

Ez idő alatt Ferdinanddal semmit nem tractálnak az országok veszedelmére. Ha ez megleszen, az válaszlevélben ígről igre ezeket a punctokat kegyelmetek beirassa, és sietőséggel vissza bocsássa Illyei Jánost. Én is felelek kegyelmeleknek erre, hogy az követek minden országokról nagy tisztességesen, nagy sok fényes ajándékkal mingyárt megindulnak, és az fényes portával kedvek szerént concludálnak minden állapotokról úgy, hogy hatalmas császárnak nagy méltóságára, hasznára legyen minden dolog. Az követeket el is választották ugyan mostan, Jakusith András uramot, ország főkincstartóját Károly Mihály uramot. Ezek nagyságos urak. Rimai Jánost és az tolmácsot Illyei Jánost. Ezek immár oly készen lesznek egy holnap alatt, hogy azután minden órában indulhatnának, csak érkeznék meg Illyei János.

De ha az megirt punctokról hatalmas császár nevével nem assecurálja az országokat az fővezér, bizonyos dolog, hogy innét senkit oda bé ne várjanak, hanem kegyelmetek kikéredzék és jöjjön haza, azt mondván az vezérnek, hogy kegyelmetek azért bocsátatott volt oda be, hogy az hatalmas császárhoz való hűségés jóakarátját Magyarország azzal is megbizonyítsa, hogy több országok is ő hatalmassága kedvében, ismeretiben, és frigyjében szerezzék magokat ; Az nemes magyar nemzet pedig, hatalmas császár kegyelmes jó akarátjával, magát annál is inkább megerősitse, az mint ed-

dig volt; frigyeket ne husz esztendeig hanem örökké valóvá tegyék, de ha ő hatalmassága előtt nem volt kedves az magyar nemzetnek ilyen jó igyekezettel való szolgálatja, azt ő hatalmassága nekünk kegyelmesen megbocsássa, vétkül ne tulajdonítsa. Igéri magát az magyar nemzet ő hatalmasságának, hogy azon hűségben akar megmaradni, és velle való frigyet szentül megigyekeksi tartani, és így kegyelmeket bucsuzzék ki onnét.

Ezt is pedig kegyelmek igen observálja, hogy ha az vezérek kívánják az követeknek bémocsátását, és megadják az punctokról való assecuratoriát, ha itéli kegyelmek szükségesnek lenni és jobbnak, hasznosbnak, hogy az derék követiséget ott ben megvárja, mivel ezek az urak oda bé soha nem voltak, az porta állapotját nem tudják; nagy dolgok lesznek melyekről tractálni kellek, tehát kegyelmek várja meg az követeket ott benn, az mi adós levelünkre tegye szerét ezer magyar forintnak, ketten öt öt száz forintnak költségre, im küldünk adós levelet, az pénzt mindjárt megadjuk ugyan kegyelmek ott ben létében, mert 200 mázsa kénest vötték tőlünk valami görögök, kik in Mense Maio, okvetetlen ben lesznek az portán, és azokkal mindjárt megadjuk annak, az kitől kegyelmek kérni fog, ebből fogyasztás nem lesz; Az követek beérkezvén, csak addig legyen ben kegyelmek, míg szemben lesztek uram fejenként császárral és az vezérekkel, az tractátust jó karban állatjátok, kegyelmek azontul kiindulhat. Ez volt mind palatinus uramnak és az egész tanácsnak tetszése. Ezt pedig magamtól íram, hogy ha nem oly szükségesnek itéli kegyelmek az ott ben maradást mint az ki jövetelt, és arányzza hogy Tholdalagi Mihálylyal végben viheti azokat az dolgokat, ő hogyha azokat az urakat elégségesképen instruálhatja, kegyelmek megszerezvén az punctokról való levelet, szép levelet iratván az egész országnak császár nevével, és az vezérekével (melyben ígérjék az országokhoz kedveskedő jóakarátjokat,) minden állapotot jó karban hagyván kegyelmek, magát ne adósítsa, hanem legyen azon mentől nagyobb serénységgel, hamar jöhessen haza, és az gyűlésre érkezhessék kegyelmek reá, de Buda felől ne jöjjön kegyelmek, hanem

Erdély felől, mert az az budai vezér nem tudom meddig eltar-
tóztatná kegyelmeteket.

Ezeket akarám kegyelmeteknek értésére adni, melyek-
ből érthesse bizonyosan minden állapotunkot, és tudhassa jó
renddel proponálni ahon kívántatik, értsék meg hogy volt
volna fundamentomunk elindított dolgunkban, és az római
császártól mi semmit nem félnénk, csak az fényes porta
viselné jóakarátját igaz lineán hozzánk. Kegyelmetek inte-
rim minket minden állapotokról mingyárt informáljon bizo-
nyosan, tudjuk accommodálni dolgainkat. És ha kiindul
kegyelmetek, az Istenért mentől hamarább lehet siessen hoz-
zánk jöni kegyelmetek, addig jöhetne és érhetne Kassán
bennünket az míg az gyűlésre felindulunk.

Az adóval hogy nem contentusok, hanem öt ezer ara-
nyat kívánnak tőlünk, kegyelmed azt semmiképen meg ne
ígérje, mert tudja Isten megengedték az én követségemnek
idein, melyről athnamét adtanak effendi volt kancellárius
oda által az tengeren Murath pasa fővezérségében; de
kajmekám, Mustafa pasa vala, ha akarják feltalálják az
Mustafa pasa kajmekámságában való actiók között. Igen
serio instáljon kegyelmed, az szegény országot azzal ne vesz-
tegessék, holott ha szintén levelünk róla nem volna is, de az
országnak mostan az kilenczed része ha vagyon mint akkor
volt, mikor az 16 ezer arany adót adták. Annál ő hatalmas-
ságának Erdélyországa többet szolgált, csak Lippa alá két-
szer, és Moldovában való menetelünkben is, nem öt ezer,
hanem háromszázezer aranyat is költöttünk, szép várakat
adtunk, nagy darab országot: ő hatalmasságának minden
hadai fizetésért szolgálnak, ki zsoldért, ki jószágért, szegény
Erdély ajándékon maga sok vére hullásával szolgált, és szol-
gálna ezután is csak így ne vesztegetnék, adait is beadja,
egy huson két bőrt nem vonhatnak; lám azelőtt csak mind-
azt izenék, hogy ők nem a haszonért, hanem csak az hirért
kívánják beadni, lássák az több országok is, hogy Erdély az
előbbeni hűséggel szolgál immár, és nem szóval tartják az
fényes portát, ők, ha kívántatik nem annyi summát, hanem
sokszor annyit adnak érette, de bár ne adnának, csak efféle
dolgokkal ne vesztegetnének bennünket, mert bizony soha az

ország véghez nem viheti. Maga is igyekezze kegyelmed akkori kancellariususa és íródeákot megtudakozni kik voltak, és titkon ha lehet az Báthori Gábornak küldött athnamét vegye ki in paribus valami száz tallért ígérjen érte : Én 35 aranyért vöttem vala ki az szultán Szulimán János király fiának adta athnaméját, és Boetskainak adottat.

Ide mi mostan Istennek hála békével vagyunk; császárnak egy tanács ur követe holnap érkezik be hozzánk ; Interim kegyelmetek is Korlát uramot igyekezze császárral szemben juttatni. Ezekután Isten kegyelmeteket tartsa meg jó egészségben. Datum Cassoviae 23. Martii Anno 1620.

Gabriel m. p.

P. S. Az mely kozák hadak Magyarországra kijöttek volt, noha igen tagadta lengyel király az után hogy az szerencse nekik nem szolgált, hogy nem ő akaratjából jöttek. De hogy ő akaratjából jöttek volt, im ebből az írásból nyilván kitetszik, mely levelet az lengyel vicecancellarius irt volt az öcsésének, melyben király akaratjából instruálja azt az öcsését, a ki kapitánya volt az egész hadnak, és abból is lehetne az portának az lengyel király ellen méltó panasza, mivel Magyarország ő hatalmaságának frigyes országa, haddal jöttek ellene, de ez ő előtttek kicsiny dolog lehet. Hanem azon levélből igen világosan kitetszik, hogy Gratiánnak minden igyekezete az volt, hogy ő is hatalmas császár országa Erdély ellen induljon, hadat is lengyelt ő ezért fogadott volt és teljességgel correspondentiát viselt az lengyelekkel, bizonyosan kijött volna Erdélyre, de hogy az idejött hadaknak nem szolgált az szerencse, abban tartozott ő is meg. Az levél lengyeltül vagyon, immár in specie nálunk vagyon, maga kezeirása az vice-cancellariusnak, ezt is megmutathatja kegyelmetek.

Külczim : Generosis dnis Francisco Balassi seniori de szent-Demetter, Consiliario ac universarum decimarum Tranniensium arendatori : Stephano Korláth Arcis et Praesidii Szendrőiensis Supremo capitaneo, ad fulgidamque potent. Turcarum Imp. portam ablegatis etc. fidelibus nobis sincere dilectis.

(Eredeti. A. P. S. Bethlen saját kézírása. H. Mike S. ur birtokában.)

CXXXI.

Az Jézus hitin levő uraknak dicsősége, az messias valóság békességének őrizője, ki vagy böcsületes térdek meghajtóinak böcsületese, az vitézlő rendeknek méltóságos ékesége és ura, Magyarországnak és Erdélynek fejedelme, ki vagy Bethlen Gábor, minden dolgaid jó szerencsések legyenek. Ti is magyarországnak méltóságos keresztyén urai és főrendei, az ti állapototokat is az nagy Isten jó szerencséssé tegye.

Ez mi hatalmas és felséges méltóságunknak levele megadatván értésetekre így legyen. Te ki vagy felséges Bethlen Gábor az mi felséges és fényességes portánkra leveledet küldvén, magad és az magyarországi minden rendek szíveinek bátorságos hitelére, az többi között két rendbeli kívánságokra assecuratoria levelet kívántál mi hatalmasságunktól. Elsőben hogy megemlékeznénk arról, hogy Erdélyországa az mi boldog emlékezetű ősünk ideitől fogva, az mi fényes székünknek zsámolyához ragaszkodván, az hűséget mind ez ideiglen megtartotta volna; minthogy peniglen az tekintetes magyar nemzetség is az mi velünk kötött szent békességnek frigyét erősen megakarná tartani, és annál is inkább meg akarná erősíteni, az mint ezelőtt volt, az szerént az mint az mi boldog emlékezetű atyáink oltalmazták és őrizték, mi is hasonlóképen oltalmaznók őriznők és megtartanók. Azért mi Ferdinánd kedvéért az méltóságos magyar nemzetet semmiképen meg nem vetjük, hanem valameddig az mi császári méltóságunkhoz híven és jó akarattal viselik magokat, ha mikor kívántatik az mint az előbbi fogadásunk is tartja, csak egyet sem hagyunk közölök megháborítani. Mivel hogy penig tégedet választottak fő gondviselő fejedelmeknek minden segítséggel és oltalommal leszünk nekik és az ellenséget rólok valami módon lehet elfordítjuk.

Másodszor, ennekelőtte mikor Ferdinándot magatokra királylyá töttétek volna, néha szabadságotokban és tisztességekben, néha vallástokban és törvényetekben megakarván háborítani, mint szintén az cseheket is az ő hozzájok

hajlott országokkal egyetemben, mely miatt országokban bátorságos állapotban nem élhettetek volna, sőt az nektek tött fogadását kötését meg nem állotta, és be nem teljesítette volna; mely nyomorúságos állapot az ti szíveteket lelketeket elkeserítvén, és eszetekben vévén azt, az mi fényes-séges székünknék zsámolyához folyamodván, találtátok meg az mi hatalmasságunkat, hogy ahoz ragaszkodván, minden oltalmat és segítséget mi hatalmasságunktól várnátok, melyet hogy cselekeszettek, mi is ennekutána minden reátok való gondviselést az mi hatalmas császári méltóságunkra vesztünk, és az mint a mi boldogemlékezetű őseink és atyáink idejében vala, valakik az mi fényes portánkra igaz hűséggel jönnek, az mi fényes kapunk mindeneknek nyitva vagyon, senki ki nem rekesztetik, sőt valamint azoknak segítséggel és oltalommal lenni böcsületes szokások volt, ugy a mi hatalmas császári méltóságunk is tinétek segítséggel és oltalommal lenni bizonyosan köteleztetik. Ha pedig magatoknak királt akartok választani, az minthogy szükséges is, az tennen magatok szabadságtok törvénye és rendtartása szerint, válaszszatok olyat, ki tinétek igazsággal és az mi fényes portánkhöz igaz jóakarattal legyen, és mi is azzal az szent békességet megtartjuk s Magyarországot az ő királyságával együtt erős böcsületben tartjuk. Akarjuk azért, hogy ez mi fogadásunkat és kötésünket az mi hatalmas és méltóságos assecuratoria levelünkkel együtt bizonyosnak és valóságosnak hidjétek, és valamедdig az mi császári méltóságunkhoz az igaz hűséget és állhatatosságot megtartjátok, és azt napról napra öregbititek, mind addig ez mi fogadásunk és kötésünk erős böcsületben tartatik meg tőlünk is. Ebben az megnevezett nemzetség semmit ne kételkedjék, és szívekben idegen gondolatok ne menjenek, mert mindnyájan az mi hatalmas császári kies árnyékunkban megnyugosztok. Ez mi fogadásunkról való méltóságos assecuratoria levelünket pedig mindeneknek valakik ehez tartoznak, értékre adjátok és mindnyájan ahoz tartsátok magatokat. Az szövetségnek és szövetségnek (*igy — tán frigynek?*) ajtaját be ne zárjátok. Kelt Konstantinápoly városunkban Recsep havának 20-ik napján Mahumet profetának 1029 esztendejében (1620. jun. 22.)

(*Hivat. fordítás, az Erd. Muzéumegylet trált.*)

CXXXII.

Memoriale.

1. Az csehországi állapot bizonyosan mostan ebben legyen, hogy noha a második generalis Bécs alá jött vala 7. junii-de az reménség melylyel az bécsiek és több főurak biztaták volt őket, nem succedálván, tovább az hostátban öt napnál nem mulatott, hanem visszaszállott, és a több csehországi hadakkal ismét megegyezvén, Prágában szállottanak mindnyájan és mostan ott vadnak, magok koronáját országokat őrzik, erősítik magokat, az imperiumból bizonyos helyekről segítséget annál is többet várnak az mennyin mostan vadnak. Az cseh hadnak száma pedig bizonyosan legkevesebb 45 ezer.

2. Az mig az generalis Bécs felé járt, az alatt Ferdinánd királynak öt ezer német, és másfél ezer magyar hada érkezett Conte Buquoy mellé, ki annak előtte közel négyezer magával volt Budvayzban szorulva; azok a hadak elérkezvén, azontól az cseh hadnak egy részére indult Buquoi, kinek előtte grof Manczfeld volt, mert a csehek táborá négy táborban voltak; azok is megértvén az hadak menését, eleibe mentenek és vitézül harczot állottanak, igen megvittak, az két félből közel négy ezer ember veszett, de a király hadából többen, és visszaszállottak Budvayhoz. (*igy : Budweiss.*)

Azt megértvén Bécs alatt a generális, ugy indult volt és azzal a szándékkal hogy Budvaizt reájok szállja, de mind az electorok s mind az egész imperiumbeli statusok megintették őket, hogy supersedeáljanak a vérontástól, legyenek csendességben addig, a mig az imperiumbeli gyűlés végben megyen, mely most augustusban lészen: ígérték arra az egész imperiumbeli fejedelmek magokat, hogy minden uton abban fáradoznak, miképen a királylyal egyben békéltethessék őket, ha pedig végben nem vihetik, azután válják fegyver által el köztök. Immár ahoz tartják-e magokat vagy mihez, abban bizonytalan vagyok.

3. Azért akár ki micsoda hirt vigyen a portára, bizonyo-

san a dolog ennél különben nincsen, nekem Markó vajda írja igen bizonyosan ezeket a táborból, 9. juli költ az levél; mai napon hozták nekünk is, eddig sokképen hozták az hireket, mint triumpháltak az csehek ellen, de az igaz hir ez: magyar közel 500 vészett.

Király az imperiumbeli gyűlésre megyen bizonyosan, de ugy ha az suspensio armorum közöttök meglehet, mert noha most is kevés reménsége vagyon az imperátorság felől de ha fel nem mehet, ugy semmi nem lehet.

Leopoldot hivatta az öcscsét, kivel egy, Bécsben; ha felmehet, azt hagyja addig helyében.

Az bizonyos dolog, hogy ha az békesség véghez mehet közöttök, az két had le nem száll, megegyeznek, mert mind fizetett had, legkevesebb a két had vagyon 70 ezer ember, de az Imperiumban rettenetes hadak vadnak, kik bizonyosan török ellen indulnak, hogy ha az csehekkal az békességet végben vihetik; eddig mivel interregnumban volt az Imperium, az hadakat magok országokban azért tartották fen, de immár mostani gyűlésen császárt választván magoknak, s bizonyos hogy Magyarország széliben akarják mind Kanizsa tájára és az Duna mellé az hadakat szállítani.

Ez is bizonyos hir, hogy Ferdinánd király egész Magyarországbán lévő minden litterana, calviniana religiön valókra igen haragszik, mivel senki mellette fel nem ült, segítségére nem ment, sőt az pávistákat sem hagyták felülni, kik örömet minden értékekkel megsegítették volna. El vagyon azért végezve, az csehekkal minden uton, hogy megbékéljék király, oly nehéz conditiók ne kívántassanak, melynek ne annuáljon mostan pro tempore, mivel agitur de religione. Contra haereticos non est servanda fides, ezt igen megtartják, és akár mit is megigérnek hittel nekik, de az csehek is annak keveset avagy semmit nem hisznek, és oly conditiókat praescribáltak királynak, melyek igen nehezek, főképen az fejedelemnek kezességi; de térek az dogra.

Elvégezték, hogy ha az békességet véghezvihetik azon hadakat mindjárt Magyarországra fordítsák, hozzák és ezért az cselekedetekért, melyet ők manifesta rebelliónak tartanak és

pronunciálnak, bosszujokat ulciscálják, először is Pozsonyt, Kassát és több luteranus és calvinista városokkal együtt, szabadságoktól mindentől megfoszszák, kapukat magoknak vegyennek, praesidiumot tartsanak benne, az templomokat elvegyék, jesuitákat, barátokat szállítsanak mindentűve, és egy szóval funditus deleáljanak mindenféle religiákat, és az papismust valóban felállítsák. Ezt az jövőendő őszön, télen akarnák végben vinni, és tavasszal őszön Erdélyt sedem belli csinálván, úgy akarnának az török ellen derekason indulni. Ezt az dolgot soha mi vallásunkon levő ember meg nem tudhatta volna senki, hanem egy püspök írta meg ide alá más egy prépost úr atyafiának igen titkon, az levél kézben akadt, mostan Szebenben vagyon, ezt én hitem szerént irhatom hogy így vagyon, az levél nálam vagyon, valamit az tanácsban végeztek igéről igére megírta az érsek akaratjából biztatván és intvén őket, hogy jó reménységben legyenek és ők is szolgálakat fogadjanak.

Az magyarországi keresztyén urak és vármegyék pedig azért nem akartak királyok mellett felülni mivel bizonyosan meghitt atyokfiái által végére mentenek, Prágában elküldték, megláttatták, hogy a keresztyének templomit tizenegyet földig elrontották az pápisták, melyeket Rudolphus császár engedett volt az luteranusoknak és pápistáknak építeni az öcsesére való bosszuságból Prágában; végére menvén ezért, hogy hitekben szabadságokban kezdték az cseheket háborítani, ez okon nem ítélték illendőnek ilyen causában királyoknak segítséget adni, másikért azért, mivel az régi Mátyás király idejétől fogva az magyar nemzetnek erős-confoederatioja volt az csehekkal, melyet minden időben igen megtartottanak. Hanem az gyűlésre expedíált követeknek serio adták instructiójokban hogy királynál interponálják magokat az békesség felől, de semmit királynál nem effectuálhattak, mivel pápa átok alatt imponálta nekik az mi vallásunknak deleálását.

Értvén annakokáért az magyarországi statusok közül sokan ezt az intentumot, nem vötték tréfára az dolgot, mivel Isten tisztessége, az igaz vallás, hazájok szabadsága és magok élete forog az dologban, valóban felserkentenek egymást

elfutották, inlen rendek, összeesküdtek titkon, noha immár veszik eszekben az pápisták mint annyi sok úr főember értvén, nehezen lehet az titokban tartás ilyen dologban. De vagy értik, vagy nem, mind öszveesküdtek, resolválták magokat, hogy az ő szabadságokért élni halni akarnak, és egy szóval valaki nem pápista, de azok fejenként pártot ütöttek, és deficiáltak királytól.

Engemet immár kétszer requiráltak, hínak közikben, kérnek, sőt obtestálnak, hogy ilyen szent igyekezetben velek egyetértsek, ne szánjam költségemet fáradságomat, assecurálnak az királyságról, az egész kerített városok hasonlóképen, és az koronatartó úr kinél eszesb ember az urak között mostan nincsen. Emlékeztetnek arra miképen segítettek és szolgáltak ők az hajdukkal együtt egész országu az Homonnai motusa ellen, ellenben intenek, igen, hogy melius est praevenire quam praeveniri, adják tanácsul, hogy ha ő rajtok ma megejthetik, holnap mi rajtunk leszen, a mi bizonyoson úgy is leszen, ha Isten progressust enged nekik mostani igyekezetekben.

Az cseheket ők is bizonyos követjek által requirálták bizonyoson, és mostan akarnak ujobban confoederalni, egyben magokat conjungálni velek, öszveeskenni, hogy együtt éljenek, haljanak, semmit egymás híre akarátja nélkül ne cselekedjenek, se békeségből ha arra kellene menni dolgoknak is, egymást ki ne rekeszszék; eddig reménylem végben ment az confoederatio közöttök.

Én is Markó vajdát oda küldtem, és békességesen elmehetett, várom minden órában immár haza, akartam én is bizonyos lenni minden állapotok felől.

Irtak nekem is az csehek immár két levelet 28 pecsét alatt, kívánják igen velek való conjunctiómat, szép dolgokkal ígérik, offerálják magokat.

Az magyarok noha főképen magok ellen való dolgokért is akarnak insurgálni, de császárral való frigyeket békességeket akarnak igen ótalmazni, és totis viribus annak is egyszersmind resistálni akarnának, hogy az német király hadakozását ő rajtok s ő általok semmi uton el ne kezdhetné, indithatná.

Nekem arra ígérik magokat, hogy csak hatalmas csá-

szár ellenségek ne legyen, hanem inkább mellettek legyen, nem kívánnak sem hadat semmit, hanem csak hitlevelet arról, hogy hatalmas császár soha Magyarországot sem hitiben sem egyéb semmi szabadságában meg nem háborítja, ők is mint mi ő hatalmasságának örökösen igirik magokat az hűségre nem 10—20 esztendeig, hanem örökös frigyes országa leszen.

Sőt azt mondják, hogy ha ők mi velünk és az csehekkel egybe kapcsolhatják magokat reá felelnek, hogy soha szárazon hatalmas császárnak ellenségi birodalmát Németország felől meg nem bonthatják, úgy ellenek állanak ők az németnek. Az lengyel felől az tatár hánnak könnyű ellene állani ha onnét mit akarnának is.

Az tengeren pedig az egész császári erő gondot viselhet. Ide az dolog így vagyon bizonyoson, és Mikó uram elmenetelétől fogva ennyit proficiáltunk s ennyi jóakarókat igaz barátokat szerzettünk Erdélynek, s oly módok alatt viseltük pedig az állapotot, hogy nem mi, hanem ők járnak miutánunk.

Annakokáért kegyelmek az vezérnek ő nagyságának ezeket pro vera informatione így adhatja eleiben, ezeket ő nagysága úgy higgyje, a mint magatok szájából hallani fogja, mert énnékem mindenfelé emberim voltak, vagynak, jönnek s mennek, Csehországban Marko ment, Bécsben, Pozsonyban, Kassán, Szathmárt bizonyos emberim vadnak, királynál úgy viselem ez dolgot a mint illik, szem rátióim vagynak s occurálnak melyekkel alta dissimulatiót viselhetek. Királytól is requiráltattam segítségadás felől, és az oda bocsátandó segítségnek színe alatt mindenestől készülnek az emberek, in summa most az dolog úgy vagyon és oly occasiók vagynak jelen, melyeknél jobbak nem kívántatnak.

Kivántatik csak az fényes porta jóakarátja, annuentiája, ő nagysága gondolkodjék az dolgokról igen serio és az ily kész szolgálakat ingyen ajándékon szolgálókat hatalmas császártól, én azt adnám tanácsul, el ne idegenítsen, sőt magokhoz kapcsolják, és éljenek az jó occasióval, mert fronte capillata post haec occasto calva. — Mostan ezzel az occasióval az két ratióért, az egész magyar nemzetet magokévá csi-

nálhatják, oly örökös frigyes országa leszen Magyarország is ő hatalmasságának, mint szintén Erdély; és az egész cseh birodalom is cseh királylyal ő hatalmasságával kész leszen örökös frigyet kötni, annuatim, tisztességes császári méltósághoz illendő honorariumot praestálni, ez két dologra én penig felelek. Melyet ha véghez vihetünk Isten akaratjából, ilyen hasznos dolgok jönnek ki belőle.

Első a hatalmas császár Magyarországbán levő minden birodalma szép békességben marad örökké, semmi kapdosás az végházak körül nem leszen semmi rendtől. Mert egy szívvel akarattal az egész ország királylyal együtt minden csavargókat, hajdúkat úgy megzaboláznak, hogy csak fejüket sem merik soha felemelni a végre, hogy a végházak alá mernének csatázni és kapdosni alájárni.

2. Haszon, hogy egy végházát is ő hatalmasságának az magyar nemzettől és némettől nem leszen szükséges soha féltetni, sem megszállástól, sem meglopástól, mert örökös frigye lévén ő hatalmasságának vélek, mint szintén Erdélylyel, soha nem leszen semmiben semmi módjok, és így az egész birodalom szép békességben élhet, sem rablástól, sem hadaktól, sem csatáktól nem féltvén őket, bátorsággal élhetnek minden rendek.

3. Haszon ez, a mi legnagyobb, hogy a mely nemzetek a töröknek legnagyobb ellenségi, és eleitől fogva kerestek abban módot, a mint szintén mostan is, miképen az ő hatalmassága európai egész birodalmát elvehessék, ugymint a német császár, hispaniai király, francziai, soha ennekutána abban módjok nem leszen annál inkább: *Ratio*. Mert a Csehország, Slesia, Morva, Lusatia, felső Austria, és ha Isten adja alsó Austria is, Bécs, a cseh királytól függenek, Magyarország Horvát és Tót az magyar királytól függenek, ezek az egész német birodalom előtt keresztül által feküsznek, valameddig ő hatalmassága ezekkel az frigyet megtartja, soha ne féljen s ne gondolkodjék addig, hogy azok az ő hatalmasága ellenségi szárazon semmit is ártassanak az ő hatalmasága birodalminak, országinak, mert az két királyság mindenkor ellene állhat.

4. Haszon ez lehet: Mert azután Csehországból is annu-

atim sok szép ajándék megyen a fényes portára, Magyarországból hasonlóképen, mely az előtt soha nem volt (ugymint Csehországból). Mely dologgal mind haszon, de kiváltképen az egész világon való nagy méltóságos jó hire neve terjed, öregbül ő hatalmasságának, hogy az nagy erős királyság is Csehország fejet hajtott és így a több királyoknak rémtülés egyszersmind jó példaadás következik belőle.

5. Haszon. Mert ha az német császárság alattvaló országokra nem kelletik derekas vigyázásnak lenni, ő hatalmasága tengeren túl való hadakozását sokkal jobb móddal fogja continuálni, és boszúját megállani azokon, a kiken inkább akarja.

Ilyen hasznokat látok ezekből következni, ha ő nagysága az vezér akarja az jó occasiót követni, melyet ha követ, véghez is vihet.

Én általam véghez vivén pedig, soha egy vezér is ilyen dolgokat az ozmán császároknak méltóságoknak nevelésére nem cselekedhetnek, és abból holta után is halhatatlan jó hire neve marad az török nemzetben, az ellenségek között pedig rémtülés.

Én ő hatalmasságának igaz hive lévén, noha én felöllem sok hamis híreket vittének, miképen kötöttem magamot némethez, és mint árultam el ő hatalmasságát, im én azokat és az én árulóimat meghamisítom, és ő hatalmasságához való igaz hűségemet ilyen hasznos dolgoknak véghez vitelével bizonyítom meg, melyet sok ezer árulóim is, olyak kik engemet vádoltak, véghez nem vihetnek. Ezzel pedig semmit nem jó késni, hanem ha lehet egy nap resolválja magát ő nagysága, hogy tudjam magamat mihez tartani; mert immár hogy ugyan megmondjam, azt én anynyiban vittem, hogy mindenek csak én tölem várnak. Addig sem békességet nem tractálnak, sem derekason harczot egymásnak nem adnak, hanem csak úgy viselik magokat hogy ha békességet kelletik tractálni, abban is módjok lehessen.

Annakokáért ő nagysága engemet általatok és levele által tudósítson mindjárt; meginduljanak ez occasióval ez dologban, mert azok sokáig nem várakozhatnak, holott olyan nagy hadaknak fenállása, tartása minémü nagy fogyatko-

zásokkal, számtalan károkkal legyen az országoknak, könnyű meggondolni, itilni.

Ő nagysága az előbbi instructiónkbeli postulatumnak tenora szerint, hatalmas császár nevével oly athnamét irasson, melyben fogyatkozást a magyarok, csehek ne találjanak, mert el kell binni, mint ilyen nagy dologban az athnamét ők is valóban megruminálják, és ha akadályt találnak benne, késő leszén, és veszedelmes akkor a portára koczogni érte.

Az mi az én dolgomat, személyemet illeti, nekem sem királyság sem egyéb állapot nem kell; én felőlem bátor ő nagysága ne gondolkodjék; én az én mostani sorsommal contentus vagyok, csak szolgálhassak hazámnak, nemzetségennek, Istenemnek, és ő hatalmasságának velem tölt kegyelmességiért mutathassam meg hasznos és háládatos szolgálatomat; ha azután meghalok, sem gondolok véle.

Csak ő nagysága ne késsék a válaszáddal, bizza én reám azután a dolgot, Isten velem lévén, úgy szolgálók ezeknek végben vitelében, hogynem sok-sok ezer ló tereh pénzzel sem vihetnék veghez azt. De ha az válaszáddal késik, én reám ne vessenek azután, mert ha megbékéllenek, azután semmiben semmi mód nem fog lehetni.

Ha nem: csak valóban fegyvert készítsenek és nagy hadat. Mert bizony még fog kelletni, és együld elfelejtik Jenő kérését, leszén mit ótalmazniok, ha az két had összebékélik.

Ezeket én ebben hagyom, többet nem írok, hanem kegyelmednek industriájára bízom a többit

Rövid szóval csak azt írom, hogy chez scrénség kívánatik, tökéletes igazság, az titoknak meg nem jelentése.

Ha pedig kedvek hozzá nincsen: sietséggel arról is tudósítson kegyelmetek igen bizonyosan, hogy enynyi sok fejedelmi embereket, országokat, városokat, tartományokat ne kellessék tovább heában tartóztatnom.

Igen eleiben adjátok uram az vezérnek, hogy ha ő nagysága mostan hatalmas császár jóakarátját az cseh és magyartól megvonja, soha azokat többször az ő hatalmassága lábaihoz senki nem viszi, hanem nagy károkkal is megbékélenek, és azok lesznek, boszszuságtól is viseltetvén, legnagyobb ellenségek.

Hogy ha pedig kedvek lészen hozzá, de modalitate eze-
ket a módokat kelletik benne követni.

1. Az német követnek igen szép szót kelletik adni, offerálni császár jóakarátját, békességhez való magatartását, sőt ha kívántatik, segítséget is készek nekik adni, etc. etc.

2. A budai vezér mellé avagy a kit praeficiálni akar-
nak, rendeljenek tiz avagy 12 ezer törököt, kik Budához
szálljanak táborban. Vigyázzanak mindazáltal mindenfelé
igen, és ha kívántatnék, jöhessen segítségtükre azzal az
haddal az vezér, legyen igen megparancsolva neki, abból
semmit a portától ne várjon, hanem csak én tölem. Azzal az
praetextussal kelletik venni fel az hadakat, mivel ily motu-
sok hallatnak az keresztyén országok között, ők is nem
akarnak vigyázatlanságban lenni csak vigyázásért veszik őket.

3. Az moldvai vajda noha igen nagy barátsággal igiri,
ajánlja magát nekem, de attól és annak emberitől szintén
ugy kelletik titkolni a dolgot, mint szintén a németek-
től magoktól, mert valóban addictus a királyhoz, mely-
nek bizonyására mai napon hozott levelének páriáját
includáltam; kiből eliheti akárki oda való nagy affectusát.
Mindazáltal azt a vezér előtt nem kell mondani, hanem csak
kérni kell; mindazoktól s mind egyebektől valóban titkolja
el ő nagysága, legyen valaha valami titok benne, mert ha
az nem leszen, és megértik, ennek semmi haszna nem leszen,
kinek nem én, hanem ő nagyságok lesznek okai.

Az moldvai vajdának és havaselvinek serio demandál-
jon az vezér, Moldvából válogatott jó 2000 lovas kurtánt,
Havasalföldéből ezeret a vajdának akkor mikor én requirál-
lom őket, jó készülettel három zsold pénzzel bocsássák mel-
lém, az kiknek megparancsolják, hogy schol ne duljanak,
raboljanak, pénzeken éljenek, mert az a had nem olyan lé-
szen, a mint ők gondolnák.

De az leveleket az vajdáknak meg ne küldjék, hanem
én kezemben hozzák, a mikor ideje lészen én megküldöm
nekik. De fejekre, vajdaságok elvesztése alatt parancsolja-
nak nekik, hogy mindjárt bocsássák a segítséget mellénk,
fogyatkozás benne ne legyen.

Mostan Ferdinánd király az ország nevével egy német és magyar követet küld a portára, Liptai Imréhet. A mi azt illeti, hazája szerető ember, ott nem tudom mint viseli magát, hihető hogy azt kell mind mondani, a mit eleiben adtak, de abban semmit ne hídjenek, mert az országnak abban semmi akaratja nem volt. Egyikkel azzal megyen, hogy az hajdú városokon való palánkokat és Ujvár táján is levonni ne kívánják, mert az nem lehet mostan, hagyják más időre.

Bolond várnak megadását se kívánják; akarják azt is állatni, mely nagy győzelemmel járt király hada, kiben semmi nincsen.

Ila a dolog elkezdéséhez az vezérnek kedve lészen, kegyelmek azon legyen, Liptai uramot mi hozzánk küldje, az vezér ott meg ne tartóztassa, sőt sok jó szót adjon neki, sokat fogunk azzal szolgáltatni az pápisták között, mivel ez is pápista, de nem oly mint a többi.

Az pozsonyi gyűlésben pápista urnál egyéb semmi válásu ember nincsen, hanem csak mind pápista papnak sokasága és az vármegyéknek követek. Az urak mind kioszlottak Pozsonyból, kiki várában ment haza, készülnek, hadat fogadnak.

Az csehok mi némü conditiókat kívántak az békességnek capitulatióiban, im azt is inseráltam.

1. hogy mindentűt az egész cseh korona alatt való birodalomban és Bécsben benn, s minden városokban, falukban azonképen Magyarországbán liberum sit exercitium qualiscunque religionis, még az Unitaria vallás is.

2. Az elvött templomokat mindenűt restituálják.

3. Az elrontott templomokat megépítsék.

4. Semmiféle papi jószágot a papok ne birjanak, se barátok, hanem a minémü jószágokat ez ideig birtak, azok az ország szükségeire foglaltassanak, és negyed részét adják a papoknak, s azokból éljenek, szolgáljanak.

5. Jesuita sehul köztök ne lakják.

6. Valamit az hadakozásra költötenek az státusok, az ország reditusiból intra revolutionem trium annorum hason felét ki vehessék a státusok.

7. Minden differentiák, király ellen való vétségek, in

a mnestiam menjék örök feledékenységben, subintelligitur etiam Rex Hispaniarum, soha semmiről senki meg ne emlékezzék.

8. Hogy pedig azokat elhihessék, az francziai, angliai királyok, az hat electorok legyenek kezesek, és azok assecurálják őket rettenetes hit által ezeknek meg tartásáról. Az magyar nemzet is tartozzék nekik hitlevelet adni ezen dologért.

Ha pedig simul vel privatim meg akarnák valamelyiket valamikor büntetni, eo facto fegyvert tartozzanak az egész országok fogni és mególtalmazták őket contra Austriacam domum.

Ilyenek az csehek postulatumai.

*Summája az egész dolognak még is. *)*

Hogy jobban és rövid értelemben foglalhassák az egész dolgot, az ebben áll mostan :

Látván az imperiumbeli fejedelmek, electorok, mi némű szörnyű veszedelmes állapot következik ebből, az veszedésben sokat consultálkodtak egy más között, mint kellene legjobban leszállítani az dolgot, azonban Ferdinánd király sollicitálta őket, de kiváltképen pápát, az hispanust, és galliai királt, s azt találták rajta, hogy az egész imperiumnak egy generalis gyűlést indicáljanak, invocálják egymást, és ott azon legyenek, miképen őket egybe békéltethessék.

Igy bocsátották azért mind a királyhoz, s mind az csehekhez követeket az fejedelmek, megintették őket az vérontástól, supersedeálnának a gyűlés végeig, bocsássák bizonyos követeket plena authoritással, a kik által végezhesse nek ; melyre ígérték magokat, és az csehek is két grófot 4 bárót választottak az gyűlésre.

Az practikát, melyet akarnának indítani az magyarok és török ellen, ugy lenne meg, ha az békesség köztök véghez mehetne ; de megértvén az practikát az urak, igen szorgalmasan tractáltak az csehekkel, és instáltak, hogy meg

*) Más kézzel írva.

ne békéljenek ő nálok nélkül, ki ne rekeszszék semmiben őket, holott ő érettek vagyon az nagy harag reájok, mivel fel nem tiltethetik őket ellenek. Az csehek assecurálták, hogy meg nem békéljenek, mert nem lehetnek nekik, sőtők uralni ugyan nem akarják, csak hogy a magyar nemzet tökéletesen végezzen velők, és magoknak szerezzenek derekas fundamentumot, oszlopot.

Ugy találták ezt, hogy hatalmas császárral tractáljanak végezzenek, és engemet requiráltak fölöle, hogy én legyek az mediator, és mihelyt véghez viszem az dolgot,ők azontól derekasan nyúlnak az dologhoz, s a mig király a gyűlésre jár, addig itt alatt Isten akaratjából véghez viszik dolgokat.

Mert a fejedelmek az cseheknek mind jó akarójok és mind azok pártján vadnak valakik nem pápisták, ésők ottan fő módot találnak minden dologban, az cseh királynak competitora mindjárt és mihelt más királyt választanak római császárnak is azt fogják választani, és úgy mindjárt Ferdinánd minden reménségétől elesik, úgy menekedik mind Cseh és Magyarország meg az nagy practikától. Az török ellen való szándék is azontul falban romol.

Mindezekben én tölem várnak, immár kívánják hogy bizonyos resolutiót hozassak a portáról s érteném vagyon-é kedvek ő véllek való confederatióhoz avagy ninesen, ha leszen, a módálítások szerént éjjel nappal ő nagysága irasson athname levelet, küldje ki, mert csak azzal hitethetjük el hozzájuk való jó akaratját ő hatalmasságának, külföldben sem annál.

Mely mihelt megleszen és elérkezik, minden dolgok bátorsággal kezdetnek, csak veszteg üljön az vezér ő nagysága, vigyáztasson, lássa, mit viszek én véghez.

Ha penig kedvek hozzá ninesen, azt éjjel nappal adjatok értesemre, hogy én miattam valami igen nagy veszedelemben reájok se incurráljon, de úgy bátor felnyissák a szemeket, mert bizony gondot adnak nekik.

Oszthrost Istvánt ott ha lehet, csak négy nap se tartoztassátok, mert periculum in mora : bizony bizony soha ez az occasio az török nemzetnek nem occurral, az melyet én mostan sok főtörésemmel, fáradsággal jó végben vittem

volna, azért immár ők lássák, én mint igaz szolga tartoztam ezzel, hogy cselekedjem és végben vigyem. — (Kelet 1620 derekán).

Kivülről : Csehországi állapotokról. Memoriale ad portam Othmanicam.

Eredeti fogalmazvány Bethlen saját kézírata az egyetemi könyvtárban. Egy másik egykorú példánya (*Erd. Muz. G. Kemény József, Erdély tört. ered. lev. III. köt.*) de ebből téliv hiányzik.

CXXXIII.

Instructio pro Oratore nostro in Porta Ottomanica.

1) Az mostani állapotra minden nagy szorgalmatossággal való gondviselés kívántatnék a vezérektől ő nagyságoktól, azt mi mostan nem akarjuk hosszú írás által eleiben terjeszteni, minden derekas dolgoknak tractálását mostan induló követink által akarjuk jó végben vinni, csak az egyet intímáljuk ő nagyságoknak, kívánjuk igen, hogy ő nagysága értetnék akkorbéli főemberektől, kik Bocskay idejében Mehemet pasa vezér Dervis pasa, vezér Murát pasa körül forgolódtnak, azoktól végére mehetne ő nagysága, mely igen nagy örömmel és szorgalmas gondviseléssel forgolódtnak az Bocskay dolgaiban, mind kincsesel haddal oly igen mellette voltanak, mintha tulajdon magok dolgaikért volna, mert látták nagy hasznát az magyar nemzetnek német mellől való elszakadásának, ezekben vették vala és megtapasztalták, hogy mi helyt az magyar nemzet elszakada az német mellől, azontól minden szarva leromlék, és noha nagy hadai valának akkori német császárnak, de semmit nem ártathának hatalmas császár hadainak, hanem Esztergomot vissza revék és győzedelmesen járának, holott mind Csehország, Morva, Slesia, Austria, Lusatia országok akkor hadakkal kincsekkel Rudolphus császárnak mellette voltanak, Erdélyben rakva voltak némettel minden várak és városok, Váradban volt öt ezer

német, Szakmárban, Kállóban, Tokajban, Ónodban, Kassában, Szendrőben, Putnokban, Krasznahorkában, Szádvárában, Sárosban, Filekben, Szécsényben, Palánkban, Gyarmatban, Nógrádban, Vácban, Érsek-Ujvárbán, Muránban, Viglesben, Kékkőben, Divinben, Beszterczében, Trencsénben és több sok várakban, városokban mind németek voltak, mézőn nagy tábora volt Esztergom megszállásakor, másik ki reánk jött Kassa felé, egész Németország, Francia, Hispania Olaszország, mind mellette volt akkori császárnak, de még sem reftegenek tőlök se az vezérek, se mi magyarok, hanem Isten segítségéből fel mertünk támadni ellenek mind anynyi számtalan ellenségnek, és az nagy Isten megszégyenítvén őket, győzelmet vettünk rajtok, mely akkori ellenek való támadásunknak, hatalmas császár és az fényes porta ennyi hasznót vett, hogy Havaselföldét (kiben Serbán vajda nagy árulója és ellensége vala ő hatalmasságának) meghódoltattuk, hadait, kiket a német császár küldött vala melléje, mind kihozók Erdélyből, és az számtalan németet kiűzők és mind elfogyatók, ő hatalmassága hűsége alá hozók ismét úgy mint az előtt.

Magyarországot ő hatalmasságával való szép békeségre hajtók, kik az előtt nagy kártévő ellenségi valának, Esztergamot visszavették az mi segítségünkkel, német császár kényszerítették nagy gyalázatjával békességet kérni ő hatalmasságától, noha minden keresztyén országok ez egész világban egygyesek voltak velle, senki ellensége nem lévén; hogy egyéb hasznokat elő ne hozzak, ugymint az egész Magyarországbán lévő ő hatalmassága végházainak bátorságos békességes állapotot miképen szerzők, kik anrakelőtte szornulásban, pusztulásban valának, mennyi számtalan falukat, városokat telepítettünk meg az olta, kik az hadakozásban pusztán állottanak, melyek mostan ő hatalmasságának adót dézmát adnak és végházakban beszolgnak. Mindezek minemű megbecsülhetetlen hasznok legyenek, ő nagysága csak bölcsen gondolkodjék róla, mind így találja igaznak lenni.

Ennek pedig az sok jónak az nagy Isten után akkor is én egyedül voltam fő indító eszköze, mert Boeskey Istvánnak én sugogattam Fejérvárról, én biztattam tanácsoltam, ok-

tattam, s én hajtottam hatalmas császár hűsége alá, egy emir rabját jártatván hozzám, kit vezér Mehemet pasával szemben juttattam, Kassától küldtem az császár neve alatt jött hitlevelet meg neki, s úgy indult az után az én írásomra, sok biztatásomra meg. Mely dolognak Deák Mehemet pasától végire mehet ő nagysága, hogy ha megkegyelmezne neki és eleiben hivatná, mindeneket megtudna beszélni, mert ő volt minden dolgokban én mellettem, ő volt tolmácsom az vezér előtt, az ő házában irtam meg az császár hitlevelét, s úgy jöttem vele együtt az császár eleiben, noha nekem Deák Mehemet nem barátom, sok bosszúkat szenvedtem tőle, de méltó hogy ő nagysága megkegyelmezzon neki, az Kanizsai pasaságot neki adja, és parancsoljon neki, hogy velem igen egyet értsen, ha kívántatik, mellém jöjjön, becsület adassék minden pasáknak, de az mostani pasáknak senki egy többet annál nem tud szolgálni ő hatalmasságának, mert minden dolgokat immár igen jól ért és tud, mindazáltal ő nagysága jóakarattján áll minden dolog.

Térek ismét a dologra, hogy ha akkori feltámadásunknak anynyi haszna volt, és akkori vezérek oly igen igyekeztek bennünket segiteni, azt kérdem én az vezérektől, muftitól, Heczyatól s többitől, mostan miért rettegnek oly igen Ferdinándtól, minek itilik ötten lenni?

M á s o d i k k i v á n s á g a.

2) Az császár követinek ilyen formán, való választ adván, ne tartóztassák ott benn őket, bocsássák vissza mindjárt, mert ha ott bent tartják őket szép szóval, az confoederatus országok kételkedni fognak hatalmas császár jóakarattjában igiretiben.

3) Kívántatik hogy mindjárt kapucsiákat bocsásson ő nagysága a vezér és tatárhoz és szerdár pasához, az tatárnak demandáljon, hogy az ő nagysága rendelése szerint ne mulassák el, hanem az rablást continuálják szüntelen, 30 ezer tatár menjen és más 30 ezer várja az Neszter mellett, mihelyt érkeznek im ezek, azontól induljanak, és így ez esztendőben ha az rablással fárasztják őket, annak anynyi és ilyen haszna lészen, hogy rettenetes rémülést adnak az len-

gyeleknek, ki miatt jövendő tavaszon talám táborban nem fognak ki merni szállani. Másik haszna, hogy ez egész esztendőben az lengyelnek hadat kell fenn tartani attól való féltékben, melyre ő nekik sok száz ezer forint ide megyen, de semmi haszna, mert a felől valahol akarja a tatár ott járhat, és azzal a nagy költséggel annyira fogyatják és erőtlennitik magokat, hogy a szükségnek idején nem fognak elégségesek lehetni az hadakozásra császár hada ellen. Harmadik haszna leszen, hogy az országot mindenütt megtekénthetik, minden állapotját eszekben vehetik, csak rendeljen Szkender pasa valami okos török embereket arra a dologra és ne csak az Neszter mellékén Podolya szélén járjanak, hanem Illyuvig és Lublinig menjenek el, mely dolog oly könnyen meglehet, a mint akarják. Negyedik haszna leszen az sok rabokkal Konstantinápolynak megtöltése, és az gályák evezésekre való sok rab szerzés, kertekben dolgozni jók lesznek.

4) Szkendernek demandáljon ő nagysága a vezér, késedelem nélkül szálljon az Neszter mellé Szorokalut ha alább nem is, legyen ott és vigyázzon szent Demeter napig, hogy így az tatár bátorságosbban járhasson el dolgában, legyen mihez bízni. Az kozákok is inkább nem mernek alájárni a Fekete tengerre, mi is bizvasban láthatunk dolgainkhoz, mert az lengyel arra fog vigyázni és nem kelletik hadainkat megszaggatnunk, A mint hallok Szkender pasa azt írta a portára, hogy sok német segítségben ment a lengyelnek, melyet el ne higgyetek, mert bizony semmi német oda nem ment, s nem megyen egyéb hanem ha Prussiából valami nyomorék városi németeket bocsátanak a városok, mivel királytól függnek azok, de az is igen kevés lehet és semmire nem jó. Elfelejtene bizony mostan a német imide, amoda való segítség adását, csak segíthetné magát, attól semmit ne féljenek.

5) Jóllehet szükségünk az ő hatalmassága segítségére szintén mostan még nincsen, mind az által látom hogy felette igen kételkednek mind az egész országok, hallván hogy az némettel is tractálnak, melyből egyenesen azt hozzák ki, hogy általan véggel csak szóval akarják őket tartani, és ha az szerencse nekik nem szolgálna, azontól az német mellé

állanának, ezt mindnyájan nagy emberek tagadhatlan beszél-
lik, mely vélekedést az mostani Komárom alatt való tractá-
lás szerzett elmejekben, ki miatt én menynyi búsulásban
legyek meg nem írhatom, soha elméjéből ki nem tudom
disputálni, hogy attól semmi félelmek ne legyen, noha elég
ratiókkal állatom.

6. Kíváztatik azért hogy ő nagysága parancsoljon az
budai vezérnek, ő nagysága gyűjtsen és készítsen valami jó
válogatott töröket bár csak tíz ezeret az végekből és leve-
lomben specificált szancságságokból, kiket bátor ne szállí-
tana messzire, hanem Budára, Esztergomra, Kanizsára, azo-
kat tartaná oly készen ő nagysága, hogy valamikor én meg-
találnám felőle, azontól bocsátaná oda a hová én kívánnám,
lenne annak az hadnak mind sátora élése magánál, hogy
szállhatna mezőre ki, a mikor kívátnának. Eunek az hadnak
készen létele azért is használna, hogy ha az Vácz dolgában
valakik végbeliek mint a lippaiak akadálykodni akarnának,
akkor az fegyvert mutogatnák, aztán nem mernek semmit
indítani. De azzal az kis had fentartással nagy hitelt sze-
rezhetni.

7) Kíváztatik ez is felette igen, hogy ő nagysága a
vezér egy igen főembertől vagy császár kapuesi pasái köz-
zül, vagy valami igen főembert készítsen igen fényes pom-
pával, a ki jönné fel mindjárt hozzánk követségben ha'almas
császártól, az az ur ember hozna igen szép levelet az ország-
nak egyet, mást a cseh és több országoknak mindegyütt,
egyet nekem, egyet az cseh királynak, mely levél csak con-
tineálják azt magokban, hogy hatalmas császár megértvén
az országnak és királynak ő hatalmasságához való jóaka-
ratját, ő hatalmassága is szeretettel vette az országok jó
ajánlását, és minden jóakarátját megmutatni ő hatalmassága
is kész hozzánk és az szent békességet megtartani s ha ki-
váztatik ellenségünk ellen segítséggel lenni, mely maga
kegyelmes igiretének jelei megmutatására ő hatalmassága is
belső fő hivei közül egyet, az királyok és országok jóegés-
ségeknek és mostani állapotjoknak meglátására bocsátotta,
minden jót és áldást kívánván nekik. Csak egy olyan for-

mán való levelek kívántatnak, és a mellett szóval való izetinek is hitel adassék.

8) Kivántatnék, hogy császár neve alatt az magyar és csehországi királyoknak méltóságokhoz illő ajándékok küldetnének attól az ur követől, üres kézzel ne jönné, az országbeli uraknak is valami igen tisztességes kaftán és lovak egy-néhány, ad minus száz urnak kellenék, melylyel alliciáltatnának inkább császárhoz az urak, és vennék eszékben császár jóakarátját, ne kételkednének benne mindéltig.

9) Az főember maradna itt addig a még meglátnók, kelletik é az segítség avagy nem, és ha kelletik, írna mindjárt az vezérnek fölöle, s ő itt addig mint egy commissarius császárnak úgy lenne, de ha szintén anynyit nem mulat is, az keveset árt, csak legyen egyéb aránt az követségnek hamar való expeditiója igen fényesen. Sokat használ annak idejövetele, kire tudom egy néhány ezer forint megyen, de arról nem tehetni.

10) Az budai vezérnek serio demandáljon az fővezér, őrizze ő nagysága igen ezt a mostani gyenge állapotot, mert mivel ezek az németek soha az fényes portán nem tractáltak, tudatlanok, hitetlenek és szokatlanok, felette igen abhorrealnak, ha ezekkel mostan gyengén nem bánnak, főképen addig a mig véghez megyen az tractatus és frigykötés, ezek igen hamar elidegenednek onnét csak mi kicsiny boszuságból is; szükség azért és felette igen kívántatik, hogy az vezér ő nagysága semmire okot adni ne engedjen, az némettel ne tractáljanak.

11) Parancsoljon ő nagysága igen serio Moldovában, küldjenek igen jó válogatott két ezer lovas kurtánt én mellem, azonképen havaselföldi vajda öt száz kopjás rosokat és ötszáz lovas kurtánt igen válogatott jókat, és azok előtt országi főboérokat rendeljenek, kik az országokon által minden kár nélkül hozzák utánam az hadakat. Az a had is hatalmas császár segítsége lenne, és felette nagy háladással vennék fejenként ő hatalmasságától minden országok, mert nehéz hadaink elegendő vagyon, de a könnyű hadra vagyon igen nagy szükségünk, erre igen szorgalmatos gondja legyen oratorunknak, szerezze meg mindjárt az parancsolatokat, és ugyan onnét csiauszok és kapuesiak menjenek, kik sietséggel

költsék fel őket s indítsák utánam Erdélyen által. Az ő hatalmasságának egy oszpora költségében sem telik, s ide az országoknak ő hatalmassága azzal nagy kedvességet szerez.

12) A Gratián minémű álnoksággal viselje magát, sok irással kellene azt ő nagyságának eleiben számolnunk, csak nem régen is in mense Majo, Homonnai Györgyhöz emberét küldvén, biztatta, hogy ő hozzá megyen és Erdélyben béviszi, bittel assecurálhatja a vezért, hogy mind lengyel királynak és Ferdinándnak erős hittel megesküdt, bizony nem igaz rabja császárnak, rendeljen oly vajdát, az ki legyen igaz rabja ő hatalmasságának, és ne kellessék az országoknak véle veszekedni.

13) Kénest a mint irtuk 200 mázsát visznek bé, melyet bevívén annak az árából 500 forintot költsen az háznak megépítésére, ez esztendőben lássuk mit építhet az öt száz forinttal, de meglássa maga szükségére semmit abban el ne költsen, hanem éppen az házat építtesse belőle, kezdesse úgy építeni hogy főkövetek is szállhassanak belé, kit mint házat kezdjen fundálni, szép öreg házat egyet, abból másik szobát, abból harmadikat, abból negyediket, úgy hogy fenn legyen szép négy ház, kiben lakhassanak az főkövet eselédeivel együtt, kamarája is kettő, alatt is meganynyi ház legyen és kamara szintén az egy fedél alatt, hogy olyankor az orátor lakhassék az első házakban. Istálót másutt valami 24 lóra valót azon udvaron csináljanak. Egy konyhát. Datum Neosolii 30. Julii 1620.

(Eredetiről Mike S. úr gyűjteményéből.)

CXXXIV.

Magnifice, et Generose, nobis dilecti!

Két rendbeli leveleinket megírtuk vala kegyelmeteknek, együtt az informatióval, azonban érkezik az kegyelmetek levele, melynek egyikét ebéd előtt, másikat délután 16. szept. írt, értvén az vezérnek álnokságát, mivel az előtt az németek ígéretit objiciálta kegyelmeteknek, más felől Nazardot mire animálta legyen, kiben semmi kedve nem tölt, abból immár bizonyosan eszében veheti kegyelme-

tek mint kelljen hitelt adni szavának, kegyelmeteket is hitlevelére hivatta be igérvén negyed napra való elbocsáttatását. A 60 faluk felől való végezéseket is mint állják meg, ahoz képest az mi reánk fogott dolgot is két esztendővel ezelőtt való megigérések az váraknak mely igaz legyen, megítélheti, kiről az vezérnek minemű levelet irattunk légyen ex paribus inclusis megértitek, melyet cum solemnitate privata audientiában kell beadni kegyelmeteknek. Hogy az vezérre irtanak az mi postáink tartóztatások felől, nem tagadjuk mi irtuk volt oratorunknak, megértvén Demjén Ferencz irásából, hogy Budán való tartóztatásának immár 12 napja volna, és noha igéri elbocsáttatásokat, de bizonyosan végére ment, hogy Fejérvárról el nem bocsátatja addig, valámig kegyelmetek Budára be nem érkezik, mely dolgot értvén, mivel nem kevés busulásunk volt rajta, minthogy Illei Jánost is egynehány hétig tartóztatta, eszünkbe vévén bizonyosan, hogy nem jóakarónk, mivel minden dolgainkat gátolni igyekezik, ottben az portán pedig sokkal avagy ezer grádiesesal is jobb karban volnának dolgaink az fővezérnél s egyebeknél is, kényszerítettünk értésére adni a portának, hogy a sok késcdelmet nem mineküink, hanem a sok tartóztatásnak tribuálják. Kegyelmetek azért az vezérnek bátorsággal szolljon, és eleiben adja, az dolgot pedig csak ily formán proponálja : értette Mehemed agától ő nagysága panaszát és busulását kegyelmetek mintha én irtam és panaszlottam volna az portán ő nagyságára követink tartóztatása felől, melyet ő nagysága el ne higyen, mert mi bizony senkinek nem irtunk az portán levő urak közül sem jót sem gonoszt ő nagysága felől, hanem Demjén Ferenczet elbocsátván a portára ő nagyságához hogy menjen, és ott vegyen mindenekről tanúságot, azt parancsoltuk. Azután két héttel, vagy többel is bocsátott az Erdély gubernátorunk egy postát a portára erdélyi dolgok végett, meg irtuk volt neki, hogy Demjént elbocsátottuk, és azt is mivel megyen, mely dolgot a Gubernátor is az portán sietve oratorunknak megírt, mely hirrel az fővezér eleibe menvén az orator megjelentette az dolgot, hogy mi régen postákat küldtünk az követek menetelinek hírével, és egyéb nagy dolgokkal is, de hova löttenek nem tudhatja,

talán valahogy az utban megölték az latrok, ő nagysága viseljen gondot reájok, mert nagy dolgokról vőló irásokkal bocsátattanak volt azok be, nem tudván, semmit az mi oratorunk abban, hogy ő nagysága tartoztatta őket, ennek is az megjelentésnek is penig azért kellett lenni, hogy az fővezér mindennap tudakozta az oratortól, hova löttének a követek, avagy posták, mi hirt hall felőle.

Erdélyen által 2 leveleket küldött az fővezér mi nekünk azoknak elbocsátásokról, az angliai és flandriai oratorokat is intette, hogy minket, és az cseh királyt keritenék, valahogy az némettel meg ne békéljünk, ugyan az Istenért kéretett bennünket, nekem ugyan parancsolta, hogy az ország választását meg ne vesse, az királyságot felvegyem, semmit ne féljek, hatalmas császár jóakarattjában, segítségében semmit ne kételkedjem, mert mihelyt királyságra való választásonmat megértik bizonyoson, azontul az német követet elvetik, egy óráig sem tractálnak velek, minket hatalmas császár néppel kinszel elegendőképen megsegít, csak Váczt megadjuk, nem lehet oly kívánságunk melyre a fényes portán jó és kedves válaszungk nem leszen, az segítség-adás felől pedig hogy oda be ne is írjunk se izenjünk, hanem csak az budai vezért találjuk meg felőle, meg vagy on parancsolva, hogy elegendő segítséget adjon késedelem nélkül. Ezek hogy irattak nekünk, igazságot írunk kegyelmeteknek. Az vezér értvén azért az postáknak régen elindulásokat, de be nem érkezéseket, igen busult rajta, és ha irt ő nagyságodnak valamit, csak abból történt etc. De itt immár matériája lévén kegyelmeteknek az expostulatióra, és az nagy dolgokat hogy (sic) is gyengén ez ide alá megírt mód szerint, talán nem árt ő nagyságának, mi is ugymond egynehány szót szollnánk, melyet hogy meg hallgasson csendesén kérjük. Ugy vesszük eszünkben az ő nagysága eddig maga viselt dolgaiból, hogy ez mi követségünket kicsiny avagy semmi dolognak itéli, kiről ha bülesen gondolkodik, bizony nem kicsiny dolgok volnának, hanem hatalmas császárnak és birodalmának nagy hasznára, előmenetelére, mert az német király papista lévén, Lengyel király, spanyól király, francziai király és az romai pápa több pápista fejedelmekkel egy ér-

telemben vagynak, és örömet minden hadakat ő hatalmas-sága ellen indítanak, melyet mi immár is elejben számláltunk ő nagyságának, de azt el nem hívén csak költött dolognak tartja, és mondja lenni, hogy Vácot azzal elfelejtessük, bizony nem az bizonynyal higye, szégyen volna mi nekünk fejr szakkallu követeknek hazugságot itt beszélnünk, igazat mondtunk és mondunk, hogyha az mi királyunk ebben az igyekezetben keresztül nem állván meg nem gátolta volna, tudja azt az Isten, mostan Buda alá volna az német hada, mert ha minket magyarokat tavaly ez mostani urunk fel nem indított volna, az csebeket meggyőzték volna, kényszerítették volna fejet hajtani Ferdinándnak, nem lévén akkor választott királyok, és az angliai, dániai, svécizai királyok sem voltak mellett, meg kellett volna hajlaniok, és azokat az hadakat mindjárt erre fordította volna az német, tul az Lengyel Moldva felől, az spanyol és francziai királyok az tengeren, ezek így löttek volna, úgy hiszi vagy nem ő nagysága. De az mi kegyelmes urunk megindulván Erdélyből, nagy sok szavai, tanácsadási, igéreti, adományi által az országot arra bír, hogy mind felkeljünk, és az német gonosz szándékának ellene álljunk, tudván az magyar nemzet ellen való gyűlölségét az németnek, ha előbocsátjuk szándékában, Magyarországnak is veszedelme következik az két részen, és hadakból, egyfelől az német másfelől hatalmas császár hadai Magyarországnak fognak hadakozni, és így is el kell pusztulni, másfelől az német is fogja boszuját rájuk eltölteni, efféle ratiókkal állatván az dolgot, és ehhez hasonló többekkel is, az magyar nemzet úgy serkent fel mint egy mély álomból, és úgy fogtak fegyvert az német ellen ezekkel az országokkal, azután Pozsonyban adták össze rettenetes hittel magokat, hogy halálíg egymást soha nem hagyják, egymás hire nélkül meg sem békéljenek az némettel. Az mely dolgokra az mi urunk különben nem ment, hanem azt kívánta az idegen nemzetektől, hogy ők is mivelünk együtt hatalmas császárhoz követeket küldjenek, és ő hatalmasságával szép állandó frigyét kössenek, ellenségi hatalmas császárnak ne legyenek, mint az idvezült Boeskey király idejében voltak etc. Sok tanácsi adásink után birhattuk őket arra, mert azok igen idegenek voltak,

és irtóztanak az fényes portán való tractálástól. Mely dolgot jó végben vivén, im elindították minden országok követségit, kiket hogy ő nagysága ilyen kicsiny dolog miatt így akadályoztat, igazságot mondunk, bizony nem látunk semmi jót belőle következni. Ez Vác állapotját a mi illeti, az információból kegyelmek világosan megért mindeneket, és ahhoz tartsa magát. És noha az fővezér írására nézve talám immár ott kegyelmeket nem tartoztatja, alábocsátja, de két képpen levén conturbáltatva, 1. az vezér írására, 2. az kegyelmek követségéből semmi bizonyos ígérettel való reménységet nem vehetvén, bizonynyal igen félhetni attól, hogy minden követségnek esztét veszti, és úgy informálja az portát hogy az némettel végeznek, s mivel ezeket az országokat cserben hagyák, melyet látja kegyelmek, hogy mind ez ideig oly igen magok készen viselték, hogy mindenikben igen jó módjok és hasznok vagyon, mert mind mi mind az ellenség futják őket, és kérjük békességünket tőlök. Sed quod majus : Bizonyoson értsétek, hogy az ellenség igen sokasodik ellenünk, és ha az török segítsége most most most hamar bennünket nem ér (kiknek csak most elsőben 2000 kopjását kaphatnánk is, rettenetes terrort adhatnánk az ellenségnek, és sokat használhatnánk vele) igen félő, hogy meg ne nyomják most hirtelen a mi táborunkat, mely hogy in secretissimo legyen kegyelmeknél, serio intjük, és kötelességére obtestáljuk. Mondom azért, hogy nem hogy segítséget adna, sőt oly informatiót ír ellenünk, mely nem hasznunkra hanem veszedelemre fordul, mely hogy ne történjék, és az mostani nagy szükségben az segítséget is elbocsátaná, nekünk az tetszik, hogy ha pénzzel nem corrumptálthatik úgy hogy segítséget is bizonyoson adna, és Vácznak is kérésétől megszűnnek, tehát in tali casu igen bizonyos reménységgel való ígéretet tegyen kegyelmek neki is, és ha lehetne jövődő pünkösöd napot avagy 8 egész holnapot vétesse praefigálva megadásának, kire ugyan bizonyoson felelhetne kegyelmek. Annak pedig két igen nagy helyes ratióját adhatja kegyelmek, miért kell annak az kevés idő várakozásnak lenni. 1. Mivel hogy csak mostan ujontában vagyunk beállatva tisztünkben, ha mindjárt várat adunk töröknek, nem csak az

végházakban levő vitézlő rend de mindenestől az magyar nemzet tőlünk elidegenedik, és attól félünk, hogy visszaállanak Ferdinándhez, reánk támadnak, s netalán életünket is elfogyattják, hogy azért ezzel se magunk se ő hatalmasságának ellenséget és veszedelmet ne szerezzünk, ez 8 holnapnak ne legyen nehéz elvárása, bizonyoson megleszen 8 holnap elteljesedésében. 2. Téli tidő következvén reánk, nem levén sehol egyébütt azoknak az vitézlő népnek semmi lakó helyek, minden télre való élésekkel oda takarodtanak, mint költöztethetnők ilyen hirtelen ki annyi lelket, és mennyi sirás rivás lenne, átkozódás, meggondolhatja nagyságod, hogy azért az se legyen nagyságod várja csendesen el az 8 holnapot, bizonyosan ígérjük, nagyságodnak megadását. De az megirt conditiók szerint ígérjük tudnillik, ha mindjárt előljáróban itt az mi szemünk láttára 2000 kopjást nagyságod a pesti hidon által bocsát ő felsége mellé egy vagy két szancsákbekkel és utánok azoknak az több haddal az egri pasát és utána az több conditiókat is számlálván.

Melyek ha meg lesznek, bizonyoson elhiheti nagyságod, hogy hatalmas császárnak sokat fog szolgálni mostan, mert ezzel minden ellenségeknek rettenetes rémülést szerez, és jövőendő esztendőben lengyelek ellen szározon, és spanyolok ellen tengeren minemű szép utakat nyithatni ez mostani kevés segítség elbocsátásával kegyelmetek bőségesen fundamentaliter recenseálja, és az Donas discursusát is proponálja neki, ne mondja, hogy töle eltítkoltatok.

Ha pedig a segítség-adást vagy teljességgel renuálja, avagy inide amoda mutogat, avagy ilyen szép bizonyos megcsalhatatlan reménységgel való ígérettel nem lenne contentus: kegyelmetek igen nagy obtestatiókkal éljen, és megmondja kegyelmetek, mi alá megyünk az fényes portára, de nagyságod bizonyos legyen ebben, hogy ha az segítséget meg nem indítja mindjárt, vagy csak késleli is, tehát minden országok Ferdinánddal megbékéllenek, tovább nem halad, és nem veszekednek egymással, mert eszekben vévén ezt, hogy csak szóval akarja őket nagyságod tartani, más felől az némettel tractál, kételkednek, hogy ellenek lesztek, és hogy ez ne következzék rájok, inkább egymással békéllenek meg, mely

dolgot az Ferdinand követi most is Pozsonyban igen futják, palatinus, cancellárius, és több főemberek vagynak ott, és csak azt várja az mi kegyelmes urunk, nagyságod micsoda választ ad nekünk, ha az segítséget elküldi, bizonyosan higgye, igen jól leszen az dolog, minden kétséget kigyomlál elméjéből, és Vác is megleszen az módok szerint, de ha az segítséget mindjárt nem küldi, bizonyosan az békesség végben megyen, mert soha el nem hitetheti ő felsége az országokkal, hogy ellenségek nem akar lenni nagyságod az országoknak. Mely békesség ha megleszen, micsoda gonosz dolgok következhetnek abból, nagyságod megítélheti. Ennyi országok ő hatalmasságától elszakadnak, és Ferdinanddal meg egyeznek, etc.

Ha ezen az uton jónak ítéletek uram az tractát, jóval jó ha hol pedig már jobb, és állandóbb fundamentumon építhettek bizonyosan és araiszátok (sic) hogy mind palánkokat, holdolságokat reserválhattok, az segítséget is impetrálhatjátok ez mostani nagy szükségben, mindenekben acquiescalunk, és az kegyelmetek industriájára hattuk, biztuk, intvén csak ez egyre kegyelmeteket, hogy országunknak az törökkel állandó békességét stabilialja, és az némettől ígertetett palánkokat hódolásra való számtalan falukat reserváljatok. Az segítséget megindítsátok, kire nagy az szükség igen nagy, és az summát is 2000 frt. bátor beadjátok uram, csak immár legyen benne contentus, az segítséget bocsássa el, kegyelmeteket expedialja kívánságunk szerint. Az 8 honapot várja és vártassa másokkal is csendesen el, ha egyéb nem lehet benne. Ha az 2000 fl. contentus nem lenne, noha immár Vác is bizonyosan meg leszen ígérve, mindazáltal csak az segítséget bocsássa el, még is 3000 fl. ígérhet kegyelmetek neki, és így immár 7000 fl. kész pénz, ajándék is az téltől fogva 3000 fl. érőt könnyen megteszen. Az vezér igen fenyegeti az hódolt falukat, hogy senki az mi fizetésünkre ne jöjön be tőlök. Kegyelmetek proponálja cum expostulatione neki, ez nem illenék az frigyhez, nem hogy magok segitenének, sőt az magunk jobbágyit is öléssél, rabsággal fenyegetik, valaki fizetésünkre jő. Ő nagysága attól supersedeáljon, az jobbágyágnak proprietássa miénk országostul, ő nekik behódolt

csak, engedjék eljönni, azzal az török uraknak való szolgálat és adódézma fizetés meg nem szűnik, fogyatkozik, és az hadnak vége lévén, ismét helyére megyen kiki. Bene valeant. Tirnaviae die 19. sept. tiz órakor 1620.

Gabriel m. p.

Külczim : „Magnifico, et Generoso Stephano Dóczy, de Nagy Lucie, et Johanni Rimai, Oratoribus nostris ad Fulgidissimam Pertam ottomani-cam etc. Fídelibus nobis sincere dilectis.

(*Kemény József másolatáról, melyet Gál László gyűjteményéből vett.*)

CXXXIV.

II. O s z m á n.

A Jézust valló nép nagyjainak példányképe; keresztyén fejedelmek oszlopa, a mostani erdélyi fejedelemnek testvére s ez idő szerint Erdély kajmekámja Betlen István, — kinek vége jó legyen!

Ezen császári ezimeres levelem hozzád jutván értsd meg, hogy miután a moldvai vajdaság szerencsés udvarom által legközelebb Alexandernek ajándékoztatott: az előbbi Gáspár vajda pártoskodó hajlamait követve gonoszul megszökött s Lengyelországba ment. Fényes parancsommal azért téged is kívántalak megtalálni, hogy ha az említett szökevény netalán valami zenebonát inditana: szerencsés udvarom iránt eddig mutatott hűséged szerint a segítség nyújtásban semmit el ne mulass, hanem Moldvát erőd s tehetséged szerint védjed és oltalmazd. Mihelyest tehát ezen fényes parancsommal a magas portám csauszai közül való jeles Musztafa csausz hozzád érkezik, azonnal ehhez tartsd magad, s udvarom iránti hűségedet a mint csak tőled telik megbizonyítsd. Ha a most említett tartománynak oltalmazra nem lenne is szüksége; eddigi szolgálatodban meg ne restülj s a rád bízott Erdélyre gondot viselj. Jól megértsd s fényes névjegyemnek hitelt adj.

Kelt Konstantinápolyban 1029. Sevvál 20—29. 1620. Sept. 19—27.

Külső cím: Az erdélyi fejedelem testvérének Betlen Istvánnak Erdély kajmekámjának — kinek vége jó legyen!

Egykorú magyar jegyzet: Császár levele, kiben parancsolja az lengyelek ellen való felülést.

Cselebi Ali basa nagy vezérnek ugyanahhoz ugyanazon tárgyban írt s a szultáni fermánéval egyező szövegű levele.

Kelt Konstantinápolyban ugyanakkor.

Oldalt: Cselebi Ali basa névjegye s pecsége.

Kívül ezen egykorú magyar jegyzet: Az fő vezér portáról küldött levele, kiben parancsolja az lengyelek ellen való felülést.

(Törökből; eredetie az erdélyi fels. k. kormánysház levéltárában.)

CXXXV.

Gabriel etc. Tekintetes és nagyságos fővezér Isten nagyságodat sok esztendőig jó egészségben éltesse, napjait jó szerencsékkel sokasítsa. Kévánnók tiszta szívből hogy nagyságodat ide való állapotunkról örvendetesb írással találhatnók meg, és panaszolkodáson ne kelletnék levelünknek iratását kezdeni, de az idő magával a mit hozott annak kell engednünk. Hatalmas császár szüleattyának idejében menvén először ő hatalmassága szolgálatjára, azoltától fogva tökéletes igazsággal szolgáltunk az ottmanli nemzetnek, a mint az szolgálatokat, ha elő akarnánk számlálni, sok papirosra férne le annak írása, de azzal nagyságodat sok gondjai között nem akarván fárasztani, teszünk emlékezetet csak mostani állapotunkról. Erdélyországból az előtt 15 holnapal megindulván, hatalmas császárnak akaratjából semmi- ben úgy nem igyekeztünk fáradni, mint hatalmas császárnak sok igaz jó akarókat hogy szerezhessünk, a mint Istennek hála egynehány országokat, benne levő erős hadakozó nemzeteket, sok szép tanács-adásinkkal, intésünkkel arra birtunk vala, hogy ő hatalmasságával azok is felbomolhatatlan frigyet kössenek, szép békeséget tartsanak, ellenségi ő hatalmasságának ne legyenek, kiknek kincsekkel, népekkel Rudolphus császár 16 esztendőig hadakozék ez előtt való időkh-

ben. Mely jó szándékoknak bizonyosb hitelnek okáért az mi becsületes követekkel együtt azok is az országok királyokkal együtt követeket az fényes portára bebocsátották; kik felől bizonyosan irhatunk nagyságodnak, hogy követeket be nem küldték volna, mivel ők ahoz egészen szokatlanok és idegenek voltak, sőt talán nem is gondolkoztanak az előtt arról, de mi sokat esküdtünk nekik, az évig magasztaltuk hatalmas császárok természeteket, régtől fogván való jó szokásokat abból, hogy valamely nemzet frigyet köt velek, azt szentül meg szokták tartani, ne féljenek és ne gondolkodjanak arról, hogy abban valami csalárdság lenne valaha, sok példákat előhozván nekik az magyarországi királyokkal, főképen Erdélylyel kötött frigyet szultán Suliman idejétől fogva, mely szentül tartotta meg minden császár. Mely mi sok fogadásinkra, biztatásinkra vették arra magokat, hogy ők is a magyar nemzettel együtt ő hatalmasságának kedvét keresék, jó szomszédságot tartsanak. De minden mi reménységünkben igen megesalatánk, fogyatkozánk, mert az budai basa az elmúlt hétfőn igen hertelen Vác alá jövé, megszállotta, ágyúkkal lőtette, ostromoltatta, égettette, vitézlő népeinket ölette, és megvötte. Mely dolgot ki akaratjából cselekedett, azt mi nem tudjuk, de hisszük, hogy ha nagyságotól arra való szabadság nem engedtetett volna, Isten és az igazság ellen ilyen hallhatatlan dolgot meg nem mert volna próbálni, mert ha nagyságod ennek könnyű voltáról, és ebből s e miatt következő dolgokról végnélkül való hadakozó veszedelmes állapotokról okosan fog gondolkodni, könnyen eltalálja mik jöhetnek belőle ki; a holott hatalmas császárnak jó emlékezetű atyjával az nemes Magyarországnak frigye volt, mely frigyet erős hitlevelével tötte hitelessé, kihez úgy biztanak mindenek, mint olyan hatalmas császárnak méltósága kívánta, bizonyára nagy hitelt is szerettek volt az köröszténységben, az jó emlékezetű császároknak akkori igazgató fővezérek kik voltak, mert minthogy minden országokkal való frigyet hatalmas császárok alattokvalókkal igen megörözték, arra nézve mi csak nem az egész világban való körösztén országok kívántanak az fényes portának békeséget szerzeni kötni és tartani. De az budai basa ez

mostani új cselekedetével fölötte nagy kárt tett hatalmas sás zárnak, mert az egész keresztyén világra kimegyen ennek az cselekedetnek hire, megértvén az magyar nemzeten minden igazság kívül az szent frigy ellen esett dolgot, minden körösztvény országok elidegenednek az fényes portától, és féljünk attól, hogy nem fognak ezután az békeség dolgában fáradozni kiváltképen ezek az országok kik mostan az mi intéstünkre követeket ajándékokkal bebocsátották. Csak immár is oly igen meghidegedett szívek az előbbi elkezdett jó szándéktúl, hogy ha nagyságod annak eleit nem veszi, igazságot irunk, minden jelekből azt vesszük eszünkbe, hogy Ferdinandussal, spanyol királylyal, és az lengyellel mind összebékélnek, mely dolgokra az magyar nemzet is mostani megbúsult állapotjok és hatalmas császár felől jó reménségből való kétségben esésinek miatta.

Mi úgy látjuk szemtünkkel, hogy igen könnyen reá vehetik mely ő hatalmassága ellen való fegyverfogásra, az megholt Mátyás császár az előtt hetedfél esztendővel semmi úton az magyarokat nem hajthatta, és a miatt szakada el akkor is a hadakozásnak indulatja, mert az egész keresztyénség megegyezett volt akkor a linzi gyűlésben azon, hogy hatalmas császár ellen fegyvert fogjanak, de azon mulék el, hogy a magyarok tökéletesen és szentül meg akarván ő hatalmasságával való frigyeket őrzni, semmiképen fel nem támadának, ki noha koronás királyok volt az Mátyás, de egyáltaljában megizenték neki akkor Linzben nagy oratorokat küldvén hozzá, hogy készek inkább egy lábíg meghalni, hogy sem mint hatalmas császárral való frigyeket megszegjék, oly igen kapcsolta volt magához az jó emlékezetű szultán Ahmet császár őket, és akkori jó gondviselő vezérok az Boeckay fejedelem idejében hozzájok nyujtott jóakarattal kincsbeli és népbeli segítség adással, hogy ha megindult volna Mátyás császár az ottmanli nemzet ellen, inkább támadtanak volna arczczal királyokra, hogy sem igaz ok nélkül az frigyet felbontották volna. Ezt az tiszta szívet, és igaz jó akaratot az magyarokban nagyságod is igen megnevelte vala hatalmas császárhoz az mult nyárban ő hatalmassága nevével iratott levéllel, mely levelet vezér Mehemeth basa embere hozván,

olykor érkezett vala, mikor az egész országnak nagy gyűlése lévén mind együtt voltanak, és megmagyaráztatván előttök a levelet, mivel is azt iratta vala nekik nagyságod hatalmas császár hitire, hogy az magyar nemzetet és vele való frigyet ő hatalmassága Ferdinándért meg nem veti, sőt haddal, kincsel megsegíteni mindenkor kész, valamikor az ország kívánja, és valakit az ország királylyá akar, választ, hatalmas császár is a frigyet szent békességet azzal tartja meg, nem Ferdinánddal. Mikoron azt a szép maga ajánlását s akaratját az ország hatalmas császárnak megértette volna, elhídjé nagyságod hogy valaminemű jóakarattal, tiszta szívvél voltak azelőtt ő hatalmasságához, de azzal az írással százszor nagyobb szeretetre indítának vala, de ez mostani két cselekedetivel az budai basa egyik az Vác elvételével, másik az némettel esztergomi Chalauf Ibraim aga által való sok praktikálásával Komáromban az németeknek bort, kenyeret, fát és egyéb élés beadásával vigyázásért, komáromi németek ellen rendelt vitézeinknek levágatásával oly igen elidegenítette az egész országot hatalmas császártól, hogy valaminemű igaz szívvél voltak jó akarattal az előtt, mostan hasonló nagy idegenséggel láttatnak lenni, és félő igen, hogy az némettel össze ne békéljenek, mely hogy ne legyen, csak az egy Isten tudja. Mely igen nagy sok intésimmal tartóztatom őket, esküszöm nekik, hogy nincsenek hatalmas császárnak hírével ezek az cselekedetek, várjanak egynéhány napot és mi mindjárt postán az fényes portára nagyságodhoz beküldjük, végire mentünk a dolognak, ki akaratjából és miért lőtt, addig maradjanak csendességben, mely sok szép intésünkre nagy nehezen csendesítettük őket le az válasznak megérkezéseig; mert mihelyt Vácznak megszállásának hire fülekben lőtt, az egész országnak palatinusa, grofjai, nagyságos urai, az vitézlő néppel, mellettünk talpon lévén, az német ellen csak itt Pozsonyban többen húsz ezernél, azon kívül Csehországban levő tizenkét ezer magyar hadnak létele, bizonyoson írjuk nagyságodnak mindjárt nagy rettenetes busulással felrohantanak vala, az seregek megindultanak vala, hírünk s akaratunk ellen, közikben küldvén, parancsoltunk nekik, hogy leszálljanak, az kapitányokat is levettük lovokról, senki meg nem

tarthatta őket. Mely dolgot látván, magunk mentünk közikben, és így csendesítettük őket, másfelől előttük egy hidat elhányatván, hogy el ne mehessenek, mert ha elmehetnek vala az hadak, bizony mind egy lábíg ott veszett volna hatalmas császárnak az a kevés hada, kiket a budai basa oda vitt volt, és abból minémű rút veszedelmes dolog következhetett volna, nagyságod meggondolhatja de az megbúsult magyarok akkoron arra nem nézvén ők által mentek volna rajta, nagy gyalázatjokra végházokat elvenni az budai basának meg nem engedték volna. Értvén nagyságod az budai basának mód nélkül való cselekedeti miatt magyar nemzetnek ilyen megbúsult és felháborodott elméjeket, nagyságod mint okos fejedelem-basa mint kell lecsendesíteni őket, mert ha az ország követét ott ben mulattatja és tartóztatja, nagyságod kedves válaszzsal őket vissza nem bocsátja, hatalmas császárhoz meghidegedett szívöket vissza nem fordítja, bizonynyal hidje nagyságod, semmi jót abból nem várunk, és ha ezt az hadakozó vitéz nemzetet, mely inkább az fényes portától nagyságod elidegeníti, igen méltó igaz kívánságokra való kedves válasz után adással ezek teljességgel kétségben esnek, semmit immár azután az fényes porta ígéretinek nem fognak hihetni, hanem mást gondolnak, melyet Isten ne adjon, mert ha az lenne, az több országok is mind azt cselekednék valamit ezek és minthogy a lengyel nemzet mostan az egész világon levő keresztyén országokat, királyokat követek által futják, kérik azon, hogy egymással ne veszekedjenek, hanem megbékéljenek és ő melléjük ezeket az kész hadakat bocsássák el, mert ha ő rajtok győzedelmet vehet, az ottmanli nemzetek az több országoknak is hirekkel leszen és nehezben állnak ellene az ellenségnek. Ferdinand pedig, minthogy egy a lengyel király, és spanyol király, franciai király, florencziai nagy hercegeknek feleségekkal, el kell hinni hogy arra nézve is mindent cselekedik, és ezekkel az országokkal igen igen örömet megbékéllik, az mint immár minket próbált is azzal, hogy az Magyarország királyságban maga is meghagyna és megbékéllenék velünk és az magyarokkal, csak-hogy szakadnánk el az csehek mellől, de mivel arra nem birhatott, hát hadakozik velünk és szinte az magyarokat

az budai basa így megkeseríté és elidegeníté az hatalmas császártól, hogy semmivel nem gondolnak, hanem Ferdinanddal megbékélnek csak ő is békéljék meg az csehekkal, s ezeket a hadakat fordítsák hatalmas császár ellen, mely dolgot mi eddig igen titkoltunk, és el is titkolunk mind addig a míg lehet, hogy Ferdinandnak hire ebben ne lehessen, mert ha ő megérthetné ezt, lelki üdvösségén kívül semmit ő inkább nem kíván Istentől, mint az magyarokkal megbékélhetnék és az ottmanli nemzet ellen támadhatna, mert hittél kötelezte ő arra magát az római pápának és spanyol királynak, hogy az török nemzet ellen hadakozik teljes életében, azért is segíti mostan mind pápa az egész papi fejedelmekkel együtt, mind spanyol király, hogy ha ez elkezdett dologban ő véget vethetne, azontúl hatalmas császár ellen támadna, mert szárazon az spanyol nem fér hatalmas császár birodalmához, hanem csak Magyarország, és Lengyelország által, és látván, hogy Magyarország által nem engedik, úgy végezett az sógorával lengyel királylyal, azért indították volt azt az kevés hadat Moldvában, remélvén hogy ez télen nem lesznek kinek kiűzni azokat Moldvából, kik ha ott maradhadtak volna, ez télen sok haddal rakták volna meg, hogy tavasszal derekason vehették volna el az Dunán való keletet. Nem tudják meggondolui, mért kellett Vácot ilyen nagy gyalázatjával az magyar nemzetnek elvenni, mert az a nélkül is hatalmas császáráé lőtt volna, igen szépen, csak ne hertelenkedett volna így a pasa, mely dologról az követeknek eleendő tanuságok volt, és nagyságoddal minden jót végeztenek volna, bizonynyal írjuk nagyságodnak, egynehány száz Vácznál nagyobb kárt vallott hatalmas császár mostan, kinél mi többet ígértünk volt talán; ezeket nem fogja elhinni nagyságod, de mi hitünknek hatalmas császárhoz való tisztaságából írjuk nagyságodnak, sőt az nagy Istenre, és hatalmas császárnak tartozó hűségére kényszerítjük nagyságodat, ennek az gonosz szándékjának vegye eleit, és ha immár Vácot oda kívánja engedni, azt nem akarja, hogy visszavegyék, az követeket ott ben ne tartóztassa, bocsássa kedves válaszsza késedelem nélkül őket, az országnak hatalmas császár nevével, magáéval is irasson igen szép, engesztelő leveleket, intvénarra,

hogy hatalmas császárral való szent békességet, mint eddiglen az után is megtartsák, Vácért ne búsuljanak, mert Vácznál hatalmas császár több jó akaratját mutatá az országnak, a mint azt az követekkel való végezésből megláthatják. Az athname levelet irassa úgy nagyságod, hogy abban semmi akadályt ne találhassanak, mely miatt elméjeket idegen gondolatra indíthatnák. Melyet ha nagyságod cselekedik, talán soha egy vezér is ilyen erős fundamentumot hatalmas császár birodalmának békeségbe való maradása felől nem vetett, mint nagyságod. Mi ezeket az mint felebb is megíránk, hatalmas császár javára irtuk, nagyságod látván az felháborodott állapotot, bizonyosan vesznek eszünkben, hogy ez különben le nem csendesíthetik az állapot, hanem csak úgy, ha az követeket igen szép és állandó békességnak fundamentomával bocsátja ki nagyságod, de ha ez nem leszen, mi az nagy Istennek és a fényes porta előtt tudományt teszünk ha mi veszekedő állapot az budai basa mostani cselekedetéből következik, annak nem mi, hanem az leszen az oka, kinek akaratjából az budai basa ezeket cselekedte, naponként cselekedí. Mi az hatalmas császárhoz való igaz jó akaratunkban végig meg akarunk maradni. Ezen dolgokról nagyságod az mi becsületes követinktől bőségesben érthet, kiknek szavokat hogy csendes füllel meghallgassa, nagyságodat szeretettel kérünk. Az nagy Isten tartsa meg nagyságodat.

Hdtirat : Az fővezérnek király urunk ő felsége nevével irt levélnek páriája. Ez alá a Bethlen Gábor kezével ezek vannak írva : A portára kell vinni és ha illendőnek ítélik, beadni, lássák, ha nem is szaladok vele. Az credentionalis is mellette sat.

(Ipolyi Arnold gyűjteményében levő eredetiből.)

CXXXVI.

Fővezér Aly pasa levelének parjaja.

Az Christus népe közül Jézus seregének és népének gondviselője és igazság szolgáltató jó hírű nevű Magyaroknak királya Bethlen Gábor jóakarónk, kívánom Isten segítségéből,

hogyminden dolgait jól végezze felséged. Atyafiúság képen erről kellett írnom.

Zilbidz havának fojtán (1620. oct. 28-ától fogva) Pozsony várának főkapitánynya Dóczy István és Magyarországnak főemberei közül Rimai János az felséged emberi, az magyarországi uraknak és egész országbelieknek főrendeknek pecsétekkel Mazer levelekkel az hatalmas császár portájára érkezvén bizonyosan.

Mi is mint felséged jó akarója magonk részéről mindenkinek kaftánt adtunk és velek együtt levőknek mindennek böcsületire ruhákat osztatván, felséged reménségén felől böcsülettel lettünk nekik.

Mikor az felséged követivel szemben lettünk volna, másnap ki péntek vala, bírtunk lőn hogy Váczt megvették volna. De hogy sem Budáról sem felségedtől jóakarómtól eddig bizonyos birem nem érkezett micsoda módon vették meg, nem vagyok bizonyos benne.

Hogy penig ennek bizonyosan végére menjünk, ez levelünkkel felséged emberét kiküldöttük postán, azért én jó akaróm azon Isteunek hatalmasságára esküszöm és az szent Mahmet böcsületes szentségére mondom, hogy sem az hatalmas császárnak sem én nekem felséged igaz jóakarójának akaratunk arra ninesen, hogy az jó végezés ellen semmi dolog történjék avagy történt volna, ezt mind felséged, s mind az országnak rendi elhídjék.

Hogy penig ilyen dolognak bizonyosan végére mehessek, bizonyos okos embereket Budára küldöttünk, reménségünkön kívül ilyen gonosz dolog ha történt volna, kik okai legyenek, avagy kik mia történt volna, hogy büntetéseket megszenvedjék, megérti felséged.

Egyéb állapatról való dolgokat ide küldött főköveteknek és kapitihájának leveléből felséged minden dolgot megért, kik levelekben mindent megjelentenek. Isten segítségéből az felséged követét egy két nap alatt az hatalmas császárhoz audientiára visszük, és az mi Magyarországnak és magyarországi uraknak és minnyájoknak Mazur levelében és felséged levelében kívántatik és kérettetik, valami leszen az kívánságtok az szerént elvégezzük, és vissza azon követek

békével tőlünk elbocsáttatnak Isten segítségével jó egészséggel felségedhez bocsátjuk, Isten éltesse felségedet. Irattatott Marnom havának hosz Kelt Custantinápolyban (1620. dec. közepe.)

Hátul : Parja Iararum Aly Passae supremi vezery Constantinapoli a D . . . datarum.

(*Eredetiről a pécsi püspöki könyvtárból Cimeliák IV. k. 118. lapján t. Mátyás Florián ur másolata szerint.*)

CXXXVII.

Pro Egregio Joanne Házi ad Illustrissimum Budensem Vezirium expedito Instructio.

Levél beadás és köszöntés után. Mostani irását hitlevelet, kit az vezér Aponyi Pál által küldött, ha maga elő nem hozza, ingyen se említse, de ha kérdi, mint vette vagy király vagy az magyar urak, azt felelje reá : Derék athname, frigylevél áll fenn török császár és Magyarország között, a mellett tartja és őrizi Magyarország magát, egy budai vezér levele nem lehet méltóságosb, ha Vác elvételével törte-é meg a frigyét vagy nem, most azt kérdésben nem forgatják, sem hogy ő nagysága hitlevele a császár derék athnamé levelével egyezzen-é, vagy annak ellene iratott, ezt a magyar urak most csak elhallgatják, más időre veszik, tartják annak meglátását. Az ő nagysága hitlevelét igen erősen tartják, őrizik, és meglátják ez után, ha ő nagysága ahoz tartja-e magát, vagy az ellen is cselekedik. Ő tőle most arról se jót, se gonoszt, se azt hogy javalják se azt hogy nem javalják, semmit nem izennek, várják igéreti szerint azt jó szomszédságra, hanem azon kívül más dolgokról izentenek, kiket meghallgasson.

2. Az fényes portára bebocsátott főkövetek, a hol sok szóval izenték volt meg azt ő nagyságának, mennyi hasznára legyen hatalmas császárnak az magyar nemzettel és több szomszéd országokkal, kik itt csak az határban vagynak, erős szövetség kötése és frigy szerzése, tudni illik, hogy amaz erős, hatalmas hispániai királynak nagy erejét, kinél az ő

hatalmassága birodalmának nagyobb ellensége nincsen, megszébb vethesse, távoztathassa ez tartományokról, a római pápa birodalmával és hatalmával együtt, kik az ő hatalmasága birodalmának örökös ellenségei, és mi az olta szorgalmaztattuk is ő nagyságánál az hatalmas császár segítségét, de azt mi nem tudjuk mire vélni és mire magyarázni, hogy ő nagysága semmi segítséget eddig ellenségeink ellen nem ada, kinek késedelme, sőt nem létele miatt tul az hispaniai király annál nagyobb erejét megindítván, együtt a római pápával, és hozzá tartozó papokkal, addig siette nagy erővel megverni az mi hadainkat, mig az portáról is semmi nyilván való válaszunak nem jött, és itt kün is ő nagysága semmi segítséggel nem akart lenni hadainknak, kire az ellenség most hatalmát vevén mi rajtunk és az szomszéd frigyes országokat elfoglalván, nem egyébnek tulajdoníthatjuk, hanem annak, hogy ő nagysága, semmi képen nagy sok kérésünkre meg nem segített és ő nagysága miatt verettek meg a mi hadaink.

3) Vegye szemére azt is hogy ezelőtt Besztercebányára az országgyűlésben oly athname levelét hozták hatalmas császárnak, kiben azt fogadta és hittel ígérte, hogy Ferdinandusért soha az magyar nemzetséget hátra nem veti, sőt ő ellene meg akar oltalmazni. Annak az hatalmas császár hittel tett fogadásának ő nagysága az vezér ellene cselekedett, mikor szűkségünk idején megtalálásunkra segítséget nem küldött.

4) Azt is eleiben adhatja, nem sokkal ez előtt az jó emlékeztető Bocskay idejében hasonló állapotban, sőt akkor közel ilyen szerencsésen nem forgott a dolog, sem a portai, sem külső követek nem így viselték magokat, ha az fényes portától kellett, magok kijöttenek an pasák magok személyekben köztünk forgódtanak, ha pénz kellett, pénzt adtak, ha had kellett, hadat adtak, török, tatár egyaránt hadakozott velünk, és ugy oltalmazták Magyarországot és szabadították az német birodalomtól, de most ő nagysága miatt, nem sokára ismét német kezében mind a magyar részek, és onnat valamikor akarják kezdek el ellenek való hadakozásokat, most főképen, mikor az lengyel királyt

mint sógorát az római császár megsegíti nagy német hadakkal.

5) Így azért ő nagyságok szófogadatlansága és késedelmes volta miatt a segítség adásból ez jött ki, hogy jó akaró frigyos országi elidegenednek, elszakadnak, és az hispaniai király kezében esnek, mert római császárnak Ferdinándnak igen kevés hada ereje lett volna ezeknek az országoknak meghajtására, de már ha oda hajolnak és összeesküsznek a másfelé kész hadak is, melyek állván megtöbbsülnek és azt cselekedik a mit akarnak.

6) Magyarország noha még eddig épen maradott és hadai fenn vannak, de német császár igen jártatja a Magyarokat az békességért, sőt nemcsak maga, hanem amaz nagy, hatalmas francziai király főkövetit küldvén alá, az jártatja mi közöttünk és császár között az békességet, kezességre ígervén magát Ferdinandus előtt, hogy ennekutána nem bontatja fel a magyarokkal való frigyét és jó szomszédságát. Erre való képest az magyar urak minket is valóban szorgalmaztatnak az békességért, látván hogy ő nagysága miatt a török segítségekben teljeséggel megfogyatkoznak, untatnak azon, hogy elvegyük az békességet és megbékéljünk Ferdinándussal.

7) Mi azért most ugyan csak ezért küldöttünk ő nagyságához hirtelenséggel, mert már az fényes portáról késő erről az kérdésről várunk, jó idején akarjuk ezeket panaszkodással tudására adnunk, kértünk segítséget, nem adott, az ellenség elhatalmazván rajtunk, elvegyük-e az békességet és megbékéljünk-e Ferdinánddal avagy ne, mit mond ő nagysága, és mi választ teszen reá, ne mondhassa hogy ilyen nagy dolgot tudására nem adtunk volna. Mert ha megbékélünk, könnyű azt elhinni, hogy ennyi hadakkal az sógorát lengyel királyt megfogja római császár segiteni, itt semmi akadály nem lévén, és ha mind onnat Lengyelországból s mind másunnét ártalmát kezdi látni hatalmas császár birodalmának, akkor ő nagysága meglátja miért nem fogadta meg eddigvaló kérésünket, hogy idejénkorán segítséggel lett volna. Ha pedig azt nem javolja hogy megbékéljünk, eddig anynyi országoknak, erős nemzetségeknek elszakadása is ő hatalmasságától nem más

nak, hanem ő nagyságának tulajdonittatik, melyet ha helyre akar állatni, micsoda módot mutat ilyen hirtelenséggel, hol az had, hol az pénz, mind török, tatár, gyalog, lovas hadak, a kikkel mind az magyarok színét jobb biztatásra hozza és a békéléstől megtartóztassa, mind az elveszett országokat, kik már a hispániai királyhoz hajlottanak, ismét az ellenség kezéből kivegye és vissza hozza hatalmas császár jó akaratjára.

8) Ezekre nem csak szóval, papirossal való választ, hanem mindjárást igen bizonyos hadakat, honnat menynyit mutathat, vagy tél, vagy nem tél, mi azt nem nézhetjük, mert az ellenség nem vár bennünket, hanem mind a kettő csak ez néhány napok alatt most vagyon kezünkön, vagy elegendő haddal állhassunk az ő hatalmassága segítségéből ellenségünk ellen, vagy pedig a mivel kínál, el kell vennünk tőle az békeséget, melyet ő nagysága hire nélkül nem cselekedtünk, sem nem akartunk cselekedni, de hogy eddig sem akara segiteni, és a magyar nemzetség, ugyan én is, bizik az ő nagysága jó akaratjában, segítségében, hanem ha látja, nem tudjuk, ha az fényes portáról vagyon-é parancsolva, hogy ugyan ne segéljen bennünket, ha onnat hadták, úgy most ő nagyságát istenére, lelkére kénszerítjük, mondja igazán ha segítségéhez nem bizhatunk, kéntelenség alatt az békességre kell nyulnunk, és ezekre igen sietséggel választ várunk ő nagyságától, tudhassunk magunk állapotjára bizonyos gondot viselnünk.

9) Mindezeket az ratiokat noha kevés irással, de igen világosan és bátorsággal felelni kell, ha szintén haragudna és búsúlna is, de az vezérnek igen eleiben rakjon és vétkessé, bönössé ötet tegye, hogy sem adott sem biztatott bizonyoson eddig való segítségével, a miatt kelletik kéntelenség alatt az békességre mennünk, melyből jól reá vigyázzon, vagy a békélést engedi meg, tehát az írásban tétesse vele, és tudomány tétellel igyekezzék levelet arról venni, vagy ha segítséget kezdené ígérni, hol, honnat, mikor menynyit és mint hitetheti azt el velünk, hogy abban meg nem fogyatozunk, arról is ugyan hittal való bizonyos írását vegye, és sem ott,

sem útában semmit nem késvén, mentől hamarább bizonyos válaszszaal igyekezzék hozzánk sietni. Nec secus faciat. Tirnaviae die 20. Decembris 1620.

(Credetüröl Mike S. ur gyűjteményéből.)

CXXXVIII.

Maurer Mihály az vezér sovával nekünk ezeket mondá :

1) Első, az ígért summát s ajándékot minél hamarább hogy beküldjük és annak viteliről hirt adjunk, melyről immár kegyelmedet eléggé tudósítottuk, s Rákoczy György is tudósítja, mi is az fővezérnek ő nagyságának megírtuk, megküldjük most is azon módon s formán, az mint s mi módal kegyelmelek megígérte.

2) Az svecusok követit sietessük, kire nekünk gondunk vagyon, csak érkezhessenek közelebb, óránként várunk is onnét bizonyos embert s ottan megírjuk.

3) Magyarország részéről hogy főember menjen be, erről, már kegyelmedet bőven informáltuk s im most is.

4) Az 5000 aranyról, erről is kegyelmednek elég tanúsága vagyon, mi magunktól ország hire nélkül többre nem mehetünk.

5) Az oda fel való állapotról eddig is valamit értettem, hová hamarább lehetett megírtuk, ezután is mi az némettel meg nem békéllünk, csak ne tartóztassanak, s határt ne szabjanak, s az segítséget is adják különben, jobban s hamarabb s elegendőképen, s ezeket az Kassához tartozó vármegyét ne rabolják, s az kiket elvittek is, bocsássanak el, kiknek im kegyelmednek számokat megküldtük, az kinek eddig végre mehettünk, legyen azon kegyelmed, szerezzon parancsolatot, az budai vezér, egri, temesvári, gyulai, lippai, szolnoki eresztessék fel s bocsássák el, de hogy azt is segítsenek elegendőképen, idejében is, határt is vessenek mint mennyjünk, lehetetlenség mi tőlünk is, hogy meg ne békéljünk.

6) Egy maskatert keres, az ki az egész Magyarországot meg mutassa, s Boeskay István hol hadakozott : itt velünk

olyan nincsen, másat is az ki csak magában volna, értelmünk (*sic*) a szerint tévén beküldjük.

7) Az császár hoczájának kedveskedjük. Illendő módon attól idegenek nem vagyunk.

8) Akár mit beszéljen a német, ne hídjunk neki, mert ha magának ki kell jönni is, megoltalmaz, s különben meg nem békéllik hatalmas császár az némettel, hanem ha az 7 vármegyét ide engedi örökösen, a mint Bocskay István birt, az 200000 forintot meg nem adja, minékünk nem kel-lene az izenetekben kételkednünk, de az német is mint biz-tassa magát, im irást küldtünk kegyelmednek, megláthatja : ha csak azt akarja hatalmas császár, hogy az német azt en-gedje ide, kit Bocskay Istvánnak adtak volt, az bizony semmi, az mint már kegyelmedet erről tudósítottuk, mert az csak három vármegye volt, az német császártól az porta Magyar-országnak nagyobb részétől kíván annuatim 10000 forintot, s im abban való oltalmazásáért miért adnának három any-nyit, ha az vezér ez punctumokról kívánna választ, küldtünk. Így felelhet kegyelmed jó módjával s illendő szelidséggel meg. Jelenté Maurer Mihály azt is az diván-ülő vezéreknek, az mely kupákat kellett volna kegyelmednek adni az régi szokás szerint, azt az vezér az sultánáknak adatta volna, parancsoljuk azért kegyelmednek, parancsolatot extraháljon magára kegyelmed az vezértől, hogy jövődöben fel ne költ-sék, s az követnek lehessen, mivel annak okát adni.

(Gr. Kemény József által vett másolatról. *Apparatus Epistolaris Tom. V. pag. 313—315.*)

CXL.

Instructio nova pro moderno statu ad fideles nostros
Dnum Stephanum Dóczy et Joannem Rimai 22. die Martii
1621.

1) Mely tökéletes igazsággal viseltem légyen eleitől fogva magamat az fényes portához, nem szükség arról sokat avagy keveset írnom, holott ez az 20 hónaptól fogván való fáradságos munkáim világos bizonytságot tesznek felőle, mert

nemcsak Magyarországot szerzettem volt hatalmas császár igaz frigyes jó akarójává, de oly országokat is és fejedelmeket szereztem volt ő hatalmassága barátivá, kik azelőtt csak hírét is rettegtek, s gyűlöltek, nem hogy valami correspondentiát igyekeztenek volna velők tartani.

2) Miben forgott az állapot becsületes követink elme-netelekig, arról nem szükség innunk avagy informálnunk, mert eléggé voltak ő kegyelmek arról informatások. Azolta megint ez napig miben legyen az állapot, arról is két rendbeli 10. febr. és 20. martii irt leveleinkből bőségesen informáltattak.

3. Mostan penig mivelhogy az békesség tractatusát elkezdettük volt, és ez napig continuáltuk, noha hivattuk vissza commisariusinkat, de palatinus nem akarván engedni az mi akaratumunknak, sőt bizonyos hogy contrariumot tractál császárral, oda bocsátott commissariusi által in perniciem totius regni, melyet én elkésőn vévén eszemben, kényszerítetem immár én is pro tempore az ellenséggel tractálnom, de non realem pacem, absit, hanem csak in eum finem, hogy vagy egy vagy más uton az hatalmas császár hadainak elérkezésekig az országot az ellenség kezében való eséstől oltalmazhatnám meg, és adhatnék oly bátorságot nekik, hogy hadát oszlatná meg, én is az én hadamat nyugothatnám meg egy kevésség, kik az szüntelen való hadakozás miatt igen megfáradtanak s unatkoztanak.

4) Ezt kényszerítetem cselekedni azért, mert realis paxot hatalmas császár hire nélkül immár én nem indítok, de mivel megindítottuk volt azt az országok sok könyörgésekre, látván hogy az fényes portáról sem jó sem gonosz resolutionok nem jó, az ellenség reánk jött, segítséget az vezérek nem akartak adni, noha igen urgeáltuk, nem tudtunk hova lenni, hanem az tractatushoz fogtunk, melyhez ha nem nyultunk volna, az ellenség eddig elhuyomhatott volna bennünket igen sok kárral, melyetel akarván távoztatni, ezt azután találtuk volt arra alkalmatosnak, mostan értvén hatalmas császár kívánságát, mindjárt supersedeáltam az realis paxnak tractatusától. Melyet értvén az palatinus nagy busulással vagyon az oltá, mert ő azt igérte volt császárnak, hogy utcunque lehet, de az realis paxot mostan végben viszi. Látván most hogy abban semmi

kél, gyalázatjának eltávoztatásáért készebb volna oda maradni és talán oda is fog maradni, ha valami szinmutató vagy induciákat avagy valami reménység adó paxot nem szerezhetünk, azért hogy palatinus se érthesse az mi titkos intentumunkat, szándékunk ez : hogy ha lehet induciákat csináljunk császárral az ország postulatuminak jövődő gyűlésben eligazítására. Ha az nem lehetne, akarnék conditiókat az megalkuvás felől szerezni véle, milyeket mi effectuálunk és az országot resignáljuk neki ily conditiókkal, hogy ha az ország annuál az én végezésimnek, az jövődő gyűlésig, de addig az egész gubernium épen mi általunk úgy mint mostan hagyassék. Interim liceat invictissimum imperatorem nobis requirere et instare, hogy megbékélésünk ne legyen ellene.

5) Ha pedig ezt sem effectuálhatnók, egy darabját az országnak talán resignálni, és szabadságot fogunk adni az statusoknak, hogy pro rege agnoscalják, interim az öregivel és jámborával az embereknek intimáljuk, mihez tartsák magokát, mihelyt közelgetésünket értendik, nem is cselekedhetnek pedig egyebet benne akkor, ha akarnak is, látva az nagy erőt, kényszerítettnek redeálni. Magam alá mennék Kassába és hadaimat ügytettetném, mintha abdancoltam (*sic*) volna, haza bocsátanám őket, nyugonnának, és oly készen lennének, mihelyt Buda felé érkeznek az császár hada, azontúl tíz nap alatt egybe jönnének, és véletlenül találják őket, rettenetesen confundáltatnának, kiváltképen ha császár is én reám való nézve hadait, kit az velenczések ellen, s kit az lengyel mellé, s kit az imperiumban Spinola mellé bocsátana. Az pedig úgy lehetne meg, ha én resignálnám az országnak egy részét.

6) Ha pedig egyik úton sem lehet az fegyvernek suspensiója, azonban reánk felesedik, és derekasán jön a mint megírtam, hogy sem mint szerencsétlenség kövesse hadamat magamat, melylyel császár hadának is terrort, az ellenségnek szarvat nevelnék, inkább cselekedem azt, hogy Dunán túl Óvárt, Sopront, Köszeget, innét Pozsonyt, Nyitrát, Ujvárat, Nógrádot, Fileket néppel megrakom, magam Kassához szállok szép lassan

hátra, s oda csatolván magamat, az derekas badat megvárom.

7) Ezeket azért írom meg kegyelmeteknek, hogy ha valamelyikét ez specificált stratagemaknak értendi kegyelmetek, és az német követ azt ottben valami triumphussal kezdené beszélni, értse kegyelmetek és tudhassa azokat refutálni s dolgainkban eljárni, az badakat szorgalmaztatni, mert különben mi ennél nem cselekedünk, erről bátorsággal assecurálhatja kegyelmetek az vezért. Ezt pedig akármelyiket ha cselekedjük, azért leszen hogy hadunkat országunkat derekason ellenségünk kezében való ejtésétől megoltalmazhassuk, az kegyelmes ur Isten providentiájából és az segítséget elvárhassuk mind császár részéről, s mind Fridericust más felől etc.

8) Hogy pedig az ellenség állapotját is minden titkos intentumival érthesse kegyelmetek a mennyiben mi értjük, a szerint im meg is írjuk. Bizonyos dolog : Buquoi mellett mostan császárnak 14 ezer emberénél több nem lehet. Dunán túl Colalto generalissága alatt horvátsággal in universum 4 ezer embere, de naponként vár az ligától 10 ezer embert. Az hispanustól 8 ezerre való fizetést úgy számlálják, hogy lenni kellene 36 ezer emberének in universum mi ellenünk és török ellen, ő magok sem számlálják többre hadát — ez bizonyos, ki ha mind úgy lenne is és semmi döggel el nem halna is közülök, 20 ezer magyarral, 10 ezer tatárral és 10 ezer törökkel ellene állhatunk könnyen, de annak harmad részét a dögre számláljuk bátor. Az egész armada fizetetlen, 22 hó pénzekkel adós császár, melyért igen kedvetlenek oszolnak haza az franczosok, olaszok, meg is rémültek igen az lovas had az mi lovas hadunktól, igazat írok, hogy mindenkor megfutamodik ezer fegyveres 600 kopjas előtt, semmi fegyver nagyobb ellenségei nincsen a kopjánál.

9) Felette igen exacerbáltattak mind austriai, morvai, boheimiai statusok, nem úgy mint azelőtt, hanem százszorta inkább, mert a mint megírtam, rettenetes kegyetlenséggel elpusztították őket promiscue pápistát úgy mint evangelicust. Szabadságok felől soha semmi reménységek az ausztriai háznak guberniuma alatt nem lehet, arról hogy ne is gondolkodjanak, hogy gyűlések és egyéb régi szokások szerint való

rendtartások lehetne, ugyan megmondotta császár nekik. És így magok veszedelmével tanulván, nem különben várják Fridericust mint az Isten angyalát, ki mihelyt érkezik, azon-túl hogy mellette fejenként feltámadnak, hittel assecurálják, nem is leszen abból fogyatkozás semmi.

10) Az hispanusnak hada Spinolával az palatinatusban vagyon és azokat hódoltatja, de még az felső palatinatusban nem jöhettek bé, ki ellen az unitusok s az angliai, dániai, sve-ciai királyok s az galliai király is hogy elegendőképen meg-segitik, recuperálják neki, igen assecuratus felőle, mely had-ban az dániai király leszen generalissimus. Egy részét annak a hadnak Fridericus mellé adják, kivel Sleziában jöjjen, és azokkal conjungálván magát, az cseh királyságnak recuperá-lására jöjen, praetendálták hogy az a had igen sok lenne kit mostan fognak összeszerzeni és ez mostani Aprilisben ígértek előmustrálni. Az galliai és unitusok hada kívül 60 ezernél több lenne az ő computusok szerint.

11) Bizonyos dolog hogy az hispanus kezéből palatina-tusnak megvett részét kibocsátani fegyver és vérontás nélkül nem akarja. Halljuk, az flandriai statusok induciákat kötni az hispanussal nem akarnak, hanem aut certum et aeternum foedus, aut bellum; de ezt az flandriai orator jobban fogja érteni. Halljuk ezt is, hogy az velenczésektől az mely vostilia avagy micsoda neven való passust occupált az hispanus az respublica requisitiójára, az galliai király hadat indicalt az hispanusnak, ha meg nem adná általán fogva, összevész velle és recuperálja, nekik ebben fő medium az sabaudiai herczeg leszen. Ezt ő magok az franczus követek mondták nekem hogy mind az belgákért, mind az palatinatusért, mind az ve-lenczések passusáért összevész az ő urok az hispanussal, mert köteles nekik, ő az fő protectorok és magokért nem szenvedik semmi uton az hispanust az ő országokhoz közel megerősödni, tudván tolvaj természetit etc.

12) Az lengyel állapot ebben vagyon, azok valóban ber-zenkednek, az sertajték módjára, a mig annak füsti fejekben tart, ölik vágják a törököt, az hadat igen conscribálják és az ő computusok szerint 20 ezer kopjasoknak 15 ezer kozákok-nak, 20 ezer gyalogoknak kellenék lenni az egész császár

ereje ellen, kit én igen semminek tartok, ha mezőben előjönnek, ennél többnem lehet, de ez is lehet-e meg nem-e? incertum, mert az 20 ezer gyalogot most akarják fogadni Németországban de bizony onnét ki nem sül. Ratio: mert mindenik fejedelem talpán áll, ki az maga ditióját őrzi, ki az palatinatust segíti, ki császárt, ki hispanust, ki Fridericust az cseh királyság recuperálására, és kinek kinek magára vagyon gondja, de posito bátor megengednék is az conscribálást, de 20 ezer gyalogot aratásig össze nem dobolnak, vagyon nagy busulások az muszkák felől is, mert értvén császárnak ellenek való szándékát, azok is ott ben tegzelődnek és Smolinszket recuperálni akarják, bizonyon értjük, azok ellen is hadat kelletik fogadniok.

Szándékjok mostan ez, hogy az generalist — kinek neve Kotkeniczki, litvaországi generalis volt azelőtt, most universalis — elől egy rész haddal bé akarják küldeni Moldovának elfoglalására, hogy az országot occupálhassa előbb a töröknél és csatolja valami erős helyhez magát s várja oda az derek hadat, kinek előtte az király fia leszen az atyja Flyvoig fogja kísérni, azok a hadak meg is indultanak az havas alatt magyarországi határon belül mindjárt és immár mennek Podoliában, remélem aprilisnek a fogytán avagy majusnak kezdetén Moldovában lesznek, addig akarnának fészket verni magoknak a míg az császár hada derekasan kiérkezik. Sedem belli igen igyekezik elkerülni, hogy magok országát ne csinálják, hanem Moldovát. Ez ellen igen szükség igen hamar 30 avagy 40 ezer tatárnak az Nester mellé Hutin alá szállani, és preveniálni igyekezeteket, mely igen könnyen meg lehet és mihelyt az leszen, azontúl supersedeálnak és frustraltatnak szándékokban, mit ha orron tünék őket etc. Azt idején kell a vezérnek tudni.

13) Vagyon ilyen szándékjok hogy ha itt az békesség végben nem megyen, a mint nem is lehet, hanem ha csak az megszpecificált módoknak valamelyik útja s módja lehetne, tehát az derek haddal királ fia Magyarországra jöne ki, Erdélyen menne áltat, sőt ha azt occupálhatná, ott maradna meg és oda vinné az császár hadát, mely bizony nem szintén haszontalan és bolond discursus volna, ha occupálhatná, de Erdélyben sok erősségek lévén, nem viheti véghez azt a szán-

dékát, sok ellenség közé szállana, és intercludáltatnék minden felől való passusa táborának, Lengyelországból senki hozzájuk nem járhatna, én ettől nem tartok, hanem ha által m enne az országon, de úgy is nehezen és sok számtalan kárral lenne.

15) Mindezeket az sok összezürdött zavarodott minden országok állapotját azért irom és intimálom kegyelme-
teknek, hogy értse bizonyosan egy szóval az egész Európá-
nak megbolondulását, fegyverben való öltözését és egymás
ellen való hadakozását, melyet ha consideralunk, könnyen
feltaláljuk, hogy az napkeleti monarchának soha jobb módja
és könnyebb útja nem volt az keresztyén országok invadalá-
sában mint mostan.

16) Itt immár igen hosszú panaszt indíthatnék ennek
az magában felfuvalkodott és mindenecket contemnált hispa-
nica reputációju austriai ház ellen, de annak semmi hasznát
nem látván, abban hagyom, hanem rövid szóval mondom csak,
hogy én az mostani császár előtt csaknem földig megaláztam
magamat, mert hogy kegyelme-
tek az dolgot fundamentomá-
ból értse igazán, én az keresztyénséghez, de kiváltképen az
magyar nemzethez magam édes véremhez való igaz syncerus
affectusomat akarván megmutatni, hogy én miattam ne lát-
tassék az keresztyén vérben uszni az magunk fegyvere, és
hogy az mi megalkuvásunkat minden keresztyén fejedelmek
megértvén, vehessenek is példát rólunk és békéljenek meg
egymással, az fegyvert magok közül tegyék le, és viselhesse-
nek gondot magokra, nam tua res agitur paries cum prox-
imus ardet; magam gyalázatjával sem gondolok vala immár,
(látván az nagy reputatiót, hogy feljebb becsülik ezek az
hispanus tanácsok, hogy sem mint az ország veszedelmét,) hanem
csak azt kívántam hogy ante omnia in praesentia am-
plissimae istius mendiationis az országnak minden helyére
állott szabadságit császár az két gyűlésekben való constitu-
tiók szerént cum sufficienti assecuratione assecurálja az sta-
tusokat benne megtartani.

Az én személyemet a mi illeti, noha gyalázatomra leszen
de az közönséges jóért megcselekedem, hogy az Fátrán innét
való országot épen az koronával együtt resignálom neki, és

életében semmit ellene nem molialok, csak ő tartson meg minden rendet szabadságában; és az constitutiók s velem való végzések ellen ne cselekedjék semmit. Én az Fátrán túl való földdel contentus leszek, ha én halok meg előbb ő nálánál, lássa az ország mint visel gondot magára, ha ő hal pedig előbb meg én nálamnál, azután én is beállanék tisztemben. De kívántam ehhez ezt, hogy az országnak resignatioja szent Mihál napig ne legyen, hanem akkorra gyűlést hirdetvén, tisztességesen resignálom, erről sufficienter assecuralom, ezt azért kívántam, hogy ez idő alatt az fővezért requirálhassam és conplanálhassam az dolgot, sufficienter assecurálhassam, hogy ez az alkuvás nem ő hatalmassága ellen lött távol legyen, hanem hogy inkább senki ellensége ne lehessen és császár is ne csak úgy mint rex Hungariae, hanem úgy is mint Romanorum imperator megtartsa az békességet és segítséget az lengyelnek ne adjon. De semmit nem obtineálhattam, hanem rigide az egész országot de plano et simplici mindjárt resignáljam, a négy vármegyét ide adják etc. Az ország kérjen gratiát és gyűlést promulgáltat nekik, akkor ha mi méltó és illendő leszen, kívánságokban conplanálja, de először császár is megkívánja, hogy az ő injuriái complanáltassanak, mivel sok injuriakkal afficiáltatott etc. Ezt pedig nyilván izente én magamnak Pázmány, hogy ha megalkuszom császárral, sokat használhatok az statusoknak is, mert gratiát impetrálhatok nekik 4 avagy 5 személyen kívül: azok a két Turzó urak, Rákóczy György, Battyáni uram, Szécsi uram.

Ezeket így értvén, én sem cselekedem immár semmit, ha ez előtt mit akartam volna is, mivel kegyelmetek ottben assecurálta az fővezért, inkább akarok akármi veszedelmes állapotot is szenvedni, hogy sem kegyelmeteket bele hagyni, én nekem egy szóm vagyon: constantia decet virum multo magis regnum et principem fenyegetheti palatinus kegyelmeteket, de attól semmit ne féljen a míg én élek, sem, az úr Isten kitől oltalmazzon, ha itt az török segítségnek derekasan nem létele miatt maradásunk nem lehetue is, melyet nem remélek, de úgy is kegyelmeteknek az mennyi jószága Magyarországon vagyon, annyit s annál többet is találunk kegyelmetek jámbor szolgálatjáért, ez is gyermekinek megmaradhatna.

17) Kévántatik annakokáért, hogy az fővezérnek kegyelmek intimálja, mivel levelek mentenek tőlünk kegyelmekhez, ő nagysága adjon arra való egy vagy két órát, melyben kegyelmeket csendesen hallgassa meg, értse az ide való állapotokat, melyeket ha bizonyosan megértett, úgy tudhatja ő is az mostani indulatját disponálni; s bizony igen kévántatik hogy valóban megértse kegyelmektől az állapotokat és elő is vegyen censuránkban, ha hasznosan akar hadakozni, mert ezt kegyelmek ugyan cum assecuratione megmondhatja, hogy ha ő nagysága kívánja, és akarja, im valóban az császár szolgálatjára adjuk magunkat, és oly hasznos tanácsot adunk eleiben, melyet ha követ, életünkél drágább marhánk nincsen, de arra kötjük magunkat, hogy bátor elveszen életünk, ha végben is nem visszük Isten akaratjából, csak fogadjon szót, de úgy lehet meg és nem különben.

18) Melyet im előrecenseálunk kegyelmek által, de az úr istennek tartó lelkek idvessége veszedelme alatt kényszerítlek uram benneteket, ezt az én írásmat, censurámat, se írás által se nyelvvvel se intéssel ez világon míg éltek, ne jelentsétek soha senkinek, sőt nekünk tartozó hűségére és tisztességekre obtestalom kegyelmeket, az én kezemmel írott instructionat Isten meghozván kegyelmeket, ne másnak hanem én magamnak adja bé, paríáját ennek kegyelmed Rimai uram ne engedje venni se magánál ne tartsa.

19) Igen sokat discurlaltunk és consultáltkodtunk, mi egy néhányan kik hazánkat igazán szeretjük, látván az németnek ilyen rettenetes gyűléseit az egész magyar nemzethez, mert noha láttatik az pápistáknak pro tempore keveset kedvezni, de ez bizonyos hogy in libertate et regimine, mihelyt kezében veheti derekasan az országot, sem pápistának sem egyébként nem kedvez, hanem ha szerét teheti, gyűkerestől evertálja, extirpálja először az evangelicus statust, az szabadságot, libera electiót elrontja, gyűlést nem celebrál és így lassan lassan az úri és nemes státust kigyomlálja, az községgel úgy bírhat a mint akarja, példánk erre igen világos vagyon, mert per omnia ez írás szerént cselekedik mostan Csehországgal, Morvával.

20) Hogy azért ilyen rettenetesen hitünk, szabadságunk, országunk s életünk veszedelmére esküdt ellenségnek mi is mint resistálhatnánk és mint obviálhatnánk, igen sokat discouráltunk felőle, de azt találjuk magunkban, hogy valameddig ez az Babilonnak őrző fejedelmi az austriai és hispaniai ház szomszédságunkban uralkodik, addig ez mi kicsin maroknyi nemzetünknek sem lelkünkben sem külsőképen szabados csendes állapotunk soha nem lehet, mi pedig ennek ellene nem állhatunk, mert arra erőnk nincsen.

21) Mit kell tehát cselekednünk? hoc opus, hic labor, bizony horrendum csak kimondása is ennek, de az rettenetes hispanica tyrannides kimondatja velünk. Látjuk ezt és magunk hazáján Erdélyországon tapasztaltuk világosan meg, hogy valamit szultán Szulimánnal Zápolyai János kötött volt, mindeneket az török megállott, egy talpalatnyi földet, határát soha el nem vette, noha az austriai ház, pápa és hispanus instigatiójára elszakadott vala az portától, frigyét megrontá, ellene támadánk, nagy darab határát váraival kastélyaival elvettük vala, Szinan pasára mentünk, Tömösvárat kétszer obsidealtuk, magával császárral szemben szállottunk, megvittunk etc. Melyekért méltán országunkat is elvehette volna tőlünk, de az ur Isten megengesztelvén, szíveket hozánk hajtotta, és ismét gratiájában vött, az némettől országunkat recuperalta, restitualta, magunk nemzetéből való keresztyén fejedelmet engedett választanunk szegény idvezült Bocskai urunkat etc. Nagy okok kényszerítették Szapolyait Sulimánnal való alkuvásra, nagyobbak kényszerítnek minket mostan, hogy ha lehetne amovealnók lelkünknek testünknek rontására igyekező ellenséginket, mert ezek mind testünkben lelkünkben el akarnak rontani, kinek mi ellene nem állhatunk: kíváncsiak azért hogy ellenek oly ótalmat keressünk, a kinek ha szintén országunk szabadságos megmaradásáért, lelkünknek testünknek szabados törvényink szerént való éléseért valamit fizetnünk kellene is annuatim, mint Erdély, melyet az sléziai statusok akarnak mostan kezdeni, hogy sem mint az austriai ház alá visszaálljanak, mégis jobb volna hogysesem mint országostól szabadságunk elveszne örökké, de ha egy pénz fizetés nélkül is végbevihetjük, ez ilyen megol-

talmazónak megszerzését — sőt ha országunknak öregbitését igéri és fogadja — miért kellene ezzel késnünk?

22) Látjuk az keresztyének között való rettenetes veszekedéseket, melynek semmi nem egyéb az oka, hanem az religioért való gyűlölség, exosusok vagyunk, és elvettettünk az pápisták előtt religiónkért, eretnekeknek tartnak minden országokban levő evangelicusokat etc. Valameddig azért ennek nem obvialunk derekasan, addig sem nekünk, sem egyéb országoknak, tartományoknak, respublicáknak csendes állapotjuk nem lehet.

23) Látjuk ezt is, hogy a porta ebből az egyenetlenségből nagy ansát vött magának, és im invadalására indul az országoknak, de én kevés hasznát látom annak, ha az derék armada Legyelországot invadalja, sőt nagy akadályokat, mert az lengyel értvén és bizonyosan tudván az ellene való szándékot, valamennél jobban lehet ugy készül ellene, és készen várja, ez bizonyos hogy, ha itt az békesség végben mehetne, azontul minden erejét nagyobb részből az lengyel mellé bocsátaná, summa mindenfelől igyekezik magokat az lengyelek erősíteni és készen várni császár hadát, ki ellen mint kellenék az fővezérnek is magát viselni, hadait császárnak disponálni, nem szütkölködik az én tanácsom nélkül, és nem is lehetnék talán az ilyen nagy dolgokban tanácsadásomra elég, mindazáltal mikor én dolgom és tisztem volna ez mostani nagy készületnek expeditioja, és dispositioja, nekem ugy tetszik, oly módot utat találnék fel, hogy lengyel uram is üszhatna a vitézségben, de jutna azoknak is, kik autori ennek az expeditionnak, valóban hitet tehetnek alájok, melyet nem is tudtak volna gondolni, kiről mindazáltal az fővezérnek irattam egy consignatíot, melyet értvén, mit fog cselekedni ezután, álljon maga szabad akaratján.

24) Minekünk pedig ez mostani állapotban mennyi és minémli segítség kívántatnék, arról kegyelmetek így értsen, hogy nekünk mostan az conforderatusoktól semmi segítségünk nem jöhet, mert Csehországot, Morvát, mostan sub armis birja császár, Ausztriát a szerént; Mansfeld az ő hadá-

val 14 várost bir immár mostan, és noha többül néppel, de onnét nem jöhet senki, valamig Fridericus el nem érkezik az morvaiak minden népeket abdancoltak, noha meg nem fizették és azt a hadat várom mostan mellém, de magam fizetésére.

Az sleziaiak magokat akarván oltalmazni királ elérkezéséig, az passusokat erősítették meg de interim császárnak, de subjectione et obedientia jó szót és reménységet adtak, az tractatus által akarnák prolongálni dolgokat, hogy azonban királyok elérkezhetnék. Az Jagendorfi fejedelem mellett vagyon 7000 ember, azt hivatom mostan; ha eljöne, salva res esset, de bizontalan eljövetele. Fridericus pedig most iparkodik, és conscribalja a hadat, de aratás előtt azt én nem hiszem, hogy elérkezzék, és így az várakozás ő reájok, a mi részünkről ha lenne is, haszontalan volna, mert az infortunium megeshetik rajtunk etc. Annakokáért ad minus nekünk 15 ezer lovas török és 15 ezer tatár kívántatnék, bátor csak 4 ezer gyalog lenne azok mellett, ezek előtt Szerdárnak Deák Mehemet pasa hogy elégséges lehetne, nem látom semmi módját, mert sem az auctoritása, sem értéke ahoz, és experientiája is talán elegendő nincsen, az experientia volna azért ebben mostan kisebb, mert csak fogadna szót, mi informálnók, holott mi tudjuk az ide való állapotokat, abból fogatkozás nem lenne, de az auctori kívántatnék leginkább, hogy az hadak szófogadók lennének, társul az békek, agák ne vennék, és kiki maga akarattján ne járna, mert én tudom Bektes pasa, Szkender pasa noha ők látott emberek voltak, de az Szerdarságban az nagy török urak igen társul vették és sok fogatkozás esett miattok, hanem nekem az budai vezér tetsszenék, hogy az egész hadak előtt lenne, Deák Mehemet pasa is utána fő lenne, mert ugyan igen kívántatnék az ő jelenléte főképen az magyarok között való forgásáért, s szokásoknak immár tudásáért, mivel annélkül is vezér, és az egész ide ki való gondviselés ő reá bízott, ha jelen lenne maga, tudom hogy inkább eljőnének a hadak melléje, és mindenek jobb aránt esnének, mert az nem kicsiny dolog, ha jól gondoskodnak fölöle, nem kevesebb vigyázás és gondviselés ki vántatik mostan ide is mint az lengyel ellen, mert a mint

irtam felyebb is, ha megbékélünk, is ellensége lészen ugy is az császárnak Ferdinánd, mert ez az ő deliberatumok, hogy ellene hadat viseljenek, s azért kívánnák ily igen az magyarokkal való megegyezéseket, ha elegendő segítségünk nem lészen, s megvernek, ugy is ellensége lészen, és ugy nem csak segítséget küldene az lengyelnek, de talám hac occupatione télig valamely várát császárnak elvenné. Ha az segítséget sokallanák megmondhatná, hogy szultán Szulimán háromszor jött ki János király mellett akkori Ferdinánd ellen, és Bécsét is megszállotta, oly igen ügyekezte az magyar nemzetet oltalmazni, magához kapcsolni, tudván vitézségeket és szerénsegeket, kik nélkül az német semmi török ellen sőt mondhatnék ez aránt olyat, hogy jobb és hasznosb volna, ha császár az mostani expeditiojának intentumát változtatná, de ezt ebben hagyom, etc. Kévántatik azért és igen szükséges, hogy ő maga a fővezér auctoritativus szerdárt vezért praeficiáljon az hadak előtt, s az budai vezér legyen, és az hadakat ne késleljék, az nagy istenért parancsoljon serio nekik, ne várják az kalengyának mezőben létét, hanem induljanak, és májusban lennének jelen, mely könnyen meglehet, csak serio demandentur illis, budai, bosznai, tömösvári, egri, kanisai pasaságok alatt való hadakból annak felette Urumelből bátor csak az küsztendeli, vucsitrini, alacsakistári, szenderei, úszkuszi szancsakságokban lakó minden rendeket, mutatarakákat, zaimokat, szpabiákat, ülefeieket janicsárokat, rendeljék melléje az vezérnek, s az megnevezett öt pasaságban levő minden szancsakságokat, ugymint Bosznából az bosznai, Herezegi, Kliszi, Izacselsznei, Szuorniki, és mégis vagy on úgy tetszik két szancsakság. Az Kanisaiban, Szigetvári, Pécsi, Posgai békeket. Az Budaiban, Esztergomi, Székesfejérvári, Coppani, Simontornyai, Szekszárdi, Mohácsi, Szerémi békeket. Az Egriben Hatvanit, Szolnokit. Tömösváriban Lip-pait, Gyulait, Csenadit, Szegedit, Mudávait, Orsovait, csak ezeket rendeljék ide, és parancsoljanak nekik, hogy minden rendek felüljenek, ne maradjanak fizetésért otthon az Corucsi jancsárok, kik sokan lehetnek; ezekben az szancsakságokban hozták el őket, megérjük vélek, eleget hagyhatnak

az végházakban is őrzeni, és mi mellénk is elegenden jöhetnek, csak hon ne hagyják fizetésért őket.

Ez pedig csak úgy lehet meg, ha az vezér personaliter eljő, mert az nagy urak mutaferikák, Szajmok és Coracs jaucsárok csak egy végbeli pasa mellett fel nem ülnek, én jól tudom, hanem csak az timár szpáiák s afféle alacson renden valók.

25) Ha pedig Deák Mehemet pasánál, egyebet bocsátani nem akarnak ugyan, én azt sem vitatom, noha tudom feléni, harmadni had sem jő vele, de csak legyen hamar való elbocsátása, mert ebben a dologban leginkább a celeritas kívántatik, ne várják szokások szerint a kalangyát, mert nem pusztá földön hordozom én őket, meglátják.

26) Az tatárt pedig igen sietve kellenék felhozni, mivel ők nem sokat készülnek, csak érkezék a tatár derekason, és ahoz előjáróban Mehemet pasa csak valami négyezerez magával, kiknek ugyan ő lehetne Szerdárok, ha valamivel későbbben érkezék is az budai vezér, elvárhatnók, és addig is alkalmas dolgokat vihetnénk végben.

27) Az tatár csak indulna meg, és mindenütt az havasok alatt jöhetne rabolva ép földön Lengyelországban az oroszszágon, és Zombornál avagy Homonnánál jöhetne ki, én Moldovában fő embert küldenék eleikben, a ki mindenütt kalauzok lenne, mivel pedig affelől késő lenne nekem írni, csak az ücsémet kellene kegyelmeteknek tudósítani postán, meg leszen hagyva, hogy készen tartsa az commissariust, és mindjárt eleikben küldje, de eleikben osztán újabb újabb emberemet bocsátanám. Ha pedig arra neheztelnék jöveteleket, az Duna mellett jöhetnének mindenütt fel Havasföldre szélén, Szegednél avagy Titelnél kelhetnének által az Tiszán Pestvármegyén s egyenesen az budai hidon által, és én Stiriában valóban ép országot adnék eleikben, a hol megrakodhatnának. Az Istenért uram erre legyen igen szorgalmatos gondotok.

28) Azon hadból jó 12 ezer embert magyart, törököt, tatárt, választhatnánk, és innét is Lengyelországot Krakkó táján valóban megcsaphatnák, és így az lengyel hadat valóban

distrahálhatnánk, mely felette nagy hasznára lenne császár hadának. És ha ezt naturalja az segítséget az vezér, haszna ennek ezek lesznek: hogy az német innét segítséget az lengyelnek nem adhat, mely nélkül ők kész megverték lesznek idején. Másik. A mint megírák, azon hadakból innét is Krakóig s egész Varsova felé is szép sergeket bocsátván, felette rettenctes rémülést szegezhetnénk. Mert ugy három felé való hadának és vigyázásának kelletik lenni. 1) Az derék hadra. 2) Az mely Krakó felől menne be. 3) Az muszkuák ellen is hadat derekasan kelletik praeparálni. Harmadik haszon, hogy ezeket az országokat felette igen megbátorítják azok az segítségek, kik hatalmas császár jóakarátjában igyekeznek megmaradni, és nagyobb serénységgel fognak fegyvert az ellenség ellen azontól, s a kik pedig tétovázni akarnának, azok a félelemtől viseltetvén, semmit nem mernek indítani. És így ezeket az országokat hatalmas császár ezzel az mostani megsegítésével oly igen magához kapcsolja, hogy soha ellenségi ezekből nem lesznek.

29) Mindeneket így értvén kegyelmetek az nagy Isten-ért obtestalom, szorgalmaztassa serio ugy a segítséget, hogy abban meg ne fogyatkozzunk, mert *periculum in mora*, mindenek in *celeritate* consistálnak.

30) Az Athname levelet kegyelmetek szorgalmaztassa igen, és minden uton abban laboráljon, hogy magatok megolvashassátok előbb, fordítása kezeteknél legyen, és az *conditiokat* írják belé, mert én is az *conditiok* szerént irattam az *reversalist*, melyet kegyelmetek kívánt, hogy hir nélkül meg nem békéllünk, mely levél ha kívántatik ugyan, és egyéb nem lehet benne, azért küldtem kegyelmeteknek, hogy beadhassa, a miatt való *scrupulusból* valami akadály ne lehessen kegyelmeteknek. Az Athnamban mi leszen irva, szükség hogy kegyelmetek értse, mert legnagyobb okoskodások nekik abban szokott lenni, ott mindent elvégeznek kegyelme-tekkel, de az Athnameba *contrariumot* irhatnak, melyet szégyen Bocskai urunknak küldött levélben — tudja kegyelmed Rimai uram — megpróbálának, hogy azért valami *fraus* ne történjék, kívántatik az vigyázás.

31) Ha pedig az fővezér ilyen szükségünkben deserálna

és elegendőképen megsegíteni nem akarna, kegyelmetek igen solenniter protestáljon, hogy ha ellenek való békességet kelletik az ellenséggel végezni az országoknak, azt ő nagysága ne másnak, hanem maga gondviseletlenségének avagy nemakarásának tulajdonítsa, mert mi oly constanter perseveráltunk eddig, s perseverálunk ezután is mindaddig, valamig állíthatjuk az ellenség erejét, és megbizonyosodunk császár ígéretinek praestálása felől az elegendendő segítségnek jelenlétéről, melyben ha megfogyatkozunk miud Isten előtt bűn leszen, s mind ez világon való országoknak mi leszünk tüköri és példájok s tanulhatnak rajtunk, mint kellessék az fényes portához valakinek ragaszkodni, bizonyos dolog, el is idegenednek minden rendek innét, mihelyt ezt megértik, hogy ilyen igen megcsalattunk oda való reménségünkben.

Mi mind magunk személyének s mind hazánknek, nemzetünknek tökéletes állandó békességet, és nagy állapotot szerezhettünk volna mostan, mert maga járt utánnunk az német az pozsonyi gyűléstől fogva, de megértvén, hogy az mi velünk való békességet a porta ellen kívánja, nem cselekedtük, inkább akartunk hatalmas császárhoz ragaszkodni, és sok kárainkkal sem gondolván, hadainknak s vitézinknek ennyi időtől fogván való sulyos szolgálatnak terhesen való viselésével, vérek hullásával, bizván az vezér ő nagysága megmondott szavainak változhatatlan ígéretiben való tökéletes megmaradásában, ilyeneket és ezekhez hasonló több ratiókkal, argumentumokkal kelletik élni kigyelmeteknek in extremis, ha látna vagy titubalast avagy mutatiot, avagy csak procrastinatiot is, az vezér maga viselésében, obtestalni kelletik igen, ne deseraljon bennünket ez világnak csudájára, és az otmanli nemzetnek örökké való gyalázatjára; kegyelmetek félelem nélkül agálja a dolgot.

32) Kegyelmetek fogyatkozását költségéből értvén, szívből bánom, melyre késedelem nélkül igyekeztünk gondot viselni, és most is Demjén Ferencztől egynehány száz aranyat küldtünk volna, de igen nagy difficultás vagy on az monetak valorában, mert egy aran forint fr. 3 és 25 pénzen jár. Egy ezüst tallér for. 2 és 15 pénzen. Dutkát sohul nem találni, ha minden dutkáért 20 pénzt adnának is, hanem im

egy levelet küldtem kegyelmeteknek, hogy valakitől kegyelmek levál másfél ezer rftot, bizvást adjon, praefigáljon bizonyos napot 4 avagy 5 holnapot megadásának, fogytkozás nélkül megadatom én magam, melyben ilyen módot és utat találtunk, hogy Landorfejérvárat váltassunk olyan monetat aranyat avagy tallért s akár oszporát a minéműt kegyelmek levál.

Mivel ott az aprópénz elkél, és ugyan Fejérvárról beviszik, avagy kegyelmeket Isten kihozván, adják magok kezében, de jobb még is Erdély felől jöni kegyelmeknek. Ha egyéb nem lehet benne 4, avagy öt hónapig ígérjen száz rftot uzsorát az 1500 rfra. Mai napon megyen az posta a gubernatorhoz, és megírom neki, hogy mindjárt bizonyos emberét bocsássa apró pénzzel Fejérvárra, és kezdjen az váltatásához, 2 holnapra is bevihetik a pénzt, de én több és hosszabb terminust azért determinálok neki, hogy szónkban defectus ne essék, kicsin dologból sem akarnám magamat megjegyztetni. Az erdélyi adóból is a mivel adóssá maradtanak volt, nagy busulásunk volt miatta, sohul ez két országban dutkának szerét nem tehattük, hanem öt ezer tallért küldtem be, melyet 10. mart. indítottak meg Brassóból, meggon dolhatja kegyelmek minemű kárt vallunk benne. Oszporát kelletik keleten veretnünk, olyant és olyan ligára s formára, a mineműt a portán vernek, s azzal kell conteltálnunk a portát, mert különben eleit nem vehetjük, de mikoron az vezérnél effectuálhatná kegyelmek, hogy az erdéli adót annuatim forditaná az magyarországi végházakban való népnek fizetésére, annuatim Fejérvárra küldenők az egész summát az ott való kincstartónak, ott fizetnék ki, és az helyben az jó monetát az kincstartó küldené bé, ha pedig abból az authoritást néznék, ámbátor küldenők a portára, noha egynehány szekérnek kellene bévinni, csak vennék el, mi olyan pénzt küldenénk bé, a minemű az végházakban el szokott kelni, mert semmiképen szerét bizony nem tehetjük arannak, tallérnak különben, ha nem két annyi summán, melyet hogy praestalhassunk, est impossibile, dutkát pedig sehul nem találunk. Ezeket akarván kegyelmeknek megírunk, hogy mindenekre szorgalmatos gondot viseljen és hasz-

nos effectusát láthassuk munkájának, szeretettel requiráljuk és obtestáljuk.

33) Ha történet szerint Deák Mehemet pasa, ki nem indult volna, azon kell lenni, ne késsék semmit, induljon mindjárt, és jöjön késedelem nélkül fel hozzánk, hacsak 2 vagy 3 ezer emberrel lehetne is egy először, sokat használ igen elérkezése.

34) Az országnak mindjárt irasson az fővezér egy kemény levelet szép hortatiókkal mixtum, de császár nevével; érti hatalmas császár, hogy én tractálni kezdettem Ferdinánddal, mely vagyon hirével az országnak, avagy nincsen? akaja, érteni ő hatalmassága, mert ha magam fejétől cselekedem, el nem szenved, de ha országul consentiáltak annak, és ugyan tractálnak Ferdinánddal, igen csudálja császár az nemes magyar nemzetnek ilyen hamar való változását, mely nem illenék egy országhoz, holott egyfelől meghítt attyokfiak által ő hatalmasságát futják és requirálják az országgal való frigynek megtartása felől, melyre ő hatalmassága is immár reá igérte magát, és meg is mondotta Ferdinand követinek, hogy az magyar nemzettel való frigyét meg akarja tartani, ő érette meg nem veti az magyarokat, és másfelől ő hatalmasága méltóságának gyalázatjára hire nélkül kezdettek tractálni, inteni kell az egész országot: maradjanak állhatatosan kegyelmek által izent és ígért propositumokban meg, és császár hire nélkül ne tractaljanak Ferdinánddal, se más ellenségével, mert ha különben cselekednek, el nem szenved, hanem ellensége lesz az ő hatalmassága az magyar nemzetnek. Az módjával való békesség tractálásban ő hatalmasága sem tart ellent, de kívánja, hogy hire nélkül és elene ne legyen etc. Ilyen és több ehhez hasonló szókkal egy levelet hogy mentől hamarabb irasson az fővezér az országnak, császár nevével felette igen kívántatik, melyet postán egy fő csausz Demjén Ferenczcel együtt hozzanak ki; az országnak gyűlése leszen és circa 10 Maj. kezdetik talám, arra az gyűlésre érkeznek ki az levéllel az csausz. Ennek azért kelletik lenni, hogy sok visszanező urak vagynak az papisták közül, s ő maga palatinus egyik, ha elérkezik az ievél, bizony megrettennek, és alább hagyják az árultatást.

35) Nekem irasson egy kemény levelet császár nevével, engemet hatalmas császár igaz jó akarójának tartván, nem hitte volna felőlem, hogy császár ellen Ferdinanddal tractátust indítsak, azért ha császár jóakarátját magamtól eltaszítani nem akarom, affélének békét hagyjak, viseljem egyenes lineán magamat, ha tractátusnak kelletik lenni, csak legyen módjával ő hatalmasságok hírével, maga sem tart abban ellent, de úgy hogy Magyarország az én kezemnél maradjon, kezemből ki ne bocsássam etc. Az országnak való levélbe is inserálják, az ország meglássa jól, úgy tractaljon Ferdinanddal, hogy az én hűségem alatt maradjon minden rend, mert ha mi részt Ferdinand alatt találnak, a mi veszedelem követné azokat magoknak tulajdonítsák. Egy-egy czikkely annyit használ, hogy valóban sokat, mert Ferdinandnak is értésére adhatja az ország, császár comminatioját, és obtestalhatják hogy ne igyekezzék utolsó romlására az országnak etc. Reméllem fog valamit nálla, és így Isten alóla megszabadítja az országot.

36) Valami egynehány lovat és valami szép kaftánokat is ne difficultálja az fővezér küldeni ide az uraknak, affélével jóakaratra magokhoz inkább kapcsolják, külöképen való jeleit mutatván azzal hozzájok hatalmas császár jóakarátjának. Mikor kegyelmetek expedíaltatik, együtt kellene egy igen főembert bocsátani az ajándékokkal, és az hozná meg az áthnamét, s ha nem késleltetnék kegyelmeteket, majusnak fogytára érkezhetnék haza, és az országot együtt találná, oly jókor esnék az megjövetel, és azért másszor nem kellene az statusokat convocalni, tudja kegyelmetek ebben az országban az gyűlés celebrálás sok költséggel szokott járni.

37) Az császár becsületit ha meg akarja az fővezér adni, én se legyen elfelejtve, küldjenek oly ajándékokat, melyekkel valljanak tisztességet, itt sok országok követi fogják az császári ajándékokat nézni, ha csak olyan közönséges pokrócz kaftánok, és valami egy két rozsz öltözetű lovak lesznek, elég gyalázatjára leszen annak méltóságának, kinek nevével hozzák, én ebben nem haszonra nézek, hanem császár becsületire, mert tudom hogy három annyi marhát is

vehetnék azzal az pénzzel, melyet érte kell adnom, de én is arra nem nézhetek.

38) Mindjárt postát bocsásson kegyelmetek én hozzám, mihelt Demjén Ferencz érkezik, és tudósítson minden állapotok felől, az postának életére parancsoljon éjjel nappal jöjjön.

39) Az ott benn kölesün kérendő summának ezer forintja Dóczy uram, s ötszáz forintja Rimay uram számára legyen.

40) Az angliai és hollandiai oratoroknak irtam egy levelet, melyben köszönöm jóakarataikat; a párokból megértendi hegyelmetek, mihelyt egy főemberem megyen be, ki nem késik azontul tisztességes ajándékokkal látogatni őket, ajánlja kegyelmetek a mi jóakaratainkat ő kegyelmeknek, és mint eddig, úgy ezután is hogy continuálják jóakarataikat, szeretettel requiráljuk.

41) A velencei respublicához is ezen héten expedialom követemet, nagy reménységet adtanak onnét, hogy pénzzel segéllenek az hadakozáshoz, mivel nem barátjok nekik az hispanus és austriacus.

42) Gróf Mansfeld napról-napra inkább vitézkedik, tegnap hozának bizonyos híreket felőle, az városoknak nevek nem jut eszembe mind, Pirnat, Tabort, Pardoviczot, Trebenint, Rakomit, Vodniant, Rakaczizat, Rakicsánt birja, s többet is, vármegyét Slenski és Lonsky nevüket recipiált, ad ipsumque Album montem pervenit.

43) Prágát noha hitre adták meg, a mint feljebb is megirtam, de hetvenöt urat s főembert megfogván, többi között Ninodias, Lebkowitz, Poppelius etc. arestáltatott, esoda exceptioval élt Ferdinand ellenek, mikoron szegények akarván magukat defeudalni, ürzeni; — lám ő felsége hitre hajlottak meg, mind azt felelték, habuit plenipotentiam comes de Bouquoi gratiam belli distribuat nempe conservationem vitae, bonorum et similia úgy mint jure belli devincáltatott személyeknek, de gratiam regiam dare non potuit utpote contra rebelles casareae majestatis, kik in flagranti crimine deprehendaltattak, azért ő felsége úgy ágál ellenek mint rebellisek ellen és így nyomoruság fejeken, mely dolgon

valóban tanultak egyebek, és nem sietnek gratia kérni.
Datum Posonii 25. martii 1621.

Gabriel m. p. *)

Az nagy embereknek való ígérését a mi illeti: nagy considerationnak kell benne lenni, kinek mit kell ígérni; mert omne promissum cadit in debitum. Annak meg kell lenni, oztán a mit ígérünk, hogy creditumunkat el ne veszesszük, és mostani jó akaróinkat ellenségeinkké ne csináljuk. Az fővezérnek halálán] mennyit búsulok, meg nem írhatom, de Isten akarátja ellen nem tehetünk. Hoc opus hic labor, hogy kegyelmetek az új vezért ha lehet hasonló jó akarónkká tegye, úgy, hogy az német sarkából ki ne vesse. Mely ha történnék, eliben kell adni: azzal nem mi nekünk tenne annyi kárt, mint hatalmas császárnak és birodalmának; holott minden országokat ellenségévé akkor csinálná ő hatalmasságának, mikor ezt az végzést felfordítaná és elbontaná. De hiszen az divánban ben volt, tudom ez is, mikor az consultatio és abból való deliberatio lött; az muftitól fetvát vett volt az fővezér, mely az ő törvények szerint felbomolhatatlan volna. Azért kegyelmetek ezt úgy lássa, hogy mi is az oda való reménységben meg ne csalattassunk. Az ígéretek a mi illeti: ha megholt az fővezér, ennek az ujnak talám ígérjen kegyelmetek 12 ló terhe pénzt, kihajának 4, Halil pasának 1, Görcsi apánknek 8, Kapi agának 4, az bocsának 6, és azokon kívül is az cancellariusnak — kinek immár meg is vagyon ígérve — s egyebeknek is in summa 50 lótereh pengig. Az ígéletben ha tetszik kegyelmednek, menjen elő úgy mint 75 ezer rftig, de ebben igen okoskodjék kegyelmetek, hogy ne csak magunk, hanem egyenlőképen az confoederatusok követivel ígérje és adjon pecsétes adós-levelet is kegyelmetek, a kinek mit ígér s oly conditióval, hogy hatalmas császárnak béküldendő ajándékokkal együtt ő nagyságoknak is beküldjük bizonyosan az summákat is paratis et in bona moneta. Ha pedig egyéb nem lehet benne, százezer rftig is elmenjen kegyelmetek az ígéletben; mert csak az ur Isten

*) Eddig terjed az egyetem birtokában levő példány. De a Muzaeum-egylet példányából hiányoznak 41. 42. 43. pontjai az utasításnak. Megjegyzendő hogy 14. sz. pont egyik példányban sincs meg.

győzedelmet adjon ellenséginken, hiszem és remélem, hogy praestálhatjuk — nem sok jut ennyi országra százezer frtban. De ugy és oly conditioval igérje kegyelmetek az summákat, hogy mi is hatalmas császár segítséges oltalmában és az ő nagyságok jó akaratjában meg ne fogyatkozzunk, elegendőképen segítsenek meg idején, mely szintén ugy az ő hasznok is mint miénk.

Mehemet basával noha sok jót tölt kegyelmed kiváltképen az én nevem alatt, de semmit nem jobboldt a mint látom, és az exilium-disciplina nem fogott rajta, idem est qui antea; minemű levelet irt nekem, im az páriáját kegyelmednek küldtem; ingyen sem agnoscálja velle való jó tettünket. Nagy ingratitude, sőt minemű injuriákkal illet. . . . *)

(Egykoru másolatról, mely az egyetem birtokában van, s egy későbbi másolatról az erdélyi muzeum-egylet birtokában.)

CXLI.

INSTRUCTIO

pro egregio Blasio Literato de Harasztos ad Screnissimum et potent. Tartarorum Chamum Ablegato die 6 mensis Aprilis Anno Dom. 1621. in lib. et reg. civitate Tyrnanensi exhibitá etc.

1) Mivelhogy tavaly esztendőben a tatárhám minket levele és emberi által köszöntetvén, meglátogatott, igértük volt mi is magunkat neki leveleink által, hogy böcsületes követink által meglátogatnók, mely mind eddig is bizonyos okokból elhaladt.

2) Nem akarván azért tovább differerálni akkori igéretünknek praestálását, választottuk őtet ennek az becsületes követségnak functiojára, melyet hogy igen tökéletesen és industriose perágáljon és Istenünket segitigül híván, jó véghez vigyen, életére és tisztességére parancsoljuk.

*) Vége hiányzik. Ez ugy látszik, az előbbi instructiohoz csatolt titkos utasítás kezdete. Azon példányban, mely az Erd. m. e. birtokában van, össze van írva az instructioval.

3) Tudván pedig, hogy ő hozzájok a legationak menete ajándék nélkül igen kedvetlen, a minek ilyen hirtelen gubernator uram szerét tehetette, hogy gondja legyen reá, intimáltuk ő kegyelmének, mely ajándékok elkészülvén, és kezéhez adatván, azokból ilyen dispositiot tegyen.

4) Megindulván együtt a Galga szultántól most is hozzánk bocsátott cserkeszekkel egyenesen Neszterfehérvárra menjen, és ha szerencsésen a szultánt ott találná, tovább ő neki nem szükség menni, hanem a szultánt mi nevünkkel köszöntse igen szép atyafiságosan, ajánlja az mi atyafiuságos szeretetünket és barátságos köszönetünket, Istentől minden jót kívánván neki és ellensége ellen győzedelmet, szerencsákat etc.

5) Hogy ő nagysága rólunk jóakaró atyafiáról el nem feledkezvén, levele és emberi által meglátogatott, azt tőle igen kedvesen vöttük; mi is azért akarván ő nagyságát meglátogatni, őtet úgy mint böcsületes követünket, bocsátottuk az ő nagysága egészségének, hadainak állapotjának meglátogatására, mint vagyon s hogy vagyon etc.

6) Ez mellett ő nagyságához való atyafiságos szeretetünknek megmutatásáért, valami egy kocsit hat lóval, tudván utra való indulását, küldöttünk a mineműnek hirtelen szerit tehattuk, kin háló szerszámát hordoztathatja, valami két kupát kikkől szerbetet az uton igyék, egy kardot és egy csákányt, kivel ellenségét lovok hátáról leverhesse és egy páncezelt is.

7) Ezeket beadván neki, kövesse hogy az ajándékok maga méltóságához illendők nem lehettek, abból bennünket meg ne ítéljen. Mert mi is immáron 22 hónaptól fogva lovunk hátán igen erős nemzetséggel hadakozunk, házunknál nem voltunk, a minek mostan hirtelenében szerét tehattuk, azt ő nagyságának jó kedvvel és szeretettel küldöttük. Isten halálunkat halasztván, ezután az mi atyafiságunkat nagyobb dologban fogja megtapasztalni.

8) Mi nevünkkel kérje arra, hogy ő nagysága is mihozzánk való jóakaróját is minden időben, kiváltképen mostani időben hatalmas császár ellenségei ellen mutassa meg, és minekünk küldjön ugyan vele együtt tizenöt ezer tatárt, kik-

kel magunk személyünk szerint megegyezhessünk és ellenséginket keressék ők meg házoknál. Melyet ha ő nagysága megcselekszik, mi is egy napon tizezer magyar forinttal megajándékozunk.

9) Ha tudakozik mint akarnók és hogy kívánók az segítséget magunk mellé jönni, s meddig kellene azoknak magunk mellett lenni? hol hadakoznánk velek? arra ezeket felelje.

1) Hatalmas császár is rendelt huszezer törököt mellénk és tatárt vagy tizenöt ezért, Alisahn mirzával és Kanthameri mirzával, hogy az hám ő felsége mi velünk bocsásson kése-delem nélkül az fővezér, erről hogy az felséges hánt levele által megtalálja, nekünk azt írta.

2) Azokkal az hadakkal mi magunk személyünk szerint akarnánk megegyezni, holott minékünk 20 ezer lovasunk és 20 ezer gyalogunk vagyon, és azokkal csak Prágáig akarnánk menni, mely igen könnyen meglehet.

3) Az ellenségnek immár mi minden természetit hadakozásának módját megtanultuk, bizonyosan mondhatja, hogy mihelyt az ellenség az mi indulásunkat megértené, sehol minket meg nem várna, hanem mindjárt hátat adna, erősségekbe szorulna és az országokat, melyek sok szép néppel arany és ezüsttel és mindenféle marhával rettenetes gazdagon meg vannak rakva, nem ennyi had, hanem egynehány százezer is el nem tudná hozni, nekünk hadnák.

10) Ezeknek az hadaknak ide való jövételekben azért ilyen haszon lenne: hogy az hadak igen meggazdagodnának minden szépséggel; más az hogy az ellenség mi velünk hatalmas császár igaz jóakarójával és frigyos országgal kény-terítettnek megbékélni, és így a hadakozásnak vége lenne, s ezekről az országokról semmi ellensége ennekutána nem lenne.

11) Hogy ezért ő nagysága ebbeli kicsiny kívánságunkban meg ne fogyatkoztasson, szeretettel kérjük, mely-lyel nemcsak mi hozzánk való jó akaratát mutatja meg, hanem hatalmas császárhoz való hűségét is megbizonyítja.

12) Az tatár hadnak pedig legjobb és alkalmas útja le het Havasalföldén által és mindenütt az Duna mellett fel

Modvára Titelnél által az vizen, Barsra, Zomborra, Pestre, s egyenesen ide az mi személyünk mellé. Mi mindenütt együtt leszünk a tatár vitézekkel, és magunk személyünkben mennénk Prága alá.

13) Az tatár had elejibe pedig kívánnók hogy igen becsületes és okos szófogadó, látott hallott, tanult vitéz urat rendelne, a ki fogadná szónkat, nagy hadakkal birna, az több mirzák is lennének olyak a kik fogadnának szót és birnának az alatta valókkal; mert ha szó fogadatlan emberek lesznek a mirzák és a had is ott jár a hol akarja, ugy semmi tisztességet nem vallanánk és szolgálatot sem tehetnénk vele. És hogysem mint gyalázatot látnánk, jobb volna egynek sem jönni mellénk; mert Istennek hála még eddig ellenségünk előtt se magunk se hadunk nem futott.

14) Ha pedig személye szerint jönne ő nagysága ami személyünk mellé, azt mindinkább akarnók, bizonyosan elhiheti azt, hogy szivesebben mi személyünk mellé jövetelében nem lehet, százszorta nagyobb bátorsággal jöhet el, hogy sem a lengyelekre menne és többet szolgálhatnánk itt hatalmas császárnak s magának is több haszna lenne az i de való jövetelben, hogy sem mint amott.

14) Hogy annak okáért méltó és illendő a mi kívánságunk, ő nagyságát szeretettel kérjük, ne restelje és ne restelje az mi személyünk mellé való jövetelét és velünk való meg egyezését, egy szóval meg nem bánja ő nagysága.

16) Vagyon egy fő embere, kinek nevét mi nem tudjuk, de utána mindenés. Azért annak is adjon egy csákányt, egy pánczélt és egy kardvasat, mi nevünkkel köszöntvén.

17) A mint feljebb is intimáltuk neki, ha ezt az Galga szultánt Neszterfehérvárott avagy Neszterfehérvártul akárhol az utban találná elé, tovább ne mennjen, hanem térjen meg, megadván az ajándékokat, a többbit hozza vissza magával.

18) És ha a segítséget megigéri s meg is inditaná mindjárást, legyen oly emberséges ember magával, a kit hagyjon ott velek s legyen kalauzok Orsováig vagy Mudnáig és ő mi helyt haza érkezik, gubernator uram küldjön mást elejibek helyében; ha pedig Havasalföldébe küldhet eleikben is annál

jobb, és bocsásson vissza egy emberséges főembert. Mihelyt pedig mihozzánk érkezik maga, azontól főembert bocsátunk elejünkben a Tiszáig.

19) Ha pedig a szultánt sehol elől nem találná, sem az hánt magát, hanem szintén Bakesiszerájba kellenék menni, isto casu a hánt kelletik mi nevünkkel igen becsületesen közöntení és azt tettetni s mondani, hogy ő felségéhez expediatatott, a mint hogy úgy kell lenni.

20) Mely ha történik, oda érkezvén, s kocsit és lovakat, a kupának kettejét és az csákánynak kettejét az hámnak adja, Galga szultánnak két kupát egy kardot, egy csákányt, egy pánczélt. Az hám után való legfőbb embernek az másik ezüstös kardot és egy csákányt. Az két vasakat valami utána levő főembereknek ossza.

21) Az hámnak szóval intimálhatja, hogy mi tavaly esztendőben ő felségének és országának látogatására becsületes főemberünket elbocsátottuk volna, de a mely szolgánkat akkoriból ő felségéhez bocsátottuk volt, visszatértében bosszúságában Zkender pasa megfogatta és igen erős fogságban tartatta egy néhány holnapokig, kit csak halála előtt bocsátott el, és csak mostanában érkezett volt haza hozzánk, abban kelletett elmulni annak és ez volt oka hogy ő felségéhez senkit nem küldöttünk. Mostan annakokáért az alkalmatosságot nem akarván elmulasztani, ő felségéhez bocsátottuk őtet jó egészségének látogatására, kérvén szeretettel, hogy mi hozzánk jóakarójához jóakarátját megtartván, minden időben de kiváltképen mostani szükségeinkben mutassa meg, kihez képest mi is mindenkor hálaadó jó akaratunkat akarjuk ő felségéhez megmutatni.

22) Mostan pedig a mi kicsinyen ő felségét látogathattuk mint ilyen hirtelen, mi is uton és hadban lévén, azon rendben számlálhatja elé, melyeket Galga szultánnak kellene előszámlálni; kövesse és ennekutána Isten bennünket lakó helyünkbe vivén, különben akarjuk látogatni.

23) A segítség kérésből azon szavakkal való utat és módot követvén, sollicitálja és hogy Sauer buktart Ali sah merzával és Kantameri merzával az ide ki való tatárokat bocsátaná s azoknak parancsolna, de hogy igen jó fegyvere-

sek legyenek és magunk országiban kárt ne tegyenek; mi elegendő országokat adván nekik a hol megtöltözhetnek mind rabbal s mind egyéb gazdagságokkal.

24) Az segítségnek mindazonáltal kérését különben ne kezdje sollicitálni, hanem abból még mi tőlünk vár is, mert ennek csak úgy kelletik meglenni, hogy ha itt békességünk végbe nem mehetne. Erről való akaratunkat pedig úgy igyekeztünk mi levelünk által értésére adni, hogy Neszterfehérvárra innét úgy utasítsuk, Havasalföldében is tudósítjuk bizonyosan és valamit akkor irunk neki, ahoz tartsa magát.

25) Ez ide fel való állapotokról ha kik tudakoznak tőle, eddig elé való győzedelmünket erősen illusztrálja és azt is minémű nemzetséggel hadakoztunk ennyi időtől, német császárnak lakó földjére Bécs alá mentünk, Németországba 100 egész mélyföldig hadaink szabadosan nyargaltanak, égettenek, rablottanak és ha a cseh királyon a szerencsétlenség nem történt volna, most is nem boszantanók a segítség kéréssel ő felségét. De az cseh királyon hogy egy kevésbé győzedelmet vettek az ősszel, ők is azolta nagyobb bátorsággal vagynak. De azzal a cseh királyt ő magát el nem hagyták, hanem mostan két annyi haddal készül ő is és velünk mindenben egyetért. Neki is bizonyosan leszen 32 ezer embere, csak ő felsége mutassa jóakarattját mostan, hiszszük Istent, hatalmas császár szerencséjével minden ellenségünk lába alá tapostatnak.

26) Az egyéb dolgok melyek occurálhatnak, a maga jó industriájára és prudentiájára hagytuk, viselje úgy magát és perágálja ez mostani reá bizattatott becsületes legatiót, az mint legtisztességesebben, okosabban és minekünk hasznosabban lehet; kiért ha Isten meghozza, meglássa ez mi kegyelmességönknek magára való terjedését. Datum die loco et anno supranot.

Gabriel.

(Egykoru másolat vagy minuta az egyetemi könyvtárban Analecta Tranniae Sec. XVII.

CXLII.

Mi nagyságos Doczy István, magyarországi felséges Gabriel királynak, Kölln János csehországi folséges Frideri-

cus királynak, Rimay János, magyarországi minden hivatalbeli, Sámuel Lessinius csehországi minden állapotbeli rendinek, Daniel Daniel, Erdélyországának a hatalmas szultán Ozmán császár portáira ő hatalmasságához küldetett követ emberei.

Adjuk bizonyosságát a mi pecsétetes levelünknek rendibe, hogy sz fölséges magyarországi Gábel király, és csehországi, fölséges Fridericus király, mi nekünk kegyelmes urunk és királyunk, az tekintetes méltóságos és nagyságos vezér Azem Huszain passának ő nagyságának, az országok és ő felségek dolgaiban való szorgalmatos törekedéseiert és forgolodásáért, az ur Isten ő felségeket székeikben ültetvén és az országok birodalmit kezekhez rendelvén, ígértének mi általunk nyolczvan ezer tallért adni, mely summának fele részét, ugymint negyvenezer tallért ez a jövőendő esztendőbeli következendő szent Márton napjára szolgáltatnak az ő nagysága kezéhez, felerészet pedig ismét negyvenezer tallért, és jövőendő esztendőbeli következendő szent György napjára küldik be ő nagyságának.

Mely ígéretről ez mi pecsétetes levelünket adván ő nagyságának, kezünkkel való nevünk ide irásával is bizonyítani és erősíteni akarjuk ez ígéretről ő nagyságát. Iratott Constantinápolyban szent György havának utolsó napján, Ezer hatszáz huszonegy esztendőben.

Dóczy István.
Rimay János.

Johannes Cölln.
Samuel Gesschenius,

(Eredeti Egyetemi könyvtár *Analecta Trannica*.)

CXLIII.

A portai fővezér Huszain pasa levele az országhoz.

Tekintetes és nagyságos urak Magyarországnak főrendei nemesei és kapitányi és városi birái és egyéb főnépek az községgel egyetemben köszönetünk és jóakaratumk ajánlása után Istentől minden jót kívánunk.

Akarók értésekre adnunk , hogy ennekelőtte való na-

pokban ide az fényes portára küldött követeitek Dóczy István és Rimay Jánose ezen kívül sok fő nemesek és fő emberek velek egyetemben leveleiteket hozák, melyben írtátok, hogy odafel egyenlő akarattal az cseh a nemzetséggel megegyeztetek volna, és hogy Ferdinándot királyságra nem szeretnétek és nem uralnátok, egyenlő akarattal elvégeztétek. Ez dolog felől jöttek mi hozzánk mind követeitek s mind leveleitek, mivelhogy országtoknak, hiteteknek, törvényeknek és szabadságtoknak háborgatása és nyomorgatója volna, s jelentetek ezenkívül sok kegyetlenségét írtátok leveletekben, és hogy az hatalmas császárnak ti meg hű szomszédi volnátok, ahol az szék vagyon, ti törvénnyel és igazsággal oda hallgatótátok. Egy néhány ezer efféle mentségekkel vádoltátok Ferdinándot, hogy soha nem uralnátok és őtet soha királylyá többé nem választjuk és országunkba nem bocsátjuk, inkább készek lesszünk mind fejenként meghalni, ilyenképen erős hitlevelet küldtetek, és ide az fényes portára hűséget mutattátok, hogy ennekutána innét el nem idegenedtek, hogy ellenségünknek ellenségi s barátunknak baráti lennétek, megesküdtek, és mi tőlünk segítséget is kértetek, követetek által solicitáltatok; kire képest mi is méltónak ítéltük és hogy az szent frigy ellen ne lenne, oda felírtunk és izentünk, hogy titeket meg akarunk oltalmazni, és mikor szintén az ti háborgatóitok ellen készülletben volnánk, azon közben onnét felül sok különb-különbféle hírek jöven hogy az magyar nemzet fogadásának és hitének nem volna állhatatos, és hogy az választott királyokat elárnlák volna és más színre változtatták volna állapotjokat, melyen mi felettébb csudálkozunk, hogy mostan ismét az német király követétől, a mint ennekelőtte, azonképen ismét sok pecsétű levelek jöne, melyben írjátok, hogy ti ismét Ferdinánd királyt akarnátok uralni és Bethlen Gábor királyt nem szeretnétek; de mostan az ti magatok választott királytok Bethlen Gábor király nekünk levelet íra, jelenti hogy Szécsi György és az magyar urak és nemesek közül egynéhányan mikor mi Poszonyban volnánk, ellenünk pártoltanak volna jelenti, és hogy Fülek Szécsén, Murány és több várak is elpártanak volna, kik az ide küldött levelet meghamisították . . . választott királyok elárulván efféle sok

vesződést és illetlen dolgokat jelentett levelében Bethlen Gábor király. Ha ez így vagyon, csodálatos árultatás, hogy eddig egy szavatokban meg nem állottatok, ki miatt országotok elfogjátok veszteni, és egymás között megromlatok; hogy ha ez igaz, annak bizonyos megértésére ez levelünkkel küldöttük hozzátok az ő hatalmassága főszolgáját az nemzetes Jussuf agát, oda jutván, meglássátok ezt, cselekedeteknek mi legyen az oka, és az ide küldött levelek tiétek-e, ti írástok-e avagy nem, és hogy ha az Szécsy dolga és az váraknak elpártolása ha igaz-e, minekünk ezekről bizonyos választ írjatok. Mostan ő hatalmassága sok ezer törökkel tatárral talpon vagyon, hogy ez elmúlt esztendőbeli tött káraiért Magyarországon az lengyeleknek megfizessen. Ti is azért ezt jól meggondolván, az mit Ferdinánd ellen egyszer szólottatok, és leveletek által értésünkre adtatok, azt igen eszetekben vegyétek, ez dolog harmadik pecséti Szécsy Györgynek mindnyájan jól tudjátok efféle állapotot más színre fordítani, és a fényes portát hamis írássokkal informálni, kik ezt cselekszik magatok között törvény szerént ítéljétek meg és büntessétek meg, és idején mind ezekről minekünk választ írjatok, hogy az hatalmas császár is és a vezérek ezt eszekben vévén, nem restellik eligazítani ezt az dolgot, és az magatok választott királytoknak Bethlen Gábor királynak mi barátunknak barátságos levelet irtunk vala, mint azért ő informálja az dolgot, az szerént leszen reátok a gondviselés. Ez dolog felől az budai vezérnek és az kanisai Mehemet pasáuk parancsolt ő hatalmassága, mindenenkben gondviselés leszen rólatok, ti is szavatokban legyetek álhatatosok. Isten veletek.

(Kelet 1621. tavasz. Hiv. ford. az erd. muz. egyl. irat.)

CXLIV.

Az portai fővezér Hussain pasa levele.

Az Jezus hitin levő uraknak dicséretese, az Messiás valásán levőknek választott fejedelme, Magyarországnak királya, ki vagy Bethlen Gábor barátunk, Isten minden dolgaiban szerencséltesen.

Szeretettel és jóakarattal akarók értésedre adni, hogy mikoron ide az fényes portára az ti követetek és sok pecsétti levelőtök jüvén, melyekhez képest szintén rólatok viselnénk gondot, azon közben az német nemzettség felől sok külön különféle rettegnető hireitek jövének, hogy ismét a magyar nemzet mi hozzánk hajlott volna úgy mond, az prágai harez is bizonyoz lévén, ti nektek mindenképen segítségetekre igyekeztvén, mi azonban akkori fővezér Ali pasa meghala, és hogy ti is oda fel békességet tractálnátok, hírünkkel esék, ehez képest ti nektek mit írjunk, mi választ tegyünk álmélkodásra jutottunk, az itt való német követ is az magyar urak levelét repraesentálá, melyben azt írják, hogy ime mi ismét Ferdinándhoz hajlottunk, az német követ az íráshoz képest szüntelen az fényes portát és az vezéreket futotta és azt ágálta, hogy ime az mi királyunknak Ferdinándnak minden nemzetek és országok fejet hajtván, megegyeztenek, mely beszéd-ről az magyar urak pecsétes levelét is mutatá, melyet mi értvén és magunkban törödvén, mostan az ti leveletekből ismét értjük Szécsy Györgynek az ő állapotát és vele együtt nagy uraknak töletek való elpártolkodását, mely cselekedetekkel az ide küldött követeiket és leveleit gyalázatban hozták, ez mellett hogy Filek, Szécsén, Murány és ezekhez hasonló több várak is elhajlottanak volna töletek, hogy ti is azokra az pártosokra haddal indulnátok, jelentenének. Édes jó akaró barátom, az ur Isten ő felsége legyen segítséggel és oltalmazzon minden gonosztól, de efféle sok visszavonástokon felettébb csudálkozunk, ez elmúlt esztendőben az cseh nemzetet Prága alatt ez szerént halogatván elárolák, országát és főrendeit elronták, az királyokat is hitetlenné és hallatlanná tevék, hogy királyt tesznek, s ehöl elárolják, hol ismét ide hozzánk követeiket és sok pecsétti leveleket küldenek, melyet azután ismét megtagadnak, kik az ő beszédekben állhatatlanok; az mi a több dolgot nézi, azokat magatok értésünkre adtátok, de Szécsy Györgynek s hozzá hasonló uraknak és váraknak gondviselőinek pecsétes leveleiket hozzák ide hozzánk, másfelül megtagadják írásaikat, és titeket királyokká választottak, ismét elárultanak, efféle cselekedet ti nektek semmi javatokra sem jóakaratokra vagyon, főképen az minémű leve-

veleket ide küldöttének volt, azokat mostan is kezünkben tartjuk, holott azért még eddig reájok semmi ellenség nem jött volt, ilyan gyalázatos arczával való cselekedeteket felettébb bánjuk, azért ő magoknak szép intő levelet irtunk, és akarjuk érteni aféle dolognak mi lehet az oka és mi végre cselekedték, voltaképen adják értésünkre. Jóakaró atyámfia mi ti nektek jó akarótok lévén, az dolgon felettébb busolunk, az ti nem jó akaróitok itt ezen felettébb örvendeznek, most ő hatalmassága nagy hadakkal az mi és ti ellenségtekre az lengyelekre megyen, az ur istennek vezérléséből az ti dolgaitokat az oda fel való budai vezér atyánkfiára és az kanizsai Mehmet pasára bizta ő hatalmassága és oda fel megyen haddal Budára, a mint az szükség kívánja az szerént eljárna az dologban, ti nagy egyességgel és egy értelemmel illendő dolgoknak elkövetésére igyekezzetek, mi is isten kegyelmességéből míg az Dunához értünk addig minden állapototok felől minekünk sietséggel irjatok és izenjete, hogy ahoz képest segítséget és hadat adhassunk mellétek; az cseh király is hol legyen és mit csináljon, és egymástól hirt értvén, mindenekben assecuráljad, és Ferdinánd az lengyel királynak hogy segítséget ad, jelentenétek, azért azoknak atyafiságok és ellenünk való hamis gondolatjok vagyon, értésünkre adná Isten, hogy az szent frigy ellen cselekednek valami oly dolgot, igen akarnók. Isten kegyelmességéből sem magától, sem hadaitól, sem segítség adásától mit sem félünk, valamikor ők az hit ellen efféle fogyatkozást cselekesznek, az szégyenvallás magok fejére térrül, mi ő tőlök semmi félelmet nem viselünk, csak hogy az mi gondolatunk ti felöletek vagyon. Azért jó módjával keménységben, és vigyázásban s ügyviselésben foglaljátok magatokat. Ez Jussuf agától szóval is izentünk nimünümü dolgokról, szavának hitelt adjatok és az szerént viseljétek magatokat. Datum ex Drinapolii.

(Kelet 1621. tavasszal. Hivat. ford. Az erd. muz. egyl. irattárából.)

CXLVI.

Gabriel Istennek kegyelmességéből Magyarországnak választott királya, Erdélynek fejedelme és székelyeknek ispánja.

Tekintetes és ngos aga, Isten nagyságodat hatalmas császár szolgálatjában jó szerencsékkel látogassa és napját sokasítsa. Az nagyságod izenetit Haczy Jussuf aga nekünk megmondá, melyet igen kedvessen hallottunk és értettünk; mi is az míg élünk ngodnak kedveskedő jó akaratra és szolgálatra kötelesnek tartjuk magunkat. Sok irással ngod szívét nem akarjuk fájlalni, hanem minden állapotok felől valamelyek mostan forganak ezekben az országokban, mindazokról nagyságod előtt ez levelünk megadó főemberünk és követünk bőségesen tud beszélni, csak nagyságod hallgassa meg; méltó is pedig nagyságodnak érteni minden állapotokat. Mi az hatalmas császár szolgálatjában éjet napot egyé tettünk két esztendőttől fogva, most is attól nem szününk meg, hanem ő hatatmasságának méltóságára és hasznára igyekeztünk minden nap. Néha némely urakat az ország palatinusa elaltatván, eleniünk fegyvert fogtak vala, és Ferdinánd mellé állottak volt, melynek semmi nem egyéb az oka, hanem hatalmas császárnak segítségét és reánk való gondviselését, hogy mind ez mai napig sem láthatták sőt az ellen, az Ferdinánd követinek mind a fényes portán, s mind egyebütt nagy becsületben való lételei, és biztatásai értvén, teljességgel kétségben estenek volt, hogy hatalmas császár az magyar nemzetséget nem akarja megsegíteni, s azért állottak volt oda, sőt nem hogy azok, de magunk is kétségben estünk, mivel hogy ez mai napig hatalmas császárnak, sem szerdárát sem hadát sem semmi segítségét nem láttuk, melyből egyebet magunk is nem gondolhatunk, hanem hogy hatalmas császárnak ehhez az dologhoz semmi kedve nincsen, és ennyi sok országoknak jó akarata ő hatalmasságának nem kell. Mindazáltal mi még is dolgunkban hátra nem állottunk, hanem im előjöttünk hadainkkal, és azokat az ellenségeket az ur isten, kik nagy kevélységben élénk jött enek volt, meg is gyalázta: kiktől az mi nemű zászlókat nyertenek, vitéztünk, azokból hatalmas császár eleiben egynehányat küldöttünk; az ur Isten hatalmas császárnak minden ellenségít így szégyenitse meg mint ezeket. Hogy ha hatalmas császárnak szép hadai az rendelet szerént mellettünk találkoztanak volna lenni, sok dolgot láthatnánk, de senki mellettünk nem találkozott, hanem az egri gyümli aga három

század magával. Nagyságodat szeretettel kérjük, mi rólunk jó akaróinkról el ne feledkezzék, hanem mint eddig ez után is mutassa jó akaratját, kiért az míg élünk mi is nagyságodnak szeretettel igyekezünk szolgálni, nekünk pedig nagyságod parancsoljon. Nagyságodnak ez levelünk megadó becsületes fő ember követüntől szóval bőségesben izentünk, kinek szavát hogy meghigye, szeretettel kérjük nagyságodat. Íratott levelünk Gács nevű vár alatt levő táborunkban, az mi számlálásunk szerént szent Jakab havának 8-ik napján, 1621. esztendőben.

Nagyságod jó akarója

G á b r i e l.

Külről: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves becsületes hívének belső házainak fő gondviselő hpmesternek titkos tanácsának az tekintetesei ngos kessler agának adassék.

(Eredeti egyetemi könyvtár Analecta Tronica.)

CXLVII.

Tekintetes és nagyságos passa.

Isten áldja nagyságodat. Sok időtől fogva szívünk szakadva vártuk nagyságodat az nagyságos vezérek sok szép magok ajánlására képest hatalmas császár hadaival reménlettük hogy elérkezik mellénk, örömet is akarjuk vala hatalmas császár méltóságát ebből is megadni, hogy az ő hatalmassága segítsége által menjen véghez ennek az mi ellenségeinknek megverése, de minden nagyságod felől való jó reménységünkben megfogyatkozánk, értvén, hogy most is Fejérváratt mulat nagyságod; nem várakozhatván annak okáért tovább, mivel Ujvárat . . . naptól fogva az német 30 öreg álgúval f golyóbisokkal igen sietette, az mi kevesen egyben gyűlhettünk, ide jövének, és az mult szombaton jó reggel az nagy Isten akaratjával az ellenségre megindulánk, de az ellenség nem jöve ki harezra, hanem megindula előttünk igen erős vizes helyben vivén seregit, derekason hozzá nem férhettünk, mind az által nap felkeletétől fogva délután öt órakorig nagy harezot töttünk, és egynehány ezeret közülök elvesztettünk, kivált képen egy hidon való költözésében,

melyet el nem kerülhetett, álgyúkkal felette igen veszteget-
tük, csak álgyúkkal bizonyosan mondják az rabok, hogy ve-
szett 12 száz el közülök, egy igen erős sánccezal erő-
sített volt meg az hidnál, azt nagy ostrommal vöttük meg töl-
lők, az egész Ferdinánd hadának szeme láttára, és mind ott
veszett, egy el nem ment közülök, 12 száz jó puskás gyalog
német volt benne. Minden lövő szerszámát elnyerték, szám-
talan tüzes szerszámát, sok száz szekereket megrakva; az ur
Isten így gyalázá meg ellenségünket, mostan az Duna partra
szállott, és ott ássa magát bé a földben, hidat készítet, kin
Győr felé költözhessék által, onnét ki mondja, hogy Pozsony el-
leniben akar szállani az Duna partra, hogy által ne költözhes-
sünk az hadakkal, ki mondja, hogy Bécshez akar szállani.
Éjjel, nappal most is rajta vadnak vitézink, egy óráig való
nyugodalma miattunk nincsen. Ha nagyságod ilyen szolgálat-
ban jelen találkozott volna lenni, hatalmas császárnak nagy
méltóságára következett volna, hogy az ő hatalmassága se-
gitsége által szabadítottatott Isten után meg Magyarország az
német ellenségtől, nagyságodnak is nagy jó hire neve lött
volna, és az ur Istentől sok jót várhatott volna. Nem mond-
hatjuk hogy mi mellettünk senki volt volna az egy Istennél
több. Mi légyen az oka hogy el nem jöve nagyságod, azt maga
tudja, mi is hallogatjuk, kin sokat csudálkozunk, hogy áltat-
hatták ily igen el az németek kevés adományokkal nagysá-
godat; mely ő sok hazug hir költések, im látja immár nagy-
ságod hogy merő hazugság volt, mert az ország én mellettem
volt és vagyon, ha tiz száz lator ember á r u l o n a, (*sic*) sőt nem
következik, hogy egy ország cselekedte volna, de azokat is
az ur Isten megverte, meggyalázta, valakik ennek az párt-
ütésnek fő okai voltak, mert palatinus hirtelen szereda nap
meghalt, utána való pénteken azon héten bosnyákat Daró-
czi István nevü kapitánnal elfogák, más nap szombaton az
derék haddal megvívának és Pálfit több kapitánokkal eleve-
nen hozák előmben, öt ezer emberből 300 száz el nem szala-
dott, 33 zászlójokat hozták előnkben. Másik szombaton itt az
ujvári mezőre táborából kijövé az fővezér Buquoi, valami jó
válogatott két ezer lovas spanyolokkal, franczusokkal, néme-
tekkal, olaszokkal, hogy az mi kevés mezei hadunkat elker-

gesse Ujvár mellől, ezek is eszekben vévén felültenek, kimentenek eleiben az szép mezőre, megvittanak szemben egymással igen vitézül, és az ur Isten megverte őket, egész az táborig kedvek szerént vágták az ellenséget, Buquoit magát is megölték, kihez hasonló vitéz és eszes hadvezető fejedelem az egész Európában, ők azt tartják, nem volt az flandriai Marasicius hercegtől válvá, ez is az Buquoi nagy fejedelem volt. Im az harmadik szombat az ur Isten az egész hadat megveré, elfutának, kik, bizonyosan mondják az főkapitán rabok, 30 ezeren voltak, mi 20 ezeren voltunk mind magyarok, sem török, sem német mellettünk nem volt, hanem az egy Giunli aga száz ötven lóval, német gyalogunk és lovasunk vagyon magunk fizetésén valami 900, azok voltak velünk. Nagyságodhoz mi mostan csak ezért küldtünk, hogy ha el akar jönni, ne késsék, jöjjön el, ne féljen immár semmit, mert ez az ellenség sehol meg nem harczol mi velünk, ha eljősz uram, hatalmas császárnak sokat szolgálhat nagyságod, mert az lengyel mellé valamely hadakat rendelének, azoknak utjokat elfoghatjuk, és egy is oda nem ment be. Ha pedig el nem akar jönni nagyságod, szóval minket tovább ne tartson, mert bizonyosan hidje nagyságod, tovább immár mi nem várakozunk, hanem Ferdinánddal mi is megbékéltünk, és dolgunkra megyünk, senkivel hasztalan nem veszekedünk, még elvárjuk 15 napig nagyságodat, addig semmi tractát Ferdinánddal nem indítunk, noha igen jártatja az békességet, és most sokkal többel igéri magát mint azelőtt, de ha 15 napig el nem jön nagyságod, mi reánk ne nézzen senki, ha megbékéltünk Ferdinánddal, és ha mi gonosz hatalmas császár országára jő, az immár nagyságod fejében lészen. Tholdalagi Mihályt miért tartja nagyságod oda, nem tudjuk okát, mi ötöt hatalmas császárhoz akartuk küldeni, nem kellenék így tartani. Az követek haza jöttek, sem levelet, sem ajándékot az országnak nem hoztanak, és az cseh királynak, sőt csak nem holtak élhel meg az fényes portán, csak az mi követeinknek tiz ezer forintot adtunk volt követségekre, de tiz holnapig járván oda elköltötték, ki sem jöhettek volna, ha könnyűsökött el nem adták volna.

Mondják, hogy öt levelet küldött nagyságod Ferdinánd-

nak, egybe azt íratott, hogy ha mi nekünk szolgál az szerencse, azt küldje el neki nagyságod, másika úgy íratott, hogy ha minket az német megverne, azt küldené el neki nagyságod, és azzal bizonyítaná meg hatalmas császár az ő jó akaratját Ferdinándhoz, így segítséget mi mellénk nem adott, és ez az oka, hogy nagyságod eddig mi mellénk nem jött. Bezzeg nagyságos passa nem illenék ez az hatalmas császár gondviselőihez, hogy ilyenképen viseljék az portát az országokhoz, soha ez nem volt ezelőtt, hanem a kinek a porta barátja akart lenni, azt nem titkolta, nyilván viselte, nem félt senkitől, de im mostan az nagy félelmet mutatják, és ilyen cselekedetekkel, melylyel minden országokat elidegenítenek ő hatalmasságától; ne adja az Isten, hogy soha mi többször egy országot is biztassunk hatalmas császár jóakarattal, segítségével, barátságával, mert im mostan hazugságban maradánk, orszánk megfeketedett, szónk nem maradt; gondolja-e nagyságod, hogy mikor ezek az követek az ő országokban jutnak, királyoknak megbeszélnek az portának hozzájuk való nagy idegenségét, mi leszen abból, kiről mi mostan nagyságodnak többet nem írunk, meglátja igen hamar nagyságod mi következik s mit használtok az Ferdinánddal való barátkozással. Ha bil effendi eszében veszi, hogy nem jól cselekedett, mikor hatalmas császár országiban az sok ellenségnek tüzét meglátja, bizonyosan hidje nagyságod ezt, úgy az mint levelünket látja, hogy Ferdinánd öt ezer nimetet küldene lengyel király segítségére, de mostan husz ezeret akarnak az spaniai királylyal béküldeni, annak kellene az útját megállani, ha nagyságod hatalmas császárnak igaz szolgálja, mely könnyen meglehetne, csak ne késsék, jőne el. (*Kelet 1621 aug.*)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény, Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tomus Vtus. pag. 405—409.*)

(*Eredetiye a Fehérvári könyvtárban.*)

CXLVIII.

Nemzetes és nagyságos fővezér Isten nagyságotat éltesse és hatalmas császár szolgálatjában jó szerencsékkel látogatván napját sokasítsa.

Megérkezvén mi hozzánk az hatalmas császárhoz bocsátott követink együtt az cseh és több országok követeivel, kiket az országok nagy szívvél kívántak megérkezni kedves válaszzal, azt remélvén hogy hatalmas császárnál legyen ezeknek országoknak és fejedelmeknek, nagy uraknak annyi tekintetek mint Ferdinándnak, de minden reménségek kívül csett az dolog, mert szónál egyéb választ nem hoztak, ennyi ország nem hogy valami jóakaratot de csak levél által való választ sem érdemlett az fényes portától, halljuk közhirrel, hogy Deák Német passa hozott volna valami leveleket az portától, melyek az szerencse forgása és változása szerint irattak volna, de mi azokat az leveleket sem láttuk Német passa most is együtt az budai vezérrel Fehérvárott üllnek, noha ilyen közel lévén hatalmas császár váraihoz az német ellenség, ha valaha egyszer mostan kívántatnék a vigyázás; mi soha ezt az állapotot nem értük, hirrel sem hallottuk, hogy valamely ország követét ilyen állapottal bocsátta volna ki az fővezér az fényes portáról, mint ezeket kiküldték, kin minden országok mint busuljanak és ebből mi következhetik, mi azt meg sem írhatjuk az mi nagy szégyen vallásunk miatt, holott az mi szónkra sok fogadásainkra küldtek volt be ezek az országok követeit, de mi szégyenben maradtunk nálók, kiért szónk immár előttök nem maradt, adta volna Isten vagy megholtunk vagy halálos betegek löttünk volna, akkor mikor azoknak az országoknak hatalmas császárhoz való jó akaratjoknak hajtásában munkálkodtunk, de ez meglőtt dolog immár vissza nem vonhatjuk. Nagyságotat hosszú irással nem busítjuk, mert látjuk ha minden nap egy egy országot hajthatnánk meg is hatalmas császárnak, senki csak jó néven sem venné tőlünk; im most is hatalmas császárnak nagy ellenségét tartoztatjuk hogy az lengyelek mellé ne mehessenek, immár Nagy Szom-

bat városát is megvöttük. Fridericus királynak az generálisa Slesiából a mult esötörtökön érkezett hozzánk együtt az morvai generálissal tizenkét ezer emberrel; itt mi sem késünk, hanem Isten akaratjával holnap felkelünk és Bécs felé megyünk, de nem mondhatjuk sem nem dicsekedhetünk hatalmas császár dicsőségével, mert noha sokszor megígértetett nagyságotól, s ugy hallottuk magunk emberitől, kik nagyságotól hozzánk visszaboecsáttattanak, hogy elég török tatár hadat rendelt mellénk, de ez óráig mi mellénk senki nem jött, hanem az egri gyöuli aga valami száz ötven lovassal, nem is reméljük annál inkább nem hihetjük, hogy senki hozzánk jöjön segísre, mert a spanyol király anyja igen megvakította szemeket az mi mellénk rendelt szerdárnak és Habil effendinek, csak többnek is ne jutott volna ebből az méregből, mely miatt császár birodalma veszedelmes állapotban jut, igen félünk, száz ezer forintot mostan vittenek alá Fejérvárra Bécsből, azaz oka hogy egy török sem jó segítségünkre, sőt Esztergonnál csak által sem akarják vinni az mi emberinket az Dunán; Bottyáni mellé küldtünk valami hadat, Esztergamnál négy napig ültenek, el nem akarták vinni pénzekért is őket, megjárattuk emberinkkel Budát, Tömösvárát, Egret, Kanisát megláttattuk, akar-e valaki indulni mellénk, de semmi jelét az indulásnak nem láthatták embereink. Tanulhat minden nemzet mi rajtunk és meg tudhatja mint kelljen hatalmas császárhoz bizni, ne csodálja azért nagyságod, ha az némettel mi is megbékélünk, holott látjuk hatalmas császár nem akar semmi, ellene cselekedni, mi tehát kik sokszor ezerszer erőlenebbek vagyunk az othmanli nemzetnél, kevésben igen méltó hogy annál inkább megbékéljünk, másért országunkat magunkat el ne vesszük, mely mi megbékéllésünkből ha mi gonosz fog kiütni, azt senki minekünk ne tulajdonítsa, a mint erről sokszor Isten és nagyságod előtt tudományt tettünk. Ferdinánd most is az maga főpapját külte hozzánk követségen, a békességet kívánja, hogy elvégezzük vele minden dolgát, nagyságodnak Tholdalagi Mihály megtud beszélni, mert ötet a vezérhez és szerdárhoz Fejérvárra kültük volt, megindithassa őket, az szerdárnak pénzt is küldtünk, hogy inkább meginduljon; de semmit nem használt, elvette az pénzünket,

maga otthon maradt, mert az német többet küldött neki. Nagyságodat kérjük, Tholdalagi Mihálynak szavát meg higgye, őt ne késleltesse, hanem bocsássa kedves válaszsza vissza hozzánk. Mind lengyelek, spanyolok, németek, franczok felől eleget izentünk nagyságodnak, lengyel királyhoz most is emberünk nagyon, és ujabban küldünk ismét egyet és valamit érthetünk, nagyságodnak értére adjuk azonnal. Nem fogadja nagyságod az mi szónkat, adjon Isten jó szerencsét hatalmas császárnak, de ha ide ezek az országok megbé kellenek, félünk attól, eszébe jut nagyságodnak, az mi irásunk és akkor veszi eszébe, hogy mi igaz jó akarója vagyunk ő hatalmasságának. Isten éltesse nagyságodat jó egészségben. Költ levelünk Nagy-Szombat alatt levő táborunkban az mi számlálásunk szerint kisasszony havának hetedik napján, ezer hatszázhuszonegy esztendőben.

(Eredeti egyetemi könyvtár Analeta Tranica.)

CXLIX.

Paria Lraru . . . ad Ill D, Vezeriu supremum Huszain
Passa scripta. . . .

Az en kgmes Vramnak kiraliomak eo felgenek igaz hivetool, es mostan Hats cziazarunkk fenies Portayan leueő kapikihayatol, az nemzetes es Vitezlő Daniel Deak uramtol, ertve azt, nagd panazolkodott uolna azon, my uolna az oka, hogy en nagdat leuelemel ne latogatna'; Ez okon akarwan az nagd paranczioláttianak engedelmes lenny, ez levelembe akarom tudositany nagdat, az ide ky ualo allapotunk feleől. Zinten ez may nap erkezek Postam megh kiraly urunktol eo Felgeteöl, ki altal Irya eo felge nekem miltatlan zolgayanak hogy az menfemy egy nehany rendbeli sok zep zerencziekkal az zent Isten eo zent felge kiraly Vrunkat eo Felgett hatalmas Cziazarunkk zerenezeyenel latogatta uolt az el mult napokban vgy mint az Palffy Istwan new Ferdinandnak egyik Generalissanak elfogasakor, az derek nemet hadnak feő Generalissanak Bukoynek el vezesekor, az uthan egy hettel,

minden' leőneő zerzaminak el nieresekor, mikor egy nehany ezer ember karral az Nytra vizen valamy ige creős zoros vizek közéze, sok kar es zégjen vallással kellett el költeőznick, noh . . derekaso' az sok kopias hadak, amy viz közéöt hozza-yok ne fe . . nek, mellieket nagd eddigh, az eő Felge kapiki-hayatul beőssegel megh erthetet. Ezeknek utanna azokban az creős heliekbe, es sok uizzek közéze, vgy mint az Vagh es Duna közéze be sanzolua', magokat az nemetek, kik zent Jakab hauanak VI. napyan zallottanak oda, niollz egez nap minden nap vyab vyab seregekel zeönteleneöl ostromoltatta kiraly Vrunk eő Felge eöket nem hagiua' az niollz nap alatt semmit nyugodniok; veghtere ez alatt zent Jakab hauanak 25 napia' költeőztenek által az Dunan az Czarlo közre sok karral, mind vitezleő nepbeöl, de kiualtkeppen rakot zerekek-beöl es louakbol, s egieb Portekayokbol, egy nehany zaz Tar-zekeret hantak az Dunaba, sok egieb Portekayokat, latua' hogy el ne' vihetyk, anniera bele hantak az Dunaba, hogy nagi helien be foghta az Duna uizet, az sok Porteka. Magok közüllis az niollz nap alatt vezet ket ezerigh ualo el ky fe-giuer myat, s ky az hayokk be silliedese myat, az mint az rabok mondgiak.

Kiraly urunk eő Felgeis igy keserue' altat az Duna' eöket Z. Jakab hauanak 28. napyan, zallot Nagy Zombat ala, kibe egy nehani zaz nemet gialogh, es egy nehany zaz Lowas Fegiueres vagio' Isten'ek zent segetsegebeöl Hats Cziazarunkk zerenczieyeuel, ottis megh akarja eő felge keresni azokat az nemeteket.

Az Vr Isten Nagy Zombat a . . . tis, az eő Felge hadat kyt az varos allianak megh niargala . . ra bocziatott volt vgia' zent Jakab hauanak 26. napia' illie . . zerencziekel latogatta: hogy az martalekot az varos ala be küldue', meljre kepest inkab ki uehetnek eöket megh mutatua' magat az martalek, eöt zaz valogatot louas jeöt ky es annak hata meget ket zaz jo gialogh az feő Capitannal, az elle'segh neky eörülve', es azt gondolua' hogy Immar annal teöb ne' uolna othannok, indultanak, az myeink penigh magyar fel melifeöldnere, ki hoztak az zep sikra, szinten az lesre, az eöt zaz louast, az gia-

logis egy Tarazk leöuesni feölden volt uthanok, az kiraly urunk eö felge serege az lesbeöl ky uetue' magat, az ellensegh hatat adot es zinte az varos kapujaigh vaghtak eöket, az Lo-uassaba' vezet el ket zaz eötue', az gialoghijaba' egi sem ment be, mind kiön vezet az feö feö Tistuiseleök, es Jowa az hadnak mind ot maradot, az feö nemet Capitantis eleuene' foghtak el, most eö felge rabya; az vr Istennek zent segítsegebeöl illie' serenie forgolodik nagos vram az my kgs Vrunk kiraliunk eö felge Hats Cziazarunk jo zerenczeyeucl: cziak hogy ne' tagadhattiuk nagos Vra', hogy mind ez ideig is vgi mint ezeleöt niollz napigh, az Teöreök uitezekbe' negi zaznal teöb nem volt eö felge mellett, az Lengiel hadak allapattiarais nagos Vram vagio' uigiaza s. m.; az mint enneke' hozak mostis takarotto' takarodnak ala az Lengiel hadak Podoliara az derek taborra: Ferdinandis bizonios dologh hogy eöt ezer nemetet küldeöt segetsegekre az magok nemet hadain kiwwl, zandeka bizonioso' ez uolt, hogy 15 ezer nemet gialogot, es eöt ezer nemet fegiuerest akart melleje kidldeny, ha az kiraly Vrunk eö felge hadanak megh giulekezese es fel menetely megh ne' gatlotta uolna. Hogy penigh en nagdk eddig ne' Irtam, oka ne' egieb, hane' tudwa' az nagodo' forgo cziudara melto nagy gondokat, ne' akarta enis Irasomal nagdnak bantasara lenni, kireöl nagodtol boczianatot varok. Ezuthanis ha my bizonios hireim leznek, nagdat eöreömost tudosito' rolla.

Mind ezek utha' akara' nagdk eztis ertesere adny. Nyilua vagion nagdnal, kiraly urunk eö felge mint keöniergeöt sok uttal Hats Cziazarunkk az segetseg feleöl, mind teöreök es tatar hadak feleöl: Ertue' penigh eö Felge hogy Deak Memhet Passa Erdelie' akarna az Tatar segítseget altal hozny, ez oko' mind az vitezleö Haczy Juzuph Aga altal, s mind az vitezleö es nemzetes Ebeny Sigmond new feö ember altal teörekedett nagodnal eö Felge ez elöttis hogy nagd ne bocziattana Erdelre altal, hane' az Duna mellett parancziolna nagd felmenny; mostis annak okajert nagos vra' azon dologh feleöl k itete' nagdat keöniorgesem altal megh talalny ez leue . . uiucö nemzetes es vitezleö Batinteny Janos new feö ember a . . 1: keönieorgeökis nagdk azon, nagd megh tekintue' az mi kgs

Vrunck kiraliunkk eö Felgenek es zegeny hazankk, Hats Cziazarunk hiusege mellet emny zorgalmatossagal, es nagy keölczegel ualo faratsagit, nagd paracziollo' valoyaba', hogy ha eö Halga kgmessegebeol, az Tatar segetsegett el bocziattia, ne Erdelie', hanc' mennienek az Duna mellet fel, kik melle nagd rendelne kemeny feö embereket, az kikteöl varyanak, es az mit azok az feö emberek nagod parancziolattiabol eleikbe adnak, tareziak ahoz magokatt, nagd Halm cziazarunktol, zerzene ereös parancziolatot az Tatarok zerdarara, es közéönségese' az Murzakra, s az egez eö Felge segetsegere meneö Tatar vitezekre, hogy kar nelkiöl mennienek Halm Cziazar orzagan, holot megh itelhety azt Nagd beölczie', hogy ha azok erre az my zegeny hazankra kezdenenek által jeöny az my eddegh az sok vezedelmek myatt megh maradot zegeny hazankba' azokat is mosta' mind el rablanak, magyarorzagotis mind hozzattaba' el rablanak, s egikor cziak megh teölteözue' az az rabokal vizza tern . . ek, es igy tala' az maga nemzetet . . . vere . . . nek eö felge. Mas az hogy eö felge lenne oka a Halm Cziazar it ualo orzaganak elpuztulasanakis, kyert melta' beöntetést erdemlene eö felge, ha eö felge adna okot ez illie' dologhra Annak okayert megis alazatoso' kerem nagdat, nagd semmy . . . ne engedgie, erre az my zegeny hazankra ualo jeöucteleket, mert job inkáb annelkül el lennünk Nagos Vrunk, hogi sem zegeny hazankat azok rabolliak es puzticziak el, mely nagd kgmesseget, egez orzagul, mind kiraly urunkal eö felgewel eggiiöt alazatos es hússeges zolgalatunkal akaryuk nagdnak megh zolgalny. Eltesse Iste N.

Datu' Albae 7, augustj 1621. *)

(Bethlen István fogalmazása. Dózsá Daniel tulajdona.)

CL.

Instructio pro Generoso Michael Toldalaghy.

1. Gubernatorunkhoz érkezhén, se ott se házánál semmit ne késsék, hanem az mely ökröket és juhokat szörzött Gubernátor Uram több éléssel együtt, azoknak menjen végére, és mind vegye kezéhez, s valahol Császárt érti lenni,

*) Minthogy e levél hibás olvasás szerint már egyszer megjelent: szükségesnek tartjuk itt betű híven közölni.

hajtassa oda, az mint erről verbalis Instructiót adtunk neki, cselekedjék az szerént. Császár konyhájára száz ökret s ezer juhot, fővezérnek negyven ökret, negyszáz juhot, Güresi Mehemet passának tiz ökröt, száz juhot. Muftinak és az több vezéreknak is, az mint jut illendőképen oszsza, s az több aprólék élést is hasonlóképen az melyeknek inkább kívántatik az kedveskedés, azoknak oszsza.

2. Császár táborában érkezvén, az fővezért mi nevünkkel salutálja, levelünknek megadása után tégyen igen nagy panaszt előtte, az mi magunk és enynyi országok követségének füstben menése, segítségünkre ígért hadaknak el nem bocsátása felől, mely panaszt hogy cum majore declaratione eleiben számlálhasson, az neki adott magunk írásit igen diligenter megolvassván, azokból igen szép ratiókkal való punctokat szedhet ki, és azokból csinálhatja meg az panaszt, megmondván az fővezérnek, soha ezt mi nem remélettük, és nem hihettük volna, hogy hatalmas Császárnak méltóságára, javára, országinak megmaradására, birodalmának terjesztésére nézendő és tartózkodó dolgokban ő nagysága ily vékony gondviselést tegyen és enynyi országoknak követit hatalmas császár gyalázatjára bocsássa ki, mely cselekedetekkel egy szóval ezeket az országokat hatalmas császártól teljességgel elidegenítették, és ha eleit nem vesszik, félő hogy sokat ne ártsanak velek. Mint kellenék penig ezeknek eleit venni, modalitásáról magunktól hallott szókat, ha kívántatik, az vezérnek recenseálhatja, intse is igen sőt obtestálja, ne mulassa el ő nagysága az jó alkalmatosságot, hanem ennek az következő gonosznak mentől hamarébb vegye eleit, melyet ha cselekeszik, meglátja ő nagysága, hogy hamar sok hasznát veszi.

3. Látván hogy hatalmas császárnak segítségével csak szóval biztatnak, senki sohunnan nem jó mellénk, Istenünket híván segítségünkre, magunk hadával megindulván és ellenséginkre menvén, az úr Isten micsoda győzedelmes szerencsével látogatott megindulásunktól fogva, mindeneket historie referáljon az vezérnek, és igen eleiben adja, hogy ha hatalmas császár segítségét ő nagysága ígreti szerint mellénk el-

bocsátotta volna, ez esztendőben kétség kívül Bécset megvehették volna, és még most is ha ő nagysága derekas segítséget bocsátana mellénk, Isten akaratjából nagy dolgokat vihetnénk véghez, melyet hogy el ne mulasson, hanem mentől hamarébb bocsásson derekas hadat mellénk, igen serio instáljon. Mi azt kívánnók, hogy császár táborából is szakasztana és küldene mindjárt mellénk, ha többet nem csak 20,000 embert ehez az kevés hadhoz, kit ezekből az végekből mellénk rendeltének szóval, oly kemény parancsolattal, hogy azok mellettünk telelnének ott az hova mi rendelnők, vissza ne mennének. Tatár is bátor csak 10,000 lenne az tíz ezer török mellett. Ennek mennyi haszna lenne hatalmas császárnak az jövőendő esztendőbeli megindulására, ha hadakozást continualni akarja az lengyel és német ellen, magunktól hallott ratiót megmondhatja az fővezérnek.

4. Déák Mehemet passa mely nagy ámitója legyen hatalmas császárnak, ekkidiglen való cselekedetiből számlálja elő az vezérnek, holott magát szintén Fejérvárra fárasztottuk volt hozzá, költséget küldvén neki, kérettük hogy hatalmas császár parancsolatja szerint fölkeljen és az mellénk rendeltett hadakkal fölsiessen hozzánk, ki szóval eléggé biztattott, és maga által, hogy mindjárt indul és késedelem nélkül jő mellénk hadával együtt, de abban semmi sem költ, sőt még most is úgy értjük, hogy Fejérváratt hever, sem maga nem jő, sem egy emberét segítségünkre nem bocsátja. Oka ennek semmi egyéb, hanem Ferdinánd küldött ő neki és Habil Effenlinek sok ezer forintot, melyet magunk emberi szemekkel láttanak, mikor alá vittének neki. Melyből könnyen eszébe veheti ő nagysága, hogy az emberek csak az magok hasznát keresik, és hatalmas császárnak sem kárával, sem gyaláztatásával nem gondolkak, csak az magok hasznát kereshessék. Mit kellessék, azért Mehemet passával ő nagyságának cselekedni, hogy ha el akarja hatalmas császár kárát és az magához való kétségit is távoztatni, ő nagysága bölcsen elméjében feltalálhatja könnyen, ha halállal meg nem bünteti ezért a cselekedetiért, ezt bizonyosan elhiheti ő nagysága, hogy egyelen egy ország ennekutána követi ő nagyságához bé nem küldi, mindenenk azt gondolják, hogy csak képmutatás, de ha

ezt megbünteti, minden kétséget elvettét ő nagysága mind magáról s mind az portáról.

5. Megmondhatja hogy mi mellénk eddig az mai napig még egy törököt sem bocsátottanak, hanem az egri, gyulai aga vagyon talán százötven lóval mellettünk. Im ujabban fő embereinket bocsátjuk alá Fejérvárra az evzérhez és Deák Mehemet passához, végére akarunk menni, mit akarnak, és ha az szerdár eljő mellénk az hadakkal, valamire Isten segít mindent úgy igyekeznünk cselekedni, hogy hatalmas császár javára és hasznára legyen. Ez alatt várunk ő nagyságától is bizonyos és utolsó választ, remélvén, hogy 15 vagy husz nap alatt elérkezik Haczy Jusuph agától küldett levelünkre válasz tétele ő nagyságának ; magunk felől egy szóval ezt bizonyosan elbidje ő nagysága, hogy szívünkkel, fejünkkel hatalmas császár javára igyekeznünk, úgy hogy maga sem igyekezhetik nagyobb szívvel arra, mint mi erőnk és értékünk szerént, és hogy ha ő nagysága is azt akarja, hogy az Isten hatalmas császárnak ellenségitéles fegyvere alá adja, Lengyelországnak nagyobb részét magáévá tehesse, az nimetek részéről is semmi ellensége ne lehessen, és az lengyelek mellé segítsége ne mehessen, ezek az szép frigyes országok, kiknek mostan követek ott benn voltak, hatalmas császárhoz előbbeni jóakaratajokban megmarasztathassanak, kívántatik hogy ő nagysága az mi kívánságunk szerént mi mellénk császár táborából 10000 törököt és 10000 tatárt bocsásson, kik az Duna mellett jöjjenek minden késedelem nélkül fel mellénk, az budai, bosznai, tömösvári, kanizsai, egri passák alatt valóknak kemény porancesolatot küldjön ő nagysága, hogy mindjárást mellénk jöjjenek. Ezekből pedig az passaságokból és végvárakból bátor csak öt ezer gyalogot hozzon az szerdár Ez Deák Mehemet passa helyiben pedig, az mint ennek előtte is kértük ő nagyságát, hogy az budai vezért rendelje, most is kérjük, mivel annak kezében vagyon az ide való országoknak és hadaknak gondja viselése, az miatt nagy akadály a vagyon ezeknek az mi mellénk rendelt hadaknak, mivel hogy az budai passa az vezér és Deák Mehemet passa az szerdár szégyennek tartja, és nagy gyűlölésig vagyon az miatt az két ember között.

6) Ha penig ő nagyságának és az fényes portán lévő tanácsos uraknak nincsen akarattok kedvek ahoz, hogy eze- ket az országokat hatalmas császárnak igaz jó akaróinak esi- náljuk és birodalmát terjeszszük, legyen az ugy mint Isten ren- delte, és ő nagyságok akarják, mi csak azon kérjük, hogy minket szóval ne tartsanak, hogy mi is magunkra és orszá- gunkra viselhesstünk gondot, Ferdinánddal békélhesstünk meg, kiben jó módunk vagyon, mert mostan az ur Isten hadait megrémítvén, elfuttatta előttiünk, ő maga jár utánunk, és az békességet szorgalmaztatja. Mostan az maga nagy papját Cardinál De Tristhant, az ki magának attyafia, és nagy fej- delem, rendelte és akarja hozzánk küldeni követségben; hogy az által vigye végben a békességet, az ki ez reánk jövő hol- napnak ujságán meg is indul, kivel az békességnek tractált ha el kellett kezdenünk is, mind az által várapozunk valami 20 vagy 25 napig, hogy ez alatt vagy ő nagyságától, vagy az Budai vezértől és Deák Mehemet passától derekas válaszunk jó az segítségnek mellénk való bizonyosan elbocsátása felől, kik ha elérkeznek, mindenekben hatalmas császár jóvára és hasznára igyekeztünk, ha hol pedig sem hadunk sem vála- szunk nem jó, ő nagysága előtt tudományt teszünk, kénysze- rítettünk magunknak és országunknak békességet szerzeni. De azt sem akarjuk eltitkolni, mihelyt mi békéllünk, ezek az országok mindjárt egygyé lesznek Ferdinánddal, és az ma- gyar nemzetségnek is nagy része mellé áll, s bizonyosan el- hidje, hogy Ferdinánd hatalmas császár ellen nagy hadat in- dit, ki az lengyel királylyal, s az spanyol királylyal, franczia királylyal és római pápával mindenben egyetért, az mint erről maga bizonyos dolgot tud ő nagyságának mondani, me- lyeket előszámláljon, az mint mi tőlünk hallotta ezekről az punctokról.

7. Summa, minden igyekezetivel igen serio abban labo- raljon, hogy császár táborából az végekből mi mellénk ren- delt kevés hadakhoz tiz ezer törököt és tiz ezer tatárt szerez- zen az budai vezér szerdársága alá az fővezértől, és ezt in- dítsák mindjárt az Duna mellett föl hozzánk, ha pedig az budai vezért difficultálnák, ugyan onnan császár táborából

Mehemet passa helyébe küldje az fővezér ő nagysága Karakas passát, ha pedig azt veheti eszébe, hogy nincs kedve ahhoz, minket éjjel, nappal mind arról, s mind pedig arról, ha mi mellénk segítséget akarnak bocsátani, éjjel, nappal postán tndósítsion, hogy mi is tudhassuk dolgainkat ahhoz képest ac-comodálni.

8. Az ország adóját ha tovább nem is csak négy vagy öt esztendeig hogy megnyerje, igen serio instáljon, eleiben számlálván az fővezérnek, harmadik esztendőttől fogva való hadakozásinkban mennyi számtalan költséget tettünk, mely mi hadakozásunk hogy hatalmas császárnak hasznára lött legyen, szemével látja, holott ezek az nagy erős hadak is Isten akaratjából, ha mi ellenek nem állottunk volna, hatalmas császár ellen az lengyelek mellé mentenek volna. Bocskai idejében egy néhány száz ezer forintot adtanak az fejedelemnek s úgy segítettek az hadakozáshoz, de mi nekünk még eddig egy oszporát és egy emberbeli segítséget nem adtanak, hanem az magunk népével és kincsével hadakoztunk, most is sem kívánunk sokat, az adónak négy vagy öt esztendeig való elengedését, mely igen keveset téssen hatalmas császárnak, ha egyéb jóakarátját ennyi sok szolgálatunkra, költsé-
günkre hatalmas császárnak nem érdemlettük, akár csak ez kicsiny dolog legyen jutalma, mégis segíthessük magunkat. Melyet ha megnyerhet, mindjárt vegyen császár neve alatt való bizonyság levelet rólla, az mennyi esztendeig megengedi.

9. Lengyelországban egy néhány rendbeli bizonyos embereinket küldettünk, kik közül hárman is jöttek meg egymás után, most is jönnek s mennek emberink, azoknak hadok felől tudjuk ő nagysága bizonyost ért, mivel hogy közelebb vagyon táborokhoz mi nálunknál, mindazáltal mi is a mit értettünk, követünk által ő nagyságának értésére adtuk, hanem ezt bizonyosan hiheti többi között ő nagysága, hogy Ferdinánd és spanyol király rendeltenek 20 ezer embert melléjek, de még azok is Csehországban vadnak, Krakkótól 20 vagy huszonöt napi járó földön, kinek könnyen ellene állhatnánk, ha hatalmas császár segítsége mellénk érkeznek ha-

marsággal, mert mi hozzánk nem messze vannak, és ha azokat melléjük nem bocsátjuk az lengyelnek, felette igen megremülnek, mert inkább minden reménységek és bizodalmok ahoz a hűsz ezer emberhez vagyon, kik igen öszveszokott és tanult vitéz nép is. Az franczia király is bizonyosan ígirt segítséget nekik, de azok igen későre fognak elérkezhetui, ha szintén megindítják is őket, mert messze vagyon igen az ő országoktól; mostan egyéb német had velek nem volt, hanem Ferdinánd küldött volt ezer embert melléjük, Prussiából lehet megint valami kevés nimet hada, de az nem sok, maga lengyel király Varsuán vagyon, lakó helyében, tizenötöd napra mától fogva hirdetett gyűlést az országnak, ott válik immár meg, ha reá veheti-e az ország népét és nemességét az király, hogy személyek szerint hatalmas császár ellen menjenek hadban, mivel hogy ő maga nem akarna hadban menni, jóllehet az tiát elkészítette és úgy értjük hogy ezelőtt 10 nappal érkezett meg Ilgnóban. Azt hirdetik, hogy a maga fia lenne az hadak előtt hogy inkább az ország népét az fölülésre reá vehessék, de nem tudjuk megyen-e el vagy nem. Szándékjok olyan volt, hogy hatalmas császár hadának eleiben Moldovában menjenek, az magok országokat féltvén hatalmas császár hadainak belé szállásától, de merik-e megpróbálni, nem-e? nem tudjuk. Mi igen bizonyos nagy lengyel emberektől úgy értjük titkon, hogy mindenestől fogva az egész fizetett hadnak kellenék 60 ezernek lenni, többet ő magok sem rendeltének volna, úgy végezvén magokban, hogy ha császárnak fővezére együtt az tatár hámmal megyen ellenek, elég leszen anynyi had hatalmas császár hadainak ellene való állására és országoknak megoltalmazására, hogy ha pediglen hatalmas császár maga személyében menne rájok, tehát úgy az országban lévő minden urak, nemesek fölkeljenek és hadra menjenek, azt végezték, mert nem hitték soha, hogy hatalmas császár maga személyében reájok menjen, de hogy mostan immár bizonyosan értik hatalmas császárnak jelenlétét, azért hirdeti király most ezt a gyűlést, hogy mind urak, nemesek felkeljenek és hadra menjenek, de reá veheti-e őket maga személye jelenlété nélkül, most nem tudjuk, két hét múlva meghalljuk. Akár ki mit mondjon, hogy im ennyi s amannyi német

had volna velek, semmit abban az fővezér el ne hidjen, mert még most bizonyosan irhatjuk, hogy az följlül megnevezett német hadnál több velek nincsen, hanem most akarnának menni, azt mint megirtuk, kiknek mi állottunk Isten akarat-jából ellenek és azok is nem mehetnek.

10. Az spanyol királylyal az hollandiai, flandriai statusok az hadakozást bizonyosan úgy értjük hogy elkezdik, az mely fővezére Spinula az cseh király országára jött volt, azt vissza kellett hivatni az maga országának oltalmazására, szárazon Mauricius herczeggel bizonyosan 40 ezer embert rendeltének az spanyol ellen, az tengerre pedig harmadfél száz nagy öreg hajókat, az mineműeken ők Indiában szoktak jární, az előtt száz husz volt h a j ó k, (*sic*) de mostan immár 250 nevelték. Ez is igen bizonyos, hogy ezelőtt három holnappal tiz millió aranyát nyerték el spanyol királynak, kit Indiából hoznak volt neki.

11. Az dániai király személye szerint hadra jött Fride-ricus mellett, az svéciai és angliai király is szép hadakat küldöttének segítségére, mi mellénk is az brandenburgi electornak bátyja személye szerint jött tiz ezer emberrel. Ezek az okai, hágy az lengyel király mellé derekas német had segítségre nem mehet, de mihelyt mi itt megbékélünk Ferdinándal, bizonyosan eliheti az vezér ő nagysága, hogy minden országok megegyesednek, és az lengyelnek elegendő segítséget adnak, de valameddig mi meg nem békélünk, addig hatalmas császár minden hadaival az mi gondolkozásunk szerint ott járhat az hol akar. Lássa azért az vezér mit cselekeszik.

12. Ott az késsék, hanem mentől hamarább impetráljon bizonyos resolutiót, és siessen hozzánk visszajőni; az vezértől, főlovászmestertől és mind az több vezérektől, ha lehet, ilyen szükségünkre kérjen és nyerjen egy-egy fő lovat mi nékünk, harmadik esztendőtol fogva 60 fő lovat adtunk el ajándékon, veszet 20 el, pénzen sem tehetjük szerét, hiszem nem másnak, hanem hatalmas császárnak szolgálunk rajtok, mi tőlünk is nagyobb ajándékot várjanak annál.

13. Hogy ha az követeknek mostani gyalázatosan való visszabocsátásokat és az országoknak elidegenéseket helyére

akarják állatni, kívántatik hogy magával együtt császár nevével az vezér egy igen fő embert fő ajándékokkal, felöltözött lovakkal, szép drága kaftájokkal bocsásson az cseh királyhoz, mi hozzánk és Magyarországhoz olyan követséggel és olyan formáa, mint mi eleiben adtuk, melyet hogy megcselekedjék az vezér, hatalmas császár javáért igen serio intse.

14. Béldi leveléből érjük, hogy hirdetnék Moldovából, hogy magyar hadak volnának az lengyelek mellett, ki noha nem igaz, mert miolta mi Magyarországhoz vagyunk csak 200 lovas sem ment be Lengyelországba, mindazonáltal ha az vezér előhozná és tudakoznék igaz volta felől, igen eleiben adja, hogy nem igaz, mert bizonyosan mondhatjuk, az mint feljebb is mondók, hogy miolta mi itt kinn Magyarországhoz vagyunk, azolta csak 200 lovas is oda bé nem ment, sőt mostan az magyarnak semmi hiteli és becsületi köztők nincsen, mert mind az tavali hadaknak megverését s mind penig az mostani nagy hadaknak reájok való menését, mind mi nekünk tulajdonítják, noha hatalmas császár nem a mi tanácsunkon jár, de hogy im ők Magyarországra jöttek volna sok haddal mi reánk, és az tavasszal Galiga szultánnak, az mely követi jöttek volt hozzánk s irtuk volt az lengyelek állapotjáról, kiket az magunk embereivel együtt egy áruló ur elfogatván az mi leveleinket Ferdinándnak küldötte volt, és az Lengyelországban is immár abból cselekednek. Magyarországiak, az mi azt nézi, lehet három avagy négy ezerig való, vagy talán több is, mert István király idejétől fogva igen örömet tartották az magyar gyalogot, és azok is, mivel jó fizetések volt, igen reá mentenek. Az királynál is, kik fejét űrizik, magyar gyalogok.

15. Mi számunkra keressen igen igen fő lovat kettőt, kiknek megvételére kérjen az havaselföldi vajdának kölesön annyi pénzt, az menyinyin megárulhatja, kiről irtunk ő nagyságának is az vajdának, ha hármat vehet is, annál inkább akarjuk, ha különben meg nem hinnék, kösse az maga jószágát. Az vajdától ő magától is kérjen mi számunkra egy fő lovat, akár ajándékon s akár pénzért adja, nihelyt megjő onnét, jó féle pénzüil megadjuk neki; megmondhatja az vajdának, hogy az mely két lovat küldött volt, semminek nem vol-

tanak jók, mert az pej volt bús esztendő, az szeg pedig sütt béna volt, nem illendő egy királynak olyan lovakat ajánlékban küldeni.

G a b r i e l.

(L. S.)

Kívül : Tholdalagi saját kezével : Mikor Szenczről expediált ő Felsége, akkori instruction. 1621.

Thol. Mihály.

(*Eredetiről Mike S. ur gyűjt.*)

CLI.

Az fővezer levele pariaja.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, minekünk szerelmes jóakaró barátunk. Szomszédságunknak, sőt illendő barátságunknak és köszönetünknek utána szívem szerint azt irhatom felsgednek. Most az meghitt követi Tholdalagi Mihály kezéből haddal visszatérőben megadták az felséged barátságos levelét és benne levő minden akaratot megértettünk, megértvén és törökre lefordittatván hatalmas császárunknak teljebben előadtuk, és ő htlga mind szórol szóra megértette. De annak előtte az cseh király és hét ország-bíró uraknak követi által minden akaratotokra levelet és választ irván, az kanizsai beglerbég Deák Mehemet basától küldvén meg helyére az leveleket, nem iktatta és maga is segítségre nem érkezett irta felséged ; az felséged panaszát ő hatalmassága megértvén kanizsai pasaságot előbbi kész basája levén ő htlgának régi szolgája Mehemed pasának engedte. Egri és temesvári pasák is minden hadakkal és tizezer tatárral és az tatároknak fő merzául Csiljat merzát rendelvén küldötte felségedhez. Remélünk Istentől felségedhez érkezvén az megrendelt pasákkal az Mehemet pasa egymást értend ott leendő dolgunkban felségednek és ő htlmaságának illendő módon forgodnak és szolgálnak, felséged is azokkal egyetemben egyetértend, az melyik jobb ő htlga szolgálatában és az felséged erkölcsében levő igazzában és vitézsége szérént mindenekben jó gondviselő legyen, és ott levő cseh

király barátunk és az hét országi uraknak mindenben jó biztató és gondviselő légy. Hatalmas császár portája minden igaz szolgáló rendeknek nyitva és igazsága hűsége szerént jó gondviselése leszen.

Még az szomszéd barátink hűséges szolgálatban lesznek ő htlgának, ő htlga mindenkben oltalmat ígér. Most az lengyel király is ő htlgának hűséget mutatván békességet kért, ő htlga az akaratját meg nem szegte és minden akaratját végben vitte, és az levelünk hadunk tetszéséből hirtelen irván minden dolgot, ha nem írhatunk is, de Isten békével ő htlmaságát haza vivén, minden dolgok felől leveleket ír és felségedhez küldvén, és abban minden dolgot bőven felségednek értesére ad is az felséged követe ; Isten éltesse, minden követségét az mint kellett helyre vitte, ezután is ilyen dologban ötöt küldjön.

Kivül : Fűvezér irta levélnek párja Bethlen Gábornak 1621.

(Az egész Tholdalagi írása, csak a külirat másé.)

(Hivatalos fordítás az egyetemi ktár birtokában Anal. Traun.)

CLII.

A Jezust valló nép nagyjainak példányképe, keresztyén fejedelmek oszlopa, az erdélyi fejedelemség kajmekánja Bethlen István !

Üdvözltem után barátságosan kívánlak affelől értesíteni, hogy követed Farkas Péter a fényes porta Mehmed aga nevű müteferrikája kíséretében hozzám intézett barátságos leveleddel megérkezett. Leveled tartalmát megértettem s tudósítlak, hogy mind a padisáh ő felsége számára küldött gyümölcs, mind a nekem szánt koci és gyümölcs rendeltetési helyére jutott, hiány nélkül átadatott s kedvesen fogadtatott. Köszönet érte. Maradj meg továbbra is jó baráti indulatodban. Reménylem, hogy a körülted történő eseményekről ezután küldendő leveleidben is tudósítani fogsz. A temesvári beglerbégnak a visszatérő Mehmed aga által elküldetett az általad ohajtott fényes parancs ; követed pedig visszabocsáttatott. Nem kételkedem, hogy — ha Isten is úgy akarja — továbbra

is pontosan s lelkiesmerétesen eljársz a téged illető dolgokban. A többire nézve Istentől áldást s kegyelmet kívánok!

(Hely s év nélkül) (1621. auguszt—september) Moldvában. *)

Oldalt: Diláver basa nagy vezér névjegye s pecsége.

Egykorú jegyzet: Az mostani Diláver feő vezér passa levele. Farkas Péter hozta.

(Eredeti törökből a f. k. kormányzések levélt.)

CLII.

A Messiást követő nép nagyjainak példányképe, erdélyi vekil, Bethlen István, — kinek vége jó legyen!

A moszlim sereg iránt, megbizott embereid által mind szóval, mind tettel kimutatott szives előzékenységedet s bőséges gondoskodásodat megillető hálás köszönetem nyilvánítása után barátságosan értesítlek a felől, hogy követed a császári táborba szerencsésen megérkezett, s mind a padisáh ő felségéhez intézett alázatos leveleted, mind pedig a nekem — régi barátodnak — küldött kocsikat s élelemszereket hiány nélkül — meghozta. Követedtől — ki a legszivesebben fogadtatott — beszélgedés közben mind az erdélyi király és fejedelem Bethlen Gáborról, mind pedig a felőled s dolgaitok felől bőven értesültem. Fogadd szerencse kívánatomat! A szerencsés padisáh ő felségének, úgy felséges személye mint az egész moszlim sereg iránti hűséges szolgálatod s fáradhatlan tevékenységed — tudtával van s felteszi rólad, hogy az állhatatos hűség s hódolatteljes szolgálat-készség útján mindvégig állandóan megmaradsz. — Előbbi hozzánk rendelt kapukethudád gyengélkedése miatt visszaküldetvén, úgy nyilatkozol, hogy az élelmi szerekkel ez alkalommal ide érkezett embered — ha szükséges — maradjon itt ama helyett. Ez azomban öreg létére megbetegedvén a fővezér ő méltósága kegyes engedelmével ezennel visszabocsáttatik *) — majd ha a császári sereg visszatérőben lesz s gabonát fogsz clébe küldeni, kapukethudát is jó módod lesz küldeni. —

*) Sövényfalvi Dániel (?) Nagy Szabó memor. 128. l.

Mint régi barátomnak ígérem, hogy a szerencsés padisáh ő felsége előtt ügyeidet, dolgaidat teljes tehetségem szerint előmozdítani igyekszem; csak az ország dolgairól és saját ügyeidről barátságos leveled által értesíteni ne terheltelessé. A többire nézve üdv és kegyelem.

Khutin várában.

(Év nélkül.) 1621.

Oldalt : Ahmed basa névjegye s pecsége.

Külső czim : Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem és király barátom vekiljének s testvérének Bethlen István barátomnak adassék.

(*Eredetie törökből az erdélyi fels. kir. kormányzék levéltárában.*)

CLIV.

Életemig való szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint énnekem mindenkoron jóakaró kegyelmes uramnak stb.

Kegyelmes uram megbocsásson, hogy oda be nem mehettem, én magam meg nem vihettem az nagyságos Kapi ágának böcsületet, mert az vezér ő nagysága az élés élébe küldött vala, minthogy immár az élést itt Tatrasson találtam, és az vitézlő Toldalagy uramat is itt találtam, tehát az élést s az követet nem hagyhatám el, hanem itt kelle maradnom mellettek, hanem egy emberemet bocsátottam ngdhoz, kérem kegyelmedet mint kegyelmes uramat, hogy ngd ezt az én emberemet parancsolja meg Brassóba, hogy küldjenek embert vele az Dunáig, mert Kenstantinápolyba küldtem, megszolgálom kegyelmednek mint kegyelmes uramnak, mert az Kapi aga is valami dolgot bizott reá, azért is kell Konstantinápolyba menni és utí levelet is adjon ngd neki, megszolgálom ngdnak, ő felségének én hozzám kegyelmességit mutatta ő felsége és ngod ha Isten éltet meg igyekedem szolgálni, ezért én is kérem ngdat; Szöflükár aga is izene ngdnak, hogy ha történnék az, hogy megbékéllenék hatalmas császár az lengyellel, tehát az miképen ő felségn és ngd és az ország miképen akar kötni velek, tehát idején az hatalmas császárnak az vezérnek tudtára kell adni, mert szükség, az mi azt nézi erősen jártatják az követet az lengyelek, de nem meri senki em-

liteni az hatalmas császárnak, hanem erősen vágatja az lengyeleket és kozákokat, soha csak egynek sincs kegyelem, mind levágatja, osztán mind az maga sátora előtt vágatja le mindennap teszen huszat, harminczat, negyvent, ötvent vágat le benne, úgy vágatja mint az torzsát. Toldalagi uram monda kegyelme, hogy ő felsége és ngd kegyelmességéből száz forintot paranesolt, de az ötvenet nem hozta meg ő kegyelme, minthogy afféle garas volt, de én elváltottam volna, meg-szolgálnám ngdnak mint kegyelmes uramnak, az ötven forint-ját is küldené meg ngd bizony nagy szükségem vagyon reá, mert drága az kenyér és az abrak, de az hús igen olesó, de az só felette igen drága. Kegyelmes uram kérem nagyságodat, hogy én szegény szolgájáról el ne felekezzék ngd, ezt is irhatom ngdnak, hogy egy rossz kurva-fiat küldöttek volt bé ide Jászra, hogy az élés eleibe jöjjön, Brassóból jött vala bé erővel, lovat akart venni Béldi uramon, és én velem is úgy veszekedett, szidta, csufolta mind ngdat s mind ő felségét, rút dolog az mit cselekedett, sok kár is lön miatta, mind juhba, mind ökörbe, az ökörbe is négyet vona el, és az kinek akarta, azoknak osztogatta az jókot, épzeket, egyet mást, Károli uramnak is sok bűne vagyon benne, mert sok marha tékozlódék el, kit eladtak, kit megnyuztak benne, azért ngd számot vegyen érette, mert nem jó hogy ilyen gondviseletlenséget cselekesznek. Ilyen mód nélkül való dolgokat mostan mindene-
ket meg nem irhatok ngdnak, de ha Isten kiviszen, akkor jobban értésére adom ngdnak mint kegyelmes uramnak; Isten tartsa és éltesse nagyságodat sok esztendeig jó egészségben. Költ Tatroson, anno domini 1621.

Kegyelmes uram nagyságodnak szolgál
Huszain aga.

Külczim : Az tekintetes és nagyságos Bethlen István uramaak Erdélyországnak gubernatorának es énnekem mindénkoron kegyelmes uramnak tulajdon kezében adassék kívánuom.

(Erdélyi muzeumegylet.)

CLV.

Illustrissime Comes Dne observande.

Az Isten nagyságodat sok jókkal áldja meg kívánsága szerint.

Nagyságos ur! Jutottak vala hatalmas császár táborába Jussuff aga és Demjén Ferencz uramék zászlókkal rabokkal die 9. augusti, olykor mikor immár az Prud vize mellé szállottunk volna. Ugy vagyom, hogy Balás deák uram még akkor velek nem volt, és noha igen szükséges lett volna, ő általa is ngodat tudósitanom állapotunkról, de mivel ebből is nem akara tölem várni, nagy elméjével kérkedvén, semmit tőle nem írhatok ngodnak, kin bizony busultam eléggé, hiszem hogy ngod is eleget gondolkodhatott felőle, de látja Isten nem én vétségem, kit ngod Ébeny uraméktól megérthet. Ugyan ezen az napon azért elsőben az fővezérrel szólván, ugy estve felé circa 4-tam horam magával is császárral szemben löttünk, az zászlókat rabokat annak rendi szokása szerint beadtuk, kedvesen jó neven vötte császár, az mint az vezér is monda, és ugyan ott mingyárast maga szemei előtt, mi is ott állván és nézvén, az két lengyel raboknak fejét véteté. Onnan másoduap egész táborostul megindulván és az ellenség felé előbb előbb ballagván, semmi módunk benne nem leheté, hogy előttünk álló dologról tractálhassunk az vezérrel, holott totus erat intentus ad Polones, se hogy az ő felsége kívánságát jó módjával eleibe rakhassuk, mert sok az gond rajta, egyébaránt is ha szék volt volna, megfordították volna, egyébaránt is eddig, hanem sok sollicitálásunk, sugorgásunk, fáradságunk után die 31. ejusdem augusti estve későn tiz órakor tájba lött válaszung, holott akkor is publice az rumélii főszeraszker és tefterdár is jelen levén, a fővezér felette sok szóval panaszolkodék ő felségére egy töröktől irt levél dolgából, hogy ő fővezér levén cő felségétől olyan írást nem érdemelne, nekem pedig az előtt privatim, sokkal bővebb beszéddel és nagyobb zelussal panaszolkodott vala, mi dolog, ugy mond, hogy az uratok én reám ilyen mód nélkül ír, tudja hiszem, hogy hatalmas császárnak fővezére vagyok,

személyét viselem, az mit nekem ír, császárnak írja az ő hatalmassága méltósága ellen, nem pástora vagyok én neki s. a. t. — A mint lehetett és tudtam, csendesítettem, eleiben számlálván elsőben Deák Mehemet pasának minden tökéletlenségét, ő reá való busulásában irhatott vala ő felsége ngodnak, most ha Mehemet pasa ő hatalmassága parancsolatjához és ngod parancsolatjához tartotta volna magát, eddig az én uram sokat szolgálhatott volna, holott az ő késedelmezése hatalmas császárnak most is nagy kárára vagyron. Másodszor, hogy az fényes portára küldött hét országok követei az én uram számára és biztatására jöttek volt hatalmas császárhoz, hogy hatalmas császárral örökös megállandó frigyet kössenek, kikre sok több országok is néztenek és vigyáztanak mint és hogy fogadja, bocsátja hatalmas császár. De ezek is hijában és semmi válaszzsal járván, egy levelet se királyoknak se országoknak császártól nem vövé, az én uram orcája feketedett meg miatta, hitele már előttök nincsen, az országok is elidegenedtenek, immár ítélheti ngod micsoda nagy busulása lehet ő felségének, ezen kívül is sokat beszélvén, végre ezzel fedezé el: Bethlen Gábor igen kedves embere hatalmas császárnak, sokat is szolgált. De mint ilyen útjában táborban levén, egyéb bel mostan nem kedveskedhetik, holott az ellenség im előttünk, hanem maga istállójából két fő lovát, két kaftánt, két kaftánnak való materiát, husz darab külömb külömbféle színű atlaszokat, husz vég patyolatot küldött. Ezzel most menjetek el, im Jussuff agától szóval is izentünk minden dologról az levelek mellet. Mely izenet mi legyen azt ő tudja, de ítélem, hogy csak reménység és hijábavaló biztatás fog csak lenni. Mert higgye el azt ngod, hogy én alkalmasint végire mentem, de oda fel is ő felsége mellé semmi derekas segítség nem megyen, sem fő szerdárt se egyet, se mást senkit nem bocsátanak mindaddig, valameddig az lengyellel való dolog el nem válik, azután docebit eventus, én így tudom, így értettem, talán Jussuf agának más tanúsága lehet. Bizony nyavalyás Ébeni uramék sem fogják ezt tudni, hanem azt tudják, hogy igen jó válaszzsal mennek, de én ngodnak meg akarom jelenteni. Azért ngos ur ihon immár kitetszik minden titkos tanácsok, végzése, szándékok és akaratjok és uno

verbo sit pietum neutralítások. Az tatár segítség is azért halada, mert palam nem akarták magokat az németnek ellenségül mutatni, ő felségének is pedig kedvezni akartak, hogy ezt az esztendőt mind az két félnek kedve keresésével kivontathassák, az lengyelnek is pedig az ki most ő előttök mind mind nagyobb volt, resistálhassanak. Bizony az mint lehetett az ő felsége instructioja szerént deák Mehemet ellen eléggé törekedtünk, sok ratiókkal előszámláltuk tökéletlenségét, álnokságát, németességét, Caesar Gallal való tractáját, sőt ugyan megmondottuk, hogy ő felsége se hadakozni, se tanácskozni, se semmi dolgot vele közleni nem akar, mert testtül, lelkestül német, de rövid szóval csak azt mondá a vezér, hogy Mehemet pasa nem bűnös, mert mind mástól volt az, holott Memhet pasa igaz jó akarótok és igazán is szolgált az uratoknak, valamit Memhet pasa eselekedett az elment követek tanácsából végezéséből lött az, azok végeztek, ők irtanak, formáltanak minden leveleket, mind az uratok és a német részéről, így immár vessetek csak magatokra. Sőt ha Memhet pasa az német követeket mind el nem beszéli vala, most is itt volnának, az kik az ő mesterséges álnokságokkal, adományokkal, magok ajánlásával mit vihettek volna ez idcig véghez, goudoljátok. Az portán sok elméjű emberek megbántogatták volna, de ő ezt is az uratok javára cselekedte, sőt most is az tartja őket, azért ő reá ne vessetek semmiből, mert igaz jóakarótok, ha veszitek tőle. Így ezen kívül is sok szókkal menté Mehemet pasát, melyekből ngod is könnyen eszébe veheti az emberek elméjét. Azt nem merem írni, hogy az porta ő felségétől idegen volna, igaz és hű szolgálójára nem tekintene, de látom azt, hogy a szerencsétől félnek és sunt amici fortunae, nem is merik magokat apertissimos hostes germanorum mutatni, hanem oda is kedveskednek az mint lehet, az mely igyekezetek csak az én ítéletem szerint is hijábanvaló, mert azt bizony által fogják hágni. Ha mostan triumphálhatnak, itélem, kimutatják fogok fejrét a mint az Mufti maga is mondja vala még Konstántinápolyban, hogy bátor csak ez esztendőt vonhatná ki uratok, az jövő esztendőre császár maga személye szerint is melléje menne. Azért ngos uram az segítség adása, az Memhet pasa deturbá-

lása felől ngodnak ezt és így írhatok, így tudom és értettem, ezzel tartozom, hogy ő felségének megírtam, az ő felsége böles ítéleti tetszése rajta.

Az békesség dolgát az mi illeti ngos ur, holott ő felsége ezt is emlegeti, illetlen dolog ész nélkül való embernek arról ő felségének tanácsot adni, de még is mivelhogy elől tűz hátul víz, az mint szokták mondani, nem ártana ő felségének igen módjával arra lépni, noha veszedelmes, mert azontul ezek előtt minden kedvességét elveszti, főképen most a mig ennek hada fen lészen, mert holott exitus belli dubius, ha triumphál, mit cselekedhetik szegény hazánkon, az kin igen nagy panaszkodások is vagyon, mert azt mondják : Erdélyből hatalmas császár mellé semmi nem jöven, egy falat élés, egy tisztességes követség, császári köszöntés, áldás nem volt; de nekem mondá azután, mikor jöttünk láttad-e? hogy csak egy szegény faluból is kijött a szegénység császár köszönteni ökrökkel, juhokkal, tulkokkal áldozának előtte, úgy volt pedig, de Erdély aluszik, egy ember Erdélyben nincsen, ezen esztendőben császár az egyszer volt közel hozzátok, im látjuk minden dolgotokat, állapototokat. Ha pedig vincuntur, de futuris cogitandum, ismét lábra állhat és azután redde rationem dispensationis tuae, hanem az én bolond ítéletem szerint ő felsége az oda fel való állapotot igen jól eszébe vevén, az keresztyénségnek intentumát, igyekezetét, szándékát ruminálván, ahoz képest nem árt ha tractába indul és egy ideig való frigyel csinál, úgy mint bátor sz. György napig, az portán ilyen okát adván, hogy az török segítségnek el nem érkezése miatt látván ő felsége elégtelen voltát, azért csinált induciát, hogy hatalmas császár is elvégezvén dolgait, hozzá érkezhessék az segítség adásához. Ez alatt itt is elválík a dolog, oda fel is az keresztyénség állapotja, miben forogjon megmutatódik, és a mi jobb arra léphetik ő felsége, mert ngos uram a keresztyén ugyan keresztyén. Micsoda tartotta meg Istenem uram eddig szegény hazánkat, bizony nem az mi erőnk, nem az hegyek és havasok, nem az mi okosságunk, hanem az keresztyénségtől való félelem; de mostan ez az communis totius christianitatis hostis örüli, akarja, hogy az keresztyénségnek opponaltuk magunkat, elszakadtunk tőlök, és így ha meg

akar nyomorgatni, quis medebitur? cui supplicabimus? quomodo resistemus? Soha pedig úgy kedveket nem kereshtenők, hogy módot fortélyt nem talál, ha akarja, akarja pedig, mert occasio facit furcū. Az szegény ártatlan bárány alúl iszik a vízben, a farkas felül, megis az bárány zavarja fel a vizet. De ezt mostan hagyján hagyom csak ebben.

Az egész lengyel és kozák hadak az Niszteren bizonyos hogy által jöttenek. Immáron die 4. septembris az egész császár hada is eleiben szállott, egymást nézik, sokáig nem haladhat, megvinak, mert sok az ember, élése nem leszen. Jóllehet egy lengyel követ jött volt igen titkon a táborba, a szultán Szulimán és szultán Amhet leveleivel, hogy most ők is készek volnának ahhoz tartani magokat, a szept békesség ellen fegyverhez nem nyulnának. Mely követet magam is láttam, kéri is császárt, hogy tartsa meg a szent békességet, holott ők semmiben nem impingáltak; ha azt nem akarja császár, Isten ítélje meg és az fegyver válaszsza el. Az vezér ezt császárnak értésére adván, császár azt mondotta, ha az kozákokat, az kik miatt ez az nagy háboruság indult, levágják, penitus deleálják, az békesség meglehet, de ezen kívül semmit nem cselekedik, amaz is azt mondotta, hogy ők annyi keresztyén vérontástól irtóznak, és így re infecta die 1. septembris reggel hajnalban bekisérték a lengyel táborban.

Az erdélyi adó dolga felől is parancsolt vala ő felsége énnekem ngos uram, melyre nekem már az előtt is volt gondom, régtől fogva törekszem érette, most ismét az vezér csak privatim előhozván, senki több ott nem lévén Szűlficar ágánál és én nálamnál, noha bő beszéddel előszámláltam ő felségének sok és hasznos szolgálatit, dolgait, az hadakra való bő költségét, de frustra, mert most azt mondá, hata' mas császárnak is sokat kell az hadakra költeni és adni, nem is kell most ezzel ő hatalmasságát busítani, visszatérésben a Duna mellett zsoldot kell adni, vidd meg uradnak, ha hatalmas császárnak kedveskedni akar, az adót elkészítvén, hatalmas császárt a Duna mellett várják vele, ilyenképen mostoha válaszom lön tőle, és bizony énnekem is tetszenék, adná meg ő felsége, hogy ebből is okot ne vegyenek szegény hazánknak kárára vagy nyomoruságára. Sőt valami szekeres lovakat is

monda császár számára készíteni, hogy kellene és kocsist. Mostan többet mit írni nem tudok, erről jó idején akarván ngodat certificálni, minekelőtte Ébeny uramék oda érkeznének, sőt ngod se adó, se segítség dolga felől ne emlékezzék talám nekik, vagy az mi az ngod jó akaratja lássa ngod. Tartsa meg Isten ngodat jó egészségben. Datum Jassy 7. septembris 1621.

Illmae Dominationis vestrae.

Svtor paratissimus

Dániel Sövényfalvi m. p.

Ha ngodnak tetszik, ezekről ő felségét tudósítsa ngod előbb az követek feljutásánál.

Kivül: Paria epistolae Danielis Sövényfalvi ex oppido Jászvásár scriptae quam accepi Fogarasini die 15. sept. 1621.

Irva van Bethlen István gubernatornak.

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. muz. egylet birtokában.)

CLVI.

Tekintetes nagyságos testvérem Bethlen István.

Jó kíváнатom s üdvözetem után szeretettel értesítlek, hogy miután királyod a felséges padisáhtól mostanában bizonyos számu tatár sereget kért s kéréséről ő felsége uramat a nagy khánt tudósítá: én alolirott neveztettem ki a küldendő tatár sereg szerdárjává. Dzülhidse hó tiz első napjaiban megindulok, s ha isten is úgy akarja, királyodhoz érkezem. Levelem vételével a jobbagyságot el ne rémitsd, mert hadi népcmet meglehetősen keményen fogom tartani, hogy miatta kárt s méltatlanságot senki se szenvedjen. Azért felőlem más vélekedésben ne légy. A nagyságos khán dolgában jövtünk s a tőlünk telhető szolgálatoktól nem fogjuk magunkat vonogatni. Külömben élted s szerencséd állandó legyen!

(Hely s év nélkül.)

Dselál, mirza.

1621. oct.—nov. Lásd Mikó, erd. tört. ad. I. k., 234.

(Tárökből; eredetie az erdélyi fels. k. kormánysszék levéltárában)

CLVII.

Keresztyén nemzetbeli jó barátom Bethlen István!

Illendő barátságos üdvözetem után arról kívánlak értesíteni, hogy meghitt embered által küldött leveled kezemhez jutott, tartalmát felfogtam és megírtettem. Kívánom, hogy mint az Isten is parancsolja, — a felséges padisáh személye iránti alázatosságban napról napra erősödjél! — A leveledben érintett dologra nézve pedig irhatom, hogy az iránt leveled vétele előtt tiz nappal már futárt küldött vezér urunk ő nagysága a fényes portára. Ebből láthatod, hogy e dologban ő nagysága nálad sokkal serényebb volt. Te is azért barátom a felséges padisáh iránt tartozó szolgálatidban hűséggel foglódjál s akkor meg lehetsz győződve, hogy ő nagysága is minden dolgaidnak kegyes pártfogója lesz a felséges padisáh előtt. A felől is bizonyos lehetsz, hogy a mi rajtam áll, érdekedben szintén nem mulasztom el megtenni. A többire nézve üdv s béke legyen veled!

(Hely s év nélkül.)

Barátod Mehmed,
a nagyságos vezér kajmekámja.

Külső cím: Bethlen Gábor király testvérének Bethlen István barátomnak adassék.

Egykorú magyar jegyzet: Nandorfejlérvári kajmekám levele, az urnak ő nagyságának írta.

(Törökből; eredetie az erdélyi fels. k. kormánysszék levéltárában.)

CLVII.

Gábríel Istennek kegyelmességéből Magyarországnak választott királya, Erdélynek fejedelme és székelyek kapitányja.

Tekintetes és nagyságos vezér passa; Isten nagyságot áldtess; és hatalmas győzhetetlen császár szolgálatjában minden szerencsékkel látogatván, napjait ez földön sokasítsa.

Nagyságodnak, hogy sok időtől fogva nem irtunk ide való állapotunk felől, oka nem egyéb, hanem vévén eszünkben, sőt megtapasztalván, hogy a mi sok fáradtsággal való hadakozásunkhoz, hatalmas császárnak teljesített igaz szolgálatunkhoz semmi jóakarátja nincsen, azt pedig azokból az jelekből vöttük eszünkbe, mivel nagyságod mi mellénk senkit bocsátani nem akara, akkor a mikor a hadakozásnak ideje vala; sőt tiltotta az embereket mellénk való jöveteltől, melynek miért kellett lenni holott mi hatalmas császárnak, bizonyosságunk az Isten, hogy igazsággal szolgáltunk életünkben, és most is az ő hatalmassága javára törekednénk, okát nem tudjuk, látván azért, hogy nagyságodtól elhagyattatunk, Ferdinándnak szép leveleket íratott, emberit nagy becsületben tartja; mi ezután nagyságod fejét írásunk és követünk által nem akarjuk fájlalni és busítani. Mostan is nagyságodat ez hosszú írásunkkal nem bántanók, de látván és értvén az állapotokat, kiváltképen az következhendő dolgokat, mintha szemecinkel néznők immár, hogy ha nagyságtok, kik hatalmas császárnak gondviselő vezéri, fel nem serkennek, szemeket fel nem nyitják, az ide alá megírt dolgokat pedig mi nem magunkért írjuk meg nagyságodnak, hanem hatalmas császárhoz való igaz szeretetünkért, mert Isten tudja, ő hatalmasságának sok jót kívánnunk, annyit mint akármely török ez világon. Hatalmas császárnak lengyelekkel való megbékélését, minden hadával való visszatérését Dunán által való költözését, Hutunnél való esett harczeit hadainak, tudjuk nagyságod minálunknál jobban érti és tudja, noha mi nekünk is az mi emberink, kik ő hatalmassága táborában jelen voltak, sőt az békesség dolgában is együtt az havaseli vajdával forgolódtak, mindeneket bizonyosan értésünkre adtának azelőtt huszonnyolcz nappal, mely ő hatalmassága lengyelekkel való megbékélése, és akármi cselekedet is, mivel nem mi igazgatásunk, ahoz mi semmit nem szólunk, mindeknek ugy legyenek a mint ő hatalmassága akarátja tartja, jól lehet mikor valamit ő nagyságok az vezérek mi tőlünk is kérdettenek volna, minthogy minekünk is az hatalmas császár jó szerencséje megmaradásunkra, gonosz szerencséje veszedelmünkre szokott következni, mondjuk hogy ha kérdet-

ték volna valamit, mind lengyel, német, spanyol, franczus, pápa felől tudtunk volna i. azsággal oly dolgokat mondani, hogy netalán az békességet avagy halasztani, avagy különb fundamentommal kellett volna végben vinni, de mivel mi tölünk senki semmit nem kérdett, sőt az előtt nyolez hónap-pal, mikor az fővezérnek ő nagyságának valamiket mi tudtunk, mindeneket értésére adtuk, és az mi vékony értelmünk szerént való tetszésünket is, törökül iratván beküldtük, de csak megesufoltattunk érette; azt mondták hogy csak az magunk hasznáért adnánk olyan tanácsot, mi sem mertünk azután a nagyságos vezéreknek iratni: Miképen és micsoda okokkal békéltet és kötött frigyet, azért az hatalmas császár az lenggyellel, azokat nagyságod érti, mi is értjük, noha jobb módokkal kívántatott volna az frigy levelet csinálni, ha lőtt volna kinek az nagyságos vezérek eleiben az dolgot adni. De csak azokat tartanák meg igazán a lengyelek, meg is lenne a mint lenne, de az lengyel nem úgy magyarázza az császárral való végezését a mint lőtt, hanem sokkal különben, mert mi ezt nagyságodnak bizonyosan irhatjuk, hogy az lengyel hadak haza oszolván, mostan nagy felfuvalkodással vagynak laknak, és minden országokban a királyok, levelek által azt hirdeti nagy hamisan, hogy az török császár minden orszá-giból való hadakkal valakikkel lehetett felkölt volt, úgy mond és a tatár hám is minden erejével melléje vévén, oly szándékkal indult volt, hogy ez esztendőben az mi országunkat porrá tegye, vitézinket levágassa, de Isten arra nem segitette ugymond, és országunkban csak be sem jöhetett, hanem mi küldtük hadainkat az ő országában, Moldvában, Hutinhoz, és egy néhány napokon erős harcokat állottanak hadaink ellenek, többet nyolezvan ezernél hadából levágván az mi hadaink, kik között vezér passák és begler-békek vesztenek el, császárnak maga patyolatját is fejéből kiejtvén az futáslan elnyerték, ugymond és látván, hogy semmit nem árthat hadainknak, ő maga császár kéretett frigyet az mi generálisunktól, ugymond az havaseli vajda által, mely dolgot mikor mi nekünk értésünkre adtak volna az mi tisztviselőink, parancsoltuk, hogy az békességet elvegyék, megbékéltettünk azért ugymond mostan vélek, de az igen gyengén vagyon

ugy mond, és oly formán, az melyet ők eszékben sem vettek, hogy valamikor akarjuk akkor bonthassuk fel, nem szükség azért senkinek ezután török császártól úgy rettegni félni, mint azelőtt, holott minden országok azt vélik vala az előtt ugymond, hogy senki ellene nem állhat az töröknek. De csak legyen az egyesség köztünk, csak mi dolgát akarjuk látni az töröknek ezután ugymond. Ilyen leveleket küldöttek szélylyel sok országokra, kik ő nekik jó akarójok, azok mellett sokképen irattanak, és azokat úgy iratták, hogy már hatalmas császár hadai számtalan sokasággal reájok mentenek, ők mint vágták a sánczról ki az hadakat, mint futottanak, az vezéreket mint fogdosták vágták le, mi nem is győznénk s nem is akarjuk mindeneket nagyságodnak megírni, az mint az lengyel mostan nagy felfuvalkodással, gyalázottjára hatalmas császárnak, irnak minden országokra és csufos képeket küldenek, és noha merő hazugság minden irások, de még is nem szégyenlik, sőt azzal áztatják, hitetik el mindennel az ő nagy győzelmeket. Tudjuk hogy az tatár tiz napi járó földig országokat égette rablotta, de még is ők mondják győzelmeseznek magokat. Mely dolgot mi Haczy Jussuftul szintén ugy megizentünk vala, az nagyságos fővezérnek, mert tudtuk, hogy mihelyt békességre megyen az dolog, mindjárt külömben hirdeti az lengyel az ő állapotját. Bizony dolog nem kellett volna ilyen könnyen eljönni róllok, ha ő hatalmassága ilyen nagy erővel készülettel szárazon és tengeren indula reájok, ebben jó módot találhattanak volna, hogy az fészekből mezőre vehették volna őket, sőt csak az tatár hammal is az rumelli beglerbékkal is véghez vihették volna azt, a mit ennyi sokassággal sok költséggel, fáradsággal, kárral vittek véghez. És maga a hatalmas császár derék hadakkal ez esztendőben öt országot vehet és tehet vala magáévá, kiről mi mind az fényes portára mind, nagyságodnak eleget izengettünk, de immár most késő és haszontalan azokról disputálnunk a mik elmúltanak. Hatalmas császár legyen jó egészségben. A mit Isten akar ez utánis meglehet; de ötven esztendeig ez az szép alkalmatosság nem jó elő elbigyje nagyságod.

Melyet Halill effendi és egynehány pápista török urak

nagyságodnak nem engedének elhinni, kikről adjon az ő lelkék számot az más világon, mert istenemre lelkemre írom nagyságodnak, mostan öt ország volna hatalmas császáré, és az hét ország, kiknek követeket mi küldtük vala a fényes portára a szolnoki Mehemet béktől, hatalmas császár igaz jó akarói és frigyesei volnának, de ha szónkat nem tartotta nagyságtok, az nem mi vétünk. Lengyel király követeket küldött Bécsben, kik postán mentenek által ezen az Morvaországon abban az városban szállott volt meg, kiben mostan az mi követünk tractában vannak, egyik fő követtel egyik emberünk eleget beszéllett, mivel jó barátja, kérdezte micsoda követséggel mennek Bécsben, azt mondta azzal ugy mond, hogy az török császárt a király hada igen megverte és kényszerítettett frigyét az mi királyunktul kérni ugymond, mostan azért küldtünk mi hogy Ferdinánd nevezzen egy helyt, olyat a hova mind lengyel király, spanyol király, francia király, az pápa főköveteket küldhessék és végezhessenek egymással az követek által miképen és hány felől kívántatik az török tatár ellen derekas hadakat indítaniok. Az követek Bécsben sietéssel mentenek és vissza is tértenek onnat. Nekünk volt emberünk Bécsben is, és mikor ebédelt ott Ferdinand, ott udvarolt előtte, még sem ismerték meg hogy mi emberünk, tudakozott igen micsoda válaszszaal bocsátattak vissza a lengyel király emberi, de semminek egyébnek végire nem mehetett, hanem hogy Ferdinánd is a lengyel királyhoz főköveteit küldi igen hamar, csodálatos nagy örömben vannak Bécsben is azon, hogy hatalmas császár hadát megverték az lengyelek, szintén ugy elhitték a bolondok, mint ha ugyan ugy volna. Kévántatik azért ezeket a dolgokat így értvén nagyságod, hogy szemét jól felnyissa, hatalmas császár méltóságára, országira szorgalmatos gondot viseljen, a német szép beszédinek ne higgyen, mert bizonynyal elhigye nagyságod, hogy ha eszében nem veszi nagyságtok magát szintén mostan csalja meg az német és lengyel hatalmas császárt. Mi immár az ő jóakarátjokat, még tavaly esztendőben Besztercze-Bányán való nagy gyűlésünkben megtudtuk, mert akkor gróf Colláltó nevű nagy urat küldvén hozzánk Ferdinand követségben több nagy urak

kal, minekünk sokat ígér vala akkor azért, hogy vele megbékéljünk és hatalmas császár ellen hadakozzunk, tudja az Isten az egész Magyarországot mi nállunk hagyja vala, minden esztendőben tiz százezer aranyat ígérnek vala az spanyol király, pápa és az olasz országi fejedelmek nevével, harmincz ezer embert az magok fizetésén, és hogy minden királyok, országok, kiki az maga hadát, mi mellénk bocsássa és mi tőlünk hallgassanak, akkor minekünk minden szándékjokat megmondták vala, mint és hányfelől akarnának hadat indítani, az mint az előtt tizenhat esztendővel hadakoztanak, azt magok is nagy bolondságnak mondták, melyet ők régen elkezdtenek volna, még Naszuf passa idejében, de az magyarokat nem vehették soha reá. Mostan pedig mivel hogy mi mellénk nagyságtok ez napig semmi hadat nem bocsáta, sőt az németnek mindenkor sok szép biztatásokkal volt, nekünk is nincsen tovább az némettel való hadakozásban módunk, holott minket egy pénzzel nem segítenek ebben az három esztendőtlől fogva való hadakozásban egy emberrel sem, hanem az egri gyönli aga volt talán kétszáz magával, és im mostan az két Deák száz hetven magokkal jüttenek ide, tizenegy naptól fogva. Pénzünk elfogyott, néptünk elunta három esztendőtlől fogva télben nyárban való hadakozást, lovaink elvesztenek, az hét országok is hatalmas császárhoz való reménységben igen megfogyatkoztanak, csak egy szép szóval való levelet is az követeknek nem adtanak a portán, nagy gyalázattal jövének vissza. Az nagyságos kanisai Mehemet passa barátunk, igen okoskodott és nem tudjuk micsoda két formán való levelet iratott Ferdinándnak, egyikében német-, magyar-, csehek- császáranak irták azért hogy ha ő leszen győzedelmes, azt az levelet vigyék oda, másik levélben csak német királynak irták, azért hogy ha isten nekünk adja az szerencsét, azt a levelet vigyék oda neki, minekünk sem Fridericusnak semmi levél nem jött. Az követek csak bolondul haza pironkodának, Mehemet passa barátunk azt mondván, hogy nem tudunk mi semmit, neki száz nyelve vagyon és ő tudja mint kell cselekedni. Ezeket megértven az országok, azokis Ferdinánddal megalkudtanak és mi velünk ellenségekké lettenek, az egy herczeg vagyon mel-

lettünk hadastul, kinek mi fizettünk eddig. Látván azért, hogy mi mind hatalmas császártól s mind egyebektől elhagyatunk, mi is az békességhez fogtunk, kit nagyságodnak. Mikó Ferencz nevű fő emberünktől megizentünk, hogy ha az mellénk rendelt hadakkal nagyságod az nagyságos Mehemet passát el nem küldi, kényszerítettünk megbékélni és noha nagyságod ajánlotta igen magát, hogy minden hadakat elküld mellénk, de a mint megírtuk, mi mellénk senki nem jött, most is nagyságodnak egyebet nem írhatunk, hanem ezt, hogy ha ő hatalmassága hadai mellénk nem jönnek, az békességet kell végben vinnünk valamint lehet. Nagyságod azért lássa, im mi nagyságodnak mindeneket értésére adtunk, vagy had vagy békesség, ha had nem lehet, mi nagyságodat annak kérésével nem búsitjuk, mert tudjuk hogy ilyen téli időben, ha akarna sem adhatna minekünk elegendő hadat és mi nem kívánjuk, hogy érettünk hatalmas császár vitézi vesszenek, hanem ha az had adásban mód nincsen, nagyságodat csak azon kérjük, viseljen gondot hatalmas császár országira és küldje által mindjárt mellénk Husszain effendit az nagyságod cancellárusát, és Musztafa effendit, legyenek itt, az békességet csináljuk úgy meg az némettel, hogy hatalmas császárnak ellenségi ne legyenek se német se lengyel; mostan nekünk úgy tetszik, szintén oly jól megcsinálhatjuk mint Bocskay idejében vezér Murát passa és Ali passa megcsinálák. Ne higgyen nagyságod Caesar Gál szép beszédinek, hogy az békességet az német megtartja, mert félünk bizony rajta, hogy megcsalják hatalmas császárt, mert felbomlottnak tartja teljességgel az német császárral való frigyét, úgy is vagyon igazán, senki azt nem tagadhatja, akár mint szépítés is. De Ausztriában az török vitézek többet ezer falunál, városnál elégettenek, rablottanak, tizenhat ezer rabot vittek el, nem szól most a német addig a míg Magyarországot kezéhez nem hajthatja, de mihelyt ezt kezében nem veheti, meglátja nagyságod akkor mi leszen, mi nem hiájában járnak mostan a lengyel kövcek, spanyolok, franczok, higgye el nagyságod bizony gondot adnak ezek az országok és királyok, de ha eljönnek az nagyságod emberi és keményen fogják az dolgot, látja az német hogy mi sem békélünk meg,

különben velek, hanem hogy hatalmas császárral is a frigyet megtartsák, talán reá mennek, jobb mostan elvégezni, hogy sem mint elhalasztani Caesár Gált el ne bocsássa nagyságod valámig itt reá nem felel Ferdinánd és hit levelet nem ad hatalmas császárral való frigynek az végezés szerint való megtartása felől. Ha ezt cselekedni nagyságod és végben vihetjük, igen jól leszen a dolog, de ha mostan senkit el nem küld nagyságod, és semmi emlékezet nem leszen hatalmas császár részéről az frigy megtartása felől, igen félünk, nem leszen jól a dolog, mi mind magunkért, higye nagyságod, nem kívánjuk az nagyságod emberét ide jönni fáradni, mert nekünk azok az urak jelenlétekkkel semmit nem használhatnak. Mi a mi részünkről való békességet az némettel megszerezhetjük, noha nagy kárunkkal és gyalázatunkkal, mert az koronát vissza kelletik adnunk az országgal együtt, és csak egy részét adja az országnak mi nekünk, de arról nem tehetünk, mert magunk erejével tovább nem hadakozhatunk, sem pénzünk sem egyéb módunk nincsen benne, és kénytelenek vagyunk az békességet úgy csinálnunk az mint lehet, az mi szégyent és kárt vallunk, nagyságtoknak köszönhetjük. Nagyságodnak ezeket az dolgokat azért kell ennyi sok irással értésére adnunk, hogy mindeneket értsen, bizonyosan nagyságod is mi reánk ne vethessen, számot velünk ne adhasson, hogy mindeneket idejére értésére nagyságodnak nem adtnak, mert ezen dologról tiz héttel ez előtt is eleget izentünk nagyságodnak. Értvén nagyságod mind ezeket, immár álljon az nagyságod maga jó akaratján mit cselekedik, mi érettünk az mi jónkra nem kívánunk semmit, hogy nagyságod cselekedjék, hanem csak az hatalmas császár méltóságát oltalmazza nagyságod országaival együtt, és mindent az ő hatalmassága javára cselekedjék. Caesárt Gált el ne bocsássa nagyságod, mert bizony nem leszen jó dolog. Mi eddig Istennek hála békével voltunk, vitézünk az német ellenséggel harcolnak mindennap. Ha Mehemet passa barátunk eljött volna mellénk, bizonyosan irhatom nagyságodnak, mostan Prágában volnánk Isten akaratjából. Szintén ma hozták az hírét, hogy Fridericus hada, husz ezer ember Prágához érkeztenek, ezek a hadak is oda felé indultanak, ezután bizonyosabban meghall-

juk, és nagyságodnak értésére adunk mindeneket. Örömet nagyságodnak német rabokat küldtünk volna, de úgy értettük, hogy nagyságod azt is bánja, az mely török vitézek a német rabokat hordják Budára s Törökországra, és e miatt nem mertünk küldeni, ha szükség nagyságod írja meg.

Jó lovaink elvesztenek és három esztendőttől fogva hetven főlovunk veszett el, halljuk hogy nagyságodnak sok jó lova vagyon, ha nagyságodat meg nem bántanánk vele, megszolgálnók, hogy ha nagyságod pénzünkért, egy vagy két fő lovat fejedelemnek valót küldene, az árát megküldenénk mindjárt, és mi is nagyságodnak más dologból kedveskednénk. Tartsa meg Isten nagyságodat jó egészségben. Iratott Morvaország városából, Magyar Báráttban, die 18. novembris anno Domini 1621.

Nagyságod jó akarója

G á b r i e l.

Kivül : 1621. Budai vezér passának.

(Eredeti egyetemi könyvtár Anal. Tranica.)

CLIX.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, mi felséged alázasos szolgálói, kik erős hittel vagyunk felséged szolgálatjára kötelesek, felségedhez való tökéletes szeretetünk is peniglen arra vezérel, hogy valami az felséged személye és hazánk előmenetelire szolgál, totis viribus abban fáradozzunk, viszont valami ártalmára nézendő dolgokat értenénk, életünk fogyásával is eltávoztassuk. Ez okok kényszerítvén annakokáért bennünket, akarók felségednek kötelességünk szerint alázasosan megjelenteni. Elsőben felségedtől reánk bizatott hadainak szörnyen kedvetlen voltokat az tovább való hadakozásra, kik közül sokan ugyan protestálnak, hogy felséged hópénzét többször fel nem akarják venni. Másodszor, tudván a traktán lévő atyánkfiai is, hogy mi legyünk mostan felséged körül forgolódo szolgálói, sőt onnan hazúl is sok fő renden lévő uraink s atyánkfiai reménykednek az Istenre, hogy esedezünk felségednek, mivel tudják azt, hogy az szent békesség-

nek mind véghezmeneteli, mind megvetése csak felségeden áll, látván utolsó veszedelemre jutását szegény hazánknak és nemzetünknek, méltóztassék szegény hazánknak békességét késelem nélkül megszerezni, magunk is peniglen (felséged kegyelmesen megbocsássa) ennyi esztendőől fogván édes hazánkat, szerelmes házunk népét, gyermekeinket elhagyván ilyen szörnyű halálos időben az pogány nemzetségnek szomszédságában és bizonytalan barátságában mint hagyassuk, felséged kegyelmesen megítélheti. Mely dolgokról peniglen kegyelmes urunk bővebben az kapitán tarsunktól szóval is izentünk, kiknek kegyelmes urunk hogy felséged szavokat meghallgassa, alázatosan könyörgünk

Felségednek alázatos szolgálai és hivei:

Nyáry István. Kornis Zsigmond. Petneházi István.
 Horvát István. Abaffi Miklós. Egri István.
 Darholcz Ferencz. Geréb András.

Kivül: Ad Serenissimam Regiam Majestatem Dominum Dominum Clementissimum, Suplex libellus intrascriptorum Capitaneorum.

(Eredetiye a fehérvári könyvtárban.)

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Egistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. V. pag. 429—430.*)

CLX.

I n s t r u c t i o

Pro Egregio Peteő Farkas data Claudiopoli die 1. decembris Anno 1621.

Isten segítségéből ehöz tarts magadat.

1) Mentől hamarébb Jász-Vásárra besietvén, az utban is mindenütt igen értekezzél, ha valami bizonyost érthetsz több tatár hadaknak ki jöveteli felől, de semmi némü hírekre nézve, valameddig az tatárokat szemeddel meg nem látod, meg ne térj, hanem Háromszékről vigy veled bizonyos lovasokat, az kiket mihelt bizonyost érthetsz, küldhess vissza én hozzám bizonyos hirrel.

2) Deákul tudó lovast is vigy veled Háromszékről, az

kivel én nekem minden bizonyost irass ide hátra, ez kezeden adott instructiot is ugyan azzal olvastathasd meg.

3) Magad Jászvásárra besietvén, az vajdát ő nagyságát én szómmal becsülettel köszöntsed, illendőképen oda menésednek okát így adhatod ő nagyságának eleiben: értvén azt hogy az ur istennek kegyelmes akaratjából és az hatalmas császár kegyelmességéből, ő nagysága ősitől maradt méltóságos székiben ismét béhelyeztetett, meg emlékeztvén arról is, hogy ő nagysága azelőtt való időkbén is, mikoron a mi szomszédságunkban szállott volt, és annak az országnak fejedelemségét birta, akkor is ő nagysága a mi kegyelmes urunkhoz ő felségéhez és szegény hazánkhoz jó szomszédságot viselt, akartam ő nagyságának jó egészségét és személyét meglátogatni, s mind penig a mi kegyelmes urunk ő felsége állapotja felől, levelemben ő nagyságát tudósítani. Kérvén ő nagyságát szeretettel azon, hogy ő nagyságának is ha mi hírei Lengyelország felől volnának, ő nagysága is engemet azokról tudósítana; mivel hogy minekünk mostan az lengyel nem barátunk.

4) Ha azért az tatárok jövetelinek Jászvásárt semmi hírét sem hallhatod, Jászvásárnál tovább nem szükség fáradoznod, hanem erre az rövid követségre és levelemre választ vévén az vajdától ő nagyságától, avval onnat most térj meg; De mind az tatároknak állapotjuk és szándékok felől igen bizonyosan igyekezzél értekezni; hasonlóképen az lengyelek állapotjáról is, és legyen szemed füled valóban mindenfelé.

5) Ha penig az tatároknak jöveltelek ugyan bizonyos kezdene lenni, felette igen vigyázva és hallgatózva igyekezzél uram menni, minthogy penig tolmács léssen veled, semmi képen meg ne térj, hanem ha az tatrosi útra jőne az tatár, szemben menj vélek, és egyenesen az tatár szerdárhoz igyekezzél menni neki szóló levelemmel.

6) Az tatár szerdárhoz érkeztvén, és szómmal köszöntsed, és így szólj neki: Noha bizonyosan sommit nem értetünk, több tatár hadnak ő felsége segitségére menő szándékok s akaratjuk felől, semmi bizonyost is nem hallottunk mostan, semmi némű tatár had utban létele felől: de ez mai nap egy olasz fő embertől, ki az felséges tatár khámnak fizetett

rabja, mely Száromszák Mehemet passától és Murtozán merzától bocsáttatott követségben az mi kegyelmes urunkhoz, királyunkhoz ő felségéhez, több beszéd között hallván valami kétséges és bizonytalan beszéddel, hogy talám egy Sah merza nevű vitéz ur még ő felségéhez el fog úgy mond jöni, kit, a mint feljebb is írák, ő is csak kétséges beszéddel monda: Erre nézve bocsátottam csak ő nagyságához, de igen kétséges állapattal, ha valahogy szerencsére, szemben találkoznák, ő nagyságával lenni; vagy ő nagysága Sah merza lenne azok előtt az tatárok előtt, vagy pedig más szerdár, hogy az ide ki való állapotok és utak felől idején tudosithassam ő nagyságát.

7) Mely szerdárhoz való követségednek summája ez legyen uram: Tudhatja ő nagysága, mennyi ezer tatár vitéz a mellett török had is takarodott mostan Erdély országon által, ki miatt az országnak mennyi kára, fogyatkozása és romlása lött, csak az ur Isten tudná azokat előszámlálni. Akartam azért ő nagyságát idején meg találni kérésem által, hogy ő nagysága az tatár haddal menjen az Duna mellett fel az ő felsége segítségére, hogy ez szegény ország, mi hatalmas császárukknak adófizető országa, ennél is inkább el ne romoljon, és el ne pusztuljon. Kire ha semmi jó választ nem kezdene adni, igen sok úttal is eleiben adjad ő nagyságának, hogy ez oly szoros út, mivel immár az havason az hó is bé lepte az utat, melyen lehetetlen, hogy immár semmi derék had ki jöhessen, azért sokkal jobb ő nagyságának az jó tágas utra vinni hadát, úgy mint Havaselföldére, Orsovára, Szörénre, onnat az szolnoki hídra; mivel Czillal merza is az szolnoki hidon ment által az Tiszán, onnat Buda felé, és az érsekújvári sík mezőre.

8) Ha pedig semmi lötképen, semminémű igaz ment-ségi is nem kezdenének semmit fogni, és láthatod uram hogy semmiképen egyéb nem lehetne benne, el későre végtére ígíj az főmerzának ezer arany forintot, az főkihajának kétszáz arany forintot, csak az erdélyi birodalomba sohál be ne hozza az tatár hadat, hanem vigye az Duna mellett el.

9) Hogy pedig ennek az ígértnek inkább hitelt adhasson, és az szegény országról az veszedelmet és kárt inkább

eltávoztathassuk, im megparancsoltam Béli Kelemen uramnak, hogy ő kegyelme egy emberséges, tökéletes, értelmes, szava hihető embert bocsásson kegyelmeddel együtt el, az ki legyen zálagul addég az főszerdár mellett, az meddég Orsovához, avagy Szörénhöz az ígirt summát ő nagyságának megküldhetjük. Az mely főembert ezen instructionom mellett én nevemmel bizonyosan assecurálhat kegyelmed, hogy bele nem hagyjuk országul ígiretünkben, hanem általán véggel fogatkozás nélkül gondot viselek az ígirt summának idején való megküldésére.

10) Mely főembert zálagul ott hagyván, éjjel nappal kegyelmed maga kisiessen, hogy az summának meg küldésére én nekem lehessen fogatkozás nélkül gandom. De számoknak, az menyinyibe hozzá intézhetsz, igyekezzél uram igen végére menni.

11) De ha semmi igaz okokból való mentséggel, sem az summának ígiretivel semmiképen az erdélyi útról el nem akarnának térni, legutolszor csak egy általjában megmondjad uram ezen ígikkel ő nagyságának: mi úgy mond, az mi képen szultán Szulimán idejétől fogva, hatalmas császáruunknak köntöséhez ragaszkodtunk, az mely hűségben éltünk fottáig meg is akarunk maradni, most is ő hatalmasságának egész országul királyunkkal együtt azon hivei vagyunk. De mivel hogy mi ő hatalmasságának adófizető országa is vagyunk, mely országunk ha el pusztúl, adónkat is nem lészen honnan meg adnunk ő hatalmasságának, ez okon semmiképen ez országon által nem bocsáthatjuk, az mint feljebb is íram, hogy ennél is inkább el ne romoljon országunk, az mint mostan is, az mostani által ment tatár had miatt el romlott. Az utaknak is bé vágását és bé sánczolását ugyan megmondhatja kegyelmed utóljára, hogy itt bizony ki nem jöhetnek, mert immáron az mint azt be csinálták és az mint az hó is belepte, lehetetlen dolog, hogy senki az jövőendő tavaszig azt ki tisztithassa; de még is mindenek felett csak ajándéknak ígiretivel igyekezzék el fordítani. De még is legutolszor, csak meg mondja kegyelmed, hogy há jönnek is hijában jönek, mert bizony az sáncztól kelletik visszatérni.

12) Ha pediglen azt bizonyosan megérti kegyelmed, hogy az tatár nem Czuczora felől, hanem tul az Podgoria alatt jőne fel Bozavásár felé, ezeknek az nyomán akarván béjőni, mindjárt Bozavásár felé térjen kegyelmed, és ott is ez szerént viseljen gondot az eltérésekre.

13) Ha pedig azt igen bizonyosan meg kezdené érteni kegyelmed, hogy az tatár Tergovistya felé, és Törösvárára akarna bėjőni, Bozavásártól is mindjára mentől hamarébb ugyan el siessen kegyelmed az tatár szerdárhoz menni, és ott is valahol találod az feljúl elődben adott instructió szerént igyekezzél mindenképen eleiben adni az szerdárnak az reád bizott követséget.

14) Ha pedig Bozavásár felé avagy Tergovistya felé is kelletnék menned, utadnak okát pedig az havasaliak és az vajda kérdezni kezdenék, azoknak így felelhet kegyelmed: Noha semmit bizonyost nem értettünk, hogy mostanság több tatár jőne az többi után; de valami közhirrel esvén filünkben, hogy volna az szándék, azért küldtelek, hogy Jászvásárt bizonyosan végére mehe-s, ha pedig ott nem érthetnél bizonyost, Bozavásár és Tergovistya felé is meg parancsoltam, volt hogy elmenjen kegyelmed, és Ráduly vajdától ő nagyságától is bizonyosan végére menj. De Havasalföldében senkinek azt ez világon meg ne jelentsd, hogy az erdélyi útról való eltérítésben munkálkodol.

15) Az ur Isten pedig ha azt engedi, hogy az tatárok jöveteliben semmi igaz nem lészen, ezt az dolgot sohult Moldovában is csak meg se emlitsd, hanem igen értekezzél, s igen tudakozzál, és valamit az utban érthetsz is, mind jót mind gonoszt, vagy lesz igaz ez az hir, vagy nem lesz, de engemet mind Tatrosról s mind Románvásárról bizonyos hirrel értes leveled által, s mind egyebünnet, valahol az hirt bizonyosan érted. És ha semmi igaz ebben nem lészen, csak Stephan vajdától hozzon kegyelmed mentől hamarébb bizonyos választ, az kivel igyekezzél is sietséggel uram visszatérni.

16) Ha pedig hireket értekeznének, mind az vajdának, s mind az tatár szerdárnak így adhatja kegyelmed eleiben; szintén az tegnapi napon is érkezett postán ő felségétől, ki ő felségét Morvába Magyar-Bród nevű városban jó egészség-

ben hatta Istennek kegyelmességéből, hadai ő felségének, Magyar-Bród nevű város körül voltanak falukon, városokon elosztva az téli időnek elközelítése miatt. Az csaták jönnek s mennek sok szép nyereséggel; ha pedig békesség felől tudakoznak, akarnak-e békélleni ugymond avagy nem? arra így feleljen kegyelmeg: Még ez nyártól fogva, mióta Érsek-ujvár alól nagy szégyenvallással és kárral kellett el menni az Ferdinánd császár hadának, azoltától fogva ugy vagy, hogy sokszor jártatta Ferdinánd császár az békességet, de király urunk ő felsége értvén az hatalmas császár segítségének ígretit, mind ez ideiglen is nem akarta az békesseget, noha küldötte volt ő felsége is követit, hogy akaratját Ferdinánd császárnak meg értsék, de az mint feljebb is íram, abban ez ideig semmi nincs. Immár peniglen az hatalmas császár hadai is fel érkezvén, annál inkább ezután nem is kell arról gondolkodni.

(P. H.)

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. levél III. köt.)

CLXI.

II. O s z m á n.

Messiást követő jeles fejedelmek példányképe stb., Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem testvére s ez idő szerint Erdély helytartója (kajmekám) Bethlen István! — ki szerencsés véget érjen.

Jelen czimeres levelem által azt tudatom veled, hogy a részeteokről ennek előtte nyilvánított kérdéshez képest a tatár segédhadak Dsellál mirza vezérlete alatt elküldettek s a Totros nevű szoroshoz meg is érkeztek, hol azonban a vett értesülés szerint be nem bocsáttattak. Mi ennek az oka? A fejedelem tatár sereget kért segítségül, s midőn a kért segítség megérkezik, nem bocsátjátok be. Ha ez valóban így történt, ugyan illetlenül cselekedtetek. Ennek következtében jelen fényes parancsomat a végre adtam ki, hogy mihelyt ezzel a jeles Ibrahim csaus hozzátok érkezik, magatokat min-

den késedelem nélkül ehhez alkalmazzátok. Se napot se órát ne várjatok, hanem a támogatásokra küldetett mirzát tatár hadával együtt a fenemlitett totrosi szorosban bebocsátván, segítségét arra a czélra, melyre azt a fejedelem kérte és szükségesnek látta — használjátok: mihelyt pedig reá szükségtek nem lesz, ne tartóztassátok, hanem a nevezett szoroson át visszabocsássátok. Jól megértsd s névjegyemnek hitelt adj.

Kelt a táborban 1030. Dzilhidse 20—30. 1621. november 5—15.

Külső czím: Az erdélyi fejedelem Bethlen Gábor testvérének, Bethlen István erdélyi kajmekámnak.

Jegyzet: Ugyanazon napon kelt Dilaver passa levele is, mely a császári fermánnal egyenlő tartalmu. Ezen a kelet helye karaszui tábornak van írva s hogy mindkettő ugyanazon alkalommal jutott Bethlen István kezéhez, bizonyítja mindkettő hátlapján a következő egy kéztől eredő egykorú jegyzet:

1621. 24. deczemb. Ibraim esaus által vött császár (fő vezér Dilaver passa) levele az tatrosi útnak rekesztéséről.

(Törökből. Eredetie a m. t. akadémia birtokában.)

CLXII.

Megértették az nagyságos vezérnek mind irásából és Moharem bég barátunk által való izenetiből az mostani békeségnek állapotján, hogy ő nagysága csudálkozik, mivel hogy valami dologhoz eddig fogtunk, Isten akaratiából jó szerencsénk volt, és immáron mostan, mikoron hatalmas császáruk is hadait segítségünkre kezdte volt rendelni s bocsátani, nem kellett volna megbékéllenünk, holott ő nagysága is az vezér az mi jónkra törekedett mindenkor etc.

Az mi ezt a dolgot illeti, sok és hosszú irással kellene nekünk erre megfelelnünk, hogy ha eleitől fogva az mint az állapotok forgottanak, azoknak igazsága szerint minden punctokat irásban akarnók adni, de nem itiljük szükségesnek lenni, hogy ő nagysága felett annyi elmúlt dolgoknak ír-

sával terheljük, holott sokszor ízben ő nagyságához küldött követink, postáink és levelink által azokról ő nagyságát eléggé tudósítottuk.

Röviden ő nagyságának mostan csak okairól akarunk egynehány szóval emlékezetet tenni, az békeségnek végben vitelének miért kellett lenni, melynek ilyen okait értse ő nagysága :

1) Jól emlékezhetik ő nagysága arra, és egyebektől is érthette, hogy ezelőtt harmadik esztendővel hatalmas császár engedelmeiből én az magyarországi némely nagy uraknak és nemeseknek hivataljokra, kérésekre hadastól ebbe az országba kijöttünk, és Isten akaratjával az egész országot meghajtani, az koronát elvöni, sok német ellenséget vágattam és fogyattam el csak az első esztendőben is, hatalmas császárnak mint igaz híve igyekeztem azon, hogy ellenségből is barátokat jóakarókat csinálhassak, kit Isten segítségéből véghez is vittem vala, mert az egész magyar nemzetet nem úgy mint az német, hogy csak ideig tiz husz esztendeig való frigyét szokott kötni ő hatalmasságával, és mikoron megerősödhettenek, ismét hadat indított ellene, az magyarokat támasztotta ő hatalmasságára, de én arra birtam vala őket, hogy hatalmas császárral örökké való frigyét kössenek, soha fegyvert ellene ne fogjanak, az végezés szerént ajándékot küldjenek az fényes portára. Annak felette az hét országot is számtalan munkámmal, sok esküvésemmel ő hatalmassága jóakaróivá csináltam vala, és azok is készek valának örökre is frigyét ő hatalmasságával kötni, ellenségi soha nem löttenek volna, a mint hogy annak bizonyos és hihető jelül minden ország főkövetet és ajándékot küldött vala be hatalmas császárnak jóakaróját kívánván, mely dolgot soha egy császár idejében is senki véghez nem vihetett, hanem mindenkor ezek az országok voltak ő hatalmasságának ellenségi, mind az első Ferdinand, Maximilian, Rudolphus és Mátyás császárok idejektől fogva; de én nem tudom ki tanácsából lőtt, hogy ennyi országnak követeit semmi válasz nélkül bocsáták ki onnét, csak jó szót sem adának nekik, kik mikoron ki érkeztenek volna, elhirdetvén minden országokban, hogy hatalmas császárhoz és az fényes portához semmit senki

ne bizzék, mert ott az ő barátságok nem kedves, az német-hez vagyon minden kedve az fényes portának, kinek bizonyos jele az, hogy ő nekik semmi jó választ nem adtanak, sőt csak egy levelet is nem érdemlettenek, szükség azért, hogy minden ország magára gondot viseljen, az fényes portához semmit ne bizzék; ezeket az országok mikoron megértették volna, felette igen megbusultanak, és én reám megharagudtanak.

Ferdinandot az ő baráti, atyjafiai és az mi barátinkból ellenségink az frigyes országok télben is szintén úgy segítik mint nyárban, de engemet senki nem segített.

Az tatár segítség is, kihez Isten után bízom vala az nagyságos fővezér is levelében tiz ezernek irván őket, azt reménytettem hogy annál kevesebb ne legyen, kik elérkezvén, két ezer szablyára valónál kevesse találtatának többen, mert csak az tiz ezer tatár leszen vala is, Isten akaratjából ezen a télen ugyan megóttalmaztam volna magamat, és hatalmas császár segítségét jövőre nyárig elvártam volna.

Ilyen okok kényszeritettének engemet az Ferdinanddal való megbékélésre, nem lévén pénzem, népem, porom, golyóbisom elegendő, kivel az német császár, spanyol király, lengyel király, pápa és egynehány nagy hercegek hadai ellen úgy hadakozhassam, hogy ne csak országomat, magamat óttalmazhassam ellenek; mert ha hadam, kéncsem elegendő volt volna, elhiggye mind az nagyságos vezér s mind ez világ hogy én is az magam becsületit, kit ez világ gazdagságánál nagyobbra becsülök, s ilyen szép országot kezemből ki nem bocsátottam volna, hanem meghalni mertem volna érte, de nem lévén kivel hadakoznom, hatalmas császár is semmivel nem segítvén, nem tudtam mit egyebet tenni, hanem az békeséghez kellet nyulnom, kit nem úgy vihettem véghez a mint én kívántam, avagy az ország méltósága és igazsága kívánta volna, hanem csak úgy az mint az szorult állapot engedte.

Ha meg nem békéltem volna ezen a télen megtörtéhetett volna, hogy nem csak magamat hadastul üztek volna alá, onnét feljül az ellenség, hanem Magyarországot is épen elfoglalta volna, és Erdélyben szaladtanak volna, a honnét nem-

csak nekünk magyaroknak, hanem hatalmas császár országnak is nem kevés gondot és busulást szerzett volna az ellenség.

Az korona állapotját a mi illeti annak ott kell tartatni az országnak régi törvénye és szokása szerint, valahol az ország rendeli tartását, annak őrzésére két űr rendeltett az országtól, kik erős hittel kötelesek annak őrzésére, úgy, hogy se király se palatinus parancsolatjára abból a helyből fejek vesztése alatt nem viszik, hanem ott őrzik éjjel nappal, egyik űr renddel éjjel nappal mindenkor az korona ajtaja előtt hál, és úgy őrzi ha ellenség menne rájuk is, avagy az koronás király ő maga akarná ország hire nélkül elvinni abból az helyből a hová az ország rendelte, de az korona őrző urak tartoznának meghalni, és soha erővel nem engednék meg hogy akárki elvigye valamig azoknak fejek fenállana. Ha én pedig mostan az végezés szerint az koronát oda vinni nem engedném a hová rendelték, azontól az békeséget felbontanám, mind német-lengyel hadakat magamra vonnék, a kiknek kész hadok vagyon, és engemet mostani téli időben ki segitene meg, ha nyárban sem segite senki. Az koronát mostan Trencsén nevű városban viszik, és az országnak jövődő gyűléseig ott leszen az végezés szerint, az gyűlés pedig ötödik holnapban fog meglenni, semmi módomban megtartásában nincsen az felül megírt okokra nézve.

Követeket küldtenek hozzám szememre hányatták, hogy én mennyi sok fogadást töttem hatalmas császár felől nekik, tudni illik hogy csak követeket küldenék ajándékokkal ő hatalmasságához és kössenek frigyet, ellenségi ezután ne legyenek az otmanli nemzetnek, hatalmas császár is őket frigyében, barátságában veszi őket, minden ótalommal segítséggel leszen nekik ha kívántatik, ők az én ígéretimre küldtek követeket be, azt hitték, hogy valamit én nekik fogadtam, mindeneket beteljesít az fényes porta; mivel oly szégyenvalással bocsájtattak vissza az követek, hogy nem hogy valami jót végeztek volna velek, de csak egy-egy levelet sem érdemlettenek ennyi bücsületes országok, Isten győzné elő számolni mennyi sok pirongatással való követséggel jötenek előmben az országok követei, átkozódtanak előttem, jobb lett

volna országotól elvesznie, hogy sem mint az ő ellenségeknek örömkre ilyen gyalázatot vallottak volna az fényes portán, mely szégyen vallásokat nekem köszönhetnek, ezután soha az én szómat el nem hiszik nekem, orozám előttök megfeketedék, szóm nem marada és bosszúságokban ők is mind visszaállának Ferdinándhoz, dolgokat vele elvégezték, nem akarvau nagyobb veszedelemben jutni, nekünk azonnal ellenséginkké lőnek, és arcezzal fordulának reánk. Ez az első oka az én megbékellésemnek, hogy valakik jóakaróink valának, azok mind ellenséginkké lőnek az fényes porta miatt.

Második oka az : hogy hatalmas császár segítségét az fényes portán harmadfél esztendőttől fogva mind kértem, könyörgöttem ne hagyják markomban szakadni ilyen jó és hasznos dolgot, kiből hatalmas császárnak méltósága ez világon öregbül és minden nemzetek inkább fogják rettegni, meghallván ennyi és ilyen erős nemzeteknek országoknak ő hatalmaságával való meggyezéseket, frigykötéseket, birodalma terjed, és naponként erősödik, tárháza nevededik, mert nem levén ezektől az országoktól semmi tartása, hadakat annyi számút mint azelőtt nem leszen szükség tartani; de az én szómat nem fogadták, nekem semmi segítséget nem adának, melyből nem egyebet, hanem ezt vehetem eszemben, hogy hatalmas császárnak az én forgolódásom magam népével, pénzével való hadakozásom nem kedves, mert ha kedves volna, különben segitenének mint Boescai fejedelmet.

Harmadik oka ez : Tudniillik látván az magyar nemzet hogy hatalmas császár segítsége én mellém nem jó, fejenként mind elidegenedének tőlem, megijedének ezt mondván : hogy ha mi ezt tudtuk volna, hogy minket az fényes porta ne segítsen, soha mi az német ellen fegyvert nem fogtunk volna, mert mi az ő erejét, hatalmát jól tudtuk, magunk erejével annak ellene hogy nem állhatunk, de te minket így bízattál, ugymond, hogy hatalmas császár minket nem hagy, hanem elegedendő haddal, kéncscsel segít valamikor kíváztatik, de hogy így megfogyatkoztunk császárbán, mi tovább hadakozni nem akarunk, hanem azt kívánjuk hogy Ferdinánddal megbékéljél. Az pozsonyi mezőn egyszersmind tizennégy vármegye

avagy szánecsákság felkele, és akaratom ellen hazamenének, engemet az ellenség előtt hagyának.

Negyedik oka ez is lön utoljára, hogy az lengyelek nagy kevélységgel jövének, szállának haza táborokból, azt hirdetvén, hogy ő nekik hatalmas császár semmit nem árhatott, sőt ők voltak győzedelmesbek, mert sánczokból ki nem űzhették, vehették őket, Ferdinánd mellé az lengyel király 18 ezer lengyelt készített vala, kik tőlünk immár csak öt napi járó földön voltak. Az szaxoniai herczeg is szép hadal érkezett vala Ferdinand segítségére. Az sléziai ország is hat ezer gyalogot és két ezer lovast indított vala segítségére, kik közül az főkapitányt elevenen előmben is hozták vala, ötszázat levágtatván az előljárójában, akkor sebesedett meg Mehemet bég és Panczy aga elvesze. Csehországból is négy ezer embere érkezett Ferdinándnak, az az, hogy az ellenség könnyen lehet vala immár ötvenezer, de az én hadam több tizenkét ezernél nem volt immár akkor, mert igen is holtak, és haza is sokan oszlottanak, három esztendőől fogva hadban lévén, nem tarthattam őket.

Kivül : Urunk ő felsége írása az vezérnek Muharrem bók által.

(Egyetemi könyvtár Analecta Tranica)

CLXIII.

Instructio pro Egregio Michaelē Toldalagh ad Portam fulgidam Ottomanicam expeditum in Anno 1622 die 29. mensis Martii Cassoviae.

Noha nem keveset fáradozt az mult esztendőben egyik kaputól az másikra az előttünk akkor álló sok szükséges dolgoknak solícitalásáért, és noha semmit sem ő, sem több főemberink által nem efficiálhattunk, az fényes portának minden maga ajánlásában, igiretiben igen megfogyatkoztunk, úgy mint a honnét nekünk az hadakozásra sem hadat, sem pénzt segítségünkre nem adának, mindazáltal mostan úgy értjük, hogy mégis minket akarnak bünesnek nézni, és mi reánk akarnák annak terhét hárítani, s rajtunk kereskedni és talán

ha módjuk lehetne (melyet isten eltávoztasson) belénk grazdálkodni, mely okokra nézve nem kimilhetjük, hanem postaképen ki kelletik a portára fáradni menni, igen sietséggel ez idő alatt specificált okokért és dolgoknak solícitalásáért, mely . . . hamaréb való végben viteliért, hogy az brassaiak adjanak hat lovat kocsija eleiben, gubernatorunknak ő kegyelmének és az városnak is irtunk felőle.

1) Kévántatik azért, hogy késedelem nélkül induljon, szokása szerint ne mulatozzon, sietve menjen, éjjel is nappal tegyen, beérkezvén a portára leveleinket az kiknek illik adja, megсалutalván az urakat mi nevünkkel, mely leveleinket titulus nélkül hagyattuk azért, hogy ha szintén változnék tiszték is, irathassa azok nevére az titulust, az kiknek kívántatik, kik közül az tavaly mazul vezért el ne hagyja, hanem levelet adjon és salutálja nevünkkel, instáljon nála hogy szolgálkat promoteálja; kiről ide alább irunk bővebben.

2) Ha az szükség és az occasio azt kívánni fogná, hogy császárnak is levelet kellene beadni, avagy szemben lenni vőlle, arra való levél is vagyon írva, azonképen muftinak, hocziának kezlár agának szóló levelek is vagynak, kiknek ha kívántatik adja meg, az miatt való fogyatkozás ne legyen.

3) Szemben lévén az fővezérrel, kívánja először is azt tőle, hogy hallgassa csendesén meg, értse meg az dolgokat fundamentumból, melyekkel oda küldetett, mert eddig is nagy fogyatkozására volt hatalmas császárnak és minékünk kárunkra, hogy az vezérek ritkán vőtték elő dolgainkat úgy a mint kívántatott volna, ottan-ottan nagy dolgok elhagyattak, félben maradtanak és így nagy idő haladékkal avagy sokszor csak elő nem vitelével dolgainknak az országok kívánsági, császár javára vetendő nagy dolgok is füstben mennek, ha gondviselő vezére császárnak, adjon órát neki, kiből meghallgatván, értsen mindeneket meg először, megértvén annakutána álljon az ő nagyságok iteletin, mit kellesék eléadni azokban, s mit fülők mellől elbocsátani; mi mint ő hatalmasságának igaz jóakarói, semmit eltitkolni eddig sem akartunk, ezután sem akarunk.

4) Ezt ha in toto vel in parte obtineálhatja, hogy meghallgassa kívánsága szerint, kezdje el beszédét az mi indulatunknak kezdetin, és mind az békességnek végben meneteleig szálljon le, s minden meglett dolgokat adja megérteni valóban, az mint legjobban Isten tudni engedte, mivel ab initio benne forgott ő maga, és jól tud mindeneket, ha szintén mi nem recensealnánk is, mindazáltal az punctokat mi is in memoriam reducaljuk propter de meliori esse.

5) Legelsőbben is ezen kezdje el, és ezt adja eleiben, hogy ezelőtt 3 egész esztendőkkel, mikoron az cselektől és magyaroktól szorgalmatosan hivattattunk volna segítségekre, semmit magunktól nem cselekedtünk, hanem az fényes portára akkori fővezérnek és több tanácsos uraknak az dolgot megjelentettük, s onnét kérdetttünk tanácsot, és hatalmas császár engedelmeiből indultunk, az mint ezt ő magok közül Gtürzi Mehemet passa, az mufti, kezlár aga, cancellarius és többek is igen jól tudják, sőt az fővezér Deák Mehemet passának parancsolt volt, hogy velünk szemben legyen, és minden dolgoknak végére menvén, csak ez egyet kerüljük el, tudniillik hogy hatalmas császár országának Erdélynek valami nagy romlást az mi megindulásunkkal ne szerezzünk, de Mehemet passa mivelünk szembe nem lehet, miért maga tudja, vádolni abból nem kell, hanem ők tudják, hiszem, miért mulatta el velünk való szemben lételét.

6) Mi megértvén hatalmas császárnak akaratját, nem késtünk semmit, mivel az jó alkalmatosságot látván, azzal élni akartunk, hatalmas császárhoz való igaz jó akaratunkat, szolgálatunkat akarván megmutatni, megindultunk, és Magyarországbán érkezvén, az felséges Isten mint hajtotta vala hozzánk az magyar nemzetnek szivét, arról nem szükség semmit emlékeznünk, holott az meglőtt dolgoknak valósága, maga bizonyítja, és nemesak mi magyarok, hanem magok is egész Törökországúl jól tudják azt, mely igen igaz szívvvel kívánják vala akkor az magyarok, valakik pápisták nem voltanak, az német alól való felszabadulásokat, bizván hatalmas császár kegyelmességéhez, véllek való frigyének megtartásához, segítségéhez, Ferdinánd kedvéért való meg nem vettetésekhöz. Mely dolgokkal mi is őket igen biztattuk,

és ahoz való bizodalombokból állottak vala mind olyan könnyen mellénk, az minthogy minden várakat, városokat egy ember halál nélkül adtanak vala meg egész Pozsonyig, az urak, vármegyék szabad jóakaratajokból hajtottanak vala fej, Pozsonyt noha egynehány ezer némettel rakták volt meg, de mely szerencsésen engedte vala az ur Isten kézhez venni az koronával együtt, ugyanakkor az Ferdinánd hadait Morvaországban, és az bécsi hid előtt mint verték, üzték által az Dunán, magunk Bécs alá menvén, negyed napig vártuk Ferdinándnak kijövését, velünk való viadalját, melyet nem cselekedvén, mint hódoltattuk meg Dunán túl való magyarokat is, azután Battyánit is várából alá hivattuk, megeskettük, mind ezeket az fényes porta jól tudta, mert mindenekeket értésére adtunk.

7) Mihelyt az magyar nemzetet ilyen egyességre hozhattuk, azontúl gyűlést csináltunk, és legelső dolgom is az volt, miképen hatalmas császár igaz jóakaróivá szerezhessem valósággal, ne csak szóval őket, melyet mikoron Isten akaratjából véghez vittem volna, és fejenként véllek elvégeztem, hogy ennekutána hatalmas császárral nem napig, nem tiz, husz esztendeig való frigyet, hanem, ha ő hatalmassága úgy kívánja, örökké való frigyet is készek tartani, azontúl az csehekhez fordultam azután, és azoknak mennyi számtalan sok főtörésemmel adhattam eleikben, hitethettem el véllek, hogy ha hatalmas császárhoz azok is követeket nem küldenek, jóakaratajokat meg nem mutatják, frigyet nem kötnek, tehát sohaők Ferdinánd ellen meg nem maradhatnak, erről sem írok semmit, mert ezelőtt sokszor arról eleget irtam, és megmutattam bizonyos jeleit azon sok fáradságimnak, hatalmas császárhoz való igaz jóakaratomnak, szolgálatomnak, mert ám sok országok követi szép ajándékokkal menének be a fényes portára oly követséggel, hogy ő hatalmasságához való frigy-kötésre, szép békességes állapotnak szerzésére készek voltak. De én nem tudom, Isten ostorának mondjam-e, avagy az vak szerencse állhatatlanságának, hogy az fényes porta, olyan méltóságos követséget meg nem becsüle, semminek állitá lenni, hatalmas császárnak Istentől mutattatott olyan nagy szerencséjét, és egy szóval az országnak követit

semmi végezés nélkül küldék ki, csak egy levelet sem adának kezekben, az melyben akár csak egy szóval ő hatalmasága nevével kegyességét, jóakarátját ajánlották volna az királyoknak, fejedelmeknek és annyi országoknak. Mely cselekedeten ez világ csodálkozott, én pedig úgy búsultam, hogy haláloamat kívántam volna inkább életemnél, mivel mindeneiket mind Fridericus s mind az országok csak az én szómra eselkedtenek vala.

8) Az követek megérkezvén az fényes portáról, és megértvén az országok válasz nélkül való visszaküldetéseket, minden reménységek elfogya, mivel az Prágánál való szerencsétlenség is azelőtt rajtok megesék, és én tölem elszakadának, nemesak tölem, hanem Fridericustól is, és Ferdinánddal megbékéllének és areczzal reám támadának, azok is szememre hányván mindazokat, a miket én ő nekik hatalmas császár részéről ígértem, fogadtam volt, kikben semmi nem tölt be.

9) Látván és vévén eszemben, hogy az én dolgom azok miatt nem leszén jól, hatalmas császár itt künn Budán való gondviselőjének Karakas Mehemet, avagy Hassán passának mindeneket megírtam és kértem, hogy az fényes portára írja meg az állapotok mint forognak, melyre nézve az országok követit ott benn ne tartóztassák, bocsássák jó válaszszal, szép tisztességgel. Erdély felől magam is postáimat küldtön küldtem, azon dolgokat megírtam, izentem, segítséget kértem, de nekem senki egy embert sem adott. Karakas mindenkor azzal mentette magát, hogy ő hatalmasságától parancsolva nincsen, ő nem mer adni, azután Haczy Jussuf aga érkezvén a portáról hozzám, ő általa mindeneket meg is írtam, sőt hatalmas császár javára való dolgokból valamit én tudhattam, mindeneket törökül megírtattam magam deákjával, akkori fővezérnek ő nagyságának beküldtem, melyet ha az fényes porta cselekedik vala, bizony nem volna mostan semmi gond, búsulás.

Mind lengyelre, németre elégsékesképen elérkezhetik vala az ő hatalmassága ereje az én hadaimmal együtt, de ha nem fogadták, annak nem én vagyok oka.

10) Mikoron engemet az ország palatinusa Szécsivel

együtt elárulának, nem egyéb lön az oka, hanem láták, hogy ő hatalmasságától semmi gondviselés reám nincsen, onnét semmi segítség nem leszen, úgy bizakodának meg, és úgy kezdék el árultatásokat, melyet én látván, hogy hátam megett is tüzet gyújtottak, előttem az nagy ellenség, akkor hátra állék előtte, azt remélvén az fényes porta biztatására képest, hogy az ő hatalmassága hadai aratásra mellém bocsáttatnak, és elegendő segítség leszen, főembereimet az budai vezérhez ő méltóságához Mehemet passához, először Gáspár Jánost, azután magát Tholdalagit küldtettem, kértem. könyörgöttem az segítség adásért neki, de nekem senkit segítségemre nem küldé.

11) Látván hogy minden felől való segítség adásban megfogyatkoztam, az Istent hívám segítségemre, és elvégezém magamban, hogy vagy meghalok, avagy az Ferdinánd hadát megpróbálom Ujvár alatt. A mi kevés hadnak szerét tehettem, azzal felmentem, és az Isten megrémítvén azt az erős fegyveres tízes hadat, nagy szégyen-vallással elfutának előttem, nem merének megharcolni velem, minden álgyúkat elnyerénk tőlök, harmincezer hadból kilencz ezernél több nem marada, ki éhhel, ki döggel, ki fegyver miatt elveszének.

12) Ferdinánd ezt értvén, az békességet úgy kezdé azután jártatni, melyre én nem akartam csak felelni is, hanem mindjárt Tholdalagit magát postaképen ő hatalmassága táborába küldtem, mindeneket ő nagyságoknak értésökre adtam, mind azt, hogy a német ellen Isten akkor győzedelmet adott, és ha ő hatalmassága a karja, csak tiz ezer lovas törököt rendeljen az végekből, Bosznából öt ezer gyalogot, tiz ezer tárt én mellém, kiknek oly szerdárt rendeljen, a ki én velem egyetértsen, ott üljön, szálljon a hol én mondom, és együtt én véllem teleljenek azok az hadak. Százezer aranyat kértem, kívántam nem ajándékon, hanem kölcsön hogy az mellettem való had aknak fizethessek, ezek ha meglettenek volna, mostan Prágában lagnám, ha pedig hadat nem akar ő hatalmassága adatni, csak azt kívántam, hogy az megbékellésbe ellent ne tartson, mert tovább való hadakozásra magam erejével nem érkezhetem, holott valami kevés pénzem volt, azt

mind az hadra költöttem, az magyar hadak 3 esztendőől fogván való hadakozást elunták, elrongyosodtanak, házokat, feleségeket, gyermekeket kívánják látni. Az egész ország látván, hogy ő hatalmasságától nem hogy segítség adatnék, de csak egy-egy biztató levelet sem érdemlenek, fejenként elremülének, kétségben esének, és nem tizszer, hanem százszor is reám jöttek sátoromra, s úgy kértenek hogy megbékéltsem, mert hiszem látom, hogy ő hatalmasságától semmi segítség nem adatik, oda nem bízhatunk; de ugyan nem békéltem, hanem vártam hatalmas császárhoz bocsátott követemet Tholdalagit, remélvén hogy jobb válaszzal jön vissza mint azelőtt, mivel az Isten győzedelmet adott vala ellenségünkön. Látván az ország hogy meg nem akarok békelleni, összebeszéllettenek, s egyszersmind felkelének minden hadokkal mellőlem, eljövének az pozsonyi mezőről, engemet odahagyának, csak az magam fizetett hadammal maradtam, és az kevés német haddal; de azzal sem gondoltam, hanem ugyancsak ötöt vártam jó reménység alatt való kedves válasszal, és az ellenséggel minden nap harcoltattam vitézimet az pozsonyi városban és az Duna szigetiben 36 napig. Onnét Morvaországra és Ausztriára költöttem által az ellenséget, utánam vontam, hogy Magyarországból ki vihessen az hadakat. Morvában harmincz várat kerített várossal együtt vettem meg, kit fegyverrel, kit ijesztéssel hódoltattam meg, és száz egész napig laktam abban az országban; vártam az hatalmas császár jó válaszáadását és segítségét. Ferdinándot mind ennyi ideig csak szép szóval tartottam, és minden nap harcoltak affelől az vitézek, égettenek, rablottanak rettenetesen. Az budai nagyságos vezérnek azonban minden dolgozat értésére adtam, törökül irattam neki meg mindeneket, az hatvani Moharem békkal ő magával, az segítségért reménykedtem ő nagyságának, de nekem senkit uem küldö, hanem az szolnoki Mehemet bék volt 90 lóval, Moharem bék 60 lóval, az egri güimli aga talán 180 lóval, ennél több senki én mellettem nem volt.

13) Végteére elérkezék Tholdalagi Mihály igen kedvetlen válaszzal, mert noha az nagyságos fővezér tizezer tatárt irt volt hogy küldött, de mibozzánk harmadfélezer sem jött

az is olykor, mikoron Ferdinándnak minden hadai elérkeztek vala immár. Török had, se lovas, se gyalog egy is nem jöve, Szárumszak Mehemet basa is Budára, nem mi hozzánk jöve, az hadak tartására egy arany sem jöve, kit kölcsön kévántunk volna ő hatalmassága tárházából, sőt csak egy esztendei adóját is az szegény országnak meg nem nyerhettem.

14) Értvén ilyen állapotomat, az fényes portán nem volt mit tennem, hanem az békességhez kellet nyulnom, igen sok bizonyos okokból, de kiváltképen im ez egynehány okokból: 1) mert mihelyt az ország fő főrendei megértették, hallották, hogy semmi jó válaszzal Tholdalagi meg nem jött, kinek ha még visszaérkezésére vártattam volna őket, noha meg sem várak, hanem eljövének mellőlem, amint feljebb is íram, azontúl követeket küldének Morvában hozzám, megizenték hogy megbékéljem, holott im látom, hogy az mivel én őket biztattam, és a mire várakoztattam, tudniillik ő hatalmassága segítség adására, abban megfogyatkoztam mind én s mindők országul; ha meg nem békellem pedig, általan véggelők én mellőlem elállanak és Ferdinánddal megbékéllenek, országokat tovább ennyi hadakkal pusztítani nem engedik. Ezt meg cselekedték igen sokan és Ferdinánd mellé állottanak vala jó idején. 2) Az vitézlő nép és magam hada értvén, hogy ő hatalmasságától semmi segítség nem adatott, az ország főnépei is, hogy mellőlem el akarnak állani, azok is fő főkapitányokat reám küldték, és egyátalában megizenték, hogy békéljem, ha békélni akarok, mertők is oktalan állatok módjára magokat elveszteni nem akarják, több országok, hazájok Magyarországnál nincsen, és az uraktól, nemesektőlők sem akarnak elszakadni; 3) Az mellettem való német had is látván ezt a magam hadainak nagy hasonlásokat, megijedtenek azok is, és mellőlem elmene nagy része. Isten oltalmazta az német herceget is, hogy miattok rosszúl nem járt, mivel nem fizethettünk nekik; 4) Pénzem sem lévén, kivel annyi hadnak fizethettem volna, fizetés nélkül pedig mellettem hadakozni nem akartanak, mind az feljül megirt okokért, s mind azért hogy három hópénzekkel voltam adós, melyet meg nem fizethettem nekik; 5) Hogy Ferdinánd mindenfelől segítséget keresvén, immár sok had gyülekezett vala reánk, mert az len-

gyekek 18 ezer embert készített volt reánk, az saxoniai herczeg hét ezred magával jött vala Braszlóban Ferdinánd segítségére. Az sleziai ország 8 ezer embert küldött vala neki, Csehországból Ron Baltazár négy ezeren jött vala alá, Morvaországból is négy ezer embert kényszerített vala adni Ferdinándnak. Mindezek az hadak, maga jól tudja Tholdalagi, hogy immár körülöttünk voltak, egy mélyföldön ketten, hárman, a kik legmesszebb voltak is 3 nap mind együvé mehettenek volna. 6) Hatalmas császárnak mindennyi esztendőktől való sokszori könyörgéseimre sem bocsáttatván hadai mellénk, utolszori kérésemre sem lévén semmi jó válaszom, kényszeríttem az Ferdinánddal való megbékélésre, de nem hatalmas császár méltósága, sem országának romlása ellen, hanem inkább azért, hogy én miattam ő hatalmasságának semmi gyalázatja ne következék, országának pusztulások és romlások eltávoztassék, igen eszemben tartván az fényes portának izenetit, tudniillik, az én indulásom úgy légyen, hogy Erdélynek romlása ne következék. Látván hogy semmi kedve ő hatalmasságának az némettel való háborúságra nincsen, mert ha volt volna, engemet ennyi ideig meg kellett volna segíteni, holott Bocskai fejedelem nemhogy Morvaországot hódoltatta volna, de csak Magyarországot sem hajtotta vala birodalma alá. Akkor minden országok, az magyaroknak is nagy része ellenségek valának, de még is akkori hatalmas császár és akkori vezérek Bocskait haddal, kéncscsel segítték, de engemet mind ennyi szolgálatomra is és jó szerencsés győzedelmimre nézve is nem hogy segítettek volna, de még csak egy lovat sem érdemlettem, ebből gondoltam és láttam ugyan, hogy nincsen semmi kedve ő hatalmasságának az némettel való hadakozáshoz, s azt akartam eltávoztatni, hogy az én hadakozásom miatt se Erdélynek, se ő hatalmassága több országának kára, veszedelme ne következék, hanem inkább haszna, a mint hogy szép haszon is jött és lőtt ő hatalmasságának is az én hadakozásomból, noha semmi segítség nem adatott onnét, mert Váczt az én hadakozásom enyért Budához foglalá az budai vezér, és oda vagyón.

15) Ezek az okai, az miért nekem az békességre kellett mennem, mert ha módom volt volna az országnak meg-

tartásában, senki ne véljen oly elfutó bolondnak, hogy istentől mutattatott szép királyságot szabad akaratom szerint kezemből kiadtam volna, de nem volt mit tennem, mert az mint feljebb is íram, mindenektől elhagyattattam vala, magamtól nem volt erőm, hogy egyedül annyi ellenségnek ellene állhassak, mert ha csak az Ferdinánd előbbi hadai lőttek volna ellenségim, azoknak én isten akaratjából megtudtam volna felelni, de hogy azok az országok fordulának arczczal reám kik barátink valának azelőtt, azt meglátván az magyarországi urak, vármegyék, azok is megkévánák, azoktól az vitézlő nép is megkéváná, és engemet egyedül hagynak vala, ha magamat eszemben nem vöttem volna. Mind ezeknek egyetlen egy fő oka vagyon, mely semmi nem egyéb, hanem az hatalmas császár jóakarátjának, kegyes gondviselésének megvonása, az országok követinek gyalázatos visszaküldetések, és azok által olyan és annyi méltóságos fejedelmeknek válasz nem adása, segítség nem küldése, bizonyára nem egyéb ennél az oka. Mert ha az követek tisztességgel bocsátattanak volna vissza, és ő hatalmassága nevével méltóságos követtség illendő ajándékkal küldetett volna, hasonlóképen az cseh királyhoz és azokhoz az országokhoz jó akaratja, kegyes gondviselése és vélek jó módokkal frigykötésre való kész volta ajánlatatott volna nekik, idején az ígélet meg is teljesítetett volna, Isten nem vagyok, de emberi mód szerint szólván az dologhoz, azt merem mondani, hogy bizony soha sem az csehek, sem az magyarok Ferdinánddal meg nem békéltenek volna, és mostan ő hatalmasságának nagy öröme lehetne, mert méltóságos hire, neve, ez kerek ég alatt dicsőítetnék azzal, hogy ennyi és oly hatalmas országok hajlának véle való megbékélésre s frigyét és segítségét kérvén ő hatalmasságától, kik azelőtt soha nem is gondolkottanak arról, hogy valaha csak köszönteni is kellene, sőt sok száz esztendőktől fogva, az római fejedelmek azoknak népekkel és kénccsekkel hadakoztanak az ozmán nemzet ellen; én is az királyságban élnék mostan, és ő hatalmasságának kedve kereső igaz szolgálja volnék. Nem nekem kell tehát az Ferdinánddal való megbékélést vétkül tulajdonítani, ha véteknek mondja valaki; hanem az vétke, a kitől minden jó, Isten után szár-

mazhatott volna, de elmulatták, kedvezvén az németnek is, várták az mi elkezdett dolgainknak ki menetelit, mire válik.

16) Ezeket így értvén az fényes porta, ha látná, hogy mégis mi reánk neheztelnének az megbékélésért, sőt ugyan gonosz szándékkal volnának érette, ott aztán megmondja ezeket az szókat. Az én uramnak miért kellett megbékélleni, immár érti az fényes porta, és azt is jól érti, hogy nem az ő hatalmassága gyalázatjára, országának pusztulásával, romlásával, hanem inkább hasznára. Ezzel az én uram kételen volt, de ha hatalmas császárnak ellene vagyon, abban módja lehet mint ez világban leghatalmasbnak, és ha az némettel ő hatalmassága hadat akar indítani, arról az én uram nem tehet, két ajtó közzé kezit nem örömet tesszi.

17) Az én uramnak Magyarországot vissza kellett adni, az erdélyi fejedelemségben akarván bizonyosb állapottal maradni, azért ahoz a mit nyerhetett maga életében tisztességes állapotjának elkövetésére való segítségül, hogysem mint bizonytalanul az magyarországi királyságon kapdosni, azonban azt elveszteni, harczon való szerencsétlenség által, és Erdélyre is nagy veszedelmet hozni abból.

18) Meg akar annak okáért elégedni az ő sorsával, Istent dicséri, életének hátra maradott kicsiny részét és kevés napjait ha lehetne örömet csendességben töltené el, ő hatalmasságának igazsággal akar szolgálni, és az mivel országostúl tartozunk, azt esztendőnként, az mint lehet, beszolgáltatni akarja.

19) Ha azt kezdenék objiciálni, hogy az ország követi által fogadásokat tött Ferdinándhoz való vissza nem állás, császárral való frigynek megtartása, magok nemzetéből választott királyok mellett való maradása, azzal együtt való élése, halása felől: Azokra az a felelet, hogy az ország minden ígretiben tökéletesen megmaradott volna, csak hatalmas császár részéről is az ország kívánsági teljesitettenek volna, de az véték és fogyatkozás nem az országtól hanem onnét vagyon, mert az ország minden ígretit conditioval ajánlottak, tudniillik, hogy ha ő hatalmassága Ferdinánd barátságáért őket meg nem veti, vélek való frigyét megtartja, és szükségök idején elégségesképen megsegíti őket, akár mint hány-

ják vessék az követek adta assecutoria levelet im erről vagy amarról, és akár mint fenyegetőzzenek, de csak az a felelet, és ő rájok vessen minden vétet, a minthogy azt az feljül megspccificált ratiokból bőségesen megbizonyíthatja. Ha az mi assecutoria levelünket (melyet Haczy Jussuf ágával Demjén Ferencz be vitt vala) kezdének objiciálni, és ígretinkre emlékeztetni s azért fenyegetni bennünket, semmit azon meg ne rémüljön, és abban meg ne ütközzék, hanem kérje elé azt látni, olvasni, lássa mire ígértük mi abban magunkat, melyet ha előhoznak, meglátja semmi egyéb abban nincsen, hanem hogy az némettel császár hire nélkül meg nem békélünk, s több afféle aprólékos dolgok, de utána az conditio, úgy tudniillik tartjuk mi is meg ígretünket, ha ő hatalmassága gondot visel reánk, és elégségesképen megsegít. Melyet megolvassván, mindjárt megfelelően bátran, és megmutogathatja, hogy nem vétettem egy punctumban is én, mert én hírek nélkül semmit nem cselekedtem, hanem mindeneket értékre adtam, az mint oda feljebb elég bővön megmutogattam; hiszem nem egyebet tractaltam minden követim által, hanem csak kettőt: avagy segítsenek, avagy ha nem akarnak, szóval ne tartsanak, mondják meg hadd békéljek meg, ne vesztessem magamat, nemzetemet, hazámat. Így hát eleget tettem ígretimnek, mert harmadfél esztendeig, nékem úgy tetszik, eléggé vártam az segítséget, melyet ha denegáltak, nem én vagyok oka.

20) Megmondhatja hogy én reám semmit, egy osporájokat is nem költették, hadakat én mellettem nem tartottanak, miattam sehol kárt nem vallottak, se hadakban, se országokban hát mit garázdálkodnak még is.

21) Ezeken által menvén, az tavalyi adót ha kérni fogják, vesse szemére az vezéreknek, őtet mint biztatták megengedésével, holott magok tudják, sok expensákat, mely ígreteket majd Jussuf aga s mind ő nekem s az országnak megmondtanak, megis köszöntük; annak megadásáról nem is gondolkodik senki Erdélyben, azért ő nagysága által minket ne késérgessen, anélkül is elég búban forgottam én. Akár mint kérjék, parancsolják beküldését, de ő meg ne ígírje soha, hanem csak azt állítsa, hogy kétszer avagy háromszor is meg engedték. Mindazáltal

haza jöven megmondja nekünk, de tudja hogy annál nagyobb idegenséget szerez ő nagysága az fényes portához az magyarok között, ilyen kevéssel nem is kellene őket búsítani.

22) Az esztendőbeli és következendő adók beküldése felől pedig igen serio instáljon és proponálván declaraljon, hogy az adónak aranyúl, tallérúl, jó dutkával való megszerzése soha az országtól nem lehetett; mert az egész országból is mikor az adót beveszik, hittel asseralhatja, hogy száz tallért, száz aranyat, száz forint érő dutkát bé nem visznek, hanem az minémü pénzzel mostan élnek Erdélyben, ugymint két, 3 pénzes garast vigyen magával, és mutassa meg. Ha az arany bányákat hoznák elő megmondhatja, hogy azok 20 esztendőttől fogva pusztán állanak, senki abból hasznót nem várhatna, ha volna mindjárt kinek elkezdeni is műveltetését, bátor minden mesteremberek, elégségesek volnának is, pénz és minden azokhoz való sok eszközök; de sok esztendeig nem állathatnak helyére, holott vízzel rakvák, és csak az vizet sem vonhatnák ki az mély szárnyakból egynehány esztendeig, sőt csak az viz kivonásához sem készülhetnének egy esztendeig, de mestereket sem találának arra. Más az hogy ittegetek és sokféle ahoz való eszközöket Németországból kellene meghozatni, erdélyi ember azt nem is tudná mivelní, hanem német és olasz, azelőtt is azok művelték, de azok mind elvesztenek. Summa minden módon és uton azt állassa, hogy se arany, se ezüst, se rézbányát Erdélyben mostan nem művelhetnek, s abból nem tehetni szerét az adónak aranyúl, tallérúl, arról ne is gondolkodják senki.

Magyarországban, az egész Német- és Lengyelországban mely rosz pénzzel éljenek mostan, im mindenféle tallért, garast küldtem neki, azokat magával vigye be, mutassa meg Ferdinánd, mely rosz tallérokat, aranyokat veret lengyel király az szerént mely rosz 60 pénzes garasokat, polturát és dutkát veret, kiken az magok képe fel vagyons metszve; ez az oka hogy mi is az jó pénznek szerét nem tehetjük, mert Erdélyből semmivel nem tudnak egyébbel kereskedni, hanem sóval, barommal (de az is ez esztendőben elveszett holt döggel), kenderrel, s afféle rosz marhákkal, ha kihozták el nem adhatják, hanem afféle rosz pénzen, más országokból egy jó

pénzt be nem visznek és így akár stüssenek, s akár főzzenek, de bizon soha az jó pénznek szerét nem tehetjük: úgy mint aranynak, tallérnak, jó dutkának, hanem azon instáljon, hogy noha aprópénzt is az mi országunkban nem vernek, hanem Magyarországon, mindazáltal valamint s valahogy lészen aprópénznek szerét tesszük és Landorfejérvárra vitetjük, ahol afféle pénz mindenütt az ő hatalmassága birodalmában elkel, mint Budán, Tömösváratt, Egren, Kanizsán, Bosznában.

Parancsoljon ő nagysága az vezér az fejérvári kincstartónak, vegyék be tőlünk az adót aprópénzül, melyet mi esztendő által aláküldünk fogyasztás nélkül, quietantiát adván róla az kincstartó, és az végbeli vitézeknek kifizethetik, s az aranyat, tallért, oszporát az erdélyi adó helyében az portára bévitetik.

23) Avagy hogy sót szálítatnánk alá Lippára, Fehérvárra az adóért, vétetné el ő nagysága az tefterdárval, melyet ha megeselekednek és császár neve alatt arról pecsétetes levelet adna, úgy hogy minden üdöbéli tefterdárók annuatim tartoznának az erdélyi adót be venni, mondom, ha ezt obtineálhatja, írjen hat ezer forintot az vezérnek, kihajának két ezeret, melyet szent Mihály napra beküldenénk, megmutogatván azt neki, hogy semmi kára abból császárnak nem hogy lenne, de sőt inkább nagy haszna következnék, mert az sőt készpénzen adhatnák el az emingek, csak tiltanak meg hogy addig senki sót Fejérvárra se Dunán Havasalföldéről, se Tiszán Szegedről, Lippáról ne bocsátanának alá, míg az császár számára, az erdélyi adóért alá szállítandó só el nem kelne, s így könnyen és hamar eladhatnák, s tizezer forint haszon menne rajta.

24) Ha pedig ily formán nem obtineálhatná ottan, nyerje úgy meg, hogy ne légyen szabad senkinek sót Havasalföldéről felvinni addig, valamig mi az császár adóját sónkból meg nem szerezhetjük. Így az vezérnek írjen kétezer forintot, de úgy ha levelet ad császár nevével örökösen és ha meg állják az havasalföldiek.

25) Az aprópénzül való megadását az adónak, az sónak két képen való megpróbálása után hagyja, és ha az sóval való fizetést semmi úton nem impetrálhatná, úgy proponálja

az sónak eladásáig való megtiltását egyebeknek ; és ha egyet sem obtineálhat az sóval való contentálásban, az apró pénzül való megfizetésére adónknak úgy szálljon.

26) De ha azt sem obtineálhatná semmiképen, hogy Fejérvárra vinnék, hanem ha apró pénzül kellene fizetnünk is, de ugyan a portára kívánják be administralni, ha ugyan egyéb nem lehet benne, ígírje meg azt is, hogy aprópénzül beküldjük, mivel talám ők abból az császár autoritását keresik és nézik, hogy az erdélyi adó egyéb külső országok követi és oratori előtt cum solennitate vitessék be, melyben ha egyéb nem lehetne, úgy ígírje meg, csak obtineálhassa aprópénzzel való beküldését, elvitelét, hiszem onnét is Fehérvárra küldhetik. Ha meg nem engednék egyképen is, hanem aranyul, tallérul és dutkául kívánnák, protestáljon, hogy bizony soha az ország annak szerét nem teheti, holott az arany az külső országokban mostan oly drága és az tallér, hogy egy arany forintot Magyarorszáiban hat forintért 400 oszporáért adnak, egy jó tallért 4 forintért, 366 oszporáért, de nem találják úgy is. A jó dutkát pedig ingyen sem láthatni, hírét sem halhatni.

29) Deák Mehemet pasa ha az ígíreteket előhossa, avagy akár ki azok közül, kiknek ígíretet töttetek volt, csak az a felelet, hogy semmit nem praestálnak és nem vittének véghez az mi méltó kíváaságinkban, és mi sem tartozunk semmivel. Ígíret adományt választ. *)

27) Az követek bizonynyal bémennek, mihelyt ő megérkezik bizonyos jó válaszszaal, eddig is megindítottuk volna, de mivel aranynak, tallérnak szerét nem tehetjük, sem jú dutkának, kelletett beküldenünk először annak, és egyéb dolgoknak megjelentésére. Ha pedig azt objicálnák, hogy az követek egyedül az fényes portára esztendő által bé nem küldetnének az régi szokott ajándékokkal, ha Fejérvárra való vitelét engednék az adónak, rcá feleljen, hogy szintén oly becsülettel beküldetnek mint azelőtt, és az ajándékok mind hatalmas császárnak, vezéreknak megszereztetnek, csak ebben kedvezzen ő hatalmassága az szegény országnak, mert

*) Az eredetiben is a 29-dik pont előtte áll a 27. és 28-diklak.

vagy engedik meg, vagy nem, de bizony soha ide ki annak szerét nem tehetik.

28) Az német herczeg, ki mellettünk vagyon, akart menni a velenczésekhez, hogy onnét békességben mehessen Fridericushoz, mely dolog végett az budai nagyságos vezért megtaláltuk volt magunk, kérvén, hogy hatalmas császár birodalmán által bocsássa, mehessen békével el, és ha mit hatalmas császár nevével neki mondanak s véle végeznek, hogy mindenekei az ő urának megmondhasson, tudja az is magát mihez tartani, mivel azt is futják az békességért, de az vezér az fényes porta hire nélkül nem akarta elbocsátani, és így mind ez ideig velünk vagyon, felette igen búsul, hogy hamar el nem mehet; kérje azért az vezért, adjon egy parancsolatot neki, melylyel Landorfehérvárra és onnét Szarajra, Klissre ne csak békével mehessen, hanem mindenütt késértessék, és gazdálkodjanak is neki, sőt ugyan egy fő csauszt rendeljenek, ki mindenütt mellette legyen Kliszig, és ő hatalmasságának nagy méltóságára lépzen, és nem telik semmiben. Avagy ha valamit akarnak indítani, igen szükséges hogy ezt a herczeget a portára behivassák és véle tanácskozzanak, minden dolgokat, állapotokat és igyeket tud az imperiumban, sokat szolgálhat császárnak. *)

Az moldovai adóssága felől ő kegyelmének kell gondot viselni az portán.

Kivül: 1622. való Konstantinápolybeli követségemről való Instruction.

Tholdalagi.

Bethlen G. saját kezeirása. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)* Másolata meg van az egyet. kéziratárban.

CLXIV.

Értvén az méltóságos vezérek az némettel való megbékélésemnek okait eszékben vehetik mely nagy okok kénysze-

*) Ugy látszik, hogy ez az okirat nem teljesen ép. Az utolsó pont egy üresen álló levélre van jegyezve.

ritettenek engemet mostan az megbékélésre, mely békélésünk ha hatalmas császáruak nem tetszik, vagyon módja ő hatalmasságának, mint ez világban leghatalmasb császárnak abban, hogy az némettel hadakozhatik, és Magyarországot is az elébbi fogadásira hozhatjuk, ellenségi ő hatalmasságának hogy ne legyenek abban kell munkálódnunk, mely meg is lehet, csak az nagyságos vezérek fogadjanak valamit az mi szónkban is, és serkenjenek idején fel az dologhoz, s ha hadakozni akarnak, nem szent Mihály havában kell az hadban menni, hanem mikor az búza fejét hányi, és virágzik, mert 30—40 napig kevés dolgot viszen véghez ember az némettel, aki mindenkor sánczban, lyukban szokta magát ázni, nihelyt látja és veszi eszében, hogy az ellenség ő nálánál erősb. Az hadakat pedig az szerdárok nem jó zsebben rakni, mert a miatt fogyatkozik meg hatalmas császár dolga, és afféle miatt nem vihetni semmi dolgot véghez, az mutafarikák, zaimok, csauszok, fő spaják, kik sok szolgálkkal mehetnének az császár hadára, sok jószágot birnak, azokat fizetésért honhagyják. Ha három-négyezer jancsárt rendelnek valahová, fele otthon marad, fizetésért az csorbacziek honhagyják, menynyi ezer cziraczyt csinaltanak császár jancsáriból az agák és csorbáciaiak, egy jó had lenne belőlük, nekem több jancsár hadban én mellém nem kellene, csak azokat költenék fel és küldenék a hadra, ha otthon az jancsárt nem hagyták volna tavaly, több dolgot láthatott volna hatalmas császár, mert ha sok százezer lovas vagyon is egy hadban, de ha gyalogja nincsen, kevés dolgot vihet véghez ember, szoros helyeken és várak alatt kopióval, nyíllal az mostani üdőben, mikor az ellenség sánczban ássa magát, keveset árthatni nekie.

Hogyha annakokáért hatalmas császár az ellenségnek gonosz szándékát meg akarja gátolni és az hét országot Fridericussal együtt maga jóakaróivá akarja csinálni, Magyarországot az németnek birni nem akarja engedni, magának ő hatalmassága halhatatlan hírt nevet akar szerezni, birodalmát terjeszteni, abban én egyéb módot utat annál nem látok most is, mely ezelőtt Haczy Jussuf agától küldött irásom által megjelentettem volt az nagyságos fővezérnek. Nekem most is az tetszenék, hogy hatalmas császár vagy maga személye

szerént jőne ki és egyenesen Kanizsa felől Grécz alá menne, avagy ha ő hatalmasságának kedve az kijövetelhez nem volna, az fővezér mentől nagyobb erővel lehetne úgy jőne ki, és menne Grécz alá az derék haddal, azt szállaná meg, melyet Isten akaratjából 40 napra remélem megvehetne, s előbb is annál, mert egy hegyen vagyon, de nem nagy hegyen, s nem nagy erősség, mely várost, várat ha megvennének, az egy helyből Stiriát, Carintiát, Carnioliát, Horvát- és Tótországokat elbirhatnák. Onnét Olaszországra által valamikor hatalmas császár akarna menni, úgy mehetne szárazon amint akarna, és Olaszországnak nagyobb részét kit az spanyol király bír, megvehetné, az tengeren való gályákkal az kopitan pasa az császárral megegyezhetne, rettenetes erő lenne, mikor mind az tengeren és szárazon való hada hatalmas császárnak egymáshoz közel lenne, ez világ elrémtülne, és hódolton hódolnának az nagy gazdag olasz fejedelmek és országok, soha ez ideig egy császárnak is abban módja nem volt, hogy Olaszországhoz szárazon férhettenek volna, melyet igen kívántának, és mesterkedtenek benne, de az bécsi király volt akadály mindenkor, a miatt nem lehetett, mert az mindenkor hadat támasztott Magyarországbán, Német, Olasz, Spanyol, Csehországokból mindenkor alá hozták az hadakat, és Magyarországbán adtanak valami harezot az császároknak, csak azért, hogy az ő országok békével maradhasson, keveset gondoltak azzal, ha Magyarország veszett is. De az Grécz megszállásában mód nélkül nem jó megindulni, hanem igen nagy okosság, jó készüllet kívántatnék ahoz, úgy, hogy ha az német megsegíthetné is, annyi had lenne, hogy megvihatna bátorsággal az segítséggel, de hogy meg ne segíthetnék sehonét, Magyarország hatalmas császár mellett lenne, Bécsből se jöhetne senki ki, se bele ne mehetne Olaszországból, Spanyolországból se jöhetne semmi had császár hadára, Csehországot is Fridericus foglalná el, hogy azokból az országokból se lehetne ellenségünk, hogy mind ezeket végben vihetnék az nagyságos vezérek, ebben csak ilyen módot kellene követni az én vékony tetszésem szerint.

Tudniillik három részre kellene az hadat osztani, együtt nem jó soha annyi sokaságnak lenni, mert maga megemészti

magát, nem találván se magának se lovának elegendő ele-
séget; szinte úgy járnának mint Moldovában tavaly, hanem
hatalmas császár avagy fővezér az derék haddal menne Grécz
alá; más haddal úgy mint 20 ezer lovas törökkel, tíz ezer
tatárral és öt ezer gyaloggal, az nagyságos budai vezér lenne
együtt én velem Bécs alatt. Az nagyságos Mehemet passa
mellé rendelnének 20 ezer tatárt, 8 ezer törököt és 6 ezer
magyar lovast, azzal az haddal menne fel az Duna mellett
Bécsen felől Passaviában, 24 német mélyföld Béctől 4 napi
járó föld, ott az Dunában egy nagy folyó víz megyen, Enns-
nak hívják, és ha ott leszen az tábor, sem Hispaniából, sem
Olaszországból, sem Bavária felől Németországból semmi had
sem az derék táborra, sem mi reánk Bécshez nem jöhet, az
Duna épen miénk leszen, az csaták jöhetnek s mehetnek Me-
hemet passa táborából, rabolhatnak, csak az Isten mondhatja
meddig, rettenetes gazdag országok, tartományok, háromszáz
ezer had is megrakodhatik mind rabbal és arannyal ezüst-
tel, azokat az országokat oly könnyű hódoltatni mintha Bol-
gárországban járna ember, mert felette igen félénk nép lakja.

Bécs alatt ha mi az nagyságos vészérel leszünk, nem
kell álgyukat lőtetnünk, mert azzal semmit Bécsnek nem ár-
tanánk, hanem csak táborban kell szállanunk az város előtt
az Duna parton, be kell rekeszteni őket, hogy se szárazon,
se vizen be ne mehessenek, semmi élést bele ne vihessenek,
ha három hónapig berekesztve lennének, magok megadják
magokat.

Fridericusnak izenni, írni kell hatalmas császár nevé-
vel, és biztatni kell bizonyosan, hogy semmit ne féljen, mert
hatalmas császár is derekas hadakkal kijő, és ötet megsegíti,
de ő is oly készen legyen, hogy akkor maga személye szerint
hadaival meginduljon és egyenesen Prágához jöjjön, vegye
vissza ő is az országokat.

Annak annyi haszna leszen, ha Fridericus alá jő Prá-
gához, hogy azok az országok meg sem mernek mozdulni el-
lentünk, hadat nem adnak Ferdinánd mellé, és így onnét is
semmi tartásunk nem lehet, hanem szép békével ott járha-
tunk valahol akarunk, azokból az országokból éléssel bősége-
sen segíthetik az táborn.

Az tatár hánnak parancsolni kell hatalmas császár nevével hogy Galga szultánt valami 50 ezer tatárral küldje ki az Neszter mellé, legyen jó vigyázásban, és ha az lengyel avagy kozák vagy Moldovára, vagy Akkirmanra, vagy Magyarországira menne haddal, azontól az tatár is menjen le Lengyelországban, és egészen raboljon rettenetesen.

Az lengyelországi uraknak és királynak hatalmas császár nevével irjanak kemény szókkal való levelet, tartsa az békeséghez magát, Magyarországra hadat ne bocsásson, fogadni se engedjen senkinek hadat, ha hadat akarnak fogadni is német számára, hanem üljenek veszteg, senki őket nem bántja, hatalmas császár részéről is az békeség megtartatik, de ha Magyarországra hadat bocsátnak avagy hadat engednek német számára fogadni, bizonyosan elhigyjék, hogy tűzzel fegyverrel hatalmas császár hada is rajtok lesznek.

Az magyaroknak és én reám is minemű levelet kell hatalmas császár nevével iratni, annak páriáját leiratom és az nagyságos vezéreknék beküldöm, ha tetszik irassanak olyan leveleket osztán akkor, mert anélkül semmi dolgot én véghez nem vihetnék, azt tudnák, hogy csak én akaratom az hadban való menés, de azokat az leveleket csak akkor kellene ide küldeni, mikor az császár tábora az mohácsi mezején lenne, hogy senki eddig semmi szándékunkat bizonyosan meg ne tudhatná.

Az császár táboránál harmincz nappal is előbb kellene minekünk az nagyságos budai vezérrel és Memhet pasa atyánkfáival megindulnunk, azért hogy az német sohult tábort ne gyűjthetne, mihelt valahol gyülekezéseket hallanánk, azontól török, tatár, magyar hadat küldenénk reájok, és eloszlatnánk, ha mi igen hirtelen indulhatnánk, titokban lehetne készülnünk, lassan-lassan igen titkon készülnénk, az hadaknak parancsolnának, hogy mikor az buza fejét háni, akkor minden hadak az pesti mezőben lennének. Az tatárokat Cantamer mirzával 30 ezer tatárral az Duna mellett csak akkorra hoznák fel, hogy azokat mindjárt egynehány ezer magyarral előljáróban indítanánk Bécs felé; ha ez így meglehet, higgye ő nagyságok, hogy Isten akaratjából minden dolgok jól lesznek, és véghez viszsük mindeneket Isten segítségével.

Ha az némettel hadakozni akarunk, gyermeki módon nem jó ő hozzá nyulni, és hogy csak egy két esztendeig hadakozzunk velek, hanem derék haddal kell ahoz kezdeni, mert ők atyafiasok, egymást megsegítik, pénzek hamar el nem fogy, pénzért újabb újabb hadat minden esztendőben találunk, pénze Ferdinándnak nincsen, ő is csak olyan szegény mint én magam, de az spániai király, pápa segíti pénzzel, ha derék haddal hatalmas császár ehez nem fog, csak végbeli haddal, és egynehány szanczagsággal, valahány ezer tatárral, derék dolgot véghez nem vihetünk, hanem nekem így tetszenék hogy az dologhoz fognánk, és ha Isten akaratjából Gréczet megvehetjük, kit bizonyosan tudok, hogy meglehet, bátor megbékéljék azután hatalmas császár, úgy hogy Magyarországnak Ferdinánd békét hagyjon, Csehországnak azoknak legyen külön fejedelmek, hatalmas császárnak esztendőnként küldjenek tisztességes ajándékot mind a két királyság külön, meglehet oszton az békeség valóban, és hatalmas császár országi békével nyughatnak innét az országok felől, és valamikor hatalmas császár Olaszországra haddal akarna menni, mindenkor kapuja nyitva lenne, Gréczországból szárazon tíz nap haddal Olaszországban mehetne által.

De kívántatnék hogy Magyarországnak, Ausztriának, Csehországnak, Morvának, Slesiának külön-külön erős hitlevelet athnamét iratna hatalmas császár arról, hogy ha ezek az országok ő hatalmassága és hada ellen fegyvert nem fognak, hanem ahhoz az ígíretekhez tartják magokat, a melyekkel követeket a fényes portára beküldték vala, tehát hatalmas császár is ezekkel az országokkal szép békeséget frigyét tart mindéltig, valameddig ők hatalmas császár ellen nem támadnak, hatalmas császár is őket mindaddig minden szabadságokban, törvényekben, vallásokban megtartja, oltalmazza mindenck ellen, sem titkon, sem nyilván, sem haddal, sem egy, sem másképen őket soha nem háborgatja, határokat, várakat, erőseket el nem foglalja, hanem azon állapotban hagyja, tartja őket fejenként, a mely állapotban mostan vannak. Ezekről szép athnamékat kellene készíteni, aranynyal írni, lenne készen az nagyságos budai vezérnél, és mikor kívántatnék, adhatnánk elő, mutathatnánk meg az országok fő-

népének, és végezhesen ő nagysága az vezér hatalmas császár nevével mindent az országokkal, arról való teljes hatalommal való levelet hozasson hatalmas császártól, kiből legyen irva, hogy ő nagyságok hatalmas császár teljes hatalmat adott arra, hogy minden királyokkal, fejedelmekkel, országokkal hatalmas császár méltóságára és az országok javára való dolgot végezhesen, valakivel mit végez, hatalmas császár is azokat az végezéseket maga athnaméjával megerősíti; ilyen levél igen kívántatik az vezér ő nagysága kezében.

Ha látják az országok, hogy hatalmas császár őket fegyverrel nem akarja háborgatni, elhitethetjük vele, hogy mint Erdélylyel frigyét, békeséget akar tartani, az országok is úgy nem fognak fegyvert Ferdinánd mellett, hanem mind mellénk állanak, és ha Isten adja fegyver nélkül hajthatjuk magunkhoz az országokat, de ha ezeket el nem hitetnük az országokkal, bizony nem kevés busulásunk következne miattok, mert ezek az országok akármely könnyen 40 ezer hadat állathatnának elő magyar nélkül, kinek ha csak felét állatják elő is, és mellénk adják segítségül, akár Hispaniában menjünk osztán annyi haddal.

Kívántatik az is, hogy az nagyságos vezér mellett királyoknak, fejedelmeknek, hercegeknek és uraknak való ajándékok találtassanak nem csak kaftánok, hatalmas császár méltóságáért 20—30 ezer forint érő ajándéknak elosztásával nem kell gondolni, 30 ezer forint érő ajándék helyében 30 százezer frt érő hasznót szerzünk hatalmas császárnak.

Ha hatalmas császár maga avagy fővezére kijő, kívántatik, hogy legkevesebb huszezer jancsár és egyébféle gyalog és huszezer jó puskás mellette legyen. Öreg faltörő álgyu, az kinek golyóbisa 16 okát avagy huszat vessen, legyen 30 álgyu olyan. Harmincz álgyu ismét aki tiz okát vessen. Harmincz falkoni ismét a ki hat okát vessen. Ha sok százezer ember lenne császárral is, de ennél több lövő szerszám nem szükség, hanem valami mozsár álgyut vagy tizet, kiből tüzes szerszámokat hányhassanak ki, a mikor szükség. Az apró taracznak semmi haszna mezőben is, vár alatt pedig sem-

mire nem jó. Ahoz az 90 lövő szerszámhoz legyen öt öt száz golyóbis mindenikhez, és öt-öt száz lövés por, megérik vele.

Az nagyságos budai vezér mellett is legkevesebb két ezer jancsár és másféle gyalog három vagy négyezer kívánatlik, lövő szerszám hat öreg álgyu 16 okás, hat álgyu 10 okás, tiz falkoni 6 okás, por, golyóbis azokhoz is annyi mint a többihez.

Az herczeg ki én velem vagyok, én azzal sokat beszélttem, tanácskodtam, és ugyan onnét kültém volna Fridericus-hoz, de nem tudhatván bizonyosan hatalmas császár akaratját, szándékát, ahoz képest semmi dolgot nem bízhattam reá bizonyoson, hanem arra birtam, hogy ő nagyságához elmenjen Budára, és minden dolgokról beszéljen ő nagyságokkal, ez idő alatt talám a portáról is bizonyos hír érkezik és valaminemű távolsággal az vezér ő nagysága az nagyságos herceget elbocsátja, az herczeg nekem azt fogadta, hogy minden dolgokat szintén úgy ad eleiben Fridericusnak valamint az nagyságos vezér kívánja, ne is kételkedjék ő nagysága az vezér, hogy az herczeg ő nagysága igaz szívvvel nem volna hatalmas császárhoz, valamint kívánjuk minden dolgokat szintén úgy [vihetünk ez által véghez Fridericusnál, mert ennek szavát fogadja mindenben, cunél kedvesb embere senki Fridericusnak nem volt, ez mind cseheknek s az több országoknak állapotját jól tudja, köztök lakott, ezt nem kell késlelni, hanem el kell bocsájtani, hogy mehesen Fridericus-hoz, és lássanak dolgot mindenképen ők is onnét, mi is innét a mire Isten segít.

Ő nagysága ide az herczegnek küldjön egy hitlevelet arról, hogy senkitől semmi bántása nem leszen, ő nagysága böcsületesen látja fogadja, német kezében nem adja, valahová akar menni oda bocsátja, az levelet postán hozzák meg, mert minthogy soha törököt sem látott ezelőtt, nem szokott hozzájok, és félelmes szabásu az oda való állapot felől, ő nagysága parancsoljon az egrieknek, Onodig bocsássanak valami száz lovast, kik késérjék az herceget, Egerből pedig háromszáz lovas is késérje Budáig, hogy valami gonosz szerencséje ne találja az utban, s mikor oda felé érkezik az herczeg, az nagyságos vezér maga becsületiért küldjön ki eleiben, és fo-

gadják tiszteségesen, rendeljenek jó szállást neki, rendeltessen elegendő költséget neki mint innen messzűnnen való fejedelemnek, abból hatalmas császár méltósága dicsértetik, négy-ötezer oszpora napjában keveset teszen.

És ha Velenczére kelletik menni, ő nagysága rendeljen egy fő csauszt melléje, a ki az utban mindentűt viseljen gondot reá, hatalmas császár birodalmában ételből italból fogyasztása ne legyen, kísértesse ő nagysága az velencei birodalomban, mehessen hamar Fridericushoz, és láthassanak dolgokhoz.

Ha pedig az portáról addig sem jőne semmi bizonyos hire ő nagyságának, és ha úgy tetszik ő nagyságának, nekem igen tetszenék, hogy az herczeget az nagyságos Mehemet passával együtt költené fel, küldene hatalmas császárhoz, ott minden dolgokat vezéreknek muftinak hoczának kesler ágának adnának elc kben, végeznének minden jót ha nekik jó kellene, és az portai végezéssel az herczeget egyenesen Velenczére bocsájtának el, postán mehetne Fridericushoz, tartának ők is ahoz az portai végezéshez magokat, én hozzám pedig Mehemet passa jöjjön és ő beszélje meg az végezést ő nagysága, bogy én is tudjam mihez magamat tartanom, ha az passa megyen portára, úgy, hiszem Istent, minden jó leszén, de más ott dolgot nehezen végezhet.

Ha hadakozni kelletik derekason, nekem pénzem nincsen, valami volt, Isten tudja mind hadra költöttem, hanem kívánom, hogy, hogy az méltóságos vezér Mehemet passa atyámfia által fővezértől hatalmas császár tárházából énnékem százezer aranyat kölcsön kéressen, én levelet adok, hogy esztendőre császár tárházában ismét be adom, mert különben a hadnak nem fizethetek, mostan hertelen pénznek szerét nem tehetem.

Az nagyságos vezér kívánsága szerint én is a portára főemberemet küldöm, és minden dolgokat megírok, izenek az nagyságos vezéreknek, s ő nagyságának is tudtára adom, valamivel elbocsátom követemet, de az dolog mind ezen dolgok lesznek.

Moharim bék barátunkat kívánjuk, hogy az nagyságos

vezér az válaszszal ismét mi hozzánk visszaküldje, sok embernek ezt a dolgot tudni nem illik, nem jó.

Ez az mi vékony értelmünk szerint való tételünk az német ellen való hadakozás állapotja felől, mely ha ő nagyságának tetszik, azt követhetik, ha pedig nem tetszik könnyű elhagyni, és engemet meg ne ítéljenek belőle, ha mi nem fog tetszeni ő nagyságoknak, mert én irtam csak az én értelmemet igen hertelen, beteges is vagyok, nem gondolkodhatom úgy az állapotokról a mint kívántatnék, kívánom hogy az Isten mindeo jóra vezérelje hatalmas császár szívét, elméjét, tanácsat, adjon az Isten jó szerencsét ő hatalmasságának győzedelmet minden ellenség ellen. — Amen.

(Egyetemi könyvtár *Analecta Transylvanica.*)

CLXV.

Hatalmas győzhetetlen császárnak mi igazsággal akarván életünknek utolsó órájáig szolgálni, mivel értjük az ő hatalmassága bölcs vezérinek és az minden böcsületre méltó nagyságos mufti effendinek végezéseket, akaratjokat arról, hogy az némettel békességet és nem valami egynéhány napig való frigyet végezzének, mely dologról mi nekünk is ő hatalmassága nevével parancsolat iratott, akarván azért mi is az ő hatalmassága akaratjához magunkat tartanunk, tetszik nekünk is az, hogy az némettel nem valami szembe kötő frigyet, hanem állandó békességet végezzünk, de olyat, a mely hatalmas császár méltóságára, országának javára, az szegénységnek békességre való legyen. Annak okáért mi is ebben az dologban valamennél jobban, hasznosbban tudunk ő hatalmasságának szolgálni, abban igaz szívvvel munkálódunk az ő hatalmassága parancsolatja szerint, minthogy pedig mi az németet jobban ismerjük az fényes portánál, álnokságokat is igen bizonyosan értjük, a mit ők mostan akarnak, ahoz képest ő nagyságának, az mi böcsületes vezér atyánknak, kihaja bég uram

által ilyen punctokat jelentünk meg az némettel való mostani dologról.

Első. Jól tudja ő nagysága, hogy az némettel az fényes portának békessége nem volt eddig, hanem csak bizonyos esztendőkig való frigye, mely dolgot az német csak azért cselekedett, hogy valamikor ő neki módja lehet ő hatalmassága ellen való fegyverfogáshoz, azontúl ahoz nyulhasson az frigy alatt is, pedig m e n n y i latorságok löttenek az német részéről az végbelieken, azt nem szükség előhozni.

Itt mi mostan arról semmit nem emlékeztünk, hatalmas császárral való frigye végezése ellen az német Lippában mint bocsátotta maga népét, az lippaiaknak zsoldot mint küldé akkor, mikor mi ő hatalmassága atyjának megakarók adni, különben azt véghez nem vihetők, hanem hadainkkal, álgyuinkkal kellett alája mennünk, 17 napig lötetünk, az 17 nap alatt az Ferdinánd bátyja Mátyás császár népével minden nap harczolnunk kellett, az várat is vitattuk. Azt sem hozzuk elő, Homonnait Erdélyre, Sorbán vajdát az Oláhországra mint küldé az német az frigy ellen, a mely hadakkal Debreczenhez 3 mélyföldön vitt meg Rédei Ferencz, és Isten megszegyenité őket, megverék, 22 zászlót küldénk a portára; ezeket csak azért írjuk itt, hogy a frigy alatt soha jó békeség nem lehet.

Hogyha azért a fényes porta a némettel békességet akar csinálni, szükség hogy nem frigyet, hanem békességet végezzen, és csak az előbbeni frigynek végezése szerint ne hagyják az állapotot, mert ha csak abban hadják, ugy bizonynyal elhídjék a mint az napot az egen látják, hogy az német soha az török nemzetet ugy meg nem csalta, a mint mostan megcsalja, melyet csak im e két dologból is ő nagysága könnyen eszében veheti; első: mert elbocsátani azokat az sok károkat, bosszu tételeket, az melyeket mostan Morvországban rajtok az császár hadai cselekedének, említették valahány szóval panaszképen, de könnyen elhagyták, és ugy tettetik, mint ha nem is bánnák; ki hiszi pedig azt hogy nem bánnák, és Ferdinánd igen nagy gyaláztatnak nem tartaná ezt az rajta tölt bosszúságot, holott ő tartja magát az kere sztyén fejedelmek és országok között nagyobbnak?

Második. Váczot im mostan nem is említik, maga fejénként országostól elvégezték, hogy kérjék vissza, és ha vissza nem adják, erővel visszavegyék.

Nem egyéb ennek az oka, hogy ez két nagy dolgot az német mostan könnyen hadja, semmit ott benn ezekről nem disputál, hanem ez, hogy jól tudja ő is az tengeren túl való mostani kicsiny háborúságot, ők azon igen örülnek, és azt ők nem anynyinak hirdetik a mint vagyon, hanem száz anynyinak, az portán való német követnek az angliai, francziai, velencei követek minden dolgokat értésére adnak, mert azok minden titkokat megértenek, és így semmi dolog az portán nem eshetik oly, melyet az német meg ne tudjon; most az német azt gondolja, hogy ez esztendőben ő sok dolgot láthat, császárnak ide semmi hada nem jöhet, ő minden akaratját véghez viheti, s ez az oka hogy az ő bosszuságiról keveset szól mostan, hanem csak a frigyét akarja hogy helyén maradjon, a mely frigyét ha úgy hadnak helyén, a mint az Sítvatorokban elvégezték volt, úgy a németnek minden órában kapuja nyitva vagyon, s leszen császár ellen való indulásra, miért? azért, hogy ott a vagyon írva, hogy egymás ellen semmi ellneséges dolgot ne cselekedjék a két császár, immár pedig az világ tudja azt, hogy 20—30 ezer embere császárnak az német országában volt, sok ezer rabot elvittenek, ezer falunál, városnál többet elégettenek, ezt nem tagadhatni, és így a német mihelyt hadait elkészítheti, tavasszal az fűven mindjárt megindíthatja, semmit az frigyét ellen azzal nem vét, ő is azt mondhatja. Másik ez vagyon az frigy végezésben, hogy a két császáruak egymástól szabad legyen kérni akármit: ez oly nagy álnokság az német részéről, kinél nagyobb kaput az frigy végezésben nem hagyhattak volna, melyet sem Murát passa, sem Ali passa, sem Habel effendi eszükben nem vöttek, mert azon az íráson az német azt értette, és most is úgy érti, hogy valamikor neki módja lehet az török ellen való indulásban, kérje Budát avagy valamelyik végházat, ha nem adják, nem leszen hűti ellen, ha hadal megindul, és a mit visszavehet elvegye, mert ő azzal az értelemmel írta oda azt a punctot. Ha egyéb vétek az előbeni vegezésben nem volna is, de csak ez feljül előszámlált

punctokért sem volna jó helyén hadni az előbbi frigyet, hanem újabb állandó békességet kell csinálni, nem frigyet.

Hogy ha azért azt akarja az fényes porta, hogy mind ez esztendőben s mind jövőendőben császár országa békességben maradjon, most az ideje hogy az németből kivegyék, mit akar, mert soha abban jobb mód nem volt; ha békességet akar a német, a fényes porta is lám azt akarja, azért ezt tovább ne halasztzák, hanem ezen tavaszon, nyáron, ha isten adja, végezzék el mind két részről, mert ha mostanról elhatalasztja a fényes porta a némettel való békesség csinálást, a mint oda feljebb is írók, nem lészen az sok esztendeig, hogy az némettel békesség légyen.

Kévántatik azért az békesség csinálásához legelőször az, hogy ő nagysága mellé az fényes porta elég hadat rendeljen, annyit hogy ha az német az békességet nem akarná is, hanem szokása szerint csak ravaszkodnék és hadat indítana császár országa ellen, legyen az nagyságos vezérnek had kezében, kivel az német ellen állhasson, viselhessen gondot. Ha elegendő hadat rendel az fényes porta ő nagysága mellé, annak anynyi haszna lészen, hogy az uémet valamit mostan magában elhitt tengeren túl való háboruságból, hogy ő is indíthat innét Buda felől az ő hadaival, mindjárt megijed, mihelyt az nagy hadat Buda körül hallja lenni, és ha mit akarna is, elhadja szándékát, s oly békességet végezhetni véle, a mint ő nagysága akarja, s azt beszélheti nekik, valamit akar; de ha semmi hadat ide nem rendelnek, az németnek szíve azal igen meg nő, és valamit ő mostan akar, mindent megpróbál, mert neki kész hada vagyon most is, és oda indulhat a hová akarja, akkor osztán késő lészen. Ugy értjük, hogy az vrumelli begler-béket a tengeren túl rendelték minden hadával, ha az úgy leszen, bátor bucsut vegyen az fényes porta egynehány végházától, azt nem jó cselekedni, mert úgy az námet bizony minden dolgát végben viszi, s annál nagyobb bátorsággal megindul hadaival, mihelyt az vrumelli hadát megérti hogy általvitték, hanem az mi tanácsunk az, hogy az egész vrumelli hadat ő nagysága mellé rendelje az fényes porta, a bosznai hadat is épen, noha azok nem vitézek, de mégis gyalogot írhatni sokat belőle, tatárt is valami tizezett

hivasson által az fővezér, és ilyen hadak mikor ő nagysága mellett lesznek, mi is elhisszük hogy jó békességet csinálhat ő nagysága a némettel, hatalmas császár méltóságára és országának javára. Az hadakat osztán mindjárt oda vihetik az hol szükség leszen, de az mi tanácsunk ez, hogy valameddig az némettel jó békességet nem végezhet ő nagysága, addig az vrumelli hadat és bosznait a tengeren által ne vigyék, hanem Budára rendeljék, és valamit az német cselekedik, ő nagysága is azt cselekedje, ha az németnek hadát készen hallja lenni, ő nagysága mellett császárnak mezőn nagy hada legyen, ha az német hadát eloszlatja, ő nagysága is azt cselekedheti, de különben az németnek ne higgyen, mert nem használnak véle.

Az békesség csináláshoz másik dolog ez kívántatik, hogy az német követet a portáról küldjék Budára, ne tartsák ott, mert csak az is árt, hogy ott minden dolgoknak végére megyen, annak ott lételeben semmi haszon sincsen, mert annak semmi követség szájában egyéb nincsen, hanem hogy az előbbeni frigy tartassék meg, mely frigy végezés, hogy sem mire nem jó és hogy mind a két részről elbomlott, oda fen bőségesen megmutogattuk, hanem küldjék Budára, mondja meg a vezér atyám neki, hogy minden dolgokat hatalmas császár az nagyságos budai vezérre hagyott; ha békességet akar Ferdinánd, írja meg neki, hogy küldjön eszes urakat ő nagyságához, a kiknek adjon pecsétes hűlevelet arról, hogy valamit ő nagyságával azok az urak végeznek Ferdinánd képeben, mindeneket igazán megtart; másikat ezt izenjék az portáról, hogy ha Ferdinánd békességet akar hatalmas császárral, az hadakat, kiket mostan Magyarországon és Morvában gyűjtnek, szállitnak, azokat bocsássa el, mert más sem bolond s nem vak, hogy meg nem tudnák gondolni, mit akar az haddal, ha neki hada vagyon, hatalmas császárnak tiz anynyi vagyon, és ha Ferdinánd hatalmas császárnak valamelyik országához közel szállitja hadait, császár is az ő hadait közel viteti azok mellé, és abból osztán nem békesség hanem hadakozás következik.

Starczert is ő nagysága ezen válaszszal bocsáthatja Bécsben, megizenheti azt is, hogy minden dolgot ő nagysá-

gára bizott császár; az követet is Budára küldik, ha békességet akar kívántatik azt a két dolgot követni, a melyet oda feljebb íránk.

Ha ő nagyságok az némettel békességet akarnak végezni, immár ez után semmi szép szót, neki biztatást ne adjanak, mert azzal csak sziveket nevelik.

Az ki az németen valamit akar venni, keményen kell ellene magát viselni, mert az német soha jó akaratból törökökkel semmi jót nem végez, hanem erővel kell ő rajta venni, az pedig szép szóval nem leszen, hanem ijesztéssel lehet csak, különben soha nem.

Bizonyosan elhídjé az fényes porta, hogy ha az nagyságos budai vezér mellé elég hadat rendelnek, tengeren túl való czylaljak (?) ellen is használ annyit az, mintha az vrumeli hadat általvinnék, mert az sokasággal csak annyi dolgot sem visznek véghez, mint jó válogatott ötven, hatvanezer haddal, elég példa az lengyel ellen való hada szultán Oszmánának, az a nagy had maga veré meg magát, sem magának, sem lovának enni nem kaphata. Mihelyt azok az latrok meghallják, hogy császárnak innét is az tengeren igen nagy hada vagyon a budai vezér mellett, kikkel ő maga is reájok megyen, az tatár hán felől is meghallják, hogy oda által indítják, megijednek és másképen gondolkodnak dolgokról, látván azt hogy nem minden hada ment által reájok hatalmas császárnak.

Az német ellen is, a mint írók, sokat használ, mert elhiszi hogy császárnak azokra is elég hada vagyon, mert ha elég nem volna, ide ennyi hadat nem rendeltenek volna, és így isten akaratjával mind a két dolgot igen hamar jó móddal lecsendesíthetni.

Az német követeknek mostan semmit nem kell jelenteni hatalmas császár részéről való kívánságokban, mert azzal sokat ártanánk, ha idő nap előtt kijelentené ő nagysága, hanem hadd jöjjenek el a követek, a had legyen készen, akkor osztán mindent mondhatni nekik.

Az egyéb dolgokról mi itt semmit nem emlékezünk, kiről titkon az nagyságos kihaja békkal beszélgettünk, hanem azt ő kegyelme elméjében akartuk csak beírni, szükség hogy

azokról Kihaja bék uram igen jól megemlékezzék, és az nagyságos vezér atyánknak eleiben adja. Mi a mig élünk, ő nagyságának igaz fiui szeretettel akarunk szolgálni.

Kivülről: Bethlen Gábor minutai.

Más kézzel: De quibusdam rebus agendis in Porta. Minuta Suae Serenitatis.

Kelet: 1622. sept. — 1623. febr. *)

Eredeti fogalmazvány. *Erd. muzeum. Jos. Com. Kemény Codex Pacificationum Transilvaniam ferientium. (Bethlen Gábor saját keze írása.)*

CLXVI.

Memoriale pro equis generossimis emendis.

Császár táborában érkezvén, dolgai között legyen erre is igen nagy gondja, hogy mi számunkra keressen egynehány igen jó lovakat, és legalább négy jó lovat vegyen, de olyak legyenek, ki valóban jók lesznek, öregek, jó erkölcsűek, épek, jó szájuak legyenek, ha egyet 70 ezer, mást 60 ezer, harmadikat 40 ezer oszporán veszi is ne gondoljon vele, csak az lovak jók, szépek, minden fogyatkozás nélkül valók legyenek és öregek.

Az vajdától egy tereh számban kérjen kétszázezer oszporát, két lótereh pénzt, 3000 magyar forintot. És ezen az pénzen az felytül megirt áru szerént is 4 lovat vehet, de ha jókat többet vehet azon mesterkedjék, és abban fáradjon, melyet mi is jó neven veszünk tőle.

Az lovakat ha megveheti, igen jó gondviselés alatt hozassa nekünk.

Az vezértől kérjen mi számunkra valami igen szép sá-tort hármat és egy kalika sá-tort, valamit érnek az sátorok, megküldjük az árát neki, de ha kedveskedni akar az vezér

*) Gr. Kemény J. a kelet idejét 1624-re teszi. Ez iratban emlékezet van Starzerről, ki 1623. dereka előtt volt követ, a tengeren túli lázadás-ról, mely az Abásé volt, s Bethlen által ú. n. vezérapámról, ki nem más mint Güresi Mehmet.

császártól ajándékon is szerezhethet 3 szép sátort és egy kalika sátort udvarával tornáczával együtt. És szép két hátos öreg öszvért kiken kihozathatja. Melyet ha az vezér megeselekedik, mi is ő nagyságának egynehány szép német leánykát és gyermekeket küldtünk, kiknél szebbeket talán maga sem látott, rabokat.

Fő lovakat is mind az fővezértől Güresitől, jancsár agától, kapi agától, imrekur basától kérjen igen egy-egy jó lovat küldjenek, mi is rabokkal kedveskedünk nekik, de ha küldenek, jókat, szépeket, fejedelemnek valókat küldjenek, dicsekedhessünk mi is ő nagyságok ajándékival. Ne kellesék doctorokat az lovaknak keresni, avagy árpát nekik töretni, avagy szekér eleiben fogatni.

Egy szép sátort Güresitől is kérjen mi számunkra, ha vannak szép sátori.

Hogy ha főkövet jó császártól az királyokhoz és országokhoz, azzal sokat beszéljen, igen eleiben adja, viseljen gondot, és ha ajándékokat küldenek, tőle gyermeki módon el ne jöjjen, gondolja meg kitől jő, kikhez megyen, oly lovakat, öltözeteket és egyéb ajándékokat vegyen kezéhez, kikkel az császár méltósága becsületben maradjon, az fejedelmeket országokat meg ne tréfálják, és maga is tisztességet valljon, mert az fősvénység az tisztességgel össze nem férhet, maga is így vallhat tisztességet és haszna is így lehet nagy; de ha gyermeki módon jő, innét is úgy bocsátjuk vissza, mert ezekben az országokban való királyok és fejedelmes grófok és nagy urak szeretik az tisztességet.

Kelet: 1622. vége.

(Eredetiről, mely valamely nagyobb instructio után volt írva, Beth'en saját kezével. M. Mike Sándor úr gyűjteményéből.)

CLXVII.

Az budai (vezér Mehemet) passa levele.

Az Jézus hitin levő uraknak eretöse, az Messiás vallásán levő nemzetségnek . . . lasztott fejedelme, a kereszténységnek fő gondviselője, minden ékességnek tekintetesse,

az vitéz főrendnek igazgatója, mostan magyar nemzetnek királya és Erdélynek fejedelme, felséges és méltóságos Bethlen Gábor. Isten az felséged szerencsáját nevelje és jövődő állapotit minden jóra igazgassa. Köszönetünk és kedves jó akaratunk ajánlásának utána. Mivel hogy az mi hatalmas és győzhetetlen császárukhoz való felséged hűsége, és az egész ottomán nemzetséghez megmutatott jóakarátja mindenök előtt nyilván vagyon, ahoz képest mi is kedves kötelességünket és mindenekben kedves szomszédságos barátságunkat ajánljuk. Értvén s tudván hogy felséged minekünk igen igen jóakarónk és atyánkfia légyön, még is ugyan alkalmas sok ideje, hogy felségednek mihozzánk egy ujnyi levele sem jött, mely dologra nézve az felséged állapotjára és egészségére nézve nagy kívánságunk volt affelől érteköznünk és hirt halanunk: de szintén az mi barátunk az szolnoki Mehemet bék-től ki felségednek is jóakarója, levél hogy Kassán felségeddel szömben legyen, mi tőlünk szabadságot kér. Azért mi neki adtunk arra való szabadságot és menetelt, hogy felségeddel szömben legyen és oda is menjen. Annak okáért Isten kegyelmességéből oda felségedhez jutván, ő nagyságával mindenekről beszélgetvén, sokáig ne késleltesse felséged, hanem mi hozzánk sietséggel visszabocsássa, mert valamig az ur Isten minket ez világban éltet, soha a felséged jóakarátjától el nem akarunk szakadni. Hogy penig mi felségednek jó akarójává löttünk, az felséges nagy ur Isten lehet bizonyságom felöle. Mind ezek után az mennynek földnek szent teremő Istene, kinek kezében és birodalmában mindeknek vagynak, felséged mi jóakarónkat sok jó szerencsékkel áldja meg, és kedves jó egészségben sokáig éltesse. Kelt ez levél Budavárában 1032 esztendőben dzsemasiul hónap 11-ik napján (1623. marc. 14). Áldás, köszönet.

(Hivat. ford. Erd. muz. egylet irat.)

CLXVIII.

Haczi Abdul Kerim als Haczi kei pasa levele.

A Jezus hitin levő etc. Továbbá kedves jóakaró atyámfia ennek előtte minémű bizonyos dolgoknak szolgálatában a boszniai beglerbéggel együtt engemet tisztet alatt való hadakkal rendelt volt ő nagysága az fővezér, mostan pedig az ozi beglerbégséget ő nagysága nekem adta, hogy mehessek szolgálatra és segítségre az időnek alkalmatosságához képest minden hadakkal, hogy készüljék és induljak, egynehány rendbeli parancsolati jötteknek ő nagyságának, felségéhez a mint értem ugyan dolog felől ő nagyságától egynehány rendbeli levelei mentenek Mostan azért minden alattunk való hadakat elkészítvén Istennek kegyelmességéből arra felé sietünk. Annak felette az hatalmas császár nekem szóló parancsolatjának párját és az vezér ő nagysága levelének is párját, kiket kadiak parialtanak, felségedhez küldöttem. Hogy azért micsoda időben és micsoda helyen szemben lehessünk és mely uton értésünkre. Mely dolognak véghez vitelére küldöttük felségedhez az kapucsi pasánkat Mehemet agát bizott és fő szolgáját felséged ez mi emberünkkel együtt küldje előnkben, hogy mely napon induljunk és hol legyünk szemben felségeddel adja értésemre, hogy hatalmas császárunk parancsolatja szerint nemzetünknek az mint jobbnak ítéltetik leuni tiszta szivünk . . . felségednek szolgálhassunk. Isten kegyelmességéből minden akarunk az, hogy egymással kedves barátságot vessünk és szolgáljunk kedves jóakaró atyámfia barátom noha felségeddel szintén nagy ismeretségben nem vagyok, mindazonáltal én felséged jóakarója ez itt való végekben sőt kenyeret ettem és láttam, hallotta m, ő hatalmasságának is sokat szolgáltam, főképen az tavalyi esztendőben az lengyelek ellen, az üdvezült szultán Ozmannal sok forgolódásom és szolgálatom tetszett meg, és megbizonyosodott, kiért ő hatalmasságától sok kegyelmességet is vöttem, sőt érdem felett is nekem kegyelmességét nyújtotta, kit minden főrendek tudnak. Azért az mi az emberi tehetség, az felséged szolgálatjában erőme

meg nem kimélem. Az oda küldött emberimet, felséged szolgálait ott semmit nem késleltetvén bizonyos fő szolgáját bocsással előnkben felséged, hogy indulásunknak módja és megegyezésünk miképen lehessen [felséged levele által bizonyosan adja értésünkre, hogy mi is tudjuk mihez tartani magunkat. Isten áldása és kedves köszönetünk legyen felségeddel etc.

(Kelet 1623. Hiv. ford. az erd. muz. egylet irattárból.)

CLXIX.

Az rumeli kadieszker parialta császár levelének pariája.

Tekintetes és nagyságos békeknek beglerbégje Isten kegyelméből szilisztrét és akirnat arpalogul, az ki birod, ki vagy régi beglerbék Haczi Abdul Kerim, méltóságodat Isten nevelje.

Az mi hatalmasságunk levele megadattatván, értésedre úgy legyen, hogy mostan az erdélyi birodalomban némüi némüi véghez viendő szolgálatot parancsoltunk, mely szolgálatra minden békeknek és egyéb hadaknak szerdárul rendeltük az tekintetes és nagyságos boszniai beglerbéget Ibrahim pasát. Mivel hogy melléje több hadak is kívántatnak, te is azért az szilisztrei szándzsákságnak zaimit és iszpájait felvévén, azokon kívül az kik az mi lábaink mellé rendeltetnek, minden hadakat az szándzsákságból, mind mazulokat és mind az kiknek parancsolat levelek vagyon Akirmanból, Benderből, Kiliből, Izmailiból pedig az besliakot is és Akirmanban, Benderben lakos tatárokat is, mind ágájokkal együtt az szilisztrei szándzsákságban levő fegyveres tatár hadaknak az több hadakkal együtt szerdárjok légy, jó készüllettel és ellenség ellen való fegyverrel mindjárást megindulj és az elrendelt helyre mentést menj, és az erdélyi határok mellé az megnevezett Ibrahim pasával egymást hirrel értetvén, valamely helyett lételetek megegyezések jobbnak látszik, aszerént szép egységgel és alkalmatossággal az mi hatalmasságunk szécséjére szolgálatunkban találtassatok, hogy fejér oroz^{al} és di-cséteres vigyázástokban meg ne fogyatkozzatok erősen pa-

parancsoljuk, hogy ez parancsolatunk látván, az mely szolgálatra rendeltünk, abban eljárjatok, és se napot se órát nem várván tisztedben mentést menj, és az mi lábaink mellé rendeltetett hadan kívül, minden több hadakat mazulokat, Szilisztréből, Akurnánból, Benderből és az több megnevezett helyekből mind szpahiákat, lakos tatárokat, besliákat mellék felvévén szerdárjuk légy, és az elrendelt helyre megnevezett Ibrahim basával egyetértvén mentést menj, és az mely szolgálatra bocsátunk abban hiven eljárj. Ez dologban mi hatalmasságunknak ha felőled nagy hitelünk vagyon, Isten kegyelmességéből az mi szerencsénkben levő hűséges szolgálatod el nem vész, sőt reménységednél feljebb kegyelmünkben részesülni fog. Így legyen értésedre ez mi czimeres levelünknek hitett adván. Költ Konstanczinápolyban Recsep hónap 26 ik napján 1031 (1623. maj. 27.)

(Hiv. ford. az erd. muz. egylet irattárából.)

Jegyzet: A keletbe a fordítással hiba csúszott be: 1032 recsep 26, — 1623. maj. 27. helyett. V. ő. Gr. Mikó tört. ad. I. 237. lap.

CLXX.

Az piaczi fő kadia Mustafa effendi levele pariája.

Az Jezus hitén levő uraknak dicsőségese, az Messiás vallásán levő nemzetségnek választott felségese, az vitézlő rendnek dicséretese és tekintetese, Magyarországnak királya és Erdélynek fejedelme ki vagy Bethlen Gábor, Isten minden dolgaidban szerencséltesen. Barátságunkhoz illendő és jóakaratunkhoz méltó fényes köszönetünknek és kedveskedésünknek ajánlása után. Mivel hogy az mi hatalmas, méltóságos és felséges császárunknak fényes portájához tiszta hűséggel és engedelmisséggel vagytok, tetszék mi nekünk — mi részünkről ez dolgot megjelentennünk, hogy az szilisztrei szándékságnak hadait ti mellétek segítségül rendelték, melyet ez is értésekre adtak volt; ez megnevezett szándékságnak hadai igen jó szerrel és készülettel vadnak, hogy azok elejében hadviselő embert ő hatalmassága szükség-

képen parancsoljon, kívántatott. Mostan azért ő hatalmassága az tekintetetes és nagyságos Haczy Abdul Kerim pasát rendelte, és aztán arra felé meg is indították; ez levelem által akarám jelteni, Isten kegyelmességéből az idő az mint kívánja, az megnevezett pasa oda jutván és veletek szembe lévén, mennél emberségesebben lehet becsülettel és tisztességgel lássátok, hogy ő is az ti segítségetekben és szolgálathban mellettetek jó akaratját és forgolódását megmutassa. Ezzel köszönetünk és áldásunk veletek.

(Kelet 1623. majus 26. Hiv. ford. az erd. muz. egylet irattárából.)

CLXI.

Instructio pro Egregio Michaele Tholdalagi.

1. Semmit házánál nem késvén siessen ki a portára, és az fővezérrel szemben lévén, köszöntse igen becsülettel, minden jót kívánván az ur Istentől ő nagyságának, credentionalis levelünket adja meg.

2. Abban mesterkedjék, hogy semmi idegen ember, maga igen meghitt emberin kívül, mikor vele beszél ne legyen. Igen is kedvében igyekezze proponálni dolgainkat.

3. Mikoron vele szembe akar lenni, avagy lészen, magától értse meg kihaja avagy más belső embere által, az neki küldött kevés ajándékokat mikor és mi formán vigye be, mivel mi senkinek ajándékot nem küldöttünk, hanem csak maga jó egészségének látogatására bocsátottuk ötöt, kérje ő nagyságát, ez kevés ajándékinkat végye kedvesen, ha Isten életünket megtartja, ő nagysága kedve kereső igaz atyafia akarunk lenni. Az gyűrű, noha talán nem méltó volna ő nagysága ujjában méltóságára nézve, de mivel magunk viseltük, ha illendőnek itili, viselje maga ujjában ő nagysága a végre, hogy naponként jussunk eszébe. Egy hintót is küldtünk ő nagyságának, kiben maga is el fog járhatni. Egy asszonynak való szép gyémántos, rubintos nyakban vetőt is kültünk ő nagyságának, viselhesse legkedvesb szerelmessével. Halljuk egy szép fiát is lenni, kinek vitézlő ezimert, s egynehány tollat küldtünk, egy szép gyémántos tolltokkal, kívánjuk tiszta

szüből, hogy az ur Isten felnevelje, és atyjának vitézi jó hírét, nevét megviselhesse, abból is fővezér lehessen jövőendőben. Hat aranyos kupát is küldtünk, ő nagysága néha néha édes mustot igyék azokból, ez után ha isten adja többel igyekezzünk ő nagyságát látogatni.

4. Kibajának és belső két emberének küldött ajándékinket is adja be, salutálván őket nevünkkel, kérje őket legyenek barátink, kiváltképen az kihaját kapcsolja valóban hozzánk.

5. Az muftihoz is titkon elmenjen, izenvén először neki értsen magától, mikor lehet szemben velle, a mikor audentiát ad neki, menjen oda és köszöntvén levelünket praesentálja, a mellett a hintót is adja bé neki, kérje azon, legyen jóakarónk, és hatalmas császár háta megett őtalmazó oszlopunk, végyen szárnya alá ő nagysága, parancsoljon, a mire elegek lehetünk, ő nagyságának örömet kedveskedünk.

6. Elvégezvén köszöntéseket és ajándékinknak beadását, az fővezérrel privatim légyen szembe, jelentse meg, hogy követink együtt Jussuf agával hozzánk megérkeztenek, ő nagyságának felőlünk való szorgalmatos gondviselésit megértettük, kiért az Isten ő nagyságát sokáig éltesse. Az ország adóját is hogy megengedte, szemei eleiben vette az mult esztendőben való sok költésünket, igaz tökéletességgel igyekeztük hatalmas császáruknak megszolgálnunk, és ő magáért is Istent imádunk. Az országnak mindjárt megjelentettük, mivel szintén az szokás szerént gyűléstünk akkor volt, mikor követink megérkeztenek, kin az egész ország népe igen örvendezett, és az ur istennek ő hatalmassága és ő nagysága hosszú életekért szüből könyörgöttek.

7. Az német ellen való indulatra az mely hadakat ő nagysága készített és szerdárt rendelt, mi minden rendeletit ő nagyságának helyén hadjuk, mert nem illik hogy mi ő nagysága ellen szóljunk, mindazáltal igen nagy bizodalommal abban is az mi vékony tetszésünk et ő nagyságának akarjuk megjelenteni bizonyos okokból, remélvén hogy mi reánk azért ő nagysága kedvetlenségét nem fordítja.

Első. Mivelhogy ez az indulat oly lészen, melyet ha az nagy Isten segítsége által jó szerencse fog követni, az császári

méltóság igen nagygyal nevededik, és birodalma terjed, ha pedig az istennek igaz látogatásából valami szerencsétlenség találja, bizonyára nem kicsiny kárt és búsulást fog az fényes portának szerezni, sőt félelmet is.

Második. Mivel magunk személye lészen ebben az indulatban jelen, mi is gyermeki módon, igazán mondjuk, nem örömetst indulhatunk, mert nekünk is Isten után az egész Európában immár hirtünk vagy on ; eddig Istennek hála, hátat az ellenségnek sehol nem adtunk, mostan hogy ha vagy az szerdárnak elégtelensége, vagy az hadaknak kevés volta, erőtlensége és szófogadatlan sága miatt valami szerencsétlenség bennünket fogna találni, nem az szerdárt büntetnék ő nagyságok, hanem engemet, nem az szerdár on lenne az gyalázat, hanem hatalmas császáron , nem azt hirdetnék, hogy Ibraim pasát avagy Szulimán pasát verték meg, hanem császár hadát, nem az szerdár gyalázódnék és vallana kárt, hanem Bethlen Gábor fején maradna az gyalázat, az keresztyén fejedelmek engemet kárhoztatnának, az fényes porta mienéánk haragunnék, mi bizonyosan tudjuk, mert az szerdár magáról mi reánk kenné és fogná az vétkeket, az ő irásoknak, szavoknak lenne hitele nem az miénknek.

8. Ezeket ő nagysága így értvén, az nagy Istenért kérjük, ő nagysága ez dologról bölcsen gondolkodjék, és én mellem oly szerdárt rendeljen, a kin ek méltósága nagy legyen, kincsét ne kimélje, féljenek tőle minden alája rendelt hadak, pasák, békek, józan életű, gondviselő, vitéz legyen, a kivel én is megnyughassam, és legyen kivel tanácskozzom.

9. Meggondolja ő nagysága azt is, és eszében juss on, mostan az fényes portán való vitézlő nép mely nagy szarvat emelének magoknak, kiknek veszekedő állapotjuk miatt im csak nem minden 3, 4 holdnapban nagy változások kezdének lenni, vitéz császárokat gyalázatosan ez világnak csudájára megölék, ő nagyságát méltóságos tisztiből egyszer letevék, magok kezdének magoknak kívánságok szerint tisztviselőket rendeltetni hatalmas császárral, mely cselekedetekre nézve ember semmi bizonyos állapotot nem remélhet ezen az uton, valameddig az portának régi törvényére, szokására ő nagysága az állapotokat nem hozhatja. Isten őtalmazzon, ha

ő nagysága mazullá tétetnék, avagy Isten ez világból ki szólitáná ebben az hadakozásban, azontúl ez a mi hadakozásunk falban romlanék, nyaka szakadna, elbomlanék, azért mert az szerdár nem vezér, nem oly nagy méltóságú ember a mint kívántatnék, és azontul egy rút veszedelem következne reánk mindenestől az hadaknak elbomlásából.

10. Ez is egy nagy akadály lenne, hogy mivel vezér Mehemet passa Budán lakik, régi vezér, ha neki az indulat kedve szerént nem lenne, az portára oly dolgokat írna, melylyel szabadon elbomolhatna az elkezdett dolog, az hadakat mellőle el nem bocsátaná, azt állatván, hogy császár vég házait kell azokkal őrzeni, a mint ezelőtt ez a dolog megtörténék mi rajtunk, ki miatt kényszerítettünk az némettel megbékélni, hadainkat eloszlatni, nem lévén semmi segítségünk, noha szóval meg volt ígérve és elrendelve, de sem mi nem telék belőle, és azt eszekben vévén az magyarok, Isten oltalmazza hogy fejünk is el nem menne; s ez az oka hogy a koronát is Kassáról visszaadók s az országot is.

11. Hogy azért az nagy emberek irigysége miatt valami igen nagy szerencsétlenség rajtunk ne történjék, ő nagyságát igen kérjük, rendelje az budai vezér szerdárnak. Melyet ha ő nagysága megeselekedik, mi nekünk úgy tetszik és azt reméljük, hogy az feljebb megírt akadályok úgy meg nem történnek, mert az szerdár így vezér lenne, a ki elég gazdag, méltóságos, nagy ur ember, hatalmas császárért, az ozmáu nemzetért, maga becsületjiért, azt gondoljuk, hogy nem kimélne semmit, jó hadat készítene, semmi ellenkező híreket a portára nem íratna, melylyel az dolgot elbontanák, Isten kitől oltalmazzon, ha az portán változás történne is, de itt künn az elkezdett dolog félben nem szakadna, el nem bomlanék, és így hatalmas császárnak s az egész török nemzetnek méltóságos hire neve terjedne nagy haszonnal. Az ő nagysága a fővezér gondviselése, mind világ végezetéig fenn állana, mert az oly igaz, a mint az égen a fényes napot látjuk, hogy soha egy vezér is ilyen nagy dolgot véghez nem vihetett, ha szintén valamikor — valamelyik császárral jelen volt is, mint most ő nagysága vesztég ülésével az egész portai hadaknak honn nyugodásokkal vihet végben. Ha akarja, fe-

lette igen kérjük ő nagyságát, tessék ez az mi gyenge tanácsunk ő nagyságának, ne vesse meg, úgy tetszik nem fog velle semmit veszteni, hanem inkább sokat használ. Az ellenség is mikor meghallja hogy vezér az szerdár bizonynyal elhídjék ő nagyságok, több rémtülést hoz nékik sok ezer hadnál. Így az budai vezérnek is szive, elméje inkább megnyugszik, az német felé nem gondolkodhatik, hogy ha ő reá btzza ő nagysága az hadakat, hanem minden esztét inkább arra fordítja, miképen szolgálhasson és hordozhassa az hadakat úgy, hogy hatalmas császárnak kedves legyen, és ő szégyent ne valljon; ő nagysága is így viheti végben Isten akaratjával elkezdett jó igyekezetét.

12) Az hadakat pedig mint és mennyit, kiket, micsoda hadakat kívántatik ő nagyságának erre az indulatra rendelni, nem volna szükség nekünk erről semmi emlékezetet tennünk, mert ő nagysága bölcs, eszes fejedelem ember, ért, tud minden dolgokat, mindazáltal mi is ő nagyságának az mi tetszésünket ebből is megjelentjük, mivel immár alkalmasint ismérjük az németet, három esztendeig mostan egy végben télen, nyáron, őszön, tavaszon eleget hadakoztunk velle. Azt mondjuk azért ahoz, hogy ha ő nagysága azt akarja és kívánja hogy szégyent ne valljunk, veszedelmes kárt hatalmas császárnak ne hozzunk fejünk veszedelmével, ő nagysága jó hadakat rendeljen, kopjás hadat az budai nagy vezér mellé 12 ezeret, tatárt tiz ezeret, jó puskás fizetett gyalogot legkevesbet nyolcz ezeret. Az bosznai basát ő nagysága rendelje Battyáni mellé öt ezer kopjással, öt ezer tatárral, két ezer gyaloggal. Ez nem nagy had, és semmiben telik hatalmas császárnak, s oly nagy dolgokat vihetünk véghez Isten akaratjával vellek, mivel nekünk is leszen 24 ezer fizetett emberünk, mely dolgokat száz ezer haddal sem vittek ezelőtt való vezérek végben, mikoron személyek szerént künn voltak is. Ő nagysága meggondolhatja azt, hogy erős haddal, néppel leszen dolgunk, ha gyermeki készülettel indulunk, gyermeki módon járunk, egyebet gyaláztatnál nem látunk.

13. Parancsoljon ő nagysága az budai nagyságos vezérnek, induljon úgy ehez a dologhoz a mint illik, és a mi eszközök szükségeseek az hadhoz, lővő szerszám, por, golyóbia,

ón, kanócz, s egy éb eszközök, mindenekre viseljen gondot, fogyatkozás az szükségnek idején ne legyen semmiből.

14. Az tatár hámnak ő nagysága parancsoljon, bocsásson valami 30 ezer tatárt az Neszterfehérvári pusztára, kikkel küldjen oly jó vigyázó gondviselő szerdárt, a ki az lengyelekre vigyázzon s mi velünk egy értelemben legyen; és ha mi ellenünk az lengyel hadat inditana, az a tatár mindjárt indulhasson Podoliára és rabolja az országot, de nem igen kell attól tartani, hogy ellentünk hadat inditson az lengyel, ha tatárt éreznek az Neszter mellett valahol közel, meg remülnek, és ők is az tatárookra vigyáznak, elfelejtik más emberért való hadakozást.

15. Hatalmas császár nevével irasson ő nagysága az lengyel királynak és az országnak is külön, melyben írják meg, hogy az Ferdinánd király meg nem tartván mi velünk aló végezésit, sem Fridericusnak meg nem akarta országát adni, mivel pedig hatalmas császárnak Fridericussal is frigye vagyon, ő hatalmasságát megtalálta, könyörgött azon, hogy segítséggel legyen neki, ő hatalmasságának kapuja minden hozzá folyamodóknak nyitva lévén, nem vonhatta meg Fridericustól is jó akarátját, segítséget rendelt melléje, és nekünk is parancsolt hogy hadainkkal meg induljunk. Ezt a dolgot azért adja ő hatalmassága értésére királynak, hogy értse az ő hatalmassága hadainak indulásinak bizonyos okait, és ne magyarázzák egyéb ellene való indulatnak, mert ő hatalmassága véllek való frigyét az kötések szerint kész megtartani, de úgy hogy ő hatalmassága hadai ellen hadokat se király se senki az lengyelek közül Ferdinánd mellé ne bocsássa, mert úgy az frigy felbomol, és ő hatalmassága is gondot akar az ő országira viselni. Az levelek elvitelére rendeljen ő nagysága egy fő csauszt a kinek szóval kemény követséget adjon szájába, hogy ha hadat adnak Ferdinánd mellé mint azelőtt, bizonyosan elhídjék, hogy innét is minden hadak Podolia felé indulnak, lássák mit használnak azzal, hogy ha más ember barátságáért az magok országát elvesztik. Az csausz jöjjön Erdélyre magával együtt, és ha kíváztatik mi innét jó gondviseléssel elbocsátjuk Lengyelországban.

16. Ilyen móddat tetszenék nekünk és kívánnók mi,

hogy ő nagysága ezt az indulatot rendelné, így remélénénk hogy az ur Isten diadalmos győzedelmet adna az ellenségén, de ha különben akarja ő nagysága rendelni, a mint mostan, azon kérjük ő nagyságát, inkább hadjuk el ezt a dolgot, meg se indítsuk, hogy sem mint elkezdjük és gyalázatos vége következék. Mi hatalmas császárunknak, az míg élünk, igaz szível szolgálunk, de magunk kárával, nagy veszedelemmel, gyalázattal dolgot nem akarunk kezdeni.

17. Az mely levelet először mi nekünk hatalmas császár nevével ő nagysága iratott volt, hogy azt elő nem adták, ha nem elrejtették, felette igen búsulunk rajta, és csudáljuk hogy merték azt megpróbálni, mert ha nem ő nagysága hírével tették el az levelet, kétség nélkül Hamza effendi practikája az, és az németnek akart azzal kedveskedni, a mely Hamza effendi felette igen német ember, sok ajándékot adott az német neki, a mint azt egész Stambol tudja. Ő nagyságát kérjük, az levelet hozassa elő vélek és küldje meg nekünk, ha pedig elő nem adja, tudni való dolog, hogy az németnek küldte, melyből minémü gyalázatos rut kár következék, megítlheti ő nagysága, nem méltó volna olyan embert tartani olyan tiszthen, mely álljon az ő nagysága titelin.

18. Adónkat ő nagysága hogy megengedte, a mint feljebb is irtuk, nagy hála adással igyekeztünk megszolgálni, de az levelet ki nem adták, mely dolog szívünkben nem kicsiny szomorúságot és kételkedést szerez. Ő nagysága ha szóval megadta és engedte, kérjük levelet is annak megengedéséről ne nehezteljen adni, elhívén azt mi felőlünk az egész porta, hogy csak egy indulatunkban is nem tiz, hűsz, hanem száz esztendei adónál is többet tudunk hatalmas császárnak szolgálni. Az levelet ha Nagy Pálnak nem adták, avagy meg nem irták, megirassa és meghozza, mert a nélkül az adó megengedése semmi.

19. Deák Mehemet pasa maga viselése és ha lehet elkelése felől az vezérnél instáljon, az maga irását megmutatván, kiben az fővezért csalártnak iratja, de Zöldfikár által ezt nem jó tractálni, mert ő Deáknak igen jóakarója.

20. Rádul vajda állapotját igen declarálja az vezér előtt, az előtt mi tőlünk akart várat venni, de hogy az lengyel kö-

vet bemene, azolta hagyta el abbeli akaratját, és mostan immár bizonyosan lengyel király ígirt neki ott benn jószágot, ez is bizonyos, hogy nekünk Para Kulcsér nevű meghitt szolgájától ugyan azt izente, hogy ő soha többé portára nem megyen, pénzét Velenczébe küldte régen. Az mostani indulatunknak szándékát is valamint ott benn ő nagyságával az mi követink tractálák, ígírói ígíre az szerént mondta, beszélt meg az lengyel követnek, s ezért nem jött mi hozzánk, mert az előtt mi hozzánk akart jönni. Azt ugyan maga emberétől izente meg minékünk, az lengyel kéretett igen, hogy elhadjuk abbeli szándékunkat. Igen szükség ő nagyságának Ráduj ellen gondot viselni, mert bizonyosan nem igaz hibe hatalmas császárnak, nem jó itt künn tartani.

21. Gábrillás dolgát proponálja az vezérnek, és igen szorgalmatosan instáljon érette, ha egyszer emberré tette volt ő nagysága ne hadja most is, mutassa kegyelmességét ő hozzá, és adja neki az vajdaságot; ne kívánja a portára való menetelit, mivel az idő igen késő, és nekünk is indulnunk kelletik, hanem küldjön zászlót neki; mi innen elkészítjük és Gyirgyóig eleiben küldjük császár zászlójának, vigye és ültesse az ő nagysága embere tisztiben, 20 avagy 25 avagy 30 lótereh pénzig ígírijen nevével, mi magunk leszünk kezesek érette, igaz hibe lészen, és az pénzt is három avagy két terminusban megadja fogyatkozás nélkül. Az muftinak, kihajának, tefterdárnak is, a mit ígírihet, ígírijen. Az vezér ha azt vetné okúl, hogy az ország adaját kihozta és kincset gyűjtött, hitivel is megmondhatja bizonyosan, hogy öt ezer aranyammal adós nekünk is, hiszem láttatja volna ha pénze volna, de Isten látja, léhel halt volna talám meg, ha mi nem tartottuk volna, és az egy özvegy asszonyt el nem veszi vala.

22. Katerczit mi nevünkkel köszöntse, jó néven vettük tőle, hogy komornikunknak pénzt adott volt ott benn való szükséginkre, mely 160 ezer oszporát neki mostan ő általa megküldtünk, ha miből ez után is barátsága kívántatik, ne fogyatkozzék meg, ő is az mi gratiánkban meg nem fogyatkozik; kérje azon, Gabrillás vajdához is mutassa jóakarátját, viseljen igaz szívet hozzá, és instáljon az vezérnél érette, adja meg az vajdaságot neki; mi előttünk fogadást tött, hogy

ha impetrálhatjuk néki az vajdaságot, atyja helyett tartja és az bánságot neki adja, mi érettünk is cselekedjék jól velle.

23. Zöldfikárnak száz tallért adjon.

24. Bali csauszt postán küldje ki hozzánk.

25. Reznán csauszt onnét kivesse, és ennek szerezze, a ki mostan magával bémegyen.

26. Igen szép és jó szederjes bársonyt 18 singet. Igen szép és jó megyszín bársonyt 18 singet. Mentől szebb, jobb bársonyt találni, olyant vegyen, színe hagyók ne legyenek, mind a szederjes és megyszín setét szín legyen, ne világos. Postán mindjárt ki küldje az két darab bársonyt.

27. Az két sátor megvén, hozassa meg; az öreget 12 ezer, az kisebbiket 22 ezer oszperáért szegődték, hat ezer oszporát az áraban megadott Keresztesi Pál. De ha az öreg sátor nem szeretné, és szebbet s nagyobbbat találna, vegyen szebbet és nagyobbbat. Az kihozatásáért instáljon az vezérnél.

28. Mentől szebb bokaly táblábat talál, melylyel házak falait szokták megrakni, vegyen 14 százat, de igen szépek legyenek. Aranyos is sok legyen közte, mestert is fogadjon ketőt, kik felrakni tudják, megalkuván vélek, mihelyt az két házat elvégezik, mindjárt haza kísértetjük.

29. Egy igen jó sátormestert és csatornakutat a ki be tud huzni, fogadjon, és hozza ki magával.

30. Az zsidó doktor hogy az mi patika ládánkat igen fő orvosságokkal megtöltesse, mentől fővebb, ujjabb és szükségeseb medicamentumokat találhat, meghadja neki, de maga is ott legyen, és lássa min mit veszen, mindenről számot tartasson. Az ládát igen ótalmazza eltöréstől.

31. Magát az doctort, ha ki akar jönni, költségére adjon száz tallért.

32. Az zsidók közül ha kik ki akarnak jönni, assecuatoria levelünket megadván nekik, magával együtt kijöhetnek, és itt magunkkal szemben lévén, ha az állapot tetszeni fog nekik, úgy viselünk gondot reájok, a mint magok állapítja kívánja. Ha mi drága marhákat magokkal kihoznak, nem árt; találkozik megvevőjük.

33. Az hollandiai óratorral szemben legyen, mi nevünkkel igen barátságosan köszöntse jó tolmácsi által, és meg-

mondja neki, hogy mi igaz jóakarói vagyunk Mauritius hercegnek, és az egész statusoknak azonképen, ő magának Istentől minden jót és dolgokban szerencsés előmenetelt kívánunk. Minket is hogy igaz barátjoknak tartsanak, kegyelmelesen kívánjuk, és hogy tudósítsan minket gyakorta az keresztyén országok állapotjok felől, kérje igen; im mi is abban fáradunk, miképen az ur Isten segítségéből az keresztyén országoknak segíthessünk, ő is az vezérnél, a miből lehet, minden segítséggel legyen.

34. Az francziai oratorral kellessék-e szemben lenni, és tractálhat-e bizvást velle, ő tőle tudja meg, és ha ő biztatja, ahoz is elmenjen, levelünket megadván neki, igen szeretettel köszöntse, ajánlja barátságunkat neki. És kérje, hogy ő is promoveálja jó igyekezetünket, ha miben kívántatik. Jelentse meg azt neki, hogy nagy kedvünk volna az francziai királyhoz ő felségéhez egy követünket expediálnunk, ki által salutáltatnók ő felségét és az mi synceritásunkat az ő felsége szolgálatjára offerálnunk, mert mi most is azon tiszta szívet viseljük ő felségéhez, melyet per Illustrissimum Ducem Angolismensem jelentettünk ő felségének, kívánnánk módot ha mutathatna, embertünket jobb alkalmatossággal melyre bocsáthatnánk. Végyen választ tőle és hogy tudósítson az király állapotjáról is; az hispaniai király ellen indít-e bizonyosan hadat, avagy complanálják az köztök való discordiát. Minket ha gyakorta levelével látogat, azt vesszszük kedvesen tőle, mi is azont fogjuk követni. Az két oratorral kiváltképen igen gyakran conversalkodjék, ne vonja magát meg tőlök.

35. Az angliai oratort is köszöntse mi nevünkkel, ajánlja barátságunkat neki.

36. Ha indulnunk kelletik, hogy az vezér ő nagysága császár nevével egy fő csausztól kardot, botot, kaftánt küldjön, lovat öltözetivel; hiszem mi is ő hatalmassága szerdára leszünk; ha csak egy olajbéknek is küldnek, talám mi is megérdemeljük azoknál inkább; nem a haszonért, hanem az becsületért kívánjuk, mert Istennek hálá vagyunk egy szabályánk, egy lovunk, arra nem szűkültünk. Ha küldeni akar, azon legyen, meg ne gyalázza ő nagysága sem császárt, sem minket. Egy köves arany hüvelyű kardot, arany botot, jó lo-

vat arany öltözetivel küldjön, úgy mint egy királynak, duplával megadjuk az árát jövőendőben. Ha lovat küld, legyen fejedelem szolgálatjára való igaz fő ló.

Párduczbőrt magától az vezértől kérjen igen szépeket.

37. Az minemű sátor udvarkerítést vettek mi számunkra, olyanokat vegyen tiz darabot, ha készen nem volna készíttessen mindjárt. Azoknak egyikét egyikét háromezer oszpo-rán vették. Az hossza nyolcz öl fog lenni egyiknek.

38. Az budai vezér kihajával szemben legyen, először expiscálja elméjét hol és mint jár az ura felől való mostani mi szándékunkhoz; ha eszében veheti, hogy mind urának magának kedvek vagyon magok kívánságok szerént ahhoz, hogy ő legyen szerdár, kiváltképen ha az vezérnek ujabban levele, postája érkezett, vagy érkezik azon dologról be, annál inkább közöljön minden dolgokat az kihajával, és éljen tanácsával.

39. Az muftit is igen sollicitálja ezen dologról, instáljon ő ragysága az vezérnél, lehessen az budai vezér szerdár, azon ratiokat számlálja elő az muftinak is, melyeket a vezér előtt kelletik előszámlálni, mutogassa meg, hogy úgy leszen jobb és vihetünk véghez minden dolgokat, ha az budai vezér leszen az szerdár.

40. Az tatár hánnak 30 ezer aranyat adtak volt bizonyosan az lengyelek, s azért szállottak volt hátrább az tatárok és lassabban hagyták volt az harezot. Az vajda is titkon tartotta tanácsával őket.

Cetera industriae et fidelitati suae concedimus et committimus. Actum in Marosujvár, die 15 Junii 1623.

G á b r i e l.

Kivülről: 1623. esztendőbeli követségemkor való Instructionom.

Tholdalagi m. p.

Eredeti. Bethlen G. sajátkezű írása. (*Erd. muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. kötet.*)

CLXXII.

Adtunk Tholdalagi Mihály kezében ezerhétszáz arany forintokat és ezer ezüst tallért.

Kelletik abból adni Katerezinak 160 ezer oszporát, egy aranyat 200 oszporára számlálván.

Az két sátorért kellett fizetni száznyolcz ezer oszporát, tészen 540 aranyat.

Bokály táblákat kell venni, legöregebb táblákat számlálván tizennégyszázat, egyet 32 oszporára számlálván, tészen 220 aranyat.

Tiz darab tarka udvart avagy sátorkerítést, ha szintén egyet háromezer oszporán venne is, 150 aranyat tenne.

Tizennyolcz sing igen szép és igen jó setét megyszin bársonyt, 18 sing igen szép és jó, setétszínű szederjes dnpla bársonyt.

Az patikaládát igen jóféle uj medicamentumokkal megtöltesse.

Magának költségre 150 tallért.

Zöldfíknak 100 tallért.

Nagy Pálnak 50 tallért.

Mikesnek 50 tallért.

Vásárlás kihozására és sátormester és csatorna kút mesterek kihozására 100 tallért.

Az uj keresztyének vásárlására 100 tallért.

Az zsidó doctornak költségére semmit ne adjon.

Ha pénz jnt, Mikesnek

100 tallért adjon.

G á b r i e l m. p.

Bethlen G. sajátkezeirása.

Eredeti. *Erd. muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)*

CLXXIII.

Illustrissime Domine Dne mihi Observandissime.

Cum literis ordinarijs Venetianis accepimus 4. Julij binas literas Regis Friderici ad Ill. Vram spectantes, qui in nostris ad eodem ad nos exaratis inclusae atque apertae fuere quas apertas denuo describere supplementumque ciferarie adjungere voluimus.

Prima occasione data suae Excell. Visirio supremo Azom Hussaim Bassa argumentum harum literarum explicabimus, siquidem hisce in partibus non deest bonae voluntatis continuatio, quam Vizierus hucusque Regi Bohemiae patefecerit. Maxima nostra fortuna fuit quod strenuum et fortem Hussaim Bassa se gesserit ac fere contra omnes insultus spahiorum reliquorum huius ligae defenderit, qui superiori mense omni ope conati sunt fieri, si posset prorsus ipsum in praecipitem agere, quem autem Deus tueri et in hoc tempore in bona causa afflictorum Christianorum retinere voluit, si quidem hisce in locis eiusmodi mutationes gravissimas difficultates adferunt tanti momenti negotio Sua Excellent. Vezierus per aliquot dies laboravit ex Podagra, nobis hodie illum visitantibus Dei gratia iterum illum revalescere offendimus, sperantes proxima sabati in Divan sese recepturum. Nunc est tempus non tempus perdere, praesertim tanta occasione bona, multis annis in hac Porta sese nunquam oblatura, Viziero optime erga Seren. Regem Hungariae effecto, atque etiamnum quasi naturaliter inclinato erga Regem Fridericum omnesque Confoederatos et amicos, quemadmodum etiam Ill. Vestr. satis superque ex diversis eius sermonibus percepit. Hoc autem consideratu dignum est Visierum nunc non ut superioribus temporibus sed absolute ac si Imperator esset totius Imperij regimen tenere et gubernare, non obstante ullo regnandi impeditore, jam occasio capillata in fronte est apraehendenda hodie, hodie, tota fortuna Regis Bohemiae cunctaque auxilia expectata dependent de hac resolutione, praecipue autem de Ser. Regiae mattis Hungariae in quem nunc speramus quod autoritate Illustr. Vrae quam pollet, totum negotium diu tractatum beneque nunc inceptum felicem progressum habiturum esse, non obstante ulla difficultate malorum Consiliarorum, non bene erga communem causam affectorum Principum et Statuum protestantium. D. Bailo Venetus de novo sollicitat Ser. Rempubl. Venetanam ante omnia vehementissime desiderare Ill. Vra durante hoc praesenti actu apud Electum Regem Hungariae ut permanere sibi prouidentis consilio et valore assistere velit. Negotium enim maiori cum vigore procedet, cum plurimum fiducia Ser. Respub. Venetiana multum de Ill.

Vra sentiens in eundem collocat atque ponit. Non enim secus intelligere queo, nisi quod Rex Bohemiae, pariter Ser. Respubl. Venetana, Princeps Mauritius, Dominique Ordines Generales, quam maxime desiderent, ut Ill. Vra non ab Rege Hungariae abesset, quemadmodum etiam ex sermonibus Domini Bailo audiui, servitia impensa Ill. Vrae interim ad commune bonum ac si seren. Respubl. praestita essent, se Ill. Vrae esse remuneratura. Status Christianitatis, ut ex ultimis literis percepi in armis et magno belli apparatu consistunt. Comes Mansfeldius relatu Domini Legati Franciae omnia loca super flumen Veczer occupavit, milites habet paratos, peditum et equitum plus quam triginta millia. Dux Christianus Halberstadiensis quatuordecim millia peditum, quatuor millia equitum. Civitates Hansiaticae duodecim millia peditum et bis millia equitum, Domini Ordines in Hollandia exercitum suum numero plus quam antea in dies augmentant, armantque, instrunt sese per mare et terram. Istis novis a nonnullis sparsis ac si in nostris provincijs de Inducijs ad statos annos tractaretur, Ill. Vra prorsus nullam adhibere fidem velit, imo apud. Ser. Reg. Mattem certo affirmare possit Dnos Generales Hollandiae Suam Mattem post inceptum hoc bellum nunquam esse deserturos, hae semper sunt technae Hispanorum Domusque Austriacae loquentium vel de pace, vel de inducijs, vel de suspensione armorum, cum se accinctos vel promptos non sentiant, suaeque stratagemata in diversis partibus impedita videant, usque sese recollegerint et respiraverint. Status huius loci publicus in eodem tenore, quem Ill. Vra eoram viderat adhuc versatur. Antiquus Rex Tartariae depositus huc cum tota sua familia appulit, cui juxta Adrianopolim Bailiek quoddam pro sustentatione sua est traditum usque res in Tartaria in quietum statum reddigantur. Valde solliciti eramus de futuro maximo bello si praefatus Cham voluntario et sponte Regnum non reddidisset, quod maximo impedimento nostro negotio fuisset.

Beqvir Subassi non ita quidem Imperatori Turcarum quinquaginta millia aureos remisit una cum honororijs ad Vezirium. Thezaurus Cairi sexies centenorum millium aureorum etiamnum est apportatus. Aga Jantscharorum factus est

Bassa Cairi, in cuius locum constitutus est Thiai Bey homo prudens et gloriosus in re militari amicissimus et fidelissimus Veziri Huszin Bassa, itaque omnia nunc in bono statu sunt collocata. Vezirius cum Janitscharis Muffthi et Cadileschieri optimam contraxit amicitiam invicemque bene conveniunt, defendentes suum Imperatorem et semet ipsos. Unum est quod maxime prodest huic negotio praesenti quaevis enim mutatio valde est periculosa, Deus nobis eiusmodi tempora est largitus, tam hic, quam in Christianitate, quibus nobis serviendum est cum gratiarum actione, quo voto cum nihil adscribendum iam occurrit, commendo me Ill. Vrae benignae gratiae, rogaus osculetur Ser. Reg. Mattis Hungariae meo nomine humillime gratiosissimas manus, itidem et Marchioni de Jagerndorff. Datum Pere Constantinopoli 6. Julij anno 1623.

Ill. Vrae

fidelissimus servus

Cornelius Haga.

P. S. Maximopere utile esset et necessarium, ut Sua Reg. Mattas saepissime cursores cum literis ad residentem suum huc ablegaret, Vizirium supremum de statu in vestris partibus certiore reddendo Sceleratissimus Orbus qui multum damni Dno nostro Patriarcha Egrillo intulit captus, Rhodum hodie in Turrin nigram carcerem deducitur, constituerunt Metropolitani alium Patriarcham Adrianopoli divitem, senem, honestum et amicum Dni nostri Patriarchae Egrilli Rhodi nunc in libertate viventis, bene contenti et consolati, quem brevi reversurum atque suum pristinum statum recuperaturum speramus.

(Eredeti Mike ur gyűjteményéből.)

CLXXIV.

Ill. Dne Comes Dne mihi Observandissime!

Praeteritis diebus fasciculum literarum ad Illustritatem Vram spectantes Domino Agentae Ser. Reg. Hungariae tradidimus, interea temporis Ser. Reg. Hungariae huc advenit, a quo Ill. Vrae literas bonarum novarum felicis sui in Transylvaniam redditus cuius Deus est laudandus amice recepimus. Quod negotia publica attinet de apparatu bellico pro

communi salute reformatae Ecclesiae, non satis exprimere possumus, qua laetitia et gaudio sanctam resolutionem Ser. Reg. Hung. parcepimus certo statuentes intentionem istam pro nostra et confoederatorum parte futuram auxilia suis exercitiis ferendo. Hisce in locis quousque penes Vizirium imperandi potestas erit nihil est dubitandum, sperantes Dom. Legatum Ser. Reg. Hung. cum desiderata resolutione brevi hinc expeditum iri. Quantum in nobis erit, nullo labore et industria cessabimus in ista devotione permansuri, quam semper habuimus in Electo Reg. Hungariae. Certe nobis Deus haec otia fecit et tempore, qui potestatem dedit inveniendi tam promptum Vezirium omnia pro nutu et voto nostro concedentem, tantamque curam huius negotij quasi sui proprij ferentem. Mittimus Vrae Ill. ultima avisa ex Christianitate, communicet cum Ser. Regte, gratias ago Ill. Vrae de particularis negotij nostri adhibita cura Pistoris et hortulani, rogans ulterius recordetur Caroe et ut literae nostrae perlectae laceantur, ne vel casu quodam recte servate in manus adversariorum inciderent, et ipse alioquin ipsis suspectus imposterum scribenda tacerem.

Kivülről: A. C. Illustrissimo Signore Comte della Torre.

(Eredeti Mike Sándor ur birtokában.)

CLXXV.

Tekintetes és nagyságos pasa kedves szomszéd ur barátunk.

Istentől nagyságodnak hosszú életet sok jó szerencsével megadatni kívánunk-

Hogy ez ideig nagyságodhoz bizonyos emberünket csak jó egészségének látogatásáért sem bocsáthattuk, oka semmi nem egyéb, hanem amint irtuk és üzentük vala hozzánk küldött főembertől is, követeink a midőn válaszsza a fényes portáról haza bocsáttattanak volt, azokban az dolgokban némely punctumokat nem szintén javalhattunk, melyeknek megjobbitásáért fő emberünket ujabban az tekintetes N. fővezérhez

küldtük, ki még sem érkezett meg, jóllehet az választ megírta, az budai nagyságos vezér passához is főemberünket küldte vala, akarván megérteni az mostani dolgokhoz ő nagyságának micsoda kedve és akaratja vagyon, fő embereink megérkezvén, onnét is az vezér minden jóakarattal igen ajánlja magát, sőt ő nagysága fia helyett hogy akar tartani izente, és kívánta, hogy mi is atyánk helyett tartsuk. Az fényes portáról két rendbeli levele is érkezett hatalmas császárunknak, kikben kívánja ő hatalmassága sietséggel való indulásunkat előttünk álló dolgoknak látását, mely ő hatalmassága parancsolatját semmi részeiben nem akarván elhallgatni, indulásunkat mi is előbb hoztuk annál amint akartuk volna, látván az időnek is elteltését, az nagy Isten akaratjával ezjövő pénteken személyünk szerint megindulunk, és sohul nem késünk, minden hadainkkal együtt az Tiszán ezen hónap a fottán által költözzünk és oda fel sietünk. Nagyságodat akarjuk ezekről tudósítani, egyszersmind szeretettel kérjük nagyságod is, legyen oly készen mindazokkal az vitézekkel, kiket az nagyságos vezér úgy alárendelt az mellénk való jövetelre, hogy mikor mi a Tiszán által költözzünk Tokajnál, nagyságod is indulhasson meg hadaival és szálljon Szikszóhoz, hogy a putnoki völgyön nagyságoddal megegyezhessek. Mi eddig is megindultunk volna, de sohul sátor alatt egy törököt sem hallhatván, noha Szendrőtől fogva Budáig a Duna két felét kétszer is megjárattuk és láttattuk, bizonytalanul mi sem akarunk megindulni, most derekas hadat táborban nem hallunk sohul, hanem az bosznai nagyságos Ibraim pasát halljuk egy néhány magával, hogy Eszékhez szállott, de hatalmas császár parancsolati érkezvén, tovább mulatni nem akarunk, hogy mi reánk várakozását senki nem mondhassa, ha nagyságtok eljő hatalmas császár parancsolatja szerint, Isten velünk lévén meglátja nagyságtok hasznosan igyekezzünk ő hatalmasságának szolgálni. Nagyságodnak egy kis ajándékcsakát is küldtünk, vegye kedvesen, Isten szemben juttatván egymással, az barátságnak fundamentomát felvésszük. Embertünket hogy ne késlelje, hanem bocsássa bizonyos válaszzal és egy főemberét is küldje Váradig, lássa meg menete-

lünket, tudjon igaz hirt vinni nagyságodnak. Tartsa meg Istent etc. Albae Julae 7. augnsti Anno 1623.

Kivül : Egri Szulimán passának.

(Eredetiről, mely Bethlen G. saját kezével van írva s Mike S. ur tulajdona.)

CLXXVI.

Deli Ibrahim pasa levelének formája.

Nagyságos becsületös bék ! kegyelmednek köszönetünket és barátságunknak ajánlása után szeretettel írásunknak utána, mi egészségünk felől is ha tudakozik nagyságod, hála Istennek jó egészségünk vagyon hatalmas császárunknak áldásával, és nagyságoddal mindön óránként Istentől kívánván szömbenlétünket és egyéb dolgaink felől ha tudakozik nagyságod. — Hatalmas császárunk parancsolatja szörent fölségös Bethlen Gábor király segítségére röndölvén bosznai és több hadakkal Eszékre szállottunk. Ennyi időtül fogván nagyságodnak semmi levelei hozzám nem érkezvén csudáljog; nem is reménlöttem, de mégis egészségödet és regi helyöknek mindön állapotjukat hogy mög nem irtad csudáalom. És fölségös Betlen Gábor király möly helyön vagyon és hadastól megindult-e és hová érkezött, általán fogván most hon vagyon, — bizonyos hírét vévén, postájul igen igen hamar magad bizott emböröddel előmben megirjad. Ennek előtte hatalmas császárunktul erős parancsolatjött vala, hogy az Szigetvára mezejében gyűljünk össze hadainkkal: így az bosznai véghelyökről és szabad hadak mind gyalog, lovas, negyven avagy ötvenezör embör öszvegyűlni, möglehet vala; de ismét azután más parancsolat érkezvén, hogy Bnda alatt lögyön gyülekezettünk, az végett az bosznai szabad hadak Budára való jövésöket neheztelték; csak az röndölt hadakkal magam érkeztem. Fölségös Betlen Gábor király minket Rima-Szombathoz hivatván, tizönkettödik napja, hogy ő felsége követei visszamöntenek. Lássuk ő fölségének szándéka és akaratja mi leszön? Ha nagyságod ő fölségével szömben leszön és mindön dolog állapotja felől ő fölségével beszélvén és mögértvén igön hörtelen mindön késödelem nekül ide bizonyos emböröd-

deľ értéstinkre adjad. Mi is az jó Isten akaratjából sohult semmi mulatásunk nem leszön, az mint megparancsolták, möntön megyünk. Ugyan ő felsége az hadakkal valóban indult-e vagy indulatban vagyon és möly helyön vagyon, bizonyossá tégy minket emböröd által. Ahoz képest mi is jobban törekedtünk menéstinkben, hogy hamarébb szömben lehessünk vele. Ő felségit öt avagy hat röndbeli emberünkkel találtuk vala mög, és mi módon legyön indulásunk, tudakoztuk vala: egyszer ő felsége azt irta vala, hogy az fényös portára embörét bocsátta volt és onnat mit parancsolnak, ahoz tartja magát; ismét újjobban embörömet bocsátván, ő felsége azt adta válaszul, hogy az fényes portáról az embörei mögérköztek, de az ő akaratja szörént választ nem hoztak; ismét harmadszor emböreit az portára küldvén, Budára menéstinket parancsolták, hogy oda mönjünk. Az parancsolat késön érkezvén el, oka mulatásunknak ez volt: nyilván vagyon nagyságodnak, hogyha Kanizsa felé lött volna menéstünk, minden dolgunk könnyebben lött volna, de, hogy Budára parancsoltak, az hadikészületünk más módra fordult. De magunk nöms rönddel Budára, az fiam penig az bosznai szabad lovas és gyalog hadakkal Kanizsa felé való menésért irtam volt ő felségének, és ő fölsége az mint javallja és írja, ahoz tartjuk magunkat. Ha Kanizsa fölé lett volna menéstünk, az szabad hadak sokkal többen löttünk volna; de hogy Budára lett az parancsolat, az szabad hadak azt igön neheztelték, de azért az fiam ha Kanizsa felé megyön több leszön. De ő fölségének parancsolatja és akaratja szörént mint leszön, hatalmas császárunknak parancsolatja szörént mindönökben igyeközünk forgódni és hiven szolgálni. Isten tartsa nagyságodat sok jó esztendeig. Igön igön hamarsággal jó választ várok.

Kelet: 1623. aug.—sept.

(Hivatalos fordítás az erd. muz. egylet irattárából.)

CLXXVII.

Insructio pro Generosis fidelibus nostris ablegatis Comisariis ad Illustrissimum Vezirium Budensem.

1. Megindulván innét Isten segítségével contennualják utjokat és Egerben érkezvén, az pasát mi nevünkkel köszönt-

sők barátságosan, megjelentvén neki hogy az nagyságos vezérhez bocsáttattak tőlünk az némettel való dolgok végett, nem akarván semmit az vezértől eltitkolnunk, hanem mindekben hatalmas császár javára, becsületire igyekeztünk cselekedni, mivel utjok azért Egerre vagyon, ő nagyságát is akartuk láttatni jó egészségében, és ha miben az mi jó akaratunk kívántatik, ő nagysága csak jelentse meg, tőlünk de mandáltatott, hogy mindenben mellette legyenek, azt is kövessék ha miből ő kegyelmeket requiralja az passa, az vezér előtt jó emlékezettel legyenek, és törekedjenek mellette. Ha miket az ide és némettel való tractában neki megjelentének, nem bánjuk, csak azt kövessék azokban, a mit ő neki tudni szükség, hogy valamiképen előbb ő tőle az vezér ne értse azokat, a miket követinktől kellene érteni.

2. Az jancsárok felől tudjuk nagy panasza lészen az egész vitézlő népnek, kire az igazságnál egyebet nem mondhatnak, azokat hogy meg nem ölték és minden pénzekről meg nem fosztották volna, nem tagadhatni, kin mennyit busulunk most is nyelvel ki nem mondhatni, és ha olyan nagy úr szolgálai nem cselekedték volna, hanem magunk sziletett népei közzül löttek volna, bizony eddig az egeri casus eleiben küldtük volna őket, és ott ölettük volna meg. De hogy az országnak nagy szabadságát megértsek, szükségesnek ítéljük ezért csak hogy elhitessék, nem mi rajtunk multnak lenni az büntetéseket azoknak az latroknak. — Ennek az országnak ilyen törvénye vagyon, hogy akármily nagy latorságot cselekedjék is, de ha nemes ember és az factumon nem kaphatják, törvény nélkül hozzá nem nyulhat az fejedelem is; ezek az latrok mind Rákóczi György szolgálai, olyak pedig kik belső emberi ki czölinöczzer pasája, ki lovászmestere, s ki egyéb rendbeli embere. Immár dolgát mi nem akarjuk szépiteni, titkolni, mert bizonyosan végére mehetnének, hogy ő maga küldötte el őket, és ő maga ótalmazza az latrokat; szemtől szemben hatszor parancsoltuk meg neki hogy megfogassa őket, az itt vert pénzt előszedje tőlök, mindenkor azal mentegette magát előttünk, hogy az más pártra futottak, eskütt hogy nem tudja hová löttenek, eskütt azon is, hogy csak 40-en voltak, de csak 9 volt ő szolgálja, könnyör-

gött azon, hogy egy keveset várákózzunk, legyen hallgatásban az dolog, hogy hozathassa haza őket, szép szót adván nekik, mert különben soha haza nem hivathatja, mi is könyörgésének helyt adtunk, várákóztunk ígéretinek bételjesítésére, de im látjuk az napig semmit nem cselekedett, mi is az ő dolgát tovább nem akarjuk ótalmazni, mert látjuk hogy hamisság, ő nagyságát azért mi nem tanítjuk, sem az vitézeket nem tanácsoljuk, hanem csak ezt kívánjuk, hogy az latrokért az jámborokat ne bánásák, mert ezt bizonyosan igazán mondhatjuk, hogy az onodiak, sem egyéb akár hova valók ebben nem részesek, hanem csak az Rákóczi szolgálai, mivelhogy pedig az ő levelire tötték volt is ki azok az jancsárok, neki kellett volna gondot is viseltetni békességes visszamenésekre, de hogy nem cselekedte, sőt az ő szolgálai az latrok, és még is oltalmazza őket, ő érdemli az kárát is szenvedni.

Vagyon szerencséje, vadnak több falui is hódolatlanok, ha meg nem akarja az jancsárokat elégíteni saz latrokat büntetni, ő magok az vitézek igazat vehetnek kezekkel, mi felelünk arra, hogy az mi hiveink és fizetett hadaink senkit közlünk nem bántnak, csak ők is az más nemesek faluit ne bánásák, vigyenek el valami 50 rabot és csak el ne adják, hanem tartsák zálogul őket, így tudjuk hamar megelégti őket Rákóczi, de mi különben nem tudjuk ezt eligazítani, mert ha az ország törvénye, szokása szerint kezdjük keresni érette, Isten tudja mikor leszen vége: mindazáltal ha várákóznak, mi még is azon leszünk minden munkánkkal, miképen vele megelégtethessük őket.

3. Onnét megindulván és Budára érkezvén, az kihaját köszöntessék, és az vezértől ő általa kívánjanak mindjárt audientiát, de minekelőtte szemben lennének az vezérrel, az kihajától megértsék, az mely kis ajándékot vittenek publice mutassák be, avagy privatim, és a mint informáltatnak a szerint cselekedjenek.

4. Az vezérrel szembe levén, mi nevünkkel köszöntsék becsülettel, fiui szeretettel fel, minden jót kívánván ő nagyságának, a mellett ajándékunkat beadván, kövessék kicsin voltaért, melyet hogy nem az ő mivoltában, hanem az mi fiui igaz szeretetünket becsülje ő nagysága, kérjük mi az mig

éltünk ő nagyságának kedve kereső jóakaró fia akarunk lenni, hogy ha pedig akkor mindjárt az derék dolgot nem proponálhatnák akkori divánnak frequentíájáért vegyenek búcsut, és jelentsék meg hogy ő nagyságánál magán akarnak csak beszélni, a mikor jó akaratja tartja, ha pedig azt kívánja, hogy mindjárt proponálják az dolgokat, csak menjen magának az vezér, a hol az kihaja cancellariusa és az tolmácsa legyen csak, proponálják mindjárt az dolgokat.

5. Melyet így kezdjenek: Jól emlékezhetik ő nagysága arra, hogy mi eleitől fogva az fényes portához igaz szívet vicseltünk, még is tapasztalták azt fejenként mi felöltünk, hogy mindenkor az fényes portának és hatalmas császároknak javára igyekeztünk, és ha az mi tanácsinkat az nagyságos vezérek megfogadták volna, bizony mostan semmi busulása sem ő nagyságának, sem a portának, sem mi nekünk nem volna, mert mostan az hét ország hatalmas császár barátságában frigyében volna, mi talán Bécsben ülnénk, de ha az szintén nem lehetett volna is, Magyarországot épen bíránk és hatalmas császárnak kedveskedő szolgálattal volnánk az egész magyar nemzettel együtt, de hogy az mi szónkat meg nem fogadák, hanem az német sok hazugságának hívének inkább, im szemekkel láthatják annak minden hasznát, kiről mi többet nem szólunk, mert sokszor meguntattuk ezekkel ő nagyságát.

6. Ha nem térnek az dolognak mostani állapotjára talvalyi esztendőben hatalmas császár parancsolatjára, az vezérek biztatására, mikoron megindultunk volna az magunk haddaival mennyit szolgáltunk légyen, nem szükséges azt is előbeszélni, mert ő nagyságánál mindenek nyilván vannak ez egyért mondjuk, hogy ha mi az németnek hádára nem mentünk volna, azzal az haddal bizonyosan Váczt akarták visszavenni az németek és ott akarták teleltetni, míg az többít aláhozatták volna, és ha minket maguk mellé vonhattak volna, most immár derék dolgot akarták kezdeni, de Isten akaratjával mi azt az ő szándékjokat meggátolván, nemcsak visszakergettük szégyenvallással, sőt úgy megszorítottuk vala, hogy ha az török hadak el nem térnek vala, egy hetig onnét az ur Isten azt a hadat mindenestől nekünk adta volna,

és mostan ujabban Morva-, Csehország, Slesia, Lusatia Magyarországgal kezünknel volna, és hatalmas császárnak ezekről az országokról való ellenségét így vontuk volna vissza gonosz szándékokról, de hogy az török hadak oda hagyjanak bennünket, mi is kényszerítettünk onnét visszajönni, az némettel frigyet csinálni, nem az mi akaratunk, hanem az övé szerént.

7. Követinket Bécsben felküldtük volt Ferdinánd hitlevelére, kik 55 napokon voltak ott, sokat vetekedtek egymással, az német kívánsága ez volt, mi haszna hogy mi császáruk az ti uratokkal békeséget csinált, országot, fejedelemséget neki adott, ha im szemeinkkel látjuk, hogy csak színnel vagyon az keresztyénnel, szívvél lélekkel pedig az természet szerént való pogányokat félteti, ha lehetne azoknak adná talám az egész keresztyén világot, nem tudjuk megmondolni mint hiessünk neki, ha vele megbékéllünk is, mert mielt az török kívánja és alkalmatossága lehet, azontól reánk jön, sok több efféle szókkal panaszkodtanak, kikre az mi követink is illendő választ adtanak, nem maradtak adósa nekik.

8. Az sok disputatio után végre kívánságokat kifakasztották, és azt mondták, ha velünk igaz békeséget akar tartani az fejedelem, az török barátságát vesse meg, tovább ne értsen egyet vele, hanem hajoljon hozzánk és értsen mindenkben mi velünk egyet, ha ezt megcselekedí, így elhisszük mi is, hogy igaz keresztyén fejedelem, de ezt nem csak szóval levéladással, hanem cselekedettel is meg kellene mutatni, mely ugy is lehetne meg, ha az török ellen való hadakozást elkezdené, az egész keresztyénség hadát melléje adná, kéncsét, lövészerszámát, port, golyóbist eleget adnánk, valamit az török birodalomban elvehetne, azt mind nála hadnók, és akár mely királynál is hatalmasb királyságot szerezhetne magának az keresztyén ország és fejedelmek segítségével, kéncsünkkel, melyben most volna legjobb alkalmatosság. Isten győzné előszámlálni az ő sok héában való beszédek, igireteket, melylyel az ő nagysága füleit nem szükség terheltnék, summája minden kívánságiknak ez egy volt, hogy ha veleik igazán akarunk megbékélni, az török nemzettől elszakadjunk,

mely dologra mikoron az mi követink egy általjában megmondták volna, hogy soha mi arra nem megyünk, arról ingyen se gondolkodjanak, mert soha az nem leszen, mert mi sok jót vöttünk a fényes portától, háladatlanok azért nem akarunk lenni, ótalmazzon Isten annál inkább hogy ellenségek lennénk.

9. Végre azt kívánták, hogy ha úgy békélleni nem akarunk, tehát Magyarországbán a mit birunk és Slésiában, azokat Ferdinándnak épen visszaadjuk, arra is megfeleltek, hogy fegyver nélkül az sem leszen soha. Utolszor ez volt a kívánság, hogy ha Magyarországnak az a része, melyet birunk kezünknel marad is, de az békeséget külön csénáljuk meg, ne együtt hatalmas császárral, mert ők nem akarnak együtt békélleni; erre is megfeleltek, és azt mondták, mi eddig is az frigylevelet nem együtt csénáltuk hatalmas császáréval, hanem külön, mert más conditiókkal, más okokkal végeztetett annak az hatalmas császárnak frigye el az némettel, más módokkal az mienk, de azért ugyan bele irattuk mi is mindenkor az mi részünkről való frigylevé!ben azt, hogy az német hatalmas császárral való frigyet is az elvégezett módok szerént és idejében tartozzék megtartani, melyet ha az német felbontana, mi se legyünk kötelesek az ő velek való frigyünket megtartani. Így most is, ha az békeséget elvégezni akarják, készek vagyunk mi is megbékélleni, de különben nem. Ezen nem alkhattanak meg, ők minden módon abban mesterkednének, miképen kétfelé szakaszthatnának minket hatalmas császárral, mert jól látják ezt, hogy valameddig ily igen öszveköttetve leszünk úgy tudniillik, hogy egymás nélkül csak békélleni sem akarunk, ő nekik semmi módjok ellentünk való hadakozásban nem lehet, mert ha hatalmas császár ellen indulnának, mi mindjárt hátul rajtok lennénk, ha viszont mi reánk indulnának, ő nagysága is az vezér császár hadaival rajtok lehetne, és két felé való harczolásra, az német nehéz had lévén, el nem érkezhetnék.

10. Így váltanak el Bécsből követink, az német tanácsok sok esküvésekkel bizonyították, hogy ha mi meg nem akarunk békélleni is hatalmas császár nélkül, de császár megbékéllik mi nálunk nélkül, mert kéntelen vele, holott tenge-

ren tul Abasa pasa nagy haddal Stambolból csak két napi járó föld Ezerumot, Halepet ő bírja sok több tartományokkal, erős városokkal, Bagdadot az Kazul pasának adták, az is immár ellensége császárnak, Samot is Manogli elvette. Ilyen nagy négy ellensége lévén tul a tengeren, és ezeknél a portán való nagy egyenetlenség nagyobb dolog lévén, lehetetlen hogy császár az keresztyének ellen hadakozhassék, méltán sőt az esztergomi érsek azt mondta, hogy ő nekik a portán levő keresztyén követek ugyan megírták, hogy az császár tárháza ugy megüresedett, hogy az hadnak nem fizethetnek immár tovább. Az német követnek ugyan megmondták, hogy Bethlen Gáborért ők Ferdinánddal való békeségeket fel nem bontják, sőt azok az hadak is császár hire nélkül jöttek volt mi mellénk, melyet hogy inkább elhídjenek, minden pasákat, békeket, masullá azért töttenek. Sok több efféle haszontalan biztatásokkal biztatták magokat és minket azzal fenyegettenek, hogy ha meg nem akarunk békélleni is török nélkül, de heában bizunk hozzájuk, mert ők bizonyosan tudják, hogy immár minket meg nem segítenek, nem is lehet soha abban módjok.

11. Ezeket nem azért izenjük ő nagyságának, hogy mi elhittük volna, mert mi tudjuk azt ki legyen az török császár, azt is tudjuk, hogy ő nagysága mellé szép hadakat rendelt az porta, kikkel ha kelletik, mind mireánk s mind császár birodalmára vigyázhasson, ellenségnek ellene állhasson, hanem csak azért izenjük meg, hogy értse bizonyosan mivel biztatja magát az német és micsoda haszontalan gyenge fundamentomon épít, s mely igen nagy állhatatlansággal viselje magát, ő nagyságának, és az fényes portának mely szép ígéreteket teszen, mint akarja az frigyet megtartani hatalmas császárral, másfelől minket minden ígéretekkel szép szókkal, nagy biztatásokkal a fényes portára való hamisságnál, végtére fenyegetésekkel mint akarjon elszakasztani császártól ezt az két nagy ellenkezőkép mutató természetet, hogy ő nagysága az németben megismerhesse, elhihesse tökéletlenségeket, azért akarjuk értésére adni, melyet mikor eszében vehet és megismerhet ő nagysága az németben, itéletet tud tenni róla,

mint és menyiben kellesék neki hinni, s mint tartsanak barátságot vele.

12. Ezt igen szükség ő nagyságának megérteni, az német soha ezt nem akarja elhinni, hogy ez esztendőben az pesti mezőre tábort szállithasson az vezér, annál inkább hogy hadat bocsáthatna mellénk, sem hogy tatár jöhetne ide ki, mert ők teljességgel azt hitték el, hogy ez esztendőben hatalmas császárnak tengeren túl való birodalmát az Kazul és Abasa pasa Manoglival együtt elveszik, nem hiszik hogy Abasa fejte hajtott, magoknak oly reménységet ígérnek az tengeren túl való mostani háboruságból, hogy Magyarország birodalmát ők is magokévá tehetik rövid nap császárnak, melyben minden órában megindulnának, csak én ne volnék akadályok, ezt ő maga oly bizonyosan elhidje, a mely bizonyosan az egen az fényes napot látja tündelkelni.

13. Ezeket így értvén, immár az vezér eszébe veheti és el kell hinni, hogy az német hatalmas császár ellen való indulatját csak egy nap sem halasztaná, hanem élne az mostani tengeren túl való háboruságnak alkalmatosságával, de mivel mi vagyunk akadályai szándékában, ez az oka, hogy szép szót kényszerítettik adni ő nagyságának, és az portának, mert csak minket kapcsolhatna maga mellé, bizony tovább az színnel mutató barátságot sem tartaná, hanem megindítaná erejét, különben ennél nincsen.

14. Az állapotokat immár ő nagysága ily világosan értvén, mind az németnek képmutató barátságát s mind az fényes portának mostani tengeren túl való háboruságát, ő nagyságát szeretettel kérjük mint kedves atyánkfíát minékünk adjon jó tanácsot és jelentse nagyságod mihez tartsuk magunkat, hogy mi is hatalmas császárhoz való tiszta szívünket megtartassuk és odavaló bizdodalmunknak reménységében meg nem csalattatván az ellenséggel meg nem békélvén, valahogy ezt is el ne vessessük az mi mostani kezünkben vagy.

15. Mivel hogy hatalmas császár nevével egynehány parancsolat iratott minékünk is, melyben azt írják, hogy minden dolgokat az fényes porta ő nagyságára bízott ide ki, az némettel való békességnek elvégezését is ő nagyságára bízák, kívánjuk hogy mi is ő nagyságával mindenből egyetért-

stünk, kire mi igen nagy szeretettel készek vagyunk, ez előtt is csak azt kívántuk, hogy ő nagyságával egyet érthesstünk, mi azért ő nagyságától akarunk s kívánunk mindenekből érteni, ő nagysága minden akaratját magának és fényes portának az némettel való tractájoknak jelentse meg, hogy mi is alkalmaztathassuk magunkat ahoz, történetből ne találjunk vétket és kárt tenni sem magunknak, sem a fényes portának, mely csak úgy lehet meg, hogy ha mi is ebből a fényes porta akaratját érthetjük.

16. Az mi tetszésünk ez volna, hogy az tengereu tul való állapatra nézve mostan az némettel megbékéllenénk, de ne külön, hanem egyszersmind, és az mint az nagyságos kihaja bék barátunknak megmondottuk, eleiben adtuk, most is az mi tanácsunk ez, hogy ő nagysága mentől nagyobb táborn az pesti mezőn csinálhat, olyat csináljon, mindenfelől fejek és jószágok vesztese alatt minden rendet hívasson az pesti mezőre, az pasák békek hagyjanak békét mostan az gazdag emberek-től való pénzszedésnek, ne rakják zsebben az hadat, ne hadják hon az mutafarakokat, zajmokat, szpaiákat, hanem üzzék el hátul őket, meglátja ő nagysága, hogy csak az budai, bosznai, tömesvári pasaságokból is nagy tábor gyülekezhetik az pesti mezőre.

Az Istenért kérjük ő nagyságát, szemét nyissa fel, az német szép szavának semmit ne higgyen, hanem fegyvert, fegyvert, fegyvert szerezzen először, úgy fogjon azután az némettel való tractátushoz, mert ha az némettel el nem hiteti ő nagysága azt, hogy hatalmas császár nem oly erőtelen császár mint Ferdinand, és azt meg nem mutatja, hogy vagyon császárnak, kivel minden ellenség ellen való vigyázásra, hadakozásra elégséges, bizonynyal elhiggye ő nagysága, hogy az német megréfalja, és semminek tartja, s módot keres az békességnek végben nem vitelésben, mert az mint oda feljebb is megirtuk, az német teljességgel azt hitte el, hogy ez esztendőben semmi hadat Budához nem hozhatnak; azért ha békességet akár ő nagysága csénálni, s az némettől meg nem akar esalattatni és véletlen való gyalázatot s veszedelmet el akar távoztatni, ez az első mód, hogy mindjárt az hadakat hívassa az pesti mezőre, mentől nagyobb táborn csinálhat azon legyen, az bosznai hadat

épen hivassa ki, csak az végházak őrzésére hadjanak elegendő népet, gyalogot is onnét hozasson mentől többet hozathat. Az vrumeli 8 szancsakságot, kiket ő nagysága mellé rendelték, siettesse felmenni, az szemendrei, szeremi, tuvorniki, posegai, pécsi, mohácsi, bácsi békeket minden szpachiajokkal erőltesse maga mellé menjenek, azok elmehetnek, mert az ellenségtől semmit nem félhetnek, de az kanisai, szigetvári, fejérvári, koppani, simontornyai békeket fel ne hivassa, hanem had vigyázzanak azok oda. Az temesvári passa személye szerint, az gyulai, tiszai, mudanai, orsovai, csanádi, szolnoki békek elmehetnek, mi az életünkre felelünk, hogy azokban az végházokban semmi kára senkinek nem leszen, mivel azok Erdély felől vagynak, az budai, egri hadat is kiszállíthatja ő nagysága bizvást. Ez az első mód. — Második: hivasson ő nagysága bátor csak négy ezer tatárt fel az Dnna mellett, lám mostan Achirmonban elég tatár vagyon, azok közül válogatott négy ezer tatárt hivathatna mindjárt, 16 nap Pest mezőn lehetnek, csak az Oláhország széliben a Duna mellett jöjenek fel Mudanára, Titelnél által usztathatják lovokat, magok hajóban az Tiszán által kelhetnek, kevés kártétellel mehetnek oda, ne gondoljon és ne nézzen ő nagysága kevés kártételekre az tatároknak, hivassa fel maga mellé, legyenek tatárok mellette, ha 4000 tatár jő, az hire 14,000 leszen, bizonynal hidje ő nagysága, bizonynyal hogy négy ezer tatárnak jelenlétével több dolgot vihet véghöz az némettel való békesség csinálásban, hogy sem mint huszezer török haddal, mert úgy rettegnek mind német, lengyel, kit nyelvvél meg nem mondhatni, ezt mi magunkon próbáltuk meg, hogy ha az kevés tatár mellénk, ezelőtt harmadfél esztendővel nem érkezik vala, bizony az békeséget az némettel végben nem vihettük volna; fogadja meg azért ő nagysága ebbeli tanácsunkat is, melyet ha csekedni fog meglátja, hogy az némettel kívánsága szerint békélhetik, ha pedig nem akarna békélleni is, az kész haddal ha oltalmazni kell, császár birodalmat oltalmazhatja, ha valamely felé kelletik indulni, mindjárt bátorsággal indulhat, az tábornak azért kell lenni ő nagysága mellett, hogy vigyázhasson, és az ellenségtől meg ne tréfáltassék, jusson eszében ő nagyságának az

német álnoksága, szultán Szuliman császár mikor által ment volt az Kazul pasra, az némettel szépen megbékélt, Ferdinánd volt annak is az német királynak neve, János királylyal, a ki 9 esztendeig hadakozott Magyarországért, szultán Szulimán azt gondolta, hogy az békeséget megtartja az német, mivel hogy hitlevele volt nála, de az német tudván és értvén Szulimán császárnak Kazulra való szándékát, Ferdinánd is titkon nagy hadat készített oda fel Németországban, kiket alá nem hozott addig, valamig az tengeren az vén császár által nem ment, kinek által költözését mikoron meghallotta, ő is minden gyalog hadait az Dunán, lovasit az szárazon lehozta, Bécsen felül az Dunáról kiszállította, és az havasak között vitte mindent Grécz felé, s az Dráva mellett hozta osztán ki Kanizsa felé, és nagy véletlenül ezeket szállotta meg, egy Koczán nevű generálisa szerdára áltat abban mesterkedett, miképen az Dráván innét való földet Budával együtt által rekeszthesse Eszéknek megvételeivel, az végre, hogy Budára, Fehérvárra semmi segítség és élés ne mehessen, hogy Budából osztán azon a télen kiéheztethesse a benne való népet, budai passa akkor egy Hadin passa volt, szultán Szulimánnak postán értésére adja az német hitinek megszegését, nagy haddal való indulatját, mert csak német gyalog 50 ezer volt, lovas fegyveres tiz ezer, 40 álgyu vele, azt végezték volt a divánban, hogy minden várakat pusztán hagyjanak, Budára gyűljenek, és az egy Budát megtartsák addig, mig császár hada elérkezik segítségekre, de szultán Szulimán nem javallotta az végezést, hanem megparancsolta az budai passának, hogy ha lehet az várakat pusztán ne hagyassa, hanem tartsa a mint tarthatják. — Ihon mind az vrumeli beglerbéknek mindjárt indítjuk, ez esztendőben elérkezik segítségekre, magunk is jövődő esztendőben, ha Isten adja, személyünk szerint fel megyünk, az nagy német had Eszék alá azonban elérkezik, az vrumeli beglerbéknek híre is nincsen, busul az budai pasa, nem tud mit tenni, örömet segitené az eszékieket, de nincsen kivel, végre elvégezé magában, hogy valamint jár, de az végbelieket összehívhatja, és megsegíti Eszéket, mert ha azt elveszi az ellenség, az vrumeli beglerbék sem mehet által az ő segítségekre, és Buda is elvesz,

igen hamar 15,000-en gyülekeznek össze, kikkel kiszáll, megindul az Duna mellett és Siklós táján száll táborban, az ellenség táborának élését elveszi, az zsákmányosokat mindennütt kergették, nem volt könnyű hada az németnek, ki miatt az zsákmányosa bátorsággal járhatott volna, nem kezdének az kurta németek ki járhatni zsákmányra, éhezni kezdének, végtére úgy megszorulnak, hogy egy holt lónak csak az fejét is megvették két aranyon, azt az nagy szorulást az passa jól értette az raboktól, és annál inkább szorongatta őket, végre nem állhatván tovább az sárt, elszállottak Eszék alól, hogy haza menjenek, utánok indul az pasa is, és az megéhezett németet úgy megveri, hogy 30 ezer veszett el közülök, lövő szerszámit elnyerte, az országot is császárnak megtartotta.

Ilyen ez szép példa mind arra mint kelljen hinni az német szép szavának, ki senkivel nem gondol, hanem valamikor az alkalmatosság adatik, megszegi hűtit is, és élni igyekezik az alkalmatossággal, szép példa arra is mint kívántatik az országokra való vigyázásban, gondviselésben ő nagyságának szorgalmatosnak lenni mindenkor, de kiváltképen akkor, mikor császárnak tengeren túl ellensége találkozik, ebből az meglőtt példából ő nagysága megtilheti, szükség-e lenni ő nagysága mellett mezőn egy jó tábornak, a kivel vigyázhasson, és ha kelletik az ellenség ellen mind oltalmazhassa császár birodalmát s mind oda mehessen a hova az alkalmatosság magával hozza, holott mostan az végházakban tudja ő nagysága, nem olyan vitézek laknak, és nem annyi számu hogy hertelen annyi ellenségnek ellene álhatna, nehéz akkor két felé kapni, mikor az ellenség embernek előtte vagy; szükség azért ő nagyságának mindeneknek előtte arra gondot viselni, hogy kész hada legyen.

17. Második mód : az némettel való tractathoz kívántatik ez, hogy semmi jó szót, lágy beszédet ő nagysága az következőknek ne adjon, hanem magát igen keményen tartsa, és megfenyegesse őket, ha illetlen kívánságokat kezdenének előbeszélni, ha békélni akarnak, az kevély beszédek, illetlen dolgoknak kívánását elhagyják, ne tétovázzanak, hanem békéljenek tökéletesen, és ha meg akarnak békélni, ne boncsák azt ottan-ottan fel mint eddig, hogy hatalmas

császár birodalma ellen titkon mindent megpróbáltak, melyet ha tagadnának, hogy ők nem cselekedtek, hanem inkább hatalmas császár részéről adatott minden ok az frigy felbomlásra, ez aránt ő nagysága szép igaz okokkal szégyenben maraszthatja, szemekre hánhatja hogy nem igaz, mert császár részéről semmit meg nem bizonyíthatnak az németek, hogy az előtt valamit cselekedtek volna, minekelőtte az német részéről nem adatott ok arra. Előszámlálhatni renddel, és mindeneknek előtte Erdélyt vethetni szemekre, tudják jól hatalmas császárnak Erdély olyan országa, mint Buda, Sztamból, ahhoz senkinek semmi közü nincsen, nem tagadhatja ezt senki, hogy Báthori fejedelem ellen Erdélyországnak elfoglalására Forgács Zsigmondot nem küldte volna Mátyás király, ez Ferdinánd bátyja ; nem tagadhatja senki közölök, hogy reánk Erdélynek elfoglalására Homonnai Györgyöt, Havaselföldének elfoglalására Sorban vajdát az német maga saját hadaival nem küldte volna, kiket Konyárdnál Debreczentől három mélyföldön veré meg szegény Rédei Ferencz, nem tagadhatja senki ezt is, hogy Lippát mikoron császárnak viszszaakarták adni, az német király segítséget, népet és soldot küldött az lippaiaknak, mezei hada is volt Lippa — Jenő között, kik az mi hadainkkal mindennap harcizoltanak, kik miatt Lippát 17 nap éjszaka álgyukkal töretvén, nagy ostromokat tétetvén, nehezen vettük meg ; ezt sem tagadhatják, hogy Hommonait másodszor is megindítván, Sorbánál együtt az előljáró seregnek Isten akaratjából Homonnay, Dóczy András, Sorbán futva szaladtnak vissza Szakmárban ; mi közü az németnek Erdélyhez, Havaselföldéhez, hiszem nem övé hanem török császáré, ha török császáré, hiszem frigye volt hatalmas császárral az német királynak, hát miért küldte hadait az frigy ellen császár birodalmára, nem hatalmas császár, nem Bethlen Gábor tehát az frigybontó, hanem azok kik hitek ellen császár birodalmára hadakat küldtek. Ezeken kívül az végházak körül mennyi sok tolvajlások, kártételek löttének, azt nem mi, hanem az vezér emberi tudják előszámlálni, és így német uram gyalázatos hazugságban maradt igen is.

18. Az némettel való traktához, frigy csináláshoz kíváncsítatik ez is, hogy ő nagysága az vezér hatalmas császár mel-

tóságát igen szeme előtt viselje, és mint szeme fényét őrizze, mely így lehet meg, hogy ne jártassa emberit köziben hozzá, melyet ne mondhassa és ne kérkedhessék azzal, hogy császár jár az német után, a porta kéri és kívánja az békességet, mert ő nem békéllenék, ha a porta nem szorgalmaztatná, most is az egy csausznak vagy mutafarakának Bécsben való küldésével úgy elhitték az németek magokat, hogy mind spanyol, francia, lengyel királyoknak, és mindenfelé elhírdették irtak, hogy hatalmas császár mint követeti Ferdinándot azért, hogy az török hadak kárt töltenek országában, melynek nem a porta, hanem Bethlen Gábor oka, csak mostan megbékéljenek egymással, ezután okot az frigy felbontásra nem adnak, ilyen hazugságokat nem szégyelenek ők, akár mi kicsin alkalmatosságból is költeni, és azt nyomtatásban kibocsátják, s úgy hordoztatják széljel.

Ugyanahoz az kívántatik, hogyha traktára indulnak, ő nagysága magának tartsa az méltóságot, az tractálást ne bizza senkire, hanem maga üljön benn az tractában, császár birodalmából ne engedje semmiképen ő nagysága más helyben lenni, az tractatust amint az német kívánja, hogy Komáromban bocsássa emberit, és ott végezzenek, hanem császár méltóságáért sátor alatt az Dunaparton Vácznál meglehet, tábora ő nagyságának mellette legyen, és eszes urembereket válasszon maga mellé, kik az előtt is az némettel más dologban tudósok voltak.

19. Az német követet a portán tartani nem jó, sokszor megmondtuk, mert csak kémek ott, minden titkos dolgoknak végére mennek, az pénzzel akármi dolgot is véghez visznek, küldjék ki a portáról Budára, kit Budáról addig el ne bocsásson ő nagysága, valamig Bécsből nagy urakat mind magyarok németek közül nem bocsátnak az traktára ő nagyságához, ugyan megizenje pedig, hogyha tractálni akarnak, ne csak németet, hanem az magyarok közül is küldjenek, azok nélkül az tractához sem kezd ő nagysága, mert az magyarok az közelb való szomszédok, kívántatik azoknak jelenlételek, értesék mit végeznek, ne mondhassák ez után hogy ő hírek nélkül köttetett az végezés, az magyarok közül pedig Esterhas Miklóst, ugyan nevezni kell azért, hogy az akarja oly fenn az

dolgot, minthogy ő az végek gondviselője, illik hogy ott legyen.

20. Ez pedig felette igen kívántatik, hogy az nagyságos vezér semmi kívánságokat írás nélkül be ne vegye, hanem az beszéd mellett minden kívánságokat írásban adják be, annak ilyen haszna vagy on, hogy semmi szavokat meg nem tagadhatják, ha tagadni akarnák pedig, az magok írása nem engedi. Más haszna ez, hogy ő nagysága ha portán vádoltatnék is, nem jó-akaróitól az némettel való alkuvasért, írással bizonyíthat mindent; harmadik haszna ez, hogyha tanácssal akar élni is, az ő írásokra micsoda választ adjon, az magok írásának páriáját elküldhetni.

21. Kívántatik ez is, hogy minden kívánságokat velünk közölje ő nagysága, az frigynek módjára választ se adjon különben, hanem postán, minekünk küldje előbb őket; hadd olvassuk mi is meg, mert az német igen ravasz afféle alkuvásoknak írásában, egy szóval oly nagy kárt tehet, melyet sok ezer haddal sem vihetni helyére.

Mint az sitvatoroki végezéskor, akkor is többi között azt írták, egyik császárnak az másiktól szabad legyen mindenkor kérni, mely íráson az német nem csak azt érti, amit az fényes porta értett, hanem ezer annyit, mivel mi immár meg öszültünk az némettel való veszekedésben, ha mi hozzánk is elküldi ő nagysága az német kívánságát, ha Isten velünk leszzen, meglátja ő nagysága, ugy igyekeztünk jó tanácsot adni, hogy semmi álnoksággal az német mostan ne élhessen.

22. Hogy pedig minden dolog jobb móddal mehessen végben, ő nagysága csak minket tudósítson, mikorra kellessék embereinket maga mellé küldetünk. Tanácsink közül kettőt készek leszünk oda küldeni, kik minden dologban ő nagysága mellett legyenek, deák nyelven jól tudjanak, és minden írásokat igen megolvassanak, hogy semmi dologban álnokság ne lehessen.

23. Sőt ha kívánja ő nagysága, magunk is nem szánjuk fáradtságunkat oda mennünk, ő nagyságával ismerkednünk és mellette lennünk, mely ha lenne, bezzeg német uram alább hadna ugy az ő nagy pompával való álnokoskodásában, de ha mi odamenetelünknek kellenék lenni, az fényes portának

irasson ő nagysága arról, és császár nevénel irasson az nagyságos kajmekám vezér-apánk egy szép levelet nekünk az odamenetel felől, hatalmas császárért mi semmi fáradságunkat nem szánjuk, Merhum Szkender passáival is az lengyeleket mi alkudtattuk vala meg, ebben örömsbben forgolódunk, ha ő nagyságok kívánják.

24 Mindezekhez egy dolog kívántatik leginkább, mely mind ezeknek feje, ha tractában kelletik lépni az némettel, hatalmas császár részéről mi csoda kívánságokat kellessek ő nagyságának az némettől kívánni, de arról mostan semmit nem adunk, hanem akkorra hagyjuk, amikor az tractának ideje leszen, ha Isten adja, akkor ő nagyságának vagy magunk, vagy főembereink által megjelentjük, melyet megértvén ő nagysága, elfogja hinni, hogy hatalmas császárnak és birodalmának jót kívánunk, s ha az mi tanácsunkat megfogadja, hiszszük Istent, hogy minden dolog jól leszen, csak az németnek szép szót ne adjon, mert azzal bizony kárt és nem hasznót szerez ő nagysága.

25. Mi felőlünk és Erdély felől ugyan megmondja megizenje az németnek, hogy mi nálunk nélkül hatalmas császár békelleni, tractálni sem akar, arról ne is gondolkodjanak, mert az ő jóakaróit hatalmas császár soha el nem hagyja, akár Bethlen Gábort és birodalmát bántsák, akár Budát, mind egynek tudja és tartja hatalmas császár, azért ha békelleni akar az német, úgy békéljék, hogy mivelünk is békessége legyen, Erdélyországon pedig Magyarországon levő birodalmunkat is úgy kell az némettel megérteni ő nagyságának, mint szintén azt az birodalmunkat, kit ezelőtt birtunk, melyet az német örömet kihadna az frigyból, hatalmas császárnak pedig hiszen az volna nagyobb hasznára, mentül több birodalmunk nekünk lehetne, mert valakik mi hozzánk hajolnak, azok ő hatalmasságának is igaz jóakarói lesznek, ha kívántatik pedig úgy szolgálhatunk hasznosban is neki.

26. Az békességről való tetszésünk ez, és ilyen móddal látszanék jónak, hasznosnak, császár méltóságára illendőnek ilyen okokért: 1-ör mert mostan császárnak tengeren tul kelletik hadának lenni, derekason kétfelé való nagy ellénséggel nehezen fogna hadakozhatni. 2-ör mert az mi magyar hada-

ink is öt esztendőtol fogva az hadakozástól megunatkoztanak. 3 or az hadakozáshoz pénz és sok készület kívántatnék, ennyi időtol fogva való hadakozásunkra az mi pénznek szerét tehettük, mind elköltöttük. 4-er Derék fundamentommal való végezésink az keresztyén országokkal még végben nem mehettének, addig az némettel hadakozni nem hasznos, valamig egynehány ellenséget neki ember nem csinálhat.

27. De ha most megbékélünk az némettel, kívántatik, hogy hatalmas császár tengeren túl való ellenséggel dolgait jól elvégezze, birodalmát megcsendesitse, mi is a mi magyarkinkat megnyügösszuk, jó szerszámmal, fegyverrel készítsük, pénzt szerezzünk, port golyóbist az hadakozáshoz mentül több lehet.

Az velenczésekkel, hollandusokkal, francziai királylyal pénzbeli segítség felől az hadakozásra bizonyost végezzünk. Sléziát, Morvát, Csehországot Ferdinandra arczczal támasszuk, az lengyeleket az mostani királyokra, melyet nem sokáig ha Isten adja végben vihetünk, mert az egész ország igen megunta az mostani lengyel királyt. Ha így megnyugodhatjuk hadainkat és elkészíthetjük, bizonynyal elhidje ő nagysága, hogy az nagy Isten segítségével két esztendő alatt való hadakozás által erős országot meghajthatjuk; Magyarországot mi is magunkévá tehetjük, s ezeken kívül sok országokat ő batalmasságának jóakaróivá és frigyesevé tehetünk.

28. Ha pedig ő nagyságának ezek az mi beszédink nem tetszenek, cselekedje azt az mi hatalmas császár méltóságára, birodalmának javára tetszik ő nagyságának, csak érthessük akaratját, mi mindenből ahoz szabjuk magunkat, dolgainkat.

29. Ha pedig hadakozni akar, mi abban sem tartuuk el-lent, csak az hadakat ő nagysága hivassa, és küldje mindjárt mellénk őket, de nem oly hitván gondviseléssel mint tavalyi, legyen valami 15 ezer lovas török, gyalog 10 ezer, tatár 10 ezer, ezek előtt jó kemény eszes vitéz szerdár, ha maga el-nem akar jöni, de nekünk az tetszenék, hogy maga jöne el ő nagysága, mert ugy tudjuk, hogy minden dolog jól esnék, ha ennyi hadakat 40 nap alatt ő nagysága mellénk boesátana, és parancsolja nekik, hogy mi tőlünk hallgassanak, ott járjanak, azt cselekedjék a mit mi mondunk, Isten akaratjával az

mi hadnak most szerét tehetjük felkelünk és dolgot látunk, ha hadakozni kelletik, mi is szerét fogjuk tehetni, öt ezer német gyalogunk, magyar gyalogunk is leszen annyi, lovas hadunk leszen 15 ezer, nagy dolgot vihetünk véghez, főképen úgy, ha ő nagysága maga személyében velünk együtt lenne. De nekünk még is az békesség tetszik mostan az mostani állapotokra nézve.

30. Mindezeket mentül rövidebb szókkal előszámlálhatják neki, az dolognak befejezésére abban munkálódjanak, de mivel kevés szóval ennyi dolgot meg nem értethetni könnyen velek, hogy minden dolgot fundamentomból megértsen, szükségesnek látjuk, hogy mind ezeket az mi instruktionkat előtte articulatum recenseálják, mivel pedig az elme feledékeny, nem szégyen, ha egyik ő kegyelmek közül az mi instructioinkat kezében vevén, rendszerént elolvassa, és megtolmácsoltatják neki azokat, az miket ebből érteni kell.

31. Summa ez hármat kell igen véle megértetni, 1-ör hogy mi hatalmas császárért és birodalmának megmaradásáért mennyit cselekedtünk, s most is naponkint mennyit cselekedünk, sem adomány, sem ígéret, sem félelem minket a fényes portától el nem szakaszthat. 2-or hogy az németnek ne hidjenek, hanem keményen tartsák magokat, szép szót neki ne adjanak, mert azzal kárt, s nem hasznót tesznek, császár méltóságát az vezér szeme előtt viselje igen, az tractátust másra ne bizza, maga álljon abban császár birodalmából, az német határában az tractatusnak helyet ne engedje, akár mint kívánják is, mert az nagy gyalázatjára leszen hatalmas császárnak, semmi kívánságát az németnek írás nélkül meg se hallgassa. Tanácsunkkal éljen ő nagysága az német kívánságaira való feleletekben, mert ők igen practicusok, minket Erdély és magyarországi birodalmunkkal az tractatusból ki ne relesszen, az megirt okokért magyar urakat is kívánjon az tractában, a nélkül ne tractáljon.

3. Tábora, fegyvere, tatára legyen, ha tractálni akar, mert anélkül semmi az dolog, bizony semmi leszen, ha tábora nem leszen, és meg nem ijesztheti az németet, tisztességes békeséget vele nem végezhet. Az német követet az portáról kihozassa, de Budáról el ne bocsássa addig, míg az tractára az urakat el nem küldi Ferdinánd.

32. Borsos Tamás hivünket jelentsék meg, a végre bocsájtjuk oda, hogy ő nagysága mellett legyen addig, míg az németnek akaratját az békeség felől megértjük, akar-e ő nagyságával tiszteségesen és bizonyosan tractálni, ez oly jámbor okos ember, hogy ő nagysága akármi dolgát is közölheti vele, és az német ha mit irat, izen ő nagyságának, csak értse az mi emberünk, alkalmasint eszében veszi, ha állnokság leszen írásában avagy izentiben; az néhány nap alatt ő nagysága rendeltessen illendő szállást és gazdálkodót Budában emberünknek, lássa és tartsa böcsületben.

33. Ezt is megmondják hogy az német ugy is hadait meginditaná mind ő nagysága s mind mi ellenünk, ha minket magához nem vonhatott is, de az lengyel királyhoz küldte volt főemberét Horváth Gáspárt, kérette azon, hogy tizezer kopiát küldjön neki, melyet az király örömet megcselekednék most is, de az ország nem engedte, ez bizonyos, sőt azt az ötezer kozákot is, kik kijöttek Ferdinánd mellé, levelessé tötte az ország mostani gyűlésében, ugy hogy valaki 60 nap alatt vissza nem megyen az utára, soha szabad hazájokban menni közülök senkinek ne legyen, jószágá azé legyen annak, a kit közülök valaki megölhet. Sokan vissza is mentenek immár azok közül is, talám három ezeren alig maradtanak. De az németnek nem kell hinni, mert ő mindenkor az békeség tractálásának színe alatt szokta ellenségét megcsalni. *Atque haec sunt quae per fideles nostros apud Vezirium tractare et concludere elementer volumus. Caetera industriae ipsorum et fidei commisimus, quibus bene propensi manemus. Actum etc. Cassoviae 28-a aprilis 1624.*

(Eredeti: Bethlen G. kezeirása. Egyetemi könyvtár.)

CLXXVIII.

Tekintetes és nagyságos vitéz nekünk kedves és becsületes ur atyánk; az felséges Isten etc. — Az fényes portán levő kapikihajánktól levelünk érkezőn, szívünkbeli nagy örömmel olvastuk hatalmas császárnak nagy méltóságos személyéhez ujában mutatott nagy kegyességét, kiért az nagy

Istent mi is áldjuk és kívánjuk, hogy ő felsége hatalmas császárnak kedvét, kegyelmét nagyságos életének utolsó órájában fentartsa. Nem tűrhettük, mihelyt meghallottuk nagyságod felől való kedves hirt, azonnal hogy nagyságod méltóságos személyének meglátogatására és keszentésére el ne küldenénk csak póstaképen is. Bizván pedig nagyságodnak eleitől fogva hozzánk megmutatott jó akaratjában, hatalmas császárnak fényes kapujára bocsátott követinknek megparancsoltuk, hogy minden dolgaink felől nagyságodat találják meg, nagyságodat fiui szeretettel kérjük mind ezekért, úgy és annál is nagyobb kedvét, atyai jóakarátját hozzánk mutassa meg, és a minemű dolgokról ő hatalmasságát követink által megtárgyalatjuk, tegyen jó választ szerető és jó törekedő nagysága ő hatalmassága előtt, el hívén azt, hogy mi is az míg élünk, ő hatalmasságának igaz szívvvel szolgálni, és nagyságodnak fiúi szeretettel kedveskedni akarunk.

Az németnek minden mostani állapotja ügyekezeti . . . szomszéd országnak is, és magunk személye, kik birodalmunknak állapotjokról nagyságodat követink bizonyosan tudósítjuk, nagyságod szavoknak hidjen, mindenben hitelt, és hogy szemeit felnyissa hatalmas császár ide ki való országra (mi reánk is szorgalmatos gondot viseljen), szeretettel kérjük, mert ha valaha kívántatott az nagy vigyázat és szorgalmatos gondviselés, bizonyára vitéz mostan? kívántatik, mert értvén az német tengeren túl való mostani háborúságot, elhagyje nagyságod, ő is szemeit igen kinyitotta, és semmi alkalmatosságot el nem mulat, hanem él azzal ha miben módja leszen, de csak nagyságtok az mi jó intésünket megfogadja, semmit nem kelletik tartani álnokságoktól, hiszük Istent hogy minden praktikájok füstben megyen, nagyságodat ebben is kérjük, követinket ott benn ne tartóztassa, hanem késedelem nélkül hozzánk bocsássa kedves válaszzsal, tudjuk mihez magunkat tartani. Az ur Isten nagyságot éltesse és tartsa meg jó egészségben. Cassoviae 1. Maii 1624.

(Eredeti. Bethlen G. saját kezeirása az egyetemi könyvtárban.)

CLXXIX.

IV. Murád.

Vezirek vezire stb. stb. bosznai beglerbég Ibrahim basa!

Valamint ti is szándsákbégek, kik Ibrahim basa parancsa alatt állotok, jelen ezimeres levellem hozzátok jutván, értesetek meg, hogy ezen fényes parancsom által valamennyien mind ama kitünő keresztyén fejedelmnek s magyar királynak Bethlen Gábornak, kit Isten jó véggel áldjon meg, segedelme vére vagytok rendelve. Annak okáért összeszedvén magatokat, induljatok meg s mihelyest vele egyesültök, neki mindenben engedelmeskedjete; ahol ő téli szállást mutat, telelni ott fogtok s elébb mint ő engedi és akarja, vissza nem térhettek. Azon esetre, ha az ő akarata ellenére s engedelve nélkül bátorokodnátok visszatérni, tudjátok meg, hogy vezéri javadalmaitok a kincstár (miri) számára el fognak vétetni, s rátok szigorú büntetés vár. Ezt gondolóra vevén, parancsomat jól megértsetek s fényes névjegyemnek hitelt adjatok.

Kelt Konstantinápolyban 1033 Ramazan 20—30=1624 Julius 6—16.

1. Jegyzet: Ugyanazon napon kelt külön parancsolat is szól egyesesen Ibrahim basának magának, mely a fenebbiben foglaltakat azzal toldja meg, hogy „se időt se órát nem várva induljon az alatta álló szándsákbégekkel és segédhadakkal s Bethlen Gáborral egyesülvén, annak mindenben alá rendelje magát.“

Külső czime: Ibrahim basa bosznai beglerbegnek.

2. 1033. Dzülhidse 10—20. — 1624. sept. 23.,—oct. 3. kelettel Konstantinápolyból a most említettel mindenben egyező újabb császári fermán küldetett Ibrahim basa bosznai beglerbéghez, mint a kirendelt segédhadak főparancsnokához (bás u bog) hogy siessen és ne késsek.

3. Ugyanakkor ugyanonnan kelt császári fermán szól az egri beglerbéghez Szulejmán basához is, melynek szövege az elébbitől abban különbözik, hogy Szulejmán basának Bethlen Gábortól érkezendő levélre kell megindulni a viddini szándsákbeli, továbbá a gyula-temesvári ejáletbeli s még a szegedi, szolnoki és hatvani száudsákbeli hadakkal oda, hová az erdélyi fejedelem parancsolja.

(Török eredetiből, az Akademia irattárában.)

CLXXX.

Nagyságos barátom, magyarok királya, Erdély fejedelme s székelyek ispánja, — hatalmas király!

Baráti szives jó kíváнатim után kérem a nagy Istent, hogy addig irántad minden időben és minden dologban tanusított kegyelmét s áldását rajtad továbbra is tegye állandóvá. A mi engem illet, részemről az eddigi őszinte barátság nem fog megrövidülni; egymást a szükséges dolgok felől ezentúl is értesíteni fogjuk, amint az ideérkezett német követséggel való értekezés végett Borsos Tamás nevű meghitt fő emberedet most is ide küldvén általa egyszersmind hozzám is barátságos levelet intéztél, metyet az át is adott. Nehány nappal azelőtt, hogy a fényes portáról jövő most említett német követség Budára ért, az ide vezető úton Eresi és Pentele nevű helyek körül néhány kóborló katona több budai kereskedőt és útast megtámadván, pénzőket s portékájukat elrabolta. Az utánok küldött fegyveresek egy rakás posztót visszavettek tőlük, egyebet azonban magukkal vittek Komáromba. Azóta már eme károk felől mind magát a római imperatort, mind pedig az ezen részeken parancsoló fő embereit értesítettem, mely leveleimre adott válaszaiban azt írják, hogy ezen kártételek tudtokon kívül történtek, s hogy vagy teljes kárpótlást vagy portékájukat az illetők bizonyosan visszakapják. Én ezen leveleket megnyugtatóul a károsultaknak adtam. Ugyan csak mostanában vettem mind a római imperatornak mind fő embereinek levelét, melyben írják, hogy miután követjük a fényes portáról visszajövet Budara érkezett, itt ne késleltessem, hanem hogy a portán tartott beszédeiről s végzett dolgairól jelentést tehesen, minél előbb küldjem s bocsássam. Ezen levelekben is ejtenek egynehány olyan forma szót, hogy mindent elkövetnek azon károk megtérítésére nézve, s azt látom, hogy utóbb is meg kell elégednem ezen kegyes ígérettel. Itt levő embered Borsos Tamás azt is mondá, hogy ezeket a német követeket tartóztassam le, de én ezt feleltem neki, Isten mentsen, hogy ezeknek tőlem valami bántódásuk legyen s nem is tartóztattam le őket. Mondá, hogy hozzá intézett leveledben irtad volna azt, hogy ne bocsássam el addig ezen követeket, míg elégtételt nem ka-

pok. — Most nevezett emberedet saját kérelmére im ezennel hozzád bocsátom, ki ha szerencsésen megérkezik, tőle mindazokról értesülni fogsz, a melyek itt történtek. Még csak arról kívánlak értesíteni, hogy a béke kedvéért ide rendelt hadakat kalauzoló kapudsi basa Ajdin aga folyó Dzülkide hó-17-dik napján (1624 Augusztus 31-én) vasárnap, Borsos Tamás indulása előtt egy nappal ide megérkezett. Mint mondja a bosznai béget Bejram basa vezért a bosznai sereggel együtt Eszéktől Mohácsig vezetvén, tőle Mohácson elvált. Azután a szandsák békeket kereste föl, kik szintén parancsolatot vettek a táborba szállásra, s őket hadaikkal együtt Mohácshoz szállította, hol mindenik mellé egy egy kapudsit rendelve elvált tőlük, hogy a sereg megindulásáról hirt hozzon. Így állván a dolog, semmi kétséged sem lehet az iránt, hogyha Isten is úgy akarja, e hadsereg 5- legfeljebb 10 nap alatt Budán lesz. Ugyan azért illő, hogy részedről is minden készületet meg tégy arra nézve, hogy minél előbb utra kelhess hadaiddal s velünk egyesülvén, szolgálatodat s hűségedet megbizonyíthasd. Ez alkalommal mellékelve küldöm azon fényes parancs hiteles másolatát, melyet számomra a fennemlített Ajdin aga hozott a fényes portáról, s melyből meggyőződhetel, hogy a béke biztosítása körüli erdemeid s fáradozásaidról annak idejében kimerítő tudósítást küldtem a portai főembereknek, s így azokról kellő tudomásuk van. Végre kérszem csak az, hogy a köztünk létező barátság napról napra növekedjék s egyező akarattal a felséges padisáh szolgálatának szenteljük magunkat, mielőtt azonban személyesen értekezhetnénk, mindennemű kezdeményezéstől tartózkodjál. Szándékom az, hogy mindent egyesülten tegyünk. Hogy pedig ezen baráti levelemnek valami értéke is legyen, Musztafa csaus által egy lovacsikát küldtem számodra, — fogadd szívesen. Különben Isten sekáig éltsen.

Ezen levelem kelt Budán 1033-dik évi Dzülkide 19-dik napján (1624. szeptember 2-án).

Oldalt: Mehmed budai basa névjegye s pecsété.

Kivül: Az budai vezér levele melyet hozott Borsos Tamás uram.
Anno 1624. die 10. septembris.

(Török eredetiből, az Akademia irattárában.)

CLXXXI.

Nagyságos barátom, magyarok királya, Erdély fejedelme, székelyek ispánja!

Barátságos köszönetem után azt gondolom, hogy Bor-sos Tamás nevű meghitt embered s hű szolgád által ennek előtte mindenek felől kellő módon értesültél, a mint Musztafa csaus is tőled folyó Dzülbidse hó 3-án (september 16-án) megnyugtató hírekkel szerencsésen visszaérkezett. — Bécsből a német császártól, valamint Rambaldus nevű vezirtől s a béke alkudozásokkal megbízott gróf Althan Adolfustól leveleink érkeztek, melyekben írják, hogy az említett Althan holnap reggel bizonyosan elindul Bécsből egyenesen Komárom felé s egyszersmind kéri, hogy itt Budán levő kevetjőket ne tartóztassuk vissza, hogy még útjukban összehatalálkozhassanak. Azonban nagyságos barátom még mielőtt ezen követ Budára érkezett volna, történt az, hogy a komáromiak Ercsi és Pentele körül megtámadtak egy gyalogokból, gaz jancsárokból s más fegyveresekből álló csapatot, mely bizonyos pénz szál-litmánynyal tartott Buda felé s ezektől a pénzt elvették s elvitték. A budai őrség ezen esemény után kijelentette, hogy a miért az őket illető pénz ide nem jutott, ha a követnek engedélyt adnék is a távozásra, akkor sem fogják elbocsátani. Az is igaz, hogy én időközben nemcsak egyszer tettem kérdést e dologban oda fenn, de semmiféle határozott választ sem kaptam, hanem mindig csak azt sürgették, hogy a követ menjen már. E miatt őszintén tudatom veled, hogy az itt valók egyező óhajta-sa az, hogy míg az ő pénzüik onnan felül alá nem érkezik, addig a követ se érjen fel. Ily formán a követ el nem menésének oka nagyságod előtt elég világos lesz. Különben az ő leveleik értelme csak az volt, hogy az ő megbízottjaik Komáromhoz fognak menni, mit ezennel értésedre akarván adni jelen levelemet küldöm a derék Ali aga kapudsi basától. Te is részéről a mit hallasz s tudatni valónak ítélsz, ne mulaszd el kérlek ezen emberem által értesemre juttatni, valamint az ezekkel kezdendő egyezkedés tárgyai felől is tudósíts. Én részemről meg vagyok győződve, hogy a felséges

padisáh szolgálatában mindenkor igaz lelkiismerettel forgólódol s reménylem, hogy táborba szállásod is azon módon meg fog történni, a mint arról ennek előtte tudósították. Ezek után megnyugtató válaszat várván, istentől királyi nagyságod hosszú és állandó voltát kérem s ohajtom.

Kelt ezen levelém Budán 1033-dik évi Dzülhidse 4-én. — 1624. september 17.

Oldalt: Mehmed budai basa névjegye s pecséte.

CLXXXII.

Mindenkoron dicséretös és nevezetös, nagyságos, tekintetes méltó fölséges fejedelem. Az Jézus hitén levő nagy uraknak fölemeltetött dicséretöse, minékünk régi meghitt jóakaró atyánkfia és mostan Erdélynek királya, ki vagy fölségös Bethlen Gábor. Istentől kívánunk fölségödni sok jó szerencsés előmenetelt, győzedelmes birodalmat, és az mellett az mi fedelömi barátságunkat és minden időbeli jó akaratunkat, szolgálatunkat ajánljuk mint atyánkfiának.

Továbbá kedves atyánkfia barátunk tudjuk vagyon értesükre, hogy ennekelötte való időkben, hogy az hatalmas török császár mikoron az erdélyi királyságot kegyelmességéből tünektök adá, mi is akkoron az ő hatalmassága parancsolatjából abban az szolgálatban jelen voltunk és azon szolgálatban veletök együtt mulattunk, beszélgettünk, melyben sok ígéretek, fogadások és egymás között való ajánlások voltak, mellettetök penig mi mennyit forgolódtunk, szolgáltunk, jól tudjátok, mely szolgálatunk és forgolódásunk után annyi állapototok vagyon, hogy Magyarországhban sok várakat és tartományt birtok, melyeket az első kisded állapotból vöttek az mi segítségünk által, kin fölöttéb örülünk, ez után is kívánjuk, hogy Isten mindenjóakaróinknak adjon kedve szerént való állapotot. Annak felette legyen örökkévaló hála annak az egyedül való szent teremő Istennek, az ki az uralkodásnak rubázatját és az győzödelöm után az királyságnak koronáját az mi szélös birodalmunkkal együtt kezünkben adta. De kedves jóakaró atyánkfia mikoron mi az feljül megneve-

zött szolgálatunkban voltunk mellettek, akkoron minékünk ígértetök volt öt ezer aranyat, mely fogadásról ugyan adós levelet is adtatok minékünk, melyet megtartván és az ígétet várván ily reménységgel és bizodalommal az mi fényes udvarunkból meghitt szolgánkat az nemzetes és vitézlő szolgánkat Szefer agát küldöttük hozzátok. Annak okáért odajutván az tti birodalmatokba, és lakó székös helyetökbe, az minémi se-lyem marha találtatik ugymint fejrővont ezüstök egy néhány formák, dupla bársonyok, biborok, közbársonyok és jóféle atlaszok, mindenféle szín, azoknak bizonyos árát szabván, másfél ezer arany érőt küldjetök, és ötszáz arany érő jó vörös skarlatot, mindenfélét, és ezer arany érő jóféle puskaport, melyek az feljúl megnevezött ígét és adósságért legyenek meg, kész pénz maradna kétezzer arany, azt is erszéyben kötven minékünk beküldjétek fogyasztás nélkül, és így az megígétetött ötezer aranytól megszabadultok és adósok nem lesztek.

Annak felette az régi elmúlt időkben mind ez ideig megtartott szokás és törvény volt, hogy mindenkor az erdélyi királyok az mi fényös udvarunkkal barátságot tartván, egymást meglátogatták, és mi az mint tinektök szolgáltunk, mint az nap az égen, így ez is az földön nyilván vagyon. Így levén azért az dolog, kérjük azon az felséges királyt, hogy minékünk két forgó tarackot, kik sutun járnak, és egy egy ludtojasnyi golyóbist vetnek és messze szolgálnak, küldjön melyeknél minékünk kedvesb ajándékok nem lehet, ezt birodalmatokban könnyen feltaláljátok, melylyel az mi kívánságunknak eleget tegyetök. Annak is hallottuk hírét, hogy az tti országokban három négy és több esztendőös erős méz sörök vannak, affélének az javából egy hordóval küldjön minékünk felsége söprejével együtt, az sörfőző mestör is együtt jöjjön el hozzánk és itt tanítsa meg az mi sörfőzőinket, annak utána tisztességesen megajándékozzuk, és ismeg békességgel házához küldjük; ez mellett egy szép kocsit lovakkal és szerszámával együtt, hogy minékünk küldötk, azt is elhittük, melyen magunk személyünk járhasson. Végezetre az erdélyi királyok az mi régi eleinkkel oly szövetséget tartottanak, hogy esztendőnként egymáshoz követöket küldötenek, sőt az mi

ösünk az üdvözölt és emléketős Gaszy Ghyray cham életében esztendőnként az erdélyi királyok öt ötezer arannyal tartoztanak, melyet az erdélyi követek fogyatkozás nélkül az mi fényes tárházunkban beszolgáltattanak, de mindazoknál az mi tü mellettetők való szolgálatunknál érdem nagyobb, azért várjuk, hogy ugyanazon régi mód és törvény szerént az öt ezer aranyat avagy annak adós levelét mi kezünkben küldjétek és azt esztendőnkint az török császár portáján levő kapitihajátoktól várjuk, vagy hogy szélös lakó helyetektől elrendelvén megkülditők, az dolgot minékünk adjátok értésünkre.

Tü annakelőtte csak Erdélyt birtátok az több erdélyi királyok is, de most Isten után Magyarországnak is jó része kezétökben vagyon; azért az mi fényes udvarunkkal az előbbeni-nél feljebb kellenék ösmerkednötök, úgy hogy követeinknek egymáshoz jöni s menni kellenék, itt mi környülöttünk is az mi oly morha találatnék tőletök nem leszen megtartva. Ha pedig hadbeli segítség kívántatik, az mennyi szamu kelletik, annyit küldünk. Az fényes török császár portáján ha mi kívánságtok leszen, minékünk értésünkre adván, örömet informáljuk, így azért a régi barátságot meggondolván, az megnevezött szövetséget mindenekben követni igyekezzetek. Magunk felségös és méltóságos személyünkért egy igen tisztességös és fejedelmekhez illendő szép viselő pánczélt, merőt küldjerek az levelünk vivő emberünktől, melyet vehessünk kedvesen. Isten veletek és tartson meg jó egészségben.

(*Hátirat*: Sahin Gyrai tatár cham levelének translatiója anuo Dni 1625. 10. mart. representat.)

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. muz. egylet birtokában.)

CLXXXIII.

Szultán Murad khán levele.

A szent Jezus vallásán való nagy uraknak méltóságosa

Császári méltóságos levelink megadatván értésedre legyen, hogy mostanság fényes portámhoz való alázatos hűsé-

gednek és tökéletes igazságodnak megbizonyítására Erdélyországnak főrendi közül hpmesterségnek tisztében levő Marosszéknak főkapitánya az Messiás vallásán való Gáspár János követetek kezével küldött leveletek megadatván, az magad kezével írott instructiót *) is tekintetes vezérink által megforditattván, helyesben császári méltóságos személyünknek informálván beadták minden írástok, és állapototok voltaképen értésünkre vannak ; császári szerencsémre ez ideig végben vitt szolgálatođ felől valamit irtál az is értésünkre vagyon, belső indulatomban jelen levő hitelem öregbült. Sokáig élj, efféle császári méltóságomhoz illendő dolgoknak tudósításában fogyatkozást ne tégy. Vett levelednek voltaképen való értelme magyarázása szerint, hogy ennek előtte való eleink, az boldog emlékezetű szultán Szulimán khánnak fényes idejétől fogva, miolta Erdélyországa az mi fényes és boldog időnkben kezünkben és birodalmunkban lévén, azolta mindjárt annak lakosi is alázatos hűséget mutattanak és esztendőnként fényes portámra kézbeli ajándékkal tizezer arany adót küldötte nek magok jó akaratjok és szövetségek szerint, az szövetség és kötés szerint minden esztendőben az szokott ajándékkal megküldvén, azután pedig többet kezdvén rajtok kérni, de az országnak ereje és tehetsége reá nem lévén, azon dolog felől az Istenben idvezült és paradicsomban dicsőült boldog emlékezetű apám idejében is könyörgettenek volt, ugyanakkor az megnevezett szultán Szulimán khán idejében mint volt, azonképen módon az adó és ajándék helyben maradoit és hágyatott, hogy minden esztendőben tizezer arany adóval az kézbeli ajándék beszolgáltatassék, azután hogy többre ne erőltessék se ne kérjék, az megnevezett eleimtől császári levél adatott, mostan is penig az én boldog időmben azon császári levél szerint cselekedjenek, hogy többet ne kérjenek, se többre ne erőltessék, az erdélyi lakosok arról való császári kegyelmességemet könyörgések által kérik, tudositottál. Azért mivel Erdélyországa elejétől fogva hogy megvétetett, mind ez ideig eleimtől méltóságomra maradoit egyéb birodalmim közül való lévén, az szegénységnek és községnek rendes nyugodalmát akarjuk, birodalmadban ma-

*) Egy más példányban „registrumot.“

gad és minden főrendek az ország lakosival az mi császári szárnyunk alá folyamodtanak, és mind két kezekkel kegyelmes köntösinket tökéletes igazsággal megfogván, császári méltóságomhoz való igaz kívánsággal állandóképen megbizonyosodott, kiváltképen te az idvezült apámnak tündöklő egy fáklyája, kreaturája *) lévén, fényes portámhoz való engedelmességeden az én eleimnek athnaméjok és szövetségek becsületiért neked kegyelmességemből és az országnak lakosinak könnyőritettségemből ezen dolog felől való kéréstek és könyörgéstek, császári méltóságos személyem előtt kedveltetett és megbecsültetett, az megnevezett erdélyi adó az apám idejében adatott császári levél szerint vettessék, több ne legyen, fogyatkozás itt benn ne legyen, ez jelen való 1034. esztendőben, muharram havának eleitől (1624. oct. 14.) fogva számlálván az esztendőt, ennek utána semmi fogás és semmi ok benne ne legyen, azon mód és állapot szerint esztendőnként az ajándékkal az tizezer arany fényes tárházomban beszolgáltassék, ezen dolog végett császári parancsolatom származott, parancsolatom szerint ezen kegyelmességgel teljes levelem iratott, és el is küldetett, oda érkeztén szükség ezen dolog felől megmutatott sokféle kegyelmességemet és könnyőritettségemet rajtatok bizonyosan és tökéletesen lenni tudjátok az megnevezett esztendőből fogva szükségesképen beküldendő adó és ajándék az idvezült eleim szultán Achmed khán részéről adatott császári levél szerint esztendőnként tizezer aranyat küldjenek, azután semmi ok és fogás ne legyen, mind ez ideig az apám idejében fényes portámnak minémű szorgalmatosságot és igazságot mutattatok, az én boldog időmben több tökéletességet és hűséget szükség végbevinni, mindenkoron császári akaratom szerint viseljed magadat; ez idevaló 1034 (1624. oct. 14.—1625. sept. 4.) esztendőnek beteljesedésében még négy hónap maradott hátra, azért ezen dolog felől felette szorgalmatos gondot viseljete, az esztendőnek végéig az megnevezett tizezer arany Erdélynek adaja fényes tárházamban épen fogyatkozás nélkül beküldessék. Sokféle császári kegyelmességemben részesültök, fényes portámra szüntelen követedet küldjed, az alázatos hű-

*) Egy másik fordításban „csirákja.“

séget megbizonyítsad. Iratott Konstantinápolyban saban havának utóján 1034. esztendőben *) (1625. május vége, junius eleje.)

(Hivat. ford. az erd. muz. egyll. iratt.)

CLXXXIV.

Az Jézus hitin levő uraknak dicséretese, az Messias vallásán levő nemzetségnek fő választottja, az keresztyénségnek békességes gondviselője, Erdélyországnak fejedelme, és magyar nemzetségnek királya, ki vagy Bethlen Gábor király, az ur Isten minden dolgaiban végiglen tegyen jó szerencsésé; az mi hatalmasságunk levelét vevén értésedre ugy legyen, hogy mostanság az mi uralkodó kiterjedett birodalmunknak idején, mely minden népeknek folyamodó helyek, az fényes és tekintetes császári portánkhöz hűséges és igazságos szövetségteknek bizonyására mostan ide küldött leveletekkel Erdélyországnak fő rendei közül, fő hopmestereteket és Marusszéknek főkapitányát, az tekintetes és nemzetes Gás pár Jánost fő követségben, kik ide az fényes portára érkezvén, leveletek mellett, magatok keze írásával irt regestrumot is az mi fővezerünk és tanácsunk megfordittatván, mi hatalmasságunknak informatioban beadta, melyből minden állapotokat és kívánságtokat, és az mi hatalmasságunk jó szerencséjében mind ez ideiglen viselt hűségteket és szolgálatotokat, minden körülálló dolgaival egyetemben, fogyaikozás nélkül, bölcsen és méltóságosan megértettünk; kiért mi hatalmasságunknak hozzátok való hitele sok grádicsban feljebb nevededett, sokáig éljetei érette, és méltóságtok nevededjék. Ennek utána is az mi hatalmasságunknak méltóságára illendő dolgokban hátrább ne álljatok. Az magatok levelében pedig

*) V. ö. Zinkeisen, Geschichte des osm. Reiches. IV. k. 406. l. Ugyan ez okmányinak egy másik alább következő fordítása meg van a Tunyogi-féle gyűjteményben is, csak hogy világosabb kelettel: 1034. sában 24-én. — 1625. jun. 2-án. A fennebbi fordítást, valamelyik törökdeák készítette. Az eltérések miatt mindkettőt közöljük.

az mint irtátok , hogy cleitől fogva az mi idvezült és paradicsomban helyzetetett őünk és atyánk, kinek Isten irgalmazzon, Ghaszi szultán Szuliman han idejében, mioltától fogva Erdélyországa a mi hatalmas birodalmunkban befoglaltatott, azoltától fogva az egész országnak minden rendei, az mi fényes portánkhoz az igaz hivséget megtartották volna, és esztendőnként az fényes portánkra kézi ajándékkal, tizezer arany frtot adóban beadatni fogadások tartotta, melyet kötések és fogadások szerint, ugymint adó gyanánt fogyatkozás nélkül beszoigáltatni szokások lett volt. De annakutána azt az summát feljebb ütötték volt, melyet az ország elviselhetetlen teréhnek látván lenni, találták meg , alázatos könyörgések által, az mi idvezült atyánkat, szultán Achmet chámot, és kívánták kegyelmes engedelmet, hogy valamint az boldog emlékezetű őünk és nagyatyánk szultán Szuliman idejében az országnak rendelt adója ugymint tizezer arany volt, ennek utána is legyen annyi az kézi ajándékkal együtt, és több ne kívántassék. Melyről az mi idvezült atyánk kegyelmesen levelet is adott volt. Azért mi is kegyelmességünkéből akarván tartani, magunkat az idvezült őünk szultán Szuliman rendeléséhez, mind az adó s mind az ajándék kívánásban, feljebb tizezer aranynál, a kézi ajándékkal együtt, esztendőnkint beszoigáltatván tárházunkban, többet semmit ne kívánnánk. Mivel Erdélyországa mi hatalmasságunknak igaz hivei volnának, kegyelmességünket várják, ezeket nekünk bőségesen jelentettétek. Annak okáért tudjuk, hogy Erdélyországa, az első meghajlástól és szövetségtől fogván, mind ez ideiglen, fiuról fiura, az mi fényes birodalmunkban sajátul éltenek, az több kíváltképen való országink között, minden lakosaival és jobbágyival egyetemben, csendes és békességes állapotban megmaradásokra szorgalmatos gondunk volt; mely megtetszett egynehányszor ebből is, hogy mind magad, mind birodalmodban levő főrendek és alattvalói az mi hatalmasságunk elöl vivő kegyelmes szárnyai alá folyamodtanak, és mindkét kézzel az mi oltalmunk és köntösünkhez ragaszkodtanak, és hogy méltóságos birodalmunknak minden időben jóakarói voltak, bizonyosan megtapasztaltuk, de főképen ti az mi idvezült atyánknak kedves csirakia lévén, és ez mi fényes por-

tánknak hűséges jóakarója és szolgálja lévén, az ti tekintetekért, az mi idvezült ősünknek és atyáinknak kötését és fogadását megbecsülvén, tinektek kegyelmességünket, és kedvességünket, az ország népéhez pedig könyörületességünket és kegyességünket akarván mutatni, ez mostani könyörgéseket és kívánságokat az mi tekintes és fényességes szintünk eleiben vöttük, és akarjuk megtartani. Innen ennekokáért Erdélynek az megnevezett adóját, az idvezült atyáink idejekben kiadattott kötéslevelek szerint kívánjuk, és többre nem erőltetünk, hanem ez jelen való ezer harmincznégy esztendőől fogva, Muharem hónap (1624 Oct. 14) első napjától kezdvén, ennek utána minden időben semmi adósság fenn nem maradván, esztendőről esztendőre bizonyos és tisztességes kézi ajándéktokkal együtt, az tizezer aranyat igaz és tiszta aranyul, tárházunkban halogatás nélkül, idjekorán beszolgáltatni tartozzatok. Melyről küldöttük ez mostani kegyelmes és méltóságos levelünket.

Szükség annakokáért ez levelünket vévén, ti hozzátok megmutatott kegyelmességünket és bűséges jóakaratunkat látván, megbecsüljétek és vegyétek kedvesen, az feljül megnevezett esztendőől fogva, az idvezült atyánk szultán Achmettől nektek adattatott levél szerint az tizezer tiszta aranyat esztendőnkint tárházunkban beszolgáltatassátok, és abból semmi adósság rajtatok ne maradjon. És ennekutána ez dologban semmi fogástok és mentségtek ne legyen.

És az mint az mi idvezült atyáink idejében, az fényes portához az minémű hűséget tartottatok, ezután is az mi fényes napjainkban sokkal bővebben igyekezzetek hűséget és engedelmességet követni, és az mi kegyes kívánságunk szerint minden indulatotokat elrendelni. Azért ez megnevezett ezerharmincznégy esztendőben még négy egész holnap vagy on hátra, azt kívánjuk, hogy az esztendőnek végéig, az megnevezett Erdélynek adóját, tizezer tiszta aranyul, épen az mi császári tárházunkban beszolgáltatassátok, és ez mellett az mi kegyelmességünknek rajtatok való nevededését keressétek, és gyakorlatossággal az mi fényes portánkra követeket küldjétek, ki által az ti hűségteket és szövetségteket mi előttünk megbizonyítsátok és erősítsétek.

Költ ez levél Saban hónap huszonegyedik napján. Anno Muhameth Prophetæ ezerharmincznégy, Constantinápolyban levő fő cancellárián. (1625. junius 2-án.)

Hátirat: Török császár levelének translatioja az erdélyi adó felől. Anno 1625 die 29. junii exhibitæ Albæ.

Anno vero Muhameth 1034. Gáspár János uram hozza volt, Mikes uram hozta meg.

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. muz. egylet birtokában.)

CLXXXV.

Instructio pro Egregio Emerico Berezienyi etc. ad Illustrissimum Vezerium Budensem Expedito.

1. Budára érkezvén az vezért, mi nevünkkel illendő böcsülettel köszöntse és Istentől minden jót kívánjon neki.

2. Megemlékezvén arról, hogy minket ő nagysága fiának fogadott, mi is ő nagyságát atyánk helyett tartván, böcsüljük minden időben, tiszta szívet viseljünk ő nagyságához, és szeretettől igyekezzünk kedveskedni.

3. Erdélyi birodalmunkból ide ki való végházaknak és sok rendbeli egyéb dolgainknak igazgatására kellettven ki jönnünk, nem akartuk elmúlatni, hogy ő nagyságát meg ne látogatnánk.

4. Küldtük annak okáért ötet az ő nagysága méltóságos személyének és egészségének meglátogatására, kívánjuk az ur Istentől, hogy ő nagyságának egészséges életét sok cszten-deig megtartsa, hatalmas császár előtt való kedves állapotja megmaradván, nevelkedjék ennél is inkább.

5. Hogy pedig ő nagyságához való szeretetünknek valami külső jele is megtessék, noha ő nagysága méltóságához illendőképen nem bocsáthatjuk, mindazonáltal szintén üresen is hogy ne menjen, egy kis almányi ajándékokskát küldünk ő nagyságának, melyet hogy nem elég neven, hanem csak kedvesen lásson, ő nagyságát szeretettel kérjük; útunkból bocsátottuk el, ő nagysága tartson jó akaró fiának és parancsoljon. Ennekutána is az mire elérkezünk, minden időben fluig szeretettel akarunk kedveskedni.

6. Mi semmi dolgról az vezérnek nem izenünk, sem irunk, azért hogy azzal disputatióra való matériát neki ne adjunk: de ha az vezér maga hozná elő az hódultságról való kívánságát, kiről mostan Muharem bék által requirált volt, és annál kedvesb választ várt volna tőlünk; csak azt felelje reá, azokról semmit neki nem parancsoltunk, noha ő is érti rész szerint az dolgot, minthogy Muharem bék ur barátunktól minden dolgokról bőségesen izentünk és írásban is pöcsét alatt adtuk, remélettük azt hogy ő nagysága azzal az válasz tétellel megelégszik, ha az dolgnak igazságát megérti; mert mi hatalmas császár javára igyekeztünk mindenkor; hadja abban, és ha valamit izen, avagy előtte panaszolkodik felőlünk, minden szavait tartsa elméjében, szállásán consignálja, mi előttünk tudjon mindeneket referalni.

7. Ha hireket tudakozik, megmondhatja magunk felől, hogy csendességben veszteg vagyunk, hatalmas császár adáját mostan indítjuk szintén az portára. Német császár Magyarországnak gyűlést hirdettetett, mely szintén mostan kezdetik Kászom Giun után 10 avagy 15 napig eltart az uj kalandárium szerint. Az franczia király az velenczésekkel együtt az spanyol király ellen nagy hadakat visel. Az dániai király is nagy haddal jött által az Oceánus tengeren és az német császár ellen hadakozik. Fridericust akarnák helyére állítani, de az németnek is nagy hada vagyon ellenek. Az svéciai király is az tengeren által jött és az lengyel király ellen hadakozik, egyik országát az lengyelnek épen el is vette immár. Az lengyelnek Moldva határában is vagyon valami tizezer embere azzal az generálissal, kit hatalmas császár az fogságból haza bocsáta, az kozákokat az a generális készítette és indította volt az Fekete tengerre, kiket az tengeri kapitán vezér Recziep passa által Isten mostan igen megvert, Sain Girai szultánnal is az a generális tractált. Az moldvai vajda is titkon mindenben egyetért velek.

8. Ő is értekezzék minden ott és körül való állapotokról, kiváltképen az vezér állapotjáról, az portán micsoda kedvességben vagyon, vezér lovászmestere micsoda válaszszal jött az portáról, az békességet acceptálták-é az portán és con-

flrmálták-é császár neve alatt, avagy halasztották confirmálását; az német követ felől vagyon-é valami hír, várnak-é Bécsből a portára menő német fő követet, ki az császár diplomáit viszi ajándékival együtt be, az végezés szerint, ha várnak, tudják-é immár ki leszen? nevét értekezze meg s mikor indul meg. Ezekről és egyéb dolgokról is az tengeren túl való állapotok felől is értekezzék; vlnak-é az Kazullal avagy békességet tractálnak.

9. Az vezérnek 4 egyforma szőlő gerezdes kupákat adjon be, de először megértse, az ajándékot mint titkon-é, avagy publice vigye be, az mint instruálják úgy vigye be. Debreczenben megtisztíttassa szépen az kupákat.

10. Az kihajának és cancellarius Mehemet effendinek rendelt poharokat is beadja az czédulák szerint, kiket mi nevünkkel salutáljon leveleink beadások mellett, barátságunkat ajánlja nekik.

11. Jahia passa noha mazul, de szállásán megkeresse és levelünk beadása mellett köszöntse, barátságunkat ajánlja neki, magunktól hallott szók szerint.

12. Az zsidó doctor felől az vezérnek emlékezzék úgy és az szerént, az mint tőlünk informáltatott.

13. Székesfehérvári bék, Papazogli Mehemet bég, ha Budán lészen, legyen szembe vele, és egy két lovat, kit szeke-res lovaink közzé commendaltanak, hogy vele együtt nekünk maga emberétől ide küldje, kérje; az árát megküldjük neki. Ajánlja jó akarattal való gratiánkat neki, melyben meg nem fogyatkozik. Magával is örömet beszélle nék az maga kívánsága szerint, de nem lévén mostan semmi oly nagy dolog előttünk, melyről az vezérrel tractálnunk köllene, nincsen módunk abban, hogy az vezértől hozzánk való jövetelre kérhessük, hanem ha abban módot találna, hogy az vezér hozzánk küldené valami követséggel, úgy meglehetne jó mód-dal. Ha Budán nem találkoznék lenni azaz bék, levelünket küldje meg neki egy szolgájától, az lovat kérésse el tülő;

Budáról egy nap Fehérvárra mehet, másnap vissza mehetni.
Datum in Curia Nostra Thasnad, die 25. sept. Anuo 1625.

G a b r i e l.

(P. H)

Kivül: Instructio pro G. D. Emerico Bercsényi. Anno 1625. 25. Septembris. Tasnad ad Budensem Vezerium expedito.

Eredeti. Bethlen G. aláírásával és pecsétjével.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. levél IV. köt.)

CLXXXVI.

Ezt is azon vezérnek.

Nagyságod méltóságos levelét Fayk csausz barátunk böcsületös barátunk Haczi Juszuf ágával együtt mi nekünk megadván, nagy szeretettel elvöttük, megfordítottuk, megolvaván minden részeit megértettük, és mindenkben azon igyekezünk, hogy nagyságod kívánsága szerint hatalmas császárnak igazsággal szolgálhassunk. Az mi vékony értelmünk szerint valaminő ő hatalmasságának méltóságára, hasznára, birodalmának megmaradására elménkben feltalálhattunk, eddig is azt nagyságtoktól el nem titkoltuk, hanem adtuk, most is látván az budai vég következő rüt veszedelmet *) lelkünk ismereti és hatalmas császárukhoz való igazságunk, hogy eltitkoljuk; mely fogyatkozásokat mint állathasson helyére nagyságtok, vékony tetszésünket megirtuk, mely ha tetszik nagyságtoknak is, azt kövesse, ha pedig nem jó, könnyű elhallgatni, ennek utána is az ő hatalmassága javára igyekezünk, az mig élünk. Több dolgokról mostan nem írunk nagyságtoknak, mivel követünket Keresztesi Pált elkészítettük és az ország adaját kezében adtuk, megparancsolván, hogy besieessen, ki ezen a héten el is indult volna, hanem érkezvén Juszuf aga barátunk, jobbnak gondolánk, hogy véle együtt járjon. Ötet is mai napon elbocsátjuk, kitől nagyságodnak minden dolgokról bőségesen irtunk és izentünk; mostan az csausz barátunkat az nagyságod kívánsága szerint akaránk elől hír mondani sietséggel elbocsátani, hogy

*) Kiszakadt helyek,

érthesse nagyságod utban lételét embereinknek és magunk állapotjának. Az moldovai dologról nagyságod semmit ne gondolkodjék, mert noha voltunk olyan szándékban, az mint nagyságodnak izentük volt, de az nagyságod atyai intését megfogadjuk, és mi tőlünk semmi bántása nem leszen, mindaddig a míg mi is nagyságodnak affelől való igretinek végben menetelét láthatjuk. Okairól annak az mi akaratuunknak bőségesen izentünk és irtunk nagyságodnak az más levelünkben, melyekből bölcsen megítélheti nagyságod, hogy méltó neheztelésünk és haragunk vagy on arra az olára, azoknak irásával. Ebben az levelünkben is nagyságod fejét fájlalni nem akarjuk. Isten bévívén emberinket, nagyságod akkor érti meg bővebben az dolgokat. Akaránk mostan nagyságodat csak arról bizonyosan tudósítani, hogy semmit mi nem mozdítunk ; mi miattunk ne búsúljon semmit nagyságod, hanem tartson igaz jóakaró fiának és parancsoljon etc.

Más kézzel: Faik csausio, Domino Paulo Keresztesi és Hadzi Jusuf Agae ad portam euntibus, cursim praemisso datarum minuta, in Szatmár 30. Septembris 1625.

Eredeti fogalmazvány. Bethlen G. saját kezírása.

Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered lev. IV. köt.)

CLXXXVII.

Portára az Chaimekámnak vezér Mehet pasa apánknak.

Győzhetetlen hatalmas császáruk méltóságos levelét, együtt az nagyságod nekünk jóakaró fiának küldte levelével, becsületes Haczi Jusuf aga barátunk mi nekünk tegnap az az Sz. Mihály napján megadván, nagy becsülettel látnk és kezünkben vettük, kiket az mi nyelvünkre megfordítván ő hatalmassága parancsolatit bőségesen megértettük, mely ő hatalmassága kívánságához akarjuk mind abból s minden egyéb dolgokból magunkat alkalmaztatnunk, mert az míg Isten lelkünket testünkben tartja, mindaddig ő hatalmasságának igazsággal akarunk szolgálni.

Az olá vajda felől való izenetit, irását és kívánságát nagyságodat értvén, sok irással nem akarván nagyságod fejét terhelni, Jusuf aga barátunktól arról nagyságodnak sok

szóval izentünk, kit hogy csendesen meghallgasson és szavának hitelt adjon, fiui szeretettel kívánjuk. Mivel az az ember hatalmas császárnak nyilván való árulója, melyet mi sokképen megmutogathatnánk és bizonyíthatnánk, ha az igazságnak helye volna, nekünk is országunkkal együtt veszedelmünkre igyekezett az mult ősszel és tavasszal, mikor az lengyel-
lel és Sain Giraj szultánnal azt tractálta emberi által, hogy mi reánk jöjenek és országunkat pusztítsák, égessék, azzal biztatván őket, hogy igen könnyen végben vihetik, csak ne késsenek, az Isten tudja csak, mennyi gazdagságot vihetnek ki Erdélyből; ezt csak az egy rossz görögért való bosszúságáért cselekedte — pedig, mondjuk, mivel ilyen hitetlen dologban tapasztaltuk, azért törekedtünk nagyságodnál hogy megváltoztassa, és akár kit rendeljen helyében olyat, ki hatalmas császárnak legyen igaz hive, és mi velünk is alkudjék barátságosan. Azt is remélhettük, hogy az mi sok rendbeli igaz szolgálatinknak légyen annyi tekinteti az fényes portán, hogy törekedésünkre olyan nyilván való latrot megváltoztat nagyságod, holott az mindenható ur Isten tudja és az szent angyalok látják annak az olának hatalmas császár ellen való cselekedetét, de látjuk szemeinkkel, hogy az lassú igazságot az gyors hamisság elnyomja, melynek oka az ő hatalmassága szegény országában levő nyomorúlt népen sokképen való csigázások által szedett kéncsi; voltunk oly szándékban, az mint nagyságodnak meg is izentük volt, hogy ha meg nem változtatja nagyságod, ne várjuk azt hogy az ő tőle reánk bérlett ellenség jöjjön országunkra, hanem magunk menjünk reá és Isten akaratjával megbüntessük. Mely mi elvégezett tanácsunknak oka csak ez volt, mivel hatalmas császárnak mostan minden derék hadai az tengeren által vadnak, ha mit az ellenség mi ellenünk akar próbálni, és meghadjuk őket erősödni, gyülekezni, ellenek nem kezdünk magok erejével állhatni, az portáról mi semmi segítséget nem várhatunk mostan, és így mi rajtunk az veszedelem megtörténhetik. Jobbnak ítéltük volt azért, hogy idein vegyük eleit az ellenünk való szándéknak, és mi menjünk előbb reájok hogy sem ők jönnének országunkra; el is hidje nagyságod bizonyosan, hogy ha az kozákokat az Isten meg nem szé-

gyenitette volna, Radul az tatárral és kozákkal mindenben egyet értett, és mi ellenünk indította volna őket; hogy hogy szenvedhessünk nagyságos vezér annak okáért ilyen hitetlen szomszédot, az kinek mi sok jóval voltunk, tavaly is magát, fiát az tatár ellen mi ótalmaztuk meg és ő az jóért gonosszal akar fizetni nekünk. De mind ezeket az mi méltó panaszinkat elhagyván, hogy nagyságod hatalmas császárhoz való engedelmességünket elhidje, és nagyságodhoz édes atyánk helyett jóakaró urunkhoz való fiui nagy szeretetünket megtapasztalja, az nagyságod intő kívánsága szerint minden szándékunkat megváltoztattuk, és egy ideig csendesen szenvedjük ellenünk való lator igyekezetit, elvárjuk megváltoztatása felől való nagyságod ígretit; bizonynyal elhidje nagyságod és oly embernek tudjon minket jóakaró fiát lenni, hogy ha fejünk oda veszett volna is tisztességünk mellett megpróbáltuk volna, mert azzal mi ő hatalmasságának semmit sem vétenénk, és méltán minket nem kárhoztathatna az fényes porta, ha ő hatalmassága árulóját megbüntetnének oly időben, mikor nincs abban mód, hogy onnét belől hadat küldhesse nek reá, ha akarnak is, de az mi büntetésünk színe alatt semmit ő hatalmassága ellen nem cselekednénk, országot magunknak nem foglalnánk Báthori fejedelem módjára, az országot nem pusztíttatnánk, népét nem vágattatnánk, nem égettetnénk, vajdát mi nem rendelnénk, hanem csak az árulót keresnénk ki és vissza jönnénk.

Az erdélyi fejedelemnek törekedésére három vajdát is töltek mazullá; pasákat, békeket, sokakat egy panaszért mazullá töltek az fényes portán, Kozák Péter vajdára Zsigmond fejedelem Moldovában reá küldé hadait, az kozákokkal meg vivának, az vajdát elfogák, az portára elevenen beküldék, jól emlékezünk magunk is erre; azoknál az fejedelmeknél mi sokkal különb szolgálai voltunk ő hatalmasságának, de tisztességünk és érdemünk azokhoz képest semmi nincsen. Köszönje nagyságodnak Rádul az ő életét amig él.

Az ország adaját beküldtük és minden ide ki való állapotokról s egyéb szükséges dolgokról nagyságodnak Keresztési Pál hívüktől és Juszufaga barátunktól szóval bőségesen izentünk, nagyságod minket jóakaró fiát azon atyai szeretet-

tel kövessen, melylyel eddig szeretett, mi is az mig élünk nagyságodnak fiui engedelmes szeretettel akarunk kedveskedni.

Végezetre noha az koldulást sem az természet minekünk nem hozta, sem szemérmességünk könnyen nem engedné, de kényszerítettünk nagyságodtól koldulni; az ur Isten lovainkra szerencsétlenséget bocsátván, 15 holdnaptól fogva öt tábla — 45 főlovunk holt el, igazat írunk 50 ezer tallérért tőlök meg nem váltunk volna. Sem portán, sem másutt jó lovaknak pénzen szerét nem tudjuk tenni, lovatlanok vagyunk igen, annak okáért ha nagyságodat meg nem bántjuk kérésünkkel, szeretettel kérjük, adjon istállójából egy néhány főlovat nekünk pénzünkért, valamit az lovak érnek az árakat nagyságodnak fogyasztás nélkül megküldjük, nem szégyen az fejedelmének is egymásnak pénzen marhájokat adni. Nagyságodat ezzel nem bántanánk, ha pénzen magunk alá való igaz fő lovat találnaunk, mert közönséges lovakat venni sem kívánánk, hanem olyakat szeretnénk, kikre fejünket bizhatnánk, az szükségnek idején; ha mi jót velünk nagyságod is cselekedik, mi is igyekeztünk azon, hogy nagyságodnak hozzánk mutatandó jóakarattját nagyobb dolgokban való kedveskedéssel szolgálhassuk meg. Valami marhánk tárházunkban vagyon, értjük nagyságod kívánságát, semmit meg nem tagadunk nagyságodtól, oltalmazzon Isten attól. Ezek után az felséges Isten nagyságodat éltesse jó egésségben.

Kivül: Anno 1625. die 30. septembris G. D. Paulo Keresitesi et Hadsi Jussuff Agae ad Portam expeditis Cursim praemisso Faik csausz, ad Vezirium Kajmekam datarum minuta.

Aliae eodem die ad eundem Jussuff Aga datae.

Utraque in transumptis etiam oratori intromissa.

Eredeti fogalmazvány. Bethlen G. saját kezeirása.

(Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. le v. IV. köt.)

CLXXXVIII.

Az hatalmas győzhetetlen török . . . (kiszakadt: császárnak) begler bégje, most Tömösvárban Ah . . . (kiszakadta Ahmet) pasa az Dunán innét az ő vegvárainak gondviselője és vigyázója.

Az hatalmas győzhetetlen császárunk hűségében, az ur Istentől felségednek, sok jót, jó szerencsét kívánunk megadatni, és hosszú életöt, mind az felséged hiveivel együtt.

Felségednek meghitt hű embere Bornemissza Pál megadta vala levelét, az melyet az lippai Abdula bég felől irt vala felséged, hogy az erdélyi nemeseknek jobbágyokat falujokból hordatnája és más pusztá hellekre (helyekre) szállítaná: az melyhez semmi közü és igazága nem volna. Felségednek hozzánk való jó tekintetiért, és az jó szomszédságnak megtartásáért, Budára vezér ő nagyságának értésére adtam, felségednek írása szerint vezér ő nagysága mindjárt más béget köldött helyében Lippában, az mely ő hatalmasságának régi hive, Azlán bégnek hívják; Morvaországában felségeddel együtt volt, akkor Pozsega szancsaikbégje volt Ibrahim passával, végre mi nekünk is közel való atyánkfia. Felségednek itt az szomszédságban mindenben igazán és híven szolgál; felséged legyen kegyelmes jó tekintettel hozzája, minket is jóakaró szomszédját felséged levelével találjon meg. Az miben kívántatik az mi szolgálatunk, örömet az ő hatalmassága parancsolatja szerint Erdélyországának igazán és híven akarunk szolgálni. — Íratott ez levelünk Tömösvárban, szent Iván havának 25-ik napján 1626. eszt.

(A k.-fehérvári káptalan eredetijéről s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXXIX.

Instructio pro'Egregio Michaele Tholdalagi.

1. Az minemű nagy dolgokkal mostan tőlünk expediáltatik, noha oly, kinél nagyobbat rejá nem bízhatunk, és arra nézve kívántatnék talám, hogy az nekünk tartozó kötelessége alatt való hűségre intenénk, sőt obtestálnók, de tudván azt hogy minden előmenetelt eddig nem mástól, hanem mi tőlünk nyert jámbor és tökéletes szolgálatja által, oly reménységgel viseltetünk, hogy az mi vele eddig közlött és magára ruházott kegyelmességünkről megemlékezik, s háládatlansággal életét meg nem gyalázza, s jövőendőbeli kegyelmességünket is magáról le nem rázza, és magától el nem idegeníti; nem lé-

vén a nak okáért semmi kétségünk hűsége s tökéletes igazsága felől, mi is nagy bizodalommal mint meghitt hívlünkre bíztuk az ide alá megírt punctumokat, melyeknek proponálásokban, tractálásokban és kívánatos végben vitelekben, hogy szorgalmatosan igaz sinceritással forgolódják, kegyelmesen, de igen serio parancsoljuk.

2. Kévántatik hogy semmit ne késsék, hanem éjjel napot egygyé tévén siessen az portára, az hová beérkezvén, az vezértől mindjárt audientiát kérjen, és mi nevünkkel köszöntvén, Istentől mi nevünkkel minden jót kívánjon neki, hogy ez ideig atyai jóakarattját hozzánk megtartván, öregbiteni is ígérte, és az mi mostani örömtünk napjára is képebeli fő emberét bocsátotta volt, tisztességes ajándékival magunkat és az fejedelem asszonyt meglátogatta, azzal atyai szeretetét fiához és uj leányához akarta mutatni, ő hatalmasságától fiui szeretettel háladóképen nagy jó neven vöttük. Az felséges Isten életünket megtartván, igyekeztünk azon, hogy mi is ő hatalmasságához való fiui szeretetünket minden időben megmutassuk.

3. A fejedelem asszony nevével is köszöntse, és ajándékát bémutassa, melyet ne elég neven, hanem mint atya leányától kedvesen hogy vegye, kérje. Isten életét megtartván ezután külömben akar kedveskedni ő nagyságának, mostan mivel reménységen kívül hirtelen indult követünk, ugy nem tudott ő nagyságának kedveskedni, az, mint maga méltósága kívánta és akarta volna.

4. Az dolgokat az mi illeti, minck előtte proponálná, mindenneknek előtte azt adja eleiben, mivel immár az portán való szokást tudjuk, hogy titok az emberek között nem szokott megállani, mely annyi kárt és veszedelmet csinált nagyságoknak és főképen császárnak, kit elő sem tudnánk hamar számlálni, az mint ez magunkon immár egy nehányszor megtörtént, hogy császár javára való dolgokat az vezereknek ha megizentünk, az piacon beszéllették harmad nap mulva, és az németnek fülében esett minden dolog, s a miatt semmit végben nem vihettünk, sőt megtörtént ez is, hogy az mely levelet nagy titkon ő hatalmasságának írtunk, az német követnek vitték levelünket megfordításra, mely efféle dolgok

miatt mennyi bajunk volt nekünk, az Isten tudná megmondani. Annak okáért hogy az mostani nagy dolog ideig titokban lehessen, és ha kedvek leszén elkezdéséhez, Isten által jó végehez viuessük is, ő nagyságát kérjük, tartsa titokban, az kiknek nem illik mondani, avagy nem tudnak hozzá, ő nagysága azféléknek ne jelentse ki, s ne is tanácskozzék azokkal, sőt maga körül levő titkos emberei közül is, ha kettő avagy három érti, igaz elég.

De megparancsolja ő nagysága, hogy ne beszéljék senkinek, mert bizonyosan hidje, ezt az Isten akaratjával csak úgy viheti végben, ha titokban leszen addig míg elkezdik, de ha az németnek hírével esik, semmi hasznót ebből az után senki ne várjon; ugyan be vegye kezét az vezérnek titokban való maradása felől ez dolognak, s úgy proponálja.

5. Mikor az dologhoz kezd, ne szégyenlje ez mi instructionkat kezében tartani, és ebből beszélni az punctokat, s ezen kezdje beszédét, mivel mi hatalmas császároknak ifjúságunktól fogva tökéletesen szolgáltunk, életünknek jobb részét abban töltöttük el, fejünket, szakálunkat abban fejeztük meg, magunkban azt rendeltük volt, hogy immár vesztég ülünk, hatalmas császár hűsége alatt istenünket imádjuk, senkivel ne veszekedjünk, minthogy az sok hadakozás, járógálás, nyughatatlanság, nem tagadhatjuk, igen megfárasztott, az régi sebek, és sok nehéz betegségek, keserves búsulással való bántások megerőtlenitettének, és főképen ez hét országoknak követői lebocsátások miatt hogy oly nagy szégyent vállalunk, mert azoknak adott hűtünket az fényes porta meghamisítá, minket gyalázatban hagyta. Hogy azoknak az hatalmas országoknak, fejedelmeknek jó ajánlásokat jó neven nem tudák venni, fő követeket gyalázattal bocsáták vissza, nem hogy valami tisztességet mutattak volna hozzájuk, de csak egy levelet sem adának kezekben, nagy búsulással, haraggal jövének vissza mi előnkben, szemünkre hányák fogadásinkat, hogy nem úgy biztattuk volt őket császár jóakarataival, haza menvén megtudják beszélni otthon az porta állapátját, tanácsot tudnak adni mindeneknek, ki mennyit bizzék az török császárhoz.

Mennyi szók voltak azoktól az követektől, ki tudná

előbeszélteni, mi azoknak írásaival ő nagysága füleit nem akarjuk nehezíteni, elég az hogy akkor orozák (így) megfeleltedék nekünk, és oly veszedelembé jutottunk volt az portának sok szép ajánlatihoz való bizodal munknak megfogytatkozása miatt, hogyha az nagy Isten csudálatosképen meg nem segített volna, nem csak magunk feje, hanem országunk is nemzetestől el kellett volna vesznünk. Ezekhez képest oly szándékunk volt, hogy mi soha többé azféle dologban magunkat ne elegyítsük, senki dolgait ne igazgassuk, az fényes portának semmi hasznára valót meg ne jelentsünk, azért hogy többé azféle gyalázatos veszedelemben, az minemüben voltunk, ő nagyságok miatt ne jussunk. De ime nem állhatjuk meg szándékunkat, mert eszünkben jutván és elménkben forogván az jóért háládatlannak lenni, mi pedig mivel az Istenben elnyugodt szultán Achmettől sok jót vöttünk, ha háládatlanok lennénk gyermekekhez és az otthmánli nemzethez az az só és kenyér verne meg, kit Törökországban megöttünk.

6. Ezt a mostani dolgot azért, melyet az nagy Isten hatalmas császár lábai eleiben hozott, mivel mi oly nagy szerencsének tartjuk, kinél lehet-e nagyobb jó szerencse az török császárnak és az egész török nemzetnek, nem tudjuk meggondolni. Annak okáért nem akartuk eltitkolni ő hatalmasságától, mert eltitkolásával nagy veszedelmet, megjelentésével pedig az mint mondánk oly nagy hasznot, becsületes méltóságot nyerhetnek, kinél nagyobb nekünk ugy tetszik nem fog tehetni, de ugy ha tudnak az jó szerencsével élni, mert nem tagahatja az porta ezt, hogy ezelőtt is, az jó szerencsét is az Isten látók eleiben vitte vala.

De nem tudának vele élni, megizentük vala Juszuf agától akkori fővezérnek, hogy semmi haszna nem lészen Merhum szultán Ozmánnak az lengyelekre való meneteliből, az tatár hánnal és egy beghlerbéggel azokat az dolgokat végben vihetik, az mit maga jelenlétivel császárnak végben vittenek, és maga császár, ha ugyan hadba akar menni, sokkal hasznosb dolgot mutatunk mi, melyet könnyen végben vihetünk Isten akaratjával; az lengyellel való dolog is meglészen és annál sokkal hasznosb dolog is jó végben megyen; de nem fogadák, hanem annyi sok népet, az kevés lengyelre vívék ő

nagyságok, kik sánczban ásván magokat, mennyi kárral veheték azt az rossz békességet végben, melyet két emberrel mi szintén úgy végben tudtuk volna vinni, mint ő nagyságok, annyi számtalan ezer néppel, sok vérbullással, számlálhatatlan kéncsnek elkelésével, tartományoknak elpusztulásával, azért mondjuk, hogy az jó szerencsével ha az ember élni nem tud, akár minémű nagy légyen az szerencse, de hiában való, az jó szerencsével akkor kell élni mikor előmutatja magát és tündöklök, nem kell vele késni, mert mikor háttal fordul emberhez nem veszi semmi hasznát senki.

7. Im mostan az Isten hatalmas császárnak ilyen nagy szerencsét mutatott, mely által nem két hanem tizenkét s talán annál is több országok, tartományok hatalmas nagy királyok, fejedelmek akarnak császárral frigyet, barátságot kötni, szerzeni, az dolog azért ez és ilyen.

8. Ő hatalmassága végére mehet az portán lévő francziai, angliai, velencei és hollandiai követektől is, mi nemű erős szövetséget kötöttek egymással azok az négy nevezett királyok és republikák, azok viszont az svécziai, dánia királyokat, az brandenburgi elector hatalmas fejedelmet Friedricust, az muszka nagy fejedelmet és több olaszországi fejedelmeket, hercegeket, hatalmas erős imperiumi városokat mostanában magokhoz kapcsolván, mindenik király, fejedelem, herceg kiki az ő értéke szerint nagy hadakat készítettnék, táborban szállították, az svécziai, dániai királyok magok személyek szerint sátor alatt vadnak, és mind ezek német császárnak, hispaniai királynak, lengyel királynak, hogy ellenségek lesznek, azon mind öszveesküdtenek követek által, és immár az dániai király az ellenséggel szemben is szállott, az német hadának egy részét, rész hadai által meg is verte, sőt az mint az estve az mi sógorunktól brandenburgi electortól küldetett levelében írja, az pápista nagy papi fejedelmek, az electorok közül az Trevirensis és Morguntiai electorok is az francziai királylyal együtt értenek immár, kit mi soha nem reménylettük volna, de bizonyos oka ez lehet, hogy annak az két fejedelemnek birodalma közel az francziai királyéhoz és értvén nagy hatalmokat, annyi királyok megegyezésekből ők is inkább akarnak magok megma-

radásukért azoknak kedveskedni, hogysem mint az német császárért magokat és országokat elveszesszék.

9. Az svécziai király, dániai király, az mult napokban mi hozzánk követeket küldtenek vala, kérettenek azon, hogy mivel immár atyafiságokban vöttek, mi is véllek egy értelem-ben lennénk, és innét az mi részünkről adnánk mi is gondot az németnek.

10. Azon királyok izentek erről is (ez immár az derék dolog) tudni illik, mivel nyilván vagyon nálok, hogy az francziai, angliai királyok, az velencei respublikások időktől fogva az kereskedőknek békességes járások kedvéért császárral frigyot kötöttek; azoktól példát vevén az hollandusok, azok is im nem régen azon formán végeztenek, és az portán mindenkor követeket tartják, császárral nem ellenkeznek, ők is egymással beszélvén követek által azt végezték, hogy mi tőlünk kérjenek tanácsot, illendő jó hasznukra és becsületekre lészen-é, ha követeket elkészítenék és az portára küldenék, hatalmas császár barátságát frigykötés által vennék, kérettenek azon, hogy arról való tetszésünket nékik bizonyosan megizennők, és ha az lenne tetszésünk is, hogy követeket beküldenék az frigykötésre császárhoz, ők különben és addig be nem küldik, hanem erős hűtlevelet kívánnak hatalmas császártól ezekről az pontokról, 1. hogy az követek, mihelyt császár birodalmában érkeznek, mindenütt illendő tisztességgel fogadják őket, soholt meg nem késlelik, senkitől semmi bántások nem lészen, utjokban valahol kívántatik mindenütt elegendő gondviselés leszen magokra, minden vélek lévőkre, szekerek, élések és késérők fogyatkozás nélkül meglesznek. 2. Mikoron Isten akaratjából az fényes portára érkeznek, királyi becsülettel fogadják őket, tisztességes és elégséges szállások rendeltetnek külön mindenik király s fejedelem követinek, őket meg nem késlelik az portán, hanem követségeket hatalmas császár lemenések napjától számlálva, ötödik napon meghallgatja, és ha ő hatalmasságának az vélek való megegyezéshez kedve lészen, késedelem nélkül vezére által az követekkel tractál, s minden jót végezvén, urakhoz vissza bocsáttatnak illendő tisztességgel, az mi nemű dolgokról végezhetnek, azoknak minden részeinek, punctáinak

megtartásáról, méltóságos császári athnamejét adja. 3. Hogy pedig azok az nagy királyok is meg ne esalatkozzanak hatalmas császár ígretiben, mind az hét országok követei is inkább bizhassanak császárral való végeztéseknek megtartásában, ő hatalmasságától kívánják azt, hogy addig is az budai tekintetes és nagyságos vezér Mehmet pasa által egy jó hadat készítettván az német ellen mutassa ellenségül magát hatalmas császár. 4. Az lengyel ellen pedig az tatár hánt indítsa meg ő hatalmassága, mivel ők is az lengyel ellen jó két hadat készitenek, egyiket az svécziai király hadának egy részét, másikat az muszka fejedelmet ő magát személye szerént, és hogy hatalmas császár sem német császárral sem az lengyellel békességet, frigyet nem tart, hanem vélek együtt ellensége lészen, valameddig tisztességes és hasznos okokkal módokkal állandó békességet egyenlőképen vélek és hatalmas császárral meg nem békélik, de addig egymás hire nélkül és akaratja ellen hatalmas császár se német császárral, se lengyellel békességet ne szerezzen, ne kössön, ők is fejenként valamennyien ebben az frigyben adták és adják magokat, arra ígrik császárnak és az török nemzetnek magokat, hogy ők is sem német császárral, sem hispániai királylyal sem lengyellel meg nem békéllenek hatalmas császár hire nélkül és akaratja ellen. Ez meg tött négy punctumokról hatalmas császár hűtlevelet küld nekik mi kezünkhöz ígrik arra magokat, hogy ők is az portára fő követeket béküldik, mentől hamarébb lehet, meg nem késlelik.

12. Ezek az dolgok, melyekről hogy ő nekik, minden késedelem nélkül az mi igaz lelkünk esmereti szerint szívünkben való tetszésünket megírjuk, és jó tanácsot adjunk; mely dolgot, kívánságot és ilyen jó s hasznos szándékot mikoron megértettünk volna, noha szívünkben úgy örvendeztünk rajta hogy meg nem irhatjuk, látván ennek számtalan sok hasznait mind hatalmas császár részéről s mind magunkéról, de választ magunktól nekik nem adhattunk, nem is mertünk az oda fel megjegyzett okokért, nem akarván olyan veszedelemben és gyalázatban ezeknek az méltóságos királyoknak is esnünk, mint az cseh királynál és hét országnál esénk, noha akkor is vezérektől elég biztatásunk volt akkor is, ha-

talmas császárnak és ő nagyságoknak akaratjukat nem értvén, nem tudtunk volna azokra az kívánságokra semmi bizonyos választ adni, mind az által mesterkedtem abban, hogy hatalmas császártól ilyen szép szerencsét el ne veszesszek, és az megnevezett nagy királyokat el ne idegenítem ő hatalmasságától. Annak okáért az követekkel sokat tanácskoztunk, és valamit legjobbat tudtunk eleikben adtuk, mely eszesen gondolkodtanak az királyok ő felségek arról, hogy hatalmas császár jóakarátját, barátságát, frigyét kívánják venni, annak sok hasznait előszámláltuk nekik, mely hasznos és mely errősségére légyen császárral való frigykötések, tartások azoknak az országoknak, királyoknak, kik hatalmas török császárral megegyeztenek, hazugságban hagytuk azokat az régi fejedelmeket, kik eleitől fogva azt hirdették az török császárok felől, hogy senkivel kötéseket, frigyeket meg nem tartják, megbizonyítottuk az francziai, angliai királyoknak, velencei republikának, Erdélyországnak császárokkal való frigyeket, ez ideig hogy fogatkozás nélkül megtartotta minden császár, ellenben megmutattuk hogy az bécsi fejedelmek közül senki egy is Erdélylyel való frigyét meg nem tartotta. Intettük az megnevezett királyok követit hogy jó szándékuktól hátra ne álljanak, hanem elkezdett ügyekezeteiket jó végben vigyék; megmondottuk nekik, hogy magunktól mi ilyen nagy dolgokra az porta hire nélkül választ nem adhatunk, nem értvén akaratját császárnak, de jó reménységben egyenek, és semmit hatalmas császár jó akaratjában ne kételkedjenek, mert bizonynyal hiszszük és merjük biztatni, hogy ezeket az kívánságokat, ha Isten adja, jó végben viszzük, csak ő felségek is egyszer jól végzett tanácsukat meg ne változtassák. Igértük arra magunkat nekik, hogy mindjárt az dolgot igen titkon hatalmas császárnak értésére adjuk, és mihelyt válaszunk jó, azontul császár akaratja felől ő felségeket tudósítjuk bizonyosan. Adtuk tanácsul nekik, hogy ezen dologról, tudni illik a frigykötés felől, az felséges francziai, angliai királyok is követek által tractáljanak és végezzenek arról, hogy azok is ezen dolog végett készítsék követeket, és egyszersmind indítanak minden felől, hogy így mindenik hatalmas koronás király végezzen együtt hatalmas császárral

annak mi sok hasznos okait számláltuk eleikben, miért kellessék azt cselekedniek; császár részéről pedig mi azért adtuk ezt az tanácsot nekik, mivel tudjuk nem egyéb frigyek vagyon az francziai, angliai királyoknak, velenceieknek, hollandusoknak hatalmas császárral, hanem csak szintén, hogy az kereskedések szabadon folyhassanak, minden részről így lenne jobb és bátrabb, hogy ha úgy végezhetnénk, hogy ha mind azok az keresztyén fejedelmek, az kik mostan az német, spanyol, lengyel ellen összevesküdenek, hatalmas császárral is örökös állandó frigyet kötnének, és azt tökéletesen meg is állanák, tartanák; mely frigykötésnek hasznait ide alább megmutogatjuk. Az az fő követ annak okáért, ki mi vélünk azt az titkot tractálta, arra felelt, hogy mihelyt Isten akaratjával haza mehet, azontól mindenik királynak értesésre adja ez mi tanácsunkat; el is hitte bizonyoson, hogy el nem hallgatják, hanem mindenik mindenik követet készít, császári méltósághoz illendő szép ajándékokkal, és megindítják őket mihelyt mi tőlünk válaszok léssen, mert nagy kedvek vagyon és el is végezték, hogy ha az oda feljebb megírt kívánságokra kedvek szerént való válaszok léssen hitlevél által és az budai nagyságos vezér pasának parancsolnak az német ellen haddal való menetel felől, ők is bizonyoson frigyecsínáljanak császárral s az egész török nemzettel. Az követek összevgyülekezések felől is helyet végeztünk, mivel azok az nagy koronás királyok egymástól meszsze laknak és gyakran az követek nem járhatnak, az összevgyülekezésnek helyét rendeltük Velence városát, és úgy végeztünk az fő követtel, hogy mindenik király oda küldje egy bizonyos napra az ő követét, és onnét mind az négy királynak, ötödik az velenceiek, hatodik az hollandiaiak. Egyszersmind induljanak minden ajándékokkal; mi is arra ígértük magunkat, hogy akkorra fő követünket mi is az portára bocsájtjuk, az ki minden dolgokat az több követeknek meglássa, az viseljen gondot reájok, mert különben el se mennének az követek, hanem azt kívánnák, hogy mi vigyük minden dolgokat Isten akaratjából végben.

13. Ezeket értvén, mi mindjárt az nagyságos vezér apánkhöz Budára fő emberünket Juszuf ágával együtt felküld-

tük, ő nagyságának minden dolgokat értésére adtunk, és maga jó tetszését, tanácsát kívántuk érteni, írjuk-e izenjünk-e meg ezeket az fényes portára, illendő-e nem-e? Mely dolgok, mely igen tetszének ő nagyságának, és mint örvendezett rajta, s mely nagy hálákat adott az Istennek és imádkozott azért, hogy az felséges Isten az mi hatalmas császárunknak ezt az nagy jó szerencsét oly két vezér pasa idejében hozta lábai eleiben, kik egymást szeretik és egymásért Istennek imádkoznak, hogy hatalmas császárnak minden ellenséggel port nyalasson, arról mi nem írunk semmit, hanem ő nagysága Juszuf agát kérdezze meg, megtudja mondani. Iratott ő nagyságának az budai hatalmas vezér is ezen dolgok felől, amint nekünk irt és izent, abból is ő nagysága az budai vezér akaratját tetszését megértheti.

14. Mit cselekedik azért ő nagysága, értvén ilyen jó szerencsés alkalmatosságot hatalmas császár nagy fejedelemségének megerősítésére, biradalmainak terjedésére, méltóságának öregbülésére, mi affelől ő nagyságának semmi tanácsot nem adunk, mert adott az ur Isten ő nagyságának annyi okosságot, ő nagyságoknak fejenként, hogy mi nálunknál százunknál is bölesebben feltalálják az császár javára való dolgokat; mi csak tartozunk azzal, hogy császár hasznára való dolgot semmit el ne hallgassunk, hanem tudtokra adjuk, melyet im megcselekedtünk. Mi azt sem mondjuk, hogy cselekedjenek valamit, azt sem, hogy ne cselekedjenek, álljon minden magok szabad akaratján.

Utile. 15. Minthogy penig oda feljebb írásunknak kezdetiben azt állattuk, hogy mi oly nagy jó szerencsének látjuk és tartjuk, melynél nagyobbat és hasznosbat nem tudjuk, ha valaha hoz-e elő, mutat-e az Isten senkinek, avagy nem, annak okáért, hogy ne láttassunk hazugságot avagy bolondságot írni, mondani, azokban az mi hasznokat császár részéről látunk, ismerünk, im egynéhányat előszámálunk, melyekből ő nagysága megítélheti azokkal az urakkal együtt, kikkel ilyen nagy dolgokról tanácskozni igen szükséges, hogyha helyén maradni méltó-e az mi ez felől való vékony gondolatunknak, és kellesség-e az meguevezett nagy fejedelmek barátságát

az török nemzetnek magához kapcsolni, ha pedig nem illendő s nem szükséges, könnyű elhagyni.

16. Nyilván nagyon mindennél, hogy Európában hatalmas császárnak három kiváltképen való erős ellensége lehet és szokott lenni: első az német császár, ki az szárazon leg-hatalmasb és közel való szomszéd ellenség Magyar- és Horvátország felől, hatalmas, mert az magyar nemzetnek nagyobb részét bírja, ki az hadakozásra serényebb és vitézebb egyéb ő alatta való nemzeteknél, hatalmas Csehországgal, Alsó, Felső-Ausztriával, Alsó, Felső Sleziával, Morvaországgal, Lusatiával, Stiriával, Karintiával, Horvát- és Tótországokkal, mert azokból erős egyalog hadakat és nehéz fegyvereseket állathat hadra elő, azon országokkal fizettethet meg az hadaknak. Alkalmatossága is az Dunának Törökországra való folyá-ával nagy nagyon az hadakozásra; erős és hatalmas lehet az német császár azzal is, hogy az imperiumba, kit felső Németországnak szoktak nevezni, sok fejedelmek, hercegek vadnak, erős, hatalmas, nagy kerített városok, kik között Norinberga, Frankofurt, Ulma, Argentinas több egy néhány nevezetes városok olyak vadnak, kik mindenik külön, külön egy egy fejedelemség, mert mindenik alatt egy néhány kerített városok és tartományok vadnak. Abban az Imperiumban hét nagy fejedelmet választottak volt régen Első az cseh király, második az palatinus Reni, Fridericus volt annak az országnak fejedelme; harmadik az saxoniai herceg, negyedik az brandenburgi herceg az mi sógorunk, ötödik az moguntiai papi fejedelelem, hatodik az koloniai papi fejedelelem, hetedik az Trevirensis papi fejedelelem. Az megnevezett hét fejedelmeknek hatalom adatott eleitől fogva, hogy valakit az az hét fejedelelem választ az sok országnak császáriának, az legyen, és minden fejedelmek, kik az Imperiumban vadnak és annak tagjai, az ő választott császárokat helyben hadják, attól hallgassanak annak fejet hajtssanak. Elejétől fogva az megnevezett országoknak, tartományoknak, fejedelmeknek, hercegeknek és városoknak kénccsekkel, hadakkal hadakoztanak törökök császárokkal minden német császárok, ugymint Zsigmond császár, Albert császár, ötödik Károly császár, ki szultán Szulimánnal élt egy időben; első Ferdi-

nánd, második Maximilián, második Rudolfus, az ki 16 esztendeig hadakozék egy végben szultán Muráttal, szultán Mehmeddel, szultán Ahmettel, az kivel megbékéllék az ő halála után Mathiás császár, és az mostani második Ferdinánd.

17. Ezek így lévén, mikor ilyen hatalmas ellenséget, kik hatalmas császároknak eleitől fogva természet szerént való ellenségek voltak, mondom, mikor megronthatná valaki crejét, ennek országit, kik eddig töle hallgattanak, meg osztathatná és helyében oly császárt oly királyokat választathatna valaki, valaki jó tanácsadásával, kik hatalmas császárokkal nem ellenségek, hanem tökéletes igaz frigykötés által való barátságos szomszédok lennének, az békességet igazán megtartanák, nem úgy mint ezek, és az portára esztendő által főfőköveteket császárok jó egészségének látogatásokra, köszöntésekre, méltóságokhoz illendő ajándékokkal béküldenék, sőt az szent békességnek szent őrzői lennének, hogy valaki az török nemzettel Európában akármely király hadakozni akarna, avagy kezdene is, azontól azt lelütetnék kemény fenyegetések által, ha penig azzal nem gondolna, hanem ugyan fegyvert fogna az porta ellen, onnat azokról az országokról, azok az hatalmas fejedelmek, is, az ellen mindjárt erős hadakat bocsátanának maga országára, és porrá tennék minden birodalmát, s így hatalmas császárt mindenek ellen oltalmaznák; mondjuk, ha valaki hatalmas császárnak és birodalmának ilyen tökéletes igaz barátokat és békességet szerezhetne, mit érdemelne ő hatalmasságától, és az fényes portának minden birodalmoknak igazgató vezéri is, ha ezt ilyenképen végben vihetnék vajjon nem vinnék-e végben; bizonyára nem okos emberekhez illenék az, hogy ellenségek-ből ha barátokat szerezhetnének, abban nem fáradnának, hanem inkább ellenséget csinálnának.

18. Második ellensége császárnak szárazon az lengyel király, nem az lengyel birodalom, hanem az király, az ki ez mostani császárral barátságos s atyafiságos, mivel két felesége volt, s mindenik egyek voltak az mostani császárral, vallások is egy. Az is az király, császár birodalmának Akirman, Bender, Ozj, Moldova, Havaselfölde felől legközelebb való szomszédja, s bizonyos hogy igaz jóakarója az török

nemzetnek *) sőt nyilván való ellensége, az mint ezt sokszor megmutatta Moldovának, Havaselföldének elvételivel, vajdák-nak beléjük vitelével, császár hadaival sőt szultán Ozmánnal szemben való viadaljával és az Fekete tengerre az kozákok-nak engedett latorságokkal. Hogy ha innét az részről való birodalmát császárnak csendessé, békességessé csinálhatnák, és oly királyt választathatna valaki az lengyel nemzettel magoknak, az ki hatalmas császárokkal igaz szomszédságot tartana, nekünk az tetszik hogy igen hasznos volna.

19. Harmadik ellensége császárnak az tengerről az spányol király, az ki Neapolisból, Siciliából, Apuliából, Aragoniából, Máltából császár tengerszigetiben és tenger melléki birodalminak nem kevés károkat szokott néha szerzenie. Hogy ha abban is mód találtatnék, hogy onnét arról az részről is császár birodalma békességes lehetne, ugy tetszik hogy nem volna haszontalan; egy szóval, hogy egész Európában az török császárnak és birodalmoknak minden felől csendes, batorságos, békességes állapotja lenne.

20. Mely dolgokhoz, hogyha az vezéreknek kedvek és kívánságok vagyon, az mostani szép alkalmatossággal mindenek meglehetnek az Istennek akaratjával, kinek módjával is ha akarnak érteni, mi egynehány szóval arról is jegyeztünk.

21. Immár nyilván vagyon minden rendeknél, hogy egész Európában lévő királyok, fejedelmek, hercegegek, városok között oly nagy háboruság támadott, melyhez hasonló Isten tudja mikor volt. Mivel pedig az mostani német császár az más vallásokon lévő minden rendeket, nem csak maga birodalmában, kiket ő saját és örökös országának nevez, hanem az Imperiumban is, az Fridericus király országában s több fejedelmek tartományiban is, az más hiten valókat üldözi, kergeti, erővel akarja őket pápistákká csinálni, szabadságokat, sok száz esztendőttől fogván való megírt törvényeket, rendtartásokat elvesztette, eltörlötte, egynehány fejedelmet tartományokból elűzött, értvén ezt az Imperiumbeli sok nagy

*) Az eredetiben így áll tévedésből e helyett: n e m igaz jó-akarója.

rendek egymással tanácskoztanak, és egyenlő akaratból folya-
modtanak az francziai, angliai, dániai és svécziai királyokhoz
kérték őket, hogy ne hadnák, hanem mostani nyomorult ál-
lapotjokban támadjanak ki mellettük, és állassák helyekre
minden állapotjokat. Azok az megnevezett nagy királyok egy-
máshoz mindenik követeket küldvén, egymással megegyezé-
nek, hogy egyenlőképen megsegítsék, német császárnak ellen-
ségei legyenek, és olyan nagy hatalmat, szarvat ne hadjanak
emelni az német császárnak, hogy azután gondjok tőle nekik
is ne érkezzék, minekutána az imperiumbeli országokat az ő ké-
vánsága szerént maga keze alá hajthatná. Az megnevezett
négy koronás királyok mindenik ki ki jóakaróit és barátjait
megtalálták és magokhoz kapesolták, az francziai király az
sabaudiai herceget és velencei respublikát, helvétusokat; az
angliai király az hollandusokat, az svécziai király az muszká-
kat, az dániai király az ő tenger melléki szomszéd hatalmas im-
periális nagy városokat, kiket Ansiatika városoknak hívnak
és az brandenburgi nagy elector fejedelmet. És azok ismét
egyenlő akaratból minket, az mint megirtuk oda feljebb, fő ur
követek által azokról az dolgokról, kikről bőségesen irtunk,
megtaláltanak, hogy mi is véllek egyet értstünk; mi, viszonylag
arra tanácsoltuk és intettük őket, hogy hatalmas császárral
való megegyesülésüket semmi képen el ne mulassák, hanem
magokban az mint gondolkodtanak azokról és mi tőlünk taná-
csot kédttenek, azt ügyekezék mennél hamarébb jó végben
vinni. Az az nagy ur követ mikoron az mi tetszésünket ennek
az császárral való megegyesülésnek módjáról hasznaival együtt
megértette volna, felettte igen tetszett neki, és nagy örömmel
ment el tőlünk, és nagy reménységet adott mi nekünk bizo-
nyoson, hogy csak az ő kívánságokra lépjék az fényes porta,
azok is az királyok, fejedelmek az ő részekről való ígérete-
ket megteljesítik.

22. Hogy ha azért hatalmas császár engedelmeiből az
nagyságos vezéreknék ehez az megnevezett és előszámlált
hasznos dologhoz kedvek lészen, és késedelem nélkül az bu-
dai nagyságos vezérnek parancsolat megyen kezéhez az had-
nak megmozdítása felől, és az tatár hánnak megindulása fe-

löl, annak ilyen hasznai következnek az Istennek szent segítéséből, tudni illik :

1. Ez bizonyos, hogy az német császárnak és véle egyet értő minden atyafiainak, jóakaróinak valamennyi hadak lehetett, és valamint szerét tehették, azokat kétfelé osztották, két generalis avagy szerdár alá rendelték, az Imperiumban küldték, ide hátra, sohol semmi hadok nincsen, nem is teszik szerét sem Csehországban, sem Sléziában, sem Morvában sem Austriában, annál inkább Magyarországon és Horvát s Tótországban, hogy ha innét az hadaknak megindításával serénykedünk; mely serénykedésnek ilyen hasznai lesznek, hogy mihelyt az hadak megindulását értik, kiváltképen az magunk menetelit és az vezér kiszállását, soha ugy császár nem parancsolhat azokban az országokban, hogy se kéncset adjanak, se hadat fogadjanak, hanem az kik azok közül császárnak jóakarói, kik nem sokan találkoznak, félvén azon országokbeli népeknek reájok való támadásoktól, magokra viselnek inkább gondot, hogysem mint hadat fogadnának, gyűjtenének, és kiki oly helyben igyekezik jutni, az hol magát megoltalmazhassa az ország népeitől; mert ez bizonyos, hogy mind azok az országok (mi mellénk állanak, mihelyt közel mehetünk hozzájuk, mivel hogy rettenetesen elidegcsedtenek Ferdinandtól és elnyomorodtanak miatta, és így azokat az országokat fegyver nélkül szabadíthatjuk meg, és így azokat az 7 országokat esmét az előbbeni jó akaratjukra hozhatjuk, hatalmas császárhoz fő követeket beküldik ajándékokkal, frigyot kötni azok is készek lesznek, mikor az kegyetlen alól fűlszabadulnak, és azokból az országokból senki az török nemzetnek ellensége nem leszen.

2. Haszon. Az dániai király mostan nagy haddal szállott annak az megnevezett két szerdárnak eleiben, és az ő módjok szerént egymással naponként harezolnak, de nem akarja az dániai király olyan nagy hadat, kit sok kéncsesel nehezen szerzettenek, az királyok és az ő gonviseletje alá bíztak, hogy hadának szerencsáját egy mezőn való harezra bocsássa, hanem okossággal akar élni és jó fundamentommal igazgatta az hadakozásnak minden rendit. Ilyen végezése va-

gyon azért az svécziai királylyal, hogy az is 30 ezer gyaloggal igírte magát az tengeren való általjövetelre és 6 ezer lovas fegyveressel, az ki egyenesen Sléziába jő, és magunkkal itt kelletik megegyezni; nekünk is oda kelletik az magyar hadnak egy részével mennünk; kinek ilyen oka leszen, hogy mihelyt az hadak Sléziában érkeznek mi velünk, azontól az császár hadának és szerdárinak eszek vesz, nem tudják mit cselekedjenek, mert akkor az dániai király előttök leszen, hátok megett mi leszünk, és Sléziát Morvát, Csehországot, Luzatiát, Saxoniát mi szakasztjuk el tőlük s mellénk állatjuk, és azontól közelebb szállunk az dániai királyhoz, s ha az ellenség megvár valahol sánczban, reájok menvén az sánczot reájok szálljuk mint egy várat, az dániai svécziai király körül szállják és vivják, mi pedig az életet mindenfelől elfoglaljuk, és vagy ki jő viadalra, vagy az eb eszi ott meg őket az sánczban. Az három had legalább leszen százezer, az császár hada mindenestől is nem lehet negyven ezer, és így az Istentől reméljük az győzedelmet.

3. Haszon. Hogyha az nagyságos budai vezért Győr táján szállítjuk táborban, mert nem akarjuk messze Budától hogy menjen, oly helyben, az hol félelem nélkül bátorságban lehet, és onnét az bécsi kapu előtt járhatnak, jargalhatnak az török vitézek s az sok szép haddal rakodhatnak.

4. Haszon. Az bosznai hadnak egy részét, az ki honn marad, ha azokat Horvátország felől legközelb szállítják egyik török végvárhoz táborban, egy jó alkalmas helyben, az hol félelem nélkül lehessenek, onnét Horvátországra és Gréczországra jöhetnek, mehetnek, csatázhatnak, és így Stiriából, Karinthiából, Horvátországból egyetlen egy had sem mehet Bécshez császár segítségére, hanem magokat oltalmazzák inkább az mint lehet.

5. Haszon. Az egri, tömösvári hadat az mi hadunknak egy részével ha Léva táján az Garam mellé szállítjuk, úgy Érsekújvárból, Nógrádból egy ember sem mehet sem egyfelé, sem másfelé. És úgy Isten akaratjából mind mi s mind az budai nagyságos vezér ott járhatunk valahol akarjuk, és mihelyt az német császár hadát egyszer megverhettük mezőben katona módon, Isten akaratjával (kiben semmi kétségünk

nincsen, hogy meg nem verhetnénk, mibelyt az mi hadaink megegyezhetnek) az hadak azután mindjárt megoszolnak; az dániai király az Imperiumban marad, és azokat az fejedelmeket hódoltatja meg, kik eddig az német császárral egyet értettek; mi az svécziai királylyal visszatérünk, és utunkban Prágát készhez vesszük, Fridericust királyságában helyben ültetjük; onnét, ha az Isten adja, mi Bécs felé indulunk alá az Duna mellett, az dániai és svécziai király mellé, vesszünk magunk mellé valami 15 ezer jó gyalogot, mi viszont ő mellettek valami egynéhány ezer könnyű kopjás hadat; az svécziai király egyenesen által megyen Lengyelországra, és az muszkákkal megegyezvén az lengyel ellen hadakozik.

6. Haszon. Az nagyságos vezért ha akarja Horvátországban szállitjuk és azt meghódoltathatjuk, s hatalmas császárnak adófizetővé tehetjük, csinálhatjuk, ne latorkodhassanak többet annál, az miket eddig cselekedtenek.

7. Haszon. Hogy penig az vezér minden félelem nélkül lehessen, Horvátország határában Kanizsa felől való részében mi magunk Bécs eleiben szállunk, és Isten akaratjával egész télen ott lakunk, s úgy vigyázunk az nagyságos vezérre, hogy senkitől semmi bántása ne lehessen, hanem úgy lakhassék, telelhessen ott mint Budán; nem is félhetni osztán akkor senkitől, mikor az ellenséget mezőben megverik, az országot mind köröskörül császártól elfoglalják, és magunk Bécs alatt fogunk lakni; Magyarországot ismét meghódoltatjuk az előbbi állapotra.

8. Haszon. Az lengyel királytól sem kelletik semmit félni, hogy ha az svécziai király az muszkával együtt ellene hadakoznak; csak kívántatik hogy az tatár hám is személye szerint kijőjön ezen az nyáron, őszön reájok bocsássa renddel az hadat rabolni, égetni; és itt künn teleljen ő is. Ha ezt cselekedik, fejünket kötjük belé, hogy császár birodalma békességben, veszteg ülhet.

9. Haszon. Az spanyol királytól sem félhetni császárnak tenger melléki birodalmát, ha az megegyezést Isten jó végben adja vinnünk, mert az francziai, angliai királyok, velenczések és hollandusok, egyenlő akaratból úgy viselhet-

nek gondot, hogy azokat az tartományokat, úgy mint Neapolist, Siciliát, Calabriát, Apuliát elvehetik az spanyoltól Olaszországban, és mikor hatalmas császár igaz jóakaróinál leszen, immár semmi bántások császár hiveinek nem lehet.

10. Haszon. Hogy pedig nyilvánban értse ő nagysága az keresztyén országok és fejedelmek akaratját, egyenlőképen ezt végezték, hogy császárnak az francziai királyt válasszák, az kinek hugát tartja feleségül az angliai király, melyet ha végben vihetnek, megítélhetik ő nagyságok, mely nagy haszon leszen hatalmas császárnak, ha mostan azoknak az megnevezett királyoknak, fejedelmeknek, kívánságok szerént velek frigyét köt, s barátságot szereznek az nagyságos vezérek hatalmas császárnak és birodalmának.

11. Haszon. Hogyha Friedericus király leszen cseh király, ki az előtt is immár hatalmas császárnak jóakarója volt, most is igazán az, meggondolhatják ő nagyságok, mely nagy hasznára, méltóságára leszen hatalmas császárnak, holott Csehországban, Morvában, Sléziában ellensége senki nem leszen, sőt esztendőnként fő követet beküld az portára tiszteséges ajándékkal, császárral való egyességét azzal akarván megmutatni s bizonyítani.

12. Haszon. Magyarország ha mi kezünknel maradhat, ő hatalmassága igaz jóakarójánál, minemű hasznára, bátorságára leszen hatalmas császár birodalmának könnyen megítilhetik, holott eddig az német minden károkat az magyarok által tétetett császár országában, és ha megtalálták felöle, azt mondotta hogy nem ő akaratjából vagyon, hanem magok fejétől latorkodnak, de imigy mi felelünk felöle, hogy az után semmi kára, bosszúja császár hiveinek Magyarországból nem lenne, sőt minden esztendőben az portára fő követet, méltóságos ajándékokkal bocsátanánk.

13. Haszon. Az svécziai király muszkákkal együtt mikor hatalmas császárral frigyesek lesznek, abból ilyen haszon lehet, hogy az kozákok és lengyelek semmit sem mernek indítani császár birodalma ellen, mert az végezéskor úgy végezhetni az svécziai királylyal és muszkával, hogy ha császár ellen valamit inditanának valamikor az lengyelek, tehát az svécziai király és muszka fejedelem, tartozzanak olyankor

haddal felkelni, Lengyelországra törni s ellenek hadakozni; ez is nem kicsin hasznára lenne császárnak és birodalmának.

23. Mi ebből az mostani megegyezésből, tudniillik hogy ha hatalmas császár azokkal az keresztyén királyokkal mostan frigyet akar kötni, olyan hasznokat látunk az mi nemti- ket mi megjegyeztettünk, mely hasznokból egy szóval hatalmas császárnak megint ilyen hasznai következnek: hogy egész Európában ellenségi szárazon nem lehetnek semmiké- pen, az mind oda feljebb megmutogattuk, sőt az mely orszá- goknak kéncesekkel, népekkel az német eddig császár orszá- git pusztította és az török nemzettel hadakozott, azok az or- szágok hatalmas császárnak frigyessi, igaz jóakarói lesznek, és azoknak fejedelmi esztendőnként az portára főköveteket ajándékokkal beküldik és azzal igaz jó akaratjokat mutogat- ják, bizonyítják. Melyik annak okáért hasznosb, melyik bü- csöletesebb, melyik méltóságosabb? Az-é hogy egyedül ennyi országokból Ferdinánd tartson szinnel való képmutató békes- séget, és császár kapujára 11 esztendőben küldjön egyszer valami aprólék ajándékokat, azonban titkon minden álnok- ságot forraljon ellenünk, és ha midőn módja lészen az dolog- ban, haddal is megpróbálja császár országit; mindenkor úgy kelljen ellene vigyázni, mintha frigyünk sem volna vélek, mely dolog mely nehéz legyen, hogy megbékélt ellenség el- len embernek úgy kelljen vigyázni mint nyilván való ellen- ség ellen, akárki meggondolhatja; sokkal jobb volna nyilván mutatni magát ellenségnek, hogy sem képmutatás képen. Annak okáért az-é jobb, a mit elkezdénk feljebb, hogy egye- dül Ferdinánd legyen császárnak szinnel való barátja, avagy annyi királyok, fejedelmek, országok, az kik mostan császár jóakarátját kívánják, és azok közül sokan hatalmas császár portájára fő követeket ajándékkal esztendőnként beküldjék, ő nagyságok bölcsen megtiltilhetik; nekünk úgy tetszik, hogy mindenkor jobb, hasznosb, bátorságosb, méltóságosb, hogy hatalmas császárnak francziai, angliai, dániai, svécziai, ma- gyarországi királyok, az velenczések, hollandusok, az Impe- riumnak két nagy elector fejedelmei, több tartományoknak hercegeivel, imperialis hatalmas városok, az muszka nagy fejedelem, Olaszországban az szabaudiai nagyherceg, az

helvetusok, grisonések, rethusok, melyek mind hatalmas republicák, mondom, hogy jobb azoknak tökéletes barátságokat venni, nekem úgy tetszik, és frigyet velek kötni, hogy sem mint ilyen szándékkal csak egygyel, a ki eddig végezésit, igiretit soha meg nem teljesítette; mely megnevezett hatalmas királyokkal, országokkal Isten akaratjából mi egyedül véghez tudjuk talán vinni, hogy hatalmas császárhoz követeket beküldjék, és állhatatos frigyet kötni ő hatalmasságával készek lesznek, csak kívánságok szerint most az budai nagyságos vezérnek parancsoljanak késedelem nélkül táborban most személye szerint való kiszállása felől, és hogy velünk mindenben egyet értsen ő nagysága, szót fogadjon, hada legyen. Azonképen az tatár hánnak általjövetele és Tegeniéhez való szállása felől, s az lengyelekre való küldözése, csatázása felől, úgy az mint mi ide alább feljegyezzetjük, harmadszor az hűtlevelet olyan formán küldjék meg, az mint kívánják, melyet magok írva hagytak nálunk.

24. Ezek az dolgok, az melyeket el nem akartunk titkolni, látván ily nagy szerencsáját az mi ifju császáruknak, hanem tartozó igasságunk szerint mi értésére adtuk; mik ha nem fognak tetszeni, könnyű fülök mellől elbocsátani, ha pedig az megmaradás és haszon kell ő nagyságoknak, ehez az hadakozáshoz mostan csak hirtelen ezek kívántatnak:

1. Hogy az budai nagyságos vezért rendeljék szerdárnak, és ne valamely ma szült beglerbéget; mert ha mást rendelnek akárkit, abból sok rút dolog következne, mint ez előtt három esztendővel, és mi úgy igazán írjuk, semmi dologhoz nem fogunk, meg sem indulunk szégyen vállalásra.

2. Hogy az vezér mellé Wrumelből nyolez szancsáságot, bosznai passaságot, budait, tömösvárit, egrit, kanizsait, mindenféle rendekkel valakik hadra válók hogy rendeljék, és azokra kemény parancsolatokat irassanak, senki feje, jószága vesztése alatt házánál maradni ne merjen azokon kívül, az kiket az végházak őrzésére az vezér maga rendel és hagy honn.

3. Hogy oly parancsolatokat is irjanak külön külön minden pasáknak¹, szancsáságnak, hogyha telelni kelletik az hadaknak, senki feje, jószága, tisztí vesztése alatt haza

ne merjen menni, hanem ott maradjanak és városokban falukban teleljenek, melyeket mi az nagyságos vezérrel egyező akaratból rendelünk.

4. Hogy az nagyságos vezér mezőre való lövő szerszámot magával annyit vigyen, az mennyit az szükség kíván, nem mi számunkra, mert nekünk leszen, hanem császár hadának, táborának őrzésére, erősségére.

5. Hogy az budai, kanizsai, tömösvári, egri, esztergomi jancsárokból vitesse el magával harmadrészét, az két rész honn maradhat az várak őrzésére, mi felelünk hogy semmi kára ide hátra császár végházainak nem leszen.

6. Hogy hidat készíttessen az nagyságos vezér, és azt magával elvitesse, hogy ha kívántatik az egymásnak való segítségért az Dunát vagy akármely folyó vizet által köttethessen.

7. Hogy az tatár hán személye szerént felkeljen és Tegeniéhez szálljon, ott legyen táborban mindaddig, valamig hatalmas császár hazatérése felől nem parancsol neki, és legalább hetven ezer tatára válogatott legyen maga mellett, kiknek harmad részét egyszer csatára rablani elbocsássa, az valameddig vissza táborban nem megyen, az két részével éjjel nappal honn legyen, vigyázzon.

Az megérkezvén, második részét bocsássa ismét el, és ilyen formán fárasztza, fogyasztza az ellenség országát. Ahol az ellenséget érzi lenni, azt minden módon, úton ügyekezze elkerülni, harcot könnyen az ellenségnek ne adjon, hanem csak égessen, raboljon. Ha pedig az ellenség derekasan az hadra indulna, az nagy mezőben könnyen megvárhatja, és megnézvén őket, ha nem neki való, könnyen hátra állhat előtte és mikor azt vélné, széljel ment immár, akkor teremhet rajta, mikor ingyen sem vélné; az tatárt mezőben lengyel soha meg nem veri, csak vigyázzanak, hogy éjszaka meg ne üssék táborokat, az tegeniei mező elég nagy mező.

8. Az moldovai vajda hogy válogatott tizenkét száz lovas kurtánt, az havaseli ezeret készítsenek, kiket magunk embere válogathasson meg, és azok készen legyenek, s a mikor parancsoljuk, mindjárt mellénk jöjjenek. Erről az vajdának tisztek elvesztése mellett parancsoljanak.

9. Hogy hatalmas császár nekünk igaz hivének egy

athnámét hűtellel irottat küldjön erről, hogy ha mi mostan az ő hatalmassága méltóságos személye mellett próbálunk, ő hatalmassága minket az megnevezett, és oda felmegjegyzett igiretekben nem hagy, hanem valamit ígír az nagy királyoknak, azokat megteljesíti; minket oda veszedelemre maradnunk (mint már megtörtént) nem hagy, az hadakat mellőlünk hátra jönni az mi akaratumk ellen meg nem engedi, az németnek semmi jó reménységet, jó szót nem adat, hanem az fejedelmeknek adandó ígéreti mellett marad és mellettünk lészen: sőt kitől az nagy Isten mindnyájunkat oltalmazzon, hogy ha valami szerencsétlenség találna bennünket is, ő hatalmassága az mi igaz szolgálatunkért minket el nem hagy, hanem magunkat, nemzetünket országostól hadaival megoltalmaz. Ezek így meglévén, mi is tiszta szívvel, nagy igazsággal, az nagy Istennek szent segítsége velünk lévén, igyekezünk ő hatalmasságának szolgálni, és mihelyt az mi emberink kívánságunk szerint való válaszszaal megérkeznek, semmit nem késünk, az nagyságos vezérrel egyet értvén dolgot látunk.

25. Az német, mivel érti az készületet Budán, és mitőlünk is igen tart, látván, hogy nem az ő reménysége szerint kezd az szerencse neki szolgálni, és ellenségi nem kevesednek, hanem inkább többülnek, mert soha ő azt nem hitte, hogy az francziai, angliai királyok nyilván való ellenségei legyenek. Értvén azt is, hogy hatalmas császár hadait nem verte meg Kazul pasa, sem az tatár hám nem támadott ő hatalmasságára, az mint ezeket Bécsben igen nyilván hazudták és el is hitték volt, azokra nézve immár mostan talám el fogja követét bocsátani, csak azért hogy innét hátul ellensége ne lehessen. Mert bizonyosan látta azt, hogy ha mi az ő hatalmassága fenn maradott hadaival ellene indulunk, neki azontól meg kell romlani és semmivé lészen, ettől mivel fél, talán elküldi követét. Kit ha elküld, az mi vékony tetszésünk ez volna, hogy ha az hadak elindulásokig Budára érkezik, uem kell visszaküldeni, hanem hadd jönné Budára, és az nagyságos vezér lenne szemben véllek; menne végére mint bocsátották, és legelőször is az végezések felől való hűtlelet fordittatná törökül, látnák meg úgy vagyon-e minden

punctáiban írva az mint végeztenek, mely hűtlevélen ha mi fogyatozásokat találna, azokat jegyezgetnék meg; bizonyos dolog hogy lészen is fogyatozás az hűtlevéiben; ez után az ajándékokat látogatná meg ő nagysága az vezér, mely aján-dékok, mi elhittük, közel sem lesznek olyak és annyi erő, az mennyi erő és az mennyi számúak az Rodolphus, azután az Mátyás császár ajándéki voltanak; melyekben az mi fogyatozásokat fog az vezér találni, Istennek igazsága szerént mindjárt szemekre hányhatja minden álnokságokat, és megmondhatja nekik: Jól tudjátok, hogy az végezés az volt, hogy az fő követ hatalmas császár kapujára szent Márton napig bemenjen, kiben semmit nem teljesítettetek, sőt inkább az végezések ellen az üdőtől fogva sok bosszúságot láttunk az csavargók miatt. Másodszor, ha felnyitjátok az végezésekről irt levelet, abban feltaláljátok az hatalmas császár méltóságos személye eleiben mint és micsoda ajándékkal menjen az urad fő követé. Emlékezzetek jól arra, Rodolpus, azután Mátyás császár mint küldének bé követeket, nektek is úgy kellett volna bójönnetek, de annak sok hijja vagyon. Annak felette az végezésekben is ha mi fogyatozás találtatik, azokat is szemekre hányhatni, melyekért nem itiljük illendőnek az ti felmeneteleteket, ilyen formán el sem merünk bocsátani így, mivel hogy ő hatalmassága, mi reáuk bizta volt ezt az dolgot elvégeznünk, és orcánk feketedésével, bir nélkül ilyen gyalázzattal végezéstek ellen való sok fogyatozással; mindazáltal üljetek veszteg itt, mi mindjárt postánkat küldjük sietséggel az portára hatalmas császárnak értesére adjuk jöveleteket, és az mint ő hatalmassága fog parancsolni, mind ti, s mind mi, ahoz tartsuk magunkat. Azonban addig az időig minden állapotok elkészülhetnek, az keresztyén királyok felől is minden bizonyos hirt érthetünk, és Isten akaratjával az hadak megindulván, az német követet nem volna szükség az portára bocsátani, annál inkább ajándékát elvenni nem méltó, ilyen igaz ratiokból, okokból:

1. Mert végezésit meg nem teljesítette, sem küldte ajándékot be követivel együtt, hanem csak az üdöre és hatalmas császár kimenetelire vigyázott, ravaszkodott, bizonyosan vé-gére ment az fényes porta annak, hogy Kazullal tractált és

egy esztendő alatt hatalmas császár ellen más afelől az tatár hánnal az lengyel király által, kikkel mivel kedve szerént nem végezhetett, úgy indította le mostani követét nem jó akaratból, hanem kötelességből. 2. És mert az maga hadainak is győzedelmes jó szerencséje után várakozott, de abban is megfogyatkozván, mivel vőtte eszében hogy ellenségi nem kevesednek, hanem inkább többülnek, sőt értette azt is hogy ellenségi Ferdinándnak hatalmas császár jóakarátját kívánják venni. Arra nézve is kényszerítésből kellett követét béküldeni. 3. És noha követét elbocsátotta, mindazáltal nem azzal az böcsülettel, melyet hatalmas császár méltósága kívánt és érdemlett volna, és a minemű tisztességgel az előbbeni német császárok küldték be követeket, az melyből is akár ki is eszében veszi, hogy nem jóakarattól való békességet, hanem kételenségből és képmutatásból valót akarna tartani. Annak okáért hatalmas császár senkitől ilyen békességet nem kérvén, el sem veszi, mert bizonyosan látja, és el is hiszi, hogy állandó soha sem lenne. Jobbna itili azért ő nagysága, hogy az követ ő hatalmassága méltóságos személye eleiben ne menjen ilyen fogyatkozásokkal való követséggel, mindazáltal el sem akarja ő hatalmassága az véllek való békességes tractájának kötelét met-szeni, hanem kegyelmesen az követet vissza bocsátja minden bántás nélkül úgy az mint jött, és azt kívánja ő hatalmassága, hogy ha Ferdinánd császár ő hatalmasságával békességet akar végezni, úgy ne hadjanak sok kaput, mint im mostan is, hanem tökéletes és tisztességes kívánságoknak méltó okaival végeztessék az békesség, és mivel ő hatalmasságát az egy esztendő alatt az több keresztyén fejedelmek is megtalálták és kívánják az ő hatalmasságával való szövettséget elvégezni, olyan hatalmas, méltóságos fejedelmeknek is méltó kívánságokat is nem volna méltó megvetni, annak okáért ha békességet akar Ferdinand, azokkal is megbékélték, mert hatalmas császár kapuja az mint eleitől fogva minden nemzeteknek nyitva tartatott, úgy az megnevezett nagy fejedelmek kívánságára is mostan megnyitvatott; kiknek ő hatalmassága jó akaratját megigérte s nem akarja

azokat is megfogyatkozni császár méltósága felől szivekben bevett jó reménységek felől.

Nekünk ugy tetszik, ezekkel az ratiokkal Isten igazsága szerint, hatalmas császár nagy méltóságának oltalmára nézve visszaküldhetni az követet, akkor mind az által az mikor az alkalmatosság mutatja, és így az világ előtt ő hatalmassága méltóságos jó hire neve helyén marad s mindennek szájok bédugódik.

Az kik eddig nyelveket azzal mosták, hogy csak akár mi kevés ajándékkal is nincsen oly nagy dolog melyet végben az török nemzetnél nem vihet az követ, ezzel igen sokan is idegenedtenek el hatalmas császártól eleitől fogva, de ha mostan az ajándékot el nem veszik és az követet bántás nélkül visszabocsátják, valóban helyére állathatjuk az dolgot, és mindazok meghamisíttatnak, az kik ez félét hirdettenek, és hatalmas császárhoz annál inkább hajol szivek; az mostani jó szándékkal való nagy fejedelmek is nagyobb bátorságot vesznek és sokkal nagyobb hitelt szerzenek nekik, ha szintén az követeket elküldenék is, az mely még kétséges, az sok fejedelmek sokszor az mint fognak küldeni. Végezetre csak avval is felbomolhatna igen igazán az tavalyi semmire szóló végezés, hogy Erdély felől semmit nem végezett az német, sőt ugyan megmondották, hogy készek inkább elbontani a tractát, hogy sem mint Erdély felől valamit végezzenek, mert az az szent korona igazsága ellen lenne; melyből eszébe veszi az fényes porta bölcsen, mely igen nagy jussokat tartják az németek Erdélyben, és mihelyt módja lenne benne, az békességet mindjárt felbontaná császárral Erdélyért; szükség erről is ő hatalmasságának (?) igen szorgalmasan gondot viselni, mert ha Erdély németé lehet valamikor, annál tovább császár ide ki való országának békessége nem leszen.

Mindezekből ezt fejezhetjük be, hogy ha az nagy Isten hatalmas császárnak mostani megmutatott nagy jó szerencsését kívánságunk szerint engedi végben vinnünk, bizonyos ez hogy Európában, semmi ellenségtől, semmi birodalmát nem kell félteni. Melyből az következik, hogy Asiában mind Kazul passal és minden ellenséggel az Isten segítségéből port

nyalathat ő hatalmassága és győzedelmet vehet rajtok, kibe segítsé az felsége nagy ur Isten. Amen.

G a b r i e l.

Kivülről: 1626. esztendőbeli Konstantinápolybeli követtségemről való Instructiom. Urunk ő felsége nekem adott Iustructiója pro anno Domini 1626. mense Junio.

Tholdalagi Michael m. p.

Eredeti. Bethlen G. saját aláírásával.

Erd. muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)

CXC.

Felséges, kegyelmes király atyámfia, jóakaróm.

Azt irom felségednek, hogy ez az régi felséged jó szerejtejtől, ha felséged kérd, mostani időben jó egységben vagyok, az ur Istentől az hatalmas császárnak felségednek sok jó időket kérek, ha felőlem más dolgot kérd felséged, mostan csak házomnál vagyok. Ilyen sok ideje vagyon, mitől fogva csak arra nézek, az ur Isten micsoda szerencséket ad. Én felségednek én jóakaró szeretője, mindenekben jó akarója voltam, ezután is az leszek, felségedtől is azt kívánom, hogy felséged is ne felejtkezzék el rólam, hanem felséged is ennek utána is jó akaróm legyen, az én dolgomban arra kérem felségedet, hogy felséged mutassa jó akaratját hozzám.

Ez elmúlt esztendőben, mikor felségeddel hadban voltam, akkor Poszka Szancsi ága az fiam Azdan bég, felséged jóakarója volt, annak utána az én fiamnak Nik és Lik szanchiaget adták, azt kívánom felségedtől, hogy felséged legyen segítséggel, ő is felségednek ha miből tudja, meg szolgálja. Az szomszéd kapitányokkal jól él, szolgál is nekik az miből szolgálhat. Felséged az én kedvemért ne felejtse el, az fiam Haszán pasa felséged jóakarója, szeretője, most Kanizsa beglerbég lőtt, de hadával Budára az nagyságos vezérrel szemben lenni elkészült. Adjon az ur Isten minden jókat neki. Felségedtől mint kegyelmes uramtól azt kívánom, hogy felséged el ne felejtse ez felséged szeretőjét, az hol kívántatik, felőlem

jó szókat szólni kívánok felségedtől. Az ur Isten adjon sok jó időt és szerencsét felségednek.

Felséged szeretője

Ibrahim pasa
az előtt bosznai pasa volt.

Kivül: Anno 1626. 15. Julii Albae exhibitarum Ibrahim passae
literarum translatio.

(Eredeti t. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXCI.

Informatio pro Kasparo Ornay Supremo ac Generali
Commissario nostro, ad milites sub Capitaneatu Gener. Ste-
phani Horvát a nobis ordinato.

1. Hogy mindeneknek előtte az felséges ur Istent segítségére híván, az minekünk tartozó hűségnek kötelessége szerint fejedelmi méltóságunkat, becsületünket, nem különben mint szeme fényét igyekezzen őrizni, oltalmazni mindenekben.

2. Hogy fő kapitányunkkal atyafi szeretetben éljenek, egymásnak becsületit megadják, minden minket, és confoedc-rátusinkat, hazánkat, nemzetünket, az vitéztlő rendet illető dolgokban valamelyik jónkra, hasznunkra, becsületünkre, il-lendők, egymással egyet értsenek; egymás tanácsa nélkül semmi derék dolgot ne cselekedjék fő kapitányunk, hanem valahonnét mi levelek, hírek érkeznek, az commissariásunkkal közölje, és ha minket tudositani kell felőle, mind nagy és ki-csiny dolgokról tudosítsanak. Ha valamit kell próbálni, az fő-kapitányokat is magához hivassa fő kapitányunk, és comissá-riusunkkal egyenlő tanácsban ülven, először tanácskozzanak egymással, és ha mit próbálni akarnak, egyenlő akaratból cselekedjék, ne panaszkodhassanak jövődőben fő kapitá-nyunkra, ha mi szerencsétlenség rajtok valahol esnék is (kit Isten távoztasson) hogy csak maga fejétől cselekedett mindent.

3. A hadnak regestomát fő commissáriusunk magánál tartsa, melynek számát csak fő kapitányunkkal együtt tud-ják. Senkivel azt ne közöljék.

4. Hogyha valamely urnak, vármegyének követe, tisztje

menne fő kapitányunkhoz, akár honnét, és akár kitől fő commissáriusunk mellette legyen, nagyobb becsületnek okáért, és az követséget együtt hallgassák meg, és választ is jelenletében adjon, leveleket commissáriusunk írjon, fő kapitányunk nevével. A hová derekas levelet kívántatik iratni hogy az deák tudatlansága miatt az mi méltóságunk, és az ő tisztelessége is valamiben meg ne gyalázódjék, mivel maga deák-talan ember, igen megolvasson minden leveleket commissáriusunk, vétek benne ne legyen : hogy valami nagy kár, és fogyatkozás abból ne következék.

5. Az vitézlő rendnek fizetéseket valamikor megküldjük, mindenkor fő kapitányunkkal együtt commissáriusunk megmustrálja, és jól meglássák, kinek adatják fizetésünket, gazságot ne engedjenek közikbe gyülekezni. Mely fizetést mindenkor mi tőlünk várjanak, nem az generalisoktól.

6. Az Istenre kényszerítjük, hogy az hadaknak magok visclésekre igen szorgalmasan vigyázzon; és ha mely sereg kiváltképen Magyarországbán az prédáláshoz kezdene, senkinek fő kapitányunk meg ne engedje, hanem kedvezés nélkül az olyanokat megbüntesse, törvény szerint hallálal. Megtölteni lovakkal, kabolákkal, és egyéb gaz marbákkal őket ne engedjék, mert tudják mihelyt megrakodhatnak, semmire kellők! Senkit tőlünk tolvajlásokkal, egyéb kegyetlen eselekedetekkel el ne idegenítsenek, magoknak ellenségekké ne csináljanak senkit.

7. Elsiessenek menni. Utjokban ne mulassanak, mert ha mulatnak, feljül eleikbe nem gyülekezhetnek, és az német haddal való megegyezéstől őket el ne szaggassák.

8. Rosenberken (Rosenberg) Illyésházi nramat fő kapitányunkkal együtt commissáriusunk meg keressék, és ha ott találkozik, az mit szóval eleibe adtunk, azt hűségesen végbe vinni igyekezze nála.

9. Solna avagy Budetinhez (mindkettő helység Trencsén vármegyében, a Vág folyó mellett) való érkezésekig, ha az német hadak által nem jöttek, és az hegyet bevágták volna;

mindjárt parancsoljon fő kapitányunk az vármegyében levő Ispányoknak, és szolgabiráknak az utak kitisztításokra rendeljenek, gyűjtsenek elegendő népet, és ha valakik az hegyekre felszaladtanak volna, onnét házokhoz küldjék, melyet ha cselekedni nem akarnak, ti reátok ne vessenek. Isten és az ő szent angyali előtt protestáltok, hogy mindjárt az egész vármegyét elégetitek, népét leváogatjátok, és mindeneket valamit kaphattak, elprédáljátok. Interim magatok is népet hajtsatok fel, és az seregekből is gyalog szálljon; minden seregnek harmada puskákkal felmenvén, ha kiket az uton kaphatnak, vagdalják le, és az utat magoknak kitisztítsák. Azonban az generalisokhoz bocsássák bizonyos embereket, értsék meg oda érkezéseket, és kérjék, ők is mindjárt bocsássák bizonyos számú gyalog seregeket ezerig valót az hegyre, hogy túl ők és innét az mieink fogják egyaránt az dolgot. Mely passust erősítsenek meg sánczczal és rendeljenek gyalogot belé.

10. Szemben lévén az generalisokkal, a mikor Isten őket hozzánk vezérli, mi nevünkkel együtt fő kapitányunkkal köszöntsek ő kegyelmek, Istentől hosszú életet, mostani dolognak kívánatos végét. Ellenségeink ellen győzedelmet, szerencsét kívánjanak mindnyájoknak fejenként. És noha méltó igaz mentségeink voltak, melyek az mi mostani velek való megegyezésünket meggátolhatták volna, az mint ezt Gissenius (?) uramtól ő kegyelmek bőségesen megérték, de nem akarván nekik megfogyatkozni, minden akadályokat (így!) hátra hagytunk, országunkat minden státusival, életünket és substantiánkat, az az: értékünket, szerelmes házas társunkat, az szerencsének változó és állhatatlan kerekére vezettük, és az velek való megegyezésre adtuk magunkat. Elöljáróban őket azokkal az vezér hiveinkkel, kiket ott rendben állani látnak, melléjük bocsátottuk hadaknak megerősítésekre, megparancsolván, hogy ő kegyelmektől hallgassanak; parancsoljanak azért ő kegyelmek, és az mi vitézink minden tehetségekkel engedelmesen akarnak szolgálni. Magunk sem késünk. Isten megengedvén septemberben ő kegyelmekkel meg akarunk egyezni.

11. Az ellenség hol és mi állapotban leszen akkor? an-

nak igazán igyekezzék végére menni, és ha főképen az ellenség nagyobb erővel leszen, az mienknél, intsék az generálisokat, hogy az hadat szerencséjére ne vessék, hanem jöjjenek által az hegyen, és az hegyet fenn megerősítvén gyaloggal, sánceczal, szálljanak az táborban Solna táján egy alkalmas helyen, várjanak oda minket. Ha pedig nem akarnának jönni, egyáltalában megmondják: hogy ott ők nem maradnak, eljönnek, mert megparancsoltuk, hogy Sleziában ne mulassanak, mert csak azért rendeltük őket oda, hogy által való költözésekben szolgáljanak, és az magyarországi statusokat ne engedjék ellenek támadhatni, zsákmányosok jár hassanak szabadon, és éléseket elfogni ne engedjék; mezőben a fegyveres és kaszás (?) seregekkel vivjanak. Mi hasznuk ott való heverésekben az egész hadnak? holott ha az ország hozzájok nem hódol, ha szinte akarna is, az császár hadaitól nem mernek. Hasznunk azért abban semmi nincsen, de kárunk ilyenek: hogy az német hadak hátok megett, oldalul az lengyelek gyülekeznek reájok, Magyarországbán megint az palatinus az státusokat felviszi, német haddal magát megerősíti; és elejekbe száll Solnához, az mi passusunkkat is intercludálja az szoros helyekben, és meg nem egyezhetvén velek, meg sem segíthetjük egymást. Annak okáért ha az meg egyezésért jöttek, ne mulassanak, jöjjenek serénységgel által, egyezhessünk meg késedelem nélkül, az palatinus gyülekeztének vehessük eleit, oszlassuk meg; az passusokat tegyük mienkké; az török hadakat is, kik az pesti mezőben szállottak táborban, mozdítsuk meg, adjunk és rendeljünk azoknak is utat, az megegyezés után pedig vagy Morvára, vagy Csehországra, avagy Ausztriára kelletik mennünk, avagy ahol az ellenséget hallhatjuk lenni; Isten akaratjából mi is minden hadainkkal oda megyünk együtt ő kegyelmekkel, de általán fogva Sleziában nem leszünk.

12. Hogyha pedig által jünnek, avagy innét találják őket, az mi vitézeink is mindenütt együtt legyenek velők, és mint igaz vitézek magokat úgy viseljék, de keresztyénül. Az ellenségre mind Magyarországbán Morva felől, és Slezia felől igen vigyázzanak, véletlenül valamiképen őket ne találják, Árva felől is szorgalmason vigyáztassanak.

13. Minket minden alkalmatossággal minden állapotjok felől igen igazán s mentől gyakrabban lehet tudosítsanak.

Ezeknek utána az mi kegyelmességünket deferáljuk az jó hiveinknek fejenként. Datum ut Supra.

G á b r i e l m. p.

(P. H.)

Dr. Ötvös Ágostonnak Bethlen Gábornak saját kezével írott eredeti példányáról vett másolatról.

CXCII.

M e m o r i a l e.

Orsova	Equites.	300.	Pedites.	300.
Mihald	E.	200.	P.	200.
Halmos	E.	100.	P.	100.
Caransebes	E.	200.	P.	200.
Karand	E.	100.	P.	100.
Bokezia	E.	50.	P.	100.
Lugos	E.	600.	P.	700.
Facsád	E.	100.	P.	200.
Tótváralja	E.	50.	P.	50.
Eperies	E.	50.	P.	50.
Lippa	E.	600.	P.	700.
Világos Syri	E.	100.	P.	100.
Arad	E.	300.	P.	300.
Fellak	E.	150.	P.	200.
Csenád	E.	400.	P.	500.
Szarvas	E.	200.	P.	200.
Gyula	E.	500.	P.	500.
Jenő	E.	400.	P.	400.
Várad	E.	400.	P.	600.
Nádudvar	E.	200.	P.	200.
Debreczen	E.	100.	P.	100.
Szakmár	E.	200.	P.	300.
Ecsed	E.	100.	P.	200.
Kálló	E.	200.	P.	200.

Tokaj	Equites.	100.	P.	100.
Ónód	E.	200.	P.	200.
Eger	E.	1000.	P.	1000.
Putnok	E.	50.	P.	50.
Filek	E.	300.	P.	300.
Szendrő	E.	200.	P.	200.
Kassa	E.	300.	P.	300.
Szepes	E.	50.	P.	50.
Lublyó	E.	100.	P.	100.
Rosomberk	E.	50.	P.	100.
Árva	E.	50.	P.	100.
Equites Aulici	.	.	Eq.	3000.
Pedites Praetoriani	.	.	E.	3000.
Cusodes corporis	.	.	E.	200.
Custodes corporis	.	.	Ped.	200.

Tubicines	Nro.	50.
Timpanista	Nro.	2.
Vexilliferi	Nro.	2.
Szurmaczii.	Nro.	3.
Stapedarii	Nro.	20.
Janitores	Nro.	20.
Musici	Nro.	30.
Venatores	Nro.	20.
Aucipes.	Nro.	10.
Marescallus.							
Aulae Magister.							
Suppremus cubicular.							
Stabuli Magister.							
Vicemgerentes	Nro.	6.
Culinae Magister.	Nro.	1.
Vivem gerentes	Nro.	2.
Thesaurarius	Nro.	1.
Vicemgerens	Nro.	1.
Solutionum magistri	Nro.	2.
Rationum magister	Nro.	1.

Perceptor	Nro. 1.
Dapiferorum magistri	Nro. 2.
Dapiferi	Nro. 12.
Apparitores	Nro. 12.
Pocillator mag.	Nro. 1.
Pocillatores	Nro. 2.
Aromatorum magister	Nro. 1.
Vicem gerentes	Nro. 2.
Cubicularii	Nr. 8.
ex quibus administrare debent ad	
mensam semper	Nro. 2.
Praecisores	Nro. 3.
Cubiculares pueri	Nro. 8.
Cursorum magister	Nro. 1.
Cursores	Nro. 20.
Ephippiariorum magister	Nro. 1.
Ephippiarii	Nro. 16.
Agazones	Nro. 50.
Aurigae	Nro. 200.
Oneratores mulorum	Nro. 12.
Oneratores Camelorum	Nro. 12.
Istorum magister	Nro. 1.
Procurator Tentoriorum	Nro. 1.
Tentoriorum magistri	Nro. 12.
Medici ordinarii	Nro. 3.
Chirurgi	Nro. 2.
Pharmacopolae	Nro. 2.
Barbi Tonsores	Nro. 2.
Concionatores aulici	Nro. 3.
Historicus aulicus	Nro. 1.
Coquorum Magister	Nro. 1.
Coci praecipui	Nro. 4.
Coci communes	Nro. 12.
Pueri Studentes	Nro. 6.
Dispensatores	Nro. 4.
Janitores culinae	Nro. 4.
Varii et diversi operis artifices	Nro. 40.

Fundatores	4.
Astrologi	2.
In Arsenali :	
Artelleriae magister generalis	1.
Czaygbar	2.
Bombardarii	100.
Artifices mechanici opifices varii . .	200.

Kivül : 1626. Memoriale Quorundam locorum et aulae alicujus
consignatio.

M E M O R I A L E.

Banus Tömösiensis in Arce.

Tömösvár	E. 2000.	P. 2500.
Pancsova	E. 2000.	P. 2000.
Kufin	E. 1000.	P. 1000.
Ujvár	E. 1000.	P. 1000.
Mudava	E. 1000.	P. 1000.
Orsova	E. 1000.	P. 1000.
Szören	E. 2000.	P. 2000.
Halmos	E. 100.	P. 100.
Karansebes	E. 200.	P. 200.
Lugas	E. 500.	P. 500.
Facsád	E. 300.	P. 300.
Krassó	E. 300.	P. 300.
Pente	E. 300.	P. 300.
Becskeke	E. 1000.	P. 1000.
Csák	E. 300.	P. 300.
Csanád	E. 1000.	P. 1000.
Arad	E. 300.	P. 300.
Lippa	E. 500.	P. 700.
Eperies	E. 50.	P. 50.
Tótváradja	E. 50.	P. 50.
Solymos	E. 50.	P. 50.

Generalis Varadiensis.

Várad	E. 500.	P. 500.
Jenő	E. 300.	P. 400.
Siri	E. 200.	P. 200.
Gyula	E. 1000.	P. 1000.
Szarvas	E. 300.	P. 300.
Nádudvar	E. 200.	P. 200.
Debreczen	E. 200.	P. 200.
Kálló	E. 200.	P. 200.
Ecsed	E. 200.	P. 300.
Szattmár	E. 200.	P. 300.
Munkács	E. 100.	P. 100.

Capitaneus Szegediensis.

Seged	E. 1000.	P. 1000.
Titel	E. 1000.	P. 2000.
Szalonkemen	E. 1000.	P. 1000.
Bács	E. 1000.	P. 1000.
Csongrád	E. 300.	P. 300.
Becse	E. 300.	P. 300.
Zombor	E. 300.	P. 300.
Calacsá	E. 300.	P. 300.
Baja	E. 300.	P. 300.
Kecskemét	E. 300.	P. 300.

Generalis Capitaneus Cassovicasis.

Kassa	E. 500.	P. 500.
Eger	E. 1000.	P. 1000.
Heves	E. 200.	P. 300.
Szolnok	E. 500.	P. 500.
Hatvan	E. 300.	P. 300.
Ónód	E. 100.	P. 100.
Tokaj	E. 100.	P. 100.

Putnok	E. 100.	P. 100.
Szendrő	E. 100.	P. 100.
Filek	E. 250.	P. 250.
Szécsén	E. 200.	P. 200.
Gyarmat	E. 100.	P. 100.
Lubló	E. 200.	P. 200.
Murán	E. 100.	P. 100.

Generalis Capitaneus Budensis.

Buda	E. 2000.	P. 2000.
Esztergom	E. 1000.	P. 1000.
Komárom	E. 600.	P. 600.
Tata	E. 200.	P. 200.
Győr	E. 1000.	P. 1000.
Pápa	E. 400.	P. 400.
Beszprém	E. 300.	P. 300.
Tihan	E. 200.	P. 200.
Váson	E. 200.	P. 200.
Fejérvár	E. 1000.	P. 1000.
Simontornya	E. 300.	P. 300.
Szekszárd	E. 300.	P. 300.
Tolna	E. 300.	P. 300.
Paks	E. 300.	P. 300.
Földvár	E. 300.	P. 300.
Adon	E. 300.	P. 300.
Ráczkevi	E. 300.	P. 300.
Demsed	E. 300.	P. 300.
Visegrád	E. 200.	P. 200.
Vác	E. 300.	P. 300.
Nógrád	E. 200.	P. 200.
Palánk	E. 100.	P. 100.
Leva	E. 200.	P. 200.
Ujvár	E. 500.	P. 500.
Sződgyen	E. 100.	P. 100.
	14.800.	14.900.

Generalis Capitaneus Canisaiensis.

Kanisa	E. 1600.	P. 1600.
Babocsa	E. 500.	P. 500.
Berzencze	E. 500.	P. 500.
Segesd	E. 500.	P. 500.
Ktis Komárom	E. 500.	P. 500.
Peleske	E. 500.	P. 500.
Szigeth	E. 1000.	P. 1000.
Süklös	E. 1000.	P. 1000.
Mohács	E. 1000.	P. 1000.
Baranyavára	E. 1000.	P. 1000.
Erdődvara	E. 500.	P. 500.
Eszék	E. 2000.	P. 2000.
Deáki	E. 1000.	P. 1000.
Posga	E. 1000.	P. 1000.
Némethivára	E. 1000.	P. 1000.
Valpovára	E. 2000.	P. 2000.
	<hr/> 15.600	<hr/> 15.600.

Universus Equitatus Confiniorum numerus constit. 63,700 Equitibus. Univers. peditatus numerus 64,300, peditc. Eqtus Cataphractorum numerus 11,000. Peditatus Germanor. nrus 30,500.

Poson	E. 500.	P. 500.
Óvár	E. 100.	P. 100.
Hamburgh	E. 100.	P. 100.
Dévén	E. 50.	P. 50.
Sz. György	E. 50.	P. 50.
Vereskő	E. 50.	P. 50.
Beczko	E. 50.	P. 50.
Trencsén	E. 50.	P. 50.
Solna	E. 50.	P. 50.
Árva	E. 50.	P. 50.
Rosemberk	E. 50.	P. 50.

Nitra	E.	50.	P.	50.
Strasnieza	E.	50.	P.	50.
Szakoleza	E.	50.	P.	50.
Stomfa	E.	50.	P.	50.
Márhek	E.	50.	P.	50.

1350.

1350.

Anger.

Basin.

Modor.

Czeklész.

Szencz.

Selye.

Püspöki.

Eberhardt.

Küsmárton.

Fraknó.

Nyulas.

Sopron.

Kőszegh.

Szombathely.

Equites Selavon. 4000.

Equites Croatiae 4000.

Pedites Croatiae et Slavoniae . 8000.

In regno Slavoniae E. 4000. P. 4000.

In regno Croatiae E. 4000. P. 4000.

In regno Dalmatiae E. 3000. P. 3000.

In ducatu Mediolan. E. 2000. P. 6000.

In ducatu Stiriae, Ca-

rint, Carnioliae E. 1000. P. 3000.

In ducatu Austr. E. 1000. P. 3000.

In Cottu Tirolen. et E. 500. P. 1500.

Passa.

In Regno Bohemiae E. 1000. P. 3000.

In Marchionatu Mor. E. 1000. P. 3000.

In ducatu Silesiae et

Lusatiae E. 1500. P. 4000.

Equit. Cataphracti 11,000.

Peditatus germanicus 30,500.

8.400,000 fl. Item Confiniorum in victualibus
pro duobus mensibus.

Kivül: 1626. Memoriale. Minuta Suae Serenitatis. Tota Hungaria et aula regia consign.

(Bethlen Gábor írása.)

CXCIII.

Tekintetes felséges fejedelem. Isten felségedet minden jókkal áldja meg és minden élő napjait sok ezerekre tegye ez földön és minden jóra igyekező dolgaiban szerencsésen vigye elő hatalmas császárukhoz való hűségedben.

Felséges fejedelem nekem régi jóakaró kegyelmes uram, akarom felségedet tisztességesen ez levelem által megtalálnom, és legelsőbbben felségednek jó egészségén értekezni; tudakoznom. Annak utána azt is felségednek értésére adnom, hogy az hatalmas császár kegyelmességéből az lippai szancsákságának gondja viselését nekünk jóakaródnak *) adván Budáról az nagyságos vezér Mehemet pasától minden jó tanúsággal bocsátottunk, hogy felségeddel és az felséged hivelvel, kik az végekben vagynak, az jó csendességet megtartsuk. Isten velem levén igyekezem azon, hogy az én időmben semmi háborúságra való ok ne adassék, hanem felséged csak parancsoljon, örömet szívvvel, lélekkel akarok felségednek szolgálni az szomszédságban. Az elmúlt esztendőben is oda fel Morvában létünkben felségeddel együtt Ibraim pasával együtt felségednek szívünk szerint szolgáltunk, ezután is az hatalmas császárnak szerencséjére és felséged szerencséjére, ha kívántatnék, örömet akarunk szolgálni. Most is felséges uram, im szintén induló félben vagyunk az hadban oda fel Budára bizony azt akarnám, hogy is induljon, mert az felséged szerencséje (példabeszéd?) az török nemzet között. Én mindenben felségednek jó akarója vagyok. Kérem felségedet, én velem nagyságod parancsoljon. Im Ibraim pasa is apjának, felségednek, én általam mi fele levelét küldötte, im azt is felségednek bé ő is felségednek eleitől fogvánt jó aka-

*) Az eredetiben : jó akaródnak.

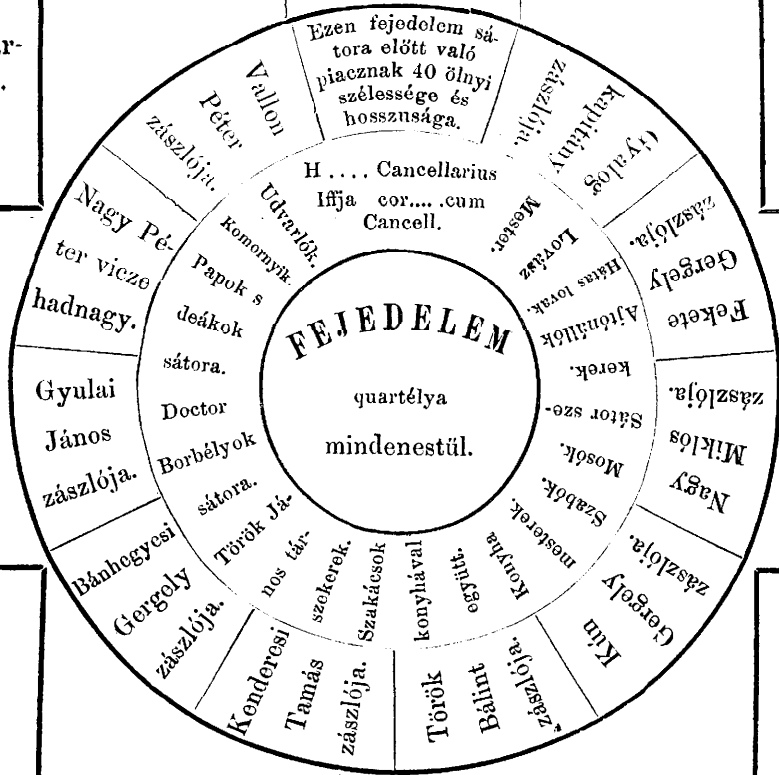
rója, és felségednek Istentől sok jót kíván és felségedtől választ is vár mint jóakaró fiától. Felséged megbocsásson, szinte mostan felségednek való lovam nincsen, de mindazonáltal várok Konstantinápolyból, abban is felségednek kedvét keresem. Im azért mostan mi magunk régi jámbor szolgálk által Haczy Soban és Ozman aga által felségednek e_fy szép falra való selyem szőnyeget, kit az vezérek magok házokban szoktak kerevetekre való helyére teríteni, felségednek küldöttem embereim által, és az felséges tekintetes királyné asszony-nak két keszkenyöt. Kevés ajándék kegyelmes uram, de felséged én tőlem jóakaró hivatól vegye jó neven, és felséged minden időben nékem parancsoljon. Éltesse Isten sok esztendeig. Datum ex arce Lippa Anno 1626.

Felségednek jó akaró szomszédja, híve

Lippai szancság széki Arzlán bég. m. p.

Külczim : Az felséges Gábrriel, Istennek kegyelmességéből az szent római birodalomnak és Magyarország részeinek urának, és Erdélyországnak fejedelmének, székelyek ispánjának, Opuliának és Ratiborának hercegeinek, nekünk kegyelmes szomszéd urunknak adassék tisztességesen.

Eredetiről, mely Mike Sándor ur tulajdona. Kolozsvárott.)

Hajdu sereg.	Hajdu sereg.	Hajdu sereg.	Hajdu sereg.	Egri István Uram serege.		Hajdu sereg.	Hajdu sereg.	Hajdu sereg.	Hajdu sereg.		
				Az lövő szerszám mindjárt ennek a piacznak szélén legyen minden ahoz való eszközökkel; az hozzá rendeltetett gyalog vegye körül.							
Itt Szakmár, Szabolcs, Bereg, Ugocsa, Zemplén, Ujvár és Borsod vármegyék gyalogi.	Itt Bihar, Közép-Szolnok és Kraszna vármegyék gyalogi.	Itt kolozsvári, vásárhelyi, enyedi, deési, váradi, debreczeni, szakmári s némethi, felső és alsó bányai gyalogok.	Itt váradi, szakmári, kállai fizetett gyalogok és a mi jószágunktól való gyalogok.	P i a c z , melynek 60 vagy 70 ölnyi lehet a hossza, úgy mint a tábor fog fektünni, szélessége 40 vagy 50 ölnyi, de az hol lehet, két annyi legyen.		Itt a német gyalog legyen,	mellette a szászság gyalogja,	mellette Fejérvár, Küküllő, Hunyad, Máramaros, Zaránd, Kolozs, Torda, Doboka, Belső-szolnoki gyalogok.			
Kornis Úr III. serege.	Kornis Úr II. serege.	Kornis Úr I. serege.	Itt az váradi kapitány jennei katonákkal s ott való németekkel.	Szent Páli János, Iffjak zászlója. Fábián Márton serege.	Fő komornik.	Generalis.	Vice kapitány Fekete Lőrincz és Boythi István seregei.	Fehér vármegye Küküllővel.	Kolozs Torda Dobokával.	Hunyad, Máramaros, Zaránd felső járásával.	Belső- s Középszolnok, Kraszna-val együtt.
Kún László uram serege. Szakmár vármegye. Nyári István uram serege. Szabolcs } vármegyék. Beregh } Ugocsa }								Zemplény. Aba-Ujvár. Borsod.			
Csíki sereg.	Csíki sereg.	Udvarhelyszéki sereg.		Udvarhelyszéki sereg.	Béldi Kelemen serege.		Béldi Kelemen serege.		Máramaros és Aranyosszéki 2 sereg.		
Ezen csíki seregnek gyalogja hát megé szálljon.	Ennek is seregének gyalogja hát megé szálljon.	Ennek is seregének hát megé szálljon gyalogja.		Ennek is seregének hát megé szálljon gyalogja.	Ennek is seregének hát megé szálljon gyalogja.		Ezeknek is seregeinek gyalogja hát megé szálljon.				

T A R T A L O M.

	Lap.
I. Balassa Imre és Majláth István Kolozsvárral tudatják a török követség ügyében kivetett adó mennyiségét. Medgyes 1540. sept. 27.	3
II. Izabella királyné a szebenieknek a török seregek kivonulásáról. Diod 1550. november eleje	4
III. Kászon pasa az erdélyi rendeknek. Kivonulást ígér ha Izabella hűségére térnek. K. n. 1550. nov. eleje. . . .	4
IV. Cactaldo Hallernek. Erdély védelmi karba helyhezése ügyében. Udvarhely 1553. marc. 6.	6
V. Ugyanaz ugyanannak pénzügyi dolgokról. Eperjes 1553. marcius 21.	8
VI. Kendi és Dobó vajdák Hallernek. Utalványozás Temesvárra küldött követeknek. Vásárhely 1553. sept. 10. . .	9
VII. Ugyanazok ugyanannak, török foglyok haza kísérési tárgyában. Ujvár 1553. nov. 20.	11
VIII. Ugyanazok Hallernek e foglyók tisztességes felruházása ügyében. Ujvár 1553. nov. 21.	12
IX. Ugyanazok Hallernek. Utalványozás, Szent-Iván 1553.	12
X. Ugyanazok Gerendynek, oláh foglyok ügyében. Vács 1555. nov. 8.	12
XI. Mahumet török követ egy erdélyi főurnak ajánlja hogy térjen János király hűségére. Liszkó 1555. oct. 26. . .	12
XII. Sándor moldvai vajda Kornist János Zs. iránti hűségre inti. Jassy 1556. febr. 20.	14
XIII. II. János király Apaí Gergelyt Péter havasalföldi vajda nászára meghívja, Gyula-Fehérvár, 1563. marc. 27. . .	14
XIV. Névtelen Maximiliánnak engedélyt kér Lengyelországba bujdokolni. H. és é. n.	15
XV. II. Szelim. Menedéklevél a kolozsváriaknak. 1573. september 28.	16
XVI. III. Murád Báthory Istvánnak hűséget rendel. H. és é. n.	17
XVII. III. Murád megtiltja hogy erdélyi kalmárokat más adósságáért tartóztassanak. Konstantinápoly 1575. jul. 30.	18

	Lap.
XVIII. A) A szultán tudatja Báthory Kritóffal hogy a török had fölkelését elrendelé. 1578. febr. 28.	18
B) Daut bég ugyanannak moldvai ügyekről	20
XIX. Menedék levél kereskedőknek. Buda 1579. jun. 16 . . .	21
XX. Ali basa behódoltatások ügyében. Buda 1582. nov. 11. .	21
XXI. Peter vajda az erdélyi korlátnoknak. Üdvözlét 1584. januar 23.	22
XXII. Menedéklevél Erdélybe utazó kereskedőknek. Buda, 1586. jul. 27.	23
XXIII. Báthory Zsigmond Gávai török követnek lengyel ügyekről ir. Fehérvár 1589. apr. 8.	24
XXIV. Ahmet aga egy szökevény kiadatását kerí. H. és é. n. .	24
XXV. Fermán a budai basának Debreczen adója ügyében. 1593. febr. 28.	25
XXVI. Óváry István követjelentése. Konstantinápoly 1594. marczius 28.	25
XXVII. Bódog János követjelentése. Konstantinápoly. 1594. julius 31.	28
XXVIII. Báthory Zsigmond előterjesztése a rendeknek. Kolozsvár 1594. aug. 20.	30
XXIX. Hussain csausz a fejedelmet inti, hogy térjen vissza a török iránti hűségre. Temesvár 1595. apr. 1. . . .	35
XXX. Rudolf rendelete felkelésre. Prága 1598. marc. 10. . .	36
XXXI. A fejedelem a szultánnak a béke megemntartása tárgyában. K. n. 1599.	37
XXXII. Mihály vajda menedéklevele. Fehérvár 1599. nov. 4. .	39
XXXIII. Az erdélyi rendek duggatott felkelhetők kiadása ügyében. Grid 1600. oct. 4.	40
XXXIV. Bókes István Borbélynak hireket ir. Facset 1592. oct. 23.	41
XXXV. Bektás pasa menedéklevele a Kolozsvárba szorult németeknek. 1603. maj. 28.	42
XXXVI. Básta rendelete Ficsor jószágai ügyében. Kolozsvár 1604. februar 4.	43
XXXVII. Ahmet athnameja a bujdosóknak. 1604. maj. 30. . .	43
XXXVIII. Szultáni athname Bocskaynak. 1604. nov. 4. . . .	45
XXXIX. Menedék-levél Bocskay követeinek. Belgrád 1604. dec. 12.	47
XL. Athname Bocskaynak. Daud pasa mezején. 1605. maj. 19.	48
XLI. Náprádi Döme levele Kornisnak. Vigasztalja. Bécs 1605. julius 5.	49
XLII. Nagy Albert jelentése Rákóczy Zsigmondnak. Barcsa 1605. oct. 18.	50
XLIII. Hadi egyelmi rendszabályok. Kassa 1606. apr. 20. .	51
XLIV. A moldvai vajda Rákóczy Zsigmondnak. Határvillongás. Jassy 1606. apr. 30.	54

	Lap.
XLV. Ugyanaz ugyanannak hasonló tárgyban. Jassy 1606. junius 21.	55
XLVI. Ugyanaz ugyanannak ugyanazon ügyben. Jassy 1606. augusztus 2.	56
XLVII. Keresztési Pál Rákóczynek tatár híreket ír. Karansebes 1606. sept. 18.	57
XLVIII. Báthory Gábor a fővezérnek, a fejedelemséget keresi. Ecsed 1607. jan. 2.	58
XLIX. Murad pasa Rákóczynek, Bocskay halála ügyében intézkedik. (1607.)	59
L. Athname Homonnainak. (1607. január.)	60
LI. Athname az erdélyi rendeknek Homonnai ügyében	62
LII. Rákóczy Zs. levele Musztafához az athname ügyében. Kolozsvár 1607. febr. 17.	64
LIII. Rákóczy Zs. tudatja a nagyvezérrel megválasztatását. Fehérvár 1607. febr.	65
LIV. Athname Rákóczy Zsigmondnak. 1607. febr. 22.	65
LV. Murád inti Rákóczyt, hogy mondjon le a fejedelemségről. H. és é. n.	68
LVI. Rákóczy Zsigmond válasza ugyanarra	71
LVII. A moldvai vajda üdvözli Rákóczyt. Jassy 1607. marc. 1.	74
LVIII. A moldvai vajda Rákóczynek határvillongások ügyében. Jassy 1607. jul. 24.	75
LIX. Ali pasa levele a magyar rendekhez hódoltsági ügyben. Buda 1607. nov. 10.	76
LX. Ali pasa Illésháznak hasonló ügyben. Buda 1608. jun. 6.	77
LXI. Ali pasa Kornis Boldizsáraak kiraboltatása ügyében. Buda 1608. jun. 13.	79
LXII. A magyar urak Szabolcs megyének a prágai táborból. 1608. jun. 27.	80
LXIII. Dóczy István Illésháznak török híreket ír. Vác 1608. augusztus 10.	83
LXIV. Bozsnyák Tamás Mágocsynak a csavargók ügyében. Fülel 1608. aug. 25.	84
LXV. Báthory Gábor Kornis Boldizsárnak a török követek ünnepélyes fogadása ügyében. Gyulafehérvár 1608. september 4.	86
LXVI. Ugyanaz ugyanannak ugyanazon tárgyban. Fehérvár 1608. september 5.	86
LXVII. Bekir bég Illésháznak jelentést tesz. Buda 1608	88
LXVIII. Mágocsy Ferencz az egri nazurnak Hódoltsági ügyek. Vizsoly 1608. oct. 4.	88
LXIX. Mágocsy Ferencz egy pasának hódoltsági ügyben. Vizsoly 1608. oct. 9.	89

	Lap.
LXX. Mágocty jelentése. Vizsoly 1608. oct. 24.	90
LXXI. Mágocty a budai pasának a szikszóiak ügyében. Kassa 1608. decz. 11.	91
LXXII. Muharrem Mágoctsynak hódoltsági ügyben. Eger 1699. junius 6.	93
LXXIII. Az egri pasa rendelete a szikszai kerületben levőkhöz. 1699. jun. 19.	94
LXXIV. Az egri alajbég körutjára kíséretet kér Mágoctstól. Miskolcz 1609. jul. 5.	96
LXXV. Az egri pasa Mágoctst kéri, hogy a hódoltságot tartozásuk teljesítésére utasítsa. 1609. jul. 7.	97
LXXVI. Az egri alajbég kivetése a szikszaiaknak. Miskolcz. 1609. julius 7.	98
LXXVII. A budai pasa a putnoki kapitánynak hódoltsági ügyben. Buda 1609. jul. 7.	99
LXXVIII. Az egri pasa Mágoctsynak hódoltsági ügyben. Eger 1609. julius 20.	99
LXXIX. Lépes Bálint levele Mágoctsyhoz. Bécs 1609. jul. 22. .	101
LXXX. Az egri pasa levele Mágoctsyhoz hódoltsági ügyben. Eger 1609. sept. 29.	101
LXXXI. Thurzó levele Mágoctsyhoz, Daróczi erdélyi követsége ügyében. Bécs 1609. oct. 6.	103
LXXXII. Ali pasa Mágoctsyhoz rablott javak ügyében. 1609. . .	104
LXXXIII. Mágoctsy üdvözlí az új egri pasát. Vizsoly 1610. sept. 28.	105
LXXXIV. Egy főúr levele egy törökhöz az új egri pasa ügyében. Regécz 1610. sept. 28.	106
LXXXV. Bethlen Gábor utasítása a lippai kapitánynak. Lippa 1612. jun. 18.	107
LXXXVI. Gizy András levele az erdélyi rendekhez Báthory letétele ügyében. Tergovist 1612. jul. 29.	108
LXXXVII. Szkender pasa levele az erdélyiekhez Báthory letétele ügyében. Vaskapu 1613. sept. 19.	109
LXXXVIII. Szkender pasa menedék-levele Kamuthynak. Torda 1613. nov. 19.	113
LXXXIX. Bethlen Gábor rendelete a Doboka vármegyei főispánnak Szebenbe jövele ügyében. Szeben 1613. decz. 30. . .	114
XC. Bethlen Gábor tudósítása egy pasához a német mozgalmak ügyében. Szeben 1614. jan. 23.	115
XCI. Bethlen G. levele egy magyar főúrhoz Törökország ügyében. Szeben 1614. febr. 8.	116
XCII. Bethlen G. levele Pécsyhez a szebeni ügyben. Szeben 1614. febr. 15.	118
XCIII. Bethlen G. tudósítja Naszuf pasát az erdélyi ügyekről. 1614. april.	119

	Lap.
XCIV.	Bethlen G. levele egy magyar főúrhoz a békealku ügyében. Várad 1614. decz. 4. 121
XCV.	Bethlen Gábor utasítása Tholdalagi Mihálynak. 1614. decz. 16. 122
XCVI.	Bethlen G. Szkender pasának Lippa feladása ügyében. Gyulafehérvár 1614. decz. 30. 123
XCVII.	Jelentés Bethlen Gábornak a lippai ügyekről. 1615. jan. 126
XCVIII.	Bethlen G. egy török főúrhoz Lippa ügyében. Fehérvár 1615. januar 28. 128
XCIX.	Bethlen levele a kajmekámhoz. 1615. april közepén 131
C.	Utasítás Angyalffy Mihály portai követnek. Fehérvár 1615. apr. 27. 131
CI.	Bethlen levele Szkenderhez az erdélyi ügyekről. Kolozsvár 1615. oct. 13. 134
CII.	Bethlen a kajmekámhoz Erdély hadfelkelése ügyében. Kolozsvár 1615. (oct.) 18. 136
CIII.	Bethlen a kajmekámnak a moldvai ügyekről. Kolozsvár 1615. decz. 7. 139
CIV.	Bethlen a szultánnak Lippa ügyében. 1615. 141
CV.	Bethlen Rhédey Ferencznek hadfölkelés ügyében. Szászváros 1616. jan. 9. 142
CVI.	Az erdélyi rendek Keresztessy Pálnak Lippa kiűritése ügyében. Gyulafehérvárt 1616. maj. 6. 144
CVII.	Bethlen G. levele Rhédei Ferencznek Lippa dolgában. Déva 1616. maj. 21. 146
CVIII.	Ugyanaz ugyanannak ugyanazon tárgyban. Déva 1616. junius 6. 148
CIX.	Utasítás Tholdalagi Mih. budai követnek. 1616. jun. 1 ^o 149
CX.	Tholdalagi beszéde a budai vezér előtt. 1616. jun. 162
CXI.	Erdély rendei levele a szultánhoz adó-elengedés ügyében. 1616. 163
CXII.	A portai fővezér levele Forgács kassai generalishoz a békebontás ügyében. Konstantinápoly 1616. jul. 6. 165
CXIII.	Mehemet temesvári basa megkereső levele. 1616. jul. 19. 167
CXIV.	A szultán levele Bethlenhez a béke fenntartása ügyében. 1616. jul. 167
CXV.	Bethlen Gá'or levele a vezérpasához, melyben adótelengedést s azt kéri, hogy Jenő átadását ne sürgessék. Fogaras 1617. marc. 5. 169
CXVI.	Bethlen a nagyvezérnek ugyanez ügyben. Fogaras 1617. marcius 6. 172
CXVII.	Bethlen levele Gáspár János portai követhez moldvai ügyekről. Fehérvár 1617. apr. 2. 174

	Lap.
CXVIII. A szultán levele Bethlenhez Jenő feladását sürgeti. 1617. april 8.	176
CXIX. Bethlen G. Mehemet pasának felszámítja szolgálatait, s adó-elengedést sürget. Sárfalva 1617. aug. 28.	178
CXX. Szultáni fermán sürgeti, hogy az erdélyi hadak Szkender passához csatlakozzanak. 1617. sept. 12.	183
CXXI. Bethlen Gáspár Jánosnak lengyelországi hadjáratát írja le. Neszter melletti tábor. 1617. sept. 25.	184
CXXII. Bethlen jelentése a szultánnak lengyelországi hadjárata- táról. Ugyanakkor	190
CXXIII. Rádul vajda hitlevele Bethlen Gábornak. Szorok 1617. september 26.	193
CXXIV. Bethlen G. levele a szultánhoz a Dnieszter melletti szol- gálatairól. Kolozsvár 1617. nov. 18.	194
CXXV. Bethlen levele Gáspár portai követéhez ugyanez ügyben. Szamosujvár 1617. nov. 22.	196
CXXVI. Bethlen levele Rhédei Ferencznek ; több hirt megirt. Fo- garasra. 1618. febr. 24.	198
CXXVII. Bethlen utasítása Borsos Tamás portai követnek. 1618. aprilis 11.	199
CXXVIII. Bethlen Gábor levele egy pasához hódoltatások ügyé- ben. 1619. febr.	200
CXXIX. Bethlen jelenti a nagyvezérnek hogy Tholdalagit por- tai követségre készíti. 1619.	203
CXXX. Bethlen tudósítása Balassa Ferencz, portai követéhez, magyarországi hadjáratáról, s utasítása hozzá. Kassa 1620. marc. 23.	205
CXXXI. A szultán hitlevele Bethlen Gáborhoz a megválasztandó magyar király ügyében. 1620. jun. 21.	225
CXXXII. Bethlen Gábor memoriáléja a portán tárgyalandó ügyek- ről. (1620. derekán.)	226
CXXXIII. Bethlen G. utasítása portai követének. Besztercebánya 1620. jul. 30.	238
CXXXIV. Bethlen G. levele Dóczy és Rimai portai követekhez a a portától leendő segélyadás ügyében	244
CXXXV. Szultáni fermán Alexander vajda kiadatása ügyében. 1620. sept. 19.	251
CXXXVI. Bethlen G. levele a nagyvezérhez Vác elfoglalása s a neki adandó segély ügyében. 1620. oct. eleje	252
CXXXVII. A fővezér levele Bethlenhez Vác ügyében. Konstanti- nápoly. 1620. decz.	258
CXXXVIII. Bethlen G. utasítása Házi János portai követéhez. Nagy-Szombat 1620. decz. 20.	260
CXXXIX. Bethlen feljegyzése Maurer jelentéséről. 1620—21.	261

	Lap.
CXL. Uj utasítás Dóczy és Rimai portai követeknek. Pozsony 1621. marecz. 22.	265
CXKI. Utasítás Literati Balázsnak, követnek a tatár khánhoz. Nagyszombat 1621. apr. 6.	286
CXLII. Dóczy, Rimai és Köllu kötelezvénnye Bethlen és Fridrik királyok nevében a nagyvezérnek adandó összegekről. Konstantinápoly 1621. apr. 21.	291
CXLIII. Hussain pasa levele az országhoz némely főurnak elpártolása ügyében	292
CXLIV. Ugyanaz ugyanazon tárgyban Bethlenhez. Drinápoly é. n.	294
CXLVI. Bethlen G. a kizlár agának. Segélyt kér. Gács 1621. július 18.	296
CXLVII. Bethlen G. a budai pasának megírja nagyszombati diadalát, s várja jövetelét. 1621. aug. elején	298
CXLVIII. Bethlen Gábor a nagyvezérnek panaszolja hogy török segélyt nem kapott. Nagyszombat 1621. aug. 7.	302
CXLIX. Bethlen István levele a nagyvezérhez. Bethlen G. nagyszombati diadaláról. Gyulafehérvár 1621. aug. 7.	304
CL. Bethlen Gábor utasítása Tholdalagi Mihályhoz. Szencz 1621. aug. 7.	307
CLI. A fővezér levele Bethlen Gáborhoz, tudatja, hogy a segély meg van rendelve. 1621. H. n.	316
CLII. Dilaver pasa Bethlen Istvánnak tudatja az ajándék megérkezését. 1621.	317
CLIII. Ahmed pasa Bethlen Istvánnak, tudatja a kocsik és élelem megérkezését. Khutin várában 1621.	318
CLIV. Hussain aga Bethlen Istvánnak jelentést tesz. Tatros 1621.	319
CLV. Sövényfalvi Dániel portai követ jelentése Bethlen Istvánhoz. Jassy 1621. sept. 7.	321
CLVI. Dselal mirza tudatja Bethlen Istvánnal, hogy a tatárok szerdárává neveztetett. H. és é. n.	336
CLVII. Mehmed kajmekám válasza Bethlen Istvánhoz. H. és é. n.	327
CLVIII. Bethlen Gábor levele a budai pasához a török segély nem érkezése ügyében. Magyar-Brod 1621. nov. 18.	327
CLIX. Magyar főurak kérése Bethlen Gáborhoz hazabocsátásuk iránt. 1621	335
CLX. Bethlen G. utasítása Pető Fakasnak, a tatárhoz küldött követnek. Kolozsvár 1621. decz. 1.	336
CLXI. Szultáni fermán Bethlen Istvánnak, a kért tatár segély bebocsátását sürgeti. 1621. nov. 21.	341
CLXII. Bethlen Gábor levele a nagyvezérhez, melyben a béke megkötés okait adja elő. 1622. elején	342

	Lap.
CLXIII. Utasítás Tholdalagi Mihálynak, portai követnek. Kassa 1622. marc. 29.	347
CLXIV. Bethlen Gábor levele a portára, melyben a békeség megkötésének okait adja elő. 1623.	362
CLXV. Bethlen Gábor levele a portára, melyben a béke szilárd alapra fektetése módjait számlálja el. 1623.	371
CLXVI. Bethlen Gábor jegyzete Konstantinápolyban bevásárlandókról. 1622. vagy 1623.	377
CLXVII. A budai basa levele, melyben kérdi hogy miért nem irt neki Bethlen Gábor oly régóta? Buda 1623. marc. 14.	378
CLXVIII. Abdul Kerim pasa levele melyben tudatja Bethlennel, hogy a szultán a hadfölkélest elrendelte. 1623. maj.	880
CLXIX. Szultáni fermán Abdul Kerimhez, mely a hadfölkélest elrendeli. Konstantinápoly 1627. maj. 27.	381
CLXX. Musztafa főkadi tudatja, hogy a hadfölkelés el van rendelve Abdul Kerimnek. 1627.	382
CLXXI. Bethlen Gábor utasítása Tholdalagi Mihálynak. Szamosujvár 1623. jun. 15.	383
CLXXII. Följegyzés a Tholdalagi által vásárlandókról. U. o.	393
CLXXIII. Haagai Kornél, Németalföld portai követe, egy erdélyi főúrral portai híreket közöl. Pera 1623. jul. 6.	394
CLXXIV. Ugyanaz egy más főúrnak hasonló ügyben. K. n.	397
CLXXV. Bethlen Gábor levele az egri pasához, melyben a török hadak elindulását sürgeti. Gyulafehérvár 1623. aug. 7.	398
CLXXVI. Deli Ibrahim pasa levele egy békhez kérdést tesz, ha vajjon Bethlen Gábor és a török hadak megindultak-e? 1623. aug.	400
CLXXVII. Bethlen Gábor utasítása a budai vezérhez küldött követei számára. Kassa 1624. apr. 28.	401
CLXXVIII. Bethlen Gábor levele Gürcsi Mehmet vezérpasához, melyben újra lett kineveztetése feletti örömet nyilvánítja, s óvja a németek cseleltől. Kasza 1624. maj. 1.	419
CLXXIX. Szultáni fermán a pasákhoz, melyben Bethlen megsegítése elrendeltetik. Konstantinápoly 1624. jul. 6.	421
CLXXX. Mehmet budai pasa levele Bethlen Gáborhoz, melylyel a török hadak felkelését tudatja, s jövetelét sürgeti. Buda 1624. sept. 2.	422
CLXXXI. A budai pasa levele Bethlen Gáborhoz. Bizonyos Budán letartoztatott követ dolgában. Budán 1624. sept. 24.	424
CLXXXII. A tatár khán Bethlen Gáboron bizonyos régi tartozást követel, s ajánlja, hogy lépjenek barátságos összeköttetésbe. 1625. marc. 10.	425
CLXXXIII. Szultáni fermán, mely az erdélyi adót 10,000 aranyra szabja. Konstantinápoly 1625. maj.—jun.	427

	Lap.
CLXXXIV. Szultáni fermán ugyanazon tárgyban lényeges eltérésekkel. 1625. jun. 2.	430
CLXXXV. Bethlen Gábor utasítása Bercsényi Imréhez Budára küldött követéhez. Tasnád 1625. sept. 25.	433
CLXXXVI. Bethlen Gábor vezér Mehemet pasának. Keresztesi Pál követét titkos dolgokkal küldi a portára. Szathmár 1625. september 30.	436
CLXXXVII. Vezér Mehemet pasának Bethlen Gábor. Az oláh vajda árulásairól s annak letétele ügyében. Szathmár 1625. september 30.	437
CLXXXVIII. A tömösvári passa Bethlen Gábornak ajánlja Arszlán új lippai békét. Temesvár 1626. jun. 25.	440
CLXXXIX. Bethlen Gábor utasítása Tholdalagi Mihály portai követnek. 1626. junius	441
CXC. Ibrahim pasa kéri Bethlen Gábort, hogy fiaira tekintettel legyen. 1626. jul. 15.	466
CXCI. Bethlen Gábor utasítása Ormay Gáspárnak hadi biztosságának. 1626. aug. 25.	468
CXCII. Bethlen Gábor memoriáléja a török és német hadak létszámáról. 1626.	471
CXCIII. Arszlán bég levele Bethlen Gáborhoz, melyben barátságot ajánlja.	481
CXCIV. Bethlen Gábor hadseregének felállítási rendje	483

Hibaigazitások.

67. lap. jegyzetben : 1605 helyett olvasd 1607.
86. „ 1. sor XLV. helyett olvasd LXV.
86. „ 29. sor XLVI. helyett olvasd LXVI.
87. „ 30. sor LVII. helyett olvasd LXVII.
108. „ 1. sor LXXXV. helyett olvasd LXVI.
139. „ 1. sor CII. helyett olvasd CIII.
184 „ 4. sorban Konstantinápolyban után kimaradt : (1617. szept.
11-dikén.
205. „ 24. sorban CXXXII. helyett olvasd CXXX.
225. „ utolsó sorban jun. 22. helyett olvasd jun. 21.
251. „ 10. sor CXXXIV. helyett olvasd CXXXV. valamint a követ-
kező oklevelek számai a CXL-ig egygyel elébb teendők. A
296. lapon pedig a CXLV. számú oklevél számú CXLVI-ra
van szedve, s e hiba a kötet végéig megmarad.
325. „ 26. sor. CLVII. helyett olvasd CLVIII.
419. „ 30. sor. vitéz helyett olvasd vezér.
471. „ Utolsó sor kimaradt (kelet 1646. aug. 25.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

A

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ÁTNÉZETE.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte s lemásolta Hatvani Mihály (Horváth Mihály). I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és 387. — II. KÖT. 1538—1553, Pest, VIII és 367 l. — III. KÖT. 1553—1608. Pest 1859. VIII és 324 l. — IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323 l. I. Ferdinánd kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Diplom. I—IV. kötet.*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és levéltárakból. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717. Pest 1859. VII és 318 l. — *Monum. Diplom. V. köt.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomaticusának folytatása). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235. és Függelékül: *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae Ecclesiasticus et Civilis” című munkájának az árpádi korszakot illető része felett.* Pest 1860. XLII és 405 l. — II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül: *Az Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsolt országok okmányai.* Pest 1861. XIX. és 402 l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül: *Olaszhon levéltárai a magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT. 1272—1290. Pest 1862. XX és 414 l. V. KÖT. 1290—1301. és Függelékül: *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia” című munkájáról.* Pest 1864. XXI és 336 l. — VI. KÖT. v. a második foyam I. kötete: 890—1235. Pest 1867. XXXVI és 578 l. — *Monum. Diplom. VI—XI. köt.*

Ezen kötetek sorába fel vannak véve, s egymás után sajtó alá adatnak: az Árpádkori Új Okmánytárnak egyelőre még öt kötete: a *Londoni M. Okmánytár*hoz egy újabb kötet; *Milánói M. Okmánytár*, két kötetben. *Beatrix királyné Levelestára*, két kötetben.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja EMLÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL. 1484—1542. Közli Wenzel Gusztáv. Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. köt.*

VERANCSICSANTAL, m. kir. helytartó, esztergami érsek ÖSSZES MUNKÁI, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8.) I. KÖT. Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX. és 370 l. — II. KÖT. Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Vegyesek. Pest 1857. XV és 321 l. — III. KÖT. Első portai követség 1553—1554. Pest 1858. XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és V. 404 l. — V. KÖT. Második portai követség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes Levelek 1549—1559. Pest 1865. VI és 369 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 399 l. — *Monum. Script. II—VI. IX. X. XIX. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÜLJEGYZÉSEI 1592—1603. és
HÍDVÉGI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1594—1613. BÍRÓ SÁMUEL
olytatásával (és két Függelékkel: Enyedi Pál Énekéből, 1598—1601. és
okmányok Mikóhoz és Illésházyhoz). Közli Kazinczy Gábor. P. 1863.
X és 331 l. *Monum. Script. VII. köt.*

ROZSNYAY DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARAD-
VÁNYAI. Összesszedte s jegyzetekkel, oklevél-tárral kísérve kiadta Szilá-
gyi Sándor. Pest 1868. 462 l. — *Monum. Script. VIII. köt.*

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor.
(Lusus Mundi. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylva-
nia, et progressus vitae meae. Metamorphosis Transylvaniae [ez magyarul].
CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Megjegyzéseivel). Pest 1863. X és 484 l. —
Monum. Script. XI. köt.

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HIS-
TÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából, a
szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló ország-
lata, hasonmással. Pest 1863. CIX és 461 l. — II. KÖT. Második Lajos
trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 495. l. — III. KÖT. 1537—1552.
Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz
írt levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—94. évekből. Az
eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. —
Monum. Script. XV. köt.

GHYMSZI FORGÁCH FERENCZ nagyváradi püspök MAGYAR
HISTÓRIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istváni Miklós
Jegyzéseikkel és Forgách Ferencz kisebb irataival együtt. A hg. Eszterházy-
féle kéziratból közli Majer Fidél; bévezette Toldy Ferencz. Pest
1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. köt.*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1598.
A szerző életével közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. —
Monum. Script. XVII. köt.

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676—78 évekből. Közli
Torma Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Script. XVIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689. évből; ugyanennek
Leveleskönyve 1694; Dobai Zsigmond Naplója 1686; Sándor Gáspár, Bay
Mihály és András, meg Balogh László Naplói 1694-ből. Közli Thaly
Kálmán. Pest 1864. 2 részben XXXII és 784 l. — *Monum. Script.
XXIII. köt.*

Sajtó alatt: *Kritikabúza*, az utolsó byzanti történetírótól II. Mehe-
met Élete, görögül és magyarul, 2 köt. Dethier Károly és Szabó Károlytól.

• VERANCICS ÖSSZES MUNKÁI, Wenzeltől, IX. köt.

Sajtókészen: *Szamosközi Istrán* fennmaradt Történeti Munkái, 3 köt.
Toldy Ferencztől.